

ÅRSRAPPORT 2009

Hovedrapport til departementene 2. UTGAVE

INNOVASJON
NORGE

A group of five people (three men and two women) are smiling and posing together in what appears to be an office or meeting room. They are dressed in business-casual attire. The background shows a window with blinds.

Vi utløser bærekraftige innovasjoner som gir økt konkurransekraft og attraktive arbeidsplasser.

Vi gir lokale ideer globale muligheter

Omslagsfoto: Siv-Elin Nærø/Innovasjon Norge

Forord

For Innovasjon Norge representerte året 2009 selskapets 6. driftsår. Denne årsrapporten er laget med sikte på å oppsummere virksomheten i Innovasjon Norge i 2009.

Innovasjon Norge rapporterer resultater fra hele sin virksomhet til eier (NHD) og oppdragsgiverne årlig. I tillegg redegjøres det for kundeeffektundersøkelser som gjennomføres i to faser: én i året etter virksomhetsåret ("førundersøkelsen") og én fire år etter virksomhetsåret ("etterundersøkelsen"). Det er definert et sett med effektindikatorer som disse kundeeffektundersøkelsene bygger på.

I tillegg gjennomføres andre evalueringer av tjenester, programmer eller satsinger hvert år. Resultatene fra disse "rapporteres" gjennom fremleggelsen av evalueringsrapportene og oppsummeres i halvårs-/årsrapportene.

Innovasjon Norges årsrapportering for 2009 består av følgende rapporter:

- Hovedrapport 2009: Mål- og resultatstyring og ressursinnsats på budsjettpostene, etc.
- Detaljrapport 2009: Detaljert beskrivelse av Innovasjon Norges prioriterte satsinger og programmer
- Våre kontorer 2009: Beskrivelse av Innovasjon Norges distriktskontorer og utekontorer
- Årsrapport 2009 for samarbeidsprogram med Romania og Bulgaria (delvis unntatt offentlighet)
- Årsrapport 2009 for investeringsfondene for Russland- og Øst-Europa (unntatt offentlighet)
- Årsrapport 2009 for Såkorn-fondene (unntatt offentlighet)
- Årsberetning 2009: Styrets beretning og årsregnskap for 2009 med noter

Det vil også bli utarbeidet en egen versjon av årsrapporten som inneholder sammendrag samt utdrag fra regnskap for 2009.

Spørsmål i forbindelse med denne årsrapporten kan rettes til avdeling for finans, resultatoppfølging og styring, Innovasjon Norge.

Oslo, 27. april 2010
Innovasjon Norge

Gunn Ovesen
Adm. direktør

Innholdsfortegnelse

1. DETTE ER INNOVASJON NORGE	6
2. SAMMENDRAG	8
3. EFFEKTER AV INNOVASJON NORGES VIRKSOMHET	30
4. RAPPORTERING OM ARBEIDSOMRÅDENE	35
4.1 DELMÅL 1: IN SKAL BIDRA TIL ØKT INNOVASJON I NÆRINGSLIVET I HELE LANDET.....	37
4.1.1 Arbeidsområde 1A – Entreprenørskap	38
4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter	44
4.1.3 Arbeidsområde 1C - Næringsmiljøer og innovasjonssystemer	58
4.2 DELMÅL 2: IN SKAL BIDRA TIL ØKT INTERNASJONALISERING I NÆRINGSLIVET I HELE LANDET	63
4.2.1 Arbeidsområde 2A - Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold	64
4.2.2 Arbeidsområde 2B - Utnyttelse av internasjonale markeds-muligheter	68
4.2.3 Arbeidsområde 2C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap.....	73
4.3 DELMÅL 3: IN SKAL BIDRA TIL Å STYRKE PROFILEN AV NORGE OG NORSK NÆRINGSLIV INTERNASJONALT	75
4.3.1 Arbeidsområde 3A - Profilerings av norsk næringsliv.....	76
4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.....	83
4.3.3 Arbeidsområde 3C - Norges omdømme.....	87
4.3.4 Arbeidsområde 3D - Norge som investeringsland (ikke aktivert som arbeidsområde)	89
4.4 DELMÅL 4: IN SKAL BIDRA TIL NÆRINGSUTVIKLING BASERT PÅ REGIONALE FORUTSETNINGER	90
4.4.1 Arbeidsområde 4A - Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter	90
4.4.2 Arbeidsområde 4B - Regionalt samspill.....	90
4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling	92
4.5 GENERELLE GJENNOMGÅENDE HENSYN OG FØRINGER KNYTTET TIL HOVEDMÅLET	94
4.5.1 Arbeidsområde 5A - Kundetilfredshet	95
4.5.2 Arbeidsområde 5B - Korrigering for markeds- og systemsvikt	98
4.5.3 Arbeidsområde 5C - Kunnskapsbygging og premisssgivning	100
5. RESSURSINNSATS PÅ BUDSJETTPOSTENE	103
5.1 OVERSIKT OG INNLEDNING	103
5.2 TIDSFORBRUK PÅ ULIKE OPPGAVER I INNOVASJON NORGE	104
5.3 NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	105
5.3.1 Fordeling av administrasjonskostnader mellom kontorene.....	122
5.3.2 Fordeling av inntekter fra brukerbetalte tjenester.....	123
5.3.3 Prioritering av oppgaver i 2009 (med virkning for 2010).....	123
5.3.4 Distriktskontorenes struktur og kompetanse og utflytting av hovedkontorfunksjoner.....	123
5.4 KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	125
5.5 LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	133
5.6 FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	140
5.7 UTENRIKSDPARTEMENTET	145
6. UTVIKLING AV TJENESTEPORTEFØLJEN	146
7. RAPPORTERING PÅ SAMFUNNSANSVAR - CSR	152
8. VIRKSOMHETSSTYRINGEN	160
9. KOMMUNIKASJONSVIRKSOMHETEN	161
10. VEDLEGG	163
VEDLEGG 1: INNOVASJONSNIVÅ, KUNDETYPE, ANDRE KJENNETEGN OG INVESTERINGSART MED DEFINISJONER .	163
VEDLEGG 1: FORKLARINGER TIL KODER I STATISTIKK FOR FINANSIERINGSVIRKSOMHETEN	163
VEDLEGG 2: RAPPORTERING PÅ AKTIVITETSINDIKATORER I MRS-SYSTEMET FOR 2009	172
VEDLEGG 3: RAPPORTERING PÅ EFFEKTINDIKATORER I MRS-SYSTEMET FOR 2009	182
VEDLEGG 4: STATISTIKK FOR FINANSIERINGSVIRKSOMHETEN 2009	192

1. Dette er Innovasjon Norge

Formålsparagrafen oppsummerer Stortingets oppdrag til Innovasjon Norge:

- **Innovasjon Norge (IN) skal fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet, og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon internasjonalisering og profilering.**

Dette hovedmålet danner rammen for all virksomhet som IN utøver.

Vår **visjon** er:

- **"Vi gir lokale ideer globale muligheter"**

"Gi lokale ideer globale muligheter" er et uttrykk for vår fremste ambisjon. Vi skal realisere vår formålsparagraf og visjon gjennom den unike organiseringen vi har, med kontorer i alle fylker og i de viktigste markedene for norsk næringsliv i dag og i morgen. Med kunnskap og erfaring om entreprenørskap, forretningsutvikling og omdømmebygging skal vi hjelpe våre kunder med å utvikle sine ideer og realisere det potensial de har både i Norge og internasjonalt.

I vår **strategi** har vi uttrykt vår målsetting slik:

- **Vi utløser bærekraftige innovasjoner som gir økt konkurransekraft og attraktive arbeidsplasser i hele landet.**

"Vi utløser bærekraftige innovasjoner" betyr at vi skal arbeide langsiktig og sørge for at behovene til kommende generasjoner ivaretas. Prosjektene skal ha langsiktig økonomisk bæreevne, og bedriftene skal vise samfunnsansvar og ta hensyn til miljøet på en måte som viser vei for andre.

Våre **tre arbeidsområder** er i strategien fastlagt å være:

- **Entreprenørskap**

Vi skal sikre overlevelsen av nye, spennende bedrifter for å skape nye virksomheter som kan utfordre og utvikle det etablerte næringslivet.

- **Vekst i bedrifter**

Vi skal sikre at flere bedrifter lykkes i å realisere god vekst og internasjonal konkurransekraft.

- **Innovasjonsmiljøer**

Vi skal sikre flere bedrifters muligheter til å innovere i samspill med andre aktører for økt konkurransekraft og verdiskaping. Vi skal bygge videre på og utvikle nye regionale konkurransefortrinn. Internasjonalisering skal være integrert i alt vi gjør.

Vi har valgt å prioritere **9 sektorer**

- **Energi- og miljø**
- **Helse**
- **IKT**
- **Kultur- og opplevelsesnæringene**
- **Landbruk**
- **Marin**
- **Maritim**
- **Olje- og gass**
- **Reiseliv**

Resultatene fra 2009 av arbeidet innenfor disse satsingene fremkommer i Detaljrapporten (eget hefte).

Vi har definert **3 verdier** som en del av grunnlaget for vår virksomhet

- **Koblende**
- **Ansvarlig**
- **Nytenkende**

Med utgangspunkt i disse verdiene og vår rolle som pådriver for innovasjon i næringslivet, er det utviklet en serviceerklæring, som danner grunnlaget for målinger av kundetilfredsheten.

Våre aktiviteter er i all hovedsak konsentrert om de **5 tjenestetypene**

- **Finansieringstjenester**
- **Kompetansetjenester**
- **Rådgivningstjenester**
- **Nettverkstjenester**
- **Profileringstjenester**

Vi er representert i **alle fylker og over hele verden**

Vi har 15 distriktskontorer og i tillegg et antall lokalkontorer og kontorer i mer enn 30 land.

I de land hvor Innovasjon Norge ikke har egne kontorer er vi representert gjennom Norges ambassader.

- **Vi bidrar til nyskaping i norsk næringsliv**
- **Vi bidrar til at norske bedrifter blir konkurransedyktige nasjonalt og internasjonalt**
- **Vi fremmer norske bedrifters omdømme**

2. Sammendrag

2009 har både internasjonalt, i landet og for IN blitt uvanlig sterkt preget av den økonomiske utviklingen og de konsekvenser dette har hatt for situasjonen i finansmarkedene. Vi har i dette sammendraget for året 2009 funnet det naturlig innledningsvis å trekke frem finansieringsvirksomheten i IN (kap. 2.1).

Dette sammendraget er for øvrig først og fremst konsentrert om INs virksomhet med utgangspunkt i de 4 delmålene til hovedmålet (kap. 2.2):

- IN skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet
- IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet
- IN skal styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt
- IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

og de generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

- Kundetilfredshet
- Korrigering for markeds- og systemsvikt
- Kunnskapsbygging og premissgiving.

Effekter av Innovasjon Norges virksomhet analyseres i første rekke gjennom de årlige kundeeffektundersøkelsene, som Innovasjon Norge gjennomfører i samarbeid med departementene. Resultatene fra dette arbeidet er nærmere redegjort for i kapittel 3 i årsrapporten.

Noen hovedtrekk i kundeeffektundersøkelsene er:

- Addisjonaliteten er høy – Innovasjon Norge har stor aktivitetsutløsende effekt: Uten bidrag fra Innovasjon Norge ville 85 % enten ikke gjennomført prosjektet i det hele tatt eller prosjektet ville kun blitt gjennomført i en begrenset skala
- 3 av 4 mener prosjektene har hatt stor betydning for omsetningsutviklingen
- Halvparten av bedriftene melder at prosjektene har stor betydning for lønnsomhetsutvikling og overlevelse
- Innovasjon Norge bidrar til innovasjon over hele landet: Kundeeffektundersøkelsen basert på tjenester levert i 2005 viser ingen forskjeller mellom områdene A, B og C og områder utenfor det distriktpolitiske området når det gjelder innovasjon
- I nær 30 % av prosjektene oppgir bedriftene at det er utvikles noe helt nytt, dvs. innovasjon på internasjonalt nivå
- Nettverk og langvarig samarbeid skapes som resultat av prosjektene

2.1. Innovasjon Norge i finanskriseåret 2009

Finansieringsvirksomheten i IN omfatter i hovedsak utlånsvirksomhet i form av mellomlange og lange lån til næringslivet, i noen grad garantier for næringslivets lån i bank – primært da garantier for driftskreditter - samt ulike stipend- og tilskuddstjenester.

I en egen fondsavdeling ivaretas en ansvarlig låneordning rettet mot såkornfondene og en egenkapitalvirksomhet basert på joint ventures med norske bedrifter i Øst-Europa/SUS-statene. I et eget datterselskap, Investinor AS, som drives atskilt fra INs øvrige virksomhet, er IN også engasjert på egenkapitalsiden (venture).

INs virksomhet ble i 2009 sterkt preget av finansuroen. Ekstraordinære tiltak ble iverksatt, med økte bevilgninger og rammer til Innovasjon Norge. Det er Innovasjon Norges oppfatning at både innretningen og omfanget av tiltakspakkene i forhold til Innovasjon Norges virksomhet var god. Deler av dette evalueres for tiden av *Menon* på oppdrag fra NHD.

Finansieringsvirksomheten i Innovasjon Norge har i 2009 både medført betydelig økt ressursbruk i timer og ikke minst økte tilsagn om finansiering i kroner, både sett i forhold til tidligere år og i forhold til porteføljeomfang ved inngangen til året. Særlig økte omfanget av lånevirksomheten, med et økt tilsagnsvolum fra knapt 2,2 mrd. kroner i 2008 til vel 5,5 mrd. kroner i 2009.

Tilsagn gitt i mill. kroner	2008	2009	Løpende lån 1.1. 2009	Løpende lån 1.1. 2010
Lavrisikolån	1 703	3 475	9 321	10 878
Risikolån/innovasjonslån	476	2 065	1 571	2 672
Garantier	30	392		
Tilskudd Romania/Bulgaria ¹	71	469		
Andre tilskudd ²	2 137	2 469		
Lånebeløp for rentestøtte ³	736	923		
Sum	5 153	9 793		

¹ En del av Norges bidrag under EØS-avtalen, se nærmere om dette i avsnitt "4.2.1.6 EU-arbeidet i Innovasjon Norge". Tilsagn gis i EUR, her omregnet til NOK med kurs 8,15

² Inkluderer etablererstipend, Innovasjon Norges tilskuddsordninger og også tilsagn om RDA-tilskudd (kompensasjon for bortfall av redusert arbeidsgiveravgift)

³ En del av jordbruksavtalen, se nærmere i kapittel 5.5 Landbruks- og matdepartementets budsjettposter.

Innovasjon Norge i tall 2009

- **9,8 mrd** i tilsagn om finansiering
  - 6 mrd i lån og garantier
  - 2,9 mrd i tilskudd
  - 0,9 mrd i lånebeløp for rentestøtte i landbruk
- **10.000** kundeprosjekter
- **975.000** operative timer
- **73%** - tre av fire kroner gikk til innovasjonsprosjekter
- **57%** - av tilsagn til innovasjonsprosjekter var på internasjonalt og nasjonalt nivå
  - Lavrisikolån 51 %
  - Risikolån og garantier 70 %
  - Tilskudd 66 %

INNOVASJON 2009

Søknadsinngangen i 2009 økte også kraftig og illustrerer godt den tilstrømming som skjedde i banksektoren. Ikke minst fikk Innovasjon Norge i 2009 betydelig økt søknadsinngang fra større bedrifter, som ønsket relativt store lån:

Beløp i tusen kroner	2008		2009	
	Omsøkt beløp	Ant	Omsøkt beløp	Ant
Landbrukslån	896 665	525	1 265 926	650
GFL-flåte	857 161	201	1 695 624	240
Lavrisikolån	1 351 943	178	4 529 415	287
Sum lavrisikolån	3 105 769	904	7 490 965	1 177
Distriktsrettede risikolån	531 485	225	1 016 820	363
Landsdekkende innovasjonslån og garantier	255 831	118	2 964 259	521
Risikolån landbruk	90 134	14	11 266	41
Likviditetlån fiskerinæringen			41 000	6
Garantier til fiskerinæringa			572 500	3
Sum risikolån og garantier	877 450	357	4 605 845	934
Etablererstipend	299 140	1 247	385 243	1 323
Landsdekkende etablererstipend			365 310	385
OFU/IFU-tilskudd	636 692	279	976 797	418
BU-tilskudd	890 019	2 626	972 241	2 602
Andre tilskudd	2 092 843	2 962	2 637 041	2 829
Sum tilskudd	3 918 694	7 114	5 336 632	7 557
Lånebeløp for rentestøtte	1 377 764	930	1 526 493	903
Sum totalt	9 279 677	9 305	18 959 935	10 571

Rammebetingelsene for Innovasjon Norges finansieringsvirksomhet fra våre oppdragsgivere ble ikke endret for finanskriseåret. Det var muligheten for å bidra med *flere kroner* som økte.

Innovasjon Norge la til grunn for finansieringsaktiviteten i 2009 at oppdraget primært var å bidra til å redusere uheldige sider av tilstrømmingen i banksektoren, men i noen grad også kompensere for et svakere egenkapitalmarked. Det var i oppdraget videre gitt et særskilt mandat om også å bidra med finansiering av større bedrifter, hvilket medførte at Innovasjon Norge i 2009 bidro med flere til dels store lån (nye lavrisikolån inntil 200 mill. kroner til og risikolån/innovasjonslån inntil 50 mill. kroner på kunde-/konsernnivå). Gjennomsnittlig nytt lånetilsagn for lavrisikolån økte fra 2,6 mill. kroner i 2008 til 4,2 mill. kroner i 2009. Gjennomsnittlig tilsagn om risikolån/innovasjonslån økte fra 2 mill. kroner i 2008 til 3,8 mill. kroner i 2009.

Det er etablert flere lån med relativt høy risiko, men også mange med ganske moderat risiko. I sum er den relative *risikoprofilen* i låneordningene på tilsagnstidspunktet vurdert å være noenlunde den samme i 2009 som i de nærmest foregående årene.

Det er foretatt avsetninger til tapsfond for landsdekkende innovasjonslån/distriktsrettede risikolån og garantier som samsvarer med kalkulert risiko. Gitt at vurderingene som er gjort holder stikk, skal dermed tapsfondsavsetningene være tilstrekkelige til å møte alle fremtidige tap på disse finansieringstjenestene, og marginen på lavrisikolåneordningen skal over tid dekke de tap som vil oppstå på lavrisikolån.

Det er likevel grunn til å understreke at utlånsaktiviteten i 2009 var så vidt stor i forhold til utlån tidligere år (porteføljen) at det er uvanlig viktig at risikovurderingene som er gjort på 2009-tilsagnene over tid vil vise seg å ha vært riktige.

Nedenstående tabell viser at de ulike finansielle tjenestene har ulik innretning i forhold til hvilke kapitalbehov og prosjekter tjenestene i hovedsak bidrar til å utløse (2009):

Formål	Lavrisiko-lån	Risikolån og garantier	Tilskudd og stipend	Lånebeløp for rentestøtte	Total 1000 Kroner
Tilrettelegging for entreprenørskap			1 %		33 913
Idéutvikling	0 %	0 %	2 %	0 %	53 656
Nyetablering	3 %	3 %	12 %	2 %	559 568
Knoppskyting fra eksisterende foretak	3 %	3 %	5 %	1 %	319 435
Nyskaping i eksisterende foretak	25 %	28 %	27 %	25 %	2 577 044
Kapasitetsutvidelse	24 %	8 %	10 %	53 %	1 837 272
Rasjonalisering/effektivisering	14 %	7 %	3 %	15 %	893 659
Strukturtilpasning	9 %	3 %	1 %	1 %	433 198
Kompetanseutvikling i eksisterende foretak	0 %	1 %	11 %	0 %	347 134
Kapitalstyrking	6 %	30 %	1 %	0 %	989 238
Miljøforbedring/-utvikling	1 %	1 %	5 %	2 %	237 117
Utredning			2 %		59 499
Annet	13 %	15 %	8 %	1 %	1 066 572
Utvikling av innovasjonsmiljøer og nettverk	0 %	1 %	11 %	0 %	368 101
Sum total	100 %	100 %	100 %	100 %	9 792 877

2.2. Oppsummering iht. MRS (mål og resultatstyringssystemet)

Innovasjon Norge har et bredt mandat for sitt arbeid og må måle sine resultater i lys av dette brede mandatet.

Gjennom oppdragsbrev fra ulike departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn konkretiseres de mål og prioriteringer som skal gjelde for hvert av virkemidlene. Innovasjon Norges oppdrag og ambisjon er å fordele midlene dit oppdragsgiverne ønsker. Oppdragsbrevene fra departementene som gir tilsagnsrammer til Innovasjon Norge styrer i stor grad både hvilke tjenester midlene anvendes til og hvor mye midler vi har til rådighet innenfor de ulike sektorene, kfr. tabellen nedenfor.

Tilskuddsmidler som er brukt i landbruk kommer fra LMD og er øremerket landbrukssektoren. Når marin sektor er så vidt stor, skyldes det at marin sektor er meget sentral i distriktene og en stor eksportnæring, og dermed er aktuell for midler fra flere departementer og fylkeskommuner. Det er dessuten slik at Innovasjon Norges medvirkning i forhold til landbrukssektoren og særlig marin sektor har en lav subsidiegrad i forhold til målt kronedeltakelse. Det kan en tydelig se nedenfor. Mens satsingene på landbruk og marin har vel halvparten av de nominelle tilsagnene, utgjør støtteelementet til disse sektorene ca. 1/3-del av totalen, og støtten til energi og miljø er like stor som støtten til marin sektor.

Etterfølgende tabell viser hvordan midlene totalt sett er fordelt på ulike sektorer og hvordan fordelingen er når en ser medvirkningen i forhold til tilskuddseffekt.⁴

Satsing	Andel av total	Andel omregnet til tilskuddseffekt
Energi og miljø	10,1 %	13,8 %
Helse	4,8 %	8,7 %
IKT	4,3 %	8,8 %
Kultur og opplevelse	1,5 %	2,8 %
Landbruk	24,6 %	19,9 %
Marin	26,8 %	13,4 %
Maritim	3,7 %	3,8 %
Olje og gass	4,8 %	4,9 %
Reiseliv ⁵	3,8 %	6,3 %
Andre sektorer	15,7 %	17,7 %
Sum	100 %	100 %

I debatten om Innovasjon Norge ser vi at det tidvis er en underliggende oppfatning om at Innovasjon Norges mål er å bidra til innovasjon – og at fokus *kun* er og skal være der. Slik er det altså ikke. Det er riktigere å si at Innovasjon Norges fokus er å bidra til bærekraftig utvikling og vekst i næringslivet i hele landet. Innovasjon Norge er og skal være en pådriver for innovasjon og pådriver for internasjonalisering og bidra til profilering og omdømmebygging av Norge og næringslivet i Norge.

⁴ Som tilskuddeffekt regnes her tapsfondselementet i risikolån/innovasjonslån og tilskudd (men ikke lavrisikolån, som Innovasjon Norge yter uten subsidieelement, dvs. på noenlunde tilsvarende rammebetingelser som i bank).

⁵ Tabellen viser tallstørrelser fra det samme grunnlagsmaterialet som følger i statistikkvedlegget, dvs. alle tilsagn om *finansieringsmedvirkning*. Tabellene viser imidlertid IKKE Innovasjon Norges medvirkning i form av deltakelse i reiselivsprofileringen av Norge. Innovasjon Norges relative satsing på reiseliv er dermed større enn ovenstående tabell kan gir inntrykk av.

Delmål I til hovedmålet:

Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet

Innovasjon Norge legger til grunn en bred definisjon av innovasjon:

«En ny vare, tjeneste, produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier.»

Definisjonen samsvarer med den definisjon som ligger til grunn for regjeringens innovasjonsmelding.

Innovasjon Norge operasjonaliserer denne definisjonen gjennom å differensiere mellom ulike *typer* innovasjon og ulike *innovasjonsnivåer*.

Dette gir oss en mulighet til å beskrive våre kunders innovasjonsaktivitet i samsvar med internasjonale og nasjonale statistikkstandarder og gjennom et felles begrepsapparat. Det vises til definisjoner beskrevet i tilknytning til tabellverket bak i denne rapporten.

Det skiller mellom følgende innovasjonstyper

- Produkt-/tjenesteinnovasjon
- Prosessinnovasjon
- Organisatorisk innovasjon
- Markedsmessig innovasjon
- Ikke relevant

og –nivåer

- Innovasjon på bedriftsnivå
- Innovasjon på regionalt nivå
- Innovasjon på nasjonalt nivå
- Innovasjon på internasjonalt nivå
- Ikke relevant

Innovasjon, eller lønnsom nyskaping, skjer med ulik nyhetsgrad (innovasjonsnivå). All lønnsom nyskaping, dvs. innovasjon på alle nivåer, bidrar til å realisere målet om lønnsom næringsutvikling i hele landet.

Innovasjonsaktiviteten i norsk næringsliv – SSBs undersøkelse ⁶

Mer enn hvert fjerde norske foretak har introdusert produkt- eller prosessinnovasjoner (PP-innovasjoner), viser tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse 2008.

I næringslivet sett under ett introduserte 27 % av foretakene som er dekket av undersøkelsen nye eller vesentlig forbedrede produkter eller produksjonsprosesser i løpet av treårsperioden 2006-2008.

21 % av foretakene introduserte produktinnovasjoner, mens 18 % introduserte nye prosesser. 11 % av foretakene var innovative på begge disse områdene.

---

⁶ Innovasjoner i norsk næringsliv 2006 – 2008, frigitt 13.1.2010

SSBs undersøkelse for 2006-2008 innebærer en reduksjon av andelen produkt- og prosessinnovative (PP-innovative) enheter på 3 prosentpoeng i forhold til forrige periode. Dette skyldes nedgang i andelen produktinnovatører. Andelen prosessinnovative foretak er uendret. Siden innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, er det en viss usikkerhet i resultatene.

Hva begrenser innovasjon?

Høye kostnader er i følge SSBs undersøkelser den enkeltfaktoren som i størst grad hindrer innovasjonsarbeidet blant norske foretak. 54 % av foretakene oppgir at høye innovasjonskostnader er et svært viktig eller nokså viktig hinder. Andre direkte økonomiske hindringer, som mangel på intern og ekstern finansiering, er også ofte hemmende for innovasjonstilbøyeligheten i næringslivet. Svært mange foretak (43 %) nevner også at de har problemer med å rekruttere eller holde på kvalifisert personell. Dette er markant flere enn ved forrige undersøkelse, og viser, slik SSB den gang vurderte det, trolig en side ved den langvarige høykonjunkturen og det stramme arbeidsmarkedet i Norge.

Innovasjonshøyden i SSBs undersøkelse

SSBs innovasjonsundersøkelse fra 2006 viser at en andel på 20 pst. introduserte innovasjoner som er nye for det internasjonale markedet, mens en av tre introduserte innovasjoner som var nye for det norske markedet.

Nærmere halvparten introduserte innovasjoner som ikke hadde det samme nyhetselementet. En andel på 28 pst. utviklet selv nye produkter og prosesser, men disse var ikke unike på markedet. De minst nyskapende innovatørene utgjør 19 pst. Disse rapporterte at produkter og prosesser foretaket introduserte i hovedsak var utviklet av andre, og at innovasjonene ikke var nye for foretakets marked.

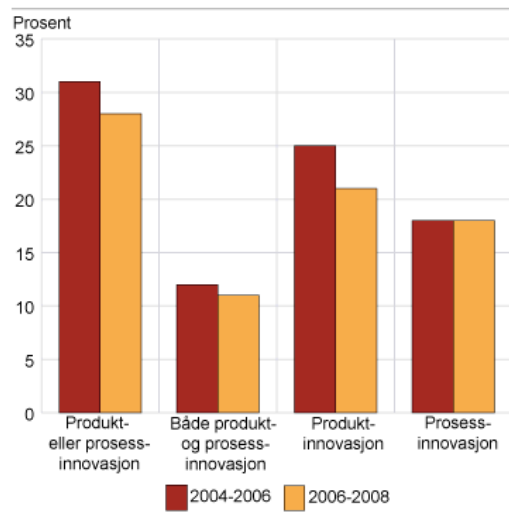
Innovasjon Norges tilsagn til innovasjonsprosjekter 2009

Innovasjon Norges fem tjenestetyper bidrar til redusere næringslivets risiko knyttet til innovasjonsprosjekter og styrke deres mulighet for suksess. Behovet for slik medvirkning synes for øvrig å være underbygget av SSBs undersøkelser.

Utgangspunktet for Innovasjon Norges engasjement i å stimulere innovasjon i næringslivet, er at Innovasjon Norges bidrag utgjør en forskjell for aktørene i næringslivet. Innovasjon Norge bidrar til å utløse i tid eller omfang innovasjonsprosjekter som ellers ikke ville blitt utløst og gjennom rådgivning, kompetansetiltak og/eller nettverk blir prosjektene formodentlig gitt bistand som øker kvaliteten og suksessraten. Kundeeffektundersøkelser som er gjort fra INs aktivitet i 2008, viser at 61 % av prosjektene ikke ville blitt gjennomført uten bistand fra IN. Videre at 24 % av prosjektene ville blitt utsatt i tid eller gjennomført i mindre skala uten bistand fra IN. Vi sier dermed at addisjonaliteten for året 2008 samlet var på 85 %. Det er INs oppfatning at det kan forventes ennå høyere addisjonalitet for 2009.

Innovasjon Norge har styrket sin løpende rapportering knyttet til innovasjonsdimensjonen fra 1.1.09. Endringene kom som en følge av de erfaringer og momenter som ble trukket frem i etterkant av rapporter fra Riksrevisjonen og Abelia og

PP-innovasjoner. 2004-2006 og 2006-2008*. Prosent

som – etter Innovasjon Norges oppfatning – bygget på tall som ikke ga et riktig bilde av innovasjonsaktiviteten. Hovedårsaken til dette er at INs statistikkregistreringer ikke registrerte innovasjonsomfang og innovasjonshøyde i alle finansieringssaker.

Basert på gode innspill fra bla. NIFU STEP valgte Innovasjon Norge å iverksette tiltak som tydeliggjør innhold og bruk av innovasjonsbegrepet i kundebehandling og rapportering. Statistikkregistreringene ble derfor lagt om med virkning fra 1.1.2009.

Rapporteringen etter 2009 gir etter vår mening et tydeligere bilde av Innovasjon Norges bidrag inn mot innovasjon i norsk næringsliv.

Noen hovedtall:

- **Tre av fire kroner bevilget til norsk næringsliv i 2009 har gått til innovasjonsprosjekter**, med innovasjonshøyde varierende fra å være innovasjon på bedriftsnivå til innovasjon på internasjonalt nivå. Av samlede tilsagn i 2009 på er 73 % kodet som innovasjonsprosjekter.
  - Sektorer med høyest registrert innovasjonsandel er Energi & Miljø (95 %), Helse (98 %), IKT (98 %) og Kultur- og opplevelse (89 %).
  - Sektorer med lavest registrert innovasjonsandel er Olje og gass (68 %), Marin (62 %) og Landbruk (65 %).
- **Tre av fem kroner bevilget til innovasjonsprosjekter går til innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå.** Av samlede tilsagn til innovasjon er 57 % innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå.⁷
  - Sektorer med høyest andel innovasjon registrert på internasjonalt og nasjonalt nivå er Helse (94 %), IKT (93 %) samt Energi og miljø (82 %)
  - Sektorer med lavest andel innovasjon på internasjonalt og nasjonalt nivå er Landbruk (11 %), Reiseliv (33 %) og Kultur og Opplevelse (44 %).

Innovasjonsnivå	Andel totalt	Herav		
		Andel lavrisiko lån	Andel risiko lån/gar	Andel Tilskudd ⁸
Bedriftsnivå	35 %	45 %	23 %	22 %
Regionalt nivå	8 %	5 %	7 %	12 %
Nasjonalt nivå	20 %	26 %	16 %	21 %
Internasjonalt nivå	37 %	25 %	54 %	45 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %

⁷ "Ikke relevant" er holdt utenfor

⁸ Omfatter ikke rentestøtte for landbruket

- **Norske bedrifter innoverer gjennom hele verdikjeden, men har fortsatt et tyngdepunkt på produkt- og tjenesteinnovasjoner, samt prosessinnovasjoner.**
  - Sektorer med høyest andel markedsmessig innovasjon er Olje & Gass (26 %), Maritim (25 %) og Kultur og opplevelse (17 %).
  - Sektorer med høyest andel organisatorisk innovasjon er Maritim (15 %) og Kultur og opplevelse (11 %)
  - Sektorer med høyest andel prosessinnovasjon er Landbruk (35 %), Energi & Miljø (43 %) og Marin (39 %).
  - Sektorer med høyest andel produkt- og tjenesteinnovasjon er IKT (87 %), Helse (70 %) og Reiseliv (68 %).

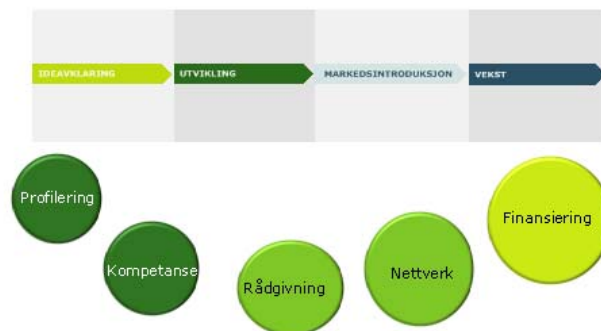
Innovasjonstype	Andel
Organisatorisk innovasjon	9 %
Markedsmessig innovasjon	9 %
Prosessinnovasjon	32 %
Produkt-/tjenesteinnovasjon	51 %
Sum	100 %

Innovasjon er avhengig av mer enn finansiering

Å bringe en ny idé til lønnsom verdiskaping innebærer en foredling av ideen som normalt går gjennom flere utviklingsfaser; Idéavklaring, idéutvikling, markedsintroduksjon og vekst.

Skal ideen bli en bærekraftig innovasjon må man lykkes med å ta ideen gjennom alle fire faser slik at prosjektet gir økonomisk lønnsomhet.

Idéhaver/bedriften vil møte utfordringer på langt flere områder enn finansieringssiden. Derfor bruker Innovasjon Norge hele sin portefølje av tjenester og programmer til å avlaste risiko, tilføre strategisk kompetanse, bygge strategiske områmeposisjoner, og koble mennesker, bedrifter og miljøer med ideer, kunnskap og kapital på tvers av grenser.

Disse aktivitetene kommer ikke til uttrykk gjennom de statistiske registreringer som er omtalt ovenfor (finansieringstjenester), men er helt avgjørende for å bringe en ny idé til en bærekraftig innovasjon og sikre lønnsom verdiskaping.

Delmål II til hovedmålet:

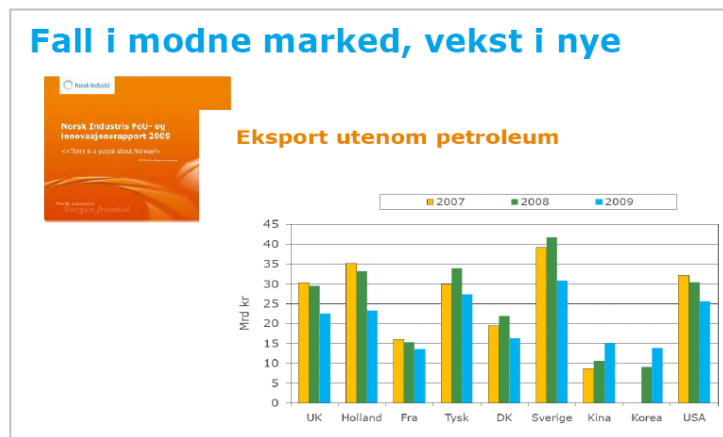
Innovasjon Norge skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet

Norsk næringsliv i internasjonal og global konkurranse

Norsk fastlandsøkonomi har de siste 10 år hatt dobbelt vekst (BNP) i forhold til gjennomsnittet for EU. Samtidig fører økt globalisering til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge.

Norge har en åpen økonomi som er stadig mer sammenvevd og avhengig av internasjonale konjunkturer.

Globaliseringen gir større muligheter i form av økt tilgang på markeder og kunnskap, men også tøffere konkurranse i form av flere internasjonale konkurrenter. Samtidig oppleves økende internasjonal konkurranse på hjemmemarkedene.

For å sikre fremtidig konkurransekraft og vekst, må bedrifter være bevisste på de mulighetene og utfordringene som globaliseringen byr på og bygge sine konkurransefortrinn på økt innovasjon og kompetanse.

Internasjonal markedsorientering blir en "driver" for innovasjon og langsiktig vekst i bedriften.

Kort sagt handler det om at norsk næringsliv må være internasjonalt konkurransedyktig enten man produserer for det norske markedet eller de internasjonale markedene.

Innovasjon OG internasjonalisering – ikke enten eller!

Innovasjon Norges mål er å styrke norsk næringslivs konkurranseevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet. Innovasjon Norge bidrar til at bedriftenes arbeid med internasjonal markedsorientering går enklere, raskere og med redusert risiko.

Innovasjon Norge legger til grunn at internasjonal markedsorientering handler om å være seg bevisst hva som skaper bedriftenes konkurransekraft. Vi arbeider for å styrke bedriftenes evne til å:

- *Fremskaffe økt kunnskap* om kunder, marked, konkurrenter og muligheter for norske bedrifter med vekstpotensial hjemme og/eller ute.
- *Bruke kunnskapen* til å konkretisere og ta en differensiert og attraktiv *strategisk posisjon* i utvalgte målgrupper

- *Trekke konsekvenser* av denne kunnskapen inn i bedriftens utviklings- og innovasjonsprosesser.

Internasjonalisering er således en gjennomgående dimensjon i en bedrifts utviklingsstrategi, og internasjonaliseringsaspektet må derfor komme tidlig inn i bedriftens innovasjons- og utviklingsprosesser.

Innovasjon Norge har tatt konsekvensen av dette ved at internasjonaliseringsaspektet er en integrert del i alle våre satsinger, programmer og tjenester.

Internasjonaliseringsarbeidet starter hjemme

Allerede i den første *kundedialogen* vil den internasjonale dimensjonen i innovasjonsprosjektet være et naturlig samtale tema med kunden. Gjennom en kunde- og prosjektevaluering ("Willing, Able, Ready") hvor det internasjonale fokus inngår, avklares prosjektets og kundens ståsted. Målet er å styrke norsk næringslivs konkurransevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet.

Det starter hjemme, ikke når du har krysset landegrensene.

Internasjonalisering er derfor et tema i alle faser av et innovasjonsprosjekt, - fra Idéavklaring, Utvikling, til (internasjonal) Markedsintroduksjon og Vekst.

Noen utdrag fra årets aktiviteter i 2009 illustrerer det:

- **4,1 mrd kr (42 %) i tilsagn til internasjonalt rettede innovasjonsprosjekter** ⁹

I tillegg kommer internasjonalt rettede innovasjonsprosjekter gjennom

- to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa Russland- og Øst-Europafondene.
  - bedrifter innen de 14 etablerte såkornfondene har også aktiviteter rettet inn mot internasjonale prosjekter.
- **Mobiliseringsaktiviteter inn mot ni prioriterte sektorer**
    - Våre pådriveraktiviteter er tydelig innrettet mot økt grad av internasjonalt fokus i de valgte sektorer. Det er ulik modenhet for tema, men våre strategiske siktemål er tydelige.
    - Våre Norwegian Centres of Expertise utfordres alle på økt internasjonal profil på bedrifts- og klyngenivå gjennom klyngeprogrammene.

---

⁹ Se vedlegg 1 for definisjoner av innovasjon, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart.

¹⁰ Omfatter også nær 0,5 mrd. kroner til prosjekter mellom norske og rumenske/bulgarske bedrifter innenfor "Samarbeidsprogrammene med Romania og Bulgaria".

- **Tilgjengeliggjøring av markedsrettet kunnskap**
  - 25 000 henvendelser til utekontorene
  - 2 500 handelstekniske spørsmål via en egen spesialistavdeling
  - 129 *Hjemhenting-av-kunnskap- prosjekter* om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, og internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap.
- **Kompetansetilførsel innen strategisk viktige områder**
  - 78 bedrifter/23 kurs innen handelstekniske temaer
  - Programmer og prosjekter med internasjonale dimensjoner (NAVIGATOR, FRAM, regionale prosjekter)
- **Kobling innen nettverk**
  - EU nettverket Enterprise Europe Network (EEN) med 4000 rådgivere i 600 organisasjoner i Europa. Syv rådgivere ved distriktskontorene og ni teknologirådgivere ved norske FoU institusjoner.
  - IN/NORAD nettverkene MatchMaking Program (MMP) og Trade and Industry Program Vietnam (TIP) som bidrar til lønnsomt samarbeid mellom norske bedrifter og bedrifter i partnerlandene India, Sør-Afrika og Vietnam.
- **Internasjonal rådgivning og nettverksprosjekter**
  - 514 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter hvorav 234 gjennom Internasjonal Vekst-programmet
  - 58 internasjonale nettverksprosjekter
  - Stort antall møteplasser
- **Nettbasert informasjon til kunder**
  - www.innovasjon Norge.no
  - www.eksporthandboken.no
  - www.eMarketServices.com
  - www.bedriftieu.no
  - www.cipinorge.no
  - www.norwaygrants.org.
- **Internasjonal profilering og omdømmebygging.**
  - Utvikling av en strategisk markedsposisjon, og en målrettet implementering og profilering av denne, er et av de viktigste tiltakene for å bygge internasjonal konkurransekraft. Således er våre internasjonale profileringsaktiviteter, delegasjonsreiser, messearrangementer mv. en naturlig del av vårt arbeid med å internasjonalisere norske næringsliv.
  - Det vises til eget punkt/mål nedenfor, delmål III.

Pådriver for internasjonalisering av norsk næringsliv

I innovasjons- og utviklingsprosessen er kunden gjerne avhengig av et bredt sett med innsatsfaktorer/ressurser. I en globalisert verden kan disse befinne seg hvor som helst i verden, og de gjør det mer og mer.

Gjennom våre kontorer i alle landets fylker og i mer enn 30 land i utlandet, gir vi norsk næringsliv tilgang til våre norske og utenlandske nettverk, og profileringsmuligheter i utlandet.

Innovasjon Norge har ambisjon om å være en pådriver for at internasjonaliseringsaspektet kommer inn i bedriften som en naturlig integrert del i bedriftens strategi, holdninger og kultur.

Vi bistår bedrifter som ønsker å gå internasjonalt, for nye markeder eller knytte til seg nye kontakter/innovasjonsressurser. Våre utviklingsprogrammer, kompetanse-, nettverks- og rådgivningstjenester inneholder også internasjonaliseringsmoduler. Vi henter også kunnskap om markedsmuligheter, teknologiske trender mv. hjem til prioriterte sektorer, regioner eller målgrupper; kunnskap som man kan benytte i sine utviklingsprosesser.

Delmål III:

Innovasjon Norge skal bidra til styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt

Norge og norsk næringsliv må bli mer kjent i internasjonale markeder.

Et godt og tydelig omdømme gir sterkere internasjonal konkurranseevne.

Et lands omdømme er en viktig konkurranseparameter for landets næringsliv. Samtidig bygges et lands omdømme gjennom bl.a. kjente merkevarer og bedrifter, kulturpersonligheter og store evenementer.

For Norge og norsk næringsliv er utfordringen først og fremst at vi er lite kjent. Undersøkelser peker på at vi er lite strukturert og koordinert i vårt arbeid med å synliggjøre Norge og norsk næringsliv.

Et sterkt nasjonalt omdømme har avgjørende betydning for norsk kultur- og næringsliv, og vil bidra til at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner. Et tydelig og klart bilde av Norge vil bidra til å styrke gjennomslagskraften for norske verdier, bedrifter og produkter/tjenester internasjonalt.

Innovasjon Norge er en pådriver for at norsk næringsliv må utvikle strategiske omdømmeposisjoner i viktige markeder

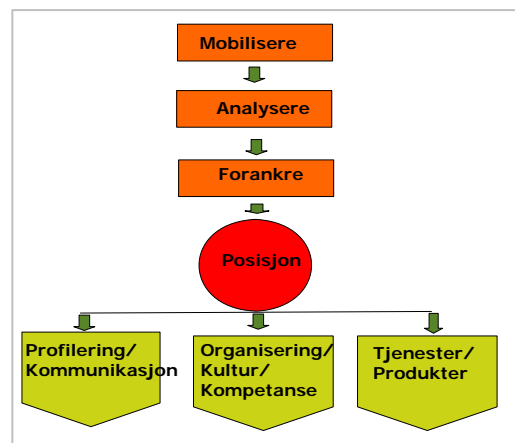
Omdømmeanalyser og markedsundersøkelser bekrefter de muligheter som ligger i bevisst strategisk posisjonering for bedrifter, klynger og sektorer.

Innovasjon Norge er derfor en pådriver for økt markedsorientering som en forutsetning for utvikling av slike posisjoner for norske aktører.

Til grunn for arbeidet ligger Innovasjon Norges modell for faseinndelt omdømmebygging.

Våre mål og ambisjoner realiseres gjennom tre delstrategier, der Innovasjon Norges rolle defineres gjennom at:

- Vi skal være pådriver for næringslivets interesser i nasjonale omdømmeprosjekter
- Vi skal være en pådriver for omdømmebygging i klynger og på tvers av bransjer og enkeltbedrifter
- Vi skal være en pådriver for at våre kunder skal benytte omdømmebygging i arbeidet med å bygge internasjonal konkurransekraft.

Aktiviteter i 2009

I arbeidet med å profilere norsk næringsliv og bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet har arbeidet vært konsentrert om:

- *Maritim sektor - utviklingen av en overordnet nasjonal posisjon for det maritime Norge.* Arbeidet baserte seg på målene i "Stø Kurs", regjeringens og næringens strategiplan for de kommende år, og fokusert på forankringen av en internasjonal posisjonering i den enkelte bedrift og klynge.

- *Marin sektor forstudie for leverandører til oppdrettsnæringen.* Arbeidet har omfattet en forstudie i regi av Teknologi akvARENA og NCE Aquaculture for å innhente tilbakemeldinger fra viktige markeder om hvordan norske leverandører til akvakulturindustrien oppfattes, hvorfor og hva man kan bli bedre på.
- *Marin sektor – forstudie for omdømmebygging i torskenæringen.* Arbeidet har omfattet et samarbeidsprosjekt mellom IN, NCE Aquaculture og Eksportutvalget for fisk.
- *Kultur og Opplevelsessektoren – forstudie/omdømmanalyse av posisjonen til norsk design / norsk møbelindustri i internasjonale markeder.*
- *Olje og Gass sektoren forstudie i regi av bransjeorienterte klynger og nettverk.* En forstudie som ser på mulighetene for å gjennomføre en omdømmesatsing for den norske olje- og gassklyngen for å styrke klyngens innovasjonskraft og eksportpotensial.
- *Profilering av norsk mat –Taste of Norway bygger omdømme!* Innovasjon Norge har lenge arbeidet med å eksponere norsk matkultur på store nasjonale og internasjonale arrangementer. Matstreif i Oslo, Grüne Woche i Berlin og European Seafood Exhibition i Brussel er tre viktige arenaer som benyttes. Taste of Norway-konseptet knyttet til delegasjoner og større arrangementer er et annet eksempel.
- *Nasjonalt samordningsprosjekt.* I samarbeide med Utenriksdepartementet gjennomføres nå et pilotprosjekt som har til formål å gi en realistisk og systematisk gjennomgang av begrensninger og muligheter i omdømmearbeidet. Polen og Storbritannia er valgt ut som pilotland for Norges omdømmearbeid i utlandet.
- *Reiselivsnæringen;* Innovasjon Norges arbeid for økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet utgjør fortsatt tyngdepunktet innenfor arbeidet med omdømmebygging og profilering. Ressursinnsatsen på reiselivsprofilering har økt i tråd med den økte oppmerksomhet reiseliv har vært gitt i de siste års statsbudsjetter i forhold til IN. Det er i 2009 samlet brukt 407 mill. kroner, med en offentlig andel på 72 % (291 mill. kroner), mot hhv 350 mill. kroner og 68 % (nær 238 mill. kroner) i 2008.

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Arbeidet med det profesjonelle møtemarkedet (MICE) er utviklet og implementert i nært samarbeid med Norway Convention Bureau i 2009. Norwegian Travel Workshop ble arrangert i Svolvær i april 2009 med 340 norske selgere og 320 turoperatører fra 28 nasjoner. IN har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge startet et forprosjekt på å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på kultur og idrett. Videre har IN i 2009 lansert en ny microsite for nordlys med sikte på å etablere Norge som det beste landet i verden å oppleve dette fantastiske naturfenomenet.

- Delegasjonsvirksomheten 2009 omfattet landbruks- og matministerens besøk på Grüne Woche i Berlin (januar), Kronprinsparets besøk til Mexico (mars), statsbesøk fra Canada (april) og statsbesøk til Sør-Afrika (november). Det er videre gjennomført 24 internasjonale fagmesser i 16 land, med over 300 deltagende bedrifter.

Delmål IV til hovedmålet:

Innovasjon Norge skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

Innovasjon Norge er innrettet mot å styre sin virksomhet med utgangspunkt i regionale forutsetninger og føringer fra regionale oppdragsgivere. De interne policies som utvikles, bygger på at beslutninger som gjøres i IN skal bygge på regionale føringer, så lenge de er innenfor rammen av sentrale føringer IN har fått fra eier/sentrale oppdragsgivere og/eller som IN selv har sett det nødvendig å fastsette.

Beslutningssystemene bygger på at det store antallet av beslutninger gjøres regionalt, og er styrt av regionale styrer. I størrelsesorden 95 % av beslutningene på finansieringssiden gjøres regionalt.

Det operative samspillet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere områder blitt ytterligere styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap i IN (49 % eierandel) fra 2010, har bidratt til å skape større regional interesse for hele INs tjenestetilbud.

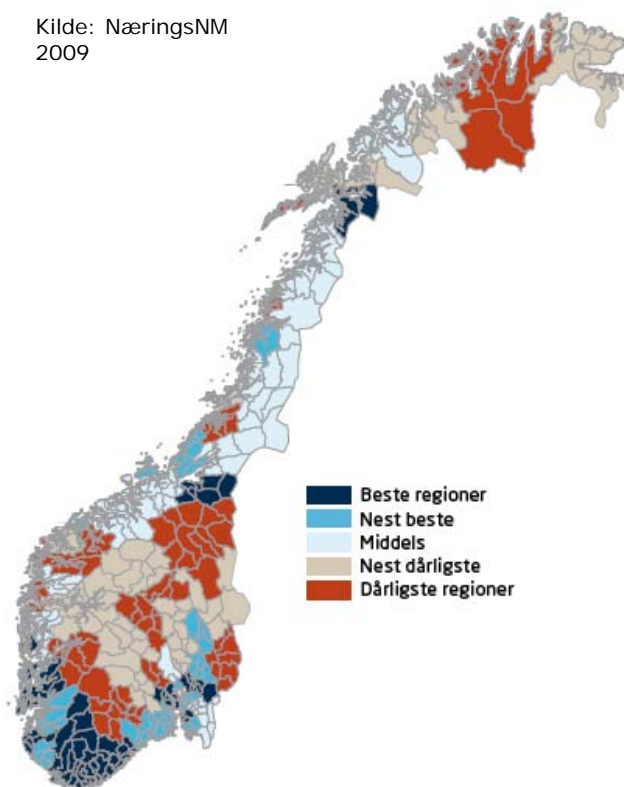
De to siste årene har det funnet sted en betydelig styrking av de regionale partnerskapenes innsats for å utvikle kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling innenfor rammene av det såkalte FUNK-prosjektet (Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene). KS og IN er eiere av prosjektet, som er delfinansiert av KRD, LMD og FKD.

Innenfor arbeidet med regional omstilling, har IN i 2009 hatt ansvaret for oppfølging og kvalitetssikring av 22 kommuner/regioner. Arbeidet ble i 2009 avsluttet i 7 områder (Hasvik, Kautokeino, Våler, Ål, Tjeldsund/Evenes, Smøla og Flora). I 2009 fikk Innovasjon Norge ansvar for 4 nye omstillingskommuner, Berlevåg, Nesset, Nærøy og Hyllestad.

Innovasjon Norge skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger og bidra til økt innovasjon, internasjonalisering og innovasjon i hele landet. Det er grunn til å understreke at IN ikke har ressurser til, og ikke er ment å skulle spille samme rolle over hele landet. Ressurstilgangen til de finansielle virkemidlene er svært ulik i forhold til både befolkningstetthet og næringsaktivitet.

I distriktsområdene er IN relativt sett betydelig bedre rustet til å møte forventninger om finansiell deltakelse som medfører risikoorientert belåning og/eller risikoavlastende tilskudd enn i sentrale områder. Bevilgninger fra KRD til fylkeskommunene, som stiller nær 600 mill. kroner av disse bevilgningene til disposisjon for INs virksomhet i distriktsområdene, gjør at INs rolle som risikodeler og finansieringspartner i disse områdene er særlig fremtredende. Det samme gjelder landbrukssektoren, hvor det i forbindelse med jordbruksforhandlingene avsettes midler som blir disponert av IN i

Kilde: NæringsNM
2009

Figur 1: Etableringsindeksen for regionene i Norge. Regionene er fordelt i fem like store grupper etter rangeringen på etableringsindeksen.

forhold til støtte til investeringer og utviklingstiltak i landbruket, noe nær 700 mill. kroner.

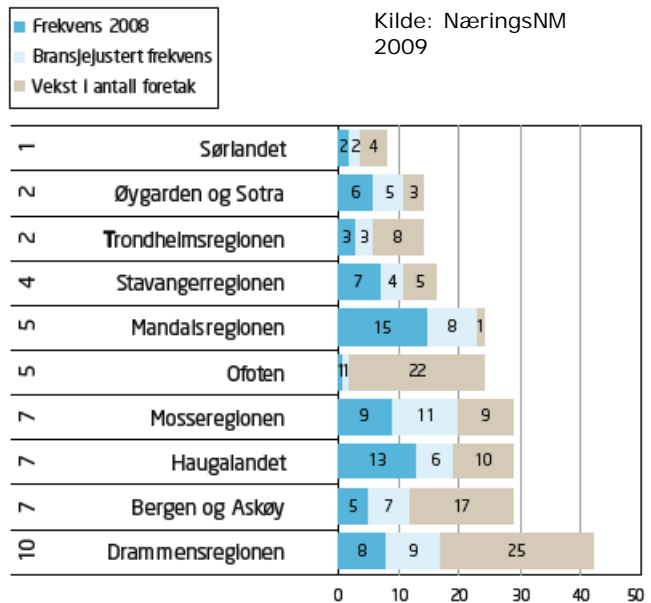
En av de grunnleggende premissene for INs virksomhetsinnretning, *IN skal korrigere for svikt i de private markedene*, tilsier også at det i store deler av den virksomheten som foregår i næringslivet og i de ulike regioner, er mindre behov for IN som supplerende aktør. I forhold til målet om en balansert økonomisk utvikling i hele landet, er det INs oppfatning at det gjennomgående, og relativt sett, er behov for tyngre ressursinnsats i distriktsonrådene enn i mer sentrale strøk.

I perioder hvor næringslivet er utsatt for særskilte utfordringer, f.eks. som i 2008/2009/2010 som følge av finansuro/konjunkturtilbakeslag, er det også behov for en tung medvirkning i hele landet fra en aktør som IN, slik det ble lagt opp til. I perioder med gode konjunkturer er det god

begrunnelse for å redusere aktiviteten fra INs side på finansieringssiden, hvilket taler for at INs rolle på finansieringssiden i 2009 trolig har vært "all time high".

Det er samtidig INs oppfatning at det er et varig og særlig behov for å ha bedre muligheter for å stimulere innovasjons-, internasjoniseringstiltak og bidra med risikodeling også i sentrale områder. Det er vår vurdering at mye av det "forventingsgapet" som er i næringslivet i sentrale deler av landet i forhold til INs rolle som pådriver for entreprenørskap, innovasjon og internasjonisering kan lukkes ved varig å legge til rette for økte rammer til landsdekkende innovasjonslån og landsdekkende etablererstipend.

Med bakgrunn i målet om at IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger, at IN skal korrigere for svikt i de private markedene og at INs medvirkning skal være preget av *addisjonalitet* (virke utløsende), gjør at det er et generelt trekk ved INs rolle på finansieringssiden at vi normalt er orientert mot små og mellomstore bedrifter, i stor grad i mindre sentrale område, bedrifter som er i tidlig fase, som er i omstilling, som gjennomfører tunge utviklingstiltak, som tidvis har varierende resultater som følge av konjunktuelle fluktusjoner og/eller som det hefter risiko ved fordi pantesikkerheten er svak eller usikker.

Figur 2: De ti beste regionene på etableringsindeksen. Regionens rangering blant de 83 regionene med hensyn til de tre indikatorene.

Bildet som tegnes av hvordan de ulike finansielle tjenestene har vært innrettet i forhold til distrikt/sentralt område kan illustrere noe av dette ¹¹:

Dep./fylkene	Virkemidler	Mill. kroner	VM-sone I og II	VM-sone II og IV	Fylkes-over-gripende
NHD	Lavrisikolån	3 475	37 %	63 %	
NHD	Innovasjonslån	1 422	71 %	29 %	
KRD/fylkene	Risikolån distrikt	599	5 %	95 %	
LMD	Risikolån landbruk	44	29 %	71 %	
FKD/NHD	Garantier	392	8 %	78 %	14 %
LMD	Lånebeløp rentestøtte	923	34 %	66 %	
Alle	Tilskudd ¹²	2 469	38 %	42 %	20 %

¹¹ Virkemiddelsone I og II omfatter mer eller mindre sentrale områder, mens III og IV er definert som distriktsområder

¹² Tilskudd til prosjekter i Romania og Bulgaria er holdt utenfor

Delmål V til hovedmålet: **3 gjennomgående hensyn**

I MRS er

- kundetilfredshet,
- korrigering for markeds- og systemsvikt samt
- kunnskapsbygging og premissgiving

definert som gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet.

Kundetilfredshet

Serviceundersøkelsen og kundeeffektundersøkelsen

Innovasjon Norge gjennomfører serviceundersøkelser (SU) og kundeeffektundersøkelser (KEU) for å få tilbakemeldinger fra kundene, forbedre vår service og våre tjenester og for å kunne dokumentere hvilke effekter vi oppnår. Noen sentrale resultater fra KEU og SU i 2009:

- Gjennom INs bidrag blir vellykkede prosjekter realisert. 85 % melder at prosjektet ikke ville blitt gjennomført, eller gjennomført til samme tid og i samme omfang.
- Innovasjon Norge har bidratt til å skape og sikre 6000-9000 arbeidsplasser pr. år.
- 88 % av kundene oppgir at de ønsker å benytte IN igjen eller anbefale andre å gjøre det.
- Innovasjon Norge oppleves gjennomgående som lett tilgjengelig (77 % mener det).
- 3 av 4 er fornøyd med kvaliteten på beslutningen/leveransen og synes de har fått tydelige svar.
- Effektene av INs tjenester er i jevn forbedring på vesentlige indikatorer (80 % får nye samarbeidspartnere, 69 % øker sin kompetanse, 69 % øker sin innovasjonsgrad).

Tilbakemeldinger fra kundene

- 88 % vil bruke oss igjen eller anbefale oss til andre
- 85 % ville ikke gjennomført prosjektet uten IN
- 75 % er fornøyd/helt fornøyd med kvaliteten på leveransen/beslutningen
- 6000-9000 arbeidsplasser er skapt eller sikret

Service og effekter 2009

Merkevaretracker 2010

måler kjennskap og kunnskap til Innovasjon Norge og Innovasjon Norge som merkevare

- Kjennskapen til navnet Innovasjon Norge er god og har økt hvert år siden første merkevaretracker i 2004.
- Av målgruppene kjenner SMB etablert før 2005 oss best. Gründere, unge bedrifter og store bedrifter ligger noe under.
- Kjennskapen var 93 % ved siste måling i 2008, og har nå økt til 96 %.
- Bedrifter innenfor reiseliv og marin sektor er mest positive til Innovasjon Norges forståelse av bransjene.

Kjennskap til Innovasjon Norge

- 96 % kjenner til Innovasjon Norge.
- 22 % av dem kjenner oss godt.
- 30 % innenfor våre prioriterte sektorer kjenner oss godt.
- 13 % har god kunnskap om tjenestene våre.

Merkevaretracker 2010

- 24 % har benyttet seg av tjenester fra Innovasjon Norge
- 70 % har benyttet seg av våre finansieringstjenester
- 35 % av rådgivingstjenestene
- 29 % av nettverk
- 20 % av kompetanse- og profileringstjenester
- 90 % av kundene vil anbefale andre å benytte tilbud fra oss. Dette stemmer godt med resultatet i SU.
- Kunnskapen om de fem tjenestetypene våre er lav, med kunnskap om finansieringstjenestene høyest, med 25 %.
- Kunnskapen er høyere hos våre kunder, men selv her er kunnskapen lav.
- Direkte kontakt og mediene er viktige kanaler for kunnskap om oss. 38 % har fått kunnskap om oss gjennom direkte kontakt, 36 % via andre og 33 % fra mediene.

Korrigerer for markeds- og systemsvikt

Å korrigerer for ulike former for svikt er gjennomgående for hele Innovasjon Norges virksomhet. Det kan være en markedssvikt, dvs. at markedet ikke fungerer optimalt sett fra samfunnets side, eller en systemsvikt, dvs. at viktige relasjoner mellom aktører i innovasjonssystemet ikke fungerer optimalt. I tillegg påvirkes Innovasjon Norges aktiviteter av politiske mandat og føringer, som ikke nødvendigvis er direkte forankret i en "dokumenterbar" svikt.

Addisjonalitet er et uttrykk for hva som ville skjedd med prosjektet/aktiviteten dersom Innovasjon Norge ikke hadde gitt støtte, dvs. i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag har hatt utløsende effekt for kundens prosjekt. Høy addisjonalitet indikerer en svikt – lav addisjonalitet det motsatte. Ved høy addisjonalitet ville ikke prosjektet blitt gjennomført uten støtte fra Innovasjon Norge, eller blitt gjennomført i redusert skala og/eller på et senere tidspunkt.

Kundeeffektundersøkelsen (førundersøkelsen 2008) viser at nivået av andel høy addisjonalitet har holdt seg på samme høye nivå som året før, på 61 %. Summen av høy og middels er også på nivå med året før, på 85 %.

Kunnskapsbygging og premissgiving

Innovasjon Norge har i 2009 utviklet selv eller brukt eksterne konsulenter til å gjennomføre en rekke kunnskapsleveranser av betydning for våre kunder, oppdragsgivere og som grunnlag for intern utvikling. Det gis i kap 4.5.3.2 en oversikt over noen sentrale leveranser som omfatter bl.a. evalueringer og andre analyser.

Høsten 2009 startet prosessen med å kartlegge hvordan relevante departementer, fylkeskommunene og fylkesmannens landbruksavdeling opplever Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Gjennom undersøkelsen avdekkes hvordan fylkeskommuner, fylkesmannens landbruksavdeling og relevante departementer oppfatter INs kunnskapsleveranser som a) objektive og politisk uavhengige, b) faglig troverdige og treffsikre, c) tilgjengelige gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling og d) riktig timet ift. politiske prosesser. Undersøkelsen ga totalt 94 besvarelser og tilsvarer en svarprosent på 60 %, med relativt få svar fra hvert enkelt departement.

I rapporten fra undersøkelsen oppgis det som en hovedkonklusjon at inntrykket er at Innovasjon Norge oppleves som solide og kunnskapsrike, pålitelige og grundige. Forbedringspotensialet er særlig knyttet til spissing i forhold mottakers behov og involvering i felles læreprosesser.

To andre gjennomgående hensyn i INs virksomhet

Vi vil i dette sammendraget også fremheve to andre gjennomgående hensyn som det legges betydelig vekt på og brukes betydelige og økte ressurser på:

Økt kvinnetilbud i næringslivet

Det overordnede målet for kvinner som prioritert målgruppe i IN, er å bidra til økt verdiskaping gjennom å styrke kvinners deltagelse og posisjon i næringslivet som gründere, i ledelse og i styre.

I 2009 utarbeidet vi en ny strategi og handlingsplan hvor den integrerte delen er vektlagt, da dette vil mobilisere bredere og nå flere kvinner enn det særskilte satsinger vil kunne oppnå. I den integrerte satsingen ble kvinner særlig prioritert innenfor sektorene reiseliv, kulturnæringene, IKT og maritim sektor. De program/tjenester som i 2009 hadde et særlig kvinnefokus var FRAM, BIT, Arena/NCE og OFU/IFU.

De særskilte tiltakene vi hadde i 2009 rettet mot økt kvinnetilbud i næringslivet var Fyrtårnprogrammet, Ledermentor, Styrekandidatbasen og Nettverkskreditt.

Vi har videre et særlig fokus på hvor stor andel av midlene IN tildeler som rettes mot prosjekter hvor kvinner har en fremtredende rolle. I 2009 ble ca. 29 % av tilsagnene om finansiering definert å være kvinnetilbudte, mot 27 % året før, som var opp fra et lavt nivå på 19 % i 2007. Det må da nevnes at INs deltagelse i finansiering av børsnoterte selskaper i 2009 er uvanlig høy og at disse pr. definisjon er definert som kvinnetilbudte, med bakgrunn i kvinnelig styrerepresentasjon på minst 40 %.

Samfunnsansvar i næringslivet – CSR

Innovasjon Norge skal utløse bærekraftige innovasjoner i tre dimensjoner; økonomisk bæreevne, samfunnsansvar og miljøhensyn.

I strategien er *ansvarlig* en av tre verdier. Denne strategiske plattformen, i tillegg til ny stortingsmelding i 2009 om samfunnsansvar i en global økonomi, var grunnlaget for at ledelsen tok initiativ til å forsterke vårt arbeid med samfunnsansvar i næringslivet.

Arbeidet ble organisert med et strategisk tverrgående team tilknyttet toppledelsen og med en koordinerende stilling i divisjon Tjenester og programmer. Det nye teamet utviklet en handlingsplan med utgangspunkt i hver enkelt divisjons kjernevirksomhet. Divisjonsvise målområder og prioriterte tiltak ble definert. Innretningen på opptrapping av arbeidet med samfunnsansvar i næringslivet skulle være å integrere dette i Innovasjon Norges hele virksomhet, herunder både i arbeidsprosesser og i tjenester.

Her er et utvalg av tiltak som ble gjennomført i 2009:

- Virksomhetsstyring: Styret vedtok et prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet som definerte hva Innovasjon Norge forventer av kunder og samarbeidspartnere. Spørsmål om temaet ble innarbeidet i kundeeffekt-, service- og medarbeiderundersøkelsen.
- Kunnskapsgrunnlag: I samarbeid med Transparency International (TI) ble holdninger til korrupsjon kartlagt i en omfattende spørreundersøkelse.
- Nettverk: Vi sluttet oss til FN's Global Compact, deltar i regjeringens konsultasjonsorgan Kompakt og har tett kontakt med NHO, TI, Initiativ for etisk handel og FNs Utviklingsprogram.
- IN Akademiet: Temaet ble innarbeidet i kurset for nyansatte og inn i utviklingsarbeidet for nytt lederutviklingsprogram. Nytt opplegg for e-læring og reflekterende kontormøter ble utviklet. Pilot ble gjennomført på Hamar.

- Seminarer, konferanser og frokostmøter ble holdt både i egen regi og i samarbeid med andre, både i Norge og i utlandet. Frokostmøte om ISO26000 ble arrangert i samarbeid med Veritas, NHO og Standard Norge og regionale seminarer i samarbeid med UNDP, UD og NHO.
- Tjenesteporteføljen: Kompetansetjenestene formidler kunnskap og bygger motivasjon for samfunnsansvar hos deltakerne. Rådgivningstjenestene har klausul om samfunnsansvar i avtalemal og i standardvilkårene. Finansieringstjenestene har krav om vurdering av samfunnsansvar i behandling av alle lån- og tilskuddssaker.

3. EFFEKTER AV INNOVASJON NORGES VIRKSOMHET

3.1 Innledning

Effektene av Innovasjon Norges virksomhet analyseres i første rekke gjennom de årlige kundeeffektundersøkelsene (KEU) som Innovasjon Norge gjennomfører i samarbeid med departementene. For hvert virksomhetsår gjennomføres to undersøkelser; én året etter at kunden fikk et tilsagn/en tjeneste (førundersøkelse) og én fire år etter (etterundersøkelse). Førundersøkelsen omfatter kundebedriftenes *forventninger* til prosjektene, mens etterundersøkelsen viser hvordan de samme bedriftene vurderer *resultatene i etterkant*. De to siste KEU som det kan rapporteres fra nå, er KEU som ble gjennomført i 2009. De omfatter førundersøkelsen fra virksomhetsåret 2008 og etterundersøkelsen fra virksomhetsåret 2005.

Det er viktig å påpeke at resultatene fra KEU som presenteres i denne årsrapporten, kun viser effekten av deler av Innovasjon Norges virksomhet, hovedsakelig effekter av finansielle tjenester samt for tjenester og programmer med et betydelig innslag av finansiering. Deler av det internasjonalt rettede arbeidet er med, mens fellestiltakene for å markedsføre Norge som reisemål ikke er integrert, da kriteriet om at enkeltbedrifter skal kunne identifiseres som mottakere av en tjeneste i mange tilfeller er en utfordring å oppfylle. Innovasjon Norge supplerer sine kundeeffektmålinger med mer inngående evalueringer av utvalgte programmer og aktivitetsområder. Dette gjøres i særlig grad der det avdekkes forhold i KEU som bør vies større oppmerksomhet eller der KEU er lite egnet for å evaluere effektene.

Med få unntak er resultatene som presenteres her hentet fra *etterundersøkelsen* av virksomhetsåret 2005. Resultatene fra denne undersøkelsen (innhentet i 2009) gir i størst grad uttrykk for hva bedriftene mener er de langsiktige effektene av tiltakene. Noen resultater er også hentet fra *førundersøkelsen* for virksomhetsåret 2008.

I det følgende gis en oppsummering av de viktigste effektene. Resultatene som gjengis her, er et gjennomsnitt for hver av tjenestene som inngår i KEU. Det er viktig å være klar over at resultatene for de ulike indikatorene varierer betydelig tjenestene i mellom.

Det er fra år til annet vanligvis relativt liten endring på de ulike variablene. Gjennomgående er det imidlertid en positiv trend i utviklingen på vesentlige variable.

3.2 Viktigste effekter i 2009

Høy addisjonalitet – IN har aktivitetsutløsende effekt

Addisjonalitet angir i hvilken grad den offentlige bistanden til prosjektene er *utløsende* for at bedriften setter aktiviteten i gang. Dette er knyttet til rasjonale for hele Innovasjon Norges virksomhet, hvis det ikke er en markedsvikt – og statlige myndigheter utgjør en forskjell - så er mye av bakgrunnen for den økonomiske virksomheten svekket. Resultatene for addisjonalitet er hentet fra førundersøkelsen for virksomhetsåret 2008.

Andelen for høy og middels addisjonalitet samlet er på 85 % (på nivå med året før).

Samlet for alle tjenestene som inngikk i KEU for 2008, viser undersøkelsen at 61 % prosjektene har høy addisjonalitet dvs. at de *ikke* ville blitt gjennomført uten bistand fra Innovasjon Norge. Videre at 24 % av prosjektene har middels addisjonalitet, dvs. de ville blitt utsatt i tid eller gjennomført i mindre skala uten bistand fra Innovasjon Norge.

Av tjenester med særlig høy andel høy addisjonaltet kan nevnes Verdiskapingsprogrammene innen landbruk og fisk, FRAM, OFU/IFU og Distriktsrettede risikolån (ny høy rangering i år).

76 % av prosjektene er fullfinansiert ett år etter tilsagn om prosjektstøtte, dette er noe høyere enn årgangen før (74 %). Det er vanskeligst å få fullfinansiering på stipendtjenestene.

Innovasjon Norge bidrar i økende grad til utvikling av prosjektideen, 46 % (44 % året før).

Innovasjon Norge bidrar til å realisere mange prosjekter med stor betydning for overlevelse

Andelen prosjekter med *høy* viktighet for overlevelse (skår 5-7)¹³ er på 53 % (en svak økning fra 52 % året før). Betydningen for overlevelse varierer mellom tjenester og programmer. Betydningen for overlevelse er minst for noen av programmene, dette er ikke overraskende i og med at disse primært fokuserer på kompetanseutvikling og innovasjon.

Det er de Lån til landbruket (ny) og Distriktsrettede risikolånene som skårer høyest på betydningen for overlevelse. BU-midlene skårer overraskende nok også høyt.

Innovasjon Norge bidrar til å realisere mange prosjekter med stor betydning for bedriftenes lønnsomhetsutvikling

48 % (50 % året før) av bedriftene i etterundersøkelsen av 2005-årgangen påpeker at prosjektet har vært viktig for deres lønnsomhetsutvikling. Dette er noe under årgangen før.

Det er hos mottakere av Grunnfinansieringslån-flåte, Lavrisikolånene (LAV OG LAL) og Distriktsrettede og Landsdekkende risikolån at nivået ligger høyest.

Lavrisikolånene skåret nå 57-58 % på denne indikatoren, skåren på denne indikatoren har vært høyere tidligere.

Økende betydning for omsetning

73 % mener prosjektet har hatt stor betydning for *omsetningen* (mot henholdsvis 65 % og 58 % årene før). Det har mao. vært en kraftig økning i betydningen for omsetningen de seneste tre årene.

Størst betydning har INs bidrag hatt for mottakere av Lavrisikolån, her mener hele 86 % at det har hatt svært stor betydning. Dette betyr at Lavrisikolån som finansiell tjeneste ikke har "utspilt" sin rolle, men snarere har stor betydning for kundenes omsetningsutvikling.

Eksport - og internasjonalisering

Internasjonalisering kommer til uttrykk på flere måter. En interessant indikator er i hvilken grad prosjektet har bidratt til økt eksport. 15 % av prosjektene i 2005-årgangen har ført til økt eksport (som året før). Det er de Distriktsrettede låneordningene og INT-programmet som skårer høyest. INT-programmet har økt en del siden forrige årgang, noe som kan betraktes å være positivt, det er også verdt å merke seg hvilken betydning den Distriktsrettede låneordningen har hatt for eksporten. OFU/IFU og Landsdekkende utviklingstilskudd skårer også høyt på eksportindikatoren.

---

¹³ Skalaen er slik: Lite viktig for overlevelse (skår 1-2), noe viktig (skår 3-4) og høy viktighet for overlevelse (skår 5-7).

Styrking av kompetanseutviklingen – langvarig virkning

I gjennomsnitt bidrar INs tjenester og programmer til kompetanseøkning på 2,7 av 10 mulige områder. Dette er tilnærmet samme nivå som i forrige årgang (2,8). Det er imidlertid betydelige forskjeller i kompetansebidraget mellom de ulike tjenestene. Det er innen Oppfinnerstipend (6,4) og Landsdekkende utviklingstilskudd (5,7) at prosjektene har ført til økt kompetanse på flest områder.

Nesten halvparten (47 %) har selv i dag nytte av den kompetansen de bidro til å utvikle i 2005 (rapportert nå fire år etter, i etterundersøkelsen). Landbruksordningene med unntak av verdiskapingsprogrammene skårer lavest mht å dra nytte av kompetanse over lang tid.

Atferden endres

Ut i fra en hypotese om at atferdsendring i første rekke vil påvirke endret innovasjonsatferd på sikt, så studerer Kundeeffektundersøkelsene (KEU) endring i fokus på utvikling, bedre styring av utviklingsprosesser, bedre innsamling og strukturering av kunnskap osv.

53 % av prosjektene har hatt et stort løft i atferdsendringen på sitt prosjekt som følge av INs medvirkning inn i prosjektet. Dette dreier seg både om faglig utvikling hos prosjektansvarlig og om en bedre styring av de utviklings- og endringsprosessene som skjer i bedriftene (40 %).

Kundeeffektundersøkelsene ser på hvor mange områder prosjektet bidrar til endret atferd. Av åtte mulige områder, så endres atferden på i gjennomsnitt 2,5 områder, noe høyere enn forrige undersøkelse på 2,2.

Det er som tidligere OFU/IFU som skårer høyt (4,2) sammen med Landsdekkende utviklingstilskudd. Oppfinnerstipendet skårer også høyt, men på Inkubatorstipendet har det vært en nedgang fra nesten 4,0 til 2,7 det siste året. Atferdsendringen i Inkubatorstipendene er mao. ikke lenger særlig over snittet for tjenestene, noe det kanskje ideelt sett burde ha vært. I denne siste undersøkelsen ligger nivået tom under de ordinære etablererstipendene.

Om faktisk innovasjon mer spesielt – innovasjon over hele landet

Kundeeffektundersøkelsene ser også på hvor mange områder prosjektet faktisk bidrar til innovasjon. Av elleve mulige områder så har innovasjon skjedd på i gjennomsnitt 2,3 områder, dette er på nivå med forrige undersøkelse.

Mens det tidligere har vært Programmer og Stipend som samlegruppe som har skåret høyt, finner vi nå også låneordninger som skårer høyt, bl.a. Distriktsrettet låneordning og Landsdekkende risikolån, selv om Låneordningen som gruppe fremdeles skårer lavest. Høyest er imidlertid skåren hos Landsdekkende utviklingstilskudd (Tilskuddstjeneste).

Det er *ingen forskjeller geografisk* mellom områdene A, B og C og det som er *utenfor* det distriktpolitiske når det gjelder innovasjon. Det er bare i gamle sone D (nå sone II) hvor det kan benyttes tilretteleggende virkemidler, at innovasjonsgraden er høyere. Mens antall områder hvor prosjektet har ført til økt innovasjonsaktivitet ligger på 2,2-2,3 i områdene A, B, C og utenfor, så er den 2,9 i sone D (II). Innovasjon Norge bidrar dermed til utvikling/innovasjon *over hele landet*.

Mange utvikler noe helt nytt

I 28 % av prosjektene var nyheten *helt ny* (noe ned fra fjoråret på 31 %), i betydningen finnes ikke fra før. Det er Programmer som skårer høyest på noe "helt nytt" (46 %), mens Stipendordningene ligger på 38 %. Stipendordningene viser også her en nedgang fra året før (51 %), som bekrefter noe av det som tidligere er omtalt mht

Stipendordningene, og særlig Inkubatorstipendet, som ikke skårer like høyt på ulike innovasjonsindikatorer i denne siste årgangen som tidligere.

Når det gjelder noe "helt nytt", så er det en forskjell mht sentralitet. Mens 18 % av prosjektene i distriktskommunene bidrar til noe "helt nytt", så gjør 43 % av prosjektene i storbyområdene det, i "andre byområder" er andelen 30 %.

Kundene inndelt i de "Driftsorienterte", "De utviklingsorienterte" og "Superinnovatører"

Kun 15 % av prosjektene faller i kategorien "*Superinnovatører*" (har høyt bidrag både til samarbeid, kompetanse, atferdsendring og innovasjon). Vi ønsker oss flere, men andelen var dessverre høyere i årgangen før (17 %). Det er tjenesten Landsdekkende utviklingstilskudd som har flest "*Superinnovatør*"-prosjekter, halvparten av prosjektene faller i denne kategorien. Generelt er det de landbruksrettede ordningene som drar snittet kraftig ned, blant Lån til landbruket og BU-midlene er andelen knappe 5-9 %. Lavrisikolånene skårer også lavt med kun 7 % *Superinnovatører*.

Det som kjennetegner "*Superinnovatørene*" er at det er prosjekter innen Programmene, det er små bedrifter, men dog opp mot 20 ansatte, de er ikke *vesentlige* geografiske forskjeller – de finnes både i distriktene og i byområdene, de er mer rettet mot *internasjonalisering og design* - enn ungdom, kvinner og miljø - og er i størst grad prosjekter hvor IN er utløsende dvs. har en høy andel med høy addisjonalitet. Lånevirkosomheten dominerer hos "*De driftsorienterte*".

Nettverk skapes og langvarig samarbeid utvikles

Bedriftenes forventninger til samarbeidseffekt har i stor grad slått til. Bedriftene forventer først og fremst økt samarbeid med kunder og leverandører. Generelt er det slik at *økt antall samarbeidspartnere øker sannsynligheten for innovasjon*. Analyser som er gjennomført, viser at det er sterke sammenhenger mellom antallet samarbeidsaktører og antallet områder man innoverer på.

Bedriftene i Innovasjon Norges portefølje er som andre norske bedrifter relativt innadvendte i sin innovasjonsatferd, men det er *positive utviklingstrender på gang*.

78 % oppgir at prosjektet har ført til samarbeid, mot 77 % året før. 38 % har også i dag nytte av det nettverket som ble etablert for fire år siden.

Prosjektene førte i snitt samarbeid med 2,6 aktører, høyest skårer Verdiskapingsprogrammene for mat og skog, OFU/IFU og Landsdekkende utviklingstilskudd. Samarbeid etableres både i distrikt og i sentrale områder, her er det ingen forskjeller mht denne indikatoren, snarere tvert i mot.

Sysselsettingsvekst – det skapes stadig flere arbeidsplasser pr. prosjekt

Beregning av sysselsettingseffekter av offentlige virkemidler og tiltak er metodisk vanskelig. En kjenner de faktiske sysselsettingseffektene i bedriftene, men ikke hvor mye som skyldes de prosjektene Innovasjon Norge har vært med på å finansiere.

Med disse forutsetningene lagt til grunn, er det skapt og sikret mellom 6031 og 9808 arbeidsplasser blant de bedriftene som fikk tilsagn fra Innovasjon Norge i 2005. Dette er høyere enn årgangen før. Dette tilsvarer *1 til 1,6 arbeidsplasser* pr. prosjekt (1 til 1,4 i årgangen før). Trenden viser at det stadig skapes flere arbeidsplasser pr. prosjekt.

Hele 70-80 % av de skapte og sikrede arbeidsplassene har kommet innen det distriktpolitiske virkeområdet (som året før).

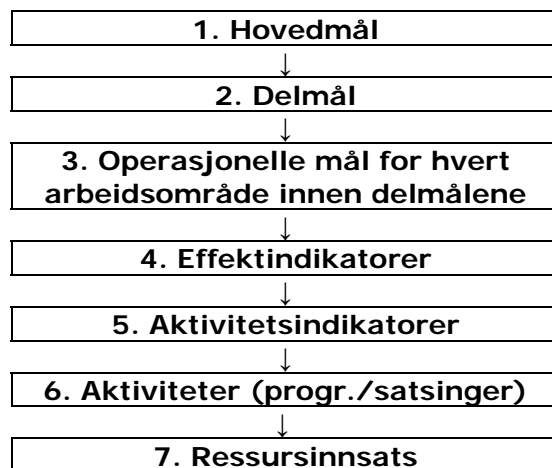
165 000 til 243 000 kroner pr. arbeidsplass – billigere arbeidsplasser

Basert på tallene for økning i sysselsetting og sikring av arbeidsplasser er det offentliges kostnader pr. arbeidsplass beregnet. Kostnadene som inngår er omfanget av tilskudd og 25 % av omfanget av risikolånene (tapsfondet).

For virksomhetsåret 2005 ligger kostnadene pr. arbeidsplass skapt eller sikret på mellom 165 000 243 000 kroner. Dette er lavere enn året før på 185 000 til 255 000 kroner.

4. RAPPORTERING OM ARBEIDSSOMRÅDENE

Årsrapporten for 2009 bygger på Innovasjon Norges mål- og resultatstyringssystem (MRS-system) som ble tatt i bruk f.o.m. 01.01.2005. MRS-systemet kan settes inn i en årsaks-virkningssammenheng hvor det settes inn ressurser for å oppnå bestemte mål. Dette kan illustreres som vist i følgende skisse:

Det er utformet et hovedmål (1) for Innovasjon Norges virksomhet som er lik formålsparagrafen for virksomheten. Av hovedmålet er det avledet fire delmål (2). For hvert delmål er det angitt en rekke arbeidsområder som det er utformet operasjonelle arbeidsmål for (3). For hvert av de operasjonelle målene er det satt opp effektindikatorer som mest mulig skal gi indikasjoner på at de operasjonelle målene nås (4). De valgte aktivitetsindikatorer (5) gir i første rekke uttrykk for omfanget av arbeidet og vil ikke direkte gi uttrykk for eller indikere at målene nås. Videre viser skissen at det settes i gang en rekke aktiviteter (6) i form av spesielle programmer eller satsinger basert på de ressursene som til en hver tid er disponible (7).

Rapportering i forhold til hovedmål og delmål vil bli ivaretatt gjennom de større evalueringene NHD og andre bevilgende myndigheter gjennomfører med jevne mellomrom.

Innovasjon Norges årsrapportering til departementene er inndelt i tre hoveddeler:

- Rapportering på *effekt- og aktivitetsindikatorer* for arbeidsområdene som er knyttet til de fire delmålene og de generelle føringene og hensynene som Innovasjon Norge skal ivareta (Kap 3 og 4, samt vedlegg 2 og 3).
- Rapportering om *ressursinnsatsen* som er knyttet til *departementenes budsjettposter* (Kap 5).
- Rapportering om aktiviteten innenfor Innovasjon Norges *satsinger, programmer samt noen enkelttjenester/-ordninger* (framgår av heftet Detaljrappporter 2009).

Rapporteringssystemet beskriver hvilke indikatorer som rapporteringen skal omfatte og hvordan det skal rapporteres på ressursinnsats. Med utgangspunkt i denne kvantitative rapporteringen og Innovasjon Norges generelle kompetanse innen næringsutvikling og relevant bransje- og bedriftskunnskap m.v., skal Innovasjon Norge foreta analyser og vurderinger som skal inngå i rapportene til departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene. Dette kan bl.a. omfatte spesielle utviklingstrekk knyttet til indikatorer og ulike forhold som har påvirket utviklingen i næringslivet m.v. Videre skal analysene omfatte en vurdering av hvordan den samlede regionale innsatsen innen spesielle

næringer/bransjer samsvarer med overordnede mål og strategier i et nasjonalt perspektiv.

I det etterfølgende rapporteres det på de enkelte arbeidsområdene under hvert delmål i MRS-systemet.

4.1 Delmål 1: IN skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet

Drivkraften og ansvaret for å skape nye innovasjoner ligger i bedriftene. Innovasjon Norges rolle er å tilrettelegge for og å stimulere til økt innovasjon gjennom å mobilisere til og utløse innovasjonsaktiviteter.

Innovasjon Norge legger til grunn en forståelse av innovasjon som innebærer: "En innovasjon kan være en ny vare, en ny tjeneste, en ny produksjonsprosess eller organisasjonsform, som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjon, eller i organiseringen av denne, for å skape økonomiske verdier. Det kan også dreie seg om å finne frem til helt nye markeder."

Innovasjon skapes således på minst fire hovedområder; produkt- og tjenesteinnovasjon, prosessinnovasjon, organisatoriske innovasjoner og markedsinnovasjoner. Innovasjonsprosessen forutsetter både konkurranse og samarbeid mellom en rekke private og offentlige aktører, og foregår i det man kaller innovasjonssystemet.

I henhold til vårt mål- og resultatstyringssystem, skal Innovasjon Norge konsentrere sin innsats innenfor tre arbeidsområder for å bidra til målet om økt innovasjon i næringslivet:

1. *Entreprenørskap* er helt nødvendig for å få frem et mangfold av nye virksomheter som kan utfordre det etablerte næringslivet, og som kan utnytte nye muligheter.
2. Fra dette mangfoldet er Norge avhengig av flere bedrifter som lykkes i å realisere vekst og internasjonal konkurransekraft. Det betyr at *innovasjon i etablerte bedrifter* er et sentralt arbeidsområde for å nå målet om økt innovasjon.
3. Forbedring av bedriftenes internasjonale konkurranseevne forutsetter at de tar del i *næringsmiljøer og innovasjonssystemer* med internasjonale koblinger, der de kan utveksle kunnskap og få tilgang til leverandører, kunder, utdanning og forskning – eller stå sammen om internasjonal profilering.

I det følgende gis en oversikt over aktivitetene innenfor disse tre arbeidsområdene i 2009. Nærmere detaljer om aktivitets- og effektindikatorer samt måloppnåelse framgår av Vedlegg 2 og 3.

4.1.1 Arbeidsområde 1A – Entreprenørskap

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt omfang av lønnsomme etableringer

4.1.1.1 Innledning

Med entreprenørskap mener vi; *dynamisk og sosial prosess der individer, alene og i samarbeid med andre, identifiserer økonomiske muligheter og gjør noe med dem ved å etablere og utvikle ny virksomhet*¹⁴.

4.1.1.1 Strategi for entreprenørskap i Innovasjon Norge

Nystartede bedrifter med potensial for vekst er primærmålgruppen i arbeidet med entreprenørskap i Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge prioriterer arbeidet rettet mot den enkelte etablerer/bedrift for å bidra til utvikling, vekst og internasjonal konkurransevne. Innovasjon Norge prioriterer nyskapende forretningsideer hvor finansiering eller andre tjenester kan utløse et verdiskapingspotensial og følge disse over tid. Vi legger vekt på at etablererprosessen i mange tilfeller tar mange år, og at bedriftene møter ulike utfordringer i ulike faser.

For å støtte opp om den enkelte etablerer/ bedrift og for å stimulere til etablering av nye lønnsomme bedrifter jobber Innovasjon Norge også med;

- Å bygge *kultur* for entreprenørskap som stimulerer til nyskaping, og som vi stimulerer fram flere topp- og vekstetablerere - både gjennom Innovasjon Norges tilstedeværelse regionalt, nasjonalt og internasjonalt, og ikke minst i samarbeid med ulike eksterne aktører.
- Å skape og utvikle regionale og nasjonale *infrastruktur* som stimulerer til nyskaping og kommersialisering. Dette gjør vi stor grad i samarbeid med eksterne aktører, som normalt har eierskap til prosjektet/infrastrukturen.

Innsats for *kultur og infrastruktur* skjer i stor grad i samarbeid med andre aktører og skal bidra til to ting; 1) stimulere samfunnet slik at flere ønsker å etablere virksomhet og involvere seg i entreprenøriell aktivitet 2) kultur og næringsmiljøer som støtter opp under bedrifter med vekstpotensial.

Bredde vs. spiss

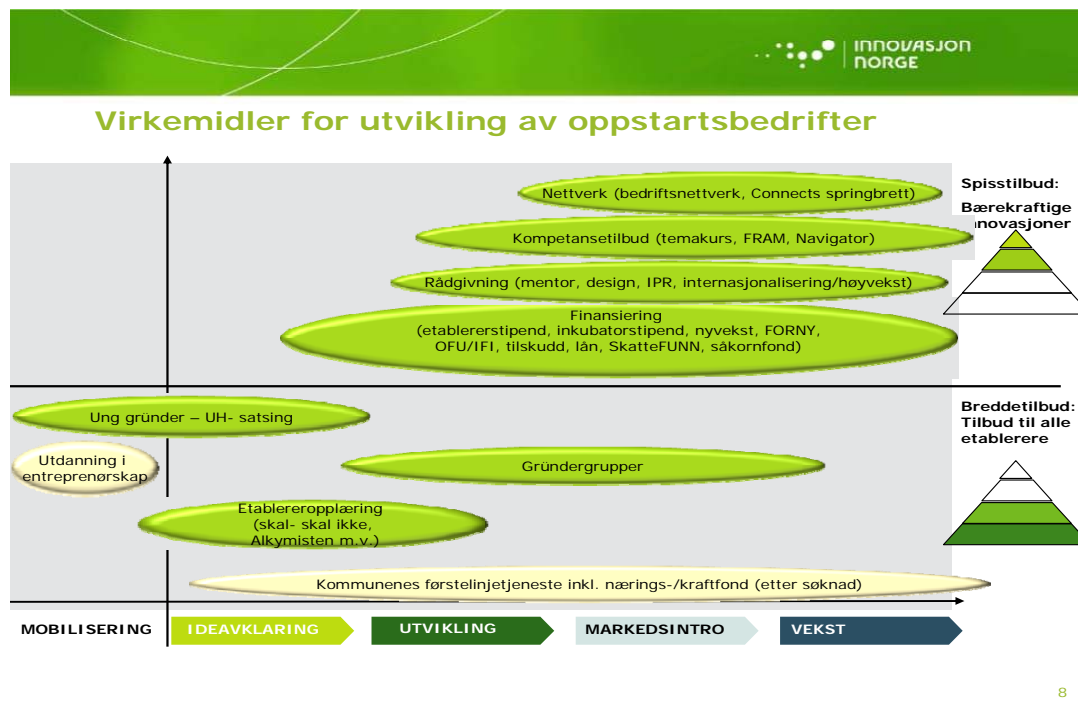
Innovasjon Norge vil bistå individer og oppstartsbedrifter ut fra strategien "mer for færre". Dette betyr at Innovasjon Norge ikke kan og skal følge opp alle som har en idé eller er involvert i en etablererprosess. Innovasjon Norge prioriterer nyskapende forretningsideer og tilbyr "spisstillbud" innenfor finansiering, rådgiving, kompetanse og nettverk. Ambisjonen er å legge sterkere vekt på å følge opp bedrifter etter etableringen, i utviklings- og markedsintroduksjonsfasen.

En prioritering av "mer for færre" forutsetter avlastning i bredden. Det bør derfor være et klart kontaktpunkt i kommunene/regionene som kan håndtere henvendelser knyttet til næringsvirksomhet i bredt og være en veiviser til andre aktører, som Innovasjon Norge.

---

¹⁴ Innovasjonsmeldingen

Det er derfor viktig at det arbeides fram en klar arbeidsdeling mellom kommunene/ fylkeskommunene og Innovasjon Norge. Prosjektet "Kommunene som næringsutvikler" som gjennomføres av Innovasjon Norge og KS er viktig for å komme videre i arbeidet.

Figuren illustrerer relevante bredde- og spisstilbud i de ulike fasene for utvikling av prosjekter/oppstartsbedrifter. Sentrale tjenester og tiltak fra Innovasjon Norge er beskrevet i kapitlet nedenfor.

4.1.1.2 Viktige programmer, tjenester og aktiviteter innenfor entreprenørskap

Stipend

Tilsagn 2009 (beløp i tusen kroner) 15	Total - beløp	Total - antall	Kvinner - beløp	Kvinner – antall tilsagn	Innova- sjons- høyde % 16	Inter- nasionali- sering % 17
NHD: Landsdekkende etablererstipend	150 000	223	25 493	47	88	70
KRD: Etablererstipend	113 544	574	45 625	237	56	46
KRD: Nettverkskreditt	2 727	28	2 577	26	6	6
KRD: Etablererstipend Svalbard	830	3	803	2	0	0
KRD: Inkubatorstipend	18 141	62	4 856	16	82	52
LMD: Etablererstipend fra BU-midler	19 537	169	14 786	123	5	4
Totalt	304 779	1 059	94 140	451	-	-

15 Tabell viser total for alle kundetyper, se vedlegg over kundetyper i Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

16 Det er i alle saker registrert innovasjonshøyde (bedrifts-, regional-, nasjonalt- og internasjonalt nivå). Her vises andelen av innovasjon på nasjonalt/internasjonalt nivå.

17 Målt i prosent av tilsagn ut fra avkryssing for spesielle kjennetegn ved prosjektet.

Stipend retter seg både mot personer som ønsker å etablere og utvikle egen bedrift, samt mot nyetableringer med høyt kunnskaps- og/eller teknologinivå. Stipendene omfatter etablerer-, inkubator-, bygdeutviklingsstipend og nettverkskreditt ¹⁸. Stipendordningen gjelder for hele landet og for alle næringer, unntatt offentlig virksomhet.

I hvert fylke blir det prioritert ut fra lokale forhold og behov. Etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/eller internasjonal sammenheng blir høyt prioritert. Stipendbeløpet er avhengig av prosjektets størrelse og potensial og vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Det forutsettes – som for våre finansielle tjenester for øvrig - at stipendiet vurderes å ha utløsende effekt på de omsøkte aktivitetene. Stipendbeløpet skal ikke erstatte gründerens egenkapitaldeltakelse, men supplere denne.

Det er i 2009 bevilget stipend for til sammen 304,8 mill. kroner fordelt på 1059 tilsagn. For stipend midlene, hvor ambisjonen er at 40 % av antall stipend skal gå til kvinner, var den gjennomsnittlige kvinneandelen av innvilget beløp i 2009 på 30 %. Her trekker den nye landsdekkende etablererstipendordningen (kvinneandel på 17 %) noe ned når det gjelder den gjennomsnittlige andelen. En av grunnene til det skyldes at de fleste kvinnerettede prosjektene, som søker om stipend, fanges opp av fylkeskommunens etablererstipend ordning ¹⁹.

Den nye landsdekkende etablererstipendordning, med midler fra NHD, ble opprettet i 2009 som en del av krisepakken. Målet med denne ordningen var at IN skulle bevilge penger til innovative og verdiskapende prosjekter som vil stimulere til etablering av nye arbeidsplasser og dermed bidra til omstilling i næringslivet. Gjennomsnittlig tilsagnsbeløp for denne ordningen var i 2009 på 670 000 kroner. Til sammenligning kan nevnes at for fylkeskommunens etablererstipend ordning var gjennomsnittet 198 000 kroner, etablererstipend for BU-midler 115 000 kroner og KRD Nettverkskreditt 97 000 kroner. Etterspørselen etter den nye landsdekkende etablererstipendordning var betydelig, bl.a. fordi IN gjennom ordningen har fått et finansieringstilbud som virker godt i sentrale strøk, der befolkningspopulasjonen og derav etableringstilfanget er størst. I tillegg ble ordningen godt "markedsført", slik at langt flere etablerere så på IN som en partner i etableringsprosessen.

Økt fornyelse, omstilling og internasjonalisering av næringslivet er nødvendig for å ha et konkurransedyktig næringsliv. Som det fremkommer av forannevnte tabell er innovasjonshøyden for den nye landsdekkende etablererstipendordning vesentlige høyere enn for fylkeskommunens etablererstipend ordning. Også når det gjelder internasjonalisering er den nye landsdekkende etablererstipendordning vesentlig høyere enn for den tradisjonelle ordningen. Dette skyldes at mer tradisjonelle etableringer fanges opp av fylkeskommunens etablererstipend ordning, og disse prosjektene antas å ha både en lavere innovasjonsgrad og være mindre internasjonalt orientert.

For mer detaljer rundt øvrige stipendordninger henvises til Detaljrapporter 2009.

NyVekst

NyVekst er en tilskuddsordning som skal bidra til å utløse og realisere potensialet for vekst i nyetablerte eller unge bedrifter lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tjenesten gir mulighet for å finansiere driftskostnader (etter nærmere definerte spesifikasjoner) i oppstartsfasen, og inntil fem år fra etablering (definert som førstegangsregistrering i Brønnøysund).

---

¹⁸ Nettverkskreditt er lagt om og gitt nytt navn, Gründergrupper

¹⁹ KRD: Etablererstipend

NyVekst ble lansert i februar 2008. Det første året fikk 27 bedrifter i alt 29 tilsagn om finansiering. I 2009 har rundt 45 bedrifter blitt finansiert. Noen bedrifter fra 2008 porteføljen har også fått oppfølgingsfinansiering. Totalt er det gitt tilsagn på 33,5 mill. kroner i 2009. Opptrappingen av ordningen har dermed ikke vært i tråd med forventningene. I noen grad er dette en konsekvens av finanskrisen.

Kvinneandelen av tilsagn (beløp) i NyVekst var på 25 % i 2009.

Det er i 2009 forberedt en følgeevaluering av NyVekst, som vil bli gjennomført i 2010.

Høyvekst

Programmet skal bidra til at bedrifter med nye, innovative produkter eller løsninger og stort potensial for vekst og internasjonalisering, lykkes med å realisere sitt vekstpotensial i internasjonale markeder. Programmet retter seg spesielt mot unge bedrifter, ofte kalt "High Potential Start-Ups". Bedriftene befinner seg normalt i, eller rett før, markedsintroduksjonsfasen. Bedriftene tilbys en tilgang til alle INs tjenestetypene, og eksterne samarbeidspartnere (f.eks. Connect).

Programmet er utviklet og konkretisert i siste del av 2009. For mer informasjon, se egen programrapportering i Detaljrapporten 2009.

Ung gründer

Det er i siste kvartal 2009 gjort betydelig utviklingsarbeid knyttet til programmet Unge i Fokus. Innsatsen rettet mot målgruppen unge er gjort om til en ren etablerersatsing, og profilen er spisset og tydeliggjort. Programmet har endret navn til Ung gründer. Innsatsen for unge anses nå som en integrert del i arbeidet med arbeidsområdet entreprenørskap.

For nærmere informasjon om aktiviteter og arrangementer i 2009 - Mentorpiloter, Emax, Venture cup m.v. - se egen rapportering; programmer under utvikling.

Kvinner og entreprenørskap

I 2009 er det utarbeidet ny strategi for målgruppen kvinner i Innovasjon Norge, bl.a. som oppfølging av regjeringens handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner og departementenes oppdrag til Innovasjon Norge i årlige oppdragsbrev. For nærmere informasjon, se egen programrapportering for Kvinner i fokus i Detaljrapporten 2009.

Nettverkskreditt/gründergrupper

Nettverkskreditt er lagt om og gitt nytt navn, Gründergrupper. Tjenesten skal imøtekomme gründeres behov for å møtes og diskutere utvikling i sine bedriftsprosjekter. Tjenesten innebærer at gruppen får oppfølging av bedriftsrådgiver.

Gründergrupper dannes ved at mellom 5 - 7 gründerne danner et nettverk. Deltagerne i gruppen vil være sammen i et forpliktende faglig nettverk for å styrke utvikling av egen næringsvirksomhet. Etter henvendelse til Innovasjon Norge kan gruppen få tilbud om tilskudd til bedriftsrådgiver som vil følge gruppen i 10 -12 mnd.

Tjenesten er lansert høsten 2009, og det vil jobbes videre med implementering i 2010.

IPR

Rådgivingstjenestene IPR-nyhetsgransking og IPR-rådgiving er videreutviklet i 2009. Det er gjennomført kompetansehevingstiltak på alle distriktskontorene og sentralt som ledd i satsingen på at både oppstartsbedrifter og etablerte bedrifter i større grad integrerer IPR i sin forretningsutvikling, og dermed legger til rette for økt innovasjon og konkurranseevne. For nærmere informasjon om IPR henvises til Detaljrapporten 2009.

Skaperen 2009

Tredje runde med Skaperen ble sendt på TV våren 2009. Vi startet opp prosjektet i august 2008 med audition i fem norske byer utover høsten, og mer enn 500 prosjekter ble presentert for panelet. Seertall var tilfredsstillende med et gjennomsnitt på 415 000. En evt. videreføring av Skaperen er ikke besluttet, og vurderes nå bl.a. i forhold til strategien for entreprenørskap og videre innretning på arbeidet med entreprenørskapskultur.

Såkorndordene

Kommersialisering av innovative prosjekter i nyetablerte bedrifter begrenses ofte av tilgangen på risikovillig kapital. Såkorndordene bidrar til å etablere innovative, konkurransedyktige vekstforetak gjennom å øke tilgangen på kompetent kapital og kompetanse til slike prosjekter.

Innovasjon Norge har tre såkorndordninger med i utgangspunktet 16 såkorndord.

- Den første såkorndordningen (Såkorndord 98) ble etablert i 1998 og har en økonomisk ramme på 780 mill. kroner fordelt på seks fond (hvorav ett er konkurs).
- Den distriktsrettede såkorndordningen (Distriktsrettede såkorndord 06) har en økonomisk ramme på 1 110 mill. kroner fordelt på seks fond, hvorav ett ikke er etablert.
- Den landsdekkende såkorndordningen (Landsdekkende såkorndord 06) har en økonomisk ramme på 1 350 mill. kroner fordelt på fire fond.

Såkorndordene investerer i nyskapende norske bedrifter som befinner seg i en tidlig utviklingsfase. Såkorndordene går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapingspotensial. Fondene selger seg normalt ut når porteføljeselskapene har synliggjort verdiene og har behov for nye eiere som kan bringe selskapet videre.

Innovasjon Norge bidrar med ansvarlige lån til såkorndordene og noe administrasjonsstøtte til de distriktsrettede såkorndordene. Såkorndordene eies og styres av private interesser.

For de operative såkorndordene i de to nye såkorndordningene (distriktsrettet og landsdekkende) har det store prosjekttilfanget blitt videreført i 2009. Tilgang på gode prosjekter har også ført til en noe høyere investeringstakt enn opprinnelig antatt og dermed noe høyere trekk på det ansvarlige lånet fra Innovasjon Norge. Fondene har i stor grad tilpasset sin strategi til utviklingen i finansmarkedet slik at de avsetter større beløp til oppfølgingsinvesteringer enn opprinnelig planlagt. Fondene kan derfor kun gjennomføre et fåtall nye investeringer i tillegg til de som er gjennomført ultimo 2009. Dette medfører at fondene i praksis vil bli lukket for nyinvesteringer i løpet av 2010/primò 2011.

4.1.1.3 Entreprenørskap – omfang 2009

Totalt ble det gitt tilsagn til entreprenørskap²⁰ i 2009 på i alt 1748 mill. kroner mot 859 mill. kroner i 2008. Som følge av regjeringens krisepakke er tallene i 2009 også for Entreprenørskap høyere enn tidligere. Bevilgningene fordeler seg jevnt over mange av Innovasjon Norge sine tjenester, programmer og satsinger.

---

²⁰ Entreprenørskap omfatter kundetyperne Etablere, Ung i bedrift og Knoppskyting, se Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

Dette innebærer at 18 % av Innovasjon Norges ressurser målt i kroner gikk til Entreprenørskap (16 % i 2008). Målt i antall saker er andelen Entreprenørskap 28 %.

Av totalbeløpet gikk hele 362 mill. kroner til landbruk. Engasjementet i landbruk gjenspeiler en av Innovasjon Norges mange viktige "forvaltningsoppgaver" og er i hovedsak knyttet til bygdeutviklingstilskudd og lånerammer for rentestøtte. Av andre sektorer utgjør marin 329 mill. kroner (107 mill. kroner i 2008), Energi og Miljø 207 mill. kroner, Helse 169 mill. kroner, IKT 107 mill. kroner (115 mill. kroner 2008). Hele 215 mill. kroner ble dessuten innvilget til bedrifter utenom INs 9 prioriterte sektorer.

4.1.1.4 Utvikling av entreprenørskap i 2010

Entreprenørskap er definert som et gjennomgående arbeidsområde i IN. I 2009 er det arbeidet betydelig med å tydeliggjøre hva dette betyr og hvordan vi skal arbeide med entreprenørskap i hele Innovasjon Norge.

I løpet av 2009 er det etablert et strategisk tverrgående team for entreprenørskap med representanter for alle divisjonene, samt at fagnettverket for entreprenørskap er reetablert. Strategisk team har særlig lagt vekt på å tydeliggjøre Innovasjon Norges prioriteringer og samordne divisjonene.

I året som kommer ser vi noen særlige utfordringer og muligheter for videreutvikling av entreprenørskap i Innovasjon Norge;

- Videreutvikle tjenester og arbeidsformer i hele organisasjonen, fra distriktskontorer, hovedkontor til utekontorer. Dette er særlig knyttet til utfordringer etablerere møter gjennom ulike faser i etablererprosessen. Det er behov for å styrke innsatsen for etablerere i noe senere faser (markedsintroduksjon og vekst), slik at vi i større grad kan realisere potensialet til oppstartsbedrifter.
- Videreutvikle Entreprenørskap i sammenheng med INs øvrige strategiske satsingsområder, spesielt innovasjonsmiljøer og prioriterte sektorer.
- Videreutvikle samarbeidet med eksterne samarbeidspartnere, bl.a. Forskningsrådet (FORNY), SIVA (Inkubatorer og næringshager) og Connect.
- Videreutvikling av tiltak som bidrar til å stimulere flere kvinner til å etablere bedrift, jf. regjeringens mål om at 40 % av nye bedrifter skal startes av kvinner.
- Videreutvikling og implementering av tiltak for unge gründere i hele landet.
- Videreutvikle innsats for å bygge kultur for vekst og verdiskaping.

4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt innovasjonsevne og -takt

4.1.2.1 Innledning

Arbeidsområdet realiseres med særlig fokus på Innovasjon Norges ni satsinger, der norsk næringsliv har særlige fortrinn. Disse tilbyr nye arbeidsformer som fremmer innovasjonsevne og –takt, gjennom et betydelige sterkere samarbeid mellom våre kunder, distriktskontorer og utekontorer.

Viktige utfordringer er kommersialisering og internasjonalisering som liten bedrift. Bedrifter med færre enn 100 ansatte står for 50 % av verdiskapingen i Norge (Menon-publikasjon nr. 13/2009). Disse bedriftene har lav tilgang på kapital, men er samtidig veldig fleksible og dynamiske bedrifter. Bedrifter som har valgt en tydelig strategisk posisjon for sitt langsiktige innovasjonsarbeid, har lettere for å ta aktive strategivalg, og tilpasse bedriftens varer og tjenester til et marked i stadig endring. Innovasjon Norge jobber for å styrke det langsiktige og systematiske innovasjonsarbeidet i bedriftene.

Globaliseringen fører til at konkurransen blir skjerpet på alle arenaer – verden er i stadig endring – et sterkt og konkurransedyktig næringsliv må evne å gjenskape seg selv kontinuerlig. Det holder ikke å lage et godt produkt. I dagens opplevelsesøkonomi ønsker kunden noe mer, og kunden er følelsesstyrt i sine valg. Svenskene har klart å produsere en rekke merkevarer som IKEA, Volvo, Ericsson, Skype og Hennes & Mauritz. Sverige som merkevare hevder seg i globale undersøkelser. Omdømmeanalyser og tilbakemeldinger fra utlandet tyder på at vi har en kulturell utfordring i forhold til merkevarer og omdømme. "Norge har ingen globale merkevarer, dere har ingen kjente kulturpersoner, designere, arkitekter, - dere kan umulig være innovative", "Norge selger bare råvarer, og har ingenting å by på andre arenaer," eller " Norsk næringsliv er arrogante, og lytter ikke til kundene" – er uttalelser vi må ta på alvor. Innovasjon Norge mener at markedsorientering er rett medisin.

Markedsorientering lønner seg. Litteraturen (Vekst i Bedrifter, Teori og Empiri, Kolvereid et al. (2009) Handelshøyskolen i Bodø) underbygger at markedsorienterte bedrifter opplever større suksess. De har gjennomgående mer aggressive vekststrategier, en proaktiv holdning til informasjonsinnhenting og deling, og søker vekst gjennom nye markeder og produkter. Norsk næringsliv vet at markedsorientering og strategisk omdømmebygging er viktig. Inntrykket er allikevel at bedriftene ikke er bevisst nok på dette.

Kriseåret 2009 og innovasjon i etablerte bedrifter

Globaliseringen har blitt forsterket. Markedsorientering har blitt viktigere. Samtidig er kapitaltilgangen redusert, og innovasjonsinvesteringene faller, bedriftene fokuserer på kjernevirksomheten. Regionale virkninger er sektoravhengige. Regioner som er avhengig av hjørnesteinsindustri eller hjørnesteinsbedrifter er sårbare.

Energi, Miljø, Helse og IKT (IKT en muliggjørere for nye varer og tjenester) er vekstområder som mange land satser på for å utvikle det nye næringslivet. Olje & gass, samt viktige deler av maritim sektor er tydelig påvirket av finanskrisen. Aktiviteten på norsk sokkel avtar og nye internasjonale markeder vokser hurtig (Kina/Korea/Brasil). Reiseliv har fokusert på norske kunder fremfor utenlandske og kom seg godt gjennom året. Marin har merket prispress innen enkelte produkter.

Innovasjon i Etablerte bedrifter – omfang 2009

Innovasjon Norge styrker Norges og norske bedrifters omdømme i Norge og utlandet:

- Mobilisering til økt kunnskap om marked, konkurrenter og muligheter; gjennom 15 regionale sektormøter har vi tilgjengeliggjort vår internasjonale kompetanse og tjenester i våre prioriterte sektorer/bransjer/klyngeprosjekter.
- Et voksende antall kunder benytter hele Innovasjon Norges verdikjede, utvikler og tar i bruk omdømmestrategier til å styrke egen konkurransekraft. Det ble gjennomført 11 omdømmeprosjekter, på sektor/bransje/klynge nivå (i samarbeid med næringslivet og UD).

Forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU) er et viktig redskap for å løfte norske varer og tjenester ut på det internasjonale markedet. Vi opplever en økning i antall flerbedriftsprosjekter (Navigator og Bedriftsnettverk) og nettverksaktiviteter i internasjonale markeder: Våre utenlandskontorer har levert 58 nettverksprosjekter og 129 hjemhentingsprosjekter, 514 rådgivningsprosjekter, 150 profileringsprosjekter (Reiseliv), 14 internasjonale messer og 4 næringslivsdelegasjoner.

Innovasjon Norge har bidratt til økt tilbud av egenkapital. 7,7 mrd. kroner (78 % av samlet bevilgning) til vekst og innovasjon i etablerte bedrifter (bedrifter som er 5 år eller eldre). 2 mrd. kroner av bevilgningene var i form av tilskudd (67 % av samlet tilskudd). Industri- og teknologisatsingene (Maritim, Olje og gass, Energi og miljø, IKT og Helse) sto for henholdsvis 43 % og 20 % av samlet tilskudds- og lånetilsagn. Hele 70 % av tilskuddene og 67 % av lånene innen disse satsingene er gitt til prosjekter som kjennetegnes av å være internasjonalt rettet, med tilsvarende høy andel for innovasjon på internasjonalt nivå. Behovet for kapitalstyrking var ekstraordinært høyt i 2009.

Nedenfor følger en kort gjennomgang av de viktigste aktivitetene i 2009 innenfor de ulike satsingene og programmene som kommer inn under arbeidsområdet.

4.1.2.2 Våre ni prioriterte sektorer

Landbrukssatsingen

Samlet sett utgjør landbrukssatsingen 2,4 mrd. kroner (inkl. låneramme rentestøtte på vel 920 mill. kroner) fordelt på vel 3 170 tilsagn. Antall tilsagn har økt med knapt 100 i forhold til 2008, mens bevilgningene er økt vel 500 mill. kroner i forhold til 2008.

Økningen skyldes i hovedsak økte bevilgninger av lavrisikolån, fylkesvise bygdeutviklingsmidler og låneramme rentestøtte, med utgangspunkt i økte rammer stilt til disposisjon for IN våren 2009 for å lette næringens situasjon i lys av finanskrisen.

Midler fra Landbruks- og matdepartementet utgjør knapt 1,65 mrd. kroner (inkl. låneramme rentestøtte). I overkant av 70 operative årsverk er knyttet til landbrukssatsingen.

Fylkesvise BU-midler inkl. rentestøtte

Forbruket av tilskudd økte med nærmere 40 % og rentestøtte med i overkant av 25 % i 2009. Den store økningen skyldes at det ble stilt ekstra midler til disposisjon i løpet av året. Særlig for investeringer i tradisjonelt landbruk har økningen vært stor.

NILF har i løpet av 2009 arbeidet med en evaluering av de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene, og rapporten ble lagt fram til jordbruksforhandlingene i 2010. Konklusjonene er at ordningen har fungert som et målrettet investeringsvirkemiddel, men at det har mindre og mer usikker effekt på lønnsomhet og sysselsetting. NILF anbefaler at ordningen deles i tre ordninger for å rendyrke ulike formål.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Forbruket av midler i 2009 økte med 20 %. Våren 2009 ble det introdusert en egen ordning for erfarne bedrifter som ønsker å vokse (vekstbedriftene).

Våren 2009 la NILF fram evalueringsrapport vedr. økonomiske resultater av Verdiskapingsprogrammet for mat (VSP Mat). Denne evalueringen er siste av 5 evalueringer som er gjennomført siden programmet startet opp i 2001.

2010 er det siste året for det 10-årige Verdiskapingsprogrammet for mat. Innovasjon Norge utreder sammen med Landbruks- og matdepartementet og avtalepartene muligheten for videreføring av denne satsingen og eventuelt i hvilken form denne skal ha. Vurderingene legges fram for behandling i jordbruksforhandlingene våren 2010.

Innovasjon Norge har videre hatt en sentral rolle i de store mat- og profileringsarrangementene *Internationale Grüne Woche - IGW* (Berlin januar 2009) og *Matstreif* (Oslo, oktober 2009).

Trebasert innovasjonsprogram

Trebasert innovasjonsprogram har hatt en sterk økning i aktiviteten i 2009. Aktiviteten økte fra 58 prosjekt i 2008 til 132 prosjekt i 2009. Regjeringens tiltakspakke på 20 mill. kroner til treområdet ble nytt til omstilling og opplæring i trebedriftene og hadde en meget positiv effekt. Programmet har også sammen med Landbruks- og Matdepartementet i sterkere grad synliggjort innovative prosjekter som gjennomføres innenfor trebransjen gjennom presse og media.

Med hjelp av de regionale driverne er arbeidet med å øke innovasjonsevnen i trebedriftene styrket ytterligere. Prioriterte områder har vært innenfor trehusbygging hvor økt effektivisering gjennom industrialiseringsprosesser og samarbeid mellom leverandører har vært fokus.

Bioenergiprogrammet

Midler til bioenergi er økt betydelig i 2009. Både gjennom ordinært statsbudsjett, tiltakspakken og i revidert statsbudsjett er det bevilget penger.

Finanskrisa førte til sterkt fall i priser på gass, fyringsolje og strøm. Dette gjorde det tungt økonomisk å etablere biovarmeanlegg. Til tross for dette ligger etableringen av varmeanlegg noe over 2008.

Det er i 2009 brukt ca. 20 mill. kroner på å stimulere flisproduksjon gjennom tilskudd til flishoggere, lagertak og terminaler. Mye nytt er i gang eller i ferd med å ferdigstilles.

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv har opplevd økt interesse, og det er igangsatt flere spennende utviklingsprosjekter. Markedsføringsprosjektene og temaprojektene er videreført med godt resultat.

Videre er det igangsatt evalueringer både av Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon og Fylkesvise bygdeutviklingsmidler.

Marin satsing

Finanskrisen har skapt betydelige problemer for næringen som er nesten 100 % eksportavhengig. I de viktigste markedene er kjøpekraften redusert og billige substitutter for norsk kvalitetssjømat er en utfordring i flere markedssegmenter, blant annet innen hvitfisk, hvor fersk torsk havner i priskonkurranse med vietnamesisk pangasius. Manglende produkt differensiering for norske sjømatprodukter forsterker problemene.

Som del av regjeringens tiltakspakke i 2009 fikk IN en ny ramme til garantier for førstehåndsomsetning på 525 mill. kroner, som kunne stilles overfor fiskesalgslagene.

Totalt ble det bevilget 296 mill. kroner. Garantiene har kompensert noe for industriens problemer med lange betalingstider i markedene, økt kapitalbinding og lite hjelp fra bankene. I tillegg har Innovasjon Norge i 2009 hatt en ekstraordinær garantiordning på 97,5 mill. kroner overfor fiskeindustrien og en likviditetslånsordning på 250 mill. kroner. De to siste ordningene ble lite utnyttet av næringen. Av likviditetslånet ble det bevilget 26,5 mill. kroner av rammen i 2009.

Fiskeflåten

Strukturfondet for den minste flåten ble forlenget ut 2009. Resten av den norske fiskeflåten har også gjennomgått betydelig strukturering i senere år, og dagens flåte er bra kapasitetstilpasset de ressursene som Norge har tilgang til.

Både utstyr og fartøy må imidlertid stadig videreutvikles og fornyes, noe IN er aktivt med på finansieringen av. I 2009 ble 905 mill. kroner av INs kommersielle lån (26 %) bevilget til investeringer i fartøy og kvoter i fiskeflåten. Finanskrisen førte til at bankene reduserte kredittgivingen til torskesektoren. Dette medført at spesielt kystflåten fikk reduserte leveringsmuligheter.

Innovasjon Norge ble tilført egen garantiramme rettet mot fiskesalgslagene. Den utnyttede rammen var på 296 mill. kroner.

Fiskeflåten – sammen med havbruksnæringen – danner grunnlaget for verdikjeden sjømat, og det er derfor viktig å involvere denne del av næringen sterkere i nettverk som fokuserer på markedet. Dette har vært for lite vektlagt hittil, og derfor er det behov for større innsats på dette området fremover.

Havbruk

Førstehåndsverdien av oppdrettslaks og regnbueørret utgjorde i 2009 24 mrd. kroner. Dette skyldes først og fremst økte priser og økt etterspørsel etter Norwegian salmon globalt grunnet kollapsen i Chiles produksjon. Selv om det er utsikter til god inntjening og høye laksepriser også i 2010 og 2011, må næringen jobbe med sitt omdømme og vise bærekraftighet, også vs. ville laksebestander, bekjempelse av lakselus og rømming. IN deltar med kompetanse som sparringpartner vs. aktørene, i tillegg til finansieringsvirksomheten.

Torskeoppdrett

Situasjonen for torskeoppdrett er krevende. Utfordringer knyttet til tidlig kjønnsmodning og svak tilvekst krever fortsatt betydelig FoU-innsats før næringen vil kunne oppnå lønnsomhet.

Bedriftene sliter med at salgspris er lavere enn produksjonspris, og næringen er påført betydelige tap i 2009. Produksjonen i 2009 var 25 000 tonn. I påvente av fisk som vokser raskere, nedskaleres aktiviteten i de fleste anleggene. Forventet produksjon for 2010 blir på 15-20 000 tonn.

Næringen er i en tidlig utviklingsfase, og det er behov for betydelig risikoavlastning. IN gikk i 2009 tungt inn i utvalgte oppdrettsbedrifter med risikofinansiering for å gi næringen et grunnlag til å fortsatt satse. Erfaringen har vært at engasjement i torskeoppdrett er enda mer risikopreget enn antatt.

Norsk skjellnæring har stagnert over lengre tid. Blåskjellnæringen består i dag av få aktører som nå vektlegger samarbeid på flere områder. Innovasjon Norge har tatt initiativet til utvikling av ny strategi for å skape en lønnsom næring. IN er regional pådriver for lønnsom utvikling av kamskjell- og østersprodusentene. Skjeloppdrett har også vist seg meget vanskelig.

Marint Verdiskapingsprogram (MVP)

Marint verdiskapingsprogram (MVP) med kompetanseprogrammet bidrar til økt oppmerksomhet rundt strategiutvikling. Typiske tiltak er produktdiversifisering rettet mot merverdi på eksisterende produkter. Vi ser at økt markedsorientering resulterer i styrket markedsrett og konkurransevne.

Sporing

FKD har gitt Innovasjon Norge ansvaret for oppfølging av sporingsprosjektene. Sammen med Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF) er det innvilget over 8 mill. kroner til 6 prosjekter på elektronisk kjedesporbarhet. Det samarbeides nært med fiskesalgslagene og Fiskeridirektoratet. EU krever fra 01.01.2010 at all importert fisk følges av et fangssertifikat for lovlig fanget fisk. Sertifikatene skal utstedes av salgslagene.

Reiseliv

Innovasjon Norges reiselivssatsing realiseres gjennom programmene "Innovasjon i reiselivsnæringen" og "Profilering av norsk reiseliv". Når det gjelder aktivitetene i 2009 knyttet til profilering av norsk reiseliv, vises det til særskilt omtale i kap. 4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.

I 2009 gikk internasjonale turistankomster på verdensbasis ned med 4 % og endte på 800 millioner ankomster. Kort oppsummert viser tall for 2009 at norsk reiseliv kom bedre ut av finanskrisen enn man på forhånd kunne ha fryktet. Antall utenlandske overnattingsgjester gikk ned med 1 %, mens gjennomsnittet for verden viser en nedgang på 4 %, og antall overnattingsgjester i Europa gikk ned med 6 %. Bryter vi de norske tallene ned etter formål med oppholdet, økte antall ferie- og fritidsankomster med 1 %, mens den yrkesrelaterte trafikken gikk ned med 7 % sammenlignet med 2008.

Når det kommer til hvordan turistene overnattet under Norgesoppholdet, viser tall fra Transportøkonomisk institutt (TØI) at det er overnatting hos slekt og venner som er den vanligste overnattingsformen, med en andel på 28 %. Deretter kommer det å overnatte på hytte (egen, lånt eller leid), og på tredje plass kommer det å overnatte på hotell/pensjonat.

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at antall kommersielle gjestedøgn hadde en samlet nedgang 2 %. Fra utlandet var det en nedgang på 8 %, mens norske gjestedøgn forble uendret fra 2008. Nedgangen fra utlandet gjør at hjemmemarkedet styrket sin posisjon. Norske gjestedøgn representerte i 2009 en andel på 73 %, mot 71 % i 2008.

Aktivitetene i satsingen har blitt utviklet og gjennomført i henhold til strategi og aktivitetsplan for 2009. Innovasjon Norge har i 2009 jobbet aktivt med oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi som ble fremlagt i desember 2007.

Heder til Visitnorway.com

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har i 2009 båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Antall besøkende var i 2009 7,4 mill. kroner – en vekst på 38 % i forhold til året før. Nettstedet har blitt kåret til årets nettsted av Dataforeningen og Kommunikasjonsforeningen. Nettsiden ble også tildelt hele tre utmerkelser i Webby Awards 2009 for Best visual design – function, Best use of photography and Best site Tourism. Innovasjon Norge har også mottatt Merket for god design i kategorien Interaktiv design fra Norsk Designråd for nettstedet, samt blitt tildelt en stjerne i Startsidens stjerneutdeling for 2009.

NCE Tourism Fjord Norway

Den 11. juni 2009 ble NCE Tourism – Fjord Norway utnevnt. Klyngen består av sentrale reiselivsbedrifter og utviklingsaktører fra de fire fylkene i Fjord-Norge-regionen; Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Klyngen skal gjøre Fjord-Norge regionen verdensledende innen tematurisme – vinterturisme, vandreturisme, natur- og kulturbaserte opplevelser.

Grønt reiseliv

Satsingen på utviklingen av det bygdebaserte reiselivet gjennom programmet Grønt reiseliv ble integrert som en del av Innovasjon Norges reiselivssatsing i 2009.

Programmet består av:

- Produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedsføring samt samarbeid, nettverk og allianser
- Produktutviklingstiltak kan omfatte kvalitetssikring, videreutvikling av tematiske satsinger (som vandring, sykling, fiske, helse og velvære) og samarbeidsløsninger i utmark som kan resultere i helhetlige løsninger og reiselivsprodukter.

Det skal gjennomføres markedsføringsprosjekter og –kampanjer i Norge og i andre definerte internasjonale satsingsmarkeder.

Over 700 reiselivsfolk på sektormøter

I løpet av to hektiske uker i september har reiselivssatsingen hatt over 700 reiselivsfolk på sektormøter i Oslo, Lillehammer (Oppland/Hedmark), Kristiansand (Agder) og Trondheim (Nord- og Sør-Trøndelag).

Reiselivssatsingen har tradisjonelt hatt et årlig kick-off i Oslo. I 2009 hadde Innovasjon Norge valgt å gjennomføre tilsvarende arrangementer i Lillehammer, Kristiansand og Trondheim som en del av Innovasjon Norges satsing på regionale sektormøter. På disse regionale sektormøtene har distriktskontorene vært vertskap sammen med de regionale reiselivsorganisasjonene og man har videreført programmet med en plenumsdel med innlegg fra Innovasjon Norge og eksterne forelesere, samt en workshopdel med individuelle avtaler.

En av tilbakemeldingene man fikk i evalueringen var at sektormøtene viser mangfoldet i tilbudene til Innovasjon Norge var. En oppsummering av evalueringene viser at arrangementene ble svært godt mottatt og at Innovasjon Norge fremsto som en helhetlig organisasjon.

Internasjonale arrangementer som drivkraft

Innovasjon Norge har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge (Oslo, Bergen, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Tromsø) startet et forprosjekt for å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på idrettsarrangementer og kulturbegivenheter. Forprosjektet vil blant annet fokusere på de samfunnsøkonomiske konsekvensene av internasjonale arrangementer, samt å kartlegge samarbeidspartnere innen kultur- og idrettsmiljøene.

Olje og gass

Næringen omfatter mer enn 2 000 leverandører i kategorien SMB. Den generelle beskrivelsen av disse er at de fortrinnsvis jobber ut fra en norsk base mot norskbaserte selskap med nasjonalt og internasjonalt nedslagsfelt. Flesteparten av selskapene er godt etablert, men det internasjonale engasjementet er relativt lavt sett i forhold til potensialet og mulighetene bedriftene selv representerer. Innovasjon Norges olje og gassatsing har derfor valgt å fokusere på følgende program og tjenester for å søke å utløse dette potensialet:

- Arena/NCE (se programbeskrivelse i kap. 3)
- Hjemhenting (INBDP)
- IFU (Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter)
- Internasjonal Vekst

Det ble i 2008 igangsatt et flerbedrifts IFUprosjekt mot Brasil. Hensikten med dette var flerdelt.

- vi ønsket å benytte kravet satt til operatører på brasiliansk sokkel om avsetning av omsetning til FoU.
- vi ønsket å benytte denne muligheten til å nå våre mål satt til økt internasjonalisering av våre O&G IFU-er, og sist men ikke minst
- vi ønsket stordriftsfordelene vi ville ha som organisasjon for å gjøre dette mot flere norske bedrifter samt selskapenes egne fordeler ved å stå sammen (erfaringsoverføring, komplementære tjenester, etc).

I 2009 har effektene av arbeidet begynt å vise seg i konkrete kundeprosjekter. Beslutningen om organisering av prosjektet har vist seg riktig, og rekrutteringen av bedrifter fra klyngene gjennom kundekontakter på distriktskontorene og prosjektledere i klustrene har gitt resultater. Arbeidet er påbegynt med å få etablert 7 IFU-kontrakter i prosjektet, og flere er underveis. Samtlige innen etablerte bedrifter.

Det ble i 2009 gjennomført flere kunnskapshjemhentingsprosjekter innen olje og gass. Det månedlige nyhetsbrevet fra Russland med utgangspunkt i St. Petersburg er ett av disse. Prosjektet er spesielt ved at det gjennomføres som et samarbeid mellom satsingene olje og gass og maritim. Overlappen mellom satsingene er store på enkelte områder. Som eksempel kan nevnes; verft og mekanisk industri/leverandørindustri samt skip og supplyfartøy. Maritim- og olje og gassatsingen koordinerte også et hjemhentingsprosjekt i Kina. Denne måten å samarbeide på har vist seg svært vellykket, og vil derfor videreføres i 2010.

Hjemhentingsprosjekter i 2009:

- China Maritime Oil & Gas
- Brazilian Oil and Gas Offshore market
- Status of the Oil spill preparedness and response in Vietnam
- Arctic (Toronto, Houston, St. Petersburg)
- IOR/EOR (Vietnam, Malaysia, Houston, India, Brasil)

De to sistnevnte videreføres i 2010, de øvrige ble avsluttet i 2009. Videre er det påbegynt 3 hjemhentingsprosjekter som en følge av node-arbeidet. Hensikten bak iverksettelsen av disse er å øke kunnskapen hjemme til klyngenes etterspørsel, teknologi og kompetanse, og høyne innsikten i de aktuelle markedene for de ulike klyngene for bedre å sikre posisjonering og kommersialisering i aktuelle marked.

Energi og miljø

Vind og havbasert energi

Vind og havbasert energi har også i 2009 hatt et stort fokus. Flerbedriftsprosjektet "Vind og hav", som ble satt i gang i 2007, ble avsluttet i 2009. 10 bedrifter har gjennom dette gjennomgått et omfattende internasjonaliseringsrettet kompetanseprogram. Gjennom 6 samlinger, i Norge, Irland, Skottland og Spania, og gjennom målrettet rådgiving har de utviklet sin markedsstrategi.

"Markedstudy Europe - Wind and Ocean" var i 2008 utarbeidet som et grunnlag for arbeidet med vind og havbasert energi. Denne ble oppdatert i 2009, og rapporten sammenfatter markedsforhold og rammebetingelser i ni europeiske land.

To bedriftsklynger innen offshore vind fikk i 2009 innvilget støtte fra Arenaprogrammet. Disse bedriftsklyngene har godt samarbeid med de to forskningssentrene for offshore vind som fikk støtte av Norges Forskningsråd nye satsing på sentre for miljøvennlig energi i 2009. Sammen med Innovasjon Norges støtte til leverandørutvikling, og ordinære virkemidler, gir dette en sterk satsing på denne sektoren i 2009.

Rent Vann

Flerbedriftsprosjektet "Rent Vann" ble satt i gang i 2008 med 8 deltakende bedrifter fra hele landet. Deltakerne er bedrifter med unik teknologi og spisskompetanse innen rensing av drikkevann eller avløpsvann, og målsettingen er internasjonalisering. I løpet av 2009 har bedriftene hatt tre samlinger hvorav en var i Singapore og en i København. Gjennom målrettet rådgivning skal bedriften utvikle sin strategi for internasjonal vekst.

Markedsstudien Rent Vann som første gang ble publisert november 2008 omfatter 10 land i Europa og Asia. En revisjon av rapporten ble startet opp i 2009 og vil bli ferdigstilt i løpet av første kvartal 2010. Denne ble utarbeidet som et grunnlag for iverksettingen av et flerbedriftsprosjekt.

CO₂-fangst og lagring (CCS)

Innovasjon Norge har etablert et internt nettverk av medarbeidere med særlig kompetanse på og kontakt med de ledende norske og internasjonale miljøene.

I samarbeid med Gassnova utarbeider INs kontorer i Toronto, London, Hamburg og Tokyo en omfattende rapport hvert halvår om status for CCS i disse markedene.

Carbon Value Chain Team Norway ble formelt etablert i oktober 2009. Første aktivitet var en workshop i Tokyo med rundt 30 deltakere fra ambassader, konsultater, IN kontor og bedrifter i Japan, Kina, Korea, Vietnam, Malaysia, Singapore og Australia. En CVC Team Norway håndbok ble produsert og distribuert elektronisk til deltagerne.

Bioenergi

Det har i 2009 vært økende fokus på bruk av bioenergiressursene i avfallsektoren, næringsmiddelbransjen og landbruket. Det har vært fokusert på både organisatoriske og teknologiske innovasjoner, og det er en ressurs som har potensial for lokal verdiskaping i distriktene.

Samhandling distriktskontor – utekontor, fra "Bodø til Beijing"

Det sterke internasjonale fokuset i sektoren gjør samhandlingen mellom distriktskontorene og utekontorene svært viktig. Fagmøter der flere av Innovasjon Norges utekontorer presenterer markedsinformasjon og møter norske bedrifter i tilrettelagte møter hos våre distriktskontorer legger til rette for slik samhandling. Regionalt Sektormøte - Rent Vann i Sandefjord, regionalt sektormøte - Solenergi i Oslo, og fagmøte - Small Hydro Power i Trondheim er eksempler på dette. I tillegg har det vært mange mindre møter der enkeltstående markedsrapporter har blitt presentert for små grupper med bedrifter.

IKT

Det har vært løpende samarbeid med bransjeorganisasjonene Abelia og IKT-Norge og utstrakt kontakt med innovasjonsmiljøene innen IKT-området samt inkubatorer og venturemiljøer.

Noen utvalgte arrangementer fra 2009

Norsk fellesstand på World Mobile Congress i Barcelona (i februar) som er den viktigste messen for mobilbransjen i Europa. IN var til stede med ansatte fra messeavdelingen og kontorene i London, Lisboa, Milano, Madrid samt sektoransvarlig. Enterprise Europe Network sørget for å legge til rette for matchmaking. De seks bedriftene som

deltok på den norske fellesstanden på messen var Gintel, Rubberduck Media Lab, Mobicom, Mobiltech, Teleplan Globe og mBricks.

IN-deltagelse på en konferanse innen telekommunikasjon ("Telecruise" med 550 deltagere i mai) der vi hadde innlegg i plenum og var initiativtaker/delansvarlig for en sesjon med fokus på kvinner og telekom samt hadde stand og møter med bedriftene.

Seminaret "Global sales strategies" med Ken Morse fra MIT, ble gjennomført med 46 representanter fra SMB-er innen IKT. Seminaret omhandlet et område som er stemoderlig behandlet i mange norske teknologidrevne selskaper og fikk meget gode tilbakemeldinger fra deltakerne.

Innovation Norway's ICT Summit 2009 (sektormøte) ble avholdt i Trondheim i oktober. Representanter fra IKT-bedrifter var i stort flertall blant de ca. 80 deltagerne. Programmet var delt i tre deler: "Opportunities in the Open Mobil Ecosystem", "Know how on Global Expansion" og "Funding Opportunities". Listen over foredragsholdere inneholdt bl.a. John Markus Lervik tidl. leder i Fast, Martin Thyssen fra RIM/Blackberry, Bretton Putter fra Forsyth Group, Paul Murrey fra DFJEsprit i London samt Geir Ove Kjesbu i Investinor og vi hadde Shahzad Rana som "utfordrer" og leder av en paneldiskusjon.

Statsbesøk i Sør-Afrika i november med fornøyde norske SMB-er som deltagere. Seminarene "ICT solutions for the future" dekket delområdene: Telekommunikasjon med fokus på markedsutvikling og potensielle markedsmuligheter innen mobile løsninger i Norge og Sør-Afrika, Intelligente trafikksystemer med fokus på teknologiutvikling innen trafikkovervåking/automatiske bomstasjoner, og Flytrafikkontroll med fokus på teknologiutvikling/neste generasjon av kontrollsystemer.

Maritim

2009 var i det store og hele "business as usual". Innsatsen fra Innovasjon Norge var på nivå som tidligere år, og ingen nye ordninger ble lansert. Næringen var i 2009 preget av tyngden av finanskrisen som kom inn over maritim næring. Det medfører bl.a. at bedriftene fokuserer på å opprettholde produksjonen og redusere kostnader.

Finanskrisen slår ulikt inn i tid i maritim næring. Shipping, hvor Innovasjon Norge har minimale engasjement, opplevde internasjonalt betydelig reduksjon i etterspørselen. Skipsverftene og utstyersindustrien arbeider med kontrakter som ble inngått før krisen og mange av disse aktørene hadde aktivitetsnivå som tidligere år. Denne del av næringen vil merke virkningen av finanskrisen mye hardere i 2010.

Maritim næring hadde i 2009 stor aktivitet med store ordremasser i verftsindustrien og den maritime utstyersindustrien. Industrien gikk inn i 2009 med en god ordremasse som var inngått før finanskrisen. Gjennom 2009 forsterket finanskrisen situasjonen i de maritime næringene både internasjonalt og nasjonalt; skip i opplag øker, også norske offshorefartøyer er i opplag, kontraktørken ved verftene internasjonalt og nasjonalt fortsetter, bare noen få nye ordrer ved norske verft ble oppnådd i 2009. Redusert aktivitet innen verft-, utstyers- og tjenestesektorer som skipsdesignere har vært merkbare gjennom 2009.

Den 04.11.09 sendte Innovasjon Norge et innspill om tiltak for skips-, offshoreverftene og de maritime utstyersleverandørene til Nærings- og handelsdepartementet. I innspillet foreslås både økte rammer på utvalgte ordninger i Innovasjon Norge samt nye ordninger; kompetanseprogram og ordninger innen markedsaktiviteter. Innovasjon Norge ikke mottatt noen tilbakemeldinger fra Departementet utover det ordinære oppdragsbrevet for 2010.

Innovasjon Norge forventer at vi i 2010 kan oppleve det som sannsynligvis vil omtales som en verftskrise. Likeså redusert aktivitet i andre deler av den norske verdikjeden i bygging av skip samt leveranse til skip som bygges i utlandet.

Kultur- og opplevelsesnæringene

Sektor kultur- og opplevelse omfatter både kulturnæringene og kulturbasert næringsliv, som er et stort og sammensatt område. Næringene er umodne, og kommersialiseringsutfordringen er stor. Innen sektoren er det valgt å konsentrere mye av innsatsen om de fem prioriterte kulturnæringene film, musikk, design, arkitektur og dataspill. Det er innen sektoren kultur og opplevelse vi finner en stor del av Innovasjon Norges innsats overfor tjenesteytende næringer.

Finanskrisen har slått ulikt ut for kulturnæringene, med forholdsvis store konsekvenser for flere av de store selskapene innen media. Generelt har manglende kapital og nedgang i etterspørselen slått negativt ut.

Arbeidet med å operasjonalisere satsingen, tilpasse Innovasjon Norges tjenester og bygge opp den interne kompetansen innen sektoren har fortsatt i 2009. Det er satt i gang arbeid med å utvikle interne strategier på film, dataspill og møbeldesign, og fagteamene er aktivisert.

Innovasjon Norge har i noen år arbeidet aktivt for å etablere et nettverk for norsk mote. I februar 2009 ble Norsk Moteinstitutt (NMI) offisielt åpnet med kronprinsesse Mette-Marit og næringsminister Sylvia Brustad tilstede. Innovasjon Norge har bidratt med 1,7 mill. kroner og vært en pådriver i forbindelse med etableringen. NMI vil samle hele verdikjeden og gjøre norsk mote til en anerkjent merkevare i Norge og internasjonalt. Som ledd i den internasjonale satsingen har norske motedesignere deltatt på den årlige moteuken i København, som er en av de fem største i Europa med innkjøpere fra hele verden. En lang rekke verdiskapende aktiviteter var inkludert i eventet, som inneholdt utstillinger, moteshow, mediedekning og networking. I 2010 planlegges også motefremstøt i New York.

Våren 2009 arrangerte Innovasjon Norge et regionalt sektormøte i Oslo. På møtet presenterte åtte av Innovasjon Norges utekontorer resultatene fra de første fasene i et hjemhentingsprosjekt, og det ble avholdt speed-meetings mellom kulturnæringene og Innovasjon Norge. Sektormøtet samlet om lag 55 deltakere fra næringslivet og Innovasjon Norges kontorer ute og hjemme. Målet var å igangsette et tettere samarbeid mellom kulturnæringene og Innovasjon Norge, i håp om å få flere norske kulturbedrifter interessert i det internasjonale markedet. NRK2 viste interesse for sektormøtet, og sendte følgende rapport <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/480151>

Norge var representert på designutstillingen 100 % Norway for sjette gang under den årlige London Design Festival i september. Utstillingen er et av norsk designs flaggskipprosjekter i utlandet, og skal bidra til å posisjonere Norge som en ettertraktet designnasjon. På utstillingen denne gangen deltok om lag 25 norske produsenter og designere innen møbel- og interiørdesign. Innovasjon Norge samarbeider med distriktskontor utland/Ambassaden i London, Norsk Designråd og Norsk Industri/møbel om prosjektet.

100 % Norway utstillingen har både en profileringsmessig og kommersiell innretning. Den høster stor oppmerksomhet i britisk og internasjonal designpresse (i 2009 hadde dekningen i internasjonal presse en verdi på 720 000 pund mens kostnaden var 23 000 pund). 90 % av deltakerne var svært fornøyd med prosjektet, og de fleste har oppnådd konkrete forretningsmessige avtaler.

Utstillingen "100 % Norway" videreføres under møbelmessen i Stockholm i februar 2010 og planlegges også videreført i Danmark samme år. Det er under vurdering om

utstillingen skal bli et verktøy for omdømmebygging av Norge og norsk design, som kan flyttes til flere markeder og på sikt også omfatte andre næringer enn møbel- og interiørdesign.

FRAM kultur er etterspurt i kultur- og opplevelsesnæringene, og det er startet opp flere nye prosjekter i 2009. Fra programmet ble utviklet og til nå er det over 25 prosjekter som er avsluttet, som pågår eller er under planlegging. Det er også utviklet et eget FRAM for kulturhåndverkere som startet som pilot i Nordland i 2009 og forventes avsluttet i 2010. FRAM kultur skal evalueres i første halvdel av 2010.

4.1.2.3 Sektoruavhengige programmer og tjenester

Kvinner i Fokus, tiltak rettet mot kvinner i etablerte bedrifter
Innovasjon Norges særskilte kvinnesatsingen bestod i 2009 av følgende tilbud:

Fyrtårn

Fyrtårn er et leder- og bedriftsutviklingsprogram for kvinner som allerede har lyktes som bedriftseiere eller bedriftsledere. Målsettingen er å få frem kvinner, bidra til å videreutvikle deltakerbedriftene, synliggjøre dem, bygge nettverk, samt motivere andre kvinner til å starte og utvikle egen virksomhet.

Programmet startet i 2000 og totalt har det deltatt 200 Fyrtårn. Deltakerne har kommet fra hele landet og representerer mange ulike bransjer. Det startet et nytt program med 21 deltakere i 2009. Søkingen til programmet øker fra år til år. Deltakerne kom fra hele landet og med ca. 75 % fra distriktene. Ut fra evalueringer foretatt på samlingene var alle deltakerne fornøyde/svært fornøyde med programmet. På mediatreningen oppnådde man en score på 5,37 hvor 6 er høyest mulige karakter.

Det ble dessuten arrangert en Fyrtårnkonferanse i 2009 for alle tidligere deltakere. Dette for å gi ytterligere kompetansepåfyll, og for å bygge nettverk på tvers av årskull.

Ledermentor

Ledermentor er en lederutviklingstjeneste for kvinnelige ledere hvor hver deltaker (adept) får sin egen mentor. Målsettingen er å få flere kvinner inn i høyere lederposisjoner og styrer ved å støtte dem i deres karriereutvikling.

Programmet startet i 2001 og det har deltatt 430 kvinner og menn enten som adepter eller mentorer. Ledermentor Reiseliv, Øst og Vest ble startet i 2009. Hvert av kursene har deltakelse av 16 adepter og 16 mentorer. For Reiseliv kom deltakerne fra hele landet, for Øst fra Østlandsfylkene og for Vest fra sør og vestlandsfylkene. Det har vært ca. 60 % deltakelse fra distriktene på kursene.

Evalueringer foretatt på samlingene viser at ca. 95 % er veldig fornøyde og ca. 5 % er fornøyde. Deltakerne uttrykker at de er veldig fornøyde med den personlige ledelsesutviklingen, sin mentor, samlingene generelt hvor de får møte andre ledere (nettverk), samt strategiopplegget.

Styrekandidatbasen

Formålet er å bidra til profesjonalitet i styrerommene. På den måten legges det til rette for innovasjon og nyskaping i næringslivet basert på kompetanse, nettverk og mangfold.

Deltakere som har gjennomført kompetansehevingskurs og bestått eksamen blir tilgjengelig i Innovasjon Norges Styrekandidatbase. Her kan de som ønsker å rekruttere nye styremedlemmer gå inn og finne godt kvalifiserte styrekandidater til sine styrer.

Det er nå 2 300 kvalifiserte kvinner og menn som er søkbare i Styrekandidatbasen. Ca. 60 % av disse kommer fra distriktene. Mer enn 80 % av kandidatene har både leder og styreerfaring. Effektstudien for 2008 viste at nesten 40 % i basen fikk forespørsel om styreverv siste år. I 2009 ble det gjennomført en annonsekampanje for å øke rekrutteringen fra basen.

Kompetanseprogrammet

Kompetanseprogrammet består av kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR - Landsdekkende kompetansetilbud innen bedriftsutvikling, ledelse, strategi og internasjonalisering.

FRAM retter seg mot små og mellomstore bedrifter med motivasjon og potensiale for vekst. Hensikten er å øke målgruppens langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og innovasjonsevne. NAVIGATOR fokuserer på internasjonalisering. Formålet er å styrke bedriftens evne til å øke hastigheten og redusere risikoen ved internasjonal satsing. Dette skjer bl.a. gjennom spesifikke internasjonaliseringsprosjekter i hver bedrift.

Tjenestene leveres hovedsakelig via distriktskontorene. Utvikling og tilpasning av kompetansetjenestene skjer i tråd med Innovasjon Norges satsinger og programmer.

NAVIGATOR har i 2009 slutført en krevende rekrutteringsprosess med nye prosjektledere, og de bidrar allerede i utviklingen av et revitalisert og moderne NAVIGATOR. Kvinneandelen er skuffende, men det er iverksatt tiltak som skal motvirke dette ved neste korsvei.

FRAM leverer gode, konkrete resultater. Dette ved siden av gjennomgående positive deltagerevalueringer gjør tjenesten populær i mange av Innovasjon Norges satsinger og sektorer, dette er erfaringer vi tar med oss i NAVIGATOR. På denne bakgrunn ser vi positivt på utsiktene for 2010 og 2011.

Vi har i 2009 hatt 2 samlinger med Prosjektledere. På samlingene har ekstern og intern kompetanse bidratt til å løfte ikke bare Innovasjon Norge ansatte, men også prosjektlederkorpsset særlig på temaene CSR, Sosiale medier og Design/strategisk posisjonering.

Teamet har dessuten hatt tjenesteanvar for alle kompetansetjenestene som ligger inn under Kvinner i fokus. Antall program, deltakere mv. fremkommer under Kvinner i fokus, se Detaljrapporten 2009.

I samarbeid med Marin sektor har vi koordinert, kvalitetssikret og evaluert kompetanseprogram for sjømatnæringen i regi av Norges Handelshøyskole, dette programmet gir 30 studiepoeng.

FRAM

Kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR leveres hovedsakelig via distriktskontorene.

Totalt antall FRAM-prosjekter *bevilget* i 2009 (Ca. antall deltagere/bedrifter)

Tjeneste	Antall prosjekter	Antall deltakere	Antall bedrifter
FRAM Si (strategi og innovasjon)	9	180	90
FRAM E (entreprenør)	4	80	40
FRAM A (agro)	1	24	12
FRAM K (kultur)	3	64	32
FRAM Mikro	1	20	10
Total	18	328	184

FRAM har prioritert unge deltakere i 6 av de overnevnte prosjektene og kvinner i 3.

En "standard" FRAM-gjennomføring har en varighet på ca. 18 mnd. Det fører til at i tillegg til 18 prosjekter bevilget i 2009 var 45 prosjekter i ulike faser av sin FRAM-prosess. Aktiviteten er god, og med totalt 48 løpende prosjekter 31.12.09. Enkelte av prosjektene er i en sonderings-/rekrutteringsfase, men samtlige forventes å starte opp første halvår 2010. Det er FRAM-aktivitet i alle landets fylker ved utgangen av 2009.

Ulike aktiviteter er igangsatt for å bidra til å øke kvinneandelen i FRAM, og tiltakene fungerer. Andelen i 2009 er ca. 40 % - opp ca. 5 % fra 2008.

FRAM-Mat

Et pilotprosjekt bestående av 10 bedrifter fra Hedmark og Oppland deltar nå i nyvinningen FRAM-Mat. Sektoren har en del spesielle utfordringer, så deltagerbedriftene får ikke bare levert standard "FRAM-medisin". Nofima Mat bidrar med relevante matfaglige temaer, både gjennom individuell rådgivning og gjennom presentasjoner av spesielt utviklede moduler på samlingene.

Evalueringene så langt tyder på at prosjektet har fått en meget god start, og vi regner med konkrete, positive resultater i årsrapporten for 2010.

FRAM leverer gode, konkrete resultater. Dette ved siden av gjennomgående positive deltagerevalueringer gjør tjenesten populær i mange av Innovasjon Norges satsinger og sektorer. Dette er erfaringer vi tar med oss i NAVIGATOR. På denne bakgrunn ser vi positivt på utsiktene for 2010 og 2011.

Næringsrettet Design

Det er gjennomført 136 designformidlinger i 2009. Målet var 130 formidlinger. Ved årsskiftet er 29 forprosjekter igangsatt (utvikling av merkevarestrategi eller gjennomføring av brukerstudier). Dette er nye typer prosjekter som ble innført i 2009 for å sikre sterkere strategisk forankring eller kartlegge muligheter for produktforbedring/ innovasjon i forkant av et designprosjekt. Ved årsskiftet er 150 bedrifter i prosess med designrådgivning fra Innovasjon Norge. Dette er mer enn en fordobling fra 2008.

Sommerdesignkontor 2009 ble gjennomført med 23 bedrifter i Bø i Telemark, Fredrikstad og Lyngen. Dette er fortsettelsen av samarbeidet mellom Bedriftsforbundet, Institutt for produktdesign NTNU og Innovasjon Norge.

Seminarer og workshops for ulike bransjer er gjennomført i samtlige fylker. Designskolen, som var et tilbud for småskala matprodusenter og reiseliv, er blitt erstattet med et nytt kompetansehevende kurs for alle bransjer; Pro 1: Merkeledelse og strategisk posisjonering. Kurset er blitt konseptualisert i 2009 og gjennomført som pilot i Sogn & Fjordane. Pro 1 er planlagt gjennomført i samtlige fylker i 2010.

Norsk Mote Institutt er etablert i Oslo/Akershus, og Innovasjon Norge var med i juryen for Nåløyeprisen. Grafill, den norske organisasjonen for visuell kommunikasjon, innførte Næringslivsprisen i 2008. Også her var Innovasjon Norge med i juryen i 2009.

Gode bedriftscases er beskrevet og brukes til mobilisering av flere designbrukere. I 2009 lanserte vi en ny designutstilling på hovedkontoret i Innovasjon Norge som skiftes ut to ganger i året. Formålet er å vise gode eksempler på hva bruk av profesjonell design har betydd i bedriftenes forretningsutvikling.

BIT-programmet

BIT-programmet er utviklet som et konsept innenfor elektronisk forretningsdrift hvor programmets plattformmodell er sentral. Dets næringspolitiske rolle ligger i hovedsak innenfor det vi kaller prosessinnovasjon, men det er også sterke tjeneste- og produktinnovative elementer i programmet. Hensikten med programmet er å

modernisere sektorer gjennom å tilrettelegge for effektive prosesser (vareinformasjon og forretningskommunikasjon) i bedriften og effektive prosesser mellom produksjon og marked. Gjennomføring av BIT-prosjekter er basert på samarbeid mellom bedrifter, bransjeorganisasjoner og Innovasjon Norge. Innovasjon Norge har det strategiske ansvaret, mens prosjektledelsen legges til bransjeorganisasjoner.

Det har vært åtte operative bransje-, sektor- og internasjonale prosjekter i gang i 2009:

- Refleks (IKT Norge) – et internasjonalt bransjeprosjekt
- Extra, under EUs Cornet program (IKT Norge) – et internasjonalt bransjeprosjekt
- BIT Møbel Internasjonal (HSH) – et cross boarder-prosjekt
- BuildingSmart/BIT Bygg (Boligprodusentene) – nasjonalt og internasjonalt prosjekt i samarbeid med 40 nasjoner
- BIT Fisk (FHL) – Internasjonalt prosjekt (oppdrett/laks)
- BIT Næringsmiddel og dagligvare (ECR) - verdikjedeprojekt
- BIT Reiseliv (NHO Reiseliv) - verdikjedeprojekt
- BIT Kulturhåndverk (Norges Gullsmedforbund / NHO Håndverk) – prosjekt i samarbeid med flere sektorer (Cross Business-prosjekt)

Alle prosjektene innbefatter pilotbedrifter fra et bredt antall fylker. Over 60 % av pilotbedriftene kommer fra distriktskommuner.

SkatteFUNN i 2009

SkatteFUNN er en offentlig støtteordning som skal bidra til økt nyskaping og innovasjon i norsk næringsliv. Formålet er at prosjekter som godkjennes skal fremskaffe ny kunnskap, informasjon eller erfaring som igjen fører til nye eller bedre produkter, tjenester eller produksjonsmåter. Skattefunn er en rettighetsbasert og lovregulert ordning for alle skattepliktige foretak i Norge. Små og mellomstore foretak (SMB) får 20 % skattefradrag av prosjektkostnadene. Alle andre får 18 %.

Ordningen eies av Norges Forskningsråd. Innovasjon Norge representerer førstelinjetjenesten overfor søkerbedriftene og gir råd og veiledning, behandler og kvalitetssikrer søknaden og innstiller overfor NFR som har den besluttede myndighet. Saksbehandlingen skjer kundenært på våre distriktskontor, og ordningen inngår som en del av vår samlede tjenesteportefølje. Medgått tid til arbeid med SkatteFUNN i Innovasjon Norge beløp seg til 6 600 timer i 2009.

Det er innsendt og behandlet nesten 2100 søknader i 2009, noe som er omtrent på samme nivå som for 2007 og 2008. Antallet ser ut til å ha stabilisert seg på dette nivået etter at antallet søknader har gått gradvis ned fra toppåret 2003. De prosjektene som ble godkjent i 2009 har en samlet kostnad på 4,1 mrd kr med et forventet skattefradrag på i alt 690 mill kr.

SkatteFUNN har et særlig godt forfeste i sentrale strøk der alternative offentlige støtteordninger til FoU er mindre tilgjengelig. De største sektorene i SkatteFUNN-sammenheng er IKT, olje/gass, marin/sjømat, maritim og helse.

Det er et løpende operativt samarbeid mellom Innovasjon Norge og Forskningsrådet i håndteringen av SkatteFUNN-ordningen.

4.1.3 Arbeidsområde 1C - Næringsmiljøer og innovasjonssystemer

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til utvikling av lokale, regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

4.1.3.1 Innledning

I strategien for perioden 2009-2013; Et tydeligere Innovasjon Norge er det definert tre strategiske arbeidsområder: Entreprenørskap, Vekst i bedrifter og Innovasjonsmiljøer. Resultatmålet for området Næringsmiljøer og innovasjonssystemer faller naturlig sammen med det strategiske arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer, som er knyttet til langsiktige, forpliktende samarbeidsprosesser.

Innovasjon Norge skal bidra til å sikre flere bedrifters muligheter til å innovere i samspill med andre aktører for økt konkurransekraft og verdiskaping og det innebærer å utvikle og forsterke organiserte prosesser for samarbeid mellom flere aktører med ulik kompetanse.

Innovasjonsmiljøer er grupper av bedrifter, kunnskapsmiljøer og/eller offentlige aktører som kobles gjennom langsiktig og forpliktende samarbeid. Kjerneaktiviteten er å mobilisere og utvikle samarbeidsrelasjoner for å forsterke innovasjons- og utviklingsprosesser. Dette kan skje innenfor regioner, markeder, næringsklynger, verdikjeder eller strategiske allianser.

Arbeidsområdet innovasjonsmiljøer tar opp i seg og videreutvikler den kunnskap og de erfaringer som er etablert i Innovasjon Norge gjennom viktige tjenester og programmer innenfor forpliktende samarbeid, klyngeutvikling og regional omstilling. Området åpner opp et strategisk mulighetsrom, som i begrenset grad er systematisk utforsket hittil, for økt bærekraft og konkurransekraft gjennom å utnytte merverdiene samarbeid kan gi.

Innovasjon Norge skal være en pådriver for utvikling av gode lokale, regionale og nasjonale næringsmiljøer. Vi skal også fremme innovasjonssystemer som utløser flere nyetableringer samt større og raskere vekst i bedrifter og lokalsamfunn enn det enkeltaktører kan oppnå. Innovasjon Norge vil stimulere til økt samarbeid mellom bedrifter, kunnskapsmiljøer og utviklingsaktører om å møte fremtidens utviklingsutfordringer og skreddersy dette arbeidet med utgangspunkt i konkrete utfordringer og muligheter.

Innovasjon Norge fokuserer særlig på følgende tre innsatsområder innenfor *Innovasjonsmiljøer*:

- *Mobilisere visjoner og vekstambisjoner*; Gjennom samspill i nettverk og klynger kan bedriftene realisere nye innovasjoner og samarbeide om vekst og nye markedsetableringer.
- *Økt interaksjon på globale møteplasser, i markeder og verdikjeder*; Internasjonalt samarbeid, kunnskapsutveksling og læring er en forutsetning for fortsatt høy innovasjonsevne og konkurransekraft. Innovasjon Norge skal koble norske miljøer til ledende internasjonale aktører og innovasjonssystemer.
- *Utvikle lokale og regionale infrastrukturer for innovasjon*; For å skape bedre betingelser for gründere og bedrifter er det avgjørende at de er en del av en god infrastruktur i form av f.eks. kvalifisert arbeidskraft, FoU, rådgivning og finansiering. Ansvar for denne type ressurser ligger hos ulike myndigheter

samt offentlige og private aktører. Vi skal sammen med våre samarbeidspartnere bidra til å fasilitere relasjonsbygging og utvikle en så effektiv infrastruktur for innovasjon som mulig.

4.1.3.2 Sentrale programmer og tjenester innenfor arbeidsområdet i 2009

Følgende programmer og tjenester har vært sentrale i 2009 og beskrives nærmere i dette kapitlet (for ytterligere detaljer vises til Detaljrapporten 2009):

- Arena programmet
- Norwegian Centres of Expertise (NCE programmet)
- Regional omstilling
- Forsknings- og utviklingskontrakter
- Bedriftsnettverk
- Marint verdiskapingsprogram
- BIT-programmet

Relasjonene som er skapt i samarbeid gjennom disse programmene og tjenestene, gir effekter på økt læring, informasjonsflyt, kunnskapsspredning og samhandling i tillegg til gjennomføring av konkrete utviklingsprosjekter.

Totalt ble det i 2009 brukt 368 mill. kroner på arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer mot 258 mill. kroner i 2008. Økningen på 110 mill. kroner skyldes i hovedsak at NCE programmet fikk 3 nye prosjekter i 2009 samt periodisering (52 mill. kroner). Videre ble Bedriftsnettverkstjenesten lansert i februar 2009 etter en piloteringsfase i 2008 (10 mill. kroner). I 2009 er det også registrert økt aktivitet knyttet til Innovasjonsmiljøer i Romania-Bulgaria programmet (56 mill. kroner).

Arena-programmet

Arena-programmet hadde pr. 01.01.2010 en portefølje på 19 prosjekter, med 5 nye prosjekter inn og 1 avsluttet i 2010. Ved utlysningen i 2010 var det i alt 13 søknader. 1.252 bedrifter deltok i Arena-prosjekter i 2010.

Antall bedrifter som engasjerer seg aktivt i prosjektene har gått noe ned. Dette har to hovedforklaringer. Den ene er at Arena Integreerte Operasjoner har spisset sin virksomhet og redusert antallet med mer enn 100. Den andre er Innovativ Fjordturisme (nå NCE), som hadde en reduksjon med over 200.

Det har vært en kraftig økning i antall FoU-aktører som deltar aktivt. En hovedforklaring til økningen er det økte FoU-engasjementet i Arena Integreerte Operasjoner.

Det er en nedgang i antall styringsgruppedlemmer når man sammenligner prosjekt for prosjekt. Dette er i all hovedsak en ønsket og naturlig utvikling. Det er lite ønskelig med for store styringsgrupper. Kvinneandelen har økt til 36 %. Høyest andel har Arena Innovative Opplevelser med 60 %.

Virkemiddelapparatet har bidratt positivt til Arenaprojektenes utvikling i 2009. Utløste FoU-/innovasjonsmidler fra virkemiddelapparatet var i 2009 på i overkant av 234 mill. kroner.

Antall innovasjonsprosjekter har gått noe ned. Hovedforklaringen her ligger i nedgangen i prosjektet Innovativ Fjordturisme, som ble et NCE i juni 2009. Samtidig merker vi en klar økning i prosjekter som Trådløs framtid og Innovative Opplevelser. På den annen side ser vi en kraftig økning i antall bedrifter som deltar i prosjektene. Det må ses som en meget positiv utvikling. Det er bedre med et fåtall bredt engasjerende prosjekter, enn mange

med liten deltagelse. IKT Grenland og Arena Beredskap er eksempler på to prosjekter som har hatt en klar økning i bedriftsengasjement rundt innovasjonsprosjektene.

Norwegian Centres of Expertise (NCE)

Programmet gjennomførte åpne utlysninger i 2006 og 2007 og godkjente da henholdsvis 6 og 3 NCE-prosjekter. I 2009 ble det gjennomført en ny og foreløpig siste utlysning. Denne resulterte i åtte innkomne forslag, som ble vurdert av ekspertpanel, programsekretariat og programråd med grunnlag i programmets krav og kriterier. Tre nye NCE-prosjekter ble godkjent:

- NCE Energy and Emissions Trading
- NCE NODE
- NCE Tourism – Fjord Norway

Det har vært en positiv utvikling i både bedrifters og FoU-miljøers deltagelse i prosjektene. Dette er en indikasjon på at utviklingsprosessene vurderes som relevante og at det gir nytteverdi å delta.

Utviklingsprosessene initierer et betydelig antall innovasjonsprosjekter. Tallet på innovasjonsprosjekter er noe lavere enn i 2008, men andelen prosjekter med FoU-partnere har økt. Klyngesamarbeidet har resultert i også et betydelig antall prosjekter med sikte på internasjonal forretningsutvikling. Det er likevel et potensial for økt innsats på dette området, noe som også flere av prosjektene understreker. Tre av prosjektene har tatt initiativ til å få etablert et bedre finansieringsopplegg for å realisere nye forretningsideer som utvikles i klyngene.

Det har vært et klart økende engasjement for å utvikle kompetanseutviklingsaktiviteter. En vesentlig del av dette er samarbeidsprosjekter med utdanningsmiljøer, et område der NCE-prosjektene har lyktes godt med forsterke utdanningsmiljøenes tilbud overfor de regionale næringsmiljøene.

Å initiere innovasjons-, internasjonaliserings-, og kompetanseutviklingsprosjekter er et sentralt formål med klyngeprosjektene og tallene gir en indikasjon på at klyngene synes å lykkes på dette området.

Prosjektene har en høy profileringsaktivitet. Synliggjøring av klyngenes ressurser og ambisjoner er et viktig siktemål i NCE-programmet, og prosjektene synes å legge stor og økende vekt på profileringsaktiviteter.

Programledelsen er gjennomgående fornøyd med utviklingen i prosjektenes aktivitet

Programmet står i 2010 særlig overfor to utfordringer:

- Norske myndigheter besluttet i august 2008 å trekke søknaden om notifisering av norske virkemidler i forhold til EUs regelverk for statsstøtte til forskning, utvikling og innovasjon. Programmet fikk første halvår 2009 utredet prinsipper og praksis i andre lands oppfølging av regelverket, dette som et grunnlag for den planlagte notifiseringssøknaden.

Det er departementet som har ansvar for gjennomføringen av notifiseringsprosessen. Utkast til ny notifiseringssøknad foreligger, men er ikke sendt. Programledelsen har ved en rekke anledninger understreket behovet for økt framdrift i denne saken overfor departementet.

Dagens status innebærer at NCE- og Arena-programmenes finansieringsprinsipper fortsatt ikke har blitt eksplisitt vurdert og godkjent i henhold til statsstøtteregelverket. Inntil nødvendig avklaring foreligger, vil det

fortsatt være knyttet usikkerhet til enkelte sider ved programmets tilbud, særlig den tiårige tidshorisonen.

- Finanskrisen påvirker flere av NCE-klyngene i form av redusert eller forventninger om redusert aktivitet og usikkerhet om framtida. NCE-prosjektene kan spille en viktig rolle i forhold til denne utfordringen, gjennom å initiere strategiske utviklingstiltak for å bevare og fornye kjernekompetanse, utvikle nye tjenester, produkter og markeder. Programmet må følge opp NCE-klyngenes utvikling og vurdere mulige tiltak for å støtte opp under prosjektenes strategiske grep.

Bedriftsnettverk

Den nye nettverkstjenesten startet med 11 pilotprosjekter i 2008 og ble lansert for fullt i 2009. Tjenesten skal imøtekomme behovet som små og mellomstore bedrifter (SMB) har for å etablere kommersielt strategisk samarbeid med andre bedrifter. Tjenesten skal stimulere til utvikling av forpliktende samarbeidsrelasjoner gjennom konkrete forretningsmessige prosjekter.

Tjenesten omfatter fasene forstudie, forprosjekt og hovedprosjekt. Det er gjennom samarbeid med andre bedrifter at potensialet for økt verdiskaping skal tas ut. Der det er viktig vil det være naturlig å samarbeide med andre aktører i innovasjonssystemet, som kunnskapsaktører og offentlig sektor. Et generelt fokus bør være internasjonalt engasjement og vekstpotensial. Der det er muligheter og behov i nettverket for økt samarbeid med utenlandske kunnskaps- og teknologimiljøer, vil dette være positivt.

Tjenesten omfatter finansiell støtte (tilskudd) og faglig støtte til prosjekter i hele landet og er primært rettet mot Innovasjon Norges prioriterte sektorer nasjonalt og regionalt.

Det ble i 2009 gitt støtte til 47 nettverksprosjekter herav 17 forstudier, 22 forprosjekter og 8 hovedprosjekter. Tjenesten startet opp i 2008 med 11 pilotprosjekter. Prosjektene har bransjemessig tyngdepunkt innen reiseliv, energi og miljø, IKT og leverandører til olje og gass. Det er prosjekter i alle fylker bortsett fra Aust-Agder, Østfold og Hedmark. 32 % av prosjektene er lokalisert i de tre nordligste fylkene.

Prosjektene har vanligvis 3-6 bedriftsdeltakere. Det anslås at totalt 200-250 bedrifter var involvert ved årsskiftet. Rammene for 2009 på totalt 12,2 mill. kroner ble fullt utnyttet og bevilget til prosjekter i henhold til gjeldende prioriteringskriterier.

Forsknings- og utviklingskontrakter

Forsknings- og utviklingskontrakter innebærer et forpliktende og målrettet samarbeid mellom to eller flere parter innen næringslivet. Innretningen på programmet er en strategisk modell som innbyr til samarbeid. Totalt ble det i programmet bevilget 369 mill. kroner til bedrifter hvorav ca. 20 % innenfor arbeidsområdet Entreprenørskap og ca. 80 % til Vekst i bedrifter. Programmet er nærmere beskrevet i kapittel 5, Post 2421.72.

Regional omstilling

Regional omstilling er beskrevet i kapittel 4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling. Marint verdiskapingsprogram og BIT-programmet er beskrevet i kapittel 4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter.

Storbyprosjektet

Storbyprosjektet er ett av flere innovasjonsprosjekter som ble lansert på innovasjonskonferansen "Innovasjon 2010" i 2004. Prosjektet er et pilotprosjekt innenfor en helhetlig nasjonal innovasjonsplan med mål om at Norge skal bli et ledende land på området nyskaping og innovasjon. I hovedsak er prosjektet finansiert av KRD for perioden 2006-2009. Hovedmålet er økt innovasjon og nyskaping i de seks

storbyregionene og bevisstgjøring og styrking av deres rolle som motor for regional og nasjonal innovasjon.

Storbyprosjektets fokus i 2009 har vært gjennomføring av de 5 fellesprosjekter som ble initiert i 2008. De seks deltagerbyene Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø har tatt et hovedansvar for hvert sitt prosjekt. Det deltar mellom tre og seks byer i hvert fellesprosjekt. Disse prosjektene leverer sluttrapport ultimo 2009 eller primo 2010. Temaene for de fem fellesprosjektene er "Storbyens rolle som motor" med Tromsø kommune som hovedansvarlig, "Urbain Audit" med Trondheim kommune som hovedansvarlig, "EnergiMiljø" med Businessregion Stavanger som hovedansvarlig, "KRO – Kultur, Reiseliv og Opplevelser" med Kristiansand kommune som hovedansvarlig og "Mare Life" med Oslo Teknopol som hovedansvarlig.

Det er gjennomført 2 arbeidssamlinger for fellesprosjektene i løpet av året i tillegg til en todagers erfarings- og slutt konferanse for prosjektet i Oslo i november 2009. I tillegg har de fleste byene også fått støtte til individuelt arbeid knyttet opp mot Storbyprosjektet.

Storbyprosjektet ble formelt avsluttet pr. 31.12.2009, men sluttrapport inklusive resultater fra følgeevalueringer ferdigstilles medio 2010. Storbyprosjektet har bidratt til å forsterke samarbeidet mellom de 6 storbyene. Byene ønsker å videreføre dette samarbeidet etter pilotprosjektet og har startet en prosess for å finne en god måte å gjøre dette på.

4.2 Delmål 2: IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet

Økt globalisering fører til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge. Internasjonal tilstedeværelse, kontakt og samarbeid har betydning for å fremme et innovativt norsk næringsliv. Innovasjon Norge bistår bedrifter som har eller ønsker å ha et internasjonalt engasjement.

Innovasjon Norges medvirkning skal bidra til at bedriftens internasjonaliseringsarbeid går enklere og raskere og med minst mulig risiko. Internasjonalisering er en tverrgående dimensjon og er en integrert del i alle Innovasjon Norges tjenester og programmer. Innovasjon Norges medvirker i alle faser fra Idéavklaring, Utvikling, (internasjonal) Markedsintroduksjon og Vekst.

Innovasjon Norges internasjonaliseringsarbeid er konsentrert om tre områder:

1. Innhente og spre informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold
2. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter
3. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap

4.2.1 Arbeidsområde 2A - Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter

4.2.1.1 Innledning

Innovasjon Norge skal gjennom arbeidet med å innhente og gi informasjon og kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, fokusere på å bidra til at norsk næringsliv kan identifisere markedsmuligheter for norske produkter og tjenester og norskutviklet teknologi.

4.2.1.2 Hjemhenting av kunnskap

Tjenesten *Hjemhenting av kunnskap*, omfatter både dette arbeidsområdet, Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, og Arbeidsområde 2 C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap. Av praktiske årsaker har vi valgt å kun omtale Hjemhenting under Arbeidsområde 2 C i Kap 4.2.3 nedenfor.

4.2.1.3 Aktivitetsindikatorer

Noen aktivitetsindikatorer for 2009 for arbeidsområdet:

Antall abonnenter Eksporthåndboken ²¹		Antall utsendte nyhetsbrev "Innblikk" ²²	Antall internett-oppslag	Antall besvarelser på GES
Pr. 31.12.09	Nye i 2009	Pr. 31.12.09	Pr. 31.12.09	Pr. 31.12.09
360 (368)	35 (49)	4 500	7825 (7376)	20199 (24014)

(tall i parentes er fra 2008)

Det er registrert at INs uteapparat og avdelinger ved hovedkontoret i 2009 behandlet 20199 generelle kundeforhenvendelser om internasjonalisering (GES) fra norske eller utenlandske bedrifter, organisasjoner eller institusjoner. I tillegg kommer enkle og mindre henvendelser som ikke er registrert slik at vi ikke har grunnlag for å konkludere at antall henvendelser er lavere enn i 2008.

Antall handelstekniske kurs 2009

	Antall kurs	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB andel %	Kvinneandel %
Handelstekniske kurs	6	89	68	70	56
Bedriftsinterne kurs	15	100	10	57	50
Totalt	23	189	78		

²¹ Antall bedrifter (der flere fra samme bedrift er oppført som abonnenter, blir abonnentene ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. abonnementet telles 1 gang pr. bedrift) som abonnerer på Eksporthåndboken pr. 31.12.2009 er 360. Antall registrerte brukere er ca 550. Selv om det har blitt 35 nye abonnenter i 2009 har 44 bedrifter sagt opp abonnementet i løpet av året. Netto endring er følgelig på minus 9 abonnenter.

²² EksportAktuelt har blitt erstattet av nyhetsbrevet Innblikk, som har vært benyttet i 2009.

Det ble i 2009 arrangert totalt 6 handelstekniske kurs, innen følgende områder; Bruk av eksportdokumenter, EUs tollbestemmelser og frihandel og Grunnkurs i internasjonal handel.

Det var i 2009 fortsatt fokus på kortere kompetanseprogrammer for nye og små eksportbedrifter, der kursene arrangeres i samarbeid mellom Handelsteknisk avdeling og distriktskontorene.

Etterspørselen etter kurs i 2009 var lavere enn tidligere år, og det ble arrangert færre kurs. Av fire planlagte Grunnkurs i internasjonal handel, ble to kurs (i Tromsø og Trondheim) avlyst på grunn av liten oppslutning. Den reduserte etterspørselen kan sees i sammenheng med finanskrisen og nedgangen i norsk vareeksport. Vareeksportører er hovedmålgruppen for handelstekniske kurs.

Det ble gjennomført to todagers Grunnkurs i internasjonal handel (i Oslo) med til sammen 22 deltakere.

Kurs i Bruk av eksportdokumenter ble arrangert regionalt i samarbeid med IN Hordaland.

I tillegg til det åpne kursprogrammet ble det arrangert 10 bedriftsinterne kurs/rådgivningsoppdrag med totalt ca. 100 deltakere.

4.2.1.4 Arbeid med informasjon og kunnskap om internasjonale markedsforhold - Handelsteknisk avdeling

Innovasjon Norges arbeid med å bistå norsk næringsliv med handelstekniske problemstillinger består i hovedsak av svar på henvendelser, nyhetsformidling, publikasjoner og netjtjenester, kurs- og seminarvirksomhet samt rådgiving.

Innovasjon Norges har besvart rundt 2500 handelstekniske spørsmål i 2009, der henvendelser rundt toll- og avgifter (moms), dokumentasjon, leveringsbetingelser og internasjonale kontrakter er blant de vanligste. Antall henvendelser i 2009 er på samme nivå som i 2008.

4.2.1.5 Publikasjoner og netjtjenester

For å sikre at norske eksportbedrifter er oppdatert på forandringer i markedsforhold og markedskrav, publiseres nyheter i Eksport håndboken, i nyhetsbrevet Innblikk, og på www.innovasjon Norge.no.

www.eksporthandboken.no er en internettjeneste som tilbyr norske eksportbedrifter enkel, rask og sikker informasjon om importforhold og importkrav i 190 utenlandske markeder. Eksport håndboken hadde ved utgangen av 2009 360 abonnenter og totalt rundt 550 brukere.

Innovasjon Norge utgir veiledere innen praktisk eksportarbeid og markedsadgang. Eksempler på publikasjoner er "Håndtering av risikoer, rammebetingelser og regler innen eksport" og "Veileder i bruk av Eksportdokumenter".

www.eMarketServices.com er et internasjonalt samarbeidsprosjekt (5 land) ledet av Innovasjon Norge for å fremme bruken av B2B elektroniske markeds plasser for å nå nye kunder og markeder. Nettsiden er spesielt beregnet for SMB med internasjonale vekstambisjoner og ble besøkt av ca. 80 000 (unike brukere) i 2009.

Reiselivssatsingen utvikler og distribuerer markedsdata gjennom å tilgjengeliggjøre markedsrapporter, markedsdata og statistikk gjennom satsingens nettside. <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/>.

4.2.1.6 EU-arbeidet i Innovasjon Norge

EU-arbeidet har en lang tradisjon i Innovasjon Norge, fra det ble startet opp i 1991. Da opprettet Norges Eksportråd EU-informasjonskontoret for næringslivet med støtte fra Utenriksdepartementet.

Innovasjon Norge, ved avdeling for Europasaker i divisjon TP, er nasjonal koordinator for Enterprise Europe Network (EEN), Europakommisjonens store satsing på små og mellomstore bedrifter i Competitiveness and Innovation Programme (CIP). Nettverket består av 4000 rådgivere i 600 organisasjoner i Europa. Innovasjon Norge koordinerer nettverket i Norge. I Innovasjon Norge er de ansatte EU-rådgivere på Innovasjon Norges distriktskontor i Bodø/Narvik, Bergen, Kristiansand, Trondheim og Oslo/Akershus og dette arbeidet er organisert gjennom innovasjon Norges program Bedrift i EU og rådgivningstjenesten EU-rådgivning. I tillegg til Innovasjon Norge, deltar SINTEF, NOFIMA Mat, Norut og Iris med teknologirådgivere i Enterprise Europe-nettverket.

Nettverkets hovedoppgaver er å øke norske bedrifters konkurranse- og innovasjonsevne gjennom å:

- Hjelp små og mellomstore bedrifter i å utnytte Norges tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen, herunder markedsadgang og finansieringsmuligheter.
- Teknologigjennomgang i bedrifter, kobling mot teknologipartnere i andre land, teknologioverføringsavtaler.
- Mobilisere flere bedrifter inn i EUs rammeprogram for teknologi og utvikling (FP7).

I 2009 ble EU-rådgiverstillingen flyttet fra distriktskontoret i Sogn og Fjordane til Hordaland for bedre å kunne ivareta behovene i regionen. Fra før hadde kontoret i Hordaland en deltidsansatt teknologirådgiver som inngår i Enterprise Europe Network. Til sammen 7 personer er følgelig ansatt ved Innovasjon Norges distriktskontorer som en del av et operativt fagnettverk på EU. Ved hovedkontorets avdeling Europasaker, er det pr. 31.12.2009 5 årsverk som arbeider med EU/EØS.

Innovasjon Norge har arbeidet med flere EU-relaterte prosjekter i 2009. Nettsidene www.bedriftieu.no oppgraderes kontinuerlig og fungerer som et oppslagsverk for EU-rådgiverne samtidig som sidene er rettet mot bedriftenes behov for informasjon om muligheter og plikter i Det indre marked. Det er i 2009 arbeidet for en tettere integrering i Innovasjon Norges nye nettsider. Innovasjon Norge utgir et elektronisk nyhetsbrev med nytt fra det indre marked og informasjon om muligheter som møteplasser og EU-programmer.

Innovasjon Norge arbeider med EUs innovasjons- og entreprenørskapspolitikk gjennom sin rolle som nasjonalt kontaktpunkt og sekretariat for Nærings- og handelsdepartementet på EUs program for konkurransevne og Innovasjon, CIP. Målet med dette arbeidet er at Norge skal få så mye som mulig igjen for deltagelsen i programmet, både finansielt, kunnskapsmessig og profileringsmessig. Innovasjon Norge arbeider aktivt med informasjonsspredning om resultatene som kommer ut av programmets mange studier, analyser, prosjekter og kapitalmuligheter til både myndigheter, bedrifter og virkemiddelapparat. Innovasjon Norge deltar også i Kommisjonens komité på næringsliv og innovasjon sammen med NHD. Innovasjon Norges avdeling for Europasaker er rådgiver både internt og eksternt i forhold til

prosjektdeltagelse inn i dette programmet. CIPcom er navnet på den månedlige bulletinen Innovasjon Norge utgir om innovasjonspolicy i EU. Les mer på www.cipinorge.no.

Innovasjon Norge tilstreber at EU-dimensjonen skal ivaretas bedre innenfor Innovasjon Norges tre strategiske arbeidsområder, våre satsinger og overfor våre målgrupper. EU-dimensjonen skal også hensyntas på program- og tjenestenivå. Dette er et kontinuerlig arbeid som gjøres gjennom året. I 2009 ble det arbeidet med å få synergier av EU-rådgivningen og den internasjonaliseringsrådgivningen som foregår på utekontorene. I 2009 ble Innovasjon Norge med i 2 innovasjonsprosjekter utlyst under CIP og følger i tillegg flere andre prosesser blant annet om innovasjon i tjenester på europeisk nivå.

Innovasjon Norges avdeling for Europasaker har i 2009 støttet opp og vært aktivt med på utvikling av nytt program på grønn innovasjon, som kan bli en del av de nye EØS-ordningene. I dette arbeidet har vi arbeidet tett med Nærings- og handelsdepartementet og vært rådgiver for departementet i arbeidet med prosessen. Samarbeidet med UD er også svært godt ift. disse prosessene og Innovasjon Norge er representert i forskjellige arbeidsgrupper i dette arbeidet.

Innovasjon Norge publiserte kundeundersøkelsen, *Fungerer EØS-avtalen*, i 2009 ifm. EØS-avtalens 15-årsjubileum. Undersøkelsen hadde i underkant av 2000 respondenter fra norske små- og mellomstore bedrifter og omhandlet bedriftenes kår som en del av Det indre marked gjennom EØS-avtalen. Svarene fra kundeundersøkelsen vil brukes som en del av underlagsgrunnlaget i utvikling av nye tjenester for bedriftene knyttet til EU og EØS.

4.2.2 Arbeidsområde 2B - Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet

4.2.2.1 Innledning

Økt globalisering fører til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge.

Globaliseringen innebærer at stadig flere land og befolkningsgrupper blir integrert i verdensøkonomien med en økende handel på tvers av land og verdensdeler som en konsekvens. Norge har en åpen økonomi som er stadig mer sammenvevd og avhengig av internasjonale konjunkturer.

Globaliseringen gir større muligheter i form av økt tilgang på markeder og kunnskap, men også tøffere konkurranse i form av flere internasjonale konkurrenter. Samtidig oppleves økende internasjonal konkurranse på hjemmemarkedene.

For å sikre fremtidig konkurransekraft og vekst, må bedrifter være bevisste på de mulighetene og utfordringene som globaliseringen byr på, og bygge sine konkurransefortrinn på økt innovasjon og kompetanse.

Innovasjon Norge legger til grunn at internasjonal markedsorientering handler om å være seg bevisst hva som skaper bedriftenes konkurransekraft.

4.2.2.2 Aktiviteter i 2009

Nedenfor er en kort oppsummering av resultatene i 2009 innenfor ulike programmer og tjenester som hører inn under arbeidsområdet.

Programmet Internasjonal vekst

Utekontorene har levert 234 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter, del-finansiert gjennom Internasjonal Vekst-programmet. I tillegg kommer Markedssjekker og mindre oppdrag. Det offentlige tilskuddet utgjør 16 mill. kroner. Disse fordeler seg på 10 mill. kroner som matcher brukerbetalingen fra bedriftene, 2 mill. kroner til Markedssjekker (som finansieres 100 % av Internasjonal Vekst-programmet) og 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedriftene.²³

Felles arbeidsprosesser er innført

Hovedprogramaktiviteten i 2009 har vært å få utviklet, dokumentert og implementert felles arbeidsprosesser, guidelines metodikk og maler for leveranse av internasjonale rådgivningstjenester og Internasjonal Vekstprogrammet. Hovedhensikten har vært å sikre at alle bedrifter får levert jevn og høy kvalitet i tjenestene, uavhengig av hvilket geografisk marked og utekontor de er involvert med, og samtidig sikre at rådgiverne

---

²³ Statistikkgrunnlaget er endret ift. tidligere år. For 2009 viser tallene prosjekter (oppdrag) som det har vært arbeidet med i løpet av året, (helt uavhengig av om prosjektene ble startet opp tidligere enn 2009, eller avsluttet senere). Alle tall er regnskapstall (fakturerte beløp eller førte timer). Endringen medfører at tallene ikke er direkte sammenlignbare med fjorårets tall.

både på utekontorene og distriktskontorene vet nøyaktig sin rolle i samspillet rundt bedriftene.

Dette arbeidet har vært utført i nært samarbeid med ledelsen i Divisjon Utland og Divisjon Norge og alt materialet er lagret i tjenestedatabasen InBusiness og er dermed lett tilgjengelig for alle som er involvert med kundebedriften.

Næringsutvikling og bistand

Innovasjon Norge tilbyr markedskompetanse og representerer en viktig møteplass for næringsliv og bistandsmyndigheter i forhold til utviklings- og vekstmarkeder. Hovedoppgaven er å identifisere og følge opp prosjektmuligheter for norske bedrifter, både for leveranser av varer og tjenester, prosjektsamarbeid, handel og investeringer.

Som en del av dette arbeidet arrangerte Innovasjon Norge i februar i samarbeid med NHO Næringslivets Bistandskonferanse (NBK) som i 2009 ble gjennomført for 17. gang. Med utgangspunkt i Kofi Annans ord: "Det er en utopi å tro at fattigdom kan bekjempes uten næringslivets aktive medvirkning" belyste og drøftet NBK 2009 bedriftenes omdømmerisiko ved handel og investeringer i utviklingsland. Konferansen samlet også denne gangen nærmere 300 deltagere og regnes som den viktigste årlige nasjonale arena for næringsliv og bistand.

Innovasjon Norge administrerer og leder Norads MatchMaking Program (MMP) og Trade and Industry Program Vietnam (TIP) som bidrar til lønnsomt samarbeid mellom norske bedrifter og bedrifter i partnerlandene India, Sør-Afrika og Vietnam. Målgruppen er små- og mellomstore bedrifter med nødvendige forutsetninger for å operere i nye vekstmarkeder. Gjennom disse programmene tilbyr Innovasjon Norge bedriftene et effektivt og rimelig partnersøk og markedsbesøk som kan etterfølges av bl.a. Norads gunstige næringslivsordninger. For hvert av programmene er det satt mål for antall norske bedrifter som skal kvalifiseres inn i programmet og avtaler som skal inngås. For MMP India ble resultatet noe svakere enn i 2008, da det kun ble rekruttert 8 nye bedrifter inn i programmet, mot 15 som var målet. Det ble kun inngått 3 samarbeidsavtaler, som er 4 under målet. Det antas at den finansielle krisen påvirket bedriftenes interesse for India i særdeleshet. I TIP-programmet identifiserte og kvalifiserte vi 15 norske bedrifter, som var 5 under programmålet. Derimot ble det inngått hele 12 samarbeidsavtaler som er det dobbelte av målet, og selve hovedhensikten med MMP. Tilsvarende resultater oppnådde vi i Sør-Afrika, der det ble inngått hele 15 samarbeidsavtaler som var 8 mer enn programmålet for 2009. I 2009 ble mye arbeid nedlagt for å harmonisere de 3 programmene og utvikle det nye Business MatchMaking Programmet (BMMP) som skal operasjonaliseres i 2010.

Gjennom tjenesten eksportbistand til nødhjelpsmarkedet skal Innovasjon Norge veilede små og mellomstore bedrifter og fremme norske leveranser til det internasjonale FN- og nødhjelpsmarkedet. En sentral del av arbeidet består i å tilrettelegge for markedsføring, operasjonalisering og videreutvikling av det norske beredskapssystemet for nødhjelp og katastrofer, NOREPS, samt å lede nettverket som består av bedrifter, myndigheter og frivillige organisasjoner. I 2009 ble markedsføringen av systemet styrket gjennom flere gjennomførte fellesaktiviteter og større tilstedeværelse på nett. To nye bedrifter ble tilknyttet nettverket, en frafalt grunnet endrede rammebetingelser og nettverket består av 20 bedrifter i tillegg til organisasjoner og myndigheter. Tre nye nødhjelpsprodukter ble godkjent og innlemmet i produktporteføljen. Omlegging av norsk humanitær politikk i 2009 har på flere områder konsekvenser for NOREPS, som vil gjøre seg gjeldende fra 2010. Det ble i 2009 også lagt ned betydelig tid på å møte denne utfordringen og sikre et robust system med gode muligheter for næringslivet også med endrede rammebetingelser.

De største leveransene gikk i 2009 til nødhjelpsoperasjonene i Gaza, DR Kongo, Pakistan og Indonesia samt en rekke leveranser til pågående kriser i Afrika. Totale NOREPS-leveranser i 2009 anslås til 160 mill. kroner, hvorav kun 12 % ble finansiert med norske humanitære midler. De øvrige kontraktene vant de norske bedriftene i internasjonal konkurranse i regi av FN og internasjonale hjelpeorganisasjoner.

Programmet for svensk-norsk næringslivssamarbeid (SNNS)

Programmet ble opprettet gjennom en avtale mellom den svenske og den norske regjering og igangsatt i mai 2005 og med siktemål å styrke næringslivssamarbeid over grensene. Programmet måles ihht. til NHDs "Regelverk for forvaltning av norske programmidler til Svensk-norsk industrielt samarbeid (SNNS)" av 20.05.2005 slik:

- Økning i omsetning/handelsutbytte for deltakende foretak
- Av de bedrifter og aktører som deltar i svensk-norske aktiviteter, skal minst 80 % anse at tiltakene har hatt hensiktsmessig effekt.

Innovasjon Norge og Tilväxtverket fikk en totalramme på 50 mill. kroner til felles forvaltning. Programmet er et tilskuddsprogram med maksimalt 50 % tilskudd.

SNNS har i 2009 bevilget tilskudd til 3 norsk-ledede og 6 svensk-ledede prosjekter i 2009. De norskledete prosjektene fikk til sammen tilsagn på 1,6 mill. kroner.

SNNS-programmets 5-års periode avsluttes ved utgangen av 2010. Det vil bli utført en evaluering av ekstern evaluatør som ferdigstilles høsten 2010. Siste styringsgruppemøte er berammet til september 2010.

Forsknings- og utviklingskontrakter

OFU/IFU-ordningen bidrar til utvikling av produkter og tjenester med eksportpotensial. Mer enn 70 % av alle OFU/IFU-prosjektene hadde som formål innovasjon på internasjonalt nivå. Av 214 IFU-prosjekter var 66 (31 %) med en internasjonal kundebedrift i 22 forskjellige land. De viktigste landene med antall prosjekter i parentes var Tyskland (11), USA (10), England (8), Sverige (7), og Nederland (5).

Det er satt av egne ressurser til utekontorene slik at de kan delta i arbeidet med å fram IFU-prosjekter med utenlandske kunde partnere i samarbeid med distriktskontorene. Fagnettverkene innen helse og energi/miljø har blitt orientert direkte om mulighetene. Det har også blitt gjennomført et spesielt framstøt mot London-kontoret for å øke forståelsen av IFU-prosjekter.

Forsvarsanskaffelser og gjenkjøp, industrisamarbeid etc.

Industriutvikling i tilknytning til forsvarsanskaffelser og gjenkjøp - Innovasjon Norge skal bidra til oppfølging av St. meld. nr. 38 (2006-2007) *Forsvaret og industrien – strategiske partnere*. Det skal arbeides aktivt for å få frem flere FoU-kontrakter i tilknytning til forsvarsanskaffelser og gjenkjøp. Innovasjon Norge skal særlig være oppmerksom på mulighetene store forsvarsanskaffelser kan gi for de deler av norsk næringsliv som normalt ikke regnes som en del av norsk forsvarsindustri.

Ovenfor forsvarsindustrien har aktivitetene vært knyttet til oppfølging av industripakkene i fjorårets kampflyanskaffelse, internasjonal profilering og markedsføring av IFU som et virkemiddel i gjenkjøpsprosjekter og i forsvarsindustrien generelt. Forsvarets valg av å innlede kontraktsforhandlinger for kjøp av det amerikanske jagerflyet F-35, medførte at FD har opprettet et nytt industriforum som skal bidra til at industrien i Norge får oppdrag knyttet til anskaffelsen av F-35. OFU/IFU-teamet har en representant i dette forumet. Siden SAAB tapte kampflyanskaffelsen, er det arbeidet aktivt for å "redde" så mange prosjektmuligheter som mulig ved hjelp av bl.a. IFU. På oppdrag fra IFU-teamet har FFI (som ledet industripakke-evalueringene i 2008) samarbeidet med SAAB i å identifisere

prosjekter i sin industripakke som kan være gjenstand for IFU. Det har vært holdt flere møter med SAAB om mulige IFU-prosjekter som SAAB har prioritert.

Russland- og Øst-Europafondene

IN forvalter to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa som sammen med norske investorer kan benyttes til investeringer i Russland, Sentral Asia, Kaukasus, Hviterussland, Ukraina og landene på Balkan (utenfor EU). Investeringsfondene drives på forretningsmessig grunnlag og kan benyttes til egenkapitalinnskudd i næringsvirksomhet i virkeområdet. Det forutsettes minst like stor deltakelse fra norsk næringslivs side. I tillegg forvaltes tilskuddsfondet for Nordvest-Russland som kan gi tilskudd til norske investeringsrettede forprosjekter i Murmansk, Arkhangelsk, Karelen og Nenets.

Gjennom investeringsfondet for Nordvest-Russland ble det i 2009 gjort 5 investeringsbeslutninger på til sammen 13,72 mill. kroner:

- to for selskap u/etablering i regi av Bra Bo Eiendom AS, Bodø, til videreutvikling av kontorprosjekt i Murmansk og utarbeidelse av prosjektplan for realisering av et internasjonalt kontorsenter i Murmansk,
- eksisterende engasjement sammen med GC Rieber Skinn AS (selvneringen i Kvitsjøen),
- eksisterende engasjement sammen med Rambøll Barents AS (engineeringsselskapet i Murmansk),
- eksisterende engasjement sammen med Barel AS (elektronikkproduksjon i Murmansk).

For investeringsfondet for Øst-Europa ble det i 2009 gjort

- en investeringsbeslutning på 4,84 mill. kroner; EMTEK AS for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk hydrokarbon- og metallprospektering,
- to lånebeslutninger på eksisterende investeringer (Biodiversity Development International AS og International School og Management) på til sammen 1,65 mill. kroner,

Det ble også gitt tilsagn om forprosjektstøtte fra tilskuddsfondet for Nordvest-Russland til ett prosjekt på 300 000 kroner; selskap u/etablering i regi av Bra Bo Eiendom AS, Bodø, til videreutvikling av kontorprosjekt i Murmansk og utarbeidelse av prosjektplan for realisering av et internasjonalt kontorsenter i Murmansk.

I tillegg har fondene støttet:

- etablering av Nettverksarena Nord (Murmansk, Arkhangelsk) mellom norske og russiske selskaper i regi av Norsk–Russisk Handelskammer BA sammen med SIVA og DU.
- forberedelse og utgivelse av Polyteknisk ordbok (Norsk-Russisk/Russisk-Norsk), Barentsforlaget AS.

Det var i 2009 høy aktivitet med eksisterende engasjement og med vurdering av nye investeringsprosjekter. De viktigste nye prosjektene som er etablert eller under etablering i 2009 er:

- IBC Murman - 70 000 kvm kontor senter spesielt rettet mot olje og gass selskap i Murmansk, Russland
- BI - etablering av "Business Training Centre" i Murmansk/Arkhangelsk, Russland

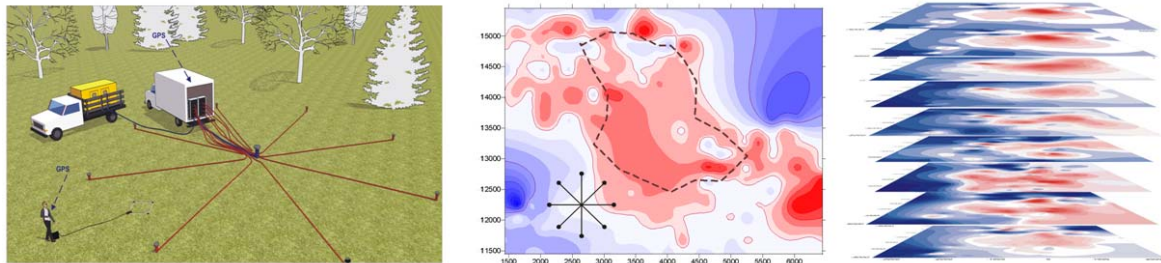

- EMTEK - elektromagnetisk prospekteringselskap (Stavanger og Novosibirsk og Tomsk i Russland)
- Storvik Kuban - landbasert oppdrettsselskap i Krasnodar fylke, Russland
- Elbrus - produksjon av margarin, Krasnodar, Russland.

Fondsansatte har i 2009 deltatt/ledet delegasjonsreiser til Arkhangelsk, Ekaterinburg, Krasnoyarsk, Novosibirsk og Tomsk i Russland, hvor man gjennomførte møter med regionale myndigheter, handelskamre, universiteter/inkubatorer og bedrifter. Dessuten har vi ledet den første norske næringsdelegasjonen til Uzbekistan med omfattende møter med nasjonale og regionale myndigheter og organisasjoner.

Et eksempel på fondenes engasjement:

EMTEK AS etablert med to datterselskaper *Emtek Prospecting AS* og *Emtek Monitoring AS* for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk (EM) hydrokarbon- og metallprospektering. EMTEK sitter på to forskjellige patenterte EM-teknologier som er opprinnelig utviklet av uavhengige russiske universitetsmiljøer i Tomsk og Novosibirsk, og er også verifisert gjennom felttester på flere oljefelt og mineralgruver.

Bilaterale samarbeidsprogrammer med Romania og Bulgaria

På vegne av Utenriksdepartementet er IN operatør for de norske samarbeidsprogrammene for vekst og utvikling i Romania og Bulgaria. Dette er nærmere omtalt under kap. 5.7 Utenriksdepartementet.

4.2.3 Arbeidsområde 2C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi

4.2.3.1 Innledning

Innovasjon Norge skal gjennom arbeidet med internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap, fokusere på å bidra til at norsk næringsliv

- kan utnytte kunnskap og teknologi som finnes i andre land
- etablerer nettverk og samarbeid med bedrifter og FoU-miljøer i andre land.

Nettverk, studieturer og seminarer

Rapporten for 2008 baserte seg på direkte innrapportering fra alle utekontorene. Siebel, som er INs kundefølgningssystem (CRM) har pt. ikke tilsvarende koder for nettverk, studieturer og seminarer samt både norsk og utenlandsk deltagelse. Det er således ikke tilgjengelig tilsvarende registrering for 2009. Men aktiviteten i uteapparatet i 2009 tilsier at nivået er tilsvarende som for 2008, dvs. ca. 40 nettverk og allianser, ca. 115 studieturer og ca. 135 seminarer.

4.2.3.2 Hjemhenting av kunnskap – Aktiviteter i 2009

Tjenesten Hjemhenting av kunnskap bidrar til at norske bedrifter får relevant informasjon og kunnskap om

- markeder og markedsmuligheter i andre land (arbeidsområde 2A)
- teknologi og kunnskap i andre land (arbeidsområde 2C)

Denne informasjonen er viktig for bedriftenes produkt- og forretningsutvikling samt valg av marked i forbindelse med eksportfremstøt.

Innovasjon Norges organisasjon i utlandet har særskilte oppgaver når det gjelder hjemhenting av teknologi og kunnskap. Det legges stor vekt på å innhente informasjon internasjonalt og formidle denne til nasjonale miljøer. Norske innovasjons- og forskningsmiljøer er avhengig av gode forbindelser til internasjonale kunnskapsmiljøer, internasjonale impulser og kunnskap om markeds- og teknologitrender.

Kontorene i utlandet kan bl.a. bidra i forhold til:

- Hva er internasjonal status mht. kunnskap og viten innenfor det aktuelle fagfelt?
- Hvilke internasjonale miljøer er ledende og arbeider med tilsvarende problemstillinger?
- Hvilke internasjonale industrielle/kommersielle miljøer kan ha interesse av det aktuelle innovasjonsfeltet?
- Hvordan antas markedet å utvikle seg der hvor den aktuelle innovasjon er relevant?
- Hvor skjer det innovasjon som kan være av interesse for norske industrielle/kommersielle miljøer?

Nedenfor følger 2 tabeller som viser ressursbruken på Hjemhentingsprosjekter i 2009.

Økonomisk omfang på hjemhentingsprosjekter i 2009 fordelt på satsingsområde

Satsingsområde	Antall prosjekter ²⁴	Bruker-betaling	Offentlig støtte	Totalt	Bruker-betaling i % av totalen
Energi og Miljø	39	440	12 766	13 206	3,4
Helse	13	0	1 752	1 752	0,0
IKT	12	0	1 662	1 662	0,0
Kultur og opplevelse	9	23	6 381	6 404	0,4
Landbruk	6	0	1 115	1 115	0,0
Marin	13	28	3 433	3 461	0,8
Maritim	10	70	2 270	2 340	3,1
Olje og gass	13	72	2 181	2 253	3,3
Reiseliv	1	0	33	33	0,0
Annet	13	10	2 741	2 751	0,4
Totalt 2009	129	643	34 334	34 977	1,9
Totalt 2008	134	684	35 445	36 129	1,9

(alle beløp i tusen kroner)

Som det fremgår av tabellen ovenfor, ble det arbeidet med i alt 129 hjemhentingsprosjekter i 2009. Det var i 2009, som i 2008, flest hjemhentingsprosjekter innenfor satsingsområdet Energi og miljø.

Økonomisk omfang på hjemhentingsprosjekter i 2009 fordelt på region

Region ²⁵	Antall prosjekter ²⁶	Bruker-betaling	Offentlig støtte	Totalt	Bruker-betaling i % av totalen
Americas	29	255	4 408	4 663	5,8
Baltics and Central Europe	16	0	2 952	2 952	0,0
Norge	18	2	2 222	2 224	0,1
North-East Asia	30	15	8 792	8 807	0,2
Russia	9	28	1 682	1 710	1,7
South & South-East Asia	19	72	2 255	2 327	3,2
Western Europe	53	271	12 024	12 295	2,3
Totalt	129	643	34 334	34 977	1,9

(alle beløp i tusen kroner)

Hjemhentingsarbeidet fordeler seg på samtlige regioner i utlandet. Aktiviteten er størst i regionene Americas, Nordøst-Asia og Vest-Europa. Kontorene i Norge har også arbeidet med flere hjemhentingsprosjekter i 2009.

²⁴ Tallene viser antall hjemhentingsprosjekter som det har vært jobbet med i 2009 uavhengig av når prosjektene ble igangsatt. Det vises til kap. 2 i Detaljrapport 2009 for nærmere informasjon om enkeltprosjekter innen de ulike satsingsområdene.

Noen av prosjektene ligger i grenselandet mot andre tjenester. Innovasjon Norge er i en prosess med tydeliggjøring av avgrensningene mellom tjenester. Det vises til kap. 2 i Detaljrapport 2009 fra satsingsområdene.

²⁵ Tallene for 2009 er fordelt på hvor arbeidet faktisk er utført, mens det før 2008 ble fordelt etter prosjektleders koststed. Grunnen til at Norge kommer inn som egen region på oversikten er at hovedkontoret (HK) og distriktskontorene (DK) har utført arbeid på flere av prosjektene.

²⁶ Merk at sum prosjekter (129) ikke kommer fram som en sum av antall prosjekter på de enkelte regioner fordi flere regioner kan ha bidratt på samme prosjekt.

4.3 Delmål 3: IN skal bidra til å styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt

Globaliseringen har gitt næringslivet større muligheter på nye markeder, men også større konkurranse om tilgang til kapital, kompetanse og kunder. Kunder er i økende grad opptatt av hvordan man driver sin virksomhet og om varene eller tjenestene de kjøper, er produsert på en ansvarlig og bærekraftig måte. Arbeidstagerne vektlegger omdømme når de skal velge sin arbeidsgiver og arbeidssted. Mediene og frivillige organisasjoner overvåker næringslivet tett, og slår raskt til om de finner kritikkverdige forhold. Investorer inkluderer omdømmemessige (miljømessige og sosiale) risikoer i sine investeringsanalyser. Næringslivet utfordres til å ivareta samfunnsansvar. Denne utviklingen har skapt økt oppmerksomhet rundt bedrifters, regioners, klyngers, organisasjoners og nasjoners omdømme.

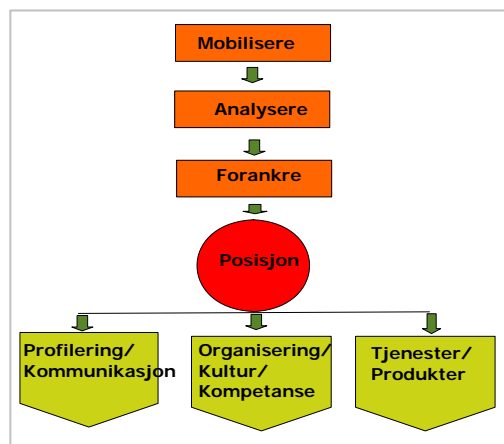
Et sterkt nasjonalt omdømme har avgjørende betydning for norsk kultur- og næringsliv, og skal bidra til at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner. Et tydelig og klart bilde av Norge skal videre bidra til å styrke gjennomslagskraften for norske synspunkter internasjonalt.

Behovet for en mer bærekraftig ressursforvaltning er vår tids viktigste utfordring, samtidig som energi- og klimautfordringene innebærer en rekke nye muligheter for næringsutvikling. Den enkelte sektor eller kunde vil søke differensierte og unike posisjoner, men det er naturlig at IN blir pådriver for å kommunisere mulighetene som ligger i tilknytningen til nasjonale verdier.

Innovasjon Norge arbeider for at Norge og viktige sektorer benytter profilering og omdømmebygging til å oppnå internasjonal konkurransekraft.

Til grunn for arbeidet ligger Innovasjon Norges modell for fase-inndelt omdømmebygging.

Gjennom prosessen utfordres norske bedrifter og kunnskapsmiljøer på styrket markedsorientering gjennom å bygge tydelige strategiske omdømmeposisjoner.

Våre mål og ambisjoner innen omdømmebygging skal vi nå gjennom tre delstrategier, der Innovasjon Norges rolle defineres gjennom at:

- Vi skal være pådriver for næringslivets interesser i nasjonale omdømmeprosjekter (se kap 4.3.3)
- Vi skal være en pådriver for omdømmebygging i klynger og på tvers av bransjer og enkeltbedrifter (se kap 4.3.1 og 4.3.2).
- Vi skal være en pådriver for at våre kunder skal benytte omdømmebygging i arbeidet med å bygge internasjonal konkurransekraft.

I 2009 har Innovasjon Norge vært aktive på omdømmebygging innenfor mange områder av vår virksomhet. I de tre neste kapitlene er det gjort nærmere rede for dette.

4.3.1 Arbeidsområde 3A - Profilering av norsk næringsliv

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet og videreutvikle næringslivsrelasjonene mot aktuelle markeder

4.3.1.1 Innledning

Ambisjoner i 2009

Omdømmeanalyser og markedsundersøkelser bekrefter muligheter som ligger i bevisst strategisk posisjonering for bedrifter, klynger og sektorer. Innovasjon Norge ønsker derfor å være en pådriver for økt markedsorientering som en forutsetning for utvikling av slike posisjoner for norske aktører.

Med markedsorientering mener Innovasjon Norge:

- Økt kunnskap om marked, konkurrenter og muligheter for norske bedrifter med vekstpotensial hjemme og/eller ute.
- Bruke kunnskapen til å konkretisere og ta en differensiert og attraktiv strategisk posisjon i utvalgte målgrupper.
- Evnen til å trekke konsekvenser av denne kunnskapen inn i bedriftens utviklings- og innovasjonsprosesser.
  - Markedsorientert produkt- og tjenesteutvikling
  - Langsiktig kultur- og organisasjonsbygging
  - Markedsorienterte kommunikasjons- og profileringsaktiviteter

4.3.1.2 Aktiviteter i 2009

Maritim sektor - utviklingen av en overordnet nasjonal posisjon for det maritime Norge
Innovasjon Norge ledet i 2009, i samarbeid med NIS, Sjøfartsdirektoratet og aktørene i den maritime næringen, et prosjekt for utviklingen av en overordnet nasjonal omdømmeplattform for posisjoneringen av det maritime Norge. Arbeidet baserte seg på målene i "Stø Kurs", regjeringens og næringens strategiplan for de kommende år, og omdømmeanalyser med forslag til posisjon gjennomført i 2008.

Arbeidet har fokusert på forankringen av en internasjonal posisjonering i den enkelte bedrift og klynge, og har konkludert med at den videre implementering av posisjoneringsstrategien vil gå langs to akser:

- Økt fokus på markedsorientering og internasjonal kompetanse i den enkelte bedrift.
- Økt synlighet med tydelig budskap på internasjonale arenaer.

Marin sektor- forstudie for leverandører til oppdrettsnæringen.

Med basis i Innovasjon Norges modell og prosess for strategisk posisjonering har vi støttet og fasilitert en forstudie i regi av Teknologi akvARENA og NCE Aquaculture for å innhente tilbakemeldinger fra viktige markeder om:

- Hvordan norske leverandører til akvakulturindustrien oppfattes
- Hvorfor de oppfattes slik
- Hva man kan bli bedre på

Rapporten med forslag til videre tiltak for økt internasjonal konkurransekraft, ble presentert for bransjen på Aquanor messen i Trondheim i august 2009. Innovasjon Norge er i dialog med aktørene om det videre arbeidet.

Marin sektor – forstudie for omdømmebygging i torskene næringen

Denne forstudien er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom NCE Aquaculture og Eksportutvalget for fisk, og rapporten ble diskutert med næringen på en workshop i Tromsø i oktober 2009. Som en konklusjon ber aktørene EFF og NCE Aquaculture om å ta initiativ til å avklare mandatet, organiseringen og finansieringen av et omdømmeprojekt.

Kultur og Opplevelses sektoren – forstudie/omdømmanalyse av posisjonen til norsk design / norsk møbelindustri i internasjonale markeder

Innovasjon Norge vil være en pådriver for økt bruk av design i næringslivet, og da som et verktøy for implementering av valgte strategisk posisjoner. Samtidig deltar vi i nasjonale omdømmeprojekter der design brukes aktivt i posisjoneringen av Norge.

Vi ser muligheter for synergier i samordning av kommersielle hensyn og nasjonal profilering, bl.a. eksemplifisert gjennom 100 % Norway arrangementet i London.

Innovasjon Norge har støttet en forstudie for Norsk Industri v/Møbelindustrien for kartlegging av dagens posisjon.

Rapporten ble presentert på Møbelkonferansen i Ålesund i november 2009, og denne blir lagt til grunn for bransjens videre arbeide med strategisk posisjonering og markedsorientering.

Olje og Gass sektoren - forstudie i regi av bransjeorienterte klynger og nettverk

Denne forstudien ser på mulighetene for å gjennomføre en omdømmesatsing for den norske olje- og gassklyngen for å styrke klyngens innovasjonskraft og eksportpotensial. Forstudien er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom Innovasjon Norge og Arena/NCE/SFI-gruppen. Forprosjektets hensikt har vært å kartlegge deltakernes motivasjon og ambisjon for å delta i en omdømmesatsing, og avklare muligheter og begrensinger for det videre arbeidet.

Rapporten peker på muligheter som best kan ivaretaes gjennom økt markedsorientering og fokus på strategisk posisjonering.

Profilering av norsk mat – tjenesten Taste of Norway bygger omdømme

Innovasjon Norge har arbeidet med innovasjon og profilering innen matområdet i flere år. Nå ønsker vi å sette dette arbeidet enda tydeligere inn i en omdømmesammenheng og styrke langsiktigheten i arbeidet.

Arbeidet med å posisjonere den norske smaken og få fram at norske råvarer holder unik kvalitet, skjer med stadig styrket kraft på flere områder og med mange markedsaktører. Norsk matkultur har med vår identitet å gjøre. Matkultur og matstolthet er nasjonsbygging – intet mindre.

Innovasjon Norge har lenge arbeidet med å eksponere norsk matkultur på store nasjonale og internasjonale arrangementer. Matstreif i Oslo, Grüne Woche i Berlin og European Seafood Exhibition i Brussel er tre viktige arenaer som benyttes. Taste of Norway-konseptet knyttet til delegasjoner og større arrangementer er et annet eksempel.

Taste of Norway har i løpet av året blitt utviklet til å være en profilerings-tjeneste i Innovasjon Norge tilknyttet omdømmesatsingen. Tjenesten har blitt brukt både innenlands og utenlands, med gjennomgående stor suksess. Det har samtidig blitt utarbeidet retningslinjer (merkevarestrategi) for hva en norsk meny- Taste of Norway-skal bygges rundt. Disse prinsippene vil også kunne brukes som grunnlag for annen jobbing innen omdømmearbeidet i tilknytning til reiseliv og mat.

Gjennom vårt arbeid innen landbruk, marin og reiseliv, har Innovasjon Norge arbeidet med å stimulere til utviklingen av produkter (for eksempel VSP Mat), sterkere markedsorientering (Marint verdiskapingsprogram) og bruk av norske råvarer (Innovasjon Norges kokkekurs).

Delegasjonsvirksomheten

Messeavdelingen og Delegasjonsavdelingen ble slått sammen fra 1. september til en avdeling under navnet Messe- og delegasjonsavdelingen (MEDE) i Divisjon Stab. Avdelingen skal på sikt også ta på seg andre arrangement og events av forskjellig slag for Innovasjon Norge forutsatt at ressurser utvides i forhold til aktiviteter. Avdelingen skal være prosjekteier og/eller prosjektleder og gjennomføre prosjekter iht. til bestilling fra INs oppdragsgivere som NHD og egne behov i IN.

Avdelingen skal utvikles til å bli et ressurscenter for større arrangement/event i IN. Avdelingens egen kompetanse skal i hovedsak knyttes til utvikling og gjennomføring av ulike arrangement samt omdømmearbeid, men ha nære samarbeidslinjer i gjennomføringen med INs fagsatsinger, bransjekompetanse og ulike divisjoner.

Avdelingen skal arbeide både nasjonalt og internasjonalt.

Det offisielle Norge kan være en viktig døråpner for norsk næringsliv når man er på den internasjonale arena. Når DD.MM Kongen og Dronningen gjennomfører statsbesøk til utlandet eller representanter for Kongefamilien er på offisielle besøk, er utvikling av næringslivsrelasjonene i det aktuelle marked vanligvis en viktig del av reisen. Det samme gjelder også når regjeringsmedlemmer reiser på besøk til andre land, selvsagt avhengig av reisemål, reisens hovedmålsetting og hvilken statsråd som reiser.

NHD som næringslivets fagdepartement og IN som departementets operative arm får ansvaret for utvikling og gjennomføring av program for næringslivsdelegasjoner som følger Kongefamiliens og regjeringsmedlemmer på slike reiser.

Når innkommende statsbesøk og offisielle besøk til Norge følges av en næringslivsdelegasjon, eller næringslivsrelaterte markeringer planlegges, bidrar vanligvis også Innovasjon Norge, men med stor variasjon i bistand alt etter landets egenhåndtering av besøket og Norges egne interesser.

Arbeidet med delegasjoner gjennomføres på oppdrag fra og i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og i nært samarbeid med Slottet, Utenriksdepartementet, aktuelle fagdepartement, bransjeforeninger og de aktuelle sektoransvarlige i IN.

Aktiviteter i 2009 – Delegasjoner

Type aktivitet	Land		Antall norske deltagende bedrifter
Delegasjoner til Norge			
Statsbesøk	Canada	1	8
Sum		1	
Delegasjoner ut fra Norge²⁷			
Landbruks- og matminister	Tyskland, Berlin	1	20
Offisielt besøk	Mexico	1	62
Statsbesøk	Sør Afrika	1	60
Sum		3	150

Det arrangeres fagseminarer, rundebordskonferanser, B2B-møter, bedriftsbesøk og sosiale arrangement med tanke på kundepleie alt etter hva som er riktig overfor det aktuelle marked. I tillegg gjennomfører IN presseopplegg og mediemarkeringer sammen med Utenriksdepartementets presseavdeling både overfor lokal og norsk presse.

Det settes ikke konkrete måltall for disse aktivitetene. Rett etter hver enkelt delegasjonsreise gjennomføres det imidlertid evalueringer blant deltakerne. Disse evalueringene viser stor kundetilfredshet. Arrangementene evalueres/oppsummeres gjennom en dialog med NHD og UD, sett i forhold til en omforent målsetting for det enkelte besøk.

IN har startet arbeidet med å utvikle en enkel evalueringsmetode for om mulig å synliggjøre hva norsk næringsliv oppnår gjennom disse besøk. Tidshorizonten er her viktig å hensynta da konkrete resultater først kan komme etter lang tid.

Delegasjoner til Norge i 2009

Innkommende statsbesøk fra Canada 29. april

Canada er en av våre største handelspartnere, og norske bedrifter har investert mye de siste årene i landet. Den 29. april inviterte Innovasjon Norge, sammen med statsråd Erik Solheim, til et møte mellom norske bedrifter og generalguvernør Michäelle Jean med følge.

Arrangementet ble holdt som en næringslivsfrokost i operaens foye og Jens Ulltveit-Moe styrte samtalen om temaet: - "How business can contribute to the solution of climate changes in the North". 8 norske virksomheter var representert på frokosten.

Bedriftene orienterte om sin virksomhet i Canada knyttet til dette temaet. Spesielt kan nevnes: A. StatoilHydro driver oljeutvinning i nordøst, og vil etter hvert også ta ut hydrokarboner av de meget rike oljesandfeltene i Ontario. B. Ulltveit-Moe satser 4,5 mrd. kroner på en ny solcellefabrikk i New Brunswick på østkysten.

Arrangementet ble gjennomført av Innovasjon Norge i samarbeid med NHD og Den Canadiske Ambassaden i Oslo.

²⁷ Delegasjoner fra Norge til utlandet, gjennomført i 2009. Omfatter statsbesøk, offisielle besøk og reiser der statsråder deltar. Antall norske deltagende bedrifter: Der flere deltar fra samme bedrift på samme delegasjon, blir deltakerne ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. bedriftsdeltakelsen telles 1 gang pr. delegasjon. Bedriftene er talt opp pr. delegasjon, dvs. at samme bedrift kan være talt flere ganger hvis bedriften har deltatt på flere delegasjoner.

Delegasjoner fra Norge i 2009

1) *Landbruks- og matministerens besøk på Grüne Woche (IGW) i Berlin 15.-16. januar.*
En gruppe på 20 næringslivsrepresentanter ble invitert med for å diskutere temaet: Tilgjengelighet for norske mat- og reiselivsprodukter. Formålet med delegasjonen var å videreutvikle samspillet mellom reiseliv og lokal matproduksjon/ -servering, presentere nye og aktuelle tiltak, bygge allianser, og bidra i profileringen av norsk mat og Norge som turistmål under IGW i Berlin. Norge har i mer enn 20 år deltatt med en stor paviljong på det årlige IGW i Berlin, som er Europas største forbrukermesse og har stor vekt på mat og drikke. Ca. 500 000 besøker messen i løpet av 10 dager. Den norske paviljongen hadde deltakelse fra 40 norske virksomheter.

Messen har utviklet seg til en årlig sentral begivenhet/møteplass for alle som arbeider i skjæringspunktet mellom norsk matproduksjon og reiseliv. Delegasjonen hadde dialogforum første dag og deltok i arrangement på og i tilknytning til standen andre dag. Innspillene fra delegasjonen har blant annet blitt brukt i arbeidet med videreutvikling av departementets strategi for Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon.

Arbeidet ble gjennomført i nært samarbeid med LMD og Ambassaden i Berlin både hva gjelder delegasjonen og den norske paviljongen. Eierskapet til prosjektet ligger i LMD.

2) Kronprinsparets besøk til Mexico 16.-20. mars

En stor norsk næringslivsdelegasjon på 100 personer fra 62 virksomheter fulgte Kronprinsparet på offisielt besøk til Mexico. Besøket startet i Mexico City og ble avsluttet i Vera Cruz.

Det er på energiområdet at man ser det største potensialet for norsk næringsliv. Besøket var godt "timet" med Mexicos politiske beslutninger knyttet til åpning av oljesektoren for utenlandske interesser og samarbeid.

Det var svært stor interesse også lokalt for arrangementene og det ble gjennomført plenumssesjon i Club de Industriales i Mexico City med ca. 300 deltakere og et tilsvarende arrangement i Vera Cruz med 420 deltakere. I Mexico City var det godt besøkte fagarrangement under overskriften. Mexico – Norway, Creating Partnership med parallelle sesjoner innenfor Olje og gass, Turisme, Oilspill, Service sektor (HSH) and NHO/COPARMEX/LO med nettverksmøter og rundebordskonferanse. I Vera Cruz var det "Oil and Gas"-seminar og seminarer knyttet til HSH-service sektoren.

Ambassadøren i samarbeid med IN inviterte til en mottakelse i Den norske residensen i Mexico City med ca. 350 gjester. I Vera Cruz var "The Governor of the State of Veracruz" vertskap for et stort kveldsarrangement med meksikansk mat og kultur for ca. 700 gjester.

Arbeidet med besøket til Mexico ble gjennomført i nært samarbeid med Norges Ambassade og Club des Industriales i Mexico City, byadministrasjonen i Vera Cruz samt Intsok og HSH.

3) Statsbesøk til Sør Afrika 24. – 27. november

Kongeparet gjennomførte statsbesøk til Sør Afrika i slutten av november med en næringslivsdelegasjon på 95 deltakere fra 60 forskjellige virksomheter.

Næringslivsdelegasjonen startet sine møter i Cape Town med plenumssesjon under overskriften: South African - Norwegian Forum of Competence med i alt 350 deltakere. Deretter delte forsamlingen seg i fem parallelle sesjoner: Economic Growth through knowledge Transfer and Trade, ICT Solutions for the Future, Marine Observation and Forecasting, Oil and Gas Supplier og Renewable Energy Seminar. På ettermiddagen ble det arrangert et eget treff mellom Kongeparet og den norske næringslivsdelegasjonen og

om kvelden var det norsk aften med konsert av Mari Boine med band (deriblant lokale musikere) som ble etterfulgt av en Taste of Norway buffé med ca. 500 gjester.

Neste dag forflyttet noe av deltagerne seg til Johannesburg hvor temaene Economic Growth through knowledge Transfer and Trade, ICT Solutions for the Future og Renewable Energy ble gjentatt, men med et litt annet innhold enn i Cape Town. Også her var det svært god oppslutning om møtene.

Arbeidet med besøket ble gjennomført i samarbeid med HSH, Romfartssenteret, Intpow, Den norske Ambassaden og lokale samarbeidspartnere i Sør Afrika

Internasjonale fagmesser

Innovasjon Norge tilbyr norsk næringsliv bistand ved deltagelse på internasjonale fagmesser. De fleste messene organiseres av Innovasjon Norges Messe og delegasjonsavdelingen. Enkelte tiltak arrangeres av utekontorene direkte.

Aktiviteter i 2009:

Internasjonale fagmesser ²⁸		
Land	Antall tiltak	Antall bedrifter
Bulgaria	1	4
Belgia	1	66
Danmark	2	19
Dubai	1	10
India	2	21
Norge	2	2
Kina	2	10
Kazakhstan	1	7
Malaysia	1	9
Russland	2	26
Skottland	2	41
Singapore	1	5
Spania	1	6
Sør Korea	2	7
USA	2	70
Ukraina	1	1
Totalt antall	24	304

Målet for aktiviteten i 2009 var å gjennomføre 20 tiltak med 350 deltagende bedrifter, hvorav 45 skal være nye kunder. 85 % av deltagerne skal være SMB-bedrifter.

Oversikten viser 24 tiltak med 304 deltagende bedrifter, hvorav ca. 85 % er SMB-er. Avdelingen hadde ansvaret for 20 av de nevnte tiltak. 2 tiltak innen IKT og fornybar energi ble kansellert med bakgrunn i finanskrisen. Dette forklarer nedgang i antall deltagende bedrifter.

Arrangementene har hovedsakelig vært konsentrert om satsningsområdene olje og gass, sjømat/mat, IKT, maritim og fornybar energi.

Innovasjon Norges deltok for første gang med egen stand på årets store mønstring innen maritimt; Nor-Shipping på Norges Varemesse i Lillestrøm. I samarbeid med Norges Forskningsråd deltok Innovasjon Norge på oppdrettsmessene Aqua-Nor i Trondheim. På begge disse norske arrangementene deltok representanter fra flere distrikts- og utekontorer.

²⁸ Internasjonale fagmesser ekskl. reiselivsarrangementer, gjennomført i 2009.

Antall norske deltagende bedrifter: Der flere deltar fra samme bedrift på samme messe, blir deltakerne ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. bedriftsdeltakelsen telles 1 gang pr. messe. Bedriftene er talt opp pr. messe, dvs. at samme bedrift kan være talt flere ganger hvis bedriften har deltatt på flere messer.

IN var også engasjert i forbindelse med MIT (Massachusetts Institute of Technology) konferansen i Oslo i april med vel 50 deltagere. I forbindelse med COMS 2009 i København, en messe og konferanse for kommersialisering av mikro- og nanoteknologi, var IN ansvarlig for tiltrettelegging av messedelen. 8 bedrifter deltok på denne messen.

4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet.

4.3.2.1 Innledning

2009 - Vekst i Norge til tross for nedgang på verdensbasis

Utenlandske turister i Norge

Selv om turistankomster på verdensbasis gikk ned med 4 % i 2009, sammenlignet med 2008, viser ferske tall fra Transportøkonomisk institutt at antall ankomster til Norge var uendret i 2009. Norge tok dermed markedsandeler både på verdensbasis og innad i Europa i 2009.

Kommersielle gjestedøgn

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at antall kommersielle gjestedøgn hadde en samlet nedgang 2 %. Fra utlandet var det en nedgang på 8 %, mens norske gjestedøgn forble uendret fra 2008. Nedgangen fra utlandet gjør at hjemmemarkedet styrket sin posisjon. Norske gjestedøgn representerte i 2009 en andel på 73 %, mot 71 % i 2008.

4.3.2.2 Aktiviteter i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 jobbet aktivt med oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi som ble fremlagt i desember 2007.

Heder til Visitnorway.com

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har i 2009 båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Antall besøkende var i 2009 7,4 millioner – en vekst på 38 % i forhold til året før. Nettstedet har blitt kåret til årets nettsted av Dataforeningen og Kommunikasjonsforeningen. Nettsiden ble også tildelt hele tre utmerkelse i Webby Awards 2009 for Best visual design – function, Best use of photography and Best site Tourism. Innovasjon Norge har også mottatt Merket for god design i kategorien Interaktiv design fra Norsk Designråd for nettstedet, samt blitt tildelt en stjerne i Startsidens stjerneutdeling for 2009.

Satsing på det profesjonelle møtemarkedet

Arbeidet med det profesjonelle møtemarkedet (MICE) er blitt implementert i 2009. I nært samarbeid med Norway Convention Bureau (NCB) er det utviklet en felles strategi og handlingsplan. MICE-satsingen vil skje på fire markeder: Tyskland, Storbritannia, Sverige og Frankrike. Fokuset har vært på gjennomføring av "industry events" som IMEX, EIBTM, educationals samt videreutvikling av VisitNorway, til dette segmentet.

Norwegian Travel Workshop

Norwegian Travel Workshop 2009 ble arrangert i Svolvær 27. til 30. april 2009. Det deltok 340 norske selgere og 320 kjøpere (turoperatører) fra 28 nasjoner. Det ble gjennomført over 8000 forhåndsbookede avtaler. Neste workshop vil bli lagt til Molde.

Internasjonale arrangementer som drivkraft

Innovasjon Norge har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge (Oslo, Bergen, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Tromsø) startet et forprosjekt for

å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på idrettsarrangementer og kulturbegivenheter. Forprosjektet vil blant annet fokusere på de samfunnsøkonomiske konsekvensene av internasjonale arrangementer, samt å kartlegge samarbeidspartnere innen kultur- og idrettsmiljøene.

Norge tar nordlyset!

Rovaniemi har tatt julenissen, Bergen har etablert seg som den offisielle pepperkakebyen. Nå vil Norge å ta nordlyset. Innovasjon Norge lanserte høsten 2009 en stor kampanje som skal etablere Norge som selveste nordlyslandet.

Innovasjon Norge ønsker å ta "eierskap" til Nordlyset og etablere Norge som det beste landet i verden å oppleve dette fantastiske naturfenomenet og har derfor lansert en ny microsite, www.visitnorway.com/no/mittnordlys som skal fremheve dette. Den nye siden har så langt blitt lansert i fem markeder; Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Sverige og Norge. Nordlyssiden er både informativ og interaktiv på samme tid. Den interaktive delen inviterer brukeren til å lage sitt eget nordlys, dette kan så lagres og sendes videre til venner og kjente via Twitter, Facebook og e-post.

Northern Lights created: 2,461 Now showing: Bee0270

VISIT NORWAY CO.UK

DAY NIGHT

Hunting for the Northern Lights

Dining and nightlife in Tromsø

Ice Hotel

Aurora Photo Workshop

Cruise with Hurtigruten

Relaxing hot tub under the stars

Reindeer sleigh trip and dinner in Sami lavvu

CREATE YOUR NORTHERN LIGHTS START

TIPS TO SEE THE NORTHERN LIGHTS: Your first glimpse of the Northern Lights is a jaw-dropping and mystical moment.

Retne, Lofoten. Photo by: Andrea Giubelli

Start planning your trip • Ten tips for the traveller • About the Northern Lights • Map

Join us

Reiselivssatsingen ønsker å nå ut til et nytt og bredere marked ved å kombinere tradisjonell og sosial media på denne måten. Informasjon spres svært raskt gjennom sosiale medier og vi håper med dette å få maksimal oppmerksomhet rundt Norge og nordlyset.

Ressursbruk 2009

Forbruket for Reiseliv er regnskapsførte poster som knytter seg til 2009-bevilgningen fra post 70 og 71.

Når vi nå trekker konklusjonene for aktivitetene i 2009, har det vært et totalt forbruk i underkant av 407 mill. kroner, mot 350 mill. i 2008. Vel 116 mill. kroner (28 %) av regnskapsførte poster i 2009 er finansiert med brukerbetaling fra reiselivsnæringen, ca. 262 mill. kroner er dekket NHDs post 71 og ca. 28,4 mill. kroner er dekket over NHDs post 70 (72 % samlet).

Regnskapsført aktivitet for 2009 er marginalt høyere enn budsjettet. I forhold til budsjett kan vi registrere at vi har nådd 101 % av budsjett for 2421.71 og noe over for 2421.70, 108 %. Overforbruket dekkes av overførte midler fra tidligere år.

Tabellen under viser totalaktiviteten for 2009 (2421.70 og 2421.71), samt midler fra LMD, (beløp i tusen kroner):

Prosjekttype	Sum kostnader	Off.andel %
Felles prosjekter	3 783	98
Felles støttefunksjoner	44 854	99
Distribusjon fremmede kataloger	2 695	60
Katalog	12 188	32
Kortferie	26 247	63
Messer/events	6 951	32
MICE	8 896	100
Norwegian Travel Workshop	10 233	33
Presse	20 647	99
Sommer	96 877	62
Vinter	53 517	58
Visitnorway	27 894	88
Workshops	3 229	36
Nasjonale prosjekter	32 780	72
Profilering	28 216	78
Temaprojekt	27 992	85
Total	406 998	72

Inntekter/Finansiering:

Prosjekter med offentlig finansiering fra NHD post 71 + midler fra LMD er fokusert på Turistmarkedsføring samt bransje og pressearbeid i våre satsingsmarkeder, inklusive Norge.

(Beløp i tusen kroner)

Marked kap. 2421.71 + midler fra LMD	Finansiering TOTALT 2009			Budsjett 2009
	Næring	Offentlig	Sum	
Internasjonal Turisme	1 381	6 456	7 837	18 995
Stockholm	6 520	13 187	19 707	22 188
København	17 627	19 846	37 473	38 473
Hamburg	19 658	41 487	61 145	48 224
Haag	7 088	11 958	19 046	18 255
London	11 083	23 891	34 974	45 930
Paris	4 959	13 954	18 913	18 012
Madrid	2 760	7 938	10 698	10 671
Milano	3 193	6 402	9 595	8 595
Moskva	6 566	11 471	18 037	15 748
New York	5 644	13 672	19 316	16 824
Warszawa	51	894	945	-
Shanghai	-	138	138	-
Travel and Tourism ²⁹	20 215	91 462	111 677	104 635
Totalt	106 745	262 756	369 501	366 550

²⁹ Aktiviteter i Norge samt satsninger i Japan. I tillegg er det gjennomført mindre aktiviteter i Polen og India.

Prosjekter med offentlige finansiering fra NHD post 70 er fokusert på produkt og tjenesteutvikling i Norge samt profilering i Polen og Asia.

(beløp i tusen kroner)

Koststed	Næring	Offentlig	Sum	Budsjett 2009
Warszawa	701	2 473	3 174	2 878
Shanghai	8 290	6 132	14 422	13 871
Travel and Tourism	14	19 886	19 901	17 900
Totalt	9 006	28 491	37 497	34 650

Det samlede bildet av inntekter/finansiering for reiseliv i Innovasjon Norge fremstår dermed slik:

(beløp i tusen kroner)

Finansieringskilde	Næring	Offentlig	Sum	Budsjett 2009
Inntekter/finansiering 2421.71 + LMD	106 745	262 756	369 501	366 550
Inntekter/finansiering 2421.70	9 006	28 492	37 497	34 650
Sum	115 751	291 248	406 998	401 199

4.3.3 Arbeidsområde 3C - Norges omdømme

Mål for arbeidsområdet

INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper.

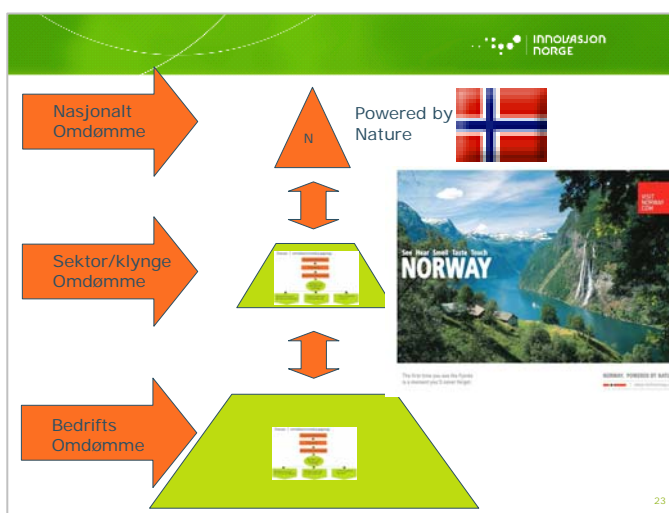
4.3.3.1 Innledning

For å utløse bedrifters potensial for bærekraftige innovasjoner rettet mot det internasjonale markedet, er det særlig behov for styrket markedsorientering og bevisst omdømmebygging. Dette er poengtert i Masterplan for 2009, og spesielt fokusert innenfor arbeidsområdet Vekst i bedrifter.

Innovasjon Norge prioriterer fra 2009 sitt arbeid med omdømmebygging gjennom våre ni utvalgte sektorer. Vi tar i dette arbeidet med føringer fra nasjonal overbygning, og initierer og støtter prosjekter der enkeltbedrifter samordner sitt omdømmearbeid gjennom nettverks-, klynge- eller sektorposisjonering. Arbeidsmodellen er vist til høyre.

Vårt bidrag til "Norges omdømme" skjer i hovedsak gjennom de aktiviteter som er beskrevet i kapitlene:

- 4.3.1. – Profilering av norsk næringsliv
- 4.3.2. – Norge som reisemål

4.3.3.2 Aktiviteter i 2009

Ambisjoner

Det er kjent at et lands omdømme kan være en viktig konkurranseparameter for landets næringsliv. Samtidig ser vi at et lands omdømme blant annet bygges gjennom kjente merkevarer, kulturpersonligheter og store evenementer.

For Norge og norsk næringsliv er utfordringen først og fremst at vi er lite kjent, og undersøkelser peker på at vi er lite strukturert og koordinert i vårt arbeide med å synliggjøre Norge og norske aktører.

Innovasjon Norge ønsker å være en pådriver for næringslivets interesser i en fokusert nasjonal omdømmebygging. Det er en forutsetning at aktiviteter forankres i sektors handlingsplaner, og vi vil i dette arbeidet prioritere prosjekter innenfor Reiseliv, Maritim, Energi/Miljø og Kultur/Opplevelser.

Nasjonalt samordningsprosjekt

I samarbeide med Utenriksdepartementet gjennomføres nå et pilotprosjektet som har til formål å gi en realistisk og systematisk gjennomgang av begrensinger og muligheter i omdømmearbeidet.

Polen og Storbritannia er valgt ut som pilotland for Norges omdømmearbeid i utlandet.

Mål

- Samordning: Bidra til helhetsforståelse i virkemiddelapparatet. Styrket organisering og samordning 1) internt UD og IN, 2) mellom IN og UD hjemme og ute og 3) mellom sentrale aktører både ute og hjemme
- Verktøy: Etablere en ressursbase med verktøy for å styrke det utadrettede kommunikasjonsarbeidet. Teste verktøy og virkemidler
- Prioritering: Konsentrasjon av ressurser, prioritering av tiltak
- Forankring: Skape engasjement, og entusiasme for et fokusert omdømmearbeid. Dyktiggjøre medarbeidere sentralt, ved stasjonene og ute kontorene.

Aktiviteter 2009

Ved siden av tynge piloter i UK og Polen, omfatter programmet strukturerte fellesprosjekter i prioriterte geografiske markeder. Prosjektene skal være forankret i aktørenes virksomhetsplaner.

Pilot Polen

I Polen skal vi i løpet av prosjektperioden 2009 – 2011 teste ut en såkalt bred strategi for dette arbeidet.

Hovedmålet for prosjektet er at "Norge skal være en attraktiv partner for Polen", og en bred strategi innebærer at vi har valgt sju fokusområder i pilotsatsingen vår. Tre av disse hører først og fremst til Innovasjon Norges ansvarsområde:

- Norge som en leverandør av sjømat av høy kvalitet
- Norge som en attraktiv og unik turistdestinasjon
- Norge som en partner med konkrete løsninger på miljøutfordringer

Av de aktiviteter som er gjennomført i 2009 vil vi spesielt trekke fram det samarbeidet vi har etablert med Makro Cash & Carry, og miljøteknologimessen Poleko i Poznan.

Pilot UK

Omdømme prosjektet i Storbritannia baseres på en spissere strategi for å profilerer Norge som et bærekraftig land. Målsetningene i Storbritannias pilotprosjekt er å forbedre og vedlikeholde Norges omdømme innen våre målgrupper, samt å identifisere og utnytte synergiene innen våre forskjellige prosjekter. Sammen med ambassaden har vi arrangert aktiviteter og promotert Norge som

- en ansvarlig ressursforvalter,
- en kreativ og kulturell nasjon,
- et spennende helårig naturbasert ferie land.

Av aktiviteter i 2009 kan vi trekke frem *100 % Norway* i London og *All Energy* i Aberdeen.

4.3.4 Arbeidsområde 3D - Norge som investeringsland (ikke aktivert som arbeidsområde)

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge.

I 2006 begynte Forskningsrådet (prosjektleder) og IN i fellesskap å vurdere grunnlaget for tjenesten "Invent in Norway". Formålet med en slik tjeneste ville være å utvikle en målrettet profileringstjeneste av Norge som FoU-nasjon mot utvalgte internasjonale bedrifter som opererer på områder der Norge har sterke nærings- og kunnskapsmiljøer. En slik tjeneste kunne derfor gi en mer systematisk og målrettet satsing innenfor dette området, og supplere og forsterke aktiviteter og tjenester på andre områder som for eksempel SFF (Senter for Fremragende Forskning), SFI (Senter for Forskningsdrevet Innovasjon), NCE og Arena.

Det ble i statsbudsjettet for 2009 ikke satt av egne midler til en bred "Invent in Norway"-tjeneste. IN har heller ikke funnet det mulig å omdisponere andre midler for å arbeide systematisk og målrettet med denne tjenesten. I 2009 har derfor Norge som investeringsland ikke vært et aktivert arbeidsområde.

4.4 Delmål 4: IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

Innovasjoner skjer i hele landet. Det er viktig å sikre nyskaping og omstilling i næringslivet ved å øke innovasjonstakten i næringslivet og gjennom å fremme flere lønnsomme etableringer i alle deler av landet

Innovasjon Norge skal ta utgangspunkt i de barrierer, utfordringer og muligheter enkeltprosjekter, bedrifter og klynger står over for der de er, og bidra med finansiering, kompetanse og nettverk mellom de ulike aktørene

4.4.1 Arbeidsområde 4A - Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling.

Innovasjon Norges distriktskontorer mottar oppdrag fra fylkeskommunene og fylkesmennene. Disse oppdragene er forankret i fylkesplaner og fylkeskommunenes regionale utviklingsplaner (RUP) eller tilsvarende og fylkesmennenes strategier for bruk av de regionale Bygdeutviklingsmidlene.

Innovasjon Norge rapporterer årlig for hvert distriktskontor om virkemiddelbruken knyttet til våre regionale oppdragsgiveres oppdrag og føringer. Noen kontorer har halvårsrapportering i tillegg. Rapporteringen gjelder primært for kontorenes bruk av regionale midler, men omfatter også hvordan nasjonale midler blir brukt i forhold til de samme føringene.

Rapporteringen skjer blant annet gjennom årsrapportene fra de enkelte distriktskontor, se eget rapporthefte. Disse gir en god oversikt over hvordan IN bidrar til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling. I tillegg utarbeider de fleste distriktskontorene mer utførlige rapporter til sine respektive regionale oppdragsgivere. Det er regionale forskjeller på føringene, og derfor lite hensiktsmessig å gi en samlet fremstilling.

4.4.2 Arbeidsområde 4B - Regionalt samspill

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskapene.

Organiseringen av samspillet i de regionale partnerskapene varierer mellom regionene. INs distriktskontorer er aktivt med i strategiske partnerskap bl.a. for utarbeidelse av regionale utviklingsplaner (RUP) og tilsvarende. De har også en sentral rolle i utarbeidelsen av strategien for bruk av de regionale bygdeutviklingsvirkemidlene. Kontorene har regelmessige møter med fylkeskommunen og fylkesmannen og er både pådriver og aktør på en rekke møteplasser, i nettverk og i fellesprosjekter.

Det operative samarbeidet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere områder blitt styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap til Innovasjon Norge (49 prosents eierandel) fra 2010 som en del av forvaltningsreformen, har bidratt til å skape større interesse for hele bredden i

INs tjenestetilbud, nettverk og kompetanse og til en bredere involvering av INs samlede kompetanse i det regionale utviklingsarbeidet.

IN har også i 2009 samarbeidet med Norges forskningsråd, SIVA, fylkeskommunene og det øvrige partnerskapet om omforente og koordinerte satsinger knyttet til utvikling av regionale innovasjonssystemer og næringsklynger, for eksempel innenfor rammen av Forskningsrådets VRI-program, regionale forskningsfond, SIVAs næringshage- og inkubatorprogrammer og Innovasjon Norges NCE- og Arena-programmer.

De to siste årene har funnet sted en betydelig styrking av partnerskapenes innsats for å utvikle kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling innenfor rammen av det såkalte FUNK-prosjektet (Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene). KS og Innovasjon Norge er eiere av prosjektet som er delfinansiert av Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet.

Innovasjon Norge og KS har en todelt strategi i kommuneprosjektet. *På lokalt/regionalt nivå* skjer arbeidet gjennom partnerskap bestående av bl.a. Innovasjon Norges distriktskontor, Fylkesmannens landbruksavdeling, Fylkeskommunen, KS lokalt og NAV. Partnerskapene arbeider direkte opp mot kommunenes førstelinje og apparatet som møter gründere/etablerere. De regionale partnerskapene velger og prioriterer selv hvilke tiltak og tilbud de skal gi til førstelinjen og det varierer ut fra forhold som for eksempel størrelse på fylket, antall kommuner, størrelse på kommunen, næringsstruktur, interkommunale selskap osv. De regionale partnerskapene skal hjelpe kommunene til å videreutvikle arbeidet med lokal næringsutvikling.

På nasjonalt nivå er rollen å samle inn og dokumentere metodikk og verktøy som de regionale partnerskapene benytter. Videre skal en formidle denne kunnskapen til de andre partnerskapene, til kommunene og til departementene.

De regionale partnerskapene arbeider gjennomgående bra og med god progresjon, selv om det er forskjeller både i modeller som er valgt og hvor langt man har kommet. Hovedtyngden av aktivitetene i prosjektet skjer regionalt og omfanget av formalisert samarbeid mellom kommunene og partnerskapene øker.

På nasjonalt nivå ble det i august 2009 ansatt ny prosjektleder. Det ble avholdt samling for de regionale partnerskapene med bred oppslutning. Arbeidet med utvikling av websider for formidling av kunnskap fra prosjektet ble igangsatt og flere regionale partnerskap ble besøkt.

Innovasjon Norge er representert med deltakere og foredragsholdere på et stort antall møteplasser og i formelle og uformelle nettverk i fylkene hvor andre aktører er initiativtakere/ansvarlige. Dette gjelder selvsagt først og fremst representanter for distriktskontorene, men i økende grad også ansatte ved utekontorene og hovedkontoret. De fleste distriktskontorene samarbeider med regionale banker og andre i partnerskapet om å utvikle kunnskapen om næringslivet i sin region. Dette gjøres bl.a. gjennom å gi ut konjunkturbarometre som både rapporterer om tilstanden i næringslivet og analyserer framtidsutsikter. Betydningen av disse konjunkturbarometrene ser ut til å øke.

For øvrig vises til omtalen under arbeidsområde 5C vedr. Innovasjon Norge som kunnskapsbygger og premissgiver, kap. 4.5.3.

4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling

Mål for arbeidsområdet

In skal bidra til at arbeidet i omstillingsområdene drives profesjonelt og målrettet

4.4.3.1 Innledning

Den overordnede målesettingen med Regional omstilling er å bidra til å styrke næringsgrunnlaget gjennom økt verdiskaping og etablering av nye lønnsomme arbeidsplasser. Kommunen/området blir på denne måten mer robust med en variert næringsstruktur som gir sysselsettingsmuligheter for både kvinner og menn. Arbeidet bidrar til å styrke den langsiktige næringsutviklingsevnen i området.

4.4.3.2 Aktiviteten i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 hatt ansvaret for oppfølging og kvalitetssikring av 22 kommuner/regioner på vegne av fylkekommunen for et samlet beløp på 50 mill. kroner fra kap. 551 post 60 tilskudd til fylkeskommunen for regional utvikling. I tillegg bidrar kommunen med 25 % i egenfinansiering.

Følgende omstillingsprosjekter ble startet opp i 2009: Berlevåg, Nesset, Nærøy og Hyllestad. I 2009 ble følgende omstillingsprosjekter avsluttet: Hasvik, Kautokeino, Våler, Ål, Tjeldsund/Evenes, Smøla og Flora. I Hasvik og Kautokeino er Innovasjon Norge bedt om å forsette å følge opp næringsutviklingsarbeidet i kommunen.

Sluttevalueringer ble gjennomført i 2009 i Ål, Våler og Kautokeino. I Smøla, Hasvik og Flora blir sluttevalueringene ferdig i løpet av 1. halvår 2010. Sogn og Fjordane fylkeskommune har gjennomført en følgeevaluering av omstillingskommunene Flora, Høyanger og Årdal.

Innovasjon Norge foretar årlig programstatusvurdering i alle omstillingsområder i driftsfasen hvor omstillingsarbeidet blir målt på 6 prosess- og 6 effektindikatorer. Effektindikatorene gjenspeiler hva som er hovedmålet med omstillingsarbeidet. Prosessindikatorene gjenspeiler hvor god prosessen har vært lokalt. Karaktergivningen gjøres av et vurderingsteam som består av omstillingsledelsen, fylkeskommunen, Innovasjon Norge og en ekstern prosesskonsulent. Kommuner med lav score på enkeltindikatorer følges opp med ekstra innsats for å nå vedkommende delmål. Omstillingsarbeidet drives gjennomgående på en god måte i de fleste omstillingskommunene

Videre har Innovasjon Norge initiert og medfinansiert 22 prosjekter i omstillingskommuner. Dette er i hovedsak bruk av våre tjenester. Videre er det gjennomført 6 utviklingsprosjekter for videreutvikling av arbeidsmodellen med nye tjenester/verktøy:

1. Omdømmebygging i kommuner. Piloter: Ål kommune og Hasvik kommune
2. Læringsarena
3. Innovasjonsprosess for vekst Forprosjekt Pilot: Leksvik kommune
4. Utvikle ny tjeneste Innovasjonsprosess for vekst med basis i pilot Leksvik
5. Videreutvikle nasjonalt kompetansesenter for Regional omstilling
6. Konsept for nullpunktsanalyse i omstillingsområder.

For kompetansedeling ble det gjennomført en omstillingskonferanse i Tromsø med deltagelse fra omstillingskommuner, berørte departementer og fylkeskommuner. Det var ca. 60 deltagere på konferansen. Hovedtemaer på konferansen var: Reiseliv en farbar veg, nye strategier for næringsutvikling i omstillingsområder samt roller og ansvar i omstillingsprosjekter.

4.5 Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

I henhold til MRS så er dette området er inndelt i følgende tre områder, med tilhørende mål:

A. Kundetilfredshet

Målet er at IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon.

B. Markeds- og systemsvikt

Målet for dette at INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner.

C. Kunnskapsbygging og premissgiving

Målet er at IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regional og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng.

4.5.1 Arbeidsområde 5A - Kundetilfredshet

Mål for arbeidsområdet:

Innovasjon Norge skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon.

Måling av kundetilfredshet bygger på data fra Kundeeffektundersøkelsene (KEU) og løpende serviceundersøkelser (SU). Resultatene (effekt) fremgår av eget statistikk sammendrag i kap. 9, vedlegg 3.

Med utgangspunkt i vår rolle som pådriver for innovasjon i næringslivet, og verdiene koblende, ansvarlig og nytenkende, er det i løpet av 2009 utviklet en ny serviceerklæring:

1. Du får nyttig informasjon om hva vi kan tilby deg
2. Du blir møtt med interesse og respekt
3. Du får tilgang til kompetanse og tjenester som er tilpasset dine behov
4. Du får en foreløpig tilbakemelding på din henvendelse i løpet av tre arbeidsdager
5. Du får en rådgiver som er opptatt av dine resultater og følger deg opp
6. Du får tydelige svar og begrunnelser innen avtalte frister

En ny SU er utviklet og resultatene for 2009 oppsummeres nedenfor. Gjennom SU måles bl.a. kundenes subjektive opplevelse av kvalitet, service og forventet effekt (som også senere måles gjennom KEU). Ut fra serviceerklæringen gir SU mulighet bl.a. til å "teste" kundenes syn på om vi har et tilbud som møter deres behov og deres opplevelse av kontakten med IN. SU utgjør, sammen med medarbeiderundersøkelsen, viktig grunnlag for intern utvikling av IN. Resultatene fra SU og andre undersøkelser inngår som en del av virksomhetsstyringen i IN (se kap 8).

I den nye SU stilles det spørsmål om:

- På hvilke måter kundene har fått kunnskap om det IN tilbyr (via direkte kontakt, webside/portal, informasjonsbrosjyrer, m.fl.), ref. også merkevaretrackerundersøkelsen nedenfor.
- Serviceorienterte forhold.
- Områder for tilført kompetanse fra INs medarbeidere, samt hvor tilfreds kundene er (om hvordan etablere en bedrift, teknologi, markedsforhold, hvordan komme inn på internasjonale markeder, osv.).
- Fremtidig benyttelse og anbefaling.
- Forventede effekter, inkl. bl.a. påstander som er relevante i forhold til "pådriverrollen" og andre spørsmål som tidligere kun inngikk i KEU.
- I tillegg kommer fritekstinnspill til forbedringer i behandlingen søknad/henvendelse samt hvordan IN kan gjøre for å skape et enda bedre tilbud.

SU kan bl.a. knyttes opp mot leveranseansvarlig enhet, hvilken kundetype/målgruppe bevarelsen kommer i fra og hvilken tjeneste som er levert. SU benyttes som grunnlag for å sette i verk organisasjonsmessige tiltak i de berørte enhetene i IN som ledd i det løpende forbedringsarbeidet. I tillegg så gir SU nå muligheter til å hente inn informasjon om forventede effekter av prosjektene inn i virksomhetsstyringen.

Alle kunder med e-postadresser og bakgrunnsinformasjon registrert i våre It-systemer får tilsendt et webspørreskjema fra eksternt firma. De fleste kunder omfattes av SU – i tillegg til formelle avslag på søknader om finansielle tjenester. I 2009 har i alt 3180 (herav 338 avslag) bedrifter og enkeltpersoner svart på SU, en kraftig økning fra 2008 (1799, herav 126 avslag). Svarprosenten varierer fra kvartal til kvartal. 1.-3. kvartal ble sendt ut samlet og hadde en svarprosent på hhv. 56 % for tilsagn og 40 % for avslag.

For 4. kvartal gikk svarprosenten noe ned – hhv. 48 % og 40 %. Svarprosenten i 2008 var gjennomsnittlig 39 % på tross av langt færre spørsmål.

Resultatene vises som andel som sier seg "enig/helt enig" (score 4/5), hvor avslagskunder er holdt utenfor. Avslagskunder er i gjennomsnitt ca. halvparten så fornøyd. Det er ingen store forskjeller mellom resultatene for utekontorene og distriktskontorene. I det følgende gjengis resultater samlet på IN-nivå.

Resultatene som er direkte knyttet til serviceerklæringen:

De fleste av spørsmålsstillingene i 2009 er nye og danner derfor et "nullpunkt", bortsett fra 4 spørsmål som er tilnærmet like SU for 2008.

1. Nyttig informasjon om hva IN kan tilby: 75 %
2. Interesse og respekt: 81 %
3. Kompetanse/tjenester tilpasset behov: 60 % (hhv. 45 % og 66 % i 2008)
4. Rask foreløpig tilbakemelding (3 dager): 55 %
Lett tilgjengelig: 77 % (67 % i 2008)
Skisserte stegene i prosessen: 55 %
God fremdrift i saksbehandlingen/prosjektet: 54 %
5. INs rådgiver var opptatt av resultatene: 60 % (55 % i 2008)
Ga god veiledning: 63 %
Fulgte opp: 59 %
6. Tydelige svar: 70 %
Ga tydelige begrunnelser for beslutninger/anbefalinger: 69 %
Holdt avtalte frister: 64 %
Fornøyd med kvaliteten på beslutningen/leveransen: 74 %

På de spørsmålene som er sammenlignbare fra 2008 er resultatene omtrent på samme nivå eller noe bedre i 2009.

Ved å analysere resultatene pr. kundetype³⁰ fremkommer at *SMB med vekstambisjoner og – potensial* gjennomgående er mest fornøyd. Generelt er *Etablerere og Unge bedrifter* noe mindre fornøyd enn gjennomsnittet. Dette kan bl.a. forklares ut i fra den fase og modenhet bedriftene befinner seg i samt ulike forventninger til virkemiddelapparatet.

"Pådriverrollen" ³¹:

- IN bidro til utvikling av prosjektideen: 38 %
- IN var en pådriver for realiseringen prosjektet/aktiviteten: 39 %
- IN bidro til at jeg/min bedrift utviklet nye forretningsideer: 30 %
- IN bidro til samarbeid mellom meg/min bedrift og andre bedrifter: 30 %.

Rundt en tredjedel av våre kunder mener følgelig at Innovasjon Norge har bidratt aktivt til å gi prosjektet/aktiviteten "et ekstra løft". I forhold til i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag var avgjørende - addisjonalitet - for at prosjektet/aktiviteten ble gjennomført, har dette i en årrekke blitt målt gjennom våre KEU. IN utgjør en stadig større forskjell. Middels eller stor grad av addisjonalitet utgjør nå samlet på 85 %.

Kjennskap til Innovasjon Norge, fremtidig benyttelse og anbefaling:

Andelen av de sin har benyttet en tjeneste, eller har fått tilsagn om det, som sier det er "sannsynlig/høyst sannsynlig" at de vil ønske å benytte Innovasjon Norge igjen eller vil anbefale andre å benytte Innovasjon Norges tilbud igjen er på ca. 88 %.

---

³⁰ Vi gjør oppmerksom på at kundetype i 2009 kun er registrert på finansieringssaker.

³¹ For disse pådriverspørsmålene bemerkes at det en betydelig andel (12 % - 22 %) som svarer "vet ikke/ikke relevant".

Merkevaretrackeren³² for 2009 viser at de spurte har en kjennskap til Innovasjon Norge på 96 % mot 93 % i 2008. I tillegg viser resultatene i Merkevaretrackeren at 90 % av bedriftene i Norge som ble intervjuet vil anbefale andre å benytte oss mot 93 % i 2008 - et resultat vi er godt fornøyd med. Erfaringsmessig gir resultater fra webundersøkelse (2009) noe lavere score enn telefonundersøkelse.

---

³² Merkevaretracker er en årlig undersøkelse om kjennskap til kunnskap om Innovasjon Norge, og om Innovasjon Norge som merkevare. Undersøkelsen er i år webbasert - gjennomført mot 4 utvalgte målgrupper (grundere/etablerere, unge bedrifter, SMB over 5 år iht. EU sin definisjon samt store bedrifter), hvor vel 20 % har benyttet seg av tjenester fra IN de siste tre årene.

4.5.2 Arbeidsområde 5B - Korrigerende for markeds- og systemsvikt

Mål for arbeidsområdet:

INs virksomhet skal korrigerende for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner.

4.5.2.1 Innledning

Å korrigerende for ulike former for svikt er gjennomgående for hele Innovasjon Norges virksomhet. Det kan være en markedssvikt, dvs. at markedet ikke fungerer optimalt sett fra samfunnets side, eller en systemsvikt, dvs. at viktige relasjoner mellom aktører i innovasjonssystemet ikke fungerer optimalt. I tillegg påvirkes Innovasjon Norges aktiviteter av politiske mandat og føringer, som ikke nødvendigvis er direkte forankret i en "dokumenterbar" svikt.

Både kundeeffektundersøkelsene (KEU), serviceundersøkelsene (SU) og evalueringer av satsinger, programmer og tjenester og måler hvorvidt og i hvilken grad Innovasjon Norges virksomhet har bidratt til å korrigerende for markeds- og systemsvikt på særskilte områder.

Addisjonalitet er et uttrykk for hva som ville skjedd med prosjektet/aktiviteten dersom Innovasjon Norge ikke hadde gitt støtte, dvs. i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag har hatt utløsende effekt for kundens prosjekt. Høy addisjonalitet indikerer en svikt – lav addisjonalitet det motsatte. Ved høy addisjonalitet ville ikke prosjektet blitt gjennomført uten støtte fra Innovasjon Norge, eller blitt gjennomført i redusert skala og/eller på et senere tidspunkt.

4.5.2.2 Resultater i 2009

Addisjonalitet på tvers av virksomheten

Kundeeffektundersøkelsen (førundersøkelsen 2008) viser at nivået av andel høy addisjonalitet har holdt seg på samme høye nivå som året før, på 61 %. Summen av høy og middels er også på nivå med året før, på 85 %.

Når det gjelder addisjonalitet ser vi også at:

- Flest prosjekter innen programmene har høy addisjonalitet. Deretter kommer prosjekter innen stipend. Lavest addisjonalitet har prosjekter innen lavrisikolån.
- Når det gjelder enkelttjenester, finner vi høyest addisjonalitet innen OFU/IFU og Verdiskapingsprogrammene. Distriktsrettede risikolån skårer også høyt.

Addisjonalitet i finansmarkedene – fullfinansieringsgrad

Hensikten med å korrigerende for svikt i kapitalmarkedet, er bl.a. at Innovasjon Norges finansielle støtte til prosjekter også skal utløse midler i det private markedet, slik at det samlet blir investert mer i bedrifts- og næringsutvikling enn hva som ellers ville vært tilfelle.

Fullfinansieringsgraden har hatt en jevn positiv utvikling fra 60 % i 2005 til 76 % i 2008. Dette burde på sikt bidra til at andelen prosjekter som fullføres i henhold til prosjektplanen øker. Støttestørrelsen ser også ut til å ha betydning for fullfinansiering eller ikke. Desto mer Innovasjon Norge har gitt i støtte, jo større er sannsynligheten for at prosjektet er fullfinansiert.

Det er særlig lavrisikolåneordningene som har oppnådd høyest grad av fullfinansiering, men også OFU/IFU.

Innovasjon Norges virksomhet er et korrektiv i finansmarkedene. Organisasjonen bidrar til at en rekke bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter blir realisert, og som ikke hadde blitt realisert dersom bedriftene kun hadde hatt de private finansmarkedene å spille på.

Systemsvikt – bidrag til nettverk og samhandling

Innovasjon Norge skal bidra til økt samhandling mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner. Vi gjør oppmerksom på at både ARENA og NCE har som formål å styrke denne samhandlingen, men disse programmene er ikke med i KEU. De vurderingene som gjøres under gir derfor et bilde av INs øvrige tjenester som inngår i KEU, og hvordan de virker med hensyn til nettverk og samhandling.

Bedriftene i Innovasjon Norges portefølje er som andre norske bedrifter relativt innadvendte i sin innovasjonsatferd, men det er positive utviklingstrender på gang. Mens prosjektene i snitt førte til samarbeid med 2,8 aktører i 2005, så var dette økt til et snitt på 3,7 i 2007-årgangen, men noe nedgang til 3,3 på siste årgang – dog fremdeles et høyt samarbeidsnivå.

Forskningsmiljøene og Norges Forskningsråd spiller fortsatt en liten rolle for utviklingen av prosjektene. Forventningene til i hvilken grad prosjektene/aktivitetene vil føre til økt samarbeid med FoU-miljøene har økt, men er fortsatt lav. Mens IN bidrar betydelig til utvikling av 46 % (44 % i forrige årgang) av prosjektideene (økning over tid), så bidrar FoU-miljøene i 10 % (en økning fra 6 %) av prosjektene – et lavt nivå, men en positiv økning.

Konklusjonen er at Innovasjon Norge fortsatt har en oppgave å gjøre når det gjelder å korrigere for svikten i samhandlingen mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner/akademia.

4.5.3 Arbeidsområde 5C - Kunnskapsbygging og premissgiving

Mål for arbeidsområdet

IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng.

4.5.3.1 Innledning - Innovasjon Norges rolle som kunnskapsbygger og premissgiver

En treffsikker og effektiv innovasjonspolitikken må bygge på et solid kunnskapsgrunnlag. Dette er kunnskap om utfordringene i næringslivet, hva som er riktige mål og strategier – samt synspunkter på og dokumentasjon av hvilke virkemidler som virker. Myndighetene, som utformer innovasjonspolitikken, må derfor ha tilgang til tallbaserte analyser, strategiske vurderinger, evalueringer og annen relevant kunnskap.

Innovasjon Norge skal utvikle og formidle kunnskap om næringslivets utfordringer som bedrer rammebetingelsene for innovasjon og verdiskaping hos bedrifter og entreprenører. Innovasjon Norges rolle som kunnskapsbygger og premissgiver er å gi faglige og erfaringsbaserte råd og innspill til nasjonale eller regionale myndigheter utforming av innovasjons-, nærings- og regionalpolitikken.

Innovasjon Norges mål som kunnskapsbygger er forankret i MRS som et gjennomgående hensyn knyttet opp til vårt hovedmål. Dette er også fokusert i Innovasjon Norges strategi der det uttrykkes i ambisjonene om at *"Vi skal bli bedre på å dele vår samlede kunnskap med våre kunder, oppdragsgivere og på tvers i egen organisasjon. Vi vil utnytte vår internasjonale tilstedeværelse bedre gjennom effektiv innsamling av relevant markedsinformasjon fra hele verden og formidle den aktivt til norske bedrifter, potensielle bedrifter og innovasjonsmiljøer."*

Prosess- og kommunikasjonsansvaret for Innovasjon Norge som premissgiver er internt delt ved at HK ivaretar den nasjonale dialogen, mens hvert distriktskontor ved direktøren har ansvaret for arbeidet i det regionale partnerskapet i sitt fylke.

4.5.3.2 Resultater i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 utviklet selv eller brukt eksterne konsulenter til å gjennomføre en rekke kunnskapsleveranser av betydning for våre kunder, oppdragsgivere og som grunnlag for intern utvikling. Det gis her en oversikt over noen viktige leveranser og aktiviteter i 2009.

Analyser³³ og ulike kunnskapsleveranser

- Innovasjon Norge leverer årlig ulike budsjettinnspill både regionalt og sentralt. I forhold til departementene så omfatter dette både satsingsforslag (SNS 2011 og ordinære budsjettinnspill (for 2010). I 2009 ble det i tillegg levert innspill om behov for økte rammer som følge av finanskrisen.
- Under vinteren 2008/09 og 2009 leverte Innovasjon Norge flere statusrapporter mht. hvordan finanskrisen og i forlengelsen den tiltakende lavkonjunktoren påvirket næringslivet i Norge. Rapportene baserte seg

---

³³ <http://www.innovasjon norge.no/Om-oss/Analyse/>

primært på innspill fra distriktskontorene, men også i noen grad fra utekontorene.

- I november leverte Innovasjon Norge et innspill til NHD i forbindelse med verftskrisen/maritimsektor.
- Det ble i 2009 levert innspill til NHD som grunnlag for utforming det nye miljøteknologiprogrammet
- Fra Innovasjon Norges ledelse og organisasjonen for øvrig holdt i 2009 en rekke foredrag og innlegg på ulike arrangement, - som i 2009 mye var knyttet til finanskrisen.
- I forhold til marin sektor og finanskrisen deltok Innovasjon Norges ledelse i Fiskeri og kystministerens ekspertutvalg
- Våren 2009 tok Innovasjon Norge initiativ til gjennomføring av en bedriftsundersøkelse om næringslivets utfordringer. Det ble kartlagt ulike forhold som vil påvirke norske bedrifters muligheter for vekst og utvikling, det ble innhentet informasjon om bedriftenes kompetansebehov og virkningen av finanskrisen på norske bedrifter.
- Handelshøyskolen i Bodø gjennomførte våren 2009 på oppdrag av Innovasjon Norge et prosjekt hvor man så på ulike perspektiver på vekst i bedrifter
- I et annet prosjekt initiert av Innovasjon Norge så NIFUSTEP på kompetansebegrepet, kompetansebehov i næringslivet. I prosjektet diskuterer man også Innovasjon Norges rolle.
- Innovasjon Norge har sammen med Norges Forskningsråd bidratt med utforming av tema og finansiering av første utlysningsrunde av forskningsprogrammet om forsknings og innovasjonspolitikken, FORFI. Programmet er planlagt å skulle vare til 2012, med flere utlysningsrunder. Innovasjon Norge har gått inn med inntil 2 mill. kroner i første utlysningsrunde som skal gå til forskning om bærekraftig vekst og strategisk CSR
- "Et kunnskapsbasert Norge": Innovasjon Norge støtter og deltar i BI sitt prosjekt om kunnskapsnav og fremtidige norske konkurransefortrinn.
- Innovasjon Norge satte i 2009 i gang et prosjekt som ser nærmere tjenestesektoren, tjenesteinnovasjoner og Innovasjon Norges engasjement og rolle. Prosjektet har sitt utgangspunkt i Innovasjonsmeldingen (St.meld. nr. 7 2008-2009) og gjennomføres i nært samarbeid med NHD og Forskningsrådet.
- Innovasjon Norge har videre i 2009 levert ulike innspill til jordbruksforhandlingene
- Innovasjon Norge publiserte kundeundersøkelsen, *Fungerer EØS-avtalen*, i 2009 ifm. EØS-avtalens 15-årsjubileum (se kap. 4.2.1.6 om EU-arbeidet i Innovasjon Norge)

Evalueringer

Innovasjon Norge har i løpet av 2009 gjennomført flere evalueringer av våre tjenester og programmer, i tillegg til avslutning og oppstart av nye kundeeffektundersøkelser (KEU).

Følgende evalueringer og KEU er gjennomført i 2009:

- KEU – etterundersøkelse av 2005-årgangen – Oxford Research AS
- KEU – førundersøkelse av 2008-årgangen – Oxford Research AS
- KEU – og fulltelling KR-ordninger, post 60.
- Såkorn - Menon
- Dybdeevaluering av VSP-mat – NILF
- BU-evalueringen – NILF på oppdrag av LMD (avsluttes i 2010)
- Evaluering av Romania- og Bulgariaprogrammene - Oxford Research AS
- Dybdeevaluering av økonomiske forhold knyttet til Bygdebasert reiseliv (går også i 2010) – Rambøll Management
- NCE – treårs-/underveisevaluering – Econ Poyry
- Marint verdiskapingsprogram – strategisk gjennomgang – Econ Poyry

Det er tilgang til samtlige evalueringer på Innovasjon Norges Internettssider³⁴, i tillegg til at evalueringene ligger på evaluatorenes hjemmesider.

Undersøkelse av IN som kunnskapsleverandør

Høsten 2009 startet prosessen med å kartlegge hvordan relevante departementer, fylkeskommunene og fylkesmannens landbruksavdeling opplever Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Undersøkelsen bygger på MRS:

"IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng".

Gjennom undersøkelsen avdekkes hvordan fylkeskommuner, fylkesmannens landbruksavdeling og relevante departementer oppfatter INs kunnskapsleveranser som a) objektive og politisk uavhengige, b) faglig troverdige og treffsikre, c) tilgjengelige gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling og d) riktig timet ift. politiske prosesser.

Undersøkelsen ga totalt 94 besvarelser og tilsvarer en svarprosent på 60 %. Per enhet fordeler svarene seg som følger:

- Departementene (NHD, KR D, LMD og FK D): 16 svar
- Fylkeskommunen: 35 svar
- Fylkesmannens landbruksavdeling: 43 svar

Det er følgelig relativt sett få respondenter fra departementene.

I årets undersøkelse er spørsmålsformuleringene blitt endret noe siden forrige gang. Det er blant gjennomført en gapanalyse for å avdekke gap mellom opplevde leveranser og partenes forventninger til våre leveranser.

I rapporten fra undersøkelsen oppgis det som en hovedkonklusjon at inntrykket er at Innovasjon Norge oppleves som solide og kunnskapsrike, pålitelige og grundige.

Forbedringspotensialet er først og fremst knyttet til spissing i forhold mottakers behov og involvering i felles læreprosesser.

Innovasjon Norge vil ta initiativ til å følge opp resultatene fra undersøkelsen i dialog med våre eiere og oppdragsgivere.

---

³⁴ www.innovasjon norge.no/Om-oss/Evaluering-av-vart-arbeid/Naringspolitiske-evalueringer

5. RESSURSINNSATS PÅ BUDSJETTPOSTENE

5.1 Oversikt og innledning

Tabellen viser forbruk i forhold til rammen for de ulike budsjettpostene:

NHD

Budsjett-post ³⁵	Navn	Virkemiddel	Ramme 2009 Mill. kroner	Forbruk pr 31.12.09 mill. kroner	Anslag tilskudds- element Mill. kroner
2421.90	Lavrisikolån	Lavrisikolån, herav:	3500	3475	1980 (1250)
		- Ordinære		1866	
		- Landbruk		905	
		- Fiskeflåte		704	
2421.51	Så Kornfond	Ansvarlig lån	10	10	
2421.50	Innovasjon – prosjekter	Risikolån, tapsfond	713	712	
		Garanti, tapsfond			
		Tilskudd			
		Landsdekkende etablererstipend			
		(Risikolån, utlånstak)	(1400)	(1422)	
		(Garantitak)	(170)	(96)	
2421.70	Bedriftsutvikling og administrasjon		426	406	
2421.71	Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Reiseliv	235	264	
		- Reiselivsprofilering	216	237	
		- Innovasjon i reiselivsn. + NCE Reiseliv	19	27	
		Nettverk og profilering:	145	156	
		- Internasjonal Vekst	19	17	
		- Operativ drift	41	45	
		- Tilskudd til programmer	85	94	
2421.72	Forsknings- /utviklingskontrakter	OFU	330	398	
		IFU			
2421.53	Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	0	2	
2421.73	Tilskudd til kraftintensiv	Tilskudd	40	6	
2421.78	Adm. støtte for distriktsrettet såkornfond	Tilskudd	4	4	
2421.79	Maritim utvikling	Tilskudd	9	22	

KRD

551.60	Tilskott til fylkesk. f. reg. utv.	Risikolån, tapsfond	617	732	1059 (1025)
		Tilskudd			
551.61	Kompens. for økt arb.g.avg.	Tilskudd	125	121	
551.71	Nordområdetiltak	Tilskudd	8	2	
552.72	Nasjonale tiltak for reg. utv	Tilskudd	174	201	
		Tiltak og prosjekter i Finnmark	0	3	

³⁵ I utgangspunktet viser tabellen forbruk i form av tilsagn gitt i 2009. Regnskapsførte beløp vises for kapitelpost 2421.70, og for Reiselivsprofilering, Internasjonal Vekst og Operativ drift for kapitelpost 2421.71.

LMD

Budsjett-post	Navn	Virkemiddel	Ramme Mill kroner	Forbruk pr 31.12.09 i %	Anslag tilskudds- element Mill kroner
1149.50	Innlandet 2010	Tilskudd	0	6	858 (682)
1149.71	Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	47	57	
	Skog-, klima- og energiltak	Tilskudd	34	28	
1150.50	VSP mat	Tilskudd	63	80	
	BU-midler	Tilskudd sentrale	11	17	
	Bioenergiprogrammet	Tilskudd	60	36	
	Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	18	21	
	Utviklingsprogram for frukt og grønt		0	0	
	Administrasjon under LUF	Tilskudd	2	2	
	BU-midler	Risikolån, tapsfond (Direkte utlån)		7 (44)	
		Tilskudd fylkesvise	460	432	
		Rentestøtte	967	923	
1151.51	VSP rein	Tilskudd	8	5	
	Konfl. forebyggende tiltak rein	Tilskudd	1	1	

FKD

1050.76	Kapasitetstilpasning flåten	Tilskudd	0	4	179 (63)
2415.50	Likviditetslån fiskerinæringen	Likviditetslån	250	27	
2415.50	Garantier til fiskerinæringa	Tapsfond garantier	175	99	
		(Tilhørende garantitak)	(525)	(296)	
2415.75	Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	77	67	

UD

116.74	Samarbeidsprogram Bulgaria	Tilskudd	0	105	468 (71)
	Samarbeidsprogram Romania	Tilskudd	0	363	

Omregnet i tilskuddselementer har Innovasjon Norge i 2009 brukt 4,5 mrd. kroner mot 3,1 mrd. i 2008.

5.2 Tidsforbruk på ulike oppgaver i Innovasjon Norge

Ressursbruk i Innovasjon Norge dreier seg dels om hvordan kroner fordeles og dels om hvordan Innovasjon Norge selv bruker sin tid. Den enkelte medarbeider registrerer arbeidstiden bl.a. i forhold til:

- Prosjekter og aktiviteter innenfor prosjektgruppene brukerbetaling, låneordninger, programmer, prosjekter og aktiviteter
- Administrativ tid og fravær

Driften av Innovasjon Norges operative virksomhet finansieres fra flere kilder:

- Betaling fra kunder/brukere
- Renteinntekter fra utlånsvirksomheten
- Bevilgning til bedriftsutvikling og administrasjon (NHD kap. 2421 post 70)
- Øvrige offentlige bevilgninger
- Tilskuddsmidler, hvor dette er hjemlet

Nedenstående tabell viser hvordan operativ tid i prosent i 2009 (2008, 2007 i parentes) er fordelt på de ulike finansieringskilder/prosjektgrupper/kostnadsbærere:

Operative timer	Divisjon					Totalt
	Stab	SK	Norge	Utland	TP	
Prosjektgrupper						
Brukerbetalte prosjekter	1 % (0, 0)	3 % (1, 3)	3 % (4, 4)	13 % (12, 11)	4 % (4, 4)	6 % (6, 6)
Låneordningene	49 % (52, 59)	1 % (1, 2)	24 % (17, 17)	0 % (0, 0)	8 % (7, 9)	15 % (12, 13)
Programmer, prosj., akt.	4 % (4, 2)	18 % (21, 14)	24 % (20, 16)	41 % (38, 31)	60 % (57, 55)	34 % (31, 25)
Andre off.fin. aktivitet	47 % (44, 38)	79 % (78, 81)	48 % (59, 62)	46 % (50, 58)	27 % (31, 32)	45 % (51, 55)
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Nær halvparten av tidsressursen i Innovasjon Norge ble i 2009 brukt innenfor prosjektgruppen "andre offentlige finansielle aktiviteter". Dette dreier seg i hovedsak om aktiviteter som skal dekkes over NHD kap 2421 post 70, og består hovedsakelig av å identifisere muligheter og prosjekter for våre kunder, hjemhentingsprosjekter, gi enkel informasjon til kunder og saksbehandling av tilskuddssaker og stipend. I tillegg kommer premissgivning, utvikling av tjenesteportefølje, innovasjon/utvikling av reiselivet, skattefunn, samarbeidsprosjekter med utenriktjenesten, såkorn, messer, tilskuddsfinansierte prosjekter, strategiutvikling, forretningsplan- og budsjettprosessen, utvikling av eier- og virksomhetsstyring, tverrgående team og strategiske OU-prosjekter.

Ressursforbruket relatert til låneordningene økte noe i 2009. Dette har sammenheng med uro i finansmarkedet og vesentlig økte lånerammer i 2009. Som det fremgår, er det imidlertid først og fremst i Divisjon Norge (distriktskontorene) at ressursbruken på håndtering av lån har krevd vesentlig økt ressursbruk.

Andelen operative timer på gruppen programmer, marint verdiskapingsprogram, Marut (maritim sektor) og OFU/IFU har også økt. For OFU/IFU henger dette sammen med at det i 2009 er håndtert og gitt tilsagn om betydelig flere prosjekter og med større beløp enn tidligere år.

5.3 Nærings- og handelsdepartementets budsjettposter

I oppdragsbrevet for 2009 ble det påpekt at NHD legger spesielt vekt på at Innovasjon Norge gjennom sine tjenester skal bidra til et mer innovativt og konkurransedyktig næringsliv som er godt rustet til å møte fremtidige utfordringer. Individuer, bedrifter og næringer med gode ideer og stort verdiskapingspotensial skal gjennom Innovasjon Norge bli utfordret og få hjelp til videre utvikling av forretningsideer med sikte på fremtidig lønnsom næringsvirksomhet.

Innovasjon Norge har på denne bakgrunn hatt fokus på å fremme nyskaping og omstilling i og etablering av norske bedrifter, øke næringslivets innovasjonsevne, utvikle sterkere næringsmiljøer og innovasjonssystemer og styrke kommersialisering av ideer og kunnskap, varer og tjenester.

2009 har vært et uvanlig aktivt år på *finansieringssiden* med bakgrunn i den sentrale rollen Innovasjon Norge ble gitt i å bidra til å dempe negative effekter av finanskrisen. De fleste rammene ble utnyttet fullt ut. Det ble samlet gitt tilsagn for over 9 mrd. kroner (ca. 5 mrd. kroner i 2008), herav nær 3,5 mrd. kroner i lavrisikolån (1,7 mrd i 2008) og 1,5 mrd. kroner i landsdekkende innovasjonslån og garantier (nær 0,2 mrd i 2008). Videre ble det gitt tilsagn om 150 mill. kroner i landsdekkende etablererstipend (ny

2009), og knapt 400 mill. kroner i OFU/IFU tilskudd mot noe over 300 mill. kroner i 2008.

I 2009 har 32 % av risikolån, tilskudd og programmidlene under NHDs budsjettposter blitt bevilget til kvinneprosjekter, mot vel 20 % i 2008. NHD har i oppdragsbrevet bedt Innovasjon Norge jobber aktivt med å få frem vekst i kvinnerettede bedrifter/prosjekter. Dette gjør vi ved å integrere kvinner innenfor alle arbeidsområder med særlig fokus på å kartlegge status og gjennomføre konkrete tiltak innenfor våre prioriterte sektorer. Vi tilbyr dessuten egne kompetanse- og lederutviklingsprogrammer for kvinner på tvers av sektorene.

Det er imidlertid en utfordring å øke omfanget av kvinner som etablerer innovative og vekstorienterte bedrifter. Tilfanget av denne type prosjekter er fortsatt lavere enn ønsket nivå. Dette fremstår dermed også som en utfordring i forhold til å oppnå tilfredsstillende kvinneandel for landsdekkende etablererstipend, som er forutsatt å være rettet mot innovative vekstbedrifter.

Internasjonal *rådgivning* leveres først og fremst fra utenlandskontorene. I tillegg leverer de også tjenester innen etablering av nettverk og oppfølging av internasjonale møteplasser, hjemhenting av kunnskap og profilering. Utenlandskontorene har i løpet av 2009 brukt vesentlig tid på å identifisere muligheter for norske bedrifter sammen med distriktskontorene. Innenfor internasjonal rådgivning, etablering og oppfølging av internasjonale møteplasser og hjemhenting har utenlandskontorene arbeidet med prosjekter for enkeltbedrifter og grupper av bedrifter. Trenden gjennom 2009 har vært tydelig. Flere bedrifter har rapportert at de på grunn av finanskrisen ikke hadde ressurser til å satse i utlandet, og mange ønsket å vente til situasjonen var mer stabil. Tallene så langt i 2010 tyder på at bedriftene igjen ser på mulighetene internasjonalt.

Antall *turistankomster* til Norge var uendret fra 2008, mens antallet kommersielle gjestedøgn fra utlandet falt med 8 % – trolig som et resultat av finanskrisen. I alt var 4,3 mill. utenlandske overnattingsgjester i Norge, noe som var en liten tilbakegang i forhold til 2008. Totalt utgjorde de utenlandske tilreisende i overkant av 28,3 mill. gjestedøgn. Sett i lys av en utfordrende sesong er reiselivsnæringen relativt fornøyd med fjorårets resultater.

Kap 2421.50 Innovasjon – prosjekter (bevilgning for 2009: 713 mill. kroner)

Bevilgningsrammene under post 50 ble i statsbudsjettet 2009 fastsatt til 126 mill. kroner, men er økt i to omganger etter dette; 1) ved Stortingets vedtak av 13. februar 2009, meddelt IN i brev av 24. mars og 6. april, hvor bevilgningen ble økt med 420 mill. kroner og 2) ved Stortingets vedtak av 19. juni (revidert budsjett), meddelt IN i brev av 26. juni, hvor bevilgningen ble økt med ytterligere 167 mill. kroner.

Rammene er økt fra 123,5 mill. kroner i 2008.

Bevilgninger over denne posten er benyttet til:

Mill. kroner	2009	2008
Tapsfond innovasjonslån og garantier	473,2	37,6
Avsetning til rentestøttefond	17,2	1,7
Landsdekkende etablererstipend	150	-
Tilskudd nettverkskreditt	-	9,5
Tilskudd nærskipfart	9,8	12,3
Tilskudd bedriftsnettverk	4,1	-
Tilskudd kultur og opplevelsesnæringer	3,1	9,6
Tilskudd kvinnesatsing sentrale strøk	-	2,1
Andre tilskudd	55,6	50,7
Total	713	123,5

Landsdekkende etablererstipend

For 2009 ble det øremerket 150 mill. kroner til landsdekkende etablererstipend, som en del av tiltakspakken. Det er innvilget tilsagn med samme beløp, inkludert bevilgning til Innovasjon Norges administrasjon av ordningen. IN har lagt opp til at disse stipendiene skal prioriteres til prosjekter med stor innovasjonshøyde og med vekstpotensial. Den totale søknadsmassen til landsdekkende etablererstipend var på hele 340 mill. kroner.

Den betydelige etterspørselen henger trolig sammen med sterk profilering av et positivt virkemiddel i finanskrisen og konjunkturedgangen. En annen viktig forklaring er at IN gjennom den nye stipendordningen har fått et finansieringstilbud som virker godt i sentrale strøk, der befolkningspopulasjonen og derav etableringstilfanget er størst. I tillegg har regjeringen "markedsført" organisasjonen som et viktig innovasjons- og næringspolitisk verktøy, slik at langt flere etablerere ser på IN som en partner i etableringsprosessen.

- *Høy innovasjonsgrad i prosjektene*
Hele 88 % av det bevilgede beløpet er kjennetegnet som "internasjonale innovasjoner". Den tilsvarende andelen for den fylkeskommunale stipendordningen, som er mest relevant å sammenligne med, er på 56 %. Det betyr at de innvilgede prosjektene har en høy internasjonal nyhetsverdi med et solid kunnskaps- og/eller teknologinivå. Av det bevilgede beløpet er 81 % kjennetegnet som produkt-/tjenesteinnovasjoner.
- *Stort internasjonalt markedspotensial*
70 % av det innvilgede beløpet er kjennetegnet gjennom prosjekter som er internasjonalt orientert. Dette er en naturlig konsekvens av at innovasjonene i seg selv har en internasjonal nyhetsverdi. Kombinasjonen av høy innovasjonsgrad og internasjonalt orienterte prosjekter indikerer et høyt fremtidig verdiskapings- og sysselsettingspotensial.
- *Lav andel kvinner og unge*
Splitter vi prosjektmassen i to hovedgrupper, (1) kvinnerettede prosjekter og (2) ikke kvinnerettede prosjekter, viser det seg at kvinneandelen kun utgjør 17 % av totalt innvilget beløp. Dette er vesentlig lavere enn forventet. Sammenligner vi viktige egenskaper ved prosjektene, viser det seg at de kvinnerettede prosjektene både har en betydelig lavere innovasjonsgrad samt at de heller ikke er utpreget internasjonalt orientert.

Den lave kvinneandelen har sin bakgrunn i at det er færre kvinner enn menn som etablerer bedrifter, og at kvinner i større grad realiserer "tradisjonelle bedrifter". Tradisjonelle bedriftsetableringer fanges i større grad opp av blant annet KRD/fylkeskommunenes etablererstipendordning, som har en kvinneandel på 40 %. Det jobbes aktivt med å få frem vekst i kvinnerettede bedrifter/prosjekter også i forhold til en stipendordning som er fokusert mot innovative vekstbedrifter, og vi anser det mulig å øke andelen.

7 % av totalt innvilget beløp er gått til unge etablerere under 35 år. Dette er lavere enn forventet. Etablererstipendordningen med midler fra KRD/fylkeskommunene har en bredere tilnærming og har til sammenligning en andel unge på 25 % av totalt innvilget beløp.

En viktig forklaring på de lave andelene til kvinner og unge er at man i løpet av kort tid, fra april og frem til slutten av september måned da rammen på 150 mill. kroner var disponert, og stor arbeidsmengde som følge av finanskrisen, fikk mindre tid til å jobbe proaktivt for å få frem søkere fra disse målgruppene, kundegrupper som i utgangspunktet er underrepresentert i søknadsmassen.

- *IKT vinnernæringen*
Som statistikken i vedlegg 4 viser, fordeler ordningen seg jevnt på Innovasjon Norges ulike satsinger, men med to unntak: IKT-næringen er en klar "vinner", mens reiseliv nærmest er fraværende, hvor tilfanget av vekstorienterte prosjekter har vært begrenset. Reiselivsprosjektene fanges imidlertid opp av distriktsutviklingsmidlene.
- *Oppsummert*
Ser vi bort fra de lave andelene til kvinner og unge, tyder mye på at ordningen er en suksess både for det offentlige og næringslivet i Norge. Etterspørselen er betydelig, særlig i sentrale strøk, og prosjektene er vurdert å ha høy innovasjonsgrad med et stort internasjonalt markedspotensial. Forhåpentlig har ordningen i 2009 bidratt til etableringen av konkurransedyktige, fremtidsrettede og nyskapende virksomheter og arbeidsplasser, i tråd med målet.

Landsdekkende innovasjonslån

Bevilgningen benyttes også til tapsfond for landsdekkende innovasjonslån (risikolån), hvor det i 2009 er gitt åpning for at IN kan gi tilsagn om lån inntil 1 400 mill. kroner mot 300 mill. kroner i 2008, eller til tapsfond for garantier, hvor IN kan stille garantier med eget ansvar inntil 170 mill. kroner, mot 40 mill. kroner i 2008. I salderingsproposisjonen 2009 ble IN gitt muligheten til å gå noe utover taket på 1,4 mrd kroner i landsdekkende innovasjonslån, basert på at mulighetene for å stille garantier ikke ble utnyttet fullt ut.

Rammen på posten for 2008 på 123,5 mill. kroner ga ikke rom for, det vil si tapsfond nok til, å utnytte handlingsrommet på utlånsvolumet for lån fullt ut, noe som førte til at utlånsvolumet i 2008 var moderate 156 mill. kroner. I 2009 har de økte rammene, utover det som er forbeholdt landsdekkende etablererstipend, særlig blitt innrettet mot å øke tilbudet på landsdekkende innovasjonslån. Det er i 2009 dermed innvilget tilsagn med vel 1,5 mrd. kroner i landsdekkende innovasjonslån (1,42 mrd) og garantier (0,1 mrd).

I oppdragsbrevet for 2009 ble det gitt særskilt føring på at tilsagn også kunne gis til større prosjekter/bedrifter. Dette er fulgt opp og det er innvilget betydelige beløp også til større bedrifter/prosjekter. Gjennomsnittlig lånetilsagn for landsdekkende innovasjonslån var i 2008 2,5 mill. kroner, mens i 2009 var gjennomsnittet 5,1 mill. kroner.

INs muligheter for å bidra med landsdekkende innovasjonslån (tidvis i kombinasjon med lavrisikolån, tidvis i kombinasjon med banklån og også i kombinasjon med begge) har både ment å være og har vært et viktig bidrag til å redusere ulempene som følger av finansuroen og utfordringene med å skaffe finansiering i en situasjon med svikt i konjunkturere. Markedet har tatt meget positivt i mot denne muligheten og registrerte søknader om landsdekkende innovasjonslån/garantier var i 2009 ca. 3 mrd. kroner mot 95 mill. kroner i 2008 (!).

Som det fremgår av vedlagte tabeller, er 68 % av de tilsagnene om landsdekkende innovasjonslån - hvor det er gjort en vurdering av innovasjonshøyde - vurdert å være prosjekter med innovasjonshøyde på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Dette er høyere enn forventet, hensyntatt at en stor del av lånene som følge av finansuroen også er rettet mot mer tradisjonelle finansieringsbehov, som følge av redusert vilje og til dels også redusert evne i bankene til å delta.

Som følge av finanskrisen er landsdekkende innovasjonslån og garantier i 2009 i stor grad bevilget til etablerte bedrifter. 37 % av tilsagnene om landsdekkende innovasjonslån er gitt formålet nyskaping i eksisterende bedrifter. Nest etter dette kommer formålet kapitalstyrking (31 %). Andelen til nyetablering og knoppskytning er noenlunde som for lavrisikolån, hhv 3 % + 4 %.

Kundeeffektundersøkelsene som er gjennomført for tidligere års tilsagn om landsdekkende innovasjonslån/risikolån, har vist at disse lånene er preget av høy grad av addisjonalitet. Det er INs oppfatning at dette i ennå sterkere grad er tilfelle for årets tilsagn. Senere kundeeffektundersøkelser vil kunne gi svar på om dette er en riktig antakelse.

31 % av de samme tilsagnene i 2009 er kategorisert som kvinnerettet (21 % i 2008) og hele 73 % er vurdert å være internasjonalt rettet (70 % i hele 2008).

Den geografiske fordeling av tilsagn om landsdekkende innovasjonslån i 2009 viser at det er gitt slike lån i alle fylker. De tre fylkene med lavest andel er Hedmark (1 % av tilsagnene) og Vestfold (2 %), mens de tre fylkene med høyest andel er Møre og Romsdal (13 %), Rogaland (12 %) og Oslo (9 %).

Næringsmessig står industrisektoren (næringsgruppe 15 – 37 i SSBs standard for næringsgruppering³⁶) for 50 % av tilsagnene, dernest kommer næringskodegruppe 05 fiske/oppdrett med 13 % og 70 – 74 forretningsmessig tjenesteyting med 22 %.

Porteføljen av løpende landsdekkende innovasjonslån er økt fra 366 mill. kroner pr. 01.01.2009 til 1 186 mill. kroner (brutto) og garantiansvaret på utstedte garantier har økt fra 100 til 120 mill. kroner på samme tid, slik at brutto lån og garantier er 1 306 mill. kroner. I tillegg er det tilsagt, men ikke utbetalt 634 mill. kroner i landsdekkende innovasjonslån og landsdekkende garantier. Det har i 2009 gått mindre tid mellom tilsagn og utbetaling. Det er også mye som taler for at det i flere tilfeller er gitt tilbud om medvirkning i saker hvor driftsrisikoen har vært relativt høy, uten at er grunn til å tro at tapene over tid og samlet sett vil bli større enn man tidligere har erfart. Vi har imidlertid grunn til å tro at vi bl.a. av disse grunner vil oppleve at tapene fra tilsagn i 2009 vil komme nærmere opp til tilsagnstidspunktet.

Bokførte tap på landsdekkende risikolån og garantier ble i 2009 på 63 mill. kroner (54 på lån og 9 på garantier), opp fra 45 mill. kroner i 2008. Til bokførte tap i 2009 bemerkes at det er bokført tap på 23 mill. kroner på lån som er bevilget i 2009, hvilket innebærer at det har oppstått relativt store tap uvanlig raskt. En vesentlig del av dette knytter seg til INs engasjement i torskeoppdrett. Det var vurdert å hefte høy risiko til denne deltakelsen, men disse engasjementene utviklet seg i løpet av 2. halvår allikevel vesentlig dårligere enn antatt.

Tapsfond til dekning av fremtidige tap utgjør 659 mill. kroner pr. 31.12.2009. Tapsfondet utgjør 38 % av lån/garantier (utbetalt og ikke utbetalt) hvor det ikke er foretatt tapsnedskrivninger på deler av eller hele lånet. Til sammenligning er kalkulert tapsrisiko i den "friske" porteføljen 31 %. Det er således vurdert å være en "overdekning" på ca. 7 %-poeng.

Innovasjon Norge er pålagt å sørge for at det er et forsvarlig forhold mellom tapsfondets størrelse og den anslåtte risikoen i porteføljen. I forhold til kalkulert porteføljerisiko pr. 31.12.09 vurderes tapsfondets størrelse å være tilfredsstillende.

---

36 Standard for næringsgruppering (SN2002).

Program for utvikling av nærskipfartsflåten (øremerket bevilgning for 2009: 10 mill. kroner)

Under post 50 har Nærings- og handelsdepartementet avsatt inntil 10 mill. kroner til tilskudd og innovasjonslån til utvikling av den norske nærskipfartsflåten. Ordningen ble igangsatt i 2008 og den videreføres i 2010.

I 2009 ble det bevilget 9,84 mill. kroner til ni prosjekter innen følgende prioriterte områder: Fornyelse av nærskipfartsflåten, 4 prosjekter – 7,74 mill. kroner, samarbeid for effektiv bruk av nærskipfartsflåten, 5 prosjekter – 2,1 mill. kroner. Alle prosjektene vurderes å være miljøprosjekter for nærskipfartsflåten.

Kort om prosjektene

- Utviklingsprosjekter av seks nye fartøytper innen nærskipfartsflåten, bl.a. ved bruk av LNG som drivstoff. Et av prosjektene er en direkte videreføring av prosjektet Ny Frakt som er finansiert av Norges forskingsråds MAROFF program.
- Et utviklingsprosjekt for å få mindre norske rederier til å ta i bruk Shortsea XML, en meldingsstandard som vil gi besparelser for rederiene.
- Forprosjektstøtte til fire maritime søknader til EUs Marco Polo program hvis formål å få transport fra vei over til sjøtransport.

Satsingen på kultur og opplevelsesnæringene

Satsingen på kultur- og opplevelsesnæringene skal bidra til økt lønnsomhet, synlighet, oppmerksomhet og anerkjennelse for kultur- og opplevelsesnæringene. Målgruppen for satsingen er kulturbaserte næringer og kulturnæringene, med spesiell prioritet innen film, musikk, arkitektur, design og dataspill. Disse næringene har ulike behov og er ofte svake på forretningskompetanse og markedsforståelse.

Innovasjon Norge avsatte en ramme inntil 12 mill. kroner til spisset satsing for kulturnæringene og kulturbasert næringsliv. Det er utviklet en egen policy for disse midlene. Av de landsdekkende midlene fra post 50 ble det benyttet 3,1 mill. kroner mens det ble brukt om lag 5,3 mill. kroner av de distriktsrettede midlene KRD kap 551.72. Nyskapende og internasjonale prosjekter med overføringsverdi har vært prioritert.

Effekten av lån og tilskudd post 50

Effekten av landsdekkende tilskudd og risikolån er målt basert på kundeeffektundersøkelser gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Risikolån	76(100)	57(75)	63(75)	75(100)	25(50)	78(50)	78(57)	2,6(3)
Tilsk (UT)	89(89)	53(47)	28(41)	72(73)	50(36)	85(81)	75(73)	3,6(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

De landsdekkende lånene og tilskuddene følger den generelle trenden mht til tjenestene totalt sett mht at effektene har hatt en nedgang mht lønnsomhetsutviklingen. Betydningen for omsetningen har hatt noe *nedgang*, mens gjennomsnittet for alle tjenestene har vært at det har økt. *Positivt* for disse ordningene er imidlertid at vi ser

økte effekter på bidrag til *kompetanse* og *innovasjon*, mens her opplever vi i snitt for alle tjenestene at det er en nedgang!

De landsdekkende lånene og tilskuddene ligger samlet forøvrig ca. midt på treet når det gjelder utløsende effekter, ser vi på andelen *høy addisjonalitet*, ligger den helt på snitt for begge ordningene.

Sist gjennomførte kundeeffektundersøkelse (etterundersøkelse; basert på 2005-årgangen) viser at så mye som 78 % (økt fra 57 % fra forrige undersøkelse) av prosjektene som er finansiert med innovasjonslån er vurdert å være prosjekter som i stor grad bidrar til innovasjon. Den samme kundeeffektundersøkelsen indikerer noe svekket betydning for overlevelse (57 %, mot 75 % sist). Dette kan ha sammenheng med at bedriftene som ble finansiert i 2005 var preget av at det var gode tider. Det må samtidig påpekes at omfanget av slike lån på denne tiden var meget begrenset, slik at alle målinger og resultater kan være preget av noen få enkelttilsagn.

Kap 2421.51 Såkornfond

Kommersialisering av innovative prosjekter i nyetablerte bedrifter begrenses ofte av tilgangen på risikovillig kapital. Såkornfondene bidrar til å etablere innovative, konkurransedyktige vekstforetak gjennom å øke tilgangen på kompetent kapital og kompetanse til slike prosjekter.

Innovasjon Norge har tre såkornordninger med i utgangspunktet 16 såkornfond.

- Den første såkornordningen (Såkornfond 98) ble etablert i 1998 og har en økonomisk ramme på 780 mill. kroner fordelt på seks fond (hvorav ett er konkurs).
- Den distriktsrettede såkornordningen (Distriktsrettede såkornfond 06) har en økonomisk ramme på 1 110 mill. kroner fordelt på seks fond, hvorav ett ikke er etablert.
- Den landsdekkende såkornordningen (Landsdekkende såkornfond 06) har en økonomisk ramme på 1 350 mill. kroner fordelt på fire fond.

Såkornfondene investerer i nyskapende norske bedrifter som befinner seg i en tidlig utviklingsfase. Såkornfondene går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapingspotensial. Fondene selger seg normalt ut når porteføljeselskapene har synliggjort verdiene og har behov for nye eiere som kan bringe selskapet videre. Innovasjon Norge bidrar med ansvarlige lån til såkornfondene og noe administrasjonsstøtte til de distriktsrettede såkornfondene. Såkornfondene eies og styres av private interesser.

Såkornfond 98

Innovasjon Norge er gjennom denne ordningen engasjert med ansvarlige lån i START-fondet AS og i fem regionale fond; Såkorninvest Sør AS, Såkorninvest Vest AS, Såkorninvest Innlandet AS, Såkorninvest Nord AS og Såkorninvest Midt-Norge AS. Flere av fondene i denne gruppen har tapt deler av eller hele egenkapitalen.

START-fondet AS har den største kapitalbasen, 320 mill. kroner og en spiss investeringsstrategi. Enkelte av de fem gjenstående porteføljeselskapene har vist forbedringer. Fondet har ett selskap med markedsverdier som er høyere enn investert beløp. Forvaltningsavtalen med Convexa utløp i juni 2009. Etter dette drives fondet av styret med administrativ bistand fra aksjonæren Braganza AS.

Såkorninvest Sør AS med kapitalbase på 106 mill. kroner har realisert betydelige gevinster ved gjennomføring av to vellykkede industrisalg og har dermed tilbakebetalt totalt 15 mill. kroner til Innovasjon Norge. Såkorninvest Sør har i tillegg andre

porteføljeselskaper som utvikler seg svært positivt. Såkorninvest Sør AS forvaltes av Skagerak Venture Capital AS (SVC).

Såkorninvest AS har en kapitalbase på 88,5 mill kroner og har seks gjenstående porteføljeselskaper. Procom Venture AS overtok i 2009 forvaltning av fondet fra Anker Management AS.

Det ble åpnet konkurs i Såkorninvest Innlandet AS mars 2007, bl.a. da fondet undervurderte tiden og kapitalen som var nødvendig for å løfte porteføljeselskapene. Bobehandlingen er avsluttet ultimo 2009. Uprioriterte krav fikk full dekning, og Innovasjon Norges ansvarlige lån, som er en etterprioritert fordring, fikk en dividende på 9,36 %.

Såkorninvest Midt-Norge AS, som er engasjert i nær 20 porteføljebedrifter, forvaltes av Leiv Eriksson Nyskaping AS. Såkorninvest Midt-Norge AS og Såkorninvest Nord AS arbeider med å realisere sine investeringer. Fondene opplever at flere av de gjenstående investeringene utvikler seg positivt, men må sterkt prioritere hvilke selskaper det skal jobbes aktivt med videre.

Såkorninvest Nord AS (SINAS) har en delt forvaltningsstruktur der fem av dagens porteføljeselskaper blir forvaltet av ProNord AS, Bodø, mens de resterende fem investeringene blir forvaltet gjennom avtale med Norinnova Forvaltning, Tromsø. Fondet investerte første gang i ProBio ASA i 2005 og har en eierandel på 4,8 %. Ifm siste emisjonen i selskapet ble selskapet priset til 730 mill. kroner ProBio ASA utvikler, produserer og selger arktiske næringsstoffer, farmasøytiske produkter og kosttilskudd.

Distriktsrettede såkornfond 06

KapNord Fond AS, Bodø – distriktsrettet såkornfond for Nord-Norge - har vært i ordinær drift siden 1. juli 2006. Fondet melder om en meget høy dealflow med 210 prospekter til vurdering. KapNord AS har gjennomført 16 investeringer og trukket 99 mill. kroner av sin ramme på 175 mill. kroner i ansvarlig lån gjennom Innovasjon Norge. Fondet forvaltes av Profond AS.

Norinnova Invest AS, Tromsø - distriktsrettet såkornfond for Nord-Norge - ble stiftet i februar 2007 og har en kapitalbase på 271,6 mill. kroner, hvorav 96,6 mill. kroner er privat kapital. Fondet har mottatt 70 henvendelser og gjennomført 12 investeringer. Såkornfondet har trukket 70 mill. kroner av sin ramme på 175 mill. kroner i ansvarlig lån. Fondet forvaltes av Norinnova Forvaltning AS.

Fjord Invest SørVest AS, Førde - distriktsrettet såkornfond for sørvest Norge - har vært operative siden juli 2007, gjennomført fem investeringer og har en kapitalbase på 216 mill. kroner. Fondet har trukket 26 mill. kroner av sin ramme på 134 mill. kroner i ansvarlig lån. Fondet har mottatt 183 henvendelser siden oppstart. Fondet forvaltes av Fjord Invest AS.

MidVest Fondene, Namsos - distriktsrettete såkornfond for Midt-Norge består av to fond (Midvest I AS og Midvest II AS) med en samlet kapitalbase på 253,5 mill. kroner. Fondene ble oppkapitalisert i januar 2008. Fondene har vurdert 130 investeringsmuligheter siden oppstart og har gjennomført fire investeringer. Midvest I AS har trukket 13,7 mill. kroner av lånerammen på 158 mill. kroner som er stilt til disposisjon gjennom Innovasjon Norge. Midvest II AS har trukket 1,5 mill. kroner av lånerammen på 37,4 mill. kroner. Fondene forvaltes av Midvestor AS.

Et såkornfond for Innlandet (Østlandet) på totalt 114,6 mill. kroner ble utlyst november 2008. Det gjennomføres møter med de aktuelle forvaltningskandidatene for å avklare om disse er kvalifisert og om de har mulighet til å hente inn den private delen av kapitalen.

Landsdekkende såkornfond 06

Det ansvarlige lånet for de landsdekkende fondene er på 166,7 mill. kroner for hvert fond.

ProVenture Seed AS, Trondheim, har gjennomført 14 investeringer og trukket 79,7 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet har realisert en investering med god avkastning og solgt et selskap med tap. Fondet forvaltes av Proventure Management AS.

Sarsia Seed AS, Bergen, har gjennomført 15 investeringer og trukket 54,3 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet forvaltes av Sarsia Seed Management AS.

SåkorninVest II AS, Stavanger, har gjennomført sju investeringer og trukket 57,5 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Procom Venture AS overtok i 2009 forvaltning av fondet fra Anker Management AS.

SåkorninVest II AS har investert i Anglewind AS. Det Stavanger-baserte selskapet utvikler en ny teknologi til vindmøller på land og til havs. Selskapet har en patentsøkt løsning for en ny type gir til vindmølleturbiner. Giret kommer til å bestå av betydelig færre deler som resulterer i høy pålitelighet, mindre størrelse og mer kostnadseffektivt.

Alliance Venture Polaris AS, Oslo, har gjennomført 12 investeringer og trukket 60 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet forvaltes av Alliance Venture AS.

For de operative såkornfondene i de to nye såkornordningene har det store prosjekttilfanget blitt videreført i 2009. Tilgang på gode prosjekter har også ført til en noe høyere investeringstakt enn opprinnelig antatt og dermed noe høyere trekk på det ansvarlige lånet fra Innovasjon Norge. Fondene har i stor grad tilpasset sin strategi til utviklingen i finansmarkedet slik at de avsetter større beløp til oppfølgingsinvesteringer enn opprinnelig planlagt. Fondene kan derfor kun gjennomføre et fåtall nye investeringer i tillegg til de som er gjennomført ultimo 2009. Dette medfører at fondene i praksis vil bli lukket for nyinvesteringer i løpet av 2010/primus 2011.

Kap 2421.53 Svensk-Norsk næringslivssamarbeid

Programmet ble igangsatt mai 2005 med en programvarighet på 5 år. Tilskuddsmidlene skal først og fremst anvendes til prosjekter som fremmer innovasjon og kommersialisering av produkter og tjenester samt til utvikling av nye produkter og tjenester. I alle prosjektene skal det være med små og mellomstore bedrifter fra Sverige og Norge, men gjerne i samarbeid med store. Programmet har en samlet svensk-norsk ramme på ca. 50 mill. kroner fordelt over fem år. Norge har bidratt med 10 mill. kroner, Sverige med 40 mill. kroner.

Søknadsrunden våren 2009 var programmets siste ordinære søknadsrunde. Det kom inn 30 søknader til Innovasjon Norge og Tillväxtverket (tidligere NUTEK). Innovasjon Norge bevilget tilskudd til 3 norskledede samarbeidsprosjekter for til sammen 1,7 mill. kroner med en total prosjektverdi på 3,3 mill. kroner. I tillegg er det bevilget 0,3 mill. kroner til å dekke Innovasjon Norges administrasjonskostnader for 2009. På svensk side bevilget Tillväxtverket midler til 6 svenskledede prosjekter.

SNNS-programmets 5-års periode avsluttes ved utgangen av 2010. Det vil bli utført en evaluering av ekstern evaluatør som ferdigstilles høsten 2010.

Kap 2421.56 Distriktsrettet låneordning

Denne låneordningen var tidsbegrenset og det innvilges ikke nye lån etter 31.12.2005. Alle lån under denne ordningen skal være tilbakebetalt innen utløpet av 2018.

Det er i 2009 bokført tap under denne låneordningen på 7 mill. kroner, mot 14 mill. kroner i 2008. Tapsfondssituasjonen for denne låneordningen er – i motsetning til hva som er tilfelle for øvrige tapsfond – preget av at det er risiko for større tap enn tapsfondets størrelse, dersom en ser tapene i forhold til utbetalte beløp. Tapsfondet for den distriktsrettede låneordning er imidlertid gitt som en engangsbevilgning, basert på at det som gjenstår av tapsfondet når låneordningen er avviklet skal tilbakebetales til staten. Det er vår vurdering at engangsbevilgningen er tilstrekkelig for å dekke de tap som ventes å oppstå.

Porteføljen av slike lån er redusert fra 114 mill. kroner pr. 01.01.2009 til 95 mill. kroner pr. 31.12.2009. Det forventes fortsatt reduksjon i porteføljevolumet.

Kap 2421.70 Bedriftsutvikling og administrasjon (bevilgning for 2009: 426,3 mill. kroner)

Tilskuddet til bedriftsutvikling og administrasjon skal dekke proaktiv virksomhet og deltakelse i prosesser på nasjonalt og regionalt plan, basis administrasjonskostnader, næringslivsdelegasjoner, rådgivningstjenester, kontorenes infrastruktur, administrasjon av innovasjonsprosjekter under post 50, administrasjon av programmer som finansieres av fylkeskommunene, administrasjon av bevilgninger som ikke finansieres særskilt av andre og utgifter til såkornfond, Skattefunn m.v.

Innovasjon Norge har en modell for intern kostnadsfordeling, hvori blant annet inngår at alle ansatte registrerer sine timer på ulike prosjekter og aktiviteter. Fra Innovasjon Norge startet med timeføring har det blitt gjort løpende endringer og forbedringer i timeføringen. I 2009 ble det også gjort flere endringer. Timeføringen for program- og lånevirkomheten er tilfredsstillende, mens det fortsatt er forbedringspotensiale for fordelingen av timer mellom de ulike grupper innenfor post 70. En tverrdepartemental arbeidsgruppe er i arbeid våren 2010. Konklusjonene fra denne vil ha effekt på Innovasjon Norges interne kostnadsfordeling, herunder timeføringen.

Det er i 2009 brukt 406,1 mill. kroner av post 70 til aktiviteter som vist i tabell under. I tillegg ble de aktuarberegnete kostnader i 2009 25 mill. kroner lavere enn forventet. Dette beløpet er overført til 2010 hvor estimat beregnet av aktuar viser en økt pensjonskostnad på 40 mill. kroner.

Type aktivitet	Mill. kr	% av total
Saksbehandling av tilskudd	88	22 %
Kundekontakt	65	16 %
Hjemhentingsprosjekter	45	11 %
Enkel informasjon til kunder	38	9 %
Innovasjon/ Utvikling Reiseliv	29	7 %
Organisasjonsutvikling	18	5 %
Eier- og virksomhetsstyring	18	5 %
Næringslivsdelegasjoner/ samarbeidsprosjekter med utenriktjenesten	18	4 %
Forretningsplan- og budsjettprosessen	15	4 %
Innspill politikktutforming	13	3 %
Strategiutvikling	10	3 %
Utvikle tjenesteportefølje	9	2 %
Tilskuddsfinansierte prosjekter	8	2 %
Messer	7	2 %
Råd om beskyttelse og omsetning av	6	1 %

Type aktivitet	Mill. kr	% av total
imm.verdier		
Skattefunn	5	1 %
Tverrgående team	5	1 %
Såkorn	3	1 %
Enterprise Europe Network	2,45	1 %
Diverse	5	1 %
Sum inntektsført 2009	406	100 %
Overført til pensjonskostnad i 2010	25	
Ny sum	431	

Saksbehandling av tilskudd og stipend består hovedsakelig av saksbehandling på distriktskontorene. Generell kundekontakt er forstadiet til en formell avtale med en kunde om levering av tjenester, i dette inngår forarbeider, møter, telefoner, avtaleinngåelse og presentasjoner. Enkel informasjon til kunder er enkle forespørsler fra norske bedrifter om internasjonale markedsmuligheter, nettverk, muligheter for partnere, generell informasjon om markeder, lokale betingelser i landet, mulige kontakter mv. Innovasjon Norge har ca. 25.000 slike henvendelser pr. år.

Kap 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer (bevilgning for 2009: 380 mill. kroner)

Denne posten kan deles i to hovedgrupper, reiseliv og nettverk/næringslivsprofilering:

	Ramme 2009 Mill. kroner	Forbruk pr. 2009
Reiseliv, herav:	235	263,8
- Reiselivsprofilering inkl. operativ drift for innovasjon i reiselivsnæringen	³⁷ 216	³⁸ 236,5
- Innovasjon i reiselivsnæringen + NCE reiseliv	3919	4027,3
Nettverk og næringslivsprofilering, herav:	145	160,1
- Internasjonal vekst	19	16,4
- Operativt og administrativt programarbeid	41	45,0
- Tilskudd til programmer, inkl. deler av Int.vekst	4185	4294,2
Sum	380	423,9

Det operative forbruket i 2009 er høyere enn rammen på grunn av overføringer fra året før.

³⁷ 216 mill. kroner består av 210 mill. kroner til reiselivsprofilering og 6 mill. kroner til operativ drift for innovasjon i reiselivsnæringen

³⁸ Består av 230,5 mill. kroner i offentlige utgifter til reiselivsprofilering og 6 mill. kroner i støtte til operative gjennomføringskostnader knyttet til programmet Innovasjon i reiselivsnæringen.

³⁹ Beløpet består av 14 mill. til prosjekter innenfor Innovasjon i reiselivsnæringen og 5 mill. kroner til NCE Reiseliv.

⁴⁰ Av 27,3 mill. kroner er 19,8 mill. kroner bevilget til programmet Innovasjon i reiselivsnæringen, og 7,7 mill. kroner til NCE Reiseliv.

⁴¹ Beløpet inkluderer 3 mill. kroner til Internasjonal Vekst, som i 2009 hadde en total ramme på 22 mill. kroner.

⁴² 94,2 mill. kroner inkluderer 2,2 mill. kroner i støtte prosjekter innenfor Internasjonal vekst, og 92,0 mill. kroner til øvrige prosjekter.

Profileringsvirksomheten for reiselivet er særskilt omtalt under kap. 4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.

Nettverk og profilering (ramme 2009: 145 mill. kroner)

Internasjonal Vekst

Utekontorene har levert 234 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter, del-finansiert gjennom Internasjonal Vekst-programmet. I tillegg kommer Markedssjekker og mindre oppdrag. Det offentlige tilskuddet utgjør 16 mill. kroner. Disse fordeler seg på 10 mill. kroner som matcher brukerbetalingen fra bedriftene, 2 mill. kroner til Markedssjekker (som finansieres 100 % av Internasjonal Vekst-programmet) og 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedriftene.

Hovedprogramaktiviteten i 2009 har vært å få utviklet, dokumentert og implementert felles arbeidsprosesser, guidelines metodikk og maler for leveranse av internasjonale rådgivningstjenester og Internasjonal Vekstprogrammet. Hovedhensikten har vært å sikre at alle bedrifter får levert jevn og høy kvalitet i tjenestene, uavhengig av hvilket geografisk marked og utekontor de er involvert med, og samtidig sikre at rådgiverne både på utekontorene og distriktskontorene vet nøyaktig sin rolle i samspillet rundt bedriftene. Dette arbeidet har vært utført i nært samarbeid med ledelsen i Divisjon Utland og Divisjon Norge og alt materialet er lagret i tjenestedatabasen InBusiness og er dermed lett tilgjengelig for alle som er involvert med kundebedriften.

Den totale rammen for Internasjonal Vekst-programmet for 2009 var 22 mill. kroner fra NHD kap. 2421.71. Bruken av midlene fordeler seg slik:

- 16 mill. kroner som fordeler seg på:
  - 10 mill. kroner i offentlig støtteandel (50 %) som matcher bedriftenes egenandel ved kjøp av internasjonale rådgivningstjenester fra utekontorene;
  - 2 mill. kroner til Markedssjekker (uten egenandel)
  - 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedrifteneDet var budsjettert 19 mill. kroner til dette og rammeutnyttelsen er da 86 %.
- 2,2 mill. kroner i direkte tilskudd til SMB-bedrifter med internasjonalt vekstpotensial og behov for ekstern spisskompetanse i det utenlandske markedet (primært juridisk-, bransje-, teknologisk eller markedskompetanse), i tillegg til bistand fra Innovasjon Norges utekontor. Tilskuddet bevilges av bedriftens distriktskontor i nært samarbeid med det (eller de) utekontor som er involvert med bedriften. 7 bedrifter har fått tilskudd fra denne rammen. Det var budsjettert 3 mill. kroner til dette og rammeutnyttelsen er på 73 %.

Andelen av kapittposten som er avsatt som tilskudd til gjennomføring av programmer i 2009 – utover operativt og administrativt programarbeid og hoveddelen av Internasjonal vekst - er på 85 mill. kroner. Til rammen for tilskudd til programmer er det i tillegg overført 19 mill. kroner fra 2008 slik at total ramme for året er 104 mill. kroner.

I 2009 er det benyttet 106,2 mill. kroner av disse midlene til følgende tjenester:

Programmer	Tilskudd til programmer 31.12.2009	Rammer for tilskudd til programmer 2009
ARENA	15,4	13,5
NCE (unntatt NCE reiseliv)	26,1	30,0
BIT	1,2	7,0
Næringsrettet design	4,4	6,0
FORNY	8,0	8,0
Internasjonal vekst	2,2	3,0
Bedrift i EU	6,7	3,0
Høyvekstprogrammet	1,5	3,0
Kvinner i fokus	1,0	1,0
Kompetanseprogrammet	12,2	3,0
Sektorprogrammer	12,6	15,5
Omdømmeprogrammet	2,9	8,0
Programutvikling, evalueringer mv.	-	0
Ufordelt	-	3,0
Sum	94,2	104,0

Aktiviteten er ganske godt i tråd med planene for 2009.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
FRAM	91(100)	38(44)	45(56)	71(78)	11(0)	62(67)	59(54)	2,5(2)
BIT	89(94)	10(32)	20(47)	40(47)	10(7)	67(88)	58(88)	3,3(3)
INT prg	81(91)	36(42)	39(23)	70(64)	58(7)	64(69)	60(69)	2(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Addisjonaliteten har sunket på ovennevnte programaktivitet det seneste året, og ligger nå generelt ikke lenger betydelig over snittet for alle tjenestene.

Betydningen for overlevelse og lønnsomhetsutvikling ligger vesentlig under snittet. Kompetanseeffektene er generelt synkende, som for tjenestene som helhet det siste året, mens vi kan se en liten økning på *innovasjonseffekten* hos FRAM-prosjektene. På FRAM og BIT er det en positiv økning i effektene på *antallet samarbeidspartnere*, noe vi vet er en viktig forutsetning for innovasjonseffekter på sikt. Det mest positive resultatet på disse tjenestene, er kanskje på *eksporteffekten*. Særlig INT-programmet rapporterer nå store effekter på eksport – en effekt vi tidligere har forventet skulle ligge i denne tjenesten, men som vi ikke har sett noe tydelig utslag på.

Kap 2421.72 Forsknings- og utviklingskontrakter (bevilgning: 265 mill. kroner + 65 mill. kroner)

Forsknings- og utviklingskontrakter innebærer et forpliktende og målrettet samarbeid mellom to eller flere parter innen næringslivet. Samarbeidet skjer i et trekantforhold mellom en offentlig (OFU)/industriell (IFU) "kunde"-partner som har konkrete behov for

f.eks. et nytt produkt eller tjeneste, en leverandør med kompetanse og potensial innenfor det feltet varen etterspørres og Innovasjon Norge. Fordelen med et slikt samarbeid – med en krevende kunde - for leverandørbedriften kan være økt kompetanse, tilgang til et større marked og nettverk samt en solid referanse. For kundebedriften kan tilgang til spesialkompetanse og lavere utviklingskostnader være noen av fordelene.

Det har vært stor pågang av prosjekter gjennom hele året. I alt ble det mottatt søknader for et samlet søknadsbeløp på 1 163 mill. kroner i 2009. Dette er en dobling fra 2008 hvor søknadsbeløpet var 552 mill. kroner. Økningen gjelder spesielt OFU hvor det var en tredobling. Søknadene fordelte seg med 324 mill. kroner til OFU og 839 mill. kroner til IFU. Søknadene utvikles ofte i samarbeid med Innovasjon Norge slik at prosjekter, som faller utenom OFU/IFU-ordningen, stoppes før søker har nedlagt for mye arbeid i søknadsskriving. Av mottatt søknadsbeløp ble 18 % trukket, returnert eller avslått.

Samlet bevilgning i 2009, inklusiv Regjeringens tiltakspakke, utgjorde 330 mill. kroner på post 72, forsknings- og utviklingskontrakter. Total ramme til disposisjon i 2009 ble på 400 mill. kroner. Det er summen av bevilgningen, ubenyttet tilsagnsfullmakt i 2008 på 15,6 mill. kroner, annulleringer av tidligere års tildelinger på 50,4 mill. kroner og frigjorte midler fra Galileo/Eurofighter på 4 mill. kroner. I tillegg ble tilsagnsfullmakten for 2009 på 100 mill. kroner videreført.

I alt ble det bevilget tilskudd til 276 nye forsknings- og utviklingskontrakter for et samlet beløp på 368,9 mill. kroner i 2009. Dette fordelte seg på 62 OFU-kontrakter med tilsagn på til sammen 86,2 mill. kroner og 214 IFU-kontrakter med tilsagn på i alt 282,7 mill. kroner. Dette utløste et totalt prosjektomfang på 1540,4 mill. kroner. Til administrasjon av programmet ble det satt av 29 mill. kroner. Dette inkluderer rådgiving og veiledning til bedriftene i forbindelse med prosjektutvikling og internasjonalisering ved distrikts- og utekontorene, programutvikling, fokusert satsing mot helse og forsvar, og synliggjøring. Det omfatter også Innoteket som er en årlig møteplass med fokus på innovasjon og faglig oppdatering. Samlet tildeling til prosjekter og programadministrasjon utgjorde derfor 397,9 mill. kroner.

Resultatoppnåelse i forhold til føringene fra departementet er besvart i den detaljerte rapporteringen på programmet i detaljrapportheftet. Hovedkonklusjonen er at programmet er i rute i forhold til målsetting. Alle midler er disponert. Det var nødvendig å holde litt tilbake på prosjekter på slutten av året av hensyn til budsjettammen.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ning for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
OFU/IFU	100(94)	58(53)	42(56)	67(67)	55(44)	87(95)	87(95)	3,8(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

OFU/IFU er et program som tradisjonelt har skåret høyt på addisjon- alitet og alle "myke" indikatorer. Det er fremdeles tilfellet, selv om det har vært en noe dempet utvikling det siste året (addisjon- aliteten er fremdeles høy – og har vært økende).

Gledelig er det også at betydningen for eksport er økende. OFU/IFU er en tjeneste som det forventes mye av mht ekspansjon på internasjonale markeder.

Kap 2421.73 Tilskudd til innkjøpskonsortium for kjøp av kraft (bevilgning for 2009: 40 mill. kroner)

Støtteordningen kom på plass i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2009. Regelverket for ordningen ble vedtatt av NHD 2. juli 2009. 2009 ble det bevilget 4,5 mill. kroner fra ordningen til 5 prosjekter. Det anses - innenfor gjeldende retningslinjer - ikke å være grunnlag for å utnytte de bevilgningsrammene som er stilt til disposisjon. Det forventes at det i 2010 vil bli bevilget 15 - 20 mill. kroner. Innovasjon Norge har lagt ut informasjon om ordningen til potensielle søkere på internett.

Kap 2421.79 Maritim utvikling (bevilgning for 2009: 15 mill. kroner)

Målgruppen for programmet er hele sjømatnæringen. Bedrifter med vilje til å forplikte seg i nettverk er prioritert. Ordningen har som mål å bidra til og styrke konkurranseevnen og øke verdiskapingen i de maritime næringene i Norge. I 2009 ble det bevilget 21,6 mill. kroner fra ordningen til 38 prosjekter. Rammen for 2009 var 15 mill. kroner og overforbruket ble finansiert med udisponerte midler fra tidligere år (ca. 12,7 mill. kroner). Rammen ble i 2009 for øvrig kuttet med 6,5 mill. kroner, som følge av at det var overført mer midler fra 2008 til 2009 enn statens regelverk tillater.

Omdømmerapporten "Norsk maritim næring i utlandet" ble overlevert Nærings- og handelsdepartementet i november 2008. I februar 2009 fikk Innovasjon Norge i oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet om å koordinere det videre arbeidet med omdømmerapporten sammen med Sjøfartsdirektoratet, Skipsregistrene og aktører i den maritime næringen. Arbeidet er igangsatt og det er etablert en arbeidsgruppe med representanter for næringen. Strategisk råd i MARUT er øverste organ for arbeidet.

Innovasjon Norge arbeider for å tydeliggjøre sine tjenester for de maritime næringene i Norge, bl.a. gjennom våre internettsider. I tillegg er det utarbeidet en egen brosjyre spesielt rettet mot maritim næring.

Kap 2421.90 Lavrisikolån

Det ble i 2009 gitt tilsagn om lavrisikolån for 3,5 mrd. kroner, hvilket innebar full utnyttelse av rammen.

Lånene fordeler seg slik på de ulike lånegruppene:

Mill. kroner	2009	2008
Lavrisikolån landbruk	697	509
Lavrisikolån flåte	904	630
Lavrisikolån ordinær	1 896	563

Andelen ordinære lavrisikolån, dvs. til annet næringsliv enn landbruk og fiskeflåte, hadde størst økning. Gjennom hele 2009 har Innovasjon Norge hatt en formidabel økning i antall henvendelser fra bedrifter som ønsket å få finansiert medvirking fra oss. Mange av bedriftene som henvendte seg merket at de møtte store utfordringer i egen bank grunnet at bankene strammet til der det var økt risiko, men også normalt godt stilte bedrifter henvendte seg.

Inntrykket er at en økende andel av de henvendelsene vi fikk i 2009, knyttet seg til behov for kapitalstyrking (6 % av lavrisikolånene er i 2009 gitt med formålet kapitalstyrking), som følge av økt kapitalbinding i driften og uventet tilstramning i utlånsaktiviteten i bankene. De tre formålene som topper i 2009 er imidlertid nyskaping i eksisterende foretak (25 %), kapasitetsutvidelse (24 %) og effektivisering/rasjonalisering (14 %). 3 % av lavrisikolånene har formålet nyetablering, og 3 % har formålet knoppskytning.

En god del av henvendelsene knyttet seg også til bedrifter som hadde kommet opp i store vansker, og som ikke ble vurdert å være kredittverdige. Mange av disse henvendelsene ble avvist uten at det kom formelle søknader.

Innovasjon Norge har i løpet at 2009 besluttet å endre utlånsrenten tre ganger. En gang ble renten redusert med 0,6 – 0,75 % -poeng, tidlig i mars måned, og to ganger har renten blitt satt ned med 0,25 % -poeng, både i slutten av mars og juni. Misligholdet blant våre lånekunder økte noe.

Ca. 2/3-del av de ordinære lavrisikolånene ble gitt til prosjekter i det distriktspolitiske virkeområdet – virkeområdet III og IV. Det er vår vurdering at de store finansøktørene fortsatt er noe mer utlånsmessig reservert i distriktene.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Lavrisiko Ordinær	69(80)	43(58)	57(54)	86(67)	33(18)	69(54)	63(69)	2,7(2)
Lavrisiko Landbruk	79(75)	74(57)	58(47)	85(72)	6(2)	42(35)	55(38)	2,1(2)
Gr.f.lån fiskefl.	65(63)	52(63)	68(79)	82(84)	27(31)	36(36)	44(33)	2(2)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

Mht. lavrisikolånene til primærnæringene har vi blitt stadig mer utløsende de siste tre årene, addisjonalteten er nå omtrent som for ordinære lavrisikolån, og begynner å nærme seg snittet for alle ordninger. Når det gjelder de ordinære lavrisikolånene, så har de sammen med enkelte andre tjenester (etablererstipend for eksempel), variert mye fra år til år mht addisjonalteten. For 2005-årgangen som har avgitt svar i 2009, er addisjonalteten igjen noe lav (den var 56 % også for to år siden). IN er mao. ikke så veldig utløsende mht ordinære lavrisikolån i denne årgangen. Det kan både ha noe med tilgangen til alternativ lånekapital og med et generelt behov for denne type kapital å gjøre.

Som vi har sett for andre ordninger, så er det betydningen for omsetningen som av de økonomiske indikatorene har hatt en betydelig økning det siste året. Eksporten har også hatt en positiv økning når det gjelder de ordinære lavrisikolånene, en slik tendens kan vi også se hos landbrukslånene.

Mht de *myke indikatorene*, er det økning i både kompetanse- og samarbeidsbidrag hos ordinære lavrisikolån og hos landbrukslånene, landbrukslånene har i tillegg også hatt en positiv utvikling mht innovasjon.

Ordinære lavrisikolån ligger nå over snitt mht bidrag til kompetanse og innovasjon, det er positivt, de skårer nå også over snitt når det gjelder bidrag til antall samarbeidspartnere. Denne tjenesten begynner mao. å *høste gevinster* også mht de *myke indikatorene*.

Misligholdet blant våre lånekunder økte noe, men ikke vesentlig. Tap på utlån under lavrisikolåneordningen ble 63 mill. kroner, omtrent som budsjettet. Marginene på utlån ble bedre enn budsjettet, til tross for at INs utlånsrente i finansuro-året har ligget meget

gunstig i forhold til markedet. Dette la grunnlaget for et vesentlig bedre resultat enn budsjettet og utbytte til staten.

Kap. 912 post 70.1 – Bedrift i EU

NHD bidrar med 2,45 mill. kroner til Innovasjon Norges arbeid med bedriftsveiledning i det indre marked. Dette arbeidet er organisert i Innovasjon Norges program Bedrift i EU som er en del av Europakommisjonens bedriftsrådgivernettsverk Enterprise Europe Network. Innovasjon Norge har 12 medarbeidere som arbeider med programmet Bedrift i EU og gir råd til bedriftene om muligheter og plikter i det indre marked. Innovasjon Norge oppdaterer og videreutvikler nettsiden www.bedriftieu.no og sender ut nyhetsbrevet Innblikk.

For mer informasjon om EU arbeid i Innovasjon Norge eller spesifikt programmet Bedrift i EU, se Detaljrapporten 2009.

Kap 921.95 Statlig investeringsfond – Egenkapital

Investinor AS ble stiftet i februar 2008 med en egenkapital på 2,2 mrd. kroner som et 100 prosent eid foretak av Innovasjon Norge. Formålet med dette investeringsselskapet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby risikovillig kapital til internasjonalt orienterte og konkurransedyktige norske bedrifter. Bedriftene skal primært være i en tidlig vekstfase, med noe fleksibilitet mot ekspansjonsfasen.

Investinor skal fortrinnsvis investere i bransjer hvor Norge står sterkt, og hvor det er stort potensial for vekst. Selskapet skal legge særskilt vekt på følgende fem satsingsområder: Miljø, energi, reiseliv, marin og maritim sektor. I tillegg skal Investinor legge spesiell vekt på klima- og miljøprosjekter. Av selskapskapitalen forbeholdes 500 mill. kroner til investeringer i marin næringsvirksomhet.

Stein H. Annexstad er styrets leder. Geir Ove Kjesbu er administrerende direktør. Administrasjon for øvrig kom på plass i begynnelsen av 2009 og selskapet er allerede godt posisjonert i det norske venture-markedet.

Russland- og Øst-Europafondene

IN forvalter to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa som sammen med norske investorer kan benyttes til investeringer i Russland, Sentral Asia, Kaukasus, Hviterussland, Ukraina og landene på Balkan (utenfor EU). Investeringsfondene drives på forretningsmessig grunnlag og kan benyttes til egenkapitalinnskudd i næringsvirksomhet i virkeområdet. Det forutsettes minst like stor deltakelse fra norsk næringslivs side. I tillegg forvaltes tilskuddsfondet for Nordvest-Russland som kan gi tilskudd til norske investeringsrettede forprosjekter i Murmansk, Arkhangelsk, Karelen og Nenets.

Gjennom investeringsfondet for Nordvest-Russland ble det i 2009 gjort 5 investeringsbeslutninger på til sammen 13,72 mill. kroner.

For investeringsfondet for Øst-Europa ble det i 2009 gjort en investeringsbeslutning på 4,84 mill. kroner

Det ble også gitt tilsagn om forprosjektstøtte fra tilskuddsfondet for Nordvest-Russland til 2 prosjekter med totalt 0,4 mill. kroner.

I tillegg har fondene bidratt med støtte til

- forberedelse og utgivelse av Polyteknisk ordbok (Norsk-Russisk/Russisk-Norsk), Barentsforlaget AS,
- utgivelse av oppdatert utgave av Peter Normann Waage's bok om Russland.

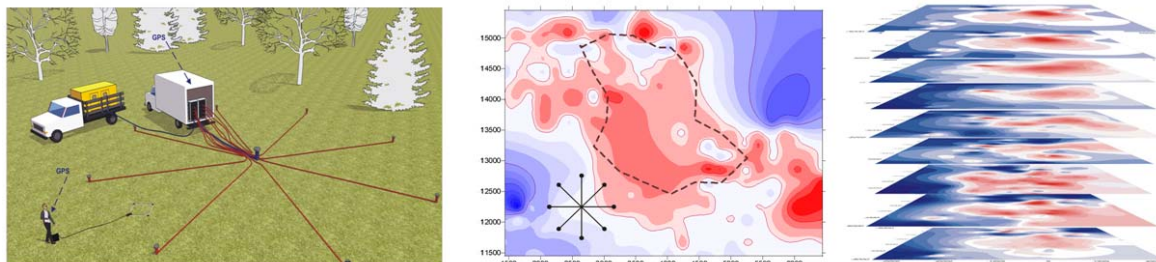
Det var i 2009 høy aktivitet med eksisterende engasjement og med vurdering av nye investeringsprosjekter. De viktigste nye prosjektene som er etablert eller under etablering i 2009 er:

- IBC Murman - 70 000 kvm kontor senter spesielt rettet mot olje og gass selskap i Murmansk, Russland
- BI - etablering av "Business Training Centre" i Murmansk/Arkhangelsk, Russland
- EMTEK - elektromagnetisk prospekteringselskap (Stavanger og Novosibirsk og Tomsk i Russland)
- Storvik Kuban - landbasert oppdrettsselskap i Krasnodar fylke, Russland
- Elbrus - produksjon av margarin, Krasnodar, Russland.

Fondsansatte har i 2009 deltatt/ledet delegasjonsreiser til Arkhangelsk, Ekaterinburg, Krasnoyarsk, Novosibirsk og Tomsk i Russland, hvor man gjennomførte møter med regionale myndigheter, handelskamre, universiteter/inkubatorer og bedrifter. Dessuten har vi ledet den første norske næringsdelegasjonen til Uzbekistan med omfattende møter med nasjonale og regionale myndigheter og organisasjoner.

Et eksempel på fondenes engasjement:

EMTEK AS etablert med to datterselskaper Emtek Prospecting AS og Emtek Monitoring AS for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk (EM) hydrokarbon- og metallprospektering. EMTEK sitter på to forskjellige patenterte EM-teknologier som er opprinnelig utviklet av uavhengige russiske universitetsmiljøer i Tomsk og Novosibirsk, og er også verifisert gjennom felttester på flere oljefelt og mineralgruver.

Bildene tilhører EMTEK AS

5.3.1 Fordeling av administrasjonskostnader mellom kontorene

Under følger en oversikt over fordelingen av kostnadene knyttet til administrasjon over kap. 2421.70 på NHDs budsjett, slik dette er fordelt på henholdsvis hoved-, distrikts- og utekontorene i 2009 (1000 kroner). Det vises for øvrig til nærmere omtale av kap. 2421.70 foran.

Kontor	Regnskap 2009	Budsjett 2009	Regnskap 2008
Hovedkontor	155 696	165 300	166 679
Distriktskontor	145 337	153 000	137 800
Utekontor	105 067	108 000	110 621
Sum	406 100	426 300	415 100

5.3.2 Fordeling av inntekter fra brukerbetalte tjenester

Under følger en oversikt over inntektene fra brukerbetalte tjenester på hovedkontoret, distrikts- og utekontorene i 2009 (tall i hele tusen kroner).

Type tjeneste	DK	HK	UK	Total
Brukerbetaling tjenester	-	5 024	24 296	29 320
Brukerbetaling Norad	-	7 183	7 980	15 163
Brukerbetaling fra Intsok	-	-	5 777	5 777
Brukerbetaling reiseliv	-	20 103	95 869	115 972
Brukerbetaling internasjonal vekst	-	-	9 837	9 837
Brukerbetaling messer	-	22 189	903	23 092
Brukerbetaling øvrig	-	1 003	15	1 018
Total	-	55 502	144 678	200 180

Størstedelen av brukerbetalingen kommer fra reiselivsvirksomheten. Fylkeskommunale midler er i 2009 flyttet fra brukerbetalte tjenester til offentlige inntekter, derved har brukerbetalinger på distriktskontorene blitt null.

Utekontorene står for drøyt 70 % av de eksterne brukerbetalingerne, hvorav reiselivsvirksomheten utgjør to tredjedeler.

5.3.3 Prioritering av oppgaver i 2009 (med virkning for 2010)

I oppdragsbrevet for 2009 ber NHD om at Innovasjon Norge i årsrapporten foretar en "Vurdering av om oppgaver kan avsluttes og reduseres til fordel for en større konsentrasjon om oppgavene med høyest prioritet". I kapittel 6 redegjøres for endringer i program- og tjenesteporteføljen samt de strategiske prioriteringer som er gjort i slutten av 2009 med virkning for 2010.

5.3.4 Distriktskontorenes struktur og kompetanse og utflytting av hovedkontorfunksjoner

Struktur

Innovasjon Norge har 15 distriktskontorer og i tillegg et antall lokalkontorer som sikrer at vi er representert med kontorer i alle fylker, unntatt Akershus. I Finnmark, Nordland, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hedmark har vi i tillegg til distriktskontorene i Vadsø, Ålesund, Leikanger og Hamar også lokalkontorer i Alta, Narvik, Molde, og Førde.

De fleste distriktskontorene dekker ett fylke. I tillegg er det ett distriktskontor som dekker Oslo, Akershus og Østfold, Buskerud og ett som dekker Vestfold og Aust- og Vest-Agder. Kontorene er underlagt ett regionalt styre, har én ledelse og medarbeidere som opererer på tvers av fylkesgrensene.

Pr. 1.1 2009 var det 284,2⁴³ faste årsverk ved distriktskontorene i Divisjon Norge, mot 269,2 samme tid året før. Økningen i antall årsverk i Divisjon Norge skyldes i hovedsak fast ansettelse av 10 designrådgivere (9,5 årsverk), som tidligere var ansatt på engasjement. I tillegg er det flyttet over funksjoner og ressurser fra andre deler av organisasjonen, herunder prosjektlederansvaret for Kommuneprosjektet og systemansvarlig for INs kundefølgingsystem Siebel. Resterende årsverk forklares av tilsetning av vakante stillinger.

⁴³ Divisjon Norge, ekskl. divisjonsledelse og Avdeling for spesialengasjement og storkunder.

I forbindelse med statsbudsjettet 2009 fikk Innovasjon Norge økte rammer for å kompensere for virkningene av finanskrisen. Ved utgangen av året hadde Innovasjon Norge bevilget 9,8 mrd. i lån og tilskudd, noe som er nesten dobbelt så mye som i 2008. For å sikre en rask behandlingstid og god kundeoppfølging ble det i februar 2009 besluttet å styrke ressursene ved distriktskontorene gjennom nye midlertidige årsverk samt omdisponering av interne ressurser.

Arbeidet med å styrke bemanningen startet i februar og i mai var totalt 22 nye årsverk på plass for å midlertidig styrke arbeidet med låne- og garantiordningene, etablererstipend og OFU/IFU. 6 av årsverkene var en omfordeling av interne ressurser, herunder 3 årsverk fra andre divisjoner. Øvrige årsverk var nye midlertidige stillinger på inntil 3 år. I de tilfeller det fantes vakante stillinger ved kontorene ble disse brukt til å styrke arbeidet med finansiering.

I forbindelse med revidert statsbudsjett i mai 2009 ble arbeidet med låneordningene styrket med ytterligere 6 midlertidige årsverk. Totalt sett har dermed ressursene for finansieringsvirksomheten (lån, garantier og tilskudd) ved distriktskontorene økt med 28 årsverk i 2009.

Alle kontorer fikk tildelt 1-3 ekstra årsverk for å sikre en rask behandlingstid. Antatt markedspotensiale for større prosjekter med nasjonal eller internasjonal innovasjonshøyde, dagens ressurser og antall saker på det enkelte kontor samt muligheten for å dele ressurser med andre DK var de kriterier som lå til grunn for ressursfordelingen.

Distriktskontorene arbeider i hovedsak med kunder og prosjekter som har utgangspunkt i egen region og oppgaver knyttet til realisering av nasjonale og fylkesvise utviklingsplaner og strategier. Samtidig øker distriktskontorenes samarbeid om prosjekter og satsinger på tvers av fylkes-/regiongrenser og internasjonalt, og det skjer en spesialisering og arbeidsdeling innenfor større geografiske områder enn det enkelte kontors primærområde.

Kompetanse

Distriktskontorene er kompetansemessig først og fremst kjennetegnet ved sin breddekompetanse knyttet til innovasjon og entreprenørskap, forretningsutvikling, finansiering og kunnskap om næringslivet i deres respektive regioner. På grunn av finanskrisen ble det lagt spesiell vekt på heving av kontorenes finansieringskompetanse.

Nettverksbasert innovasjon, design, bedrifters samfunnsansvar (CSR) og immaterielle rettigheter (IPR) er områder hvor distriktskontorene også i 2009 har styrket seg kompetansemessig.

Utflytting av hovedkontorfunksjoner

Det har i 2009 vært fokus på at ressurser for gjennomføring av nasjonale program skal legges til distriktskontorene. I 2008 var etableringen et eget IPR-fagnettverk, samt styrking av EU-arbeidet gjennom etableringen av Enterprise Europe Network (EEN) med fem regionale EU-rådgivere gode eksempler på dette. I 2009 ble ledelsen for Kommuneprosjektet lagt til vårt kontor i Bergen. En rådgiver for å styrke kontorenes arbeid med Arena ble flyttet fra Oslo til vårt kontor på Hamar. I tillegg ble ansvaret for INs nye program for kraftkrevende industri plassert i Sogn og Fjordane.

Koordineringsansvaret for enkelte av Innovasjon Norges sektorsatsinger er plassert utenfor hovedkontoret. Koordinatoransvaret for IKT-sektoren er f.eks. plassert ved IN Oslo, Akershus og Østfold.

5.4 Kommunal- og regionaldepartementets budsjettposter

I oppdragsbrevet for 2009 ble det som i 2008 påpekt at KRD legger spesiell vekt på at Innovasjon Norge i forvaltningen av de næringsrettede virkemidler bidrar til å bygge ned eventuelle barrierer for kvinner, unge og innvandrere. Økt fokus på entreprenørskap blant kvinner og unge vil kunne legge til rette for å skape lønnsomme arbeidsplasser nær hjemstedet. Dette kan styrke det lokale arbeidsmarkedet, næringsmiljøet og bosettingen i distriktene.

Innovasjon Norge følger opp dette i forhold til kvinner og unge ved at det både gjennomføres særskilte utviklingsprosjekter for disse gruppene, og at vi følger utviklingen av virkemiddelbruken rettet mot disse gruppene. I forhold til innvandrere er det i løpet av året gjennomført prosjekter ved noen av våre distriktskontorer.

Kap 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling (bevilgning for 2009: ca. 627 mill. kroner)

Sett under ett er aktivitetsnivået under denne budsjettposten vesentlig høyere i 2009 enn i 2008, noe som er muliggjort gjennom overførte bevilgninger fra tidligere år.

Andelen av de midler som blir stilt til disposisjon fra fylkeskommunene for Innovasjon Norges finansiering av enkeltbedrifter er over tid fallende, men pga at rammene er overførbare varierer de årlige tilsagnene noe fra bevilgningsrammene de enkelte år. Det er i 2009 gitt tilsagn om totalt ca. 732 mill. kroner av disse midlene, fordelt som følger (tall for hele 2008 i parentes):

• Investeringstilskudd	137 mill. kroner (194)
• Bedriftsutviklingstilskudd mv	313 mill. kroner (313)
• Etablererstipend ⁴⁴	116 mill. kroner (108)
• Tapsfond risikolån	166 mill. kroner (55)

Tilskudd kan gis som bedriftsutviklingstilskudd til bedriftsutviklingsprosjekter (myke investeringer) og i noen grad til delfinansiering av fysiske investeringer (investeringstilskudd). Det legges vekt på at tilskuddene bidrar til nyskaping og omstilling, og gode innovative prosjekter med internasjonale vekstmuligheter er spesielt høyt prioritert. Alle tilskudd som innvilges skal være innenfor EØS-avtalens regler for lovlig statsstøtte.

Distriktsutviklingstilskudd skal nyttes til delfinansiering av samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter som er viktige for å nå distriktspolitiske mål, og som ikke ville blitt realisert i samme grad uten tilskudd. Størrelsen på tilskuddet graderes fra 0 og opp til gjeldende maksimalsats i vedkommende geografiske virkeområde. Graderingen er normalt bestemt ut fra hva som er vurdert å være nødvendig for å utløse investeringen.

Etablererstipend er et stipend som kan innvilges personer som skal utvikle og etablere egen bedrift. Etablererstipendordningen gjelder for hele landet og for alle næringer, unntatt offentlig virksomhet og landbruk⁴⁵. I hvert fylke blir det prioritert ut fra lokale

---

⁴⁴ Noen steder fremgår det at det er brukt 111 mill. kroner på etablererstipend. Forskjellen er at Nettverkskreditt da er inkludert i etablererstipend. Her er nettverkskreditt inkludert i bedriftsutviklingstilskudd mv.

⁴⁵ Kunder med tilknytning til landbruksnæringa har en egen etablererstipendordning finansiert over Bygdeutviklingsmidlene.

forhold og behov. Generelt sett er etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/eller internasjonal sammenheng, høyt prioritert.

Risikolån kan benyttes til de aller fleste prosjekter og investeringer som har med nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling å gjøre. Lånene dekker normalt den mest risikoutsatte delen av lånefinansieringen; toppfinansieringen, men policy er at det for store lån alltid skal finnes betryggende sikkerhet for en andel av lånet. Rentene ligger noe i overkant av de beste vilkårene som ellers oppnås i markedet, men er lave sett i forhold til risikoen. Kundeeffektundersøkelser har vist at risikolån er et virkemiddel som gir høy grad av addisjonalitet. Alt annet likt er også bruk av risikolån en mer effektiv virkemiddelbruk enn tilskudd.

Det er i 2009 bevilget 599 mill. kroner i distriktsrettede risikolån, noe som er hele 286 mill. kroner mer enn i 2008. Som for landsdekkende innovasjonslån, var etterspørselen etter slike lån meget høy i hele 2009. Den store etterspørselen ble nok først og fremst stimulert av økte begrensninger på muligheter for å oppnå finansiering i bankene, som følge av finansuro og konjunkturtilbakeslaget.

32 % av tilsagnene om distriktsrettede risikolån har kapitalstyrking som hovedformål, deretter følger nyskaping i eksisterende bedrifter som det formål som det er brukt mest distriktsrettede risikolån på (25 %). Nær 5,5 % er brukt til nyetablering og vel 1,6 % på knoppskytning.

Avsetning til tapsfond er basert på kalkulert enkeltrisiko i alle de enkeltsakene som ble innvilget i 2009.

Det er bokført tap på utlån på 119 mill. kroner i 2009, mot 29 mill. kroner i 2008. Herav er det bokført tap på utlån på hele 32 mill. kroner med tilsagn fra 2009. En vesentlig andel av dette knytter seg til lån etablert innenfor torskeoppdrett, som ved etablering var vurdert å innebære høy risiko. Utviklingen innenfor torskeoppdrett utviklet seg imidlertid vesentlig dårligere enn antatt i løpet av 2. halvår 2009.

Brutto utlån distriktsrettede risikolån pr. 31.12.2009 var 1 444 mill. kroner. Det var på samme tid gitt tilsagn om lån 322 mill. kroner, som ikke var utbetalt. Tapsfond til dekning av tap på dette pr. 31.12.2009 var 545 mill. kroner. Sett i forhold "frisk portefølje" (løpende lån hvor det ikke er foretatt nedskrivninger helt eller delvis + ikke utbetalte lån) utgjør tapsfondet 40 %, mens kalkulert risiko i denne porteføljen er 28 %. Det er således en "overdekning" i tapsfondet på 12 %-poeng.

Innretningen av tilsagnene er lite endret fra 2008. 31 % av prosjektene under denne budsjettposten er definert som kvinnerettede, noe som innebærer økning fra 2008, hvor andelen var 28 %. Sett i lys av føringen som ble gitt i oppdragsbrevet og føringer som nå gis om at andelen fra KRDs side ønskes økt til 40 % innen 2013, går andelen i riktig retning. Andelen kvinnerettede prosjekter som har øket mest i 2009 er risikolån som har øket fra 19 % i 2008 til 31 % i 2009.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Risikolån	95(100)	68(67)	58(75)	82(81)	29(38)	61(63)	65(56)	2,7(2,8)
Tilskudd	93(90)	52(53)	44(59)	80(72)	30(36)	71(78)	68(78)	2,9(2,9)
E-stip	95(91)	74(59)	52(48)	74(67)	25(25)	80(82)	71(74)	2,9(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Effektindikatormålinger basert på kundeeffektmålinger gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen viser at KRD-tjenestene (ikke programmene her) skårer høyt på *addisjon- alitet*, her utgjør Innovasjon Norges prosjektstøtte en forskjell.

Mht de *økonomiske indikatorene* ligger KRD-tjenestene omtrent på snitt, men betydningen for overlevelse ligger over snitt både for risikolånene og etablererstipendet.

De distriktsrettede ordningene skårer relativt høyt på betydningen for *eksport*. Dette har vært et gjennomgående - og *positivt trekk* - over flere år. Mao mange distriktsbedrifter driver med betydelig eksportrettet virksomhet, og IN bidrar til å fremme dette arbeidet.

Låneordninger har tradisjonelt ligget lavere enn snitt mht til myke indikatorer, men de distriktsrettede/KRD-ordningene ligger nå alle på snitt eller over både mht kompetanse, innovasjon og antall samarbeidspartnere prosjektet bidrar til.

Kap 551.61 Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift

Etter pålegg fra ESA ble systemet med regionalt differensierte satser vesentlig innskrenket etter 2003. Dette er bakgrunnen for ordningen. Fra 2007 gjelder imidlertid igjen generelt nedsatte avgiftssatser i mesteparten av det området som hadde nedsatte satser i 2003. Innovasjon Norge har hatt forvalteransvaret for *deler av* de midlene som er bevilget som tilskudd som kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift i distriktene. Denne aktiviteten er trappet ned etter at generelt nedsatte avgiftssatser igjen ble innført fra 2008. Innovasjon Norge har i 2009 gitt tilsagn om 120,7 mill. kroner i slike tilskudd.

Kap 551.71 Nordområdetiltak

For å støtte opp under regjeringens nordområdestrategi la KRD opp til en særskilt innsats innen innovasjon og utvikling av reiseliv i nordområdene i 2009. Det ble avsatt 7,5 mill. kroner i 2009 – i tillegg til 5 mill. kroner på post 72 fra 2008 – til et prosjekt kalt Prosjekt Reiseliv i Nord (PRIN).

Prosjektet som ledes av Innovasjon Norge er et samarbeid mellom Forskningsrådet, SIVA, Nord-Norsk Reiseliv AS (etablert i 2009) og Innovasjon Norge.

Prosjektet har som formål å gi arbeidet med innovasjon, utvikling og profilering innen reiseliv for nordområdene et felles løft gjennom en samordnet og målrettet innsats mellom virkemidler og aktører i de tre nordligste fylkene.

Målet er å bidra til å styrke innovasjon, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i de tre nordligste fylkene. Prosjektet vil legge vekt på å styrke og

bygge opp under eksisterende aktiviteter og bidra til fylkesovergripende samarbeid i landsdelen.

Prosjektet har etablert en styringsgruppe hvor de fire samarbeidsaktørene er representert. I tillegg har prosjektet knyttet til seg en prosjektgruppe med bred representasjon fra reiselivsnæringen og virkemiddelaktørene i nord.

Hovedfokuset i prosjektet i 2009 har vært gjennomføring av gode planprosesser hvor aktører fra de fire samarbeidspartnerne og reiselivsnæringen i nord har vært involvert, gjennom arbeidsmøter og dialog med styringsgruppen og prosjektgruppen.

Som resultat av dette arbeidet har prosjektet prioritert aktiviteter innen tre områder:

- Aktiviteter for å øke kompetansen i bedriftene innen reiseliv i landsdelen, gjennom kompetansekurs, rådgivning og andre konkrete kompetansetiltak.
- Utvikling av markedskompetansen for landsdelen og tilgjengeliggjøring av relevant forskning og markedskunnskap
- En strategisk planprosess for de tre nordligste fylkene for å bidra til en felles strategisk plattform for utviklingen av reiselivsnæringen i nord.

Gjennomføringen av tiltakene startet høsten 2009 og videreføres i 2010 og 2011.

Kap 552.72 a) Nasjonale tiltak for regional utvikling (bevilgning for 2009: 173,7 mill. kroner + 5 mill. kroner øremerket Reiseliv i Nord)

Av årets disponible ramme på 219,4 mill. kroner (inkl. bl.a. overførte midler fra 2008 på 40,7 mill. kroner) er det innvilget tilsagn på 200,6 mill. kroner på denne posten som er benyttet som følger (oppdragsbrevet i parentes):

KRDs Arbeidsmål	Programmer og satsinger	Tilsagn
Arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljø	Arena, NCE og bedriftsnettverk	81,2 mill. kr (61)
Arbeidsmål 1.2 Videreutvikling av etablerte foretak.	BIT-programmet, Kompetanseprogrammet, Designprogrammet	14,0 mill. kr (11)
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	NyVekst, Unge i fokus, Høyvekst, annet entreprenørskap, inkubatorstipend, FORNY og kommuneprosjektet	41,6 mill. kr (47)
Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering	Kultur og opplevelser, Kvinner i fokus, Storbyprosjektet, Regional omstilling, Analyser, Evalueringer, profilering m.v.	63,8 mill. kr (54,7)

I tillegg kommer bevilgningen til ekstraordinære tiltak i Finnmark hvor det i 2009 er benyttet 2,7 mill. kroner av en gjenstående brutto ramme på 6,7 mill. kroner (inkl. annulleringer på tidligere års tilsagn).

For ARENA, NCE og bedriftsnettverk ligger årets bevilgninger over arbeidsmålene for programaktiviteten nevnt i oppdragsbrevet for 2009. Dette skyldes i all hovedsak tidsforskyvninger på prosjekter innenfor NCE i tidligere år, og etterslepet på NCE fra 2008 er i all hovedsak tatt igjen i 2009.

Avviket for arbeidsmål 1.2 knytter seg i første rekke til Kompetanseprogrammet, hvor det er benyttet overførbare midler fra tidligere år til å øke bevilgningene utover årets arbeidsmål.

Program	Overført fra 2008	Annul- leringer fra tidligere år	Prioritert fra ny ramme	Tilsagn 2009	Udisponert pr. 31.12.09 ⁴⁶
Styrke næringsmiljø					
ARENA-programmet	6,7	1,3	18,0	20,9	5,1
Norwegian Centres of Expertise	13,8	2,1	40,0	52,6	3,3
Bedriftsnettverk	5,3	0	3,0	7,7	0,6
Videreutvikle etablerte foretak					
BIT-programmet	0	0	4,0	4,3	-0,3
Kompetanseprogrammet	0	0	2,0	4,5	-2,5
Designprogrammet	0	0	5,0	5,2	-0,2
Entreprenørskap					
NyVekst	3,3	0	8,0	5,7	5,6
Unge i fokus, inkludert mentorordning for unge	0	1,8	13,0	6,6	8,2
Høyvekstprogrammet/annen satsing på entreprenørskap	0	0,8	5,5	2,9	3,4
Inkubatorstipend	0	4,6	13,5	18,1	0
FORNY-programmet	0	0	4,0	4,0	0
Kommunene som førstelinjetjeneste i småskala næringsutvikling	0	0	3,0	4,3	-1,3
Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering					
Kultur og opplevelser	4,8	0	4,0	5,3	3,5
Storbyprosjektet	4,1	0	4,0	6,4	1,7
Regional omstilling	0	0	8,0	8,2	-0,2
Kvinner i næringslivet inkl GRO programmet og ekstrasatsing til kvinner og entreprenørskap	0	0,3	14,5	14,1	0,7
Analyser, evalueringer, profilering samt administrative og operative kostnader knyttet til program	0	6,4	29,2 ⁴⁷	29,8	5,8
Udisp./Prog. under utvikling	2,8	2,8	0	0	2,8
Total	40,7	20,1	178,7	200,6	36,2

Det er innenfor arbeidsmålet entreprenørskap et lavere forbruk av midler enn budsjettet. Det er innenfor denne posten et mindreforbruk på sentral ramme av NyVekst på noe over 2 mill. kroner og et mindreforbruk på Unge i fokus på over 6 mill. kroner, noe som skyldes en tidsforskyvning på satsingen. Det er antatt at dette vil bli tatt igjen i 2010. På Inkubatorstipend er det brukt mer midler enn målet for 2009. Dette henger mye sammen med at det er disponert om igjen annulleringer fra tidligere år og i noen grad er dette også preget av finanskrisesituasjonen.

Avviket under tverrgående tema knytter seg i første rekke til at tilleggsbevilgningen til Reiseliv i Nord er gruppert under dette målet.

Midlene under post 72 har regional begrunnelse, men bruken har uspesifisert geografisk tilknytning. En relativt stor andel (68 %) av bevilgningen er geografisk uspesifisert. Dette er fellesprosjekter som er fylkes- eller kommuneoverskridende, men med regional begrunnelse.

⁴⁶ Det må bemerkes at udisponert pr. 31.12.09 ikke uten videre er tilgjengelig for dette program i etterfølgende år. Vurderingen av dette vil bl.a. henge sammen med om det er tidsforskyvninger i programmet som er årsak til mindreforbruk og om andre programmer av samme årsak har behov for midler noe tidligere.

⁴⁷ Beløpet inneholder 5 mill. kroner øremerket til Reiseliv i Nord.

Nesten 90 % av prosjektene er karakterisert som innovasjon, og 46 % er innovasjon på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Produkt- og tjenesteinnovasjon utgjør 60 % av de bevilgede midler. 38 % av bevilgningene gikk til prosjekter som er karakterisert som kvinnerettet, mens 48 % av bevilgningene er til prosjekter som er internasjonalt rettet. I 2008 var dette 51 %.

Effektindikatorer basert på kundeeffektundersøkelser gjennomført i 2009 blant prosjekter finansiert i 2005-årgangen viser at programmer som delfinansieres over denne posten skårer høyt både på addisjonalitet og på de myke indikatorer, blant dem særlig kompetanse.

På de økonomiske indikatorene har det vært en nedgang i effektene siste år, bortsett for andelen eksport som har økt både for mottakere av FRAM, BIT og NT.

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betydning for over- levelse	Stor betydning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
FRAM	87(100)	38(44)	45(56)	71(78)	11(0)	62(67)	59(54)	2,5(2)
BIT	89(94)	10(32)	20(47)	40(47)	10(7)	67(88)	58(88)	3,3(3)
NT	100(100)	40(40)	20(60)	50(50)	55(25)	100(71)	80(50)	2,9(3)
Ink-stip	100(92)	18(58)	27(54)	50(73)	11(27)	71(100)	64(93)	2,7(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Kap 552.72 b) Nasjonale tiltak for regional utvikling – Tiltak og prosjekter i Finnmark

Kommunal- og Regionaldepartementet (KRD) bevilget i 2005 (mai og september) til sammen 60,37 mill. kroner til å gjennomføre tiltak og prosjekter i Finnmark. Arbeidet skulle baseres på en handlingsplan med konkrete tiltak utarbeidet av en regional arbeidsgruppe ledet av daværende regiondirektør i NHO-Finnmark Erling Fløtten. KRDs uttrykte målsetting var å skape varige arbeidsplasser i 11 utvalgte kommuner i Finnmark.

Oppdraget med å gjennomføre arbeidet ble gitt til Innovasjon Norge. I ledermøte i Innovasjon Norge ble oppdraget delegert til Innovasjon Norge Finnmark.

Det er laget årsrapport om arbeidet hvert år fra oppstartsåret og til og med for året 2008. Årsrapportene viser at det vesenligste av midlene ble bevilget høsten 2005 og i 2006. Etter dette har det kun blitt brukt restmidler som i hovedsak stammer fra prosjekter i handlingsplanen som ikke har blitt noe av, og midler som er trukket tilbake (annulleringer).

Tilsagn 2005 – 2009, fordelt på innsatsområde (beløp i tusen kroner)

Satsingsområde	Budsjett- ramme	Tilsagn 2005	Tilsagn 2006	Tilsagn 2007	Tilsagn 2008	Tilsagn 2009	Rest- ramme
Marin sektor	24 600	14 050	7 577	250	660	2 670	-606
Reiseliv, kultur, opplevelser	13 430	3 250	9 943	0	955	0	-718
Kompetanse	7 150	1 000	2 881	0	120	0	3 149
Kompetanse (SIVA)	300	0	0	300	0	0	0
Frie midler	4 290	0	1 860	0	175	0	2 255

Frie midler (adm.)	2 500	0	2 500	0	0	0	0
Frie midler (komm. nær.fond)	8 400	8 400	0	0	0	0	0
Totalt	60 670	26 700	24 761	550	1 910	2 670	4 079

Avklaringer i forhold til NHDs Kap 2421 post 70

En arbeidsgruppe oppnevnt av NHD, bestående av representanter fra NHD, KR D, LMD, FK D, fylkeskommunene og Innovasjon Norge jobbet i 2008 med avklaringer av problemstillinger knyttet til NHDs kap. 2421. 70. I tilknytning til dette arbeidet ble 19,2 mill. kroner overført fra NHDs kap. 2421. 70 til KR D kap. 552.72 i statsbudsjettet for 2009.

NyVekst 2009

NyVekst er en finansieringsordning som ble lansert medio februar 2008. NyVekst skal bidra til å utløse og realisere potensialet for vekst i nyetablerte eller unge bedrifter lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, sone III og IV. Noe av det nye ved NyVekst er at man for første gang under gitte forutsetninger kan finansiere *driftskostnader* etter nærmere spesifiserte kriterier.

NyVekst hadde i 2009 en tentativ ramme på 70 mill. kroner. Av dette var fylkeskommunene forutsatt å stille til rådighet inntil 62 mill. til INs distriktskontorer (kap. 551, post 60). De fleste fylkeskommunene har imidlertid ikke øremerket midlene i sin tildeling til Innovasjon Norge.

NyVekst vil således "konkurrere" med andre tjenester til målgruppen entreprenører. Rammen varierer fra noen få hundre tusen i f.eks. Østfold og til dels Buskerud og Agder, mens f.eks. de tre nordligste fylkene til sammen har ca. 1/3 av den totale ramme.

Innovasjon Norge sentralt ble tilført disposisjonsmulighet for 8 mill. kroner fra KR D (Kap 552, post 72). Dette anvendes til tilsagn i de fylkene der tildelt ramme ikke strekker til i forhold til behovet.

Totalt ble det gitt tilsagn på ca. 33, 5 mill. kroner, hvorav 5,7 mill. kroner ble bevilget av den nasjonale rammen. Disse tilsagnene ble hovedsaklig innvilget i annet halvår. Første halvår 2009 var i stor utstrekning preget av distriktskontorenes fokus på tiltakspakken i forbindelse med finanskrisen.

Oppfatningen er at det lave forbruket i forhold til rammen skyldes moderat bruk av ordningen i nord, kravet til rask vekst og kravet om like stor tilførsel av frisk egenkapital som NyVekst-støtten kombinert med at det i finanskrisetåret var meget stor pågang etter andre tjenester med større etterspørsel; etablererstipend, distriktsutviklingstilskudd og ikke minst risikolån. Noe av årsaken kan også ligge i at IN i 2009 har måttet omdisponere ressurser som følge av finanskrisen og i noen grad ikke har kunne arbeide så proaktivt med NyVekst som en har ønsket.

Innovasjon Norge har i 2009 valgt å opprettholde kravet til vekst- og verdiskapingspotensial. Dette var krevende i 2009 som følge av Finanskrisen konsekvenser for realøkonomien og de generelle bedriftskonjunkturer, men vi mener det er riktig å "legge lista høyt".

Det er i 2009 gitt 54 tilsagn til 47 NyVekst-bedrifter. Av disse var 8 oppfølging av 2008 bedrifter med nye utviklingsprosjekter. At det ikke var flere oppfølgingsprosjekter skyldes at de fleste tilsagn også i 2008 kom mot slutten av året og gjaldt finansiering for *hele* 2009. Flere av "2008-årgangen" forventes å kunne oppnå tilsagn også i 2010. Noen av bedriftene som fikk tilsagn i 2008 var imidlertid allerede da i år 4 eller 5 etter etablering (Brønnøysund-registrering) og kan dermed etter kriteriene ikke følges opp lenger.

Bedriftene var i 2009 fordelt på fylkene Hedmark 3, Oppland 0, Buskerud 1, Telemark 2, Rogaland 5, Hordaland 5, Sogn og Fjordane 3, Møre og Romsdal 9, Sør-Trøndelag 2, Nord-Trøndelag 3, Nordland 2 og Troms 8, og Finnmark 4.

Det er en ambisjon å nå en andel på 40 % kvinnerettete prosjekter innen 2013. Faktisk andel i 2008 var vel 40 % både i forhold til kroner og i forhold til antall. Dette var eksepsjonelt høyt og er nok uttrykk for at kvinnefokus ble fremtredende i forbindelse med lanseringen av NyVekst – dette til tross for at det ikke var noe krav eller mål mht så stor andel allerede da. I 2009 falt kvinneandelen til ca. 25 %, hvilket er relativt tilsvarende som for andre sammenlignbare tjenester i Innovasjon Norge.

Det legges opp til en følgeevaluering av NyVekst i 2010 slik som tidligere planlagt. Da tjenesten ble lansert for kun to år siden vil det bare i begrenset grad være mulig å identifisere resultater og effekter allerede nå. Innovasjon Norge har imidlertid registrert et relativt høyt vekstpotensiale blant flertallet av NyVekst-bedriftene. Innovasjon Norge ber evaluator blant annet om innspill, med utgangspunkt i mål for NyVekst, på hva relevante resultat og effektmål kan være og hvordan disse kan samles inn.

Satsingen på kultur og opplevelsesnæringene (4 mill. kroner)

Det ble avsatt 4 mill. kroner av posten til denne satsingen i 2009 over kap 551 post 72 i 2009. I tillegg er det overført 3,9 mill. kroner fra 2008. Nesten 5 mill. kroner ⁴⁸ er benyttet i 2009. For nærmere beskrivelse av satsingen, se kap. 4.1.2.2.

---

⁴⁸ Beløpet inngår i forbrukstallet under gruppen Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering ovenfor.

5.5 Landbruks- og matdepartementets budsjettposter

Følgende endringer i forhold til 2008 ble signalisert i oppdragsbrevet for 2009:

- Bioenergiprogrammet utvides med flisproduksjon
- Ny oppgave: Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer
- Ny oppgave: E-sporing fagpilot
- Ny oppgave: Nyetableringer i landbruket

Kort om de nye oppgavene i 2009:

Som ledd i regjeringens tiltakspakke ble det etablert en støtteordning for økt produksjon av brenselsslis. Det ble totalt stilt 19 mill. kroner til disposisjon for denne ordningen i 2009.

Med utgangspunkt i erfaringer knyttet til pilotprosjekter i Verdal, Hamar og Stavanger ble det i 2009 etablert et nasjonalt inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer. Målet er å øke etableringstakten, overlevelseskraften og vekstraten til nye virksomheter innen mat- og naturbasert næring. SIVA er programansvarlig, og programmet utvikles og driftes i samarbeid med Innovasjon Norge og regionale næringsaktører.

E-sporing har som formål å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden. LMD er ansvarlig for prosjektene, men legger til grunn at IN bistår med vurderinger av prosjektene.

For å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk ble partene i jordbruksforhandlingene 2008 enige om å innføre en ordning for nyetablering av melkeproduksjon. Det er SLF som tildeler kvotene, men Innovasjon Norge har bistått SLF i utformingen av – og gjennomføringen av ordningen.

Vi har ellers følgende kommentarer til de ulike kapitelpostene:

Kap 1149.50 Innlandet 2010

Det ble satt av 20 mill. kroner på LMDs budsjett for 2006 til oppfølging av prosjektet Innlandet 2010. Det var en forutsetning at midlene skulle fordeles over en periode på 3-4 år. Det er i 2009 bevilget 6 mill. kroner til ulike prosjekter.

Innlandet 2010 er et innovasjonsprosjekt som har til hensikt å oppnå økt bedrifts-etablering og nyskaping i Innlandet. Midlene skal brukes innenfor de fire prioriterte handlingsområdene landbruksbasert industri, bioenergi, landbruksbasert reiseliv og bioteknologi. Midlene skal sees i sammenheng med andre satsinger i Innlandet i regi av Innovasjon Norge (Arena og NCE), SIVA og Forskningsrådet.

Kap 1149.71 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket

Skog-, klima- og energitiltak (bevilgning for 2009: 34 mill. kroner)

Innen dette formål ble disponert 15 mill. kroner fra opprinnelig statsbudsjett og til sammen 19 mill. kroner over regjeringens tiltakspakke. Av en total ramme på 34 mill. kroner ble det gitt tilsagn til kunder for 28 mill. kroner. Det meste av dette ble brukt til utvikling og investeringer i flisproduksjon.

Se for øvrig kommentarene under avsnittet Bioenergiprogrammet, under kap. 1150.50.

Trebasert innovasjonsprogram (bevilgning for 2009: 27 mill. kroner samt 20 mill. kroner fra Regjeringens tiltakspakke.)

Det er i 2009 gitt tilsagn om 57,4 mill. kroner fra Trebasert innovasjonsprogram.

Trebasert innovasjonsprogram skal bidra til målsettingen om å øke trebruken og derigjennom avvirkningen i norske skoger. Dette gjøres gjennom å videreutvikle bedriftene i den trebaserte verdikjeden. Trebasert innovasjonsprogram har spesielt fokus på utvikling av leverandører, konsepter, byggsystemer og kompetanse innenfor byggsektoren, utvikling av treprodukter mot forbrukermarkedet og kompetansetiltak innenfor næringa.

Aktiviteten i programmet økte sterkt i 2009. Det ble innvilget 132 prosjekter mot 58 prosjekter i 2008. Satsingen med både sentral og regionale pådrivere for å øke utviklingsaktiviteten innenfor sektoren er videreført og intensivert i 2009. Programmet fikk i tillegg utvidet rammen for 2009 med 20 mill. kroner gjennom regjeringens tiltakspakke.

Trebasert Innovasjonsprogram var ikke introdusert i 2005, da de kundene som inngår i kundeeffektundersøkelsen i 2009 fikk sine tilsagn. Effektindikatorer er derfor basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen for det tidligere treprogrammet (VSP skog). (I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
VSP-skog	88(89)	33(44)	43(44)	50(75)	(0)(14)	75(88)	71(75)	3,9(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

Det tidligere treprogrammet viser til relativt høy addisjonalitet, men har noe mindre betydning for de økonomiske indikatorene som overlevelse, lønnsomhetsutvikling og omsetning. Effekten på kompetanse og innovasjon ligger over snittet for alle tjenestene. Samarbeidsbidraget ligger også godt over snittet. Endringene på de ulike indikatorene fra året før har vært ubetydelige, antallet respondenter har i tillegg vært såpass lavt at eventuelle endringer ikke kan tillegges stor vekt (av et totalt antall bevilgninger på 48, så har kun 16 svart på undersøkelsen).

Kap 1150.50 Til gjennomføring av jordbruksavtalen (bevilgning for 2009: 152 mill. kroner, inkl 25 mill. kroner til bioenergi i ekstraordinære midler⁴⁹)

Det er gitt følgende tilsagn fra Innovasjon Norge i 2009:

	Tilsagn i mill. kroner
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	80,5
Sentrale BU-midler	16,6
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	20,8
Bioenergiprogrammet	35,9
Innlandet 2010	6,0
Administrasjon av ordninger under LUF ⁵⁰	1,8
Fylkesvise BU-midler	Se eget avsnitt nedenfor

⁴⁹ Udisponerte midler fra 2008 samt inndratte midler i 2009 kommer i tillegg.

⁵⁰ LUF = Landbrukets utviklingsfond.

Verdiskapingsprogrammet for mat (VSP-Mat) skal legge til rette for utvikling og produksjon av norske matvarer. Formålet er å styrke konkurransekraften og øke lønnsomheten for både primærprodusenten i landbruket og resten av verdikjeden. For å lykkes må det fokuseres sterkere på markedet og de muligheter det gir til å ta ut en større fortjeneste for produsentene.

Det er fra 2009 etablert et tilbud om vekstkampanje til bedrifter som ønsker å. Tilbudet er en del av satsingen på vekstbedrifter som ble lansert av landbruks- og matminister Lars Peder Brekk i slutten av 2008 som en del av regjeringens mål at innen 2020 skal 20 % av omsatt mat i dagligvarehandelen være norske matspesialiteter. Det er nedsatt en egen prosjektgruppe som kvalitetssikrer alle søknadene om vekstmidler.

Innovasjon Norge har hatt en sentral rolle de store i mat- og profileringsarrangementene *Internationale Grüne Woche - IGW* (Berlin jan 09) og *Matstreif* (Oslo, september 09). Effektindikatorer basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen for VSP Mat-programmet:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
VSP-mat	97(88)	44(43)	48(49)	84(70)	9(10)	86(85)	79(79)	4(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

VSP-mat har relativt høy addisjon- alitet, og andelen har økt ytterligere det siste året. Betydningen for overlevelse har det siste året økt, ellers ligger verdiene på de andre økonomiske indikatorene relativt stabilt og lavt, det gjelder også effekten på eksport. På de myke indikatorene ligger fremdeles VSP-matprogrammet høyt, både bidraget til kompetanse, innovasjon og antallet samarbeidskonstellasjoner er stort.

Det ble i begynnelsen av 2009 avlevert en egen evaluering på VSP-matprogrammet (NILF). Evalueringen konkluderte med at programmet viser god måloppnåelse, også når det gjelder lønnsomheten for primærprodusentene, og at resultatene taler for en videre satsing.

Sentrale bygdeutviklingsmidler (BU-midler) er bedriftsovergrepene utviklingsmidler for å fremme utvikling innen f.eks. en bransje eller en bestemt landbruksproduksjon. Midlene disponeres av Landbruks- og matdepartementet i samråd med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I detaljrapporten om satsinger og programmer, er det redegjort noe mer for prosjektene.

Utviklingsprogram for grønt reiseliv.

Ordringen ble etablert som eget program ved jordbruksforhandlingene 2006, var tidligere en del av de sentrale bygdeutviklingsmidlene Programmet skal bidra til å videreutvikle de ressurser som gården og bygda rår over. Med grønt reiseliv menes her at bruken av natur- og kulturressurser skal skje på en bærekraftig måte, og at utviklingen av reiselivsproduktet i stor grad skal bygge på lokal kultur og tradisjoner kombinert med kunnskap om markedet. Hovedmålet for programmet er økt verdiskaping og bedriftsøkonomisk lønnsomhet basert på mat, kultur, natur og aktivitetsbaserte opplevelser.

Det ble i 2009 bevilget prosjektmidler til totalt 23 prosjekter, og det er igangsatt flere spennende utviklingsprosjekter, både av regional og nasjonal art. Markedsføringsprosjektene og temaprojektene er utvidet og noe justerte ift. innretningen, og er i 2009 videreført med godt resultat.

Bioenergiprogrammet

Formålet med *Bioenergiprogrammet* er å videreutvikle bioenergi som forretningsområde for jord- og skogbruksnæringen. Programmet skal stimulere til å produsere, bruke og levere bioenergi i form av brensel eller ferdig varme.

Rammen for bioenergiprogrammet ble økt med 25 mill. kroner i revidert statsbudsjett. Dette kommer i tillegg til opprinnelig ramme på 35 mill. kroner over jordbruksavtalen og nysatsing til flisproduksjon over kap. 1150.50.

I 2009 sank prisene på gass, fyringsolje og elkraft. Dette ga svært vanskelige konkurranseforhold for bioenergi. Til tross for dette har programmet hatt en vekst innen noen områder.

Kap 1150.50 Fylkesvise BU-midler (ramme for tilskudd: 460 mill. kroner, låneramme for rentestøtte: 966,5 mill. kroner, inkl ekstraordinære rammer)

Det er gitt følgende tilsagn fra Innovasjon Norge i 2009:

• Tilskudd tradisjonelt jord- og hagebruk	326,2 mill. kr
• Tilskudd utviklingstiltak/ nye næringer	105,5 mill. kr
• Lånebeløp for rentestøtte, tradisjonelt jord- og hagebruk	831,6 mill. kr
• Lånebeløp for rentestøtte, utviklingstiltak/ nye næringer	91,3 mill. kr

I tillegg er det innvilget 43,5 mill. kroner i risikolån til landbruket i 2009. Det er gjort tapsfondsavsetninger fra BU-midlene på totalt 7,2 mill. kroner for å møte eventuelle framtidige tap på disse risikolånene.

Investeringsviljen i landbruket er stor, noe som merkes ved stor etterspørsel etter både lån og tilskudd innen det tradisjonelle landbruket. Det er også økende etterspørsel etter finansiering av næringsutviklingsprosjekter knyttet til tilleggsnæringer som grønt reiseliv, lokalprodusert mat, grønn omsorg / Inn på tunet og bioenergi, men etterspørselen varierer mellom fylker/regioner.

Bygdeutviklingsmidlene er ulike tilskuddsordninger med formål å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig og lønnsom verdiskaping med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Innovasjon Norge forvalter bedriftsrettede BU-midler til:

1. *Etablererstipend*
2. *Bedriftsutvikling*
3. *Investeringer*
4. *Generasjonsskifte*
5. *Andre tiltak*

Det er gjennom fylkesvise strategier fastsatt regionale retningslinjer for hvor store tilskudd en kan få.

Effektindikatorer basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Gjennom- snitt antall områder økt kompetanse	Gjennom- snitt antall områder økt innovasjon	Gj. Snitt antall sam- arbeids- partnere
BU totalt	83(77)	59(57)	53(57)	84(78)	4(7)	46	53	2,2(2,2)
BU trad.	81(73)	60(66)	55(68)	84(81)	4(7)	42	51	1,9(1,7)
BU tillegg.	91(83)	53(52)	48(49)	70(80)	4(4)	64	65	3,6(2,6)
BU- stipend	92(80)	48(42)	48(42)	79(70)	3(9)	70	64	3,3(3,1)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

BU-midlene har hatt relativt lave skår på flere av indikatorene tidligere. Dette er fremdeles tilfelle, men vi ser at det er visse endringer på gang. Addisjon- aliteten har vært økende når det gjelder alle ordningene, og ligger for første gang over snittet for BU- stipendet.

Betydningen for de *økonomiske indikatorene ligger noe over snittet* for alle tjenestene, med unntak av for *eksporten*. Betydning for økt eksport er en lite relevant effektindikator for både tradisjonelle investeringer og tilleggsnæringer. Dette skyldes at både tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer i landbruket stort sett satser på det nasjonale markedet.

Betydningen for kompetanse, innovasjon og samarbeid er fremdeles relativt lav og under snitt, bortsett mht samarbeid når det gjelder BU- stipendet. Det er også forskjell på BU- tradisjonelt landbruk og BU- tilleggsnæringer. På de myke indikatorene som kompetanse, innovasjon og samarbeid ligger BU- tilleggsnæringer imidlertid over snittet for alle tjenestene.

Kap 1151.51 Verdiskapingsprogrammet for reindrift (bevilgning for 2009: 7,7 mill. kroner)

Formålet med verdiskapingsprogrammet for rein (VSP Rein) er å øke verdiskapingen i næringen, slik at det kommer reieneierne til gode. Verdiskapingsprogrammet for reindrift ble etablert i 2001, som en del av reindriftsavtalen mellom staten v/Landbruks- og Matdepartementet og reindriften v/bransjeorganisasjonen NRL. Programmidlene avsettes årlig over reindriftsavtalen. Programmet er bedriftsrettet, med fokus på utviklingsprosjekter i eksisterende bedrifter og nyetableringer

I tillegg til årets ramme, ble det overført 1,9 mill. kroner fra 2008 slik at disponibel ramme for 2009 var 9,6 mill. kroner. Det er i 2009 bevilget 5,2 mill. kroner fra programmet. I programmet er fokuset nå i større grad flyttet over på oppfølging av reieneiereide foredlingsforetak, mot tidligere nyetablering av slike foretak. Dette innebærer at 50 % av tildelte midler gjelder tilleggsinvesteringer og kompetansehevende tiltak til etablerte VSP-rein bedrifter, i samsvar med programmets reviderte strategi. På bakgrunn av evalueringa i 2007 arbeides det med å øke satsinga på nettverk. Sammen med fokus på kompetanse har dette bidratt til igangsettelse av FRAM-Rein høsten 2009. VSP-Rein satser fortsatt på nyetableringer av foretak som fyller kriteriene, men kravet til nyskaping, og eller utnyttelsesgraden av biprodukter fra rein er skjerpet.

Verdiskapingsprogrammet for reindrift er med i kundeeffektundersøkelsene (KEU), men i etterundersøkelsen av 2005-årgangen, som er benyttet for de andre tjenestene, er antallet respondenter for få til å gi noen mening. Fra førundersøkelsen av 2008-årgangen, har vi imidlertid følgende resultater (av en populasjon på 51 med 33 svar):

Tjeneste	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Andel med Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. Snitt antall sam- arbeids- partnere
VSP-rein	100(100)	73(33)	100(100)	82(67)	-	3,4(4,1)	3,8(3,3)	4,5(4,7)
Gj.snitt alle tj.	85(86)	67(66)	78(76)	73(77)	57(29)	3,3(3,2)	3,4(3,0)	3,3(3,7)

Tallene i parentes gjelder årgangen kunder 2007 intervjuet i 2008.

Verdiskapingsprogrammet for rein er karakterisert av å ha *høy addisjon- alitet*, lavere enn snitt betydning for økonomiske indikatorer, men høyere enn snitt betydning for myke indikatorer som *kompetanse, innovasjon og samarbeid*.

Kap 1151.51 Konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk (bevilgning for 2009: 1,4 mill. kroner)

Innovasjon Norge har i 2009 gitt tilsagn om knapt 1,4 mill. kroner fra ordningen. Det vises til egen rapport om ordningen i heftet med detaljrapporter.

Klagesaksbehandling

Det er etablert klagerett for BU-midler, VSP-mat og VSP-reindrift.

Hovedstyret i Innovasjon Norge har delegert beslutningsfullmakt i klager over vedtak i BU-saker til en BU-klagenemnd. Innovasjon Norges klagenemnd (for BU-saker og VSP-mat) består av 3 medlemmer fra INs hovedstyre og 2 eksterne medlemmer fra hhv. Norges Bondelag og Norsk bonde- og småbrukerlag. Ved årsskiftet hadde klagenemnda følgende sammensetning:

Eli Blakstad, leder
 Elin Tveit Sveen
 Harald Milli
 Anders Huus
 Jorunn Haugland Støen

Klagenemnda for VSP-Reindrift besto av:

Eli Blakstad
 Elin Tveit Sveen
 Harald Milli
 Johan Mathis Turi
 Laura Jåma Renfjell

Det er i 2009 behandlet 30 klagesaker. Nær 70 % av klagesakene gjelder klage på vedtak vedrørende investering i driftsbygning innen tradisjonelt landbruk. Dette gjenspeiler til en viss grad den store søknadspågangen i forhold til tilgjengelige midler innen tradisjonelt landbruk.

Innovasjon Norge og forsøksregionene Nord-Gudbrandsdal og Valdres fikk i 2009 tildelt 150 mill. kroner i ekstraordinære midler (BU-tilskudd) og 300 mill. kroner i økt låneramme for rentestøtte. Dette har medført at fylkene har kunnet innvilge betydelig flere søknader, og har trolig vært en medvirkende grunn til nedgangen i antall klager.

Antall klagesaker i 2009 er ca. 35 % lavere enn i 2008. Omgjøringsprosenten var ca. 13 %, vesentlig høyere enn forrige år (ca. 4 %).

Det ble i 2009 ikke behandlet noen saker i klagenemnda for VSP-Reindrift.

5.6 Fiskeri- og kystdepartementets budsjettposter

Oppdragsbrevet for 2009 med vedlegg, Reviderte fiskeripolitiske retningslinjer sier at formålet er å sikre en lønnsom og langsiktig bærekraftig marin næring og verdiskaping for hele samfunnet. Innovasjon Norge (IN) skal arbeide for å realisere det langsiktige verdiskapingspotensialet i de marine næringene ved å bidra til å utvikle:

- Markedsorienterte og bærekraftige verdikjeder.
- Nyskapende og internasjonalt ledende produkter.
- Nyskapende og internasjonalt ledende produksjonsprosesser.

Videre bes det om at Innovasjon Norge utviser forsiktighet med bevilgninger som kan forsterke overkapasitet i relevante deler av flåte, industri og akvakultur.

Innovasjon Norge har et nært samarbeid med Forskningsrådet og Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond, men Innovasjon Norge har en mer spisset strategi mot markedsorientering. De viktigste samarbeidspartnerne i utvikling og gjennomføring av programmer innenfor marint område er næringens organisasjoner, Eksportutvalget for fisk og fylkeskommunene. I operasjonaliseringen er det et nært samarbeid med bedriftene.

Kap 2415.50 Ekstraordinære tiltak i forbindelse med finanskrisen

I forbindelse med Regjeringens tiltakspakke ble IN tilført økte rammer, herunder en garantiramme med bevilgning på kap 2415 post 50 på 175 mill. kroner og en økning av Marint verdiskapingsprogram (MVP) på 20 mill. kroner. Samtidig ga Fiskeri- og kystdepartementet sitt samtykke til at Innovasjon Norge i 2009 hadde fullmakt til å gi tilsagn om garantier knyttet til garantiavtaler for fiskesalgslagene. Det ble senere, etter behandling i Stortinget i november 2009, bevilget en ramme på 250 mill. kroner til likviditetslån gjeldende for 2009.

Likviditetslån: Dette produktet forutsatte et nært samarbeid med bankene for å avhjelpe bedriftenes likviditetsproblemer og for å sette industrien i stand til å kjøpe fisk i 2010. Ordningen trådte først i kraft i november. Det viste seg at søknadsinngangen var moderat i forhold til tilgjengelig tilsagnsramme. Det er INs inntrykk at den moderate søknadsinngangen i forhold til tilgjengelig ramme særlig har sammenheng med at det uttrykte behovet for lån fra næringen i stor grad var relatert til at det var ønsket at lånetilbudet skulle ha uvanlig begrensede krav til så vel rentenivå, rentebetaling, avdragsprofil som sikkerhetsstillelse. Samtidig ble det gitt uttrykk for at ordningen ikke måtte virke konkurransevridende. I tillegg kom at flere selskap åpenbart var i et uavklart forhold til sin bankforbindelse. Ordningen ble innrettet med utgangspunkt i tilnærmet de betingelser som normalt gjelder for INs øvrige risikolåneordninger. Det ble gjort 6 bevilgninger i 2009, med totalt 26,5 mill. kroner i tilsagn. De fleste tilsagnene er gitt til bedrifter i Troms. Likviditetsordningen opphørte pr. 31.12.2009 i den forstand at det ikke gis nye tilsagn etter dette.

Garantiordningene: Egen garantiordning på 97,5 mill. kroner rettet mot industrien ble i liten grad etterspurt, og det er gitt tilsagn med garantiansvar 3,5 mill. kroner innenfor denne rammen. Garantiordningene med fiskesalgslagene er gitt tilsagn om til Norges Råfisklag og Norges Sildesalgslag og med et maksimalt garantiansvar på INs hånd 292,5 mill. kroner (hhv. 75 % av 320 og 70 mill. kroner).

Marint verdiskapingsprogram: Økningen på 20 mill. kroner ble brukt for å stimulere etterspørselen etter hvitfiskprodukter, særlig torsk, i prioriterte markeder og i nært samarbeid med EFF.

Kap 2415.75 Marint verdiskapingsprogram (MVP)

Innovasjon Norge (IN) utarbeidet i 2005 MVP som rettes mot markedsorientering for å bedre konkurranseevnen og lønnsomheten i norsk sjømatnæring. I statsbudsjett for 2006 ble programmet tildelt en ramme på 40 mill. kroner, i 2007 ble rammen økt til 65 mill. og programmet utvidet med to nye aktiviteter rettet mot utviklingstiltak og tiltak for å styrke utviklingen av lønnsomme sjømatbedrifter i områder med særlig omstillingsbehov. MVP er videreført på samme nivå i 2008 og 2009.

Viktigste element i MVP er mobilisering av kommersielle bedriftsnettverk mot marked. Alle deler av sjømatnæringen er aktuelle. Primærkravet som stilles til bedriftene er vilje til forpliktende, langsiktig samarbeid innen nettverket. I tillegg tilbyr programmet kompetansetjenester og felles internasjonaliseringstiltak for å støtte MVP - nettverkene, men også enkeltbedrifters verdikjeder for sjømat. Målet er å øke verdien pr. produsert kg samt å skape langsiktige relasjoner med kunder i markedet.

MVP tilbyr seks tiltak:

1. Kommersielle, forpliktende nettverk mot marked
2. Kompetanseprogram for sjømatnæringen
3. Utplassering i markedene for at utvalgte personer
4. Felles internasjonaliseringstiltak
5. Områder med særlig omstillingsbehov (KMM)
6. Utviklingstiltak

MVP er et resultat av nært samarbeid mellom Fiskeri- og kystdepartementet og Innovasjon Norge. Gjennomføringen av MVP forutsetter en tung involvering av ansatte i Innovasjon Norge hjemme og ute: fra distriktskontorene 15 medarbeidere, fra kontorene i utlandet 8 og fra Oslo 7. Det er opprettet en prosjektgruppe med 4 personer fra distriktskontorene og prosjektleder, som har telefonmøte hver fredag der alle prosjektsøknadene i MVP gjennomgås. Implementering av MVP og sjømatstrategien i Innovasjon Norge slik at strategien gjøres gjeldende for alle tjenester rettet mot sjømatnæringen, er fortsatt en utfordring, og har høyeste prioritet.

Det er etablert en Nasjonal arbeidsgruppe som består av representanter fra Fiskeri- og kystdepartementet, Norges Forskningsråd, LO, FHL, Norges fiskarlag, NSL, fylkeskommunene ved Landsdelsutvalget i Nord-Norge, Trøndelagsfylkene og Vestlandsrådet, Forskningsfondet og EFF. Gruppen har hatt 1 møte i 2009.

Nettverk

Målet er 30 nye forprosjekt og 10 nye hovedprosjekt årlig. Antall etablerte hovedprosjekt i 2009 var 11 og det ble startet opp hele 46 forprosjekt. Det er også positivt at flere av disse kommersielle bedriftsnettverkene er innenfor Områder med særskilte omstillingsbehov (KMM) i MVP.

Kompetanseprogram

Kompetanseprogrammet er gjennomført av NHH med 5 samlinger over ett år, deriblant en utenlandssamling. Denne ble arrangert av INs divisjon utland - London og Paris - i samarbeid med NHH. Kurset er lagt på bachelornivå, og gir 30 studiepoeng. Hovedfokus i programmet er markedsorientering – strategiutvikling, organisering, merkevarebygging, markedsføring og alliansebygging. Programmet får svært positiv tilbakemelding fra deltakerne.

Traineeordning

Det ble i perioden januar/juli 2009 sendt ut 7 traineer, hver med varighet på 3-6 måneder. Disse var rekruttert i 2008 og oppholdssted varierte fra Stocholm til Tokyo. Nye traineer ble ikke rekruttert i 2009. Våren 2009 prøvd vi ut en ny ordning med korttidsopphold over 2-3 uker i utlandet. Målgruppe har vært unge, fortrinnsvis kvinner, fra bedrifter i omstillingsområdene

Felles internasjonaliseringstiltak

Målet er å overføre markedskompetanse til norske bedrifter. I dette arbeidet benyttes hele organisasjonen, kontorene i utlandet, distriktskontorene i Norge og hovedkontorets Matavdeling (LAMA) sammen med Messeavdelingen. Samarbeid med EFF er viktig. Budskapet er at norske sjømatbedrifter er en foretrukket og langsiktig partner for kjøperne i internasjonale markeder. Bærekraft står sentralt.

Tiltak i 2009 var organisering av arenaer hjemme og ute. For 2010 er det ønskelig med en sterkere innsats på hjemmemarkedet. Viktige sjømatmesser hvor vi har profilert Innovasjon Norge og norsk sjømatnæring: European Seafood Exposition, Brussel, World Food Moscow, Moskva, Aqua-Nor, Trondheim, Seoul Food and Hotel Exhibition og China Fisheries and Seafood Expo., Qingdao. På de største messene arrangerte vi også markeds- og fagseminarer for norske sjømatbedrifter.

Områder med omstillingsbehov

Oppdraget er å skape varig lønnsom aktivitet i områder med særskilte omstillingsbehov. Prosjektet ble utformet i 2007 i samarbeid med fylkeskommunene langs kysten og Innovasjon Norges distriktskontor.

I mai 2008 startet fase 1 og det ble det arrangert oppstartssamlinger i sju regioner med til sammen 25 kommuner. I denne startfasen ble lokale konkurransefortrinn, bærekraftig utvikling i et utvidet begrep og samarbeid mellom forskjellige næringer satt på dagsordenen. Målet er å skape ny optimisme med varige, lønnsomme lokale aktiviteter som skal nå ut til et globalt marked. Det er gjennomført totalt 3 bedriftssamlinger i hver av de 7 regionene hvor motivasjon, kompetanse, design og marked var gjennomgående tema. Totalt 199 personer fordelt på 164 bedrifter har vært involvert på bedriftssamlingene.

I november 2008 startet fase 2, hvor bedriftene får individuell konsulent hjelp til å konkretisere sine ideer og konsept. Videre bistår konsulentene med prosjektplanlegging og finansieringssøknad til Innovasjon Norge. I dag jobbes det med 61 konkrete prosjekter langs Norges kyst i programmet. 26 prosjekter har allerede fått finansiering på til sammen 12,7 mill. kroner. Flere prosjekter vil bli realisert i tiden som kommer. Nye prosjekter og bedrifter vil kunne få bistand til sine ideer helt frem mot sommeren 2010.

Utviklingstiltak

Innovasjon Norges største fortrinn ligger i kobling mellom utekontorenes markedskompetanse og distriktskontorens kunnskap om bedriftene. Det er derfor satt i gang flere nye prosjekter som starter opp med konkretisering av markedets krav og muligheter. Denne fasen gjennomføres av utekontorene som direkte oppsøker markedsaktører for å kartlegge deres behov og strategi for utvikling av sin omsetning av sjømatprodukter. Oppfølgingen skjer gjennom distriktskontorene som identifiserer bedrifter som kan tilpasse seg markedskravene. Signalene fra kjedene i markedene er at de ser muligheter ved å utvikle kunderelasjoner direkte med norske produsenter.

Gjennomførte eksterne evalueringer i 2009 (før-, følge-, midtveis- el. sluttevaluering)

Nordlandsforskning med Oxford Research som samarbeidspartner leverte system for mål- og resultatstyringssystem (MRS-system) og nullpunktmåling for MVP i april 2008. Dette arbeidet er videreført av Oxford Research og inneholder følgende komponenter:

- MRS-systemet måler alle MVP-nettverk og registrerer støtteaktiviteter
- MVP-utviklet database som registrerer alle data som samles inn
- Gjennomført nullpunktmålinger i alle bedriftsnettverk som er etablert fra starten i 2006 til og med oktober 2009
- Databasen gir:
  - Oversikt over alle kombinasjoner av bedriftsnettverk og støtteaktiviteter
  - Ta ut oppdaterte data etter hvert

Første halvår 2009 foretok Econ i samarbeid med Nofima en vurdering av MVPs innretting, verktøy og gjennomføringen i Innovasjon Norge. Vurderingen var positiv med hensyn til innretting og verktøyene MVP nettverk og Kompetanseprogrammet. Samtidig ble det konkludert med at Traineeprogrammet i sin daværende form var for kostbart i forhold til deltakernes oppgitte nytteeffekt. Traineeprogrammet ble dermed stoppet, og alternative tilbud er under utvikling.

Marint innovasjonsprogram er med i kundeeffektundersøkelsene (KEU), men i etterundersøkelsen av 2005-årgangen, som er benyttet for de andre tjenestene, er antallet respondenter for få til å gi noen mening. Fra førundersøkelsen av 2008-årgangen, har vi imidlertid følgende resultater (av en populasjon på 41 med 24 svar):

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
Marint innov.pr	94(87)	53(43)	69(71)	61(69)	77(67)	5,3(5,0)	4,5(4,6)	4,1(4,8)
Gj.snitt alle tj.	85(86)	67(66)	78(76)	73(77)	57(29)	3,3(3,2)	3,4(3,0)	3,3(3,7)

Tallene i parentes gjelder årgangen kunder 2007 intervjuet i 2008.

Marint innovasjonsprogram er karakterisert av å ha relativt *høy addisjonalitet*, lavere enn snitt betydning for økonomiske indikatorer, bortsett fra eksport hvor prosjektstøtten betyr mye.

Programmet skårer betydelig høyere enn snitt mht betydning for myke indikatorer som *kompetanse*, innovasjon og samarbeid.

Kap 1050.76 Tilskudd til strukturtiltak/kapasitetstilpasning

Strukturfondet for kapasitetstilpasning av fiskeflåten ble etablert pr. 01.07.2003 som et kondemneringstilbud for fiskefartøy under 15 meter. Innkreving av avgift fra fiskere ble som planlagt avsluttet pr. 30.06.2008.

På grunn av at det gjenstod en del midler, ble det bestemt å gjennomføre en ekstra utlysingsrunde i 2009. På dette tidspunkt var det innført strukturordning for fartøy ned til 11 meter, og derfor var det kun fartøy under 11 meter som kunne søke om kondemneringstilskudd.

Det kom inn kun 11 søknader i 2009, av disse ble det åtte som aksepterte tilbudet og til sammen fikk utbetalt 4 mill. kroner. Tre av disse var hjemmehørende i Finnmark, tre i Nordland, én i Møre og Romsdal og én i Rogaland. De seks i Nord-Norge hadde gruppe I-rettigheter, de to i Sør-Norge makrell-rettigheter.

Ordningen er evaluert av Fiskeri- og kystdepartementet (mai 2009). Konklusjonen er bl.a. at det ikke var grunn til å foreslå en ny runde med offentlig finansieringsmedvirkning til en kondemneringsordning.

5.7 Utenriksdepartementet

Kap. 116.74 De norske samarbeidsprogrammene med Romania og Bulgaria

Innovasjon Norge inngikk i 2007 avtale med Utenriksdepartementet om å forvalte de norske samarbeidsprogrammene med Bulgaria og Romania. Pengene skal føre til sosial og økonomisk utvikling i mottakerlandene. Samarbeidsprogrammene er på henholdsvis 20 mill. EUR til Bulgaria og 48 mill. EUR til Romania. Den finansielle rammen var fullt utnyttet ved fristens utløp 30. april 2009. Gjennomføringsperioden utløper 30. april 2011.

De norske samarbeidsprogrammene følger av EØS-avtalen for 2004-2009, Norges økonomiske forpliktelser overfor de nye EU landene Romania og Bulgaria. Inntektsoverføringene skal styrke samarbeidsprosjekter, gjøre dem økonomiske robuste og styrke sannsynligheten for å lykkes. Det er en klar målsetting at det skal fremgå at det er merverdi i at Norge effektivt forvalter midlene og at programmene fremmer kulturelt, sosialt, politisk og økonomisk samarbeid mellom landene

IN har mottatt og bearbeider nærmere 120 prosjektforslag for Romania og ca. 70 for Bulgaria. I tillegg har vi mottatt nærmere 100 prosjektideer som vi ikke har anbefalt videreført i formelle søknader. Alle prosjekter som mottar støtte offentliggjøres på NCPs hjemmeside www.norwaygrants.org.

Vi kan konstatere at alle midlene ble tildelt innenfor fristen 30. april 2009. For Romanias del vil i alt 29 individuelle prosjekter motta støtte på til sammen ca. 42,2 mill. EUR. I tillegg kommer forprosjektmidler og prosjektadministrasjon. 35 % av midlene er innenfor privat sektor.

For Bulgarias del vil i alt 22 individuelle prosjekter motta støtte på til sammen ca. 17,5 mill. EUR. I tillegg kommer forprosjektmidler og prosjektadministrasjon. 25 % av midlene er innenfor privat sektor.

Samarbeidet med rumenske og bulgarske myndigheter har vært meget godt og videreføres i gjennomføringsperioden.

Finanskrisen har hatt en negativ innvirkning på bedrifters og institusjoners mulighet til å sikre egenfinansiering. Innovasjon Norge har gjennomført tiltak som økt forskuddsbetaling. Dette innebærer økt risiko med påfølgende behov for økt kontroll. UD har tildelt IN 3 mill. kroner i ekstra midler for styrket kontroll og oppfølging. Finanskrisen kan lede til at enkelte prosjekter ville kunne få problemer underveis og eventuelt ikke la seg gjennomføre som forutsatt. Foreliggende EØS-avtale innebærer at ubrukte midler tilbakeføres til Norge. Norske myndigheter (UD) vil imidlertid lytte til eventuelle synspunkter som man måtte ha fra mottakerlandenes side hvis situasjonen skulle oppstå og ikke lar seg løse innenfor rammen av det enkelte prosjekt og foreliggende regelverk.

Man er godt fornøyd med den bilaterale samarbeidsmodellen både på norsk side og i Romania og i Bulgaria. Så lenge forhandlingene om EØS finansieringsordningene for 2009-2014 pågår, er det usikkert om IN vil bli bedt om påta seg nye oppgaver i neste fase. Innovasjon Norge har i en arbeidsgruppe med NHD og UD utarbeidet forslag til et Green Industry Innovation program, som kan inngå i finansieringsmekanismen Norway Grants 2009-2011.

Ved utgangen av 2009 hadde Innovasjon Norge utbetalt totalt ca. 155 mill. kroner til prosjekter i Romania og Bulgaria.

6. UTVIKLING AV TJENESTEPORTEFØLJEN

Innovasjon Norge har satt seg som mål at vi til enhver tid skal ha de tjenester, programmer og satsinger som er nødvendig for å utløse bærekraftig innovasjon i norsk næringsliv. Tjenesteporteføljen skal oppleves av våre kunder, oppdragsgivere og ansatte som velbegrunnet, tydelig og brukervennlig.

De overordnede strategier og planer vil hvert år være med å legge rammene for å vurdere endringer og prioriteringer i oppgaver og tjenesteporteføljen.

6.1 Utvikling og styring av tjenesteporteføljen

I 2009 arbeidet vi videre med våre systemer og arbeidsprosesser knyttet til utvikling og forvaltning av INs tjenesteportefølje. Innovasjon Norges rutine (prosess) for hvordan vi samarbeider i organisasjonen om dette er basert på et sett "grunnsteiner":

En tjenesteportefølje – en felles struktur

Tjenesteporteføljen er bygd opp av en basisstruktur med tre nivåer (satsinger, programmer og tjenester), og fem tjenestetyper. Tjenesteporteføljen er beskrevet og kvalitetssikret etter felles mal.

Klarlagte roller og ansvar; Tjeneste-, program, og satsingsansvarlig

En person er dedikert rollen som hhv tjeneste-, program, og satsingsansvarlig. Oversikten fremkommer i InBusiness. Ansvar og oppgaver knyttet til rollen er beskrevet. Våre ansatte oppfordres til å kontakte den enkelte tjenesteansvarlig dersom noe skulle være uklart ift. tjenesten, programmet eller satsingen.

Overordnet helhetsansvar er dedikert en person som tjenesteporteføljeansvarlig

En person er dedikert rollen som tjenesteporteføljeansvarlig, og har det overordnede ansvaret for tjenesteporteføljen. Ansvar og oppgaver knyttet til rollen er beskrevet.

Enkel formidling til alle INs ansatte gjennom "InBusiness"

I Innovasjon Norges tjenesteporteføljesystem, InBusiness, presenteres vår samlede portefølje på en enkel og oversiktlig måte basert på fastsatt struktur. Gjennom InBusiness er tjenesteporteføljen tilgjengelig for all ansatte over hele verden (norsk og engelsk versjon).

InBusiness støtter hele vår forretningsprosess. Den er et daglig verktøy for levering av programmer og tjenester, og for å identifisere muligheter basert på vår samlede tjenesteportefølje. Gjennom InBusiness har vi et godt utgangspunkt for å vurdere behov for utvikling og avvikling av tjenester og programmer og for å foreta evalueringer.

Enhetlig ekstern kunde kommunikasjon

InBusiness gir felles referansegrunnlag og terminologi, og gir økt konsistens utad for kommunikasjon av våre tjenester. InBusiness er i dag utgangspunktet for formidling av informasjon om tjenester på innovasjonnorge.no og på den offentlige portalen Bedriftshjelp.no.

Team tjenesteutvikling - Kunde- og markedsdrevet tjenesteutvikling gjennom samhandling

Det er etablert et strategisk tverrgående team for tjenesteutvikling og porteføljestyring (team tjenesteutvikling) med representanter fra divisjon Norge og divisjon utland, samt medarbeidere som arbeider med strategi og evalueringer.

Team tjenesteutvikling arbeider for en helhetlig, strategisk og involverende porteføljeforvaltning i tråd med forretningsprosessen. Formålet med teamet er å sikre en effektiv forvaltning av Innovasjon Norges samlede tjenesteportefølje, en involverende kunde- og markedsdrevet prosess for utvikling og avvikling, og bidra til en effektiv implementering av nye tjenester i kundeporten.

En kanal for innspill og tilbakemeldinger fra ansatte på tjenesteporteføljen

Løpende tilbakemeldinger fra våre ansatte i kundeport og fagavdelinger om behov for endringer i tjenesteporteføljen (nye behov, forbedringer, avvikling) er en viktig ressurs. Det er etablert en web-basert kommentar/forslagskasse som alle medarbeidere kan bruke til å gi innspill. Alle forslag vil bli lagret i en Idébank. Det gjennomføres "mobiliserings- og tilbakemelding kampanjer" to ganger årlig som gir mange innspill som diskuteres i Team Tjenesteutvikling.

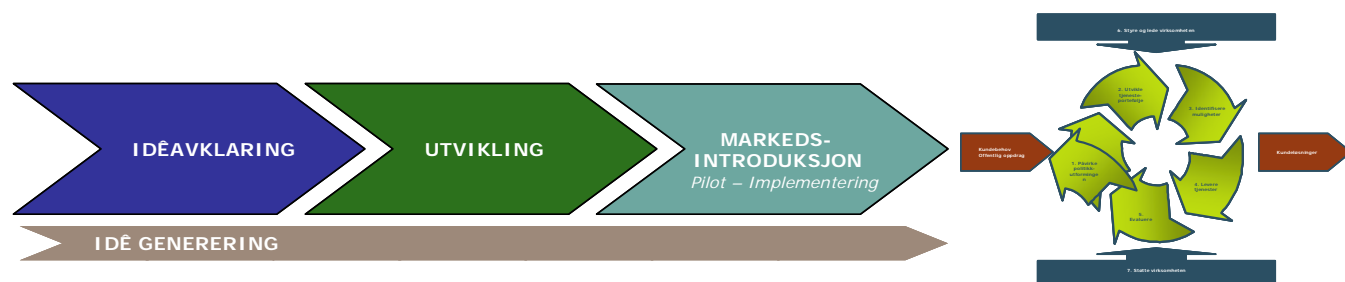
Evalueringer og kundeEffektundersøkelser

KundeEffektundersøkelser og evalueringer av enkelt program/tjenester er viktige kilder for å vurdere status og forbedringstiltak ift. målet om en tydelig, velbegrunnet og brukervennlig tjenesteportefølje. Vurderinger og konklusjoner fra disse inngår i vårt utviklingsarbeid. Det er fortsatt et potensial for en sterkere bruk av disse undersøkelsene i vår utvikling og forvaltning av tjenesteporteføljen.

En felles utviklingsprosess: Utvikle tjenester

Delprosessen Utvikle tjenesteporteføljen i INprocess beskriver hvorledes vi skal analysere endringsbehov, hvorledes vi skal utvikle, videreutvikle, videreføre og avvikle tjenester, samt hvorledes vi skal prioritere, dimensjonere og beslutte tjenesteporteføljen.

Vår utviklingsprosess er beskrevet gjennom følgende faser:

Prosessen beskriver hvordan vi beveger oss gjennom de ulike fasene, hvem som er ansvarlig, hva er de mest kritiske spørsmålene (stop/go kriterier) og hva som skal være output. Idégenerering skal være en gjennomgående aktivitet i alle fasene.

Utvikling av ny tjeneste kan starte på ulike måter:

- Strategiske føringer satt av styret eller ledergruppen
- Nye ideer oppstår i vår organisasjon, som følge av et identifisert kundebehov
- Oppdrag kommer fra våre eiere og oppdragsgivere
- Ny kunnskap som følge av bl.a. evalueringer, analyser og utredninger (egne, nasjonale, internasjonale (EU))

Samhandling vurderes som den viktigste kilden for bedrifters innovasjonsaktivitet og for våre egne utviklingsaktiviteter. De ulike divisjoners roller i utviklingsprosessen er derfor beskrevet med vekt på rollene til kunde-, leveranse- og tjenesteansvarlig og rollen til tjenesteporteføljeansvarlig.

For at tjenesteporteføljen skal oppleves som tydelig, velbegrunnet og brukervennlig er det viktig at vi også evner å utvikle tjenester og programmer. Videre bør ikke nødvendigvis en god utviklingsidé eller et nytt oppdrag føre til etablering av en ny tjeneste. Ofte kan nye formål og kundebehov bygges inn i eksisterende tjenester/programmer.

Alle programmer og tjenester skal gjennomgås årlig mht. om begrunnelsen for tjenesten/programmet fortsatt er til stede, f.eks. knyttet til kundebehov markeds- og systemsvikt.

Innovasjon Norges ledelse fastsetter tjenesteporteføljen en gang pr. år.

Sterkt lederfokus - "Vi er det vi leverer"

Utvikling og forvaltning av den samlede tjenesteporteføljen er tydelig forankret i Innovasjon Norges ledergruppe. Team tjenesteutvikling ledes av divisjonsdirektør TP som igangsetter/stopper utviklingsprosjekter og godkjenner nye tjenester. Samlet portefølje besluttet en gang i året av LM1. Samtidig diskuteres vår samlede forvaltning og styring av tjenesteporteføljen.

6.2 Endringer i tjenesteporteføljen f.o.m. 2010

Ved inngangen til 2010 har Innovasjon Norge 27 programmer og 37 enkelt tjenester. Endringene i porteføljen 2008 - 2010 innebærer en reduksjon i totalt antall satsinger, programmer og tjenester.

	2010	2009	2008
Satsinger	9	9	14
Programmer	27	28	24
Tjenester	37	42	48
Total	73	79	86

6.2.1. Satsinger

Ingen endringer. Fra 2009 består Innovasjon Norges satsinger av ni prioriterte sektorer, se Detaljrapporten 2009.

6.2.2 Programmer

Nye og endrede programmer

Miljøteknologiprogrammet (under utvikling)

Formålet er å stimulere til flere miljøteknologiprosjekter. Målgruppen er små, mellomstore og store bedrifter i hele landet som skal igangsette eller er i gang med pilot- og demonstrasjonsprosjekter innen miljøteknologi.

Unge i Fokus

Unge i Fokus endrer innretning og rendyrker profilen til entreprenørskap blant unge. Navnet endres til *Ung Gründer/Young Entrepreneurs*. Ung gründer er en nasjonal ekstrainsats som skal øke kunnskap, erfaring og nettverk blant unge potensielle entreprenører og som skal bidra til at unge etablerere realiserer sitt vekstpotensial. Det skal jobbes mot de yngste i aldersgruppen 18-35 særlig gjennom kultur og

infrastrukturtiltak i høyere utdanning. I tillegg opprettes en rådgivertjeneste (se nedenfor) som skal redusere unges usikkerhet i etablererprosessen. Enkelte nasjonale og internasjonale arrangementer/konferanser med unge som målgruppe vil støttes.

Kvinner i fokus endrer navn til *Kvinner i Næringslivet/Female Enterprise*

Sommeren 2009 la IN frem sin nye Strategi og handlingsplan for kvinner som prioritert målgruppe. IN vil med denne strategien prioritere en integrert kvinnesatsing for å mobilisere bredere og nå flere kvinner enn det særskilte avgrensede satsinger vil kunne oppnå. På basis av dette vil "Kvinner i Næringslivet" bl.a. legge sterkere vekt på eierskap, få kvinner inn i styrer og ledelse og prioritere kvinner inn i våre sektorer og innovasjonsmiljøer.

Partnersøksprogram for India, Sør-Afrika og Vietnam endrer engelsk navn til Business MatchMaking Programme

Avviklede programmer

Svensk-norsk næringslivssamarbeid

- Programmet avviklet 31.12.2009

FORNY-programmet

- Fornyprogrammet er til revisjon i Forskningsrådet med sikte på å finne en mer målrettet innretning. Innovasjon Norge skal delfinansiere programmet med en mindre andel i 2010, men profilerer ikke dette som en del av tjenesteporteføljen i 2010

6.2.3 Tjenester

Nye tjenester

Rådgivning til unge etablerere (under utvikling)

Tjenesten er et resultat av Mentorpilottene og er et tilbud om rådgivning for etablerere tilpasset etter behov og fase. Formålet er at flere bedrifter overlever og vokser gjennom oppfølging og veiledning fra en erfaren rådgiver.

Målgruppen er etablerere som har vært igjennom ideavklaringsfasen. Bedriften skal være etablert formelt og være i utviklings- og markedsintroduksjonsfasen. Unge etablerere (under 35 år) skal prioriteres, men tjenesten skal også være en generell tjeneste som kan tilbys øvrige etablerere.

Tilskudd/Grants

Tjenesten bygger på de nåværende tjenestene Tilskudd til FoU, Tilskudd til investeringer, Tilskudd til konsulentbistand, Tilskudd til opplæring og Bagatellmessig støtte. Formålet er blant annet forenkling i kommunikasjonen både internt og utad.

Avvikling av tjenester

Rådgivingstjenesten Gründercoach avvikles som selvstendig tjeneste, men innlemmes som verktøy i programmet Regional Omstilling.

Kompetansetjenesten PLP-prosjektlederprosessen avvikles som selvstendig tjeneste, men innlemmes som verktøy i programmet Regional Omstilling.

Finansieringstjenester som avvikles som individuelle tjenester, men innlemmes i den nye tjenesten Tilskudd:

- Tilskudd til FoU
- Tilskudd til investeringer
- Tilskudd til konsulentbistand
- Tilskudd til opplæring
- Bagatellmessig støtte

Andre endringer:

Standardkomponentene under tjenesten Internasjonal Markedsrådgivning pakkes og presenteres som et samlet tilbud til kunden for å tilfredsstille kundens behov.

Endringene består i å utvide denne listen med:

- Vurdering av markedspotensiale/ Market Exploration
- Etablering av virksomhet i nye markeder/ Market Entry

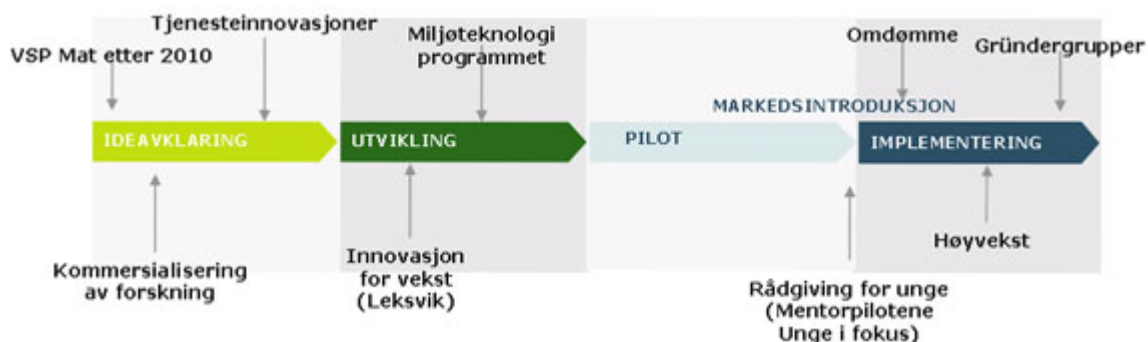
Kunden vil på denne måten få en "pakke" som kan dekke behov (1) fra initiell markedsinfo til en konkret handlingsplan, og (2) for relevant informasjon og assistanse vedrørende etablering i et nytt marked.

Hensikten med dette er enklere kommunikasjon og forståelse internt og utad.

6.2.4 Utvikling av tjenester og programmer i 2010

Innovasjon Norge vurderer løpende muligheter for sammenslåing og "pakketering" av tjenester, med sikte på en mest mulig oversiktlig og enkel tjenesteportefølje.

Nedenfor nevnes eksempler på temaer som for tiden er til vurdering ift. utvikling av nytt program eller tjeneste

VSP Mat etter 2010

VSP Mat avsluttes 2010. Det er startet opp et arbeid med å vurdere om det er behov for en videreføring av programmet i ny form, og i så fall hva et evt. nytt program skal inneholde. Beslutning om dette skal fattes i forbindelse med jordbruksforhandlingene våren 2010. Det er opprettet en arbeidsgruppe med avtalepartene samt Innovasjon Norge og leder av faglig møtearena som legger fram sine vurderinger & anbefalinger ved årsskiftet 2009/2010.

Kommersialisering av forskning

Program eller tjeneste som evt. skal erstatte for FORNY-programmet.

Tjenesteinnovasjoner

Innovasjon i tjenester og forholdet til tjenesteytende næringer.

Innovasjon for vekst

Ny tjeneste basert på resultatene fra et prosjekt på områdeutvikling i Leksvik kommune.

Miljøteknologiprogrammet

Formål med programmet er å stimulere til flere miljøteknologiprosjekter.

Rådgiving for unge

Formålet er at flere bedrifter overlever og vokser gjennom oppfølging og veiledning fra en erfaren rådgiver.

7. RAPPORTERING PÅ SAMFUNNSANSVAR - CSR

Innovasjon Norge har et ansvar for å få norsk næringsliv til å vie større oppmerksomhet til sitt samfunnsansvar (CSR). Vi har et spesielt ansvar for å stimulere små og mellomstore bedrifter til å integrere samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring og sin strategiske posisjon. Vår kompetanse og brede kontaktflate mot disse bedriftene gjør oss godt i stand til å være en pådriver overfor bedriftene, til å bidra til utforming av aktuelle nasjonale verktøy og til å skape møteplasser og gjennomføre arrangementer hvor temaet settes på dagsorden.

Innovasjon Norge skal fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norge forventer at norske bedrifter tar ansvar for hvordan virksomheten påvirker samfunn og miljø og at de gjennom innovasjon og ansvarlig drift arbeider for å løse gjeldende samfunns- og miljøutfordringer. Det er et strategisk mål for Innovasjon Norge å bidra til en bærekraftig utvikling og et næringsliv med attraktive arbeidsplasser. Samfunnsansvar er i denne sammenhengen et viktig suksesskriterium og en sentral konkurransefaktor i kampen om de beste hodene.

Innovasjon Norge kan gjennom sin dialog med norske SMB-er påvirke disse til å sette samfunnsansvarlig virksomhet på sin dagsorden og bygge dette inn som et element i sin virksomhetsstyring, både for å skape konkurransefortrinn og for å begrense risiko. Innovasjon Norge støtter et mangfold av prosjekter nasjonalt og internasjonalt, blant annet gjennom finansiering og rådgivning. Gjennomgående vektlegges at prosjektene er i tråd med alminnelige etiske regelverk, at bedriftene etterlever grunnleggende humanitære prinsipper, tar hensyn til miljøet og ikke bidrar til korrupsjon. I dialog med kundene vektlegger Innovasjon Norge at alle bedrifter forventes å følge gjeldende lover, enten det er i Norge eller internasjonalt, og at bedriftene tar samfunnsansvar ved å strekke seg lenger enn hva lokale lover og regelverk krever.

Den global finanskrisen satte sitt preg også på den norske økonomien i 2009. I vanskelige tider er et kontinuerlig fokus på samfunnsansvar ekstra viktig. Det gjør at Innovasjon Norges rolle som en pådriver for å bygge et bærekraftig næringsliv blir om mulig enda mer aktuell. Gjennom økt samfunnsansvar i næringslivet vil den globale økonomien bli mer stabil. Dette vil bidra til å unngå tilsvarende finansuro i framtiden og gjøre næringslivet bedre rustet til å møte utfordringer av tilsvarende omfang.

Stortingsmelding nr. 10 om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi ble lagt frem i 2009 og gir både klare definisjoner av samfunnsansvar og stiller forventninger til Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar rettet mot små og mellomstore bedrifter. Som forvalter av offentlige ressurser pålegges Innovasjon Norge et spesielt ansvar for å bidra til en langsiktig bærekraftig utvikling. Gjennom stortingsmeldingen vektlegger regjeringen Innovasjon Norges ansvar og rolle i å løfte arbeidet med samfunnsansvar ut til bredden av norsk næringsliv. Gjennom Innovasjon Norges tjenester skal små og mellomstore bedrifter stimuleres til å integrere samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring, –utvikling og strategiske posisjon.

I juni 2009 ble vi medlemmer av FNs Global Compact. I tillegg til å være et forum for nettverksbygging og kunnskapsdeling om samfunnsansvar, stilles det også krav til medlemmenes rapportering på sitt arbeid med samfunnsansvar.

I dette kapitlet av årsrapporten redegjør vi for hva Innovasjon Norge gjør på samfunnsansvarsområdet overfor kunder og samarbeidspartnere, og hvordan Innovasjon Norge som virksomhet selv opptre samfunnsansvarlig. Rapportering tar utgangspunkt i Global Reporting Initiatives (GRI) indikatorer for bærekraftsrapportering. GRI baserer seg på "the triple bottom line" i strukturering av rapporteringen. Dette innebærer at man skal

rapportere på økonomiske, sosiale og miljømessige forhold. I tillegg til dette henvises det til hvordan Innovasjon Norge etterlever Global Compacts prinsipper der dette er relevant.

1.1 Virksomhetsstyring

1.1.1 Styringssystemer internt

I 2009 fikk vi på plass en ny organisering av samfunnsansvarsarbeidet internt. Siri Bjerke leder et strategisk tverrgående team for samfunnsansvar med representanter fra alle divisjonene. Trude Andersen i TP er koordinator for vårt arbeid med samfunnsansvar. Teamet la høsten 2009 frem en handlingsplan for å integrere samfunnsansvar i hele vår virksomhet. Med utgangspunkt i de enkelte divisjonenes kjernevirksomhet er det definert klare målområder og prioriterte tiltak.

1.1.2 Prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet

På bakgrunn av Innovasjon Norges mandat i Stortingsmelding nr. 10 om Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi, ble det utformet et prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet. Prinsippnotatet klargjør Innovasjon Norges definisjon av samfunnsansvar samt tydeliggjør våre forventninger til våre kunder og samarbeidspartnere. Prinsippnotatet ble vedtatt i styret i april.

1.1.3 Ledelse og organer for styring av virksomheten

Nærings- og handelsdepartementet er selskapet eierdepartement. Eierrollen utøves gjennom foretaksmøtet, som langt på vei tilsvarende generalforsamlingen i et aksjeselskap. Innovasjon Norge er et særlovselskap som ble opprettet ved lov av 19. desember 2003, virksomheten startet 1. januar 2004. Nytt eierskap ble vedtatt i 2009 med virkning fra 01.01.2010. Fylkeskommunene vil da ha totalt 49 % eierskap.

Selskapets ledelse ser ved utgangen av 2009 ut som følger:

Administrerende direktør:	Gunn Ovesen
Stabsdirektør:	Finn Kristian Aamodt
Direktør for divisjon Norge:	Siri Bjerke
Direktør for divisjon utland:	Svein Berg
Direktør for tjenester og programmer:	Hans Martin Vikdal
Direktør for strategi og kommunikasjon:	Gunn Ovesen, etter Katinka Greve Leiner
Direktør for reiseliv:	Per-Arne Tuftin

Hovedstyret i Innovasjon Norge har i 2009 hatt følgende sammensetning:

Leder:	Kjell A Storeide
Nestleder:	Eli Blakstad
Styremedlemmer:	Siri Bye G. Johnsen
	Arild Øien
	Roar Flåthen
	Harald Milli
	Kirsti Saxi
	Elin Tveit Sveen
	Eva Toril Strand
	Grethe Hindersland
De ansattes representanter i styret:	Egil Hagen
	Randi Abrahamsen

1.2 Tverrgående tiltak

1.2.1 Feie for egen dør

Med en ambisjon om å løfte arbeidet med samfunnsansvar i små og mellomstore bedrifter i Norge er det nærliggende å sørge for at organisasjonens daglige virksomhet

foregår innenfor samfunnsansvarlige rammer. Intern kompetanseheving, revidering av det etiske regelverket og interne rutiner er viktige deler av dette arbeidet. Innovasjon Norges prinsipper for veiledning og rådgivning gjelder for all veiledning og rådgivning som gis i forbindelse med Innovasjon Norges virksomhet. Standardavtalen for rådgivningstjenester omfatter nå også et eget punkt om CSR. I retningslinjene for veiledning og rådgivning heter det at all rådgivning og veiledning skal skje innenfor rammene av Innovasjon Norges formål og definerte målsetninger, og med et nødvendig fokus på CSR (Corporate Social Responsibility- samfunnsansvar i næringslivet).

Det etiske regelverket ble revidert, og alternative varslingsrutiner ble utredet.

1.2.2 Kompetanseheving internt

Det er i samarbeid mellom CSR teamet og HR avdelingen laget materiale for e-læring og temamøter om samfunnsansvar som skal holdes ved alle distriktskontorene og utekontorene. Målet er å øke kompetansen om temaet blant Innovasjon Norges ansatte og spre kunnskap om våre forventninger til kunder og samarbeidspartnere. Første kontormøte ble avholdt på Hamar høsten 2009, og de resterende kontormøtene planlegges gjennomført i løpet av 2010.

Som et ledd i å øke kompetanse om samfunnsansvar blant Innovasjon Norges ansatte er det publisert en artikkelserie om våre prioriterte samfunnsansvarsområder på intranettet. Artiklene tar for seg temaer som arbeidsforhold, menneskerettigheter, korrupsjon, miljø, leverandørkjeder og lokalsamfunn. I tillegg til å være informative artikler, tydeliggjøres også våre forventninger til våre kunder og samarbeidspartnere på de enkelte områdene, og det henvises til annen relevant informasjon.

Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar inngår også i kurset for de nyansatte og kurs vi holder for aspiranter i Utenriksdepartementet. Opplegget for kurset er en blanding av foredrag og gruppeoppgaver rundt problemstillinger man kan møte på i arbeidshverdagen og i dialogen med kunder.

En stor andel ansatte i Innovasjon Norge deltar også på interne og eksterne seminarer etc.

1.2.3 Kompetanseheving eksternt

Vi arbeider for å gjøre en modul om samfunnsansvar obligatorisk i alle våre kompetansetjenester. FRAM programmet er først ute og er allerede kommet godt i gang. I løpet av 2009 fikk om lag 100 bedrifter en innføring i samfunnsansvar gjennom dette programmet og interessen blant bedriftene har vært stor. Frokostseminarer med blant annet temaer innen samfunnsansvar og kulturforståelse er også blitt arrangert i regi av våre kontorer i Brasil og Emiratene.

Innovasjon Norge arrangerte i 2009 flere frokostseminarer med temaer relatert til samfunnsansvar, og flere er under planlegging. I desember ble det i samarbeid med DNV, NHO og Standard Norge arrangert et frokostmøte om ISO26000. Alle frokostmøtene har hatt stor pågang, noe som underbygger behovet for og viktigheten av slike arrangementer. Møteformen videreføres i 2010.

Høsten 2009 ble det gjennomført to regionale seminarer om samfunnsansvar myntet på små og mellomstore bedrifter. Disse inngår i en seminarrekke som har fått navnet "Fra preik til praksis". Seminarene arrangeres i et samarbeid mellom Innovasjon Norge, NHO, UNDP og UD. Seminarene høsten 2009 ble avviklet i Tromsø og Stavanger. Et sentralt mål med disse seminarene er å vise hvordan SMB-er kan ta tak i praktiske problemstillinger knyttet til samfunnsansvar i egen virksomhet. To seminarer er gjennomført vinteren 2010 (Kristiansand og Hamar) og seminarrekken kan bli ytterligere forlenget. De avholdte seminarene har samlet fra vel 30 til nærmere 60 deltakere.

Innovasjon Norges ansatte har ved flere anledninger bidratt som foredragsholdere med tema samfunnsansvar på eksterne arrangementer. Sammen med Transparency International (TI) gjennomførte Innovasjon Norge i 2009 en undersøkelse om næringslivets holdninger til korrupsjon. Denne ble presentert på TIs konferanse 9. desember i anledning lanseringen av deres antikorrupsjonshåndbok for norsk næringsliv. Vi holdt også innlegg på presentasjon av Global Economic Crime Survey hos PWC.

Næringslivets bistandskonferanse ble i 2009 arrangert for 17. gang og har etablert seg som Norges viktigste møteplass for bedrifter, myndigheter og institusjoner som er interessert i næringsutvikling og bistand. Næringslivets bistandskonferanse 2009 hadde som tema, "Utvikling- eller rene hender? Bedriftenes omdømmerisiko ved leveranser til, handel med og investeringer i utviklingsland". Med utgangspunkt i Koffi Annans ord "det er en utopi å tro at fattigdom kan bekjempes uten næringslivets aktive medvirkning", kastet konferansen lys over og drøftet næringslivets omdømmerisiko ved investeringer i utviklingsland. Som første innleder oppfordret utviklingsminister Erik Solheim norske bedrifter til å investere i fattige land. Han lovet at norske myndigheter vil støtte og forsvare norske bedrifter som går inn og tar sitt samfunnsansvar på alvor.

1.2.4 Strategiske kunnskapsprosjekter

Innovasjon Norge har sammen med Norges Forskningsråd bidratt med utforming av tema og finansiering av første utlysingsrunde i forskningsrådets forskningsprogram om forsknings- og innovasjonspolitikken, FORFI. Programmet er planlagt å skulle vare til 2012, med flere utlysingsrunder. Innovasjon Norge har gått inn med inntil 2 mill. kroner i første utlysingsrunde som skal gå til forskning om bærekraftig vekst og strategisk CSR.

1.2.5 Nettverksbygging

Samfunnsansvar er et felt i stadig utvikling. Krav og forventninger endrer seg, nye tiltak og ideer kommer til og behovet for kompetanse, inspirasjon og erfaringsutveksling er stort. Mange bedrifter velger derfor å delta i ulike nettverk og organisasjoner for å hente ideer og kunnskap. Innovasjon Norge har i løpet av 2009 blant annet hatt samarbeid med følgende aktører: Utenriksdepartementet, NHO, UNDP, Global Compact og Transparency International.

1.3 Økonomiske indikatorer

Vi gjennomførte i 2009 en undersøkelse om holdninger til korrupsjon blant et utvalg av våre kunder, befolkningen og norsk næringsliv, i samarbeid med Transparency International Norge. Resultatene ble presentert på TIs årskonferanse 9. desember 2009.

Samfunnsansvar er i 2009 innarbeidet i Kundeeffektundersøkelsen. Resultater er for første gang tilgjengelig i førundersøkelsen for 2008. Resultatene viser at flertallet av våre kunder opplever CSR problemstillinger som lite relevant for egen virksomhet. Andelen vet ikke/ikke relevant- svar er spesielt høy knyttet til spørsmålene om samfunnsmessig og miljømessig bærekraft. Bedriftene opplever at Innovasjon Norge ikke har vektlagt disse forholdene i forbindelse med sin søknadsbehandling. En interessant observasjon er at innen de aller fleste tjenester og programmer har virksomheten større forventninger enn Innovasjon Norge til i hvor stor grad prosjektene/aktivitetene vil bidra til at virksomheten tar økt samfunnsansvar.

Samfunnsansvar er i 2009 også innarbeidet i Serviceundersøkelsen. Her foreligger imidlertid ikke resultatene før i 2010.

1.3.1 Lønns- og arbeidsforhold

Lønn, pensjon og andre betingelser er for alle ansatte i Norge regulert gjennom overenskomster mellom Innovasjon Norge og organisasjonene tilsluttet LO, YS og SAN. I tillegg er det inngått flere særavtaler som regulerer ansettelses- og arbeidsforhold i

Innovasjon Norge. Innovasjon Norge er videre medlem av arbeidsgiverforeningen Spekter. Det eksisterer en særavtale mellom selskapet og arbeidstakerorganisasjonene om lønnsystem. Det legger til rette for gjennomføring av vår lønnspolitikk, bruk av insentiver og for medarbeidernes personlige utvikling og karriere.

Lønn fastsettes etter følgende tre faktorer:

- Den enkelte stillingens innhold
- Stillingsinnehaverens ytelse
- Lønnsnivået i markedet for øvrig

Stillingssystemet er inndelt i seks stillingsnivåer og er utformet med to alternative karriereveier, en administrativ og en faglig.

Lokalt ansatte ved våre kontorer utenfor Norge har kontrakter og arbeidsforhold tilpasset lokalt lønnsnivå og arbeidslovgivning. Innovasjon Norge etterstreber å fremstå som en attraktiv arbeidsplass som tiltrekker seg gode representanter for virksomheten og Norge. Gode lønns- og arbeidsvilkår er viktige kriterier for å oppnå dette. Ansatte som lønnes fra Norge omfattes av egne helse- og reiseforsikringer. Innovasjon Norge har inngått en avtale med Statens Pensjonskasse om tjenestepensjon. Lokalt ansatte er tilsluttet gruppelivsforsikring og reiseforsikring.

1.4 Miljøindikatorer

1.4.1 I egen virksomhet

Innovasjon Norges hovedkontor er sertifisert som Miljøfyrtårn (se www.miljofyrtarn.no) og utformer som en del av oppfølgingen av dette en egen miljørapport. Det arbeides også med å få sertifisert distriktskontorene som miljøfyrtårn.

1.4.2 Energiforbruk og gjenvinning

Innovasjon Norges oppdrag er av en slik art at det brukes lite materialer bortsett fra papir. I 2009 hadde vi et samlet papirforbruk på 13,8 tonn. Alt avfall blir kildesortert, dette være seg papir, papp, matavfall, plast, batterier, lysstoffrør, glass og metall.

Våre kontorer er plassert i alle landets fylker og i 30 land. Mange av lokalene leier vi. Derfor kan vi kun rapportere på energiforbruket for hovedkontoret i Akersgata 13. I 2009 hadde vi et strømforbruk på 13 606 Mwh og fjernvarmeforbruk på 1 804 Mwh.

1.4.3 Egne innkjøp og avtaler

Innovasjon Norge er underlagt offentlighetsloven og regler om offentlige anskaffelser. Virksomheten utøves i samsvar med disse lovene, samt i samsvar med internasjonale regler, traktater og konvensjoner som berører virksomheten. I forbindelse med miljøsertifiseringen ble det utarbeidet en ny innkjøpspolitikk som beskriver hvordan man skal ta miljøhensyn i alle innkjøp. Alle utlysninger ved anskaffelser skal som et ledd i dette ha et eget punkt om miljø. Dette punktet skal beskrive hvorvidt leverandøren er miljøsertifisert, er i gang med sertifisering, eller inneholde en beskrivelse av miljøprofil. I tillegg inneholder alle utlysninger et punkt rundt oppfølging av ILO og FNs konvensjoner om barnarbeid. De tilbydere som ikke kan dokumentere dette blir avvist. Til eksempel mistet HP i 2009 kontrakt hos Innovasjon Norge grunnet manglende sertifisering.

IT-utstyr som skiftes ut i Innovasjon Norge går til gjenbruk. Vi har en avtale med selskapet Alternativ Data, som sørger for at utstyret distribueres til skoler i Norge eller utlandet. Alternativ Datas gjenbruksmarked er i hovedsak norske skoler og kommuner.

Det arbeides for å øke bruken av videokonferanser for å begrense reisevirksomhet. Det er i denne sammenheng lansert en pilot på systemet Live Meeting.

1.4.4 Miljøeffekter tilknyttet våre programmer og tjenester

Satsing på fornybar energi og miljøteknologi

Markedet for nye løsninger innen fornybar energi og miljø er i vekst og her er det store muligheter for økt verdiskaping og større markedsandeler for norske bedrifter.

Innovasjon Norge støtter innovative norske bedrifter innen fornybar energi og miljø slik at de kan bli mer konkurransedyktige.

1.4.5 Arena

To av Arena prosjektene i 2009 er direkte miljørettede. Arena Beredskap har fokus på utvikling av nye produkter, tjenester og modeller knyttet til beredskap i forbindelse med petroleumsvirksomhet og sjøtransport. Videre har Arena Bioenergi Innlandet konkrete mål knyttet til økt bruk av biovarme, biodiesel og utslippsreduksjon av klimagasser.

Videre oppgir 13 av 16 Arena prosjekter som ikke er direkte miljøprosjekter at de har planer og aktiviteter innenfor miljø/bærekraftig utvikling. Eksempler på dette er:

- Arena Brønnteknologi, gassløft har som mål å utvikle nye metoder og nytt utstyr for å øke utvinningsgraden med redusert energiforbruk og lavere kostnader.
- I prosjektet NODE Footprint satses det tungt på å bevisstgjøre olje og gass næringen i forhold til miljøvennlighet med mål om å øke bedriftens og næringens konkurransekraft gjennom utvikling av nasjonale og internasjonale standarder.
- Innen Innovative Opplevelser er det igangsatt en pilot med fire av bedriftene for å finne frem til en felles sertifiseringsordning som vil bli forsøkt implementert i 2010, sannsynligvis gjennom Miljøfyrtårn-ordningen.

1.4.6 NCE

NCE-programmene har ingen eksplisitte mål om å bidra til miljørettede aktiviteter i klyngene. Mange av NCE-prosjektene har imidlertid iverksatt prosjekter med en klar miljøinnretning:

- NCE Raufoss har initiert et forskningsrådsstøttet prosjekt innenfor Sustainable Manufacturing og har flere initiativ på gang innefor samme område.
- NCE Aquaculture har definert bærekraftig oppdrettsvirksomhet som et satsingsområde den neste treårs-perioden. Fokus er satt på problemområder knyttet til fiskehelse, dyrevelferd og gyting i merder.
- NCE Energy and Emissions Trading har som sitt formål å bidra til bærekraftig vekst gjennom utvikling av effektive systemer for handel med energi, råvarer og klimakvoter.

1.5 Sosiale indikatorer

Av totalt 855 ansatte i Innovasjon Norge er 732 faste stillinger, 14 vikariater og 109 engasjementer. Innovasjon Norge har kontorer i 30 land. De ansatte ved våre utekontorer er enten norske medarbeidere stasjonert i utlandet eller fra det landet kontoret befinner seg. Ved utgangen av 2009 hadde Innovasjon Norge 228 ansatte ved kontorene i utlandet. Dette inkluderer Expo 2010.

I 2009 var det registrert 236 fagorganiserte i Innovasjon Norge. Innovasjon Norge er tilsluttet Arbeidsgiverforeningen Spekter. Hovedavtalen mellom Spekter og hovedorganisasjonene inneholder bestemmelser om forholdet mellom partene og tillitsvalgtes rettigheter og plikter. Virksomhetens ledelse skal drøfte følgende med de tillitsvalgte:

- Forhold som vedrører virksomhetens driftsmessige og økonomiske status og utvikling
- Forhold som har umiddelbar sammenheng med arbeidsplassens daglige drift

- De alminnelige lønns- og arbeidsforhold ved virksomheten

Innovasjon Norge har også inngått en egen tillitsvalgtavtale som beskriver organiseringen av samarbeidet mellom virksomheten og de tillitsvalgte. Innovasjon Norge har inngått avtale om inkluderende arbeidsliv. Det innebærer at vi har fått en nær samarbeidspartner i Trygdeetatens arbeidslivssenter, og vi vil i fellesskap etablere gode mål for et inkluderende arbeidsliv.

Innovasjon Norges arbeidsmiljøutvalg består av representanter fra hver av organisasjonene, representanter fra ledelsen, representanter fra avdeling for Human Resources og drift/forvaltning som koordinerer HMS i samarbeid. Utvalget skal representere hele organisasjonen, men har flere utfordringer i forhold til å ivareta alle kontorene i utlandet. De fleste distriktskontorene har eget verneombud, og noen av kontorene har egne arbeidsmiljøutvalg. Det sentrale utvalget har utarbeidet en HMS-plan for hele organisasjonen.

Det totale sykefraværet i 2009 var på 4,8 %. Til sammenligning var sykefraværet for 2008 på 4,3 %.

I 2009 ble det brukt 28 120 timer på egen kompetanseutvikling i organisasjonen.

1.5.1 Likestilling i Innovasjon Norge⁵¹

Kvinneandelen i Innovasjon Norge var på 53 % i 2009. Til sammenligning var den på 47 % ved utgangen av 2008.

Innovasjon Norges handlingsplan for likestilling inneholder en rekke mål og tiltak innefor områdene rekruttering og karriereutvikling, ledelse, kompetanse og bedriftskultur og er forankret i toppledelsen. Handlingsplanen løp ut 2009 og det er satt i gang en prosess for videreføring av plan for likestilling.

Innovasjon Norge er opptatt av likelønn, men fortsatt har kvinner lavere lønn enn menn i noen stillingskategorier. Imidlertid blir forskjellen mindre for hvert år fordi likelønn prioriteres ved lønnsoppgjørene.

Det fremgår av alle stillingsannonseene at "Innovasjon Norge i sin rekruttering legger vekt på å sikre et mangfold med hensyn til kjønn, alder og kulturell bakgrunn". I selskapets rekrutteringsrutiner er det fastlagt at begge kjønn skal innkalles til intervju forutsatt at de fyller minstekravene til stillingen, og kvinneperspektivet skal gjennomsyre hele prosessen. Kvalifiserte kandidater med fremmedkulturell bakgrunn skal innkalles til intervju. 47 % av dem som søkte på stilling i Innovasjon Norge i 2009 var kvinner.

Innovasjon Norge har en integrert satsing for å styrke kvinners posisjon i næringslivet. Derfor har vi flere tjenester og programmer for kvinner som etablerere, kvinner i ledelse og kvinner i styrer. Et av disse – Fyrtårnprogrammet - har fokus på lederutvikling, bedriftsutvikling og internasjonalisering. Vi har også tiltak for å heve kompetansen blant kvinnelige ledere og styrekandidater. I 2009 ble det utarbeidet en delstrategi for kvinner i næringslivet. Delstrategien bygger på Regjeringens mål for kvinnesatsing og definerer klare mål og prioriteringer innenfor områdene entreprenørskap, vekst i bedrifter og innovasjonsmiljøer. I forlengelsen av delstrategien er det blitt utarbeidet en handlingsplan med prioriterte områder, konkrete tiltak og tydelig ansvarsfordeling. Sentrale mål og tiltak er:

- Sikre at 50 % av etablererstipendene går til kvinner
- Vurdere særvilkår i bevilgningssaker om kvinneandel i ledelse og styrer
- Rekruttere flere kvinner til å delta i innovasjonsmiljøene

---

⁵¹"Strategi og handlingsplan for kvinner som prioritert målgruppe", 2009.

- Kartlegge status for dagens situasjon innen sektorene og utvikle relevante tiltak for hver sektor
- Bevisstgjøre ansatte på mangfold og inkludering blant annet gjennom IN akademiet og andre fora

I desember 2009 ble det vedtatt å opprette et strategisk tverrgående team for kvinner i næringslivet. Teamet starter opp sitt arbeid fra januar 2010.

8. VIRKSOMHETSSTYRINGEN

I 2009 har finanskrisen preget Innovasjon Norges virksomhet, samtidig som det har blitt arbeidet med implementering av Innovasjon Norges strategi "Et tydeligere Innovasjon Norge".

Strategi for et tydeligere innovasjon Norge

Ny strategi ble vedtatt i styret i juni 2008 for å tydeliggjøre Innovasjon Norges virksomhet og for mer effektivt å nå våre mål. Målene for Innovasjon Norge ligger fast i MRS inntil de eventuelt blir endret basert på kunnskap utviklet i tilknytning til evalueringen av Innovasjon Norge i 2009/2010. Nærings- og handelsdepartementet og andre oppdragsgivere setter også krav til Innovasjon Norge gjennom statsbudsjett og oppdragsbrev. Mål og arbeidsområder for strategiperioden er dermed sett i sammenheng med krav fra eier og oppdragsgivere.

Implementering av strategien har vært sentralt i styringen av virksomheten i 2009. Organisasjonsutviklingsprosjektet "The INWay" ble gjennomført, der organisasjonens strategi, struktur og mennesker var de tre hovedpillarene som prosjektet bygde på. Strategidelen av implementeringen skjer i stor grad gjennom planarbeid og utvikling av delstrategier (for eksempel en egen strategi for kvinner som prioritert målgruppe). Gjennom administrative systemer som SOPP, Siebel og InBusiness har vi felles strukturer for samhandling. For å sette ansatte i god stand til å etterleve ny strategi gjennomføres kompetanseutvikling gjennom IN-Akademiet, teamstrukturen har blitt revidert og bedre tilpasset virksomhet og strategi.

Undersøkelser

Opplegg for rapportering på balansert målstyring (BM) ble tatt i bruk i 2005. Det tok utgangspunkt i de strategiske kundemålene i Innovasjon Norges strategiske retning (2004) som nå er avløst av ny strategi. I 2009 har det blitt utviklet nye indikatorer for vår interne styring, i takt med at undersøkelser (serviceundersøkelsen og medarbeiderundersøkelsen) har blitt utviklet på nytt, og data fra bl.a. disse undersøkelsene vil bli brukt for å styre virksomheten internt.

Nytt eierskap

Eierskapet til Innovasjon Norge ble endret fra 1.1.2010, ved at fylkeskommunene til sammen eier 49 % av Innovasjon Norge, mens staten ved Nærings- og handelsdepartementet skal være majoritetseier.

Risikostyring

God risikostyring er en viktig forutsetning for at Innovasjon Norge skal kunne nå sine mål over tid. Strategi og handlingsplaner for hele virksomheten og finansiell risiko knyttet til utlånsvirksomheten, kredittrisiko, er de dominerende risikotypene i Innovasjon Norge. Det gjenstår også en del arbeid med å integrere risikostyring i den samlede ledelses- og styringsmodellen, men det ble i 2009 satt i gang et arbeid på dette området.

Risikostyringen skal ivareta tilstrekkelig fokus på forhold og hendelser som kan hindre virksomheten fra å nå fastsatte mål, utnytte nye muligheter, gjennomføre valgte strategier eller skade vårt omdømme. Innovasjon Norge gjennomfører en overordnet risikovurdering i forkant av forretningsplanprosessen hvert år.

Risikostyringen skjer ved oppfølging av risikoen på nye tilsagn og i den løpende portefølje. Muligheten for å styre risikoen i porteføljen knytter seg i all hovedsak til hvilke nye lån som etableres, og den kalkulerte risikoen som ligger i disse engasjementene.

9 Kommunikasjonsvirksomheten

Innovasjon Norges kommunikasjonsavdeling består av 12 medarbeidere som jobber med ekstern- og internkommunikasjon for hele Innovasjon Norge, med hovedvekt på norske forhold.

Presse

De første årene etter opprettelsen av Innovasjon Norge var vi opptatt av å synliggjøre Innovasjon Norge, altså øke kjennskapet til oss. De siste årene har vi arbeidet aktivt for å øke kunnskapen om Innovasjon Norge, og har satset aktivt på å få gode saker i media. Vi jobber systematisk for å få fram de gode eksemplene på hvordan Innovasjon Norge bidrar til næringsutvikling landet rundt, og i internasjonale markeder.

Presseoppslag:

2007: 5 896

2008: 8 746

2009: 11 784

Mediedekningen er basert på Innovasjon Norges oppdrag i Cision Norge/Infopac.

Publikumsrekkevidde, media:

2007: 454,1 mill.

2008: 669,5 mill.

2009: 1 106, 8 mill.

Publikumsrekkevidde/spredning er basert på summerte leser/seer/lyttertall for hvert relevante oppslag i perioden. Tallene bygger på informasjon fra Norsk Gallup, Norske avisers Landsforbund og Landslaget for Lokalaviser samt våre Cision Norge/Infopacs databaser.

Innovasjon Norge har arbeidet målrettet med å forbedre vårt arbeid inn mot presse og media og vi er godt fornøyd med utviklingen hittil.

www.innovasjonnorge.no

Kommunikasjonsavdelingen i Innovasjon Norge har ansvaret for organisasjonens nettsted. Vi har en sentral redaksjon som legger ut nyheter og annet stoff på forsiden og utvalgte undersider.

I Innovasjon Norge har vi et forholdsvis desentralisert redaktøransvar på de ulike sidene. Alle kontorer i inn- og utland har egne redaktører som legger ut stoff, og holder orden på sine områder. I tillegg har de ulike virkemidlene egne sider som vedlikeholdes av den avdelingen som har ansvar for det enkelte program eller tjeneste.

Nettstedet ble opprettet i januar 2004 og har siden utviklet seg til dagens nettsted. Etter hvert er innholdet på nettområdet vårt blitt stort og noe uoversiktlig. Nettområdet inneholder over 10 000 større og mindre enkeltsider. Dette er for mye å holde oversikten over og informasjonen oppleves som vanskelig å få tak i.

I 2009 la vi ned mye arbeid og ressurser på å forbedre Innovasjon Norges nettsted. I løpet av året gjorde vi en enkel "kosmetisk" endring på forsiden for å forenkle tilgangen til all informasjonen vår. Dette er et ledd i en total fornyelse og forenkling av hele nettstedet. I stedet for å ta utgangspunkt i hvordan organisasjonen er oppbygd og hvilke tilbud vi tilbyr, har vi denne gangen sett hvordan brukerne ønsker å få informasjonen presentert. Vi lager ny struktur og skriver nye tekster til alle tjenestene våre. Testversjonen er på plass i april 2010.

Profilering

Innovasjon Norge fikk 5,55 mrd. kroner mer fra Nærings- og handelsdepartementet over krisepakken i 2009. I tillegg kom det ekstra midler på 514 mill. kroner fra Landbruks- og matdepartementet og 970 mill. kroner fra Fiskeri- og kystdepartementet. For å gjøre norsk næringsliv oppmerksom på de ekstra midlene ble det iverksatt ulike tiltak for å fortelle publikum om de økte rammene. Vi annonserte bl.a. for etablererstipendet i utvalgte aviser over hele landet, samtidig arbeidet vi aktivt opp mot de større mediehusene (TV2, NRK, Aftenposten, Dagens Næringsliv m.m.) og fikk inn en god del artikler og innslag om tilbudene våre i flere medier.

Innovasjon Norges grafiske profil, altså vårt ansikt utad, ble fornyet i løpet av året og fremstår nå friskere og mer enhetlig enn tidligere. Arbeidet med Innovasjon Norges visuelle uttrykk har resultert i et mer oversiktlig brosjyretilbud, ny hovedbrosjyre og en standard lysbildepresentasjon både på norsk og engelsk som brukes av alle våre ansatte.

Skaperen

I siste halvdel av 2008 og første kvartal av 2009 ble tredje sesong av TV-programmet Skaperen spilt inn. Daværende kommunikasjonsdirektør Katinka Greve Leiner var en av dommerne de to siste sesongene, og i tillegg arbeidet minst en fra kommunikasjonsavdelingen i kulissene i hvert program. Skaperen brukes aktivt i vårt arbeid, spesielt i internkommunikasjonen.

Internkommunikasjon

Innovasjon Norge har et fyldig og godt utbygd intranett. Her ligger det meste av grunninformasjonen våre kolleger trenger innen rettigheter, regler, ulike arbeidsverktøy, presentasjoner og generell informasjon. Startsidene på intranettet vårt er en nyhetsside der alle kolleger i inn- og utland leverer interessante nyhetssaker som de vil dele med resten av organisasjonen. Gjennomsnittlig er det minst to nye saker hver dag.

The Inway

I løpet av våren gjennomførte vi The INway. Kommunikasjonsavdelingen laget i samarbeid med vår HR-avdeling og ledelsen et opplegg for å gjøre samhandlingen i Innovasjon Norge ennå bedre, på tvers av geografiske og organisatoriske skillelinjer.

Før sommerferien gjennomførte alle ansatte en hel dag hvor vi diskuterte de samme spørsmålene og jobbet med å forstå hva Innovasjon Norges strategien betyr for oss i hverdagen. Hvordan skal vi opptre som pådriver og hvordan skal vi bruke verdiene våre: koblende, ansvarlig og nytenkende.

Målet er å få til en felles forståelse for hvordan vi samhandler fra Bodø til Beijing.

The INway er kort sagt vår måte å gjøre ting på for å bli pådriver for innovasjon i næringslivet.

Skaperkraft

Skaperkraft er Innovasjon Norges festaften for innovasjon og nytenkning, en Spellemannskveld for norsk næringsliv. Bedriften Setred fikk Reodorprisen. Dette er en ekte oppfinnerpris i Reodor Felgens ånd. De fikk den for sine tredimensjonale skjermene. Skjermene kan brukes innen olje- og gassleting og medisin. På verdensbasis regnes Setred som teknologisk ledende innen 3D-skjermteknologi. IN har for øvrig bidratt med IFU-tilskudd til utviklingen av konseptet. Pharmaq AS som utvikler, produserer og selger legemidler til oppdrettsfisk stakk av med Internasjonaliseringsprisen. Reiselivsprisen gikk til Sorrisniva AS i Alta. Sorrisniva er en helårig opplevelses- og serveringsbedrift ved bredden av Altaelva. Bygdeutviklingsprisen gikk til Edel Design fra Nes i Ringsaker. Edel Design er et klesmerke som bare bruker rene naturmaterialer i sin design.

10. VEDLEGG

Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

Vedlegg 1: Forklaringer til koder i statistikk for finansieringsvirksomheten

Nedenfor følger en beskrivelse av de ulike statistikkodene som inngår i vedlagte statistikk for finansieringsvirksomheten f.o.m. 1.1.2009. Fra 2009 er det innført ny koding av innovasjonshøyde og type innovasjon. Alle prosjekter som innvilges støtte skal kategoriseres i forhold til disse kodene.

1. INNOVASJONSnivÅ

Følgende innovasjonsnivåer gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- 1 Innovasjon på bedriftsnivå
- 2 Innovasjon på regionalt nivå
- 3 Innovasjon på nasjonalt nivå
- 4 Innovasjon på internasjonalt nivå
- 5 Ikke relevant

Det skal kun angis *ett* innovasjonsnivå pr. prosjekt.

Innovasjonsnivåene er definert som følger:

1 Innovasjon på bedriftsnivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som ikke representerer noe nytt enten i form av nye produkter, tjenester, produksjonsprosesser eller organisasjonsformer annet enn for den aktuelle bedrift.

2 Innovasjon på regionalt nivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på produksjon av produkter og tjenester eller bruk av produksjonsprosesser og organisasjonsformer som tidligere ikke er produsert eller benyttet i andre bedrifter i regionen. Formålet skal primært benyttes første gang slike introduseres i regionen, men kan også omfatte prosjekter som styrker regionalt prioriterte innovasjonsmiljø.

3 Innovasjon på nasjonalt nivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på å utvikle og introdusere produkter og tjenester som er nye på det nasjonale marked og prosjekter som omfatter utvikling og bruk av nye produksjonsprosesser eller organisasjonsformer som ikke er introdusert på nasjonalt nivå. Det omfatter også introduksjon av tidligere eksporterte produkter og tjenester på nye markeder utenlands.

4 Innovasjon på internasjonalt nivå

Omfatter prosjekt i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på å utvikle og introdusere produkter og tjenester som er nye på et internasjonalt marked. Videre omfatter formålet prosjekter som fører til nye produksjonsprosesser og organisasjonsformer som ikke er kjent internasjonalt.

5 Ikke relevant

Omfatter prosjekter som ikke er innovasjonsprosjekter.

2. TYPE INNOVASJON

Følgende innovasjonstyper gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- 1 Produkt-/tjenesteinnovasjon
- 2 Prosessinnovasjon
- 3 Organisatorisk innovasjon
- 4 Markedsmessig innovasjon
- 5 Ikke relevant

Veiledning for valg av Type innovasjon:

Det skal KUN velges *én* innovasjonstype pr. prosjekt. Hvis prosjektet inneholder flere typer innovasjoner, skal kun den *viktigste* innovasjonstypen angis. For prosjekter innenfor arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer, må type innovasjon velges ut fra hvilke typer innovasjon flertallet av foretakene innenfor klyngen vil kunne oppnå flere av eller få bedre kvalitet på gjennom å delta i klyngeprosjektet eller på aktiviteter i regi av dette.

Innovasjonstypene er definert som følger:

1 Produkt-/tjenesteinnovasjon

Produkt-/tjenesteinnovasjon er en vare eller tjeneste som enten er ny eller vesentlig forbedret med hensyn til dens egenskaper, tekniske spesifikasjoner, innebygd software eller andre immaterielle komponenter eller brukervennlighet. Innovasjonen skal være ny for foretaket; den må ikke nødvendigvis være ny for markedet.

2 Prosessinnovasjon

Prosessinnovasjon omfatter nye eller vesentlig forbedrede produksjonsteknologi/-metoder og nye eller vesentlige forbedrede metoder for levering av varer og tjenester. Innovasjonen skal være ny for foretaket; foretaket må ikke nødvendigvis være den første til å introdusere denne prosessen.

3 Organisatorisk innovasjon (som oftest innovasjon på bedriftsnivå)

Organisatorisk innovasjon er gjennomføring av ny eller vesentlig endret struktur i foretaket eller nye eller vesentlig endrede ledelsesmetoder for å øke foretakets bruk av kunnskap, kvaliteten i varer og tjenester eller effektiviteten i arbeidsprosesser.

4 Markedsmessig innovasjon (som oftest innovasjon på bedriftsnivå)

Markedsmessig innovasjon er introduksjon av ny eller vesentlig endret design, samt introduksjon av nye eller vesentlig endrede salgsmetoder for å gjøre foretakets produkter mer attraktive eller for å åpne for nye markeder.

5 Ikke relevant

Denne koden skal benyttes for prosjekter som ikke er innovasjonsprosjekter. Dersom kode "5. Ikke relevant" for Innovasjonsnivå benyttes, skal også denne koden benyttes for Type innovasjon og vice versa.

3. ANDRE KJENNETEGN

"Andre kjennetegn" er karakteristika ved det enkelte prosjekt som ofte er uavhengig og går på tvers av opplysninger om prosjektene forøvrig.

Det kan krysses av på *flere* kjennetegn i samme prosjekt. "Andre kjennetegn" omfatter følgende:

- A) Kvinnerettet
- B) Internasjonalt rettet
- C) Informasjons- og kommunikasjonsteknologirettet

- D) Miljørettet
- E) Designrettet
- F) Kompetanseutvikling
- G) Unge 18-35
- H) Økologisk landbruk
- I) Samarbeids- og flerbedriftsprosjekter
- J) FoU-basert prosjekt
- K) Kultur og opplevelse
- L) Omdømmebygging
- M) Ingen relevante kjennetegn

Definisjon av kjennetegnene:

A) Kvinnerett

Kjennetegnet kvinnerett skal benyttes dersom prosjektet oppfyller minst ett av følgende kriterier:

- Kvinner som er med på å starte eller er medeier i egen virksomhet eller eiendom hvor prosjektet gjennomføres.
- Er spesielt rettet mot å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket.
- Kvinner utgjør mer enn 30 % av styremedlemmene eller ledelsen i en bedrift.
- Bidrar til å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.
- For flerbedrifts-, nettverks- og klyngeprosjekter skal kjennetegnet benyttes dersom prosjektet bidrar til å fremme kvinners deltakelse i næringslivet.

B) Internasjonalt rettet

Et viktig mål for IN er å styrke norsk næringslivs konkurransevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet.

Dette kjennetegnet skal benyttes for prosjekter som:

- bidrar til økt eksport
- omfatter internasjonalt markedsarbeid for produkter/tjenester
- bidrar til innovasjon, produkt- og markedsutvikling i et internasjonalt miljø fører til teknologiutveksling, eksport og import og bruk av internasjonal FoU-kompetanse
- fører til investeringer over landegrensene
- mobiliserer internasjonal kompetent kapital og kunnskap inn i norske innovasjonsmiljø og næringsliv
- bidrar til økt internasjonal markedsføringskompetanse

Med internasjonalisering menes dermed den totale eksponering næringslivet har mot omverdenen og som inkluderer forskning, utvikling, utdanning, markedsføring, salg, oppkjøp, etablering og hjemhenting av innsatsfaktorer og teknologi.

C) Informasjons- og kommunikasjonsteknologirettet

Økt bruk av IKT er et nasjonalt satsingsområde. Bruk av IKT er ikke knyttet til noen bestemt bransje og vil heller ikke kunne fanges opp av de andre bedrifts- og prosjektopplysningene som registreres.

Det vil ikke være hensiktsmessig at alle prosjekter hvor kun en del er knyttet til fysiske IKT-investeringer eller andre IKT-investeringer, blir gitt dette kjennetegnet. For prosjekter som skal avmerkes som IKT, må minst 50 % av prosjektkostnadene være knyttet til IKT i form av fysiske investeringer, programvare, FoU, kompetanseheving m.v.

D) Miljørettet

Dette kjennetegnet skal velges når prosjektet i mer eller mindre grad er miljøbegrunnet der for eksempel ett av formålene med prosjektet er:

- Utvikling/kommersialisering av miljøteknologiske forretningsideer.
- Forbedring av miljøkvaliteten på foretakets produkter, produksjonsprosesser eller på andre områder
- Prosjektet fører til at foretaket blir miljøsertifisert eller at bedriften innfører miljøledelse.
- Miljøeffektiv energiomlegging (dvs. mindre behov for energi, effektiv energibruk, økt varmeproduksjon basert på avfallshåndtering og spillvarme, økt produksjon av fornybar energi eller miljøvennlig bruk av naturgass)
- Miljøvennlig bruk av kulturminner eller kulturmiljøet
- Utvikling av ulike kompetansebaserte tjenester innen miljøområdet.

En av formålskodene er "Miljøforbedring" som skal benyttes når prosjektet har som *hovedformål* miljøforbedring/-utvikling. Alle saker som får denne formålskoden skal også gis kjennetegnet "Miljørettet".

E) Designrettet

Design vil trolig i de fleste tilfeller kun være et element i de produktutviklings-/markedsføringsprosjektene. Dette kjennetegn skal benyttes for prosjekter når design er en viktig del av prosjektet eller når resultatet av det kan være egnet til å profileres som design.

Kjennetegnet design skal benyttes i forbindelse med prosjekter som inkluderer en konkret satsing på produktutformingen med hensyn til ergonomi, funksjonalitet, estetikk, miljøvennlighet m.m. Det skal også benyttes i prosjekter hvor grafisk design eller kommunikasjonsdesign inngår i prosjektet og/eller kompetanseoppbygging innen design.

F) Kompetanseutvikling

Kjennetegnet skal benyttes for alle prosjekter som forventes å medføre en styrking av bedriftens kompetanse.

Registreringen av kjennetegnet "Kompetanseutvikling" skal i tillegg til å omfatte prosjekter som har som hovedformål kompetanseutvikling (Formål 10), også omfatte prosjekter som vil føre til kompetanseutvikling uten at dette er hovedformålet med prosjektet. F. eks. kan det skje betydelig kompetanseheving i forbindelse med maskininvesteringer med tilhørende opplæringspakker.

G) Unge 18-35

For å kunne rapportere på bruken av midler ovenfor denne målgruppen, innføres unge som et nytt kjennetegn. Det krysses av dersom prosjektet er innrettet mot aldersgruppen 18-35 år.

H) Økologisk landbruk

Kjennetegnet skal benyttes for prosjekter som bidra til utvikling av økologisk landbruk.

I) Samarbeids- og flerbedriftsprosjekter

Omfatter flerbedriftsprosjekter, prosjekter som er basert på samarbeid mellom foretak eller mellom foretak og FoU-institusjoner. Når enkeltforetak går sammen om salgs- og markedstiltak og fysiske investeringer, f.eks. innen landbruk, skal kjennetegnet benyttes.

J) FoU-basert prosjekt

Omfatter prosjekter som fører til kommersialisering av resultater fra FoU eller at FoU er en viktig del av prosjektet.

K) Kultur og opplevelse

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter og organisasjoner innen kulturnæringene som; film, foto, video, design, videospill, dataspill, og musikk, forutsatt at de driver kommersielt. Videre omfattes kulturbaserte næringer, det vil si næringer hvor kulturelle produkter representerer en viktig innsatsfaktor for verdiskapingen i andre næringer - som reiseliv, landbruk og marin, samt samarbeidsprosjekter mellom kulturnæringer og tradisjonelle næringer.

L) Omdømmebygging

Kjennetegnet skal brukes for prosjekter som er rettet inn mot å ta en strategisk posisjon i et utvalgt marked. Dette kan være fasilitering av prosessen frem til valg av omdømmeposisjon (mobilisering, analyser eller forankring), eller implementering av handlingsplaner forankret i valg av posisjon, og rettet mot å bygge denne (profilering, organisasjonsutvikling eller utvikling av tjenester og/eller produkter.)

M) Ingen relevante kjennetegn

Skal benyttes dersom ingen av kjennetegnene forøvrig passer til saken.

4. INVESTERINGSART

Investeringsart er en koding som skal vise hva den planlagte investeringen skal benyttes til, dvs. hvilket middel som er planlagt benyttet for å oppnå formålet med prosjektet. Det kan gis flere økonomiske virkemidler pr. prosjekt men bare en investeringsart pr. virkemiddel.

Investeringsart er en tosifret kode hvor det kan velges mellom følgende 29 ulike varianter:

01. Planlegging og forundersøkelser
02. Bygninger
03. Produksjonsutstyr og annet driftstilbehør
06. Oppstarting
07. Produktutvikling
08. Produksjonsprosessutvikling
09. Markedsutvikling
10. Forretnings- og organisasjonsutvikling
11. Kompetanseutvikling og -forvaltning
13. Kvalitetssikring
16. Oppkjøp/fusjon/bransjestrukturtilpasning
20. Kapitalstyrking
25. Samarbeid og nettverksutvikling
27. Akkvisisjon
28. Evaluering
29. Annen utredningsvirksomhet
30. Informasjon og erfaringsformidling
31. Annet
32. Administrasjon
32. Patent- design- og varemerkebeskyttelse
40. Kjøp av landbruksareal
41. Grøfting av jordbruksareal
42. Tiltak i frukttrefelt
43. Juletre/pyntegrønt
44. Grønn omsorg
45. Bioenergi
51. Nye fartøy
52. Brukte fartøy
53. Fiskeredskap

Definisjonene av investeringsartene er:

01. Planlegging og forundersøkelser. Omfatter kostnader til planlegging, forundersøkelser, foretaksanalyser, forundersøkelser og annet forarbeid i forbindelse med utvikling av en forretningsidé, produktidé eller foretak. Planleggingsfasen i forbindelse med f.eks. etablererstipend hører til denne investeringsarten. Denne investeringsarten kan benyttes både i de tilfeller prosjektet utføres av foretaket selv eller at det engasjeres ekstern konsulentbistand, f. eks i forbindelse med engasjering av juridisk bistand. Denne investeringsart skal ikke benyttes til generelle utredninger og evalueringer

02. Bygninger.

Omfatter investeringskostnader til bygninger.

03. Produksjonsutstyr og annet driftstilbehør.

Omfatter kostnader til alle andre fysiske investeringer enn bygninger.

06. Oppstarting.

Omfatter ekstraordinære kostnader i forbindelse med oppstarting av nytt foretak eller igangsetting av større prosjekt i eksisterende foretak (knoppskyting, flytting, omstilling mv.) Oppstartingsfasen i forbindelse med etablererstipendet skal føres til denne investeringsart.

07. Produktutvikling.

Omfatter kostnader i forbindelse med utvikling av et produkt/ tjeneste fra idé til ferdig produkt inkludert utvikling av prototyp.

08. Produksjonsprosessutvikling.

Omfatter utviklingskostnader for å forbedre eller rasjonalisere produksjonsprosessen i et foretak.

09. Markedsutvikling.

Omfatter kostnader til markedsundersøkelser og markedsutvikling inkludert messe-/utstillingsdeltagelse og presentasjonsmateriale både innenlands og i utlandet.

10. Forretnings- og organisasjonsutvikling

Omfatter kostnader knyttet til forretnings- og organisasjonsutvikling.

11. Kompetanseutvikling og -forvaltning

Omfatter kostnader til kompetanse- og kunnskapsutvikling i eksisterende foretak og etablereropplæring.

13. Kvalitetssikring.

Omfatter kostnader i forbindelse med utvikling og iverksetting av systemer og rutiner for å kvalitetssikre produkter og produksjonsprosesser og andre sider ved foretaket.

16. Oppkjøp/fusjon/strukturtilpasning.

Er i første rekke knyttet til formål 09 "Strukturtilpasning" og omfatter kostnader til oppkjøp av foretak både hjemme og i utlandet. Omfatter videre andre former for strukturtilpasningstiltak/-prosjekter. Den skal ikke benyttes i de tilfeller et utbyggings- eller utviklingsprosjekt i et enkeltforetak vil kunne få innvirkning på strukturen i en bransje. Investeringsarten er forbeholdt prosjekt som omfatter flere foretak.

20. Kapitalstyrking. Omfatter forbedring av kapitalstrukturen i bedrifter gjennom endring av eksisterende finansiering med sikte på gunstigere lånevilkår, forbedring av finansstrukturen eller refinansiering.

25. Samarbeid og nettverksutvikling

Omfatter kostnader knyttet til utvikling av næringsmiljø og innovasjonssystemer og andre tiltak for utvikling av nettverk.

Omfatter videre kostnader knyttet til å kvalifisere private konsulenter for oppdrag innen programmer f.eks. FRAM og tilsvarende program. Opplæring, kurs og seminar mv for det lokale tiltaksapparat faller også innenfor denne investeringsarten.

27. Akkvisisjon.

Omfatter kostnader med sikte på å tilføre et område ny virksomhet og kan f.eks. omfatte markedsføring av regioner/kommuner.

28. Evaluering.

Omfatter kostnader til evalueringsprosjekter av INs virkemidler, program, tiltak mv, men kan også omfatte evaluering av andre virkemidler mv som grenser opp mot INs virksomhet.

29. Annen utredningsvirksomhet.

Omfatter kostnader forbundet med generell utredninger innen områder av betydning for IN og som ikke gjelder evalueringer. Kostnader til utredning knyttet til enkeltbedrifter skal henføres til investeringsart "01 Planlegging og undersøkelser".

30. Informasjon og erfaringsformidling.

Omfatter kostnader i forbindelse med informasjons- og erfaringsformidlingstiltak knyttet til f.eks. program og prosjekt. Denne kan også omfatte kostnader til tiltak for å motivere bedrifter til å delta i slike program, prosjekt mv. Kostnader til INs informasjonstiltak som f. eks trykking av produktblad, brosjyrer mv belastes administrasjonsbudsjettet.

31. Annet.

Omfatter kostnader til prosjekt/tiltak mv som ikke kan henføres til annen investeringsart og kan bl.a. benyttes i forbindelse med kjøp av administrative tjenester i forbindelse med gjennomføring av spesielle program mv.

Bevilgning til prosjektledelse fra ordningen med nettverkskreditt skal gis denne investeringsart. Videre omfattes kostnader til oppfølging av engasjementsbedriftene.

32. Administrasjon.

Omfatter kostnader til administrering av programmer, satsinger mm som finansieres over virkemiddelbudsjetter.

33. Design- og varemerkebeskyttelse.

Omfatter kostnader knyttet til patent-, design- og varemerkebeskyttelse i forbindelse utvikling av produkt- og tjenesteideer.

40-45 og 51-53.

Dette er investeringsarter som er knyttet til hhv. jordbruk og fiskeflåten. Betegnelsene på dem er selvforklarende.

5. KUNDETYPER MED DEFINISJONER

En kategorisering av INs kunder i ulike typer er innført fra 2005. Departementene har utpekt følgende kundegrupper som prioriterte for INs virksomhet:

- etablerere
- unge bedrifter
- SMB med vekstambisjoner og –potensial.

I tillegg er det innført to kategorier til (B og E) for å fange opp kunder som faller utenfor de tre nevnte kategorier slik de er definert.

Definisjonene av de fem kategorier av bedrifter/kunder er følgende:

A. Etablerer

Omfatter enkeltpersoner, flere personer i samarbeid eller personer i eksisterende bedrifter som har til hensikt å etablere en selvstendig ny bedrift. Slike regnes som etablerere fra idéfasen til og med to år etter etableringsåret.

B. Knoppskyting/spinn-off/reetablering etter konkurs

Omfatter nyetablerting av bedrift som har utgangspunkt i en eksisterende bedrift. Bedriften den nystartede bedriften har gått ut fra forutsettes å ha eierinteresser i den nye. Denne kategori omfatter også bedrifter som reetableres etter konkurs.

Årsaken til at denne kategori innføres er at slike bedrifter ikke vil ha de samme kjennetegn og utfordringer en helt selvstendig ny bedrift vil ha.

C. Ung bedrift

Omfatter bedrift med alder fra og med tredje år og til og med fem år.

D. SMB med vekstambisjoner og –potensial

Omfatter SMB (i hht internasjonal definisjon) som er eldre enn fem år, har en omsetning på minst 5 mill NOK og en forventet vekst i omsetningen på minst 100 % i løpet av de nærmeste fire år eller 20 % pr år over en fireårsperiode.

E. Alle andre kunder

Omfatter alle bedrifter/kunder som ikke faller innenfor en av de fire andre kategoriene.

6. SATSING

Følgende satsinger gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- S-001 Energi og miljø
- S-002 Helse
- S-003 IKT
- S-004 Kultur og opplevelse
- S-005 Landbruk
- S-006 Marin
- S-007 Maritim
- S-008 Olje og gass
- S-009 Reiseliv
- S-999 Ikke satsingsområde

Veiledning for valg av Satsing (prioritert sektor):

Det skal KUN velges *én* sektor pr. prosjekt. Valget skal gjøres ut fra en vurdering av hvilken av våre ni prioriterte sektorer som Innovasjon Norge *primært* ønsker å stimulere/støtte gjennom prosjektet. Dersom prosjektet faller utenfor de ni prioriterte sektorene, men likevel kan støttes, skal alternativ 99. Ikke satsingsområde avkrysses.

Noen eksempler:

De to sentrale vurderingsmomentene for valg av prioritert sektor er: 1) produktet/tjenestens bruksområde eller 2) produktet/tjenestens råvareopphav.

Et enkelt eksempel:

Dersom prosjektet retter seg mot – i betydningen markedsmessig innretning – en av Innovasjon Norges prioriterte sektorer, skal denne angis. Eks.: Kverneland, som lager mekanisk utstyr til landbrukssektoren, skal plasseres i sektoren Landbruk. Helgeland Plast, som lager oppdrettsmerder i plast, skal plasseres i Marin sektor.

Et litt mer krevende eksempel:

Hvordan blir dette resonnementet for f.eks. Aker Seafoods som produserer fiskeprodukter til detaljistleddet? Det skulle ut fra en markedsmessig betraktning bli handel, og ikke Marin sektor. Her er det viktig at man vurderer hvilken sektor Innovasjon Norge primært ønsker å stimulere/støtte gjennom prosjektet. Hvis hovedhensikten med vår deltakelse er å stimulere til økt varehandel skal kode "S-999 Ikke satsingsområde" velges. Men ut fra INs strategi blir det mer riktig å sette et kryss for Marin sektor her fordi bakgrunnen for vår deltakelse i prosjektet er at vi ønsker å stimulere/støtte ny anvendelse av råstoff fra Marin sektor.

Vedlegg 2: Rapportering på aktivitetsindikatorer i MRS-systemet for 2009**Tabell 1 Delmål 1 "Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet"**

Arbeidsområde 1. A. Entreprenørskap													
Mål: IN skal bidra til økt omfang av lønnsomme etableringer													
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008					Måltall 2009	Årsrapport 2009						
Antall entreprenørskapstiltak (fellestilltak for etablerere), herunder antall deltakere med andel kvinner ⁵²	Antall fellestilltak		85			Måltall ikke fastsatt på IN-nivå. Det enkelte DK har egne måltall for slike tiltak.	Antall fellestilltak		170				
	Antall deltakere		-				Antall deltakere		-				
	Herav kvinner		-				Herav kvinner		-				
Antall søknader og bevilgninger til etablerere , herunder omsøkt og innvilget beløp med andel til kvinner	Søknader		Bevilgninger			Måltall fastsatt til 15 % for tilskudd og 10 % for lån	Søknader		Bevilgninger				
		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall		Andel av totale tilsagn		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall	Andel av totale tilsagn
	Totalt	704 653 145	1 825	384 300 628	1 221		7 %	Totalt	1 787 667 473	2 236	736 367 444	1 459	8 %
	Herav kvinner	265 697 502	823	159 177 826	599			Herav kvinner	447 223 252	888	265 103 849	643	
	Kvinneandeler			41 %	49 %			Kvinneandeler			36 %	44 %	
Antall søknader og bevilgninger av etablererstipend , herunder omsøkt og innvilget beløp med andel til kvinner	Søknader		Bevilgninger			Kvinneandel av antall etablererstipend skal være 40 %	Søknader		Bevilgninger				
		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall			Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall		
	Totalt	312 597 219	1 252	137 843 121	727		-	Totalt ⁵³	819 493 507	1 877	285 241 325	890	
	Herav kvinner	103 992 947	463	50 659 947	303		-	Herav kvinner	175 617 491	528	79 353 913	328	
	Kvinneandeler			37 %	42 %		-	Kvinneandeler			28 %	37	
Antall kommersialiseringer basert på patenter, antall solgte eller lisensierte patenter (VFO) ⁵⁴	Antall inngåtte lisenskontrakter		-			-	Antall inngåtte lisenskontrakter		-				
	Antall etableringer		-			-	Antall etableringer		-				
	Antall nye arbeidsplasser		-			-	Antall nye arbeidsplasser		-				

⁵² Opplysninger om antall deltakere, herav kvinner må innhentes manuelt og er tidkrevende i forhold til nytten. En har derfor ikke innhentet data på dette i 2008 og 2009.

⁵³ Inneholder etablererstipend NHD og KR D, inkubatorstipend, nettverkskreditt, og etablererstipend Svalbard.

⁵⁴ Kriteriene her benyttes ikke for 2009.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde 1. B. Innovasjon i etablerte bedrifter									
Mål: IN skal bidra til økt innovasjonsevne og –takt									
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008				Måltall 2009	Årsrapport 2009 ⁵⁵			
Antall fellestiltak innen innovasjon, herunder antall deltagere	Antall fellestiltak innen innovasjon	Antall deltakere			Måltall ikke fastsatt.	Antall fellestiltak innen innovasjon	Antall deltakere ⁵⁶		
	705	-				757	-		
Omfanget på (lån og tilskudd til) innovasjonsprosjekter i enkeltbedrifter (totalt, innen landbruk, marin sektor og rettet mot kvinner) ⁵⁷		Beløp	Andel av totale tilsagn	Antall	Det er for 2009 ikke fastsatt måltall fro bedrifts- og regionalt nivå samt for lån. Det er heller ikke satt oppmåltall for programmer og nasjonale tilsak for regional utvikling. Styret har fastsatt som mål at Innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå skal være 25 % for VSP landbruk + sentrale BU midler 60 % for distriktsutviklingstilkudd 60 % for tilskudd innovasjonsprosjekter 90 % for OFU/IFU		Beløp	Andel av totale tilsagn ⁵⁸	Antall
	Totalt innvilget	1 754 682 672	34 %	1 902		Totalt innvilget	4 972 617 091	69 %	3 849
	Landbruk	445 854 778	25 %	562		Landbruk	1 082 112 585	26 %	1 440
	Marin sektor	195 144 133	11 %	120		Marin sektor	1 280 311 377	5 %	281
	Kvinnerettet	484 493 833	28 %	549		Kvinnerettet	1 532 299 473	24 %	1 350

⁵⁵ Tallmaterialet for innovasjon er ikke direkte sammenlignbart mellom 2008 og 2009. Dette er fordi innovasjonsnivåene er endret fra 2008 til 2009.

⁵⁶ Opplysninger om antall deltakere må innhentes manuelt og er tidkrevende i forhold til nytten. En har derfor ikke innhentet data på dette i 2009.

⁵⁷ Tallene er basert på Innovasjonstype på bedrifts -, internasjonalt -, nasjonalt - og regionalt nivå. Kundetype "Etablerere" ekskludert. Kjennetegn "Samarbeid/Flerbedrift" ekskludert.

⁵⁸ Prosentandelene regnet av Totalt innvilget til innovasjonsprosjekter, inkl. alle kundetyper. For 2009 er antallet 5573.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde 1. C. Næringsmiljøer og innovasjonssystemer											
Mål: IN skal bidra til utvikling av lokale, regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping											
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008				Måltall 2009			Årsrapport 2009			
Antall nettverksbaserte innovasjons-/klyngeprosjekter der IN er initiativtaker/pådriver		Antall pågående prosjekter				Antall pågående prosjekter			Antall pågående prosjekter		
	ARENA	20			ARENA	19		ARENA	19		
	NCE	9			NCE	9		NCE	9		
	SUM	29			SUM	28		SUM	28		
Antall og type deltakere i disse prosjektene		Bedrifts-	Undervisnings-	Off.	Måltall vurdert som ikke relevant ⁵⁹				Bedrifts-	Undervisnings-	Off.
		deltakere	og FoU-miljøer	aktører/ utv.aktører					deltakere	- og FoU-	aktører/ utv.
	ARENA	1 252	98	123				ARENA	940	118	110
	NCE	262	61	199				NCE	317	69	210
	SUM	1 514	159	322				SUM	1 257	187	320
Antall faste møteplasser, åpne fora og fagnettverk som prosjektene har hatt ansvaret for.		Antall møteplasser			Måltall vurdert som ikke relevant				Antall møteplasser		
	ARENA	146						ARENA	131		
	NCE	131						NCE	142		
	SUM	277						SUM	273		
Antall iverksatte innovasjonsprosjekter med deltakelse fra flere bedrifter (bedriftsnettverk)		Antall innovasjonsprosjekter ⁶⁰			Måltall vurdert som ikke relevant				Antall innovasjonsprosjekter		
	ARENA	110						ARENA	92		
	NCE	175						NCE	152		
	SUM	285						SUM	244		

⁵⁹ Å fastsette et bestemt antall deltakere av ulike kategorier i næringsklyngeprosjektene er ikke noe mål i seg selv. Å synliggjøre antall deltakere i disse prosjektene det enkelte år gir imidlertid en god illustrasjon på aktivitetsnivået knyttet til INs arbeid med å utvikle og forsterke næringsmiljøer og innovasjonssystemer.

⁶⁰ Her telles antall iverksatte innovasjonsprosjekter i rapporteringsåret, og ikke akkumulert pr. prosjekt.

Tabell 2 Delmål 2 "IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde 2. A. Innhente og gi info/kunnskap til næringslivet om internasjonale markeds- og konkurranseforhold													
Mål: IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter													
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008					Måltall 2009				Årsrapport 2009			
Antall avsluttede kurs (og kompetanseprogrammer)	Kompetanseprogrammer	4				Ikke fastsatt				2			
	Handelstekniske kurs/programmer	25				Ikke fastsatt				23			
Antall bedrifter som har deltatt på kurs og kompetanseprogrammer om internasjonalisering		Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel
	Kompetanseprogrammer	78	77	-	Inntil 75 %	Måltall ikke fastsatt. ⁶¹				328	184	100 %	40 %
	Handelstekniske kurs/programmer	308	128	50-70 %	50-57 %	Måltall ikke fastsatt.				189	78	57-70 %	50-56 %
Antall generelle markedsundersøkelser	-					-				-			
Antall abonnenter av Eksporthåndboken ⁶²	Pr. 31.12.08				Nye i 2008					Pr. 31.12.09		Nye i 2009	
	368				49	Nei			Nei	360		35	
Antall internettoppslag på www.innovasjon Norge.no/satsinger/internasjonalisering	7 376					Ikke fastsatt.				7825			
Antall besvarelser på generelle kundeførelser (GES)	24 014					Ikke fastsatt.				20 199			

⁶¹ Det er ikke satt nasjonale måltall på noen av disse aktivitetsindikatorerne fordi man på nasjonalt nivå har liten innflytelse på måloppnåelsen. Når det gjelder SMB-andel og kvinneandel, er både SMB og kvinner prioriterte målgrupper for Innovasjon Norge. Tilbudet tilpasses derfor slik at man treffer disse målgruppene i størst mulig grad.

⁶² Antall bedrifter (der flere fra samme bedrift er oppført som abonnenter, blir abonnentene ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. abonnementet telles 1 gang pr. bedrift) som abonnerer på Eksporthåndboken pr. 31.12.2009 er 360. Antall registrerte brukere er ca 550. Selv om det har blitt 35 nye abonnenter i 2009 har 44 bedrifter sagt opp abonnementet i løpet av året. Netto endring er følgelig på minus 9 abonnenter.

Tabell 2 fortsettelse

Arbeidsområde 2. B. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter			
Mål: IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall igangsatte Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjekter)	Internasjonal Vekst - prosjekter 160	Internasjonal Vekst - prosjekter Måltall ikke fastsatt	Internasjonal Vekst – prosjekter 234
<i>Bedriftenes</i> finansieringsandel i prosjektene (gj.snittlig)	45 %	45 %	46 %
Antall deltakende bedrifter i Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjektene)	136	Måltall ikke fastsatt	154
Antall igangsatte Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjekter) fordelt på land, sektorer og fylker i Norge	Antall prosjekter framgår av tabellen over. Fordelingen på land (regioner), sektorer og fylker framgår av tabellene i kap. 3.5 i heftet Detaljrapporter 2008.	Det er et mål at flest mulig prosjekter skal ligge innenfor de prioriterte sektorene som IN har satsinger for. Det er ikke fastsatt måltall for fordelingen av prosjektene mellom land/regioner i utlandet, sektorer eller fylker.	Antall prosjekter framgår av tabellen over. Fordelingen på land (regioner), sektorer og fylker framgår av tabellene i kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.
Antall avsluttede oppdrag med 100 % brukerbetaling, herunder antall deltakende prosjekter/bedrifter	Antall avsluttede prosjekter med 100 % brukerbetaling: På grunn av innføring av nytt CRM-system har vi ikke komplette registreringer av dette for 2008. Antall deltakende prosjekter/bedrifter: Ikke innhentet i 2008	Måltall ikke fastsatt.	Antall bedrifter: 91

Tabell 2 fortsettelse

Arbeidsområde 2. C. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap						
Mål: IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi						
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009	Årsrapport 2009 ⁶³	
Antall nettverk/allianser mellom norske og utenlandske bedrifter og FoU-institusjon	42			Måltall ikke fastsatt.	-	
Antall norske bedrifter som deltar i internasjonale nettverk/allianser	600			Måltall ikke fastsatt.	-	

Tabell 3 Delmål 3. "IN skal styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt"

Arbeidsområde 3. A. Profilering av norsk næringsliv							
Mål: IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet							
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009	Årsrapport 2009		
Antall gjennomførte generelle aktiviteter (delegasjoner/besøk, messer etc.)	Delegasjoner til Norge	Delegasjoner fra Norge	Messer	Måltall ikke hensiktsmessig ⁶⁴	Delegasjoner til Norge	Delegasjoner fra Norge	Fagmesser
	3	3	28		1	3	24
Antall spesielle tiltak for å profilere norsk næringsliv	-						
Antall besøkende på Nortrade.com	1 008 802 sidevisninger, 265 319 unike besøk				1 087 737 sidevisninger, hvorav 268 655 unike besøk. ⁶⁵		

⁶³ Rapporten for 2008 baserte seg på direkte innrapportering fra alle utekontorene. Siebel, som er INs kundefølgningssystem (CRM) har pt. ikke tilsvarende koder for nettverk, studieturer og seminarer samt både norsk og utenlandsk deltagelse. Det er således ikke tilgjengelig tilsvarende registrering for 2009. Men aktiviteten i uteapparatet i 2009 tilsier at nivået er tilsvarende som for 2008, dvs. ca. 40 nettverk og allianser, ca. 115 studieturer og ca. 135 seminarer.

⁶⁴ Det settes ikke konkrete måltall for delegasjonsvirksomheten. Arrangementene evalueres i nært samarbeid med NHD og UD, sett i forhold til en omforent målsetting for det enkelte besøk.

⁶⁵ Siten Nortrade.com er solgt til Findexa.

Tabell 3 fortsettelse

Arbeidsområde 3. B. Norge som reisemål									
Mål: IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet									
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009			Årsrapport 2009		
INs ressursinnsats pr. marked	Offentlig finansiering av markedsaktiviteter: 349 839 000 kr			Det er avsatt 235 mill kr til dette arbeidet for 2009			Offentlig finansiering av markedsaktiviteter: 291 mill.		
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008			Fordelingen pr. marked er fastsatt i Reiselivsavdelingens budsjett for 2009 i samråd med reiselivsnæringen.			Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009		
Antall bedrifter som deltar i INs aktiviteter pr. marked	Antall bedrifter: 865	Ikke fastsatt		Ikke fastsatt	Ikke fastsatt		Antall bedrifter: 1538		
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008			Fordelingen pr. marked er fastsatt i Reiselivssatsingens budsjett for 2009 i samråd med markedsstrategisk råd.			Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Antall gjennomførte aktiviteter aktiviteter/prosjekter pr. marked	Antall prosjekter: 152	Ikke relevant.		Ikke relevant.			Antall prosjekter: 185		
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Spaltemillimeter redaksjonell omtale pr. marked (dvs. antall artikler/oppslag i aviser/magasiner, TV og radio)	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	På TV	I radio	I aviser og magasiner	På TV	I radio
		Nei	Nei	6500	200	100	6474	282	120
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Reklameoppmerksomhet og positiv påvirkning	Ingen registreringer			Ikke relevant			Ingen registreringer		
Antall reisebyråer (turoperatører) som selger norske produkter, kunnskapsnivå og salg gjennom disse	Antall turoperatører	Antall turoperatører		Antall turoperatører			Antall turoperatører		
	1718	Ikke måltall		Ikke relevant			1781		
Antall distribuerte kataloger	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
	Antall kataloger/innstikk	Antall kataloger	Antall kataloger	Antall kataloger	Antall PDF-nedlastinger	Distribuerte kataloger for kunder	Antall kataloger/innstikk	Antall pageflips	Distribuerte kataloger for kunder
		Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	27 mill.	3,5 mill.	6 mill.
Antall besøk på visitnorway.com	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
				7 000 000 brukere			7 400 000 (6 100 000 unike brukere)		

Tabell 3 fortsettelse

Arbeidsområde 3. C. Norges omdømme			
Mål: INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Kun verbal omtale	Anbefalingene i Omdømmeutvalgets rapport er lagt til grunn i alle profileringsaktiviteter i 2009	Kun verbal omtale
Arbeidsområde 3. D. Norge som investeringsland			
Mål: IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall internasjonale bedrifter som har henvendt seg til IN mht. investering i Norge	Ikke aktivert som arbeidsområde	Måltall for 2009 ikke aktuelt. Dette vurderes først dersom prosjektet "Invent i Norway" igangsettes	Ikke aktivert som arbeidsområde
Antall bedrifter som IN oppsøker	Ikke aktivert som arbeidsområde	Måltall for 2009 ikke aktuelt. Dette vurderes først dersom prosjektet "Invent i Norway" igangsettes	Ikke aktivert som arbeidsområde

Tabell 4 Delmål 4: "IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger"

Arbeidsområde 4. A. Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter			
Mål: IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Fordeling av INs bevilgninger på FKenes og FMenes føringer for virkemiddelbruken for det enkelte fylke.	Ingen rapportering utover verbal omtale. Indikatoren lite hensiktsmessig.	Er i ulik grad fastsatt av den enkelte fylkeskommune eller fylkesmann.	Ingen rapportering utover verbal omtale. Indikatoren lite hensiktsmessig.
Arbeidsområde 4. B. Regionalt samspill			
Mål: IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskapene			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall fellesprosjekter med regionale partnere IN deltar i	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Antall regionale nettverk IN deltar i	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Antall øvrige møteplasser IN deltar på	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Arbeidsområde 4. C. Regional omstilling			
Mål: IN skal bidra til at arbeidet i omstillings-områdene drives profesjonelt og målrettet			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Programmet opererer med 6 prosessindikatorer som aktiviteten i hvert omstillingsområde måles på:	Se årsrapportens kap. 4.4.3 for å lese om resultatene for hvert omstillingsområde.	Karaktergivningen for indikatorene er basert på en skala fra 1 til 5 hvor 5 er høyeste score. Det er et mål at flest mulig av prosessindikatorene skal ha en verdi på 5.	Se årsrapportens kap. 4.4.3 for å lese om resultatene for hvert omstillingsområde.
- Etablering			
- Mål (konkret og kommunis.)			
- Organisering			
- Portefølje (aktivitetsnivå)			
- Oppfølging/opplæring			
- Planer videre			

Tabell 5: Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

Arbeidsområde 5. A. Kundetilfredshet			
Mål: IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Verbal omtale basert på siste Serviceundersøkelse (SU)	Ikke aktuelt	Verbal omtale basert på siste Serviceundersøkelse (SU)
Arbeidsområde 5. B. Markeds- og systemsvikt			
Mål: INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansierings-markedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Verbal omtale basert på Kundeeffektundersøkelsene (KEU)	Ikke aktuelt	Verbal omtale basert på Kundeeffektundersøkelsene (KEU)
Arbeidsområde 5. C. Kunnskapsbygging og premissgiving			
Mål: IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Kort verbal omtale av resultater fra spørreundersøkelse.	Ikke aktuelt	Kort verbal omtale av resultater fra spørreundersøkelse.

Vedlegg 3: Rapportering på effektindikatorer i MRS-systemet for 2009

Tabell 1 Delmål 1 "Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
1. A. Entreprenørskap		
Mål: IN skal bidra til økt omfang av, lønnsomme etableringer	Andel av INs kunder som har mottatt finansiell støtte og som har etablert ny bedrift etter 1 og 2 år.	KEU (førundersøkelse av 2008-årgangen i 2009): Av Etablererstipendmottagerne har 39 % startet opp og forventet realisert prosjektet etter planen (litt under årgangen før). Tilsvarende tall for Inkubatorstipendet er 38 % (42 % året før).
	Andel av deltagerne på IN entreprenørskapstiltak som har etablert ny bedrift etter 1 og 2 år	Inngår foreløpig ikke i KEU.
	Andel av nyetableringene som er basert på FoU eller patenter	KEU (førundersøkelsen av 2008-årgangen): Det er spurt om bedriftene ved dette prosjektet har ført til økt samarbeid med universitet og høyskoler. Etablererstipendmottakerne har gjort det i 45 % av tilfellene (35 % i fjor) mao en positiv økning, mens hele 70 % av Inkubatorstipendmottakerne har gjort det (72 % året før). Snittet for alle tjenester ligger på 30 % en økning fra 26 % året før.
	Andel av bedriftene startet av INs kunder som har overlevd etter 4 år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Økonomisk resultat i de etablerte bedriftene etter fire år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter mht prosjektets bidrag til inntektsøkning/kostnadsreduksjon, lønnsomhetsutvikling og overlevelse nedenfor.
	Andel nyetableringer hvor minst ¼ av markedet er i utlandet	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Sysselsettingsutvikling i de nyetablerte bedriftene etter fire år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Endring i holdning og evne hos de som har deltatt i tiltak for å starte egen bedrift	Deltagerne på ulike tiltak, som f.eks. etablererskole, mobiliseringstiltak, inngår ikke i KEU. Egne undersøkelser må gjennomføres blant disse.
	Andel nyetablererne som har økt sin kompetanse i stor grad	KEU (etterundersøkelsen 2005-årgangen i 2009): Det er ikke skilt mellom nyetableringer og eksisterende bedrifter i denne undersøkelsen. Se imidlertid omtale av effektindikatorene om økt innovasjonsevne og innovasjonskompetanse under arbeidsområde 1B nedenfor.

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. B. Innovasjon i etablerte bedrifter		
Mål: IN skal bidra til økt innovasjonsevne og –takt	Andel IN-støttede bedrifter som har økt sin innovasjonsevne i stor grad	KEU (etterundersøkelsen av 2005-årgangen): Vurdert etter fire år mener bedriftene at prosjektet har ført til innovasjon i stor grad på 2,3 områder (2,2 året før).
	Andel bedrifter som melder om stor nytte av innovasjonskomp. tiltak	Dette omfatter INs programmer/fellesprosjekter rettet mot å øke bedriftenes innovasjonskompetanse. Programaktiviteten bidrar mer til innovasjon enn de tradisjonelle finansielle tiltakene. Det er klar sammenheng mellom antall samarbeidspartnere og andel innovasjon.
	Andel av IN-støttede innovasjonsprosjekter som er utnyttet kommersielt innen fire år	Inngår foreløpig ikke KEU.
	Økonomisk resultat etter fire år i IN bedriftene med innovative prosjekter	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Andel av innovasjonsprosjekter fordelt på hhv: - nytt på internasjonalt marked - nytt på nasjonalt marked - nytt for bedriften	Inndelingen av prosjektene på ulike nivå for innovasjon er innført i INs statistikkregistrering (formål) f.o.m. 2005. Inndelingen er endret f.o.m. 2009 Følgende innovasjonsnivåer gjelder f.o.m. 1.1.2009: 1 Innovasjon på bedriftsnivå 2 Innovasjon på regionalt nivå 3 Innovasjon på nasjonalt nivå 4 Innovasjon på internasjonalt nivå 5 Ikke relevant Det skal kun angis <i>ett</i> innovasjonsnivå pr. prosjekt. Se fordelingen av totale tilsagn på ulike innovasjonsnivå i finansieringsstatistikken Vedlegg 4.
	Andel av INs kunder som har - økt eksportomsetn. - eksportert nye prod./ tjenester - eksportert på nye markeder	Viser til rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Sysselsettingsendring i IN bedrifter med innovative prosjekter	Viser til rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. A. og 1. B. Entreprenørskap og Innovasjon i etablerte bedrifter		
	<p>Økonomisk resultat etter fire år i IN bedriftene</p> <p>Andel av INs kunder som har</p> <ul style="list-style-type: none"> - økt eksportomsetn. - eksportert nye prod./ tjenester - eksportert på nye markeder <p>Sysselsettingsendring i IN bedrifter</p>	<p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen):</p> <p><u>Lønnsomhetsutvikling</u>: 48 % av bedriftene mener prosjektet har hatt stor betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling. Det er særlig Lavrisikolånene som skårer høyt.</p> <p><u>Overlevelse</u>: 53 % av bedrifter mener prosjektet har hatt stor betydning for overlevelse.</p> <p><u>Økt eksportomsetning</u></p> <p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): 15 % har økt sin eksport som følge av prosjektet. Størst betydning har det for INT-programmet og den Distriktsrettede låneordningen.</p> <p><u>Eksportert nye prod./ tjenester</u></p> <p>KEU omfatter foreløpig ikke spørsmål knyttet til om eksporten er nye produkter /tjenester.</p> <p><u>Eksportert på nye markeder</u></p> <p>KEU omfatter foreløpig ikke spørsmål knyttet til om eksporten er på nye markeder.</p> <p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): Fra 1.1.2005 til 1.1.2009 er anslaget for netto sysselsettingsøkning (skapt og sikret) på 1,0 til 1,6 pr. prosjekt (1-1,4 året før). Det er skapt og sikret mellom 6031 og 9808 arbeidsplasser for denne årgangen kunder. Dette er mer enn årgangen før.</p> <p>70-80 % av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Som året før.</p>

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. C. Næringsmiljøer og innovasjonssystemer		
Mål: IN skal bidra til utvikling av lokale regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping	Andel av deltakerne som har økt innovasjons-samarbeid som følge av prosjektet	Det er igangsatt 92 innovasjonsprosjekter som resultat av Arenaprojektene i 2009 med 433 deltakende bedrifter/institusjoner. De tilsvarende tallene i 2008 var 110 innovasjonsprosjekter og 336 deltakere. Det er igangsatt 152 (2008: 175) innovasjonsprosjekter med deltakelse av flere bedrifter innen NCE-programmet i 2009. 118 av disse prosjektene er i samarbeid med FoU-miljøer og 55 er i samarbeid med internasjonale bedriftspartnere.
	Andel av deltakerne som har gjennomført et kommersielt lønnsomt innovasjonsprosjekt etter 4 år	Det er ikke innhentet opplysninger om gjennomførte kommersialiseringsprosjekter i 2009 fra Arena og NCE-prosjektene.
	Antall nye bedrifter og arbeidsplasser innen miljøene og systemene	Det er etablert 16 nye virksomheter med 268 nye arbeidsplasser som kan relateres til NCE-prosjektene aktivitet i 2009. Det foreligger ikke tilsvarende registreringer for Arena-programmet for 2009.

Tabell 2 Delmål 2 "IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
2. A. Innhente og gi info/kunnskap til næringslivet om internasjonale markeds- og konkurranseforhold		
Mål: IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter	Andel av bedriftene som har benyttet INs internasjonalisering- og handelstekniske tjenester, inkl kompetanseprogram som i stor grad er fornøyd med tjenesten	Har ikke data på dette.
	Andel av bedriftene som har benyttet INs internasjonalisering- og handelstekniske tjenester, inkl kompetanseprogram som i stor grad har økt sin kompetanse	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006)
2. B. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter		
Mål: IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet	Andel av bedriftene som har benyttet INs rådgivningstjenester som har oppnådd eksportøkning etter fire år Andel av bedriftene som har fått finansiell bistand til internasjonalisering fra IN som har oppnådd eksportøkning etter fire år	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten og da i etterundersøkelsen. KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): 15 % av bedriftene som fikk finansiell bistand i 2005 har økt omsetningen i utlandet, dette er på nivå med året før. Internasjonaliseringsaktiviteten derimot ligger nå på 55 % mot 41 % i årgangen før, mao en positiv økning
2. C. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap		
Mål: IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi	Andel av bedriftene som har deltatt i INs tekn.- eller kunnskaps-overføringstiltak eller -prosjekter som har tatt i bruk ny teknologi eller kunnskap Andel av bedriftene som har deltatt i INs tekn.- eller kunnsk.-overf.tiltak/prosj. som har fått inntekt gjennom salg i utlandet	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten. dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen). Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen).

Tabell 3 Delmål 3. "IN skal styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt "

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering																																													
3. A. Profilering av norsk næringsliv																																															
Mål: IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet	Andel av bedriftene som har deltatt på INs arrangement i inn- og utland som i stor grad er fornøyd med opplegget	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten eventuelt gjennom egne undersøkelser.																																													
	Andel av bedriftene som har deltatt på INs arrangement i inn- og utland som i har oppnådd kommersielle resultater	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen).																																													
3. B. Norge som reisemål																																															
Mål: IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet	Vekst i antall ankomster og turistgjestedøgn pr. marked.	Endring (%) i ankomster og gjestedøgn fordelt på markeder fra 2008 til 2009 <table border="1" data-bbox="808 687 2051 791"> <thead> <tr> <th></th> <th>N</th> <th>Fin</th> <th>DK</th> <th>S</th> <th>D</th> <th>Esp</th> <th>NL</th> <th>GB</th> <th>US</th> <th>It</th> <th>Rus</th> <th>Fra</th> <th>JP</th> <th>Totalt</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vekst ankomst %</td> <td>-</td> <td>-7</td> <td>-2</td> <td>11</td> <td>2</td> <td>-2</td> <td>1</td> <td>-2</td> <td>-6</td> <td>4</td> <td>-1</td> <td>1</td> <td>-12</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>Vekst gj.døgn %</td> <td>1</td> <td>-</td> <td>-3</td> <td>19</td> <td>2</td> <td>-6</td> <td>-</td> <td>-12</td> <td>8</td> <td>11</td> <td>5</td> <td>5</td> <td>18</td> <td>4</td> </tr> </tbody> </table>		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt	Vekst ankomst %	-	-7	-2	11	2	-2	1	-2	-6	4	-1	1	-12	1	Vekst gj.døgn %	1	-	-3	19	2	-6	-	-12	8	11	5	5	18	4
		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt																																
	Vekst ankomst %	-	-7	-2	11	2	-2	1	-2	-6	4	-1	1	-12	1																																
Vekst gj.døgn %	1	-	-3	19	2	-6	-	-12	8	11	5	5	18	4																																	
Inntjening pr. gjestedøgn/ ankomst Endring i Norges markedsandel pr. marked	Data ikke relevant da TØI bruker forbrukstall fra 2007.																																														
Endring i kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte markeder Tilfredshet med deltakelse i INs aktiviteter Eval. av forventet effekt av deltakelsen	<table border="1" data-bbox="808 895 2051 959"> <thead> <tr> <th></th> <th>N</th> <th>Fin</th> <th>DK</th> <th>S</th> <th>D</th> <th>Esp</th> <th>NL</th> <th>GB</th> <th>US</th> <th>It</th> <th>Rus</th> <th>Fra</th> <th>JP</th> <th>Totalt</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Markedsandel feri- og fritid %</td> <td>67</td> <td>-</td> <td>8,4</td> <td>9,9</td> <td>1</td> <td>0,6</td> <td>1</td> <td>0,4</td> <td>0,2</td> <td>0,3</td> <td>0,2</td> <td>0,5</td> <td>0,13</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> Forutsetter internasjonale undersøkelser. I reiselivssatsingen partnerskapsundersøkelse så vurderes tilfredsheten som god. Flaggskipet blant aktivitetene er fortsatt Norwegian Travel Workshop som både har høy deltagelse og høy tilfredshet med kvaliteten. Fotobanken mye benyttet. Finansiering ble godt verdsatt og ansett som meget viktig blant deltagerne. Når det gjelder arbeidsområder, så gir norske partnere bra skussmål for internasjonal kunnskap og profilering, mens man er mer usikker eller negativ mht. kvaliteten når det gjelder å satse på nye markeder, skape målbare/kommersielle resultater, dokumentasjon av verdiskaping og kobling av små og store aktører. I reiselivssatsingens partnerskapsundersøkelse så vurderes Innovasjon Norge Reiselivs arbeid å ha klar verdikende effekt. 6 av 10 virksomheter synes verdien for dem er svært eller ganske høy.		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt	Markedsandel feri- og fritid %	67	-	8,4	9,9	1	0,6	1	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,13	-																
	N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt																																	
Markedsandel feri- og fritid %	67	-	8,4	9,9	1	0,6	1	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,13	-																																	

Tabell 3 Fortsettelse

3. C. Norges omdømme		
<p>Mål: INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper</p>	<p>Antall bedrifter som tar i bruk omdømmestrategien</p> <p>Måling av omdømmestyrke dvs. om posisjonen Norge vil ta er riktig og om hvordan Norge blir oppfattet i forhold til posisjonen</p>	<p>Det er ikke foretatt slike målinger etter at Omdømmeutvalgets innstilling ble fremlagt.</p>
3. D. Norge som investeringsland		
<p>Mål: IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge</p>	<p>Andel av bedriftene som er veiledet av IN har etablert ny virksomhet i Norge innen 2 år.</p>	<p>Ingen systematiske registreringer av henvendelser til IN om etableringsmulighetene i Norge og eventuelle resultater av disse.</p>
	<p>Utenlandske investeringer</p>	<p>Ingen systematiske registreringer.</p>
	<p>Andel av bedriftene, som har benyttet INs tjenester, som har fått en mer positiv oppfatning av Norge som attraktivt investeringsland</p>	<p>Ingen systematiske registreringer.</p>

Tabell 4 Delmål 4: "IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger"

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
4. A. Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter		
Mål IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling	Økonomisk utvikling i IN-støttede bedrifter fordelt på fylker Sysselsettingsutvikling i IN-støttede bedrifter fordelt på fylker	Dette har vi ikke tilfredsstillende data på pr. i dag. Vi har som et eksperiment i 2009 gjennomført en undersøkelse på dette for tre årganger sett sammen. Dette er det rapportert spesielt på overfor KRD. Omfanget av KEU pr. årgang er ikke stort nok til at sysselsettingsberegningene kan splittes på fylker.
4. B. Regionalt samspill		
Mål IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskap	Andel av deltakerne i FKenes strategiske partnerskap (RUP/SNP/FP) som er enige i at INs DKer i stor grad har deltatt aktivt i og tilført merverdi til arbeidet	Organiseringen av samspillet i de regionale partnerskapene varierer mellom regionene. INs distriktskontorer er aktivt med i strategiske partnerskap bl.a. for utarbeidelse av regionale utviklingsplaner (RUP) og tilsvarende. De har også en sentral rolle i utarbeidelsen av strategien for bruk av de regionale bygdeutviklingsvirkemidlene. Kontorene har regelmessige møter med fylkeskommunen og fylkesmannen og er både pådriver og aktør på en rekke møteplasser, i nettverk og i fellesprosjekter. Det operative samarbeidet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere områder blitt styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap til Innovasjon Norge (49 prosents eierandel) fra 2010 som en del av forvaltningsreformen, har bidratt til å skape større interesse for hele bredden i INs tjenestetilbud, nettverk og kompetanse og til en bredere involvering av INs samlede kompetanse i det regionale utviklingsarbeidet.
4. C. Regional omstilling		
Mål IN skal bidra til at arbeidet i omstillingsområdene drives profesjonelt og målrettet	<ul style="list-style-type: none"> • 6 effektindikatorer: <ul style="list-style-type: none"> ○ kompetanse ○ samhandling off/privat ○ nye arbeidsplasser ○ robust næringsstruktur ○ programspesifikke mål ○ planer videre 	De enkelte omstillingsområdenes score på de seks effektindikatorerne er vist i kapittel 4.4.3

Tabell 5: Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
5. A. Kundetilfredshet		
<p>Mål: IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon</p>	<p>Andel kunder som i stor grad er fornøyd med de finansielle tjenestene</p>	<p>Serviceundersøkelsen (SU): 59 % av de som har mottatt en leveranse i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Jeg/vi fikk tilgang til tjenester/programmer/aktiviteter som var tilpasset mine/våre behov". Gjelder alle tjenester. Tilsvarende påstand i 2008 ga noe bedre resultat: 66 %.</p> <p>Resultater for sentrale tjenester viser: Bedriftsutviklingstilskudd 63 %, etablererstipend 56 %, fylkesvise BU-midler 53 %, landbrukslån 52 %, landsdekkende etablererstipend 62 %, OFU/IFU 71 % samt utviklingstilskudd 59 %. Lavere score skyldes bl.a. høyere "vet ikke/ikke relevant" andel. Den er på hele 14 % for fylkesvise BU-midler og landbrukslån.</p> <p>Avslagskunder er holdt utenfor. De er i gjennomsnitt ca. halvparten så fornøyd.</p>
	<p>Andel kunder som i stor grad er fornøyd med rådgivingstjenestene</p>	<p>Serviceundersøkelsen (SU): 60 % av de som har mottatt en rådgivingstjeneste i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Jeg/vi fikk tilgang til tjenester/programmer/aktiviteter som var tilpasset mine/våre behov". Hele 370 (13 %) har mottatt en rådgivingstjeneste, men kun 107 kan direkte knyttes til Divisjon utlands virksomhet. Divisjon utlands kunder er imidlertid i gjennomsnitt noe mer fornøyd: 72 %.</p>
5. B. Markeds- og systemsvikt		
<p>Mål: INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner</p>	<p>Andel høy addisjonalitet</p>	<p>Andelen høy addisjonalitet økte ytterligere siste år med to prosentpoeng, fra 57 til 59 %, dvs. 59 % ville absolutt ikke ha gjennomført prosjektet uten INs medvirkning.</p>
	<p>Andel lav addisjonalitet</p>	<p>Andelen lav addisjonalitet har holdt seg stabilt på 13-14 %.</p>
	<p>Andel hvor INs engasjement har ført til utløsning av annen finansiering</p>	<p>Andelen som mener tjenesten i stor grad (skår 4-5) har bidratt til utløsning av annen finansiering har også økt med to prosentpoeng siste år, fra 50 til 52 %.</p>
	<p>Andel av INs kunder som mener IN i stor grad bidrar til nettverksbygging</p>	<p>Serviceundersøkelsen (SU): 30 % av de som har mottatt en leveranse i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Innovasjon Norge bidro til samarbeid mellom meg/min bedrift og andre bedrifter". Lavere score skyldes bl.a. at i gjennomsnitt har hele 22 % svart "vet ikke/ikke relevant".</p> <p>Resultater for sentrale tjenester viser: Bedriftsutviklingstilskudd 39 %, etablererstipend 26 %, fylkesvise BU-midler 18 %, landbrukslån 12 %, landsdekkende etablererstipend 33 %, OFU/IFU 55 % samt utviklingstilskudd 38 %. Lavere score skyldes bl.a. høyere "vet ikke/ikke relevant" andel. Den er på hele 29 % for fylkesvise BU-midler og 35 % landbrukslån.</p> <p>I 2008 stilte vi spørsmålet på en annen måte: "Om Innovasjon Norge formidler tjenester og kompetanse fra relevante nettverk og partnere". Derfor er resultatene ikke helt sammenlignbare.</p>

Tabell 5 Fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
5. C. Kunnskapsbygging og premissgiving		
<p>Mål: IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng</p>	<p>Andel av fylkeskommunene, relevante departementer og næringslivsorganisasjoner som oppfatter INs kunnskapsleveranser som:</p> <ul style="list-style-type: none"> • objektive og "politisk uavhengige" • faglig troverdige og treffsikre • tilgjengelig gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling • riktig "timet" ift. politiske prosesser 	<p>Det ble i 2009 ikke gjennomført en kartlegging av hvordan departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene oppfatter Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Undersøkelser av dette i 2006 og 2007 ga mye verdifull informasjon som har gjort at det har vært sterkt fokus på dette arbeidet i 2008.</p> <p>Det ble i 2009 gjort en ny metodisk kartlegging av hvordan departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene oppfatter Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Resultatene av denne undersøkelsen vil først være klare i 2010, og vil bli rapportert for 2010.</p>

Vedlegg 4: Statistikk for finansieringsvirksomheten 2009

Innholdsfortegnelse

Tabell	Side
Totale tilsagn finansieringstjenester	1
Bransje	2
Geografi	6
Distriktpolitisk virkeområde	11
Innovasjonsnivå	13
Type innovasjon	15
Kompetanse	17
Bedriftsstørrelse	18
Kundetype	19
Kjennetegn	21
Satsing	23
Finansieringsandeler - Distriktsrettet lån og tilskudd	26
Finansieringsandeler - Landsdekkende lån og tilskudd	27
Risikolånene - akkumulert tapsprosent etter årganger	28

Totale tilsagn finansieringstjenester

Budsjettpost	Virkemiddel	Netto innvilget
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	703 638 901
Sum lavrisiko		3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	4 953 000
Sum andre virkemidler		1 815 209 347
Sum totalt		9 792 877 122

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	01-02 Jordbruk/skogbruk		05 Fiske/oppdrett		10-14 Bergverk/ utvinning		15-37 Industri	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	75 292 000	4 %	378 900 000	20 %	140 000 000	8 %	855 005 000	46 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			904 539 400	100 %				
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	647 783 901	92 %					8 800 000	1 %
Sum lavrisiko		723 075 901	21 %	1 283 439 400	37 %	140 000 000	4 %	863 805 000	25 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	500 000	0 %	182 420 000	13 %	127 750 000	9 %	709 386 000	50 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			6 000 000	6 %	35 000 000	37 %	43 425 000	45 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 874 000	2 %	1 321 500	1 %	1 551 444	2 %	3 791 000	4 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	750 000	1 %	900 000	1 %	6 247 700	4 %	33 786 000	23 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	200 000	0 %	2 230 000	2 %	925 000	1 %	16 075 695	13 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU					2 000 000	2 %	38 239 229	39 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	450 000	0 %	8 800 500	3 %	17 862 500	6 %	111 573 821	37 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd							1 191 000	61 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 100 000	5 %	1 049 000	5 %	9 515 000	44 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							4 300 000	77 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	12 445 000	2 %	166 325 000	28 %	17 155 000	3 %	299 877 000	50 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	8 828 625	2 %	42 086 406	7 %	8 939 000	2 %	189 609 765	33 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	370 000	0 %	3 360 000	2 %	2 089 800	1 %	10 343 659	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			850 000	32 %			620 000	23 %
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	11 669 665	14 %					16 804 686	21 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	7 294 195	44 %	1 400 000	8 %			1 750 000	11 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	10 403 040	29 %					1 558 000	4 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	130 042	2 %						
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	4 420 000	8 %					31 071 525	54 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	19 875 647	71 %					1 555 000	6 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	36 588 000	84 %					1 760 000	4 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	366 395 264	85 %	973 250	0 %	250 000	0 %	10 931 521	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 820 000	9 %	497 500	2 %				
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	53 000	1 %					3 052 736	58 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 194 195	90 %						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	450 000	1 %	25 034 068	37 %			14 698 079	22 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån							26 500 000	100 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		485 710 673	11 %	447 345 955	10 %	220 819 444	5 %	1 581 414 716	35 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			292 500 000	99 %			2 500 000	1 %
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	900 000	1 %	2 400 000	2 %	150 000	0 %	44 956 307	37 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	857 518 860	93 %					10 012 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 768 550	2 %					6 438 500	6 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd							45 017 756	12 %
Diverse tilskudd	Tilskudd								
Sum andre virkemidler		860 187 410	47 %	294 900 000	16 %	150 000	0 %	108 924 563	6 %
Sum totalt		2 068 973 984	21 %	2 025 685 355	21 %	360 969 444	4 %	2 554 144 279	26 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	40-41 Kraft og vann		45 Bygg og anlegg		50-52 Varehandel		55 Hotell/restaurant	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	35 870 000	2 %	2 700 000	0 %	11 000 000	1 %	25 652 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål								
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	3 400 000	0 %	3 000 000	0 %	3 000 000	0 %	7 340 000	1 %
Sum lavrisiko		39 270 000	1 %	5 700 000	0 %	14 000 000	0 %	32 992 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	3 660 000	0 %	1 200 000	0 %	33 175 000	2 %	11 500 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	250 000	0 %			2 900 000	3 %	2 800 000	3 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 145 000	1 %	100 000	0 %	1 050 000	1 %	43 000	0 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	3 622 000	2 %	700 000	0 %	4 085 000	3 %	300 000	0 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.					465 000	0 %	250 000	0 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU					7 950 000	8 %		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	5 150 000	2 %	1 985 000	1 %	3 900 000	1 %	420 000	0 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					475 000	24 %		
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					815 000	4 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	8 950 000	1 %			7 814 000	1 %	17 353 000	3 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	3 602 120	1 %	6 571 680	1 %	9 373 550	2 %	36 175 096	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	575 000	0 %			706 250	0 %	798 000	0 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark								
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd					2 748 500	3 %	2 355 500	3 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	525 000	3 %						
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	19 367 550	54 %					380 670	1 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd								
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			4 186 830	7 %	2 696 000	5 %		
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 234 530	19 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					2 575 000	6 %	500 000	1 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	235 380	0 %	1 672 000	0 %	3 264 000	1 %	15 043 800	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd								
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd								
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd								
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd					7 830 000	12 %	260 000	0 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		52 316 580	1 %	16 415 510	0 %	91 822 300	2 %	88 179 066	2 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti								
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 300 000	1 %	2 244 200	2 %	826 375	1 %		
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	2 000 000	0 %	945 000	0 %	13 200 000	1 %	10 900 467	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	39 331 900	37 %						
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					71 720 000	20 %		
Diverse tilskudd	Tilskudd								
Sum andre virkemidler		42 631 900	2 %	3 189 200	0 %	85 746 375	5 %	10 900 467	1 %
Sum totalt		134 218 480	1 %	25 304 710	0 %	191 568 675	2 %	132 071 533	1 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	60-64 Transport		65-67 Finans. tjeneste		70-74 Forr. tjeneste		75-99 Annet	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	66 120 000	4 %			237 549 672	13 %	38 300 000	2 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %						
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	1 800 000	0 %			17 717 000	3 %	10 798 000	2 %
Sum lavrisiko		68 720 000	2 %	0		255 266 672	7 %	49 098 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	22 446 600	2 %	5 250 000	0 %	308 575 000	22 %	16 100 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti					4 475 000	5 %	825 000	1 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	9 503 900	11 %	1 200 000	1 %	24 437 241	28 %	42 634 048	48 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 080 000	3 %	1 500 000	1 %	74 474 030	50 %	19 005 000	13 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	9 109 000	7 %	600 000	0 %	35 581 630	29 %	56 069 661	46 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 477 000	2 %			33 421 000	34 %	15 203 730	15 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	11 330 000	4 %			113 978 750	38 %	24 144 000	8 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd							300 000	15 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			2 775 000	75 %	925 000	25 %		
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	265 000	1 %			4 720 025	22 %	4 097 000	19 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							1 287 000	23 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	7 316 000	1 %			42 440 750	7 %	19 385 000	3 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	47 889 547	8 %	1 962 882	0 %	124 317 397	22 %	87 097 219	15 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	3 424 190	2 %	600 000	0 %	87 037 440	43 %	91 269 885	46 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					1 200 000	45 %		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	360 700	0 %	4 700 000	6 %	20 777 626	26 %	21 072 300	26 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			500 000	3 %	1 500 000	9 %	3 619 212	22 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	30 000	0 %	3 500 000	10 %	243 000	1 %	450 495	1 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd					4 990 500	84 %	757 750	13 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			6 050 000	11 %	3 707 000	6 %	5 270 000	9 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	200 000	1 %			1 260 000	4 %		
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					1 500 000	3 %	600 000	1 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	6 611 500	2 %	751 000	0 %	7 897 000	2 %	17 582 365	4 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 190 000	6 %	200 000	1 %	517 500	2 %	16 580 500	80 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	123 000	2 %			750 000	14 %	1 300 000	25 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd							139 185	10 %
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	2 000 000	3 %			15 150 000	22 %	1 994 000	3 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		127 356 437	3 %	29 588 882	1 %	913 875 889	20 %	446 783 350	10 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					1 000 000	0 %		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	7 978 800	7 %	383 393	0 %	47 197 000	39 %	12 358 172	10 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100 %				
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	3 350 000	0 %			12 436 000	1 %	12 555 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	9 339 900	9 %			8 447 100	8 %	40 039 532	38 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	2 567 250	1 %			65 725 675	18 %	178 448 610	49 %
Diverse tilskudd	Tilskudd	128 000	3 %			50 000	1 %	4 775 000	96 %
Sum andre virkemidler		23 363 950	1 %	2 183 393	0 %	134 855 775	7 %	248 176 314	14 %
Sum totalt		219 440 387	2 %	31 772 275	0 %	1 303 998 336	13 %	744 057 664	8 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	Utenfor spesifikasjon		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			703 638 901
Sum lavrisiko		0		3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd			88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	550 000	0 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.			121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU			299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd			566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd			200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	80 000	1 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	42 000	0 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd			5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		672 000	0 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			4 953 000
Sum andre virkemidler		0	0 %	1 815 209 347
Sum totalt		672 000	0 %	9 792 877 122

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	ØSTFOLD		AKERSHUS		OSLO		HEDMARK		OPPLAND	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	37 600 000	2 %	3 200 000	0 %			47 300 000	3 %	14 800 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	1 450 000	0 %								
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	36 900 000	5 %	25 325 000	4 %			114 043 000	16 %	6 556 000	1 %
Sum lavrisiko		75 950 000	2 %	28 525 000	1 %	0		161 343 000	5 %	21 356 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	74 600 000	5 %	39 975 000	3 %	129 450 000	9 %	18 111 000	1 %	104 225 000	7 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 000 000	5 %					4 400 000	5 %		
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 208 000	2 %	5 710 000	6 %	28 425 536	32 %	1 548 000	2 %	390 000	0 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 500 000	1 %	17 843 000	12 %	38 121 000	25 %	2 900 000	2 %	4 900 000	3 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	104 000	0 %	3 037 500	2 %	18 616 250	15 %	1 600 000	1 %	6 139 000	5 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			9 600 000	10 %	35 790 000	36 %	575 000	1 %	7 260 000	7 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	2 440 000	1 %	13 635 000	5 %	49 873 500	17 %	9 696 140	3 %	10 094 210	3 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					596 000	30 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd										
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					699 025	3 %				
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							1 075 000	19 %	1 075 000	19 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån							24 427 000	4 %	21 075 000	4 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	3 353 000	1 %	5 610 000	1 %	4 423 882	1 %	30 149 527	5 %	35 083 034	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	6 250 000	3 %	1 331 500	1 %	12 575 875	6 %	1 073 840	1 %	15 652 000	8 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						0 %				
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	1 825 000	2 %	620 500	1 %	19 228 500	24 %	1 208 615	2 %	2 408 000	3 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			1 200 000	7 %	1 000 000	6 %	444 400	3 %	600 000	4 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	2 210 000	6 %	4 202 000	12 %	3 500 000	10 %	2 709 000	8 %	1 792 995	5 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd							3 186 250	53 %	2 772 042	47 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 121 000	2 %	5 641 500	10 %	5 452 250	9 %	4 325 025	8 %	1 598 000	3 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 150 250	8 %	2 231 147	8 %	173 000	1 %	5 477 000	19 %	4 558 280	16 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	2 000 000	5 %								
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	19 097 000	4 %	11 279 775	3 %	709 500	0 %	22 724 829	5 %	24 707 300	6 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	50 000	0 %	170 000	1 %	200 000	1 %	1 272 500	6 %	150 000	1 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd							48 000	1 %		
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd							244 400	18 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			800 000	1 %	849 500	1 %				
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd										
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån										
Sum risikolån, tilskudd og programmer		123 908 250	3 %	122 886 922	3 %	349 683 818	8 %	137 195 526	3 %	244 479 861	5 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd							10 046 333	8 %	1 460 000	1 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000	100 %		0 %		
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	37 350 000	4 %	20 600 000	2 %			52 432 360	6 %	62 705 167	7 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd					7 335 000	7 %				
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					11 410 000	3 %				
Diverse tilskudd	Tilskudd					1 500 000	30 %	50 000	1 %		
Sum andre virkemidler		37 350 000	2 %	20 600 000	1 %	22 045 000	1 %	62 528 693	3 %	64 165 167	4 %
Sum totalt		237 208 250	2 %	172 011 922	2 %	371 728 818	4 %	361 067 219	4 %	330 001 028	3 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	BUSKERUD		VESTFOLD		TELEMARK		AUST-AGDER		VEST-AGDER	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	90 500 000	5 %	24 500 000	1 %	12 347 000	1 %	12 500 000	1 %	10 400 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %	4 280 000	0 %	150 000	0 %	1 800 000	0 %	31 430 287	3 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	22 975 000	3 %	36 300 000	5 %	21 735 000	3 %	18 271 000	3 %	28 270 000	4 %
Sum lavrisiko		114 275 000	3 %	65 080 000	2 %	34 232 000	1 %	32 571 000	1 %	70 100 287	2 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	58 200 000	4 %	25 345 000	2 %	66 360 000	5 %	37 400 000	3 %	38 700 000	3 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti					2 500 000	3 %				
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 360 000	3 %	2 320 000	3 %	1 084 716	1 %	407 500	0 %	2 690 542	3 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 000 000	3 %	5 540 000	4 %	5 635 000	4 %	1 800 000	1 %	8 982 000	6 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	5 300 000	4 %	5 500 000	5 %	2 258 000	2 %	2 300 000	2 %	2 125 000	2 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 094 000	1 %	3 950 000	4 %	1 452 000	1 %	2 240 000	2 %	8 762 000	9 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	3 750 000	1 %	16 570 000	6 %	5 612 000	2 %	3 077 500	1 %	24 798 000	8 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd										
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			600 000	3 %					185 000	1 %
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd										
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	1 075 000	19 %							1 075 000	19 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	15 000 000	3 %			32 550 000	5 %	7 000 000	1 %	6 000 000	1 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	9 151 000	2 %	2 500 000	0 %	16 840 600	3 %	13 079 000	2 %	6 928 000	1 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	5 680 000	3 %	5 000 000	2 %	2 109 850	1 %	2 200 000	1 %	1 550 000	1 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark										
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	815 000	1 %	2 572 500	3 %	823 000	1 %	1 196 000	1 %	601 500	1 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt					900 000	5 %				
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	4 510 000	13 %	2 698 470	8 %	509 000	1 %	1 606 250	4 %	100 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	2 296 000	4 %	1 745 000	3 %	3 645 000	6 %	4 695 000	8 %	3 472 000	6 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	197 500	1 %	1 556 000	6 %	917 000	3 %	2 040 500	7 %	1 452 500	5 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					7 060 000	16 %			2 500 000	6 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	17 180 297	4 %	15 755 440	4 %	17 183 000	4 %	9 860 000	2 %	10 957 000	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd					790 000	4 %				
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd										
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd										
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd										
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd										
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån										
Sum risikolån, tilskudd og programmer		130 608 797	3 %	91 652 410	2 %	168 229 166	4 %	88 901 750	2 %	120 878 542	3 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 150 000	1 %			1 917 500	2 %				
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	29 900 000	3 %	27 800 000	3 %	28 370 000	3 %	20 650 000	2 %	24 730 000	3 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					3 529 366	1 %			1 222 500	0 %
Diverse tilskudd	Tilskudd										
Sum andre virkemidler		31 050 000	2 %	27 800 000	2 %	33 816 866	2 %	20 650 000	1 %	25 952 500	1 %
Sum totalt		275 933 797	3 %	184 532 410	2 %	236 278 032	2 %	142 122 750	1 %	216 931 329	2 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	ROGALAND		HORDALAND		SOGN OG FJORDANE		MØRE OG ROMSDAL		SØR-TRØNDELAG	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	169 890 783	9 %	119 080 000	6 %	169 000 000	9 %	301 232 000	16 %	260 068 889	14 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	23 300 000	3 %	133 554 650	15 %	57 900 000	6 %	299 272 379	33 %	10 000 000	1 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	49 530 000	7 %	56 314 500	8 %	1 435 000	0 %	85 010 000	12 %	65 754 000	9 %
Sum lavrisiko		242 720 783	7 %	308 949 150	9 %	228 335 000	7 %	685 514 379	20 %	335 822 889	10 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	164 000 000	12 %	119 600 000	8 %	59 000 000	4 %	182 896 600	13 %	88 350 000	6 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	6 575 000	7 %	10 600 000	11 %	4 750 000	5 %	21 250 000	22 %	3 825 000	4 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	5 117 000	6 %	7 094 800	8 %	293 321	0 %	6 090 500	7 %	4 485 970	5 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	20 776 000	14 %	10 149 000	7 %	260 000	0 %	1 485 000	1 %	8 097 230	5 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	10 283 000	8 %	1 680 000	1 %	3 455 500	3 %	2 351 320	2 %	7 878 695	6 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	3 093 000	3 %	2 710 000	3 %			409 229	0 %	6 688 000	7 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	38 956 971	13 %	30 550 000	10 %	7 270 000	2 %	15 496 000	5 %	33 709 500	11 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			595 000	30 %					475 000	24 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd					925 000	25 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	1 600 000	7 %	5 840 000	27 %			5 045 000	23 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd										
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	2 450 000	0 %	23 250 000	4 %	31 850 000	5 %	109 694 750	18 %	51 850 000	9 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	21 471 000	4 %	34 894 000	6 %	41 944 870	7 %	56 605 062	10 %	25 684 475	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	10 857 000	5 %	8 805 000	4 %	1 750 500	1 %	12 000 440	6 %	3 700 000	2 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark										
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	5 472 000	7 %	1 143 000	1 %	725 000	1 %	3 543 000	4 %	5 577 626	7 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt							140 027	1 %	510 600	3 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 789 000	5 %	290 000	1 %	969 000	3 %	255 000	1 %	973 000	3 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	50 000	0 %	1 460 000	3 %	2 546 000	4 %	1 545 000	3 %	2 314 580	4 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	300 000	1 %	300 000	1 %	434 000	2 %	635 000	2 %	372 000	1 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			4 864 000	11 %			16 010 000	37 %		
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	42 607 000	10 %	29 543 070	7 %	32 894 950	8 %	33 079 000	8 %	31 473 150	7 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			1 000 000	5 %			300 000	1 %		
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd									1 252 770	24 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd									10 600	1 %
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	2 254 000	3 %	450 000	1 %	4 944 193	7 %	3 493 825	5 %	1 076 500	2 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	365 974	9 %	648 000	16 %						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					1 800 000	7 %				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		338 016 945	8 %	295 465 870	7 %	195 812 334	4 %	472 324 753	10 %	278 304 696	6 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			1 020 000	1 %	25 438 000	21 %	1 055 115	1 %	695 384	1 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	72 770 000	8 %	64 894 000	7 %	73 460 000	8 %	81 773 000	9 %	70 965 000	8 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd										
Diverse tilskudd	Tilskudd										
Sum andre virkemidler		72 770 000	4 %	65 914 000	4 %	98 898 000	5 %	82 828 115	5 %	71 660 384	4 %
Sum totalt		653 507 728	7 %	670 329 020	7 %	523 045 334	5 %	1 240 667 247	13 %	685 787 969	7 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	NORD-TRØNDELAG		NORDLAND		TROMS		FINNMARK		SVALBARD	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	262 507 000	14 %	187 500 000	10 %	76 963 000	4 %	67 000 000	4 %		
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	1 300 000	0 %	63 051 584	7 %	203 025 000	22 %	74 025 500	8 %		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	35 160 250	5 %	14 589 200	2 %	61 534 451	9 %	23 936 500	3 %		
Sum lavrisiko		298 967 250	9 %	265 140 784	8 %	341 522 451	10 %	164 962 000	5 %		
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	61 000 000	4 %	45 000 000	3 %	71 500 000	5 %	38 250 000	3 %		
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	3 425 000	4 %			2 050 000	2 %	31 300 000	33 %		
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	475 000	1 %	250 000	0 %						
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	846 000	1 %	600 000	0 %	2 065 500	1 %	500 000	0 %		
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	430 000	0 %	2 127 500	2 %	700 000	1 %	200 000	0 %		
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 784 000	2 %			1 308 730	1 %				
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	6 365 000	2 %	235 000	0 %	7 465 750	2 %				
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd										
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	925 000	25 %	925 000	25 %	925 000	25 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 300 000	6 %			750 000	3 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd										
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	24 168 000	4 %	134 390 000	22 %	61 696 000	10 %	53 660 000	9 %		
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	53 174 550	9 %	77 881 549	14 %	60 978 090	11 %	58 044 276	10 %		
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	4 863 998	2 %	12 674 387	6 %	3 897 459	2 %	5 197 440	3 %	829 500	0 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark							2 670 000	100 %		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	4 979 100	6 %	954 086	1 %	1 694 750	2 %	178 000	0 %		
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt					473 385	3 %	204 995	1 %		
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	4 429 000	12 %	345 040	1 %	2 915 000	8 %	130 000	0 %		
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 255 000	2 %			3 025 000	5 %				
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	4 710 000	17 %			396 000	1 %	225 000	1 %		
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	3 770 000	9 %			3 942 000	9 %	3 377 000	8 %		
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	39 805 400	9 %	36 499 132	8 %	22 241 627	5 %	13 051 610	3 %		
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			100 000	0 %			347 500	2 %		
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	75 000	1 %	703 000	13 %	370 000	7 %	454 200	9 %		
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd					473 385	36 %	604 995	45 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	781 000	1 %	3 545 129	5 %	9 062 000	13 %	2 590 000	4 %		
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			1 161 757	29 %			1 872 000	46 %		
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån							21 000 000	79 %		
Sum risikolån, tilskudd og programmer		217 261 048	5 %	318 691 580	7 %	278 179 676	6 %	217 307 016	5 %	829 500	0 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			2 500 000	1 %	241 000 000	81 %				
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			14 932 215	12 %	62 979 700	52 %				
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	98 639 500	11 %	76 568 800	8 %	66 420 000	7 %	12 889 500	1 %		
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			203 750	0 %						
Diverse tilskudd	Tilskudd			128 000	3 %						
Sum andre virkemidler		98 639 500	5 %	94 332 765	5 %	370 399 700	20 %	12 889 500	1 %		
Sum totalt		614 867 798	6 %	678 165 129	7 %	990 101 827	10 %	395 158 516	4 %	829 500	0 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	UTL/ANNET		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			703 638 901
Sum lavrisiko				3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	17 700 248	20 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	14 000 000	9 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	45 420 221	37 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	11 575 000	12 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	20 000 000	7 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	5 542 000	26 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	1 287 000	23 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	8 657 372	2 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	82 575 435	41 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	24 923 800	31 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	11 115 000	67 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	11 215 000	20 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	1 000 000	0 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	16 425 500	79 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 375 766	45 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	37 570 000	56 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		311 682 342	7 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	52 500 000	18 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	98 030 482	93 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	347 113 675	95 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 275 000	66 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		500 919 157	28 %	1 815 209 347
Sum totalt		812 601 499	8 %	9 792 877 122

Distriktpolitisk virkeområde

Budsjettpost	Virkemiddel	Virkeområde I		Virkeområde II		Virkeområde III	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	416 442 783	22 %	226 480 000	12 %	716 055 000	38 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	231 467 040	26 %	83 610 000	9 %	275 182 276	30 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	267 802 000	38 %	47 799 000	7 %	164 100 951	23 %
Sum lavrisiko		915 711 823	26 %	357 889 000	10 %	1 155 338 227	33 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	929 427 600	65 %	85 885 000	6 %	213 200 000	15 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	29 625 000	31 %	2 750 000	3 %	24 500 000	26 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	58 453 348	66 %	5 578 000	6 %	1 043 321	1 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	121 983 230	81 %	1 985 000	1 %	10 076 500	7 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	43 567 765	36 %	430 000	0 %	4 930 500	4 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	77 824 229	79 %	235 000	0 %	8 553 730	9 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	240 480 321	80 %	1 445 000	0 %	27 979 500	9 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 666 000	85 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd					2 775 000	75 %
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	7 829 025	36 %	5 615 000	26 %	1 825 000	8 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	4 300 000	77 %				
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	25 950 000	4 %	2 000 000	0 %	233 203 750	39 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	71 049 513	13 %	3 949 750	1 %	195 180 861	34 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	33 187 625	17 %	1 180 000	1 %	13 020 190	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	36 637 200	46 %	2 033 100	3 %	9 502 415	12 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	3 440 027	21 %				
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	16 322 715	45 %	2 190 000	6 %	10 548 540	29 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	5 208 292	87 %				
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	20 768 250	36 %	2 000 000	3 %	12 428 580	22 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	14 343 897	51 %	970 000	3 %	7 397 250	26 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	9 290 000	21 %	3 460 000	8 %	14 771 000	34 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	124 276 987	29 %	23 436 500	5 %	137 807 050	32 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	505 000	2 %			750 000	4 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd						
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	5 423 500	8 %	300 000	0 %	10 158 018	15 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	1 013 974	25 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					1 800 000	7 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 882 573 498	10	145 442 350	3 %	941 451 205	21 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					241 000 000	81 %
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	30 600	0 %	599 655	0 %	103 700 493	86 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000	100 %				
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	253 189 500	27 %	64 443 000	7 %	286 738 860	31 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	7 335 000	7 %				
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	14 939 366	4 %			1 222 500	0 %
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 550 000	31 %			128 000	3 %
Sum andre virkemidler		278 844 466	15 %	65 042 655	4 %	632 789 853	35 %
Sum totalt		3 077 129 787	31 %	568 374 005	6 %	2 729 579 285	28 %

Distriktpolitisk virkeområde

Budsjettpost	Virkemiddel	Virkeområde IV		Kommune- og fylkesovergripende		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	507 410 889	27 %			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	315 080 084	35 %			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	223 936 950	32 %			703 638 901
Sum lavrisiko		1 046 427 923	30 %			3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	193 450 000	14 %			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	38 800 000	41 %			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 200 000	1 %	22 376 464	25 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 955 000	1 %	14 000 000	9 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	5 040 000	4 %	67 537 721	56 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	103 000	0 %	11 575 000	12 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	3 417 750	1 %	26 272 000	9 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	925 000	25 %			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	750 000	3 %	5 542 000	26 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			1 287 000	23 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	337 907 000	56 %			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	241 233 840	43 %	55 039 323	10 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	16 761 384	8 %	136 425 025	68 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 500 000	56 %	1 170 000	44 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	6 022 462	7 %	26 293 800	33 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	1 533 380	9 %	11 615 000	70 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	6 491 500	18 %	380 000	1 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			750 000	13 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	8 599 525	15 %	13 605 000	24 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 238 030	19 %	176 000	1 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	16 002 000	37 %			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	139 599 568	32 %	6 528 975	2 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 005 000	5 %	18 545 500	89 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 827 970	54 %	2 450 766	46 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 333 380	100 %		0 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	11 979 561	18 %	39 555 068	59 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	3 033 757	75 %			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetlån fiskerinæringen	Risikolån	24 700 000	93 %			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 071 409 107	24 %	461 424 642	10 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	2 500 000	1 %	52 500 000	18 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	11 390 499	9 %	4 973 000	4 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	316 445 967	34 %	2 100 000	0 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			98 030 482	93 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	203 750	0 %	347 113 675	95 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			3 275 000	66 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		330 540 216	18 %	507 992 157	28 %	1 815 209 347
Sum totalt		2 448 377 246	25 %	969 416 799	10 %	9 792 877 122

Innovasjonsnivå

Budsjettpost	Virkemiddel	Innovasjon på bedriftsnivå		Innovasjon på regionalt nivå		Innovasjon på nasjonalt nivå	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	356 645 783	19%	76 675 000	4%	579 400 000	31%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	310 136 176	34%	10 100 000	1%		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	354 498 401	50%	17 677 000	3%	7 750 000	1%
Sum lavrisiko		1 021 280 360	29%	104 452 000	3%	587 150 000	17%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	235 297 600	17%	44 625 000	3%	204 385 000	14%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	8 400 000	9%	5 500 000	6%	2 325 000	2%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	5 145 500	6%	8 433 523	10%	29 273 536	33%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 581 000	1%	2 460 000	2%	16 948 000	11%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	9 724 515	8%	2 682 000	2%	23 594 841	19%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 418 000	1%			25 525 229	26%
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	125 000	0%	700 000	0%	18 735 750	6%
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	595 000	30%				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd						
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	665 000	3%	1 100 000	5%	3 580 000	17%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	143 705 000	24%	81 086 000	14%	94 197 000	16%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	124 415 796	22%	120 495 538	21%	104 550 938	18%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	12 024 357	6%	18 292 375	9%	33 890 125	17%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	300 000	11%	1 170 000	44%		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	19 170 001	24%	14 104 450	18%	33 988 526	42%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	440 000	3%			8 465 000	51%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	14 628 050	41%	7 350 670	20%	2 284 000	6%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			2 242 000	38%	2 240 000	38%
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	12 137 025	21%	6 486 580	11%	26 187 000	46%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	15 923 677	57%	2 868 000	10%	4 941 500	18%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	22 577 000	52%	2 892 000	7%	1 425 000	3%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	244 697 807	57%	26 840 346	6%	8 626 000	2%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	14 267 500	69%	2 210 000	11%	2 325 500	11%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 028 135	38%	236 000	4%	702 770	13%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	5 430 000	8%	7 826 523	12%	36 669 431	54%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	3 700 000	14%				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		898 395 963	20%	359 601 005	8%	684 860 146	15%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			1 000 000	0%		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	15 705 739	13%	8 856 775	7%	9 420 750	8%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	562 258 160	61%	41 142 000	4%	16 525 000	2%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 467 000	1%	4 971 500	5%	36 906 900	35%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	20 737 675	6%	57 025 143	16%	94 324 840	26%
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 050 000	62%			1 500 000	30%
Sum andre virkemidler		603 218 574	33%	112 995 418	6%	158 677 490	9%
Sum totalt		2 522 894 897	26%	577 048 423	6%	1 430 687 636	15%

Innovasjonsnivå

Budsjettpost	Virkemiddel	Innovasjon på internasjonalt nivå		Ikke relevant		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	438 250 000	23%	415 417 889	22%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	113 406 753	13%	471 696 471	52%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			323 713 500	46%	703 638 901
Sum lavrisiko		551 656 753	16%	1 210 827 860	35%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	771 225 000	54%	166 430 000	12%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	55 025 000	58%	24 425 000	26%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	30 819 965	35%	14 978 609	17%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	115 010 730	77%	14 000 000	9%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	69 620 500	57%	15 884 130	13%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	62 347 730	63%	9 000 000	9%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	260 033 821	87%	20 000 000	7%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 371 000	70%			1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100%	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	13 216 025	61%	3 000 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	159 835 000	27%	120 237 750	20%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	156 874 905	28%	60 116 110	11%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	84 722 250	42%	51 645 117	26%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			1 200 000	45%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	3 701 000	5%	9 525 000	12%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			7 683 407	46%	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			11 670 035	32%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			1 476 292	25%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	4 230 750	7%	8 360 000	15%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	260 000	1%	4 132 000	15%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			16 629 000	38%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	50 000	0%	151 434 927	35%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			2 002 500	10%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	70 000	1%	2 241 831	42%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380	100%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	15 870 693	24%	1 619 500	2%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			22 800 000	86%	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 804 284 369	40%	755 159 319	17%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100%	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	61 174 943	51%	25 536 040	21%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100%	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			302 992 167	33%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	55 126 600	52%	6 893 482	7%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	173 750 266	48%	17 641 368	5%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	150 000	3%	253 000	5%	4 953 000
Sum andre virkemidler		290 201 809	16%	650 116 057	36%	1 815 209 347
Sum totalt		2 646 142 931	27%	2 616 103 236	27%	9 792 877 122

Type innovasjon

Budsjettpost	Virkemiddel	Produkt-/ tjenesteinnovasjon		Prosessinnovasjon		Organisatorisk innovasjon	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	525 028 000	28%	643 130 000	34%	126 550 000	7%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	129 831 000	14%	80 656 753	9%	90 000 000	10%
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	124 020 700	18%	129 084 000	18%	35 474 000	5%
Sum lavrisiko		778 879 700	22%	852 870 753	25%	252 024 000	7%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	732 511 600	52%	311 966 000	22%	24 700 000	2%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	27 800 000	29%	37 500 000	39%	75 000	0%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	44 908 928	51%	5 442 696	6%	7 416 500	8%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	121 821 730	81%	8 938 000	6%	1 100 000	1%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	58 661 695	48%	21 739 841	18%	2 710 000	2%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	81 381 959	83%	7 684 000	8%		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	263 538 071	88%	15 251 000	5%		
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 666 000	85%				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd						
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	12 889 025	60%	1 100 000	5%	800 000	4%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	172 083 000	29%	219 946 000	37%	13 960 000	2%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	326 880 939	58%	74 889 826	13%	20 055 100	4%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	79 794 796	40%	38 054 000	19%	4 468 000	2%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	25 311 350	31%	4 309 301	5%	2 705 200	3%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	8 140 000	49%	540 000	3%	925 000	6%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	16 441 220	46%	5 609 500	16%	340 000	1%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	980 000	16%	95 500	2%		
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	29 375 330	51%	7 267 625	13%	4 427 400	8%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	14 450 530	51%	5 445 647	19%	200 000	1%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	13 624 000	31%	500 000	1%	2 300 000	5%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	119 605 320	28%	103 684 532	24%	7 738 971	2%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	16 137 500	78%	1 000 000	5%	217 500	1%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 811 970	34%	750 000	14%	70 000	1%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	12 104 630	18%	1 771 000	3%	1 540 000	2%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån	3 700 000	14%				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		2 185 619 593	49%	873 484 468	19%	95 748 671	2%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	1 000 000	0%				
400-KRD 551.61 Kompens. for ort arb.g.avg.	Tilskudd	40 622 279	34%	38 808 811	32%	9 182 037	8%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	199 411 360	22%	290 934 300	32%	22 500 000	2%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	53 749 250	51%	15 415 350	15%	26 169 650	25%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	153 253 016	42%	39 177 050	11%	146 765 608	40%
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 150 000	64%	1 500 000	30%	50 000	1%
Sum andre virkemidler						204 667 295	11%
Sum totalt		3 415 685 198	35%	2 112 190 732	22%	552 439 966	6%

Type innovasjon

Budsjettpost	Virkemiddel	Markedsmessig innovasjon		Ikke relevant		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	103 652 000	6%	468 028 672	25%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			604 851 647	67%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	5 370 000	1%	409 690 201	58%	703 638 901
Sum lavrisiko		109 022 000	3%	1 482 570 520	43%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	168 255 000	12%	184 530 000	13%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	4 225 000	4%	26 075 000	27%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	11 302 900	13%	19 580 109	22%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 140 000	3%	14 000 000	9%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	22 112 820	18%	16 281 630	13%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	225 000	0%	9 000 000	9%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	605 500	0%	20 200 000	7%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15%	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100%	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	3 672 000	17%	3 100 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	52 487 000	9%	140 584 750	23%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	71 103 002	13%	73 524 420	13%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	15 911 311	8%	62 346 117	31%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 470 000	55%	1 200 000	45%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	36 957 126	46%	11 206 000	14%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	500 000	3%	6 483 407	39%	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	426 000	1%	13 116 035	37%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	3 639 750	61%	1 243 042	21%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	3 545 000	6%	12 786 000	22%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 567 000	9%	5 462 000	19%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	2 500 000	6%	24 599 000	57%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	10 041 175	2%	190 579 082	44%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 653 000	8%	1 797 500	9%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	429 935	8%	2 216 831	42%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380	100%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	48 531 017	72%	3 469 500	5%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån			22 800 000	86%	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		466 299 536	10%	881 148 534	20%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100%	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	3 637 000	3%	28 444 120	24%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100%	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	10 830 000	1%	399 241 667	43%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	4 123 900	4%	5 907 332	6%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	6 642 250	2%	17 641 368	5%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			253 000	5%	4 953 000
Sum andre virkemidler		25 233 150	1%	748 287 487	41%	1 815 209 347
Sum totalt		600 554 686	6%	3 112 006 541	32%	9 792 877 122

Kompetanse

Budsjettpost	Virkemiddel	Kompetansesatsing		Total innvilget
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	13 500 000	1 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	4 700 000	1 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	0	0 %	703 638 901
Sum lavrisiko		18 200 000	1 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	487 285 000	34 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 250 000	5 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	34 970 637	39 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstiper	85 393 700	57 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	46 121 736	38 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	70 380 730	72 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	260 390 321	87 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 070 000	54 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000	100 %	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	15 497 025	72 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	0	0 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	28 550 000	5 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	279 335 812	49 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	66 621 147	33 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 200 000	45 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	58 965 577	73 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	13 115 000	79 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 043 495	3 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	1 387 792	23 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	44 757 730	78 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	3 124 000	11 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	0	0 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	19 800 800	5 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	2 508 000	12 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 981 536	38 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	0	0 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	45 302 891	67 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	0	0 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	0	0 %	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 577 752 929	35 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	292 500 000	99 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	70 079 812	58 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	0	0 %	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	0	0 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	58 667 400	56 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	147 666 191	41 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 903 000	38 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		570 816 403	31 %	1 815 209 347
Sum totalt		2 166 769 332	22 %	9 792 877 122

Omfatter investeringsartene Produktutvikling, Produksjonsprosessutvikling, Markedsutvikling, Forretnings- og organisasjonsutvikling og Kompetanseutvikling og -forvaltning

Bedriftsstørrelse

Budsjettpost	Virkemiddel	Ant.ans 0-19		Ant.ans 20-50		Ant.ans 51-100		Ant.ans 101-250		Ant.ans > 250		Utenfor spesifikasjon		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	522 675 000	28%	166 050 000	9%	111 500 000	6%	181 500 000	10%	450 000 000	24%	434 663 672	23%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	516 658 327	57%	38 850 000	4%	90 000 000	10%					259 831 073	29%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	290 454 000	41%									413 184 901	59%	703 638 901
Sum lavrisiko		1 329 787 327	38%	204 900 000	6%	201 500 000	6%	181 500 000	5%	450 000 000	13%	1 107 679 646	32%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	640 306 000	45%	222 190 000	16%	82 900 000	6%	102 750 000	7%	95 000 000	7%	278 816 600	20%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	46 425 000	49%	7 350 000	8%	7 500 000	8%	30 000 000	31%			4 400 000	5%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	36 282 636	41%	6 631 289	7%	3 620 000	4%	1 150 000	1%	1 152 500	1%	39 814 708	45%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	87 966 730	59%	500 000	0%							61 533 000	41%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	49 212 895	41%	9 400 500	8%	5 995 000	5%	3 700 000	3%	23 395 000	19%	29 802 591	25%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	56 931 000	58%	15 433 000	16%	484 229	0%	11 685 000	12%	10 597 730	11%	3 160 000	3%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	203 873 571	68%	32 458 000	11%	6 905 000	2%	15 610 000	5%	5 225 000	2%	35 523 000	12%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 491 000	76%									475 000	24%	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede sårkornfond	Tilskudd	3 700 000	100%											3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	5 352 025	25%	3 295 000	15%	1 450 000	7%	335 000	2%	8 209 000	38%	2 920 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd					1 075 000	19%	1 075 000	19%	1 075 000	19%	2 362 000	42%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	270 806 750	45%	106 519 000	18%	71 850 000	12%	32 750 000	5%			117 135 000	20%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	311 114 628	55%	55 426 325	10%	25 128 580	4%	13 042 500	2%	13 039 300	2%	148 701 954	26%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	110 572 224	55%	12 663 000	6%	10 150 000	5%	545 000	0%	6 288 000	3%	60 356 000	30%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	300 000	11%							1 200 000	45%	1 170 000	44%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	29 871 401	37%	4 786 500	6%	1 000 000	1%	8 700 000	11%	24 766 000	31%	11 365 076	14%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	9 006 035	54%	3 150 000	19%	27 185	0%	1 025 000	6%	500 000	3%	2 880 187	17%	16 588 400
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	13 173 250	37%	364 000	1%	1 450 000	4%	385 535	1%	3 500 000	10%	17 059 970	47%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	4 450 542	75%					400 000	7%	300 000	5%	807 750	14%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	24 265 205	42%	10 148 900	18%	2 288 000	4%	4 063 000	7%	6 027 000	10%	10 609 250	18%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	17 971 177	64%	1 935 000	7%	1 100 000	4%	299 500	1%			6 819 500	24%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	18 409 000	42%	1 425 000	3%							23 689 000	54%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	199 733 259	46%	4 059 875	1%	480 000	0%	415 000	0%	700 000	0%	226 260 946	52%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	3 348 000	16%					1 700 000	8%	1 170 000	6%	14 587 500	70%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	3 339 966	63%	150 000	3%							1 788 770	34%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	596 035	45%	110 000	8%	27 185	2%			400 000	30%	200 160	15%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	22 192 023	33%	18 524 124	27%	1 500 000	2%	950 000	1%	21 900 000	32%	2 350 000	3%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	352 000	9%									3 695 731	91%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	21 000 000	79%	5 500 000	21%									26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		2 192 042 352	49%	522 019 513	12%	224 930 179	5%	230 580 535	5%	224 444 530	5%	1 108 283 693	25%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	3 500 000	1%	52 500 000	18%	240 000 000	81%							296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for ort arb.g.avg.	Tilskudd	85 071 912	70%	7 698 701	6%	9 181 409	8%	4 894 857	4%	9 619 968	8%	4 227 400	4%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd									1 800 000	100%			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	436 762 860	47%	9 700 000	1%							476 454 467	52%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	13 936 500	13%	1 344 750	1%	8 965 000	9%	8 476 000	8%	28 059 032	27%	44 584 200	42%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	106 023 766	29%	31 177 418	9%	47 759 000	13%	30 673 340	8%	48 118 293	13%	99 727 475	27%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	50 000	1%	275 000	6%					3 000 000	61%	1 628 000	33%	4 953 000
Sum andre virkemidler		645 345 038	36%	102 695 869	6%	305 905 409	17%	44 044 197	2%	90 597 293	5%	626 621 542	35%	1 815 209 347
Sum totalt		4 167 174 717	43%	829 615 382	8%	732 335 588	7%	456 124 732	5%	765 041 823	8%	2 842 584 881	29%	9 792 877 122

Kundetype

Budsjettpost	Virkemiddel	Etablerer		Ung bedrift		SMB med vekstambisjoner og -potensial	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	104 287 000	6 %	164 375 000	9 %	299 627 783	16 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	21 193 500	2 %	119 265 387	13 %	209 670 239	23 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	48 686 000	7 %	52 649 000	7 %	56 810 000	8 %
Sum lavrisiko		174 166 500	5 %	336 289 387	10 %	566 108 022	16 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	61 585 000	4 %	162 411 600	11 %	615 160 000	43 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	3 750 000	4 %	2 000 000	2 %	47 475 000	50 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 870 000	2 %	1 170 970	1 %	14 483 465	16 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	116 203 730	77 %	10 851 000	7 %	16 165 000	11 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	1 613 195	1 %	275 000	0 %	9 558 640	8 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	2 888 000	3 %	6 616 000	7 %	60 324 229	61 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	28 650 181	10 %	42 571 500	14 %	177 857 890	59 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			475 000	24 %	595 000	30 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000	100 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	885 000	4 %	350 025	2 %	6 832 000	32 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	43 765 000	7 %	43 790 000	7 %	309 196 000	52 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	143 266 932	25 %	44 917 807	8 %	195 403 435	34 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	35 430 250	18 %	3 008 800	2 %	21 352 159	11 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					300 000	11 %
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	5 109 300	6 %	7 547 886	9 %	22 529 926	28 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			12 400	0 %		
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	5 329 000	15 %	4 413 500	12 %	3 136 670	9 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			1 622 042	27 %	900 000	15 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 591 500	3 %	3 513 000	6 %	17 235 355	30 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 801 000	21 %	1 697 000	6 %	6 940 397	25 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	4 892 000	11 %	3 250 000	7 %	3 100 000	7 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	46 151 496	11 %	44 354 382	10 %	30 644 000	7 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	495 000	2 %	550 000	3 %	447 500	2 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	123 000	2 %	75 000	1 %	207 000	4 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			12 400	1 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	6 530 000	10 %	500 000	1 %	10 759 454	16 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					21 000 000	79 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		519 629 584	12 %	385 985 312	9 %	1 591 603 120	35 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			1 000 000	0 %		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	2 286 000	2 %	26 120 000	22 %	29 752 957	25 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	40 285 360	4 %	77 089 000	8 %	63 120 000	7 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			11 410 000	11 %	24 776 000	24 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					113 208 390	31 %
Diverse tilskudd	Tilskudd					50 000	1 %
Sum andre virkemidler		42 571 360	2 %	115 619 000	6 %	230 907 347	13 %
Sum totalt		736 367 444	8 %	837 893 699	9 %	2 388 618 489	24 %

Kundetype

Budsjettpost	Virkemiddel	Knoppskyting/ spinn-off/ reetablering etter konkurs		Annet		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	55 850 000	3 %	1 242 248 889	67 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			555 210 274	61 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			545 493 901	78 %	703 638 901
Sum lavrisiko		55 850 000	2 %	2 342 953 064	67 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	79 356 000	6 %	503 450 000	35 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 150 000	5 %	37 300 000	39 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd			71 126 698	80 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	5 550 000	4 %	1 230 000	1 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.			110 059 151	91 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 200 000	1 %	27 262 730	28 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	2 235 000	1 %	48 280 000	16 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			896 000	46 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktstrettede såkornfond	Tilskudd					3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	800 000	4 %	12 694 000	59 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	14 485 000	2 %	187 824 750	31 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	15 368 955	3 %	167 496 158	30 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	300 000	0 %	140 483 015	70 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 370 000	89 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			45 301 865	56 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			16 576 007	100 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			23 053 585	64 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			3 436 250	58 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			35 061 500	61 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			13 686 780	49 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			32 281 000	74 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	300 000	0 %	310 199 202	72 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			19 313 000	93 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd			4 873 736	92 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 320 980	99 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	1 762 000	3 %	47 864 693	71 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslå fiskerinæringen	Risikolån			5 500 000	21 %	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		126 506 955	3 %	1 878 575 831	42 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			62 535 290	52 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100 %	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			742 422 967	80 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			69 179 482	66 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			250 270 901	69 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			4 903 000	99 %	4 953 000
Sum andre virkemidler				1 426 111 640	79 %	1 815 209 347
Sum totalt		182 356 955	2 %	5 647 640 535	58 %	9 792 877 122

Kjennetegn

Budsjettpost	Virkemiddel	Kvinnerettet		Design		Internasjonalisering		Miljørettet	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	654 660 783	35%	30 300 000	2%	838 495 000	45%	477 955 000	26%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	38 730 625	4%			102 000 000	11%	189 744 025	21%
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	305 042 500	43%	6 420 000	1%	3 736 000	1%	15 776 200	2%
Sum lavrisiko		998 433 908	29%	36 720 000	1%	944 231 000	27%	683 475 225	20%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	444 720 000	31%	41 316 600	3%	1 035 251 600	73%	202 846 600	14%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	10 100 000	11%	2 150 000	2%	70 525 000	74%	13 000 000	14%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	39 818 692	45%	6 707 000	8%	53 073 477	60%	31 387 857	35%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	25 493 200	17%	15 341 000	10%	104 604 730	70%	19 542 700	13%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	48 208 060	40%	5 314 695	4%	78 279 755	64%	14 370 000	12%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	20 076 229	20%	4 100 000	4%	55 144 229	56%	11 517 000	12%
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	58 617 000	20%	14 585 140	5%	221 799 821	74%	56 261 581	19%
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					1 966 000	100%	475 000	24%
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	899 000	4%	5 725 000	27%	18 976 025	88%	5 965 025	28%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	183 113 000	31%	54 697 000	9%	318 415 000	53%	103 436 000	17%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	180 069 417	32%	80 967 052	14%	299 540 610	53%	99 118 693	17%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	76 250 500	38%	19 006 250	9%	95 845 947	48%	35 522 000	18%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 520 000	57%			320 000	12%		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	24 998 086	31%	7 399 000	9%	6 866 500	9%	624 500	1%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	2 237 362	13%	200 000	1%	1 160 000	7%	1 400 000	8%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 701 500	5%	30 000	0%	40 000	0%	31 938 220	89%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	57 750	1%			2 935 042	49%		
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	7 174 500	12%	7 198 375	13%	5 898 250	10%	17 957 250	31%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 681 500	10%	260 000	1%	620 000	2%	25 466 177	91%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	18 631 000	43%	1 000 000	2%			692 000	2%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	181 430 124	42%	3 506 500	1%	11 610 050	3%	31 973 500	7%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 605 000	8%			897 500	4%	175 000	1%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	3 727 770	71%	1 507 000	29%	1 408 831	27%	2 502 770	47%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	197 335	15%						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	19 164 000	28%	10 150 000	15%	54 409 192	81%	2 174 630	3%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån	1 800 000	7%			3 700 000	14%		
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 354 291 025	30%	281 160 612	6%	2 443 287 559	54%	708 346 503	16%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					293 500 000	99%		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	47 212 000	39%	4 638 113	4%	44 507 400	37%	20 966 019	17%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	382 112 300	41%	4 850 000	1%	13 408 000	1%	58 722 000	6%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	9 615 582	9%			78 589 032	75%	84 258 400	80%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	65 054 808	18%	65 200 000	18%	297 489 148	82%	126 361 675	35%
Diverse tilskudd	Tilskudd	128 000	3%	50 000	1%	3 150 000	64%		
Sum andre virkemidler		504 122 690	28%	74 738 113	4%	730 643 580	40%	290 308 094	16%
Sum totalt		2 856 847 623	29%	392 618 725	4%	4 118 162 139	42%	1 682 129 822	17%

Kjennetegn

Budsjettpost	Virkemiddel	Unge 18-35		FOU-basert		Kultur og opplevelse		Sum	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	24 902 000	1%	211 700 000	11%	29 422 000	2%	1 866 388 672	
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	184 499 174	20%	84 700 000	9%	2 800 000	0%	905 339 400	
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	133 621 000	19%			12 232 000	2%	703 638 901	
Sum lavrisiko		343 022 174	10%	296 400 000	9%	44 454 000	1%	3 475 366 973	
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	16 075 000	1%	230 386 600	16%	17 825 000	1%	1 421 962 600	
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	1 150 000	1%	12 750 000	13%	750 000	1%	95 675 000	
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	20 689 417	23%	25 987 076	29%	5 607 667	6%	88 651 133	
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	11 184 530	7%	24 390 000	16%	5 100 000	3%	149 999 730	
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	1 388 000	1%	35 877 000	30%	4 121 320	3%	121 505 986	
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	2 300 000	2%	45 452 000	46%			98 290 959	
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	5 595 000	2%	143 870 821	48%			299 594 571	
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			475 000	24%			1 966 000	
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd							3 700 000	
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			7 840 025	36%			21 561 025	
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							5 587 000	
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	6 647 000	1%	37 790 000	6%	23 553 000	4%	599 060 750	
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	55 280 518	10%	96 817 089	17%	99 067 176	17%	566 453 287	
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	13 411 940	7%	63 958 875	32%	24 601 251	12%	200 574 224	
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	320 000	12%					2 670 000	
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	2 198 600	3%	8 729 750	11%	17 109 200	21%	80 488 977	
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	437 800	3%	6 040 000	36%			16 588 407	
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	519 000	1%	30 000	0%			35 932 755	
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	300 000	5%	1 735 500	29%	750 000	13%	5 958 292	
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	2 498 250	4%	8 383 750	15%	500 000	1%	57 401 355	
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	825 000	3%	200 000	1%			28 125 177	
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	10 950 000	25%	1 000 000	2%	500 000	1%	43 523 000	
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	94 358 629	22%	1 762 000	0%	22 286 375	5%	431 649 080	
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			700 000	3%	3 527 500	17%	20 805 500	
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 214 200	23%	50 000	1%	736 831	14%	5 278 736	
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	437 800	33%					1 333 380	
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	600 000	1%	16 144 500	24%	1 304 000	2%	67 416 147	
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd							4 047 731	
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån							26 500 000	
Sum risikolån, tilskudd og programmer		248 380 684	6%	770 369 986	17%	227 339 320	5%	4 502 300 802	
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti							296 000 000	
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 120 850	1%	23 948 401	20%	4 545 750	4%	120 694 247	
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd							1 800 000	
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	196 177 300	21%	1 000 000	0%	17 301 000	2%	922 917 327	
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			4 412 850	4%	7 057 900	7%	105 365 482	
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			74 038 675	20%			363 479 291	
Diverse tilskudd	Tilskudd							4 953 000	
Sum andre virkemidler		197 298 150	11%	103 399 926	6%	28 904 650	2%	1 815 209 347	
Sum totalt		788 701 008	8%	1 170 169 912	12%	300 697 970	3%	9 792 877 122	

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-001 Energi og miljø		S-002 Helse		S-003 IKT		S-004 Kultur og opplevelse	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	322 830 000	17 %	56 300 000	3 %			8 000 000	0 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål							7 677 000	1 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	1 700 000	0 %						
Sum lavrisiko		324 530 000	9 %	56 300 000	2 %			15 677 000	0 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	172 335 000	12 %	100 075 000	7 %	119 175 000	8 %	13 125 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	500 000	1 %	7 575 000	8 %	1 650 000	2 %	925 000	1 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	8 965 321	10 %	2 205 000	2 %	8 225 667	9 %	6 235 000	7 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	20 879 700	14 %	13 306 000	9 %	49 365 030	33 %	9 590 000	6 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	4 580 000	4 %	17 832 500	15 %	18 036 091	15 %	950 000	1 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	7 832 000	8 %	37 265 959	38 %	28 190 000	29 %		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	47 474 581	16 %	46 217 600	15 %	106 185 750	35 %	573 000	0 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 070 000	54 %	596 000	30 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	2 050 025	10 %						
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	21 140 000	4 %	17 500 000	3 %	2 550 000	0 %	8 455 000	1 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	58 039 513	10 %	15 999 132	3 %	45 486 298	8 %	43 899 058	8 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	14 159 000	7 %	1 350 000	1 %	17 235 250	9 %	17 203 880	9 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark								
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			495 000	1 %			4 082 700	5 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt								
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	28 834 215	80 %					30 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	400 000	7 %					57 750	1 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	5 581 750	10 %						
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	21 652 177	77 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån								
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	547 380	0 %			85 000	0 %	9 208 000	2 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd							305 000	1 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd								
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd								
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			500 000	1 %			170 000	0 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		416 040 662	9 %	260 917 191	6 %	396 184 086	9 %	114 809 388	3 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti								
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	13 551 143	11 %	35 573 750	29 %	14 806 158	12 %	2 930 000	2 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	4 500 000	0 %					10 055 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	81 992 700	78 %					3 512 650	3 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	146 073 265	40 %	118 659 518	33 %	6 520 000	2 %		
Diverse tilskudd	Tilskudd					50 000	1 %		
Sum andre virkemidler		246 117 108	14 %	154 233 268	8 %	21 376 158	1 %	16 497 650	1 %
Sum totalt		986 687 770	10 %	471 450 459	5 %	417 560 244	4 %	146 984 038	2 %

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-005 Landbruk		S-006 Marin		S-007 Maritim		S-008 Olje og gass	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	98 507 000	5 %	605 100 000	32 %	131 430 000	7 %	138 250 000	7 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			816 859 400	90 %	7 680 000	1 %		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	677 618 901	96 %						
Sum lavrisiko		776 125 901	22 %	1 421 959 400	41 %	139 110 000	4 %	138 250 000	4 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	39 300 000	3 %	342 370 000	24 %	97 536 600	7 %	181 350 000	13 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	7 550 000	8 %	22 300 000	23 %	2 625 000	3 %	7 900 000	8 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 444 000	3 %	1 306 500	1 %	8 915 716	10 %	2 887 614	3 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	5 550 000	4 %	7 450 000	5 %	3 500 000	2 %	11 715 000	8 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	7 698 000	6 %	3 277 500	3 %	942 000	1 %	13 126 695	11 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU							2 000 000	2 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	1 250 640	0 %	23 699 000	8 %	5 489 000	2 %	34 885 000	12 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd								
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 100 000	5 %	18 362 000	85 %	49 000	0 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	15 988 000	3 %	317 704 000	53 %	12 758 000	2 %	23 500 000	4 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	17 807 380	3 %	75 489 641	13 %	24 364 618	4 %	24 710 250	4 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	915 659	0 %	8 600 000	4 %	10 150 000	5 %	10 400 000	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000	100 %				
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	73 330 391	91 %	497 500	1 %				
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	16 034 607	97 %						
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	7 038 540	20 %					30 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	2 917 542	49 %						
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	42 366 105	74 %			496 000	1 %		
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	6 473 000	23 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	42 873 000	99 %						
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	407 244 700	94 %			340 000	0 %		
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	3 457 500	17 %						
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	5 077 736	96 %						
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 279 580	96 %						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	1 044 000	2 %	65 362 147	97 %				
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			3 399 731	84 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000	100 %				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		707 640 380	16 %	901 726 019	20 %	185 478 934	4 %	312 553 559	7 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			296 000 000	100 %				
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	2 889 887	2 %	3 548 200	3 %	4 006 200	3 %	16 424 000	14 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000	100 %						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	894 811 860	97 %						
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 768 550	2 %						
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	21 463 025	6 %			32 600 000	9 %	3 529 366	1 %
Diverse tilskudd	Tilskudd			150 000	3 %				
Sum andre virkemidler		922 733 322	51 %	299 698 200	17 %	36 606 200	2 %	19 953 366	1 %
Sum totalt		2 406 499 603	25 %	2 623 383 619	27 %	361 195 134	4 %	470 756 925	5 %

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-009 Reiseliv		S-999 Ikke satsingsområde		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	60 737 783	3 %	445 233 889	24 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %	80 000 000	9 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	9 986 000	1 %	6 657 000	1 %	703 638 901
Sum lavrisiko		71 523 783	2 %	531 890 889	15 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	22 500 000	2 %	334 196 000	24 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	2 800 000	3 %	41 850 000	44 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	3 600 648	4 %	43 865 667	49 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	600 000	0 %	28 044 000	19 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	19 224 140	16 %	35 839 060	29 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			23 003 000	23 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	420 000	0 %	33 400 000	11 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100 %	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	41 408 000	7 %	138 057 750	23 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	115 182 512	20 %	145 474 885	26 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	23 847 971	12 %	96 712 464	48 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	2 032 000	3 %	51 386	0 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			553 800	3 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd					35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	750 000	13 %	1 833 000	31 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			8 957 500	16 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd					28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			650 000	1 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	12 065 500	3 %	2 158 500	1 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	17 043 000	82 %			20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	48 000	1 %	153 000	3 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			53 800	4 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	340 000	1 %			67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			648 000	16 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		261 861 771	6 %	945 088 812	21 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	7 098 500	6 %	19 866 409	16 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	13 550 467	1 %			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	8 353 750	8 %	9 737 832	9 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	2 567 250	1 %	32 066 868	9 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 753 000	35 %	3 000 000	61 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		33 322 967	2 %	64 671 109	4 %	1 815 209 347
Sum totalt		366 708 521	4 %	1 541 650 810	16 %	9 792 877 122

Finansieringsandeler - Distriktsrettet lån og tilskudd - fordelt etter distriktpolitisk virkeområde*

Distriktsrettet risikolån			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	24,92 %	11,69 %	7
II	54,00 %	9,45 %	2
III	38,60 %	21,39 %	80
IV	38,20 %	16,65 %	120
Sum	38,06 %	17,62 %	209

Investeringsstilskudd			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
III	14,42 %	10,85 %	47
IV	19,13 %	13,97 %	183
Sum	18,17 %	13,20 %	230

Bedriftsutviklingsstilskudd			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	32,85 %	14,74 %	58
II	44,28 %	26,14 %	5
III	36,91 %	21,27 %	324
IV	39,20 %	23,56 %	419
Uspes.	38,38 %	15,09 %	115
Sum	37,92 %	21,07 %	921

Nasjonale tiltak for regional utvikling ekskl. inkubatoretabl., regional omstilling og tiltak i Finnmark, post 72			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	42,53 %	17,15 %	22
II	50,00 %	50,00 %	1
III	34,78 %	17,36 %	18
IV	45,78 %	28,91 %	30
Uspes.	52,87 %	36,17 %	74
Sum	47,57 %	27,99 %	145

* Av tabellen fremkommer det at distriktsrettede virkemidler også er benyttet i virkemiddelzone I og II, noe som normalt ikke skal skje. I oppdragsbrevene fra noen fylkeskommuner er det imidlertid gitt adgang til å gjøre dette. Etterkontroll av øvrige tilsagn som er registrert i zone I og II, viser at dette er prosjekter som kunne ha blitt registrert som kommunenøytrale. Prosjektene omfatter aktiviteter i større geografiske områder, men prosjekteier og støttemottaker har forretningsadresse i zone I eller II."

Finansieringsandeler - Landsdekkende lån og tilskudd

investeringer			
Virkemiddel	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
Lavrisikolån	48,81 %	34,62 %	188
GFL-flåte	70,84 %	33,97 %	187
Landbrukslån	69,24 %	65,93 %	445
Landsdekkende innovasjonslån	42,36 %	18,55 %	272
Utviklingstilskudd	37,16 %	9,40 %	246
Landsdekkende programmer	44,49 %	22,10 %	152
Offentlige forsknings- og utviklingskontrakter	35,15 %	21,24 %	64
Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter	34,08 %	23,78 %	218

Risikolånene - akkumulert tapsprosent etter årgang

Beløp i 1000 kr	Distriktrettet risikolån				Landsdekkende risikolån			
	Utbetalt beløp	Tap beløp	Tap %	Netto utlån pr 31.12.2009 *)	Utbetalt beløp	Tap beløp	Tap %	Netto utlån pr 31.12.2009 *)
Tilsagnsår								
1991	571 146	60 023	10,5 %	5 171	201 079	65 748	32,7 %	43
1992	711 555	102 416	14,4 %	2 031	371 413	83 036	22,4 %	-
1993	315 024	29 038	9,2 %	706	281 765	94 206	33,4 %	-
1994	286 857	64 434	22,5 %	1 066	236 585	42 265	17,9 %	1 433
1995	330 469	102 300	31,0 %	1 854	236 267	65 230	27,6 %	1 389
1996	250 568	59 803	23,9 %	2 286	385 152	180 980	47,0 %	-
1997	407 537	136 639	33,5 %	14 872	234 319	75 497	32,2 %	1 779
1998	223 676	71 914	32,2 %	10 613	206 346	85 263	41,3 %	2 229
1999	377 608	97 526	25,8 %	28 481	143 866	71 537	49,7 %	1 815
2000	325 733	136 080	41,8 %	18 109	136 200	56 714	41,6 %	7 644
2001	338 336	99 434	29,4 %	38 683	190 846	86 181	45,2 %	12 857
2002	406 070	137 076	33,8 %	70 391	79 112	32 299	40,8 %	4 313
2003	252 745	56 300	22,3 %	31 708	83 077	27 462	33,1 %	14 704
2004	161 382	32 924	20,4 %	41 305	24 407	12 023	49,3 %	4 781
2005	154 842	18 022	11,6 %	70 130	70 456	14 675	20,8 %	20 383
2006	157 891	49 696	31,5 %	92 335	73 560	21 020	28,6 %	38 584
2007	147 978	29 506	19,9 %	124 663	93 493	23 749	25,4 %	63 952
2008	254 922	13 389	5,3 %	202 586	125 842	24 024	19,1 %	101 545
2009	308 539	32 680	10,6 %	314 950	829 787	22 982	2,8 %	798 156

*) Netto utlån pr årgang er inklusive lån som er sammenslått i løpet av året, og derfor har fått innvilgningsdato det året lånet blir sammenslått. Netto utlån er brutto utlån redusert med tapsavsetninger hovedstol.

Oversikt over endringer i 2. utgave av hovedrapport 2009

Side 104, 5.1 Oversikt og inndeling

Anslag av tilskuddselement for LMD er endret fra 746 mill. kroner til 858 mill. kroner.

Side 125, Kap 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

- Etablererstipend: tilsagn endret fra 126 mill. kroner til 116 mill. kroner.
- Bedriftsutviklingstilskudd: tilsagn endret fra 303 mill. kroner til 313 mill. kroner.

Side 172, vedlegg 2, MRS aktivitetsindikatorer

Tall for etablerere, og andel kvinner av etablerere, er korrigert.

- Innvilget beløp etablerere: endret fra 2.281.955.121 kroner til 736.367.444 kroner.
- Andel av totale tilsagn: endret fra 23 % til 8 %.
- Kvinneandeler av etablerere: endret fra 647.993.624 kroner til 265.103.849 kroner, og prosentandelen av etablerere endres fra 28 % til 36 %.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge tilbyr produkter og tjenester som skal bidra til å øke innovasjonen i næringslivet over hele landet, utvikle distriktene, og profilere norsk næringsliv og Norge som reisemål.

Med kontorer i alle fylker og i mer enn 30 land over hele verden er det lett å komme i kontakt med oss.

Våre medarbeidere har kunnskap om lokale og internasjonale forhold som skal bidra til at kundenes ideer blir forretningssuksesser.

Innovasjon Norge

Postboks 448 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon: 22 00 25 00, Faks: 22 00 25 01
post@innovasjonnorge.no
www.innovasjonnorge.no

Vi gir lokale ideer globale muligheter

ÅRSRAPPORT 2009

Hovedrapport til departementene 2. UTGAVE

INNOVASJON
NORGE

A group of five people (three men and two women) are smiling and posing for a photo in what appears to be an office or meeting room. They are dressed in business-casual attire. The background shows a window with blinds.

Vi utløser bærekraftige innovasjoner som gir økt konkurransekraft og attraktive arbeidsplasser.

Vi gir lokale ideer globale muligheter

Omslagsfoto: Siv-Elin Nærø/Innovasjon Norge

Forord

For Innovasjon Norge representerte året 2009 selskapets 6. driftsår. Denne årsrapporten er laget med sikte på å oppsummere virksomheten i Innovasjon Norge i 2009.

Innovasjon Norge rapporterer resultater fra hele sin virksomhet til eier (NHD) og oppdragsgiverne årlig. I tillegg redegjøres det for kundeeffektundersøkelser som gjennomføres i to faser: én i året etter virksomhetsåret ("førundersøkelsen") og én fire år etter virksomhetsåret ("etterundersøkelsen"). Det er definert et sett med effektindikatorer som disse kundeeffektundersøkelsene bygger på.

I tillegg gjennomføres andre evalueringer av tjenester, programmer eller satsinger hvert år. Resultatene fra disse "rapporteres" gjennom fremleggelsen av evalueringsrapportene og oppsummeres i halvårs-/årsrapportene.

Innovasjon Norges årsrapportering for 2009 består av følgende rapporter:

- Hovedrapport 2009: Mål- og resultatstyring og ressursinnsats på budsjettpostene, etc.
- Detaljrapport 2009: Detaljert beskrivelse av Innovasjon Norges prioriterte satsinger og programmer
- Våre kontorer 2009: Beskrivelse av Innovasjon Norges distriktskontorer og utekontorer
- Årsrapport 2009 for samarbeidsprogram med Romania og Bulgaria (delvis unntatt offentlighet)
- Årsrapport 2009 for investeringsfondene for Russland- og Øst-Europa (unntatt offentlighet)
- Årsrapport 2009 for Såkorn-fondene (unntatt offentlighet)
- Årsberetning 2009: Styrets beretning og årsregnskap for 2009 med noter

Det vil også bli utarbeidet en egen versjon av årsrapporten som inneholder sammendrag samt utdrag fra regnskap for 2009.

Spørsmål i forbindelse med denne årsrapporten kan rettes til avdeling for finans, resultatoppfølging og styring, Innovasjon Norge.

Oslo, 27. april 2010
Innovasjon Norge

Gunn Ovesen
Adm. direktør

Innholdsfortegnelse

1. DETTE ER INNOVASJON NORGE	6
2. SAMMENDRAG	8
3. EFFEKTER AV INNOVASJON NORGES VIRKSOMHET	30
4. RAPPORTERING OM ARBEIDSOMRÅDENE	35
4.1 DELMÅL 1: IN SKAL BIDRA TIL ØKT INNOVASJON I NÆRINGSLIVET I HELE LANDET.....	37
4.1.1 Arbeidsområde 1A – Entreprenørskap	38
4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter	44
4.1.3 Arbeidsområde 1C - Næringsmiljøer og innovasjonssystemer	58
4.2 DELMÅL 2: IN SKAL BIDRA TIL ØKT INTERNASJONALISERING I NÆRINGSLIVET I HELE LANDET	63
4.2.1 Arbeidsområde 2A - Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold	64
4.2.2 Arbeidsområde 2B - Utnyttelse av internasjonale markeds-muligheter	68
4.2.3 Arbeidsområde 2C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap.....	73
4.3 DELMÅL 3: IN SKAL BIDRA TIL Å STYRKE PROFILEN AV NORGE OG NORSK NÆRINGSLIV INTERNASJONALT	75
4.3.1 Arbeidsområde 3A - Profilering av norsk næringsliv.....	76
4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.....	83
4.3.3 Arbeidsområde 3C - Norges omdømme.....	87
4.3.4 Arbeidsområde 3D - Norge som investeringsland (ikke aktivert som arbeidsområde)	89
4.4 DELMÅL 4: IN SKAL BIDRA TIL NÆRINGSUTVIKLING BASERT PÅ REGIONALE FORUTSETNINGER	90
4.4.1 Arbeidsområde 4A - Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter	90
4.4.2 Arbeidsområde 4B - Regionalt samspill.....	90
4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling	92
4.5 GENERELLE GJENNOMGÅENDE HENSYN OG FØRINGER KNYTTET TIL HOVEDMÅLET	94
4.5.1 Arbeidsområde 5A - Kundetilfredshet	95
4.5.2 Arbeidsområde 5B - Korrigering for markeds- og systemsvikt	98
4.5.3 Arbeidsområde 5C - Kunnskapsbygging og premisssgiving	100
5. RESSURSINNSATS PÅ BUDSJETTPOSTENE	103
5.1 OVERSIKT OG INNLEDNING	103
5.2 TIDSFORBRUK PÅ ULIKE OPPGAVER I INNOVASJON NORGE	104
5.3 NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	105
5.3.1 Fordeling av administrasjonskostnader mellom kontorene.....	122
5.3.2 Fordeling av inntekter fra brukerbetalte tjenester.....	123
5.3.3 Prioritering av oppgaver i 2009 (med virkning for 2010).....	123
5.3.4 Distriktskontorenes struktur og kompetanse og utflytting av hovedkontorfunksjoner.....	123
5.4 KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	125
5.5 LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	133
5.6 FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENTETS BUDSJETTPOSTER	140
5.7 UTENRIKSDEPARTEMENTET	145
6. UTVIKLING AV TJENESTEPORTEFØLJEN	146
7. RAPPORTERING PÅ SAMFUNNSANSVAR - CSR	152
8. VIRKSOMHETSSTYRINGEN	160
9. KOMMUNIKASJONSVIRKSOMHETEN	161
10. VEDLEGG	163
VEDLEGG 1: INNOVASJONSNIVÅ, KUNDETYPE, ANDRE KJENNETEGN OG INVESTERINGSART MED DEFINISJONER .	163
VEDLEGG 1: FORKLARINGER TIL KODER I STATISTIKK FOR FINANSIERINGSVIRKSOMHETEN	163
VEDLEGG 2: RAPPORTERING PÅ AKTIVITETSINDIKATORER I MRS-SYSTEMET FOR 2009	172
VEDLEGG 3: RAPPORTERING PÅ EFFEKTINDIKATORER I MRS-SYSTEMET FOR 2009	182
VEDLEGG 4: STATISTIKK FOR FINANSIERINGSVIRKSOMHETEN 2009	192

1. Dette er Innovasjon Norge

Formålsparagrafen oppsummerer Stortingets oppdrag til Innovasjon Norge:

- **Innovasjon Norge (IN) skal fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet, og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon internasjonalisering og profilering.**

Dette hovedmålet danner rammen for all virksomhet som IN utøver.

Vår **visjon** er:

- **"Vi gir lokale ideer globale muligheter"**

"Gi lokale ideer globale muligheter" er et uttrykk for vår fremste ambisjon. Vi skal realisere vår formålsparagraf og visjon gjennom den unike organiseringen vi har, med kontorer i alle fylker og i de viktigste markedene for norsk næringsliv i dag og i morgen. Med kunnskap og erfaring om entreprenørskap, forretningsutvikling og omdømmebygging skal vi hjelpe våre kunder med å utvikle sine ideer og realisere det potensial de har både i Norge og internasjonalt.

I vår **strategi** har vi uttrykt vår målsetting slik:

- **Vi utløser bærekraftige innovasjoner som gir økt konkurransekraft og attraktive arbeidsplasser i hele landet.**

"Vi utløser bærekraftige innovasjoner" betyr at vi skal arbeide langsiktig og sørge for at behovene til kommende generasjoner ivaretas. Prosjektene skal ha langsiktig økonomisk bæreevne, og bedriftene skal vise samfunnsansvar og ta hensyn til miljøet på en måte som viser vei for andre.

Våre **tre arbeidsområder** er i strategien fastlagt å være:

- **Entreprenørskap**

Vi skal sikre overlevelsen av nye, spennende bedrifter for å skape nye virksomheter som kan utfordre og utvikle det etablerte næringslivet.

- **Vekst i bedrifter**

Vi skal sikre at flere bedrifter lykkes i å realisere god vekst og internasjonal konkurransekraft.

- **Innovasjonsmiljøer**

Vi skal sikre flere bedrifters muligheter til å innovere i samspill med andre aktører for økt konkurransekraft og verdiskaping. Vi skal bygge videre på og utvikle nye regionale konkurransefortrinn. Internasjonalisering skal være integrert i alt vi gjør.

Vi har valgt å prioritere **9 sektorer**

- **Energi- og miljø**
- **Helse**
- **IKT**
- **Kultur- og opplevelsesnæringene**
- **Landbruk**
- **Marin**
- **Maritim**
- **Olje- og gass**
- **Reiseliv**

Resultatene fra 2009 av arbeidet innenfor disse satsingene fremkommer i Detaljrapporten (eget hefte).

Vi har definert **3 verdier** som en del av grunnlaget for vår virksomhet

- **Koblende**
- **Ansvarlig**
- **Nytenkende**

Med utgangspunkt i disse verdiene og vår rolle som pådriver for innovasjon i næringslivet, er det utviklet en serviceerklæring, som danner grunnlaget for målinger av kundetilfredsheten.

Våre aktiviteter er i all hovedsak konsentrert om de **5 tjenestetypene**

- **Finansieringstjenester**
- **Kompetansetjenester**
- **Rådgivningstjenester**
- **Nettverkstjenester**
- **Profileringstjenester**

Vi er representert i **alle fylker og over hele verden**

Vi har 15 distriktskontorer og i tillegg et antall lokalkontorer og kontorer i mer enn 30 land.

I de land hvor Innovasjon Norge ikke har egne kontorer er vi representert gjennom Norges ambassader.

- **Vi bidrar til nyskaping i norsk næringsliv**
- **Vi bidrar til at norske bedrifter blir konkurransedyktige nasjonalt og internasjonalt**
- **Vi fremmer norske bedrifters omdømme**

2. Sammendrag

2009 har både internasjonalt, i landet og for IN blitt uvanlig sterkt preget av den økonomiske utviklingen og de konsekvenser dette har hatt for situasjonen i finansmarkedene. Vi har i dette sammendraget for året 2009 funnet det naturlig innledningsvis å trekke frem finansieringsvirksomheten i IN (kap. 2.1).

Dette sammendraget er for øvrig først og fremst konsentrert om INs virksomhet med utgangspunkt i de 4 delmålene til hovedmålet (kap. 2.2):

- IN skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet
- IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet
- IN skal styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt
- IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

og de generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

- Kundetilfredshet
- Korrigering for markeds- og systemsvikt
- Kunnskapsbygging og premissgiving.

Effekter av Innovasjon Norges virksomhet analyseres i første rekke gjennom de årlige kundeeffektundersøkelsene, som Innovasjon Norge gjennomfører i samarbeid med departementene. Resultatene fra dette arbeidet er nærmere redegjort for i kapittel 3 i årsrapporten.

Noen hovedtrekk i kundeeffektundersøkelsene er:

- Addisjonaliteten er høy – Innovasjon Norge har stor aktivitetsutløsende effekt: Uten bidrag fra Innovasjon Norge ville 85 % enten ikke gjennomført prosjektet i det hele tatt eller prosjektet ville kun blitt gjennomført i en begrenset skala
- 3 av 4 mener prosjektene har hatt stor betydning for omsetningsutviklingen
- Halvparten av bedriftene melder at prosjektene har stor betydning for lønnsomhetsutvikling og overlevelse
- Innovasjon Norge bidrar til innovasjon over hele landet: Kundeeffektundersøkelsen basert på tjenester levert i 2005 viser ingen forskjeller mellom områdene A, B og C og områder utenfor det distriktpolitiske området når det gjelder innovasjon
- I nær 30 % av prosjektene oppgir bedriftene at det er utvikles noe helt nytt, dvs. innovasjon på internasjonalt nivå
- Nettverk og langvarig samarbeid skapes som resultat av prosjektene

2.1. Innovasjon Norge i finanskriseåret 2009

Finansieringsvirksomheten i IN omfatter i hovedsak utlånsvirksomhet i form av mellomlange og lange lån til næringslivet, i noen grad garantier for næringslivets lån i bank – primært da garantier for driftskreditter - samt ulike stipend- og tilskuddstjenester.

I en egen fondsavdeling ivaretas en ansvarlig låneordning rettet mot såkornfondene og en egenkapitalvirksomhet basert på joint ventures med norske bedrifter i Øst-Europa/SUS-statene. I et eget datterselskap, Investinor AS, som drives atskilt fra INs øvrige virksomhet, er IN også engasjert på egenkapitalsiden (venture).

INs virksomhet ble i 2009 sterkt preget av finansuroen. Ekstraordinære tiltak ble iverksatt, med økte bevilgninger og rammer til Innovasjon Norge. Det er Innovasjon Norges oppfatning at både innretningen og omfanget av tiltakspakkene i forhold til Innovasjon Norges virksomhet var god. Deler av dette evalueres for tiden av *Menon* på oppdrag fra NHD.

Finansieringsvirksomheten i Innovasjon Norge har i 2009 både medført betydelig økt ressursbruk i timer og ikke minst økte tilsagn om finansiering i kroner, både sett i forhold til tidligere år og i forhold til porteføljeomfang ved inngangen til året. Særlig økte omfanget av lånevirksomheten, med et økt tilsagnsvolum fra knapt 2,2 mrd. kroner i 2008 til vel 5,5 mrd. kroner i 2009.

Tilsagn gitt i mill. kroner	2008	2009	Løpende lån 1.1. 2009	Løpende lån 1.1. 2010
Lavrisikolån	1 703	3 475	9 321	10 878
Risikolån/innovasjonslån	476	2 065	1 571	2 672
Garantier	30	392		
Tilskudd Romania/Bulgaria ¹	71	469		
Andre tilskudd ²	2 137	2 469		
Lånebeløp for rentestøtte ³	736	923		
Sum	5 153	9 793		

¹ En del av Norges bidrag under EØS-avtalen, se nærmere om dette i avsnitt "4.2.1.6 EU-arbeidet i Innovasjon Norge". Tilsagn gis i EUR, her omregnet til NOK med kurs 8,15

² Inkluderer etablererstipend, Innovasjon Norges tilskuddsordninger og også tilsagn om RDA-tilskudd (kompensasjon for bortfall av redusert arbeidsgiveravgift)

³ En del av jordbruksavtalen, se nærmere i kapittel 5.5 Landbruks- og matdepartementets budsjettposter.

Innovasjon Norge i tall 2009

- **9,8 mrd** i tilsagn om finansiering
  - 6 mrd i lån og garantier
  - 2,9 mrd i tilskudd
  - 0,9 mrd i lånebeløp for rentestøtte i landbruk
- **10.000** kundeprosjekter
- **975.000** operative timer
- **73%** - tre av fire kroner gikk til innovasjonsprosjekter
- **57%** - av tilsagn til innovasjonsprosjekter var på internasjonalt og nasjonalt nivå
  - Lavrisikolån 51 %
  - Risikolån og garantier 70 %
  - Tilskudd 66 %

INNOVASJON 2009

Søknadsinngangen i 2009 økte også kraftig og illustrerer godt den tilstrømming som skjedde i banksektoren. Ikke minst fikk Innovasjon Norge i 2009 betydelig økt søknadsinngang fra større bedrifter, som ønsket relativt store lån:

Beløp i tusen kroner	2008		2009	
	Omsøkt beløp	Ant	Omsøkt beløp	Ant
Landbrukslån	896 665	525	1 265 926	650
GFL-flåte	857 161	201	1 695 624	240
Lavrisikolån	1 351 943	178	4 529 415	287
Sum lavrisikolån	3 105 769	904	7 490 965	1 177
Distriktsrettede risikolån	531 485	225	1 016 820	363
Landsdekkende innovasjonslån og garantier	255 831	118	2 964 259	521
Risikolån landbruk	90 134	14	11 266	41
Likviditetsslån fiskerinæringen			41 000	6
Garantier til fiskerinæringa			572 500	3
Sum risikolån og garantier	877 450	357	4 605 845	934
Etablererstipend	299 140	1 247	385 243	1 323
Landsdekkende etablererstipend			365 310	385
OFU/IFU-tilskudd	636 692	279	976 797	418
BU-tilskudd	890 019	2 626	972 241	2 602
Andre tilskudd	2 092 843	2 962	2 637 041	2 829
Sum tilskudd	3 918 694	7 114	5 336 632	7 557
Lånebeløp for rentestøtte	1 377 764	930	1 526 493	903
Sum totalt	9 279 677	9 305	18 959 935	10 571

Rammebetingelsene for Innovasjon Norges finansieringsvirksomhet fra våre oppdragsgivere ble ikke endret for finanskriseåret. Det var muligheten for å bidra med flere kroner som økte.

Innovasjon Norge la til grunn for finansieringsaktiviteten i 2009 at oppdraget primært var å bidra til å redusere uheldige sider av tilstrømmingen i banksektoren, men i noen grad også kompensere for et svakere egenkapitalmarked. Det var i oppdraget videre gitt et særskilt mandat om også å bidra med finansiering av større bedrifter, hvilket medførte at Innovasjon Norge i 2009 bidro med flere til dels store lån (nye lavrisikolån inntil 200 mill. kroner til og risikolån/innovasjonslån inntil 50 mill. kroner på kunde-/konsernnivå). Gjennomsnittlig nytt lånetilsagn for lavrisikolån økte fra 2,6 mill. kroner i 2008 til 4,2 mill. kroner i 2009. Gjennomsnittlig tilsagn om risikolån/innovasjonslån økte fra 2 mill. kroner i 2008 til 3,8 mill. kroner i 2009.

Det er etablert flere lån med relativt høy risiko, men også mange med ganske moderat risiko. I sum er den relative *risikoprofilen* i låneordningene på tilsagnstidspunktet vurdert å være noenlunde den samme i 2009 som i de nærmest foregående årene.

Det er foretatt avsetninger til tapsfond for landsdekkende innovasjonslån/distriktsrettede risikolån og garantier som samsvarer med kalkulert risiko. Gitt at vurderingene som er gjort holder stikk, skal dermed tapsfondsavsetningene være tilstrekkelige til å møte alle fremtidige tap på disse finansieringstjenestene, og marginen på lavrisikolåneordningen skal over tid dekke de tap som vil oppstå på lavrisikolån.

Det er likevel grunn til å understreke at utlånsaktiviteten i 2009 var så vidt stor i forhold til utlån tidligere år (porteføljen) at det er uvanlig viktig at risikovurderingene som er gjort på 2009-tilsagnene over tid vil vise seg å ha vært riktige.

Nedenstående tabell viser at de ulike finansielle tjenestene har ulik innretning i forhold til hvilke kapitalbehov og prosjekter tjenestene i hovedsak bidrar til å utløse (2009):

Formål	Lavrisiko-lån	Risikolån og garantier	Tilskudd og stipend	Lånebeløp for rentestøtte	Total 1000 Kroner
Tilrettelegging for entreprenørskap			1 %		33 913
Idéutvikling	0 %	0 %	2 %	0 %	53 656
Nyetablering	3 %	3 %	12 %	2 %	559 568
Knoppskyting fra eksisterende foretak	3 %	3 %	5 %	1 %	319 435
Nyskaping i eksisterende foretak	25 %	28 %	27 %	25 %	2 577 044
Kapasitetsutvidelse	24 %	8 %	10 %	53 %	1 837 272
Rasjonalisering/effektivisering	14 %	7 %	3 %	15 %	893 659
Strukturtilpasning	9 %	3 %	1 %	1 %	433 198
Kompetanseutvikling i eksisterende foretak	0 %	1 %	11 %	0 %	347 134
Kapitalstyrking	6 %	30 %	1 %	0 %	989 238
Miljøforbedring/-utvikling	1 %	1 %	5 %	2 %	237 117
Utredning			2 %		59 499
Annet	13 %	15 %	8 %	1 %	1 066 572
Utvikling av innovasjonsmiljøer og nettverk	0 %	1 %	11 %	0 %	368 101
Sum total	100 %	100 %	100 %	100 %	9 792 877

2.2. Oppsummering iht. MRS (mål og resultatstyringssystemet)

Innovasjon Norge har et bredt mandat for sitt arbeid og må måle sine resultater i lys av dette brede mandatet.

Gjennom oppdragsbrev fra ulike departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn konkretiseres de mål og prioriteringer som skal gjelde for hvert av virkemidlene. Innovasjon Norges oppdrag og ambisjon er å fordele midlene dit oppdragsgiverne ønsker. Oppdragsbrevene fra departementene som gir tilsagnsrammer til Innovasjon Norge styrer i stor grad både hvilke tjenester midlene anvendes til og hvor mye midler vi har til rådighet innenfor de ulike sektorene, kfr. tabellen nedenfor.

Tilskuddsmidler som er brukt i landbruk kommer fra LMD og er øremerket landbrukssektoren. Når marin sektor er så vidt stor, skyldes det at marin sektor er meget sentral i distriktene og en stor eksportnæring, og dermed er aktuell for midler fra flere departementer og fylkeskommuner. Det er dessuten slik at Innovasjon Norges medvirkning i forhold til landbrukssektoren og særlig marin sektor har en lav subsidiegrad i forhold til målt kronedeltakelse. Det kan en tydelig se nedenfor. Mens satsingene på landbruk og marin har vel halvparten av de nominelle tilsagnene, utgjør støtteelementet til disse sektorene ca. 1/3-del av totalen, og støtten til energi og miljø er like stor som støtten til marin sektor.

Etterfølgende tabell viser hvordan midlene totalt sett er fordelt på ulike sektorer og hvordan fordelingen er når en ser medvirkningen i forhold til tilskuddseffekt.⁴

Satsing	Andel av total	Andel omregnet til tilskuddseffekt
Energi og miljø	10,1 %	13,8 %
Helse	4,8 %	8,7 %
IKT	4,3 %	8,8 %
Kultur og opplevelse	1,5 %	2,8 %
Landbruk	24,6 %	19,9 %
Marin	26,8 %	13,4 %
Maritim	3,7 %	3,8 %
Olje og gass	4,8 %	4,9 %
Reiseliv ⁵	3,8 %	6,3 %
Andre sektorer	15,7 %	17,7 %
Sum	100 %	100 %

I debatten om Innovasjon Norge ser vi at det tidvis er en underliggende oppfatning om at Innovasjon Norges mål er å bidra til innovasjon – og at fokus *kun* er og skal være der. Slik er det altså ikke. Det er riktigere å si at Innovasjon Norges fokus er å bidra til bærekraftig utvikling og vekst i næringslivet i hele landet. Innovasjon Norge er og skal være en pådriver for innovasjon og pådriver for internasjonalisering og bidra til profilering og omdømmebygging av Norge og næringslivet i Norge.

⁴ Som tilskuddeffekt regnes her tapsfondselementet i risikolån/innovasjonslån og tilskudd (men ikke lavrisikolån, som Innovasjon Norge yter uten subsidieelement, dvs. på noenlunde tilsvarende rammebetingelser som i bank).

⁵ Tabellen viser tallstørrelser fra det samme grunnlagsmaterialet som følger i statistikkvedlegget, dvs. alle tilsagn om *finansieringsmedvirkning*. Tabellene viser imidlertid IKKE Innovasjon Norges medvirkning i form av deltakelse i reiselivsprofileringen av Norge. Innovasjon Norges relative satsing på reiseliv er dermed større enn ovenstående tabell kan gir inntrykk av.

Delmål I til hovedmålet:

Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet

Innovasjon Norge legger til grunn en bred definisjon av innovasjon:

«En ny vare, tjeneste, produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier.»

Definisjonen samsvarer med den definisjon som ligger til grunn for regjeringens innovasjonsmelding.

Innovasjon Norge operasjonaliserer denne definisjonen gjennom å differensiere mellom ulike *typer* innovasjon og ulike *innovasjonsnivåer*.

Dette gir oss en mulighet til å beskrive våre kunders innovasjonsaktivitet i samsvar med internasjonale og nasjonale statistikkstandarder og gjennom et felles begrepsapparat. Det vises til definisjoner beskrevet i tilknytning til tabellverket bak i denne rapporten.

Det skiller mellom følgende innovasjonstyper

- Produkt-/tjenesteinnovasjon
- Prosessinnovasjon
- Organisatorisk innovasjon
- Markedsmessig innovasjon
- Ikke relevant

og –nivåer

- Innovasjon på bedriftsnivå
- Innovasjon på regionalt nivå
- Innovasjon på nasjonalt nivå
- Innovasjon på internasjonalt nivå
- Ikke relevant

Innovasjon, eller lønnsom nyskaping, skjer med ulik nyhetsgrad (innovasjonsnivå). All lønnsom nyskaping, dvs. innovasjon på alle nivåer, bidrar til å realisere målet om lønnsom næringsutvikling i hele landet.

Innovasjonsaktiviteten i norsk næringsliv – SSBs undersøkelse ⁶

Mer enn hvert fjerde norske foretak har introdusert produkt- eller prosessinnovasjoner (PP-innovasjoner), viser tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse 2008.

I næringslivet sett under ett introduserte 27 % av foretakene som er dekket av undersøkelsen nye eller vesentlig forbedrede produkter eller produksjonsprosesser i løpet av treårsperioden 2006-2008.

21 % av foretakene introduserte produktinnovasjoner, mens 18 % introduserte nye prosesser. 11 % av foretakene var innovative på begge disse områdene.

---

⁶ Innovasjoner i norsk næringsliv 2006 – 2008, frigitt 13.1.2010

SSBs undersøkelse for 2006-2008 innebærer en reduksjon av andelen produkt- og prosessinnovative (PP-innovative) enheter på 3 prosentpoeng i forhold til forrige periode. Dette skyldes nedgang i andelen produktinnovatører. Andelen prosessinnovative foretak er uendret. Siden innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, er det en viss usikkerhet i resultatene.

Hva begrenser innovasjon?

Høye kostnader er i følge SSBs undersøkelser den enkeltfaktoren som i størst grad hindrer innovasjonsarbeidet blant norske foretak. 54 % av foretakene oppgir at høye innovasjonskostnader er et svært viktig eller nokså viktig hinder. Andre direkte økonomiske hindringer, som mangel på intern og ekstern finansiering, er også ofte hemmende for innovasjonstilbøyeligheten i næringslivet. Svært mange foretak (43 %) nevner også at de har problemer med å rekruttere eller holde på kvalifisert personell. Dette er markant flere enn ved forrige undersøkelse, og viser, slik SSB den gang vurderte det, trolig en side ved den langvarige høykonjunkturen og det stramme arbeidsmarkedet i Norge.

Innovasjonshøyden i SSBs undersøkelse

SSBs innovasjonsundersøkelse fra 2006 viser at en andel på 20 pst. introduserte innovasjoner som er nye for det internasjonale markedet, mens en av tre introduserte innovasjoner som var nye for det norske markedet.

Nærmere halvparten introduserte innovasjoner som ikke hadde det samme nyhetselementet. En andel på 28 pst. utviklet selv nye produkter og prosesser, men disse var ikke unike på markedet. De minst nyskapende innovatørene utgjør 19 pst. Disse rapporterte at produkter og prosesser foretaket introduserte i hovedsak var utviklet av andre, og at innovasjonene ikke var nye for foretakets marked.

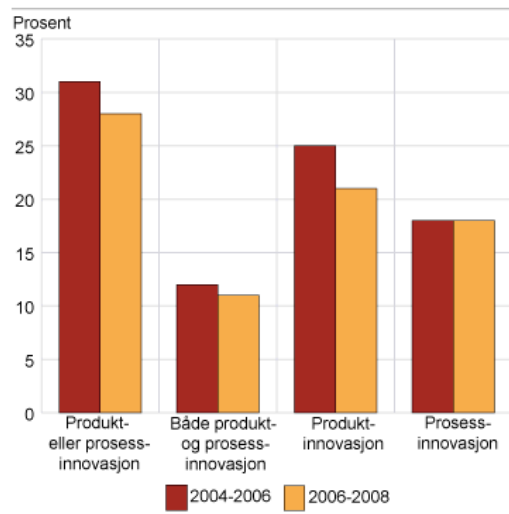
Innovasjon Norges tilsagn til innovasjonsprosjekter 2009

Innovasjon Norges fem tjenestetyper bidrar til redusere næringslivets risiko knyttet til innovasjonsprosjekter og styrke deres mulighet for suksess. Behovet for slik medvirkning synes for øvrig å være underbygget av SSBs undersøkelser.

Utgangspunktet for Innovasjon Norges engasjement i å stimulere innovasjon i næringslivet, er at Innovasjon Norges bidrag utgjør en forskjell for aktørene i næringslivet. Innovasjon Norge bidrar til å utløse i tid eller omfang innovasjonsprosjekter som ellers ikke ville blitt utløst og gjennom rådgivning, kompetansetiltak og/eller nettverk blir prosjektene formodentlig gitt bistand som øker kvaliteten og suksessraten. Kundeeffektundersøkelser som er gjort fra INs aktivitet i 2008, viser at 61 % av prosjektene ikke ville blitt gjennomført uten bistand fra IN. Videre at 24 % av prosjektene ville blitt utsatt i tid eller gjennomført i mindre skala uten bistand fra IN. Vi sier dermed at addisjonaliteten for året 2008 samlet var på 85 %. Det er INs oppfatning at det kan forventes ennå høyere addisjonalitet for 2009.

Innovasjon Norge har styrket sin løpende rapportering knyttet til innovasjonsdimensjonen fra 1.1.09. Endringene kom som en følge av de erfaringer og momenter som ble trukket frem i etterkant av rapporter fra Riksrevisjonen og Abelia og

PP-innovasjoner. 2004-2006 og 2006-2008*. Prosent

som – etter Innovasjon Norges oppfatning – bygget på tall som ikke ga et riktig bilde av innovasjonsaktiviteten. Hovedårsaken til dette er at INs statistikkregistreringer ikke registrerte innovasjonsomfang og innovasjonshøyde i alle finansieringssaker.

Basert på gode innspill fra bla. NIFU STEP valgte Innovasjon Norge å iverksette tiltak som tydeliggjør innhold og bruk av innovasjonsbegrepet i kundebehandling og rapportering. Statistikkregistreringene ble derfor lagt om med virkning fra 1.1.2009.

Rapporteringen etter 2009 gir etter vår mening et tydeligere bilde av Innovasjon Norges bidrag inn mot innovasjon i norsk næringsliv.

Noen hovedtall:

- **Tre av fire kroner bevilget til norsk næringsliv i 2009 har gått til innovasjonsprosjekter**, med innovasjonshøyde varierende fra å være innovasjon på bedriftsnivå til innovasjon på internasjonalt nivå. Av samlede tilsagn i 2009 på er 73 % kodet som innovasjonsprosjekter.
  - Sektorer med høyest registrert innovasjonsandel er Energi & Miljø (95 %), Helse (98 %), IKT (98 %) og Kultur- og opplevelse (89 %).
  - Sektorer med lavest registrert innovasjonsandel er Olje og gass (68 %), Marin (62 %) og Landbruk (65 %).
- **Tre av fem kroner bevilget til innovasjonsprosjekter går til innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå**. Av samlede tilsagn til innovasjon er 57 % innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå.⁷
  - Sektorer med høyest andel innovasjon registrert på internasjonalt og nasjonalt nivå er Helse (94 %), IKT (93 %) samt Energi og miljø (82 %)
  - Sektorer med lavest andel innovasjon på internasjonalt og nasjonalt nivå er Landbruk (11 %), Reiseliv (33 %) og Kultur og Opplevelse (44 %).

Innovasjonsnivå	Andel totalt	Herav		
		Andel lavrisiko lån	Andel risiko lån/gar	Andel Tilskudd ⁸
Bedriftsnivå	35 %	45 %	23 %	22 %
Regionalt nivå	8 %	5 %	7 %	12 %
Nasjonalt nivå	20 %	26 %	16 %	21 %
Internasjonalt nivå	37 %	25 %	54 %	45 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %

⁷ "Ikke relevant" er holdt utenfor

⁸ Omfatter ikke rentestøtte for landbruket

- **Norske bedrifter innoverer gjennom hele verdikjeden, men har fortsatt et tyngdepunkt på produkt- og tjenesteinnovasjoner, samt prosessinnovasjoner.**

- Sektorer med høyest andel markedsmessig innovasjon er Olje & Gass (26 %), Maritim (25 %) og Kultur og opplevelse (17 %).
- Sektorer med høyest andel organisatorisk innovasjon er Maritim (15 %) og Kultur og opplevelse (11 %)
- Sektorer med høyest andel prosessinnovasjon er Landbruk (35 %), Energi & Miljø (43 %) og Marin (39 %).
- Sektorer med høyest andel produkt- og tjenesteinnovasjon er IKT (87 %), Helse (70 %) og Reiseliv (68 %).

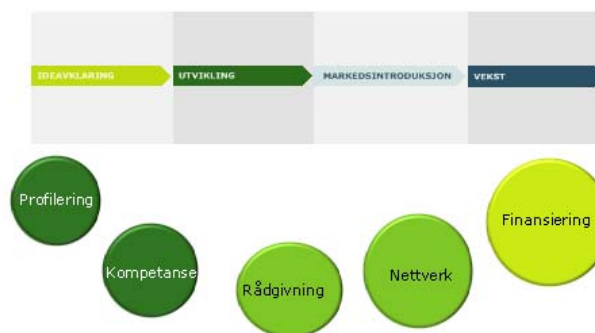
Innovasjonstype	Andel
Organisatorisk innovasjon	9 %
Markedsmessig innovasjon	9 %
Prosessinnovasjon	32 %
Produkt-/tjenesteinnovasjon	51 %
Sum	100 %

Innovasjon er avhengig av mer enn finansiering

Å bringe en ny idé til lønnsom verdiskaping innebærer en foredling av ideen som normalt går gjennom flere utviklingsfaser; Idéavklaring, idéutvikling, markedsintroduksjon og vekst.

Skal ideen bli en bærekraftig innovasjon må man lykkes med å ta ideen gjennom alle fire faser slik at prosjektet gir økonomisk lønnsomhet.

Idéhaver/bedriften vil møte utfordringer på langt flere områder enn finansieringssiden. Derfor bruker Innovasjon Norge hele sin portefølje av tjenester og programmer til å avlaste risiko, tilføre strategisk kompetanse, bygge strategiske områmeposisjoner, og koble mennesker, bedrifter og miljøer med ideer, kunnskap og kapital på tvers av grenser.

Disse aktivitetene kommer ikke til uttrykk gjennom de statistiske registreringer som er omtalt ovenfor (finansieringstjenester), men er helt avgjørende for å bringe en ny idé til en bærekraftig innovasjon og sikre lønnsom verdiskaping.

Delmål II til hovedmålet:

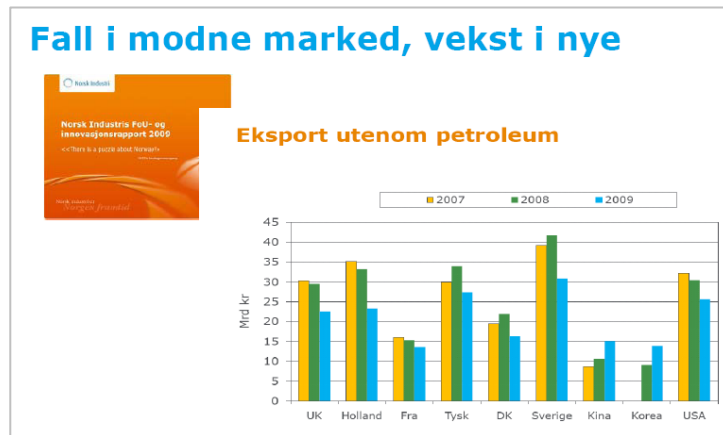
Innovasjon Norge skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet

Norsk næringsliv i internasjonal og global konkurranse

Norsk fastlandsøkonomi har de siste 10 år hatt dobbelt vekst (BNP) i forhold til gjennomsnittet for EU. Samtidig fører økt globalisering til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge.

Norge har en åpen økonomi som er stadig mer sammenvevd og avhengig av internasjonale konjunkturer.

Globaliseringen gir større muligheter i form av økt tilgang på markeder og kunnskap, men også tøffere konkurranse i form av flere internasjonale konkurrenter. Samtidig oppleves økende internasjonal konkurranse på hjemmemarkedene.

For å sikre fremtidig konkurransekraft og vekst, må bedrifter være bevisste på de mulighetene og utfordringene som globaliseringen byr på og bygge sine konkurransefortrinn på økt innovasjon og kompetanse.

Internasjonal markedsorientering blir en "driver" for innovasjon og langsiktig vekst i bedriften.

Kort sagt handler det om at norsk næringsliv må være internasjonalt konkurransedyktig enten man produserer for det norske markedet eller de internasjonale markedene.

Innovasjon OG internasjonalisering – ikke enten eller!

Innovasjon Norges mål er å styrke norsk næringslivs konkurranseevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet. Innovasjon Norge bidrar til at bedriftenes arbeid med internasjonal markedsorientering går enklere, raskere og med redusert risiko.

Innovasjon Norge legger til grunn at internasjonal markedsorientering handler om å være seg bevisst hva som skaper bedriftenes konkurransekraft. Vi arbeider for å styrke bedriftenes evne til å:

- *Fremskaffe økt kunnskap* om kunder, marked, konkurrenter og muligheter for norske bedrifter med vekstpotensial hjemme og/eller ute.
- *Bruke kunnskapen* til å konkretisere og ta en differensiert og attraktiv *strategisk posisjon* i utvalgte målgrupper

- *Trekke konsekvenser* av denne kunnskapen inn i bedriftens utviklings- og innovasjonsprosesser.

Internasjonalisering er således en gjennomgående dimensjon i en bedrifts utviklingsstrategi, og internasjonaliseringsaspektet må derfor komme tidlig inn i bedriftens innovasjons- og utviklingsprosesser.

Innovasjon Norge har tatt konsekvensen av dette ved at internasjonaliseringsaspektet er en integrert del i alle våre satsinger, programmer og tjenester.

Internasjonaliseringsarbeidet starter hjemme

Allerede i den første *kundedialogen* vil den internasjonale dimensjonen i innovasjonsprosjektet være et naturlig samtale tema med kunden. Gjennom en kunde- og prosjektevaluering ("Willing, Able, Ready") hvor det internasjonale fokus inngår, avklares prosjektets og kundens ståsted. Målet er å styrke norsk næringslivs konkurransevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet.

Det starter hjemme, ikke når du har krysset landegrensene.

Internasjonalisering er derfor et tema i alle faser av et innovasjonsprosjekt, - fra Idéavklaring, Utvikling, til (internasjonal) Markedsintroduksjon og Vekst.

Noen utdrag fra årets aktiviteter i 2009 illustrerer det:

- **4,1 mrd kr (42 %) i tilsagn til internasjonalt rettede innovasjonsprosjekter** ⁹

I tillegg kommer internasjonalt rettede innovasjonsprosjekter gjennom

- to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa Russland- og Øst-Europafondene.
- bedrifter innen de 14 etablerte såkornfondene har også aktiviteter rettet inn mot internasjonale prosjekter.

- **Mobiliseringsaktiviteter inn mot ni prioriterte sektorer**

- Våre pådriveraktiviteter er tydelig innrettet mot økt grad av internasjonalt fokus i de valgte sektorer. Det er ulik modenhet for tema, men våre strategiske siktemål er tydelige.
- Våre Norwegian Centres of Expertise utfordres alle på økt internasjonal profil på bedrifts- og klyngenivå gjennom klyngeprogrammene.

⁹ Se vedlegg 1 for definisjoner av innovasjon, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart.

¹⁰ Omfatter også nær 0,5 mrd. kroner til prosjekter mellom norske og rumenske/bulgarske bedrifter innenfor "Samarbeidsprogrammene med Romania og Bulgaria".

- **Tilgjengeliggjøring av markedsrettet kunnskap**
  - 25 000 henvendelser til utekontorene
  - 2 500 handelstekniske spørsmål via en egen spesialistavdeling
  - 129 *Hjemhenting-av-kunnskap- prosjekter* om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, og internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap.
- **Kompetansetilførsel innen strategisk viktige områder**
  - 78 bedrifter/23 kurs innen handelstekniske temaer
  - Programmer og prosjekter med internasjonale dimensjoner (NAVIGATOR, FRAM, regionale prosjekter)
- **Kobling innen nettverk**
  - EU nettverket Enterprise Europe Network (EEN) med 4000 rådgivere i 600 organisasjoner i Europa. Syv rådgivere ved distriktskontorene og ni teknologirådgivere ved norske FoU institusjoner.
  - IN/NORAD nettverkene MatchMaking Program (MMP) og Trade and Industry Program Vietnam (TIP) som bidrar til lønnsomt samarbeid mellom norske bedrifter og bedrifter i partnerlandene India, Sør-Afrika og Vietnam.
- **Internasjonal rådgivning og nettverksprosjekter**
  - 514 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter hvorav 234 gjennom Internasjonal Vekst-programmet
  - 58 internasjonale nettverksprosjekter
  - Stort antall møteplasser
- **Nettbasert informasjon til kunder**
  - www.innovasjon Norge.no
  - www.eksporthandboken.no
  - www.eMarketServices.com
  - www.bedriftieu.no
  - www.cipinorge.no
  - www.norwaygrants.org.
- **Internasjonal profilering og omdømmebygging.**
  - Utvikling av en strategisk markedsposisjon, og en målrettet implementering og profilering av denne, er et av de viktigste tiltakene for å bygge internasjonal konkurransekraft. Således er våre internasjonale profileringsaktiviteter, delegasjonsreiser, messearrangementer mv. en naturlig del av vårt arbeid med å internasjonalisere norske næringsliv.
  - Det vises til eget punkt/mål nedenfor, delmål III.

Pådriver for internasjonalisering av norsk næringsliv

I innovasjons- og utviklingsprosessen er kunden gjerne avhengig av et bredt sett med innsatsfaktorer/ressurser. I en globalisert verden kan disse befinne seg hvor som helst i verden, og de gjør det mer og mer.

Gjennom våre kontorer i alle landets fylker og i mer enn 30 land i utlandet, gir vi norsk næringsliv tilgang til våre norske og utenlandske nettverk, og profileringsmuligheter i utlandet.

Innovasjon Norge har ambisjon om å være en pådriver for at internasjonaliseringsaspektet kommer inn i bedriften som en naturlig integrert del i bedriftens strategi, holdninger og kultur.

Vi bistår bedrifter som ønsker å gå internasjonalt, for nye markeder eller knytte til seg nye kontakter/innovasjonsressurser. Våre utviklingsprogrammer, kompetanse-, nettverks- og rådgivningstjenester inneholder også internasjonaliseringsmoduler. Vi henter også kunnskap om markedsmuligheter, teknologiske trender mv. hjem til prioriterte sektorer, regioner eller målgrupper; kunnskap som man kan benytte i sine utviklingsprosesser.

Delmål III:

Innovasjon Norge skal bidra til styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt

Norge og norsk næringsliv må bli mer kjent i internasjonale markeder.

Et godt og tydelig omdømme gir sterkere internasjonal konkurranseevne.

Et lands omdømme er en viktig konkurranseparameter for landets næringsliv. Samtidig bygges et lands omdømme gjennom bl.a. kjente merkevarer og bedrifter, kulturpersonligheter og store evenementer.

For Norge og norsk næringsliv er utfordringen først og fremst at vi er lite kjent. Undersøkelser peker på at vi er lite strukturert og koordinert i vårt arbeid med å synliggjøre Norge og norsk næringsliv.

Et sterkt nasjonalt omdømme har avgjørende betydning for norsk kultur- og næringsliv, og vil bidra til at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner. Et tydelig og klart bilde av Norge vil bidra til å styrke gjennomslagskraften for norske verdier, bedrifter og produkter/tjenester internasjonalt.

Innovasjon Norge er en pådriver for at norsk næringsliv må utvikle strategiske omdømmeposisjoner i viktige markeder

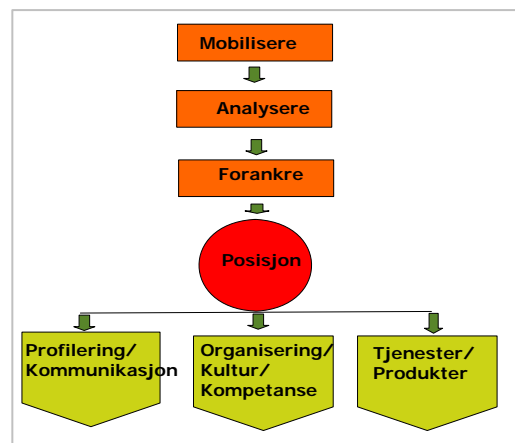
Omdømmeanalyser og markedsundersøkelser bekrefter de muligheter som ligger i bevisst strategisk posisjonering for bedrifter, klynger og sektorer.

Innovasjon Norge er derfor en pådriver for økt markedsorientering som en forutsetning for utvikling av slike posisjoner for norske aktører.

Til grunn for arbeidet ligger Innovasjon Norges modell for faseinndelt omdømmebygging.

Våre mål og ambisjoner realiseres gjennom tre delstrategier, der Innovasjon Norges rolle defineres gjennom at:

- Vi skal være pådriver for næringslivets interesser i nasjonale omdømmeprosjekter
- Vi skal være en pådriver for omdømmebygging i klynger og på tvers av bransjer og enkeltbedrifter
- Vi skal være en pådriver for at våre kunder skal benytte omdømmebygging i arbeidet med å bygge internasjonal konkurransekraft.

Aktiviteter i 2009

I arbeidet med å profilere norsk næringsliv og bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet har arbeidet vært konsentrert om:

- *Maritim sektor - utviklingen av en overordnet nasjonal posisjon for det maritime Norge.* Arbeidet baserte seg på målene i "Stø Kurs", regjeringens og næringens strategiplan for de kommende år, og fokusert på forankringen av en internasjonal posisjonering i den enkelte bedrift og klynge.

- *Marin sektor forstudie for leverandører til oppdrettsnæringen.* Arbeidet har omfattet en forstudie i regi av Teknologi akvARENA og NCE Aquaculture for å innhente tilbakemeldinger fra viktige markeder om hvordan norske leverandører til akvakulturindustrien oppfattes, hvorfor og hva man kan bli bedre på.
- *Marin sektor – forstudie for omdømmebygging i torskenæringen.* Arbeidet har omfattet et samarbeidsprosjekt mellom IN, NCE Aquaculture og Eksportutvalget for fisk.
- *Kultur og Opplevelsessektoren – forstudie/omdømmanalyse av posisjonen til norsk design / norsk møbelindustri i internasjonale markeder.*
- *Olje og Gass sektoren forstudie i regi av bransjeorienterte klynger og nettverk.* En forstudie som ser på mulighetene for å gjennomføre en omdømmesatsing for den norske olje- og gassklyngen for å styrke klyngens innovasjonskraft og eksportpotensial.
- *Profilering av norsk mat –Taste of Norway bygger omdømme!* Innovasjon Norge har lenge arbeidet med å eksponere norsk matkultur på store nasjonale og internasjonale arrangementer. Matstreif i Oslo, Grüne Woche i Berlin og European Seafood Exhibition i Brussel er tre viktige arenaer som benyttes. Taste of Norway-konseptet knyttet til delegasjoner og større arrangementer er et annet eksempel.
- *Nasjonalt samordningsprosjekt.* I samarbeide med Utenriksdepartementet gjennomføres nå et pilotprosjekt som har til formål å gi en realistisk og systematisk gjennomgang av begrensninger og muligheter i omdømmearbeidet. Polen og Storbritannia er valgt ut som pilotland for Norges omdømmearbeid i utlandet.
- *Reiselivsnæringen;* Innovasjon Norges arbeid for økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet utgjør fortsatt tyngdepunktet innenfor arbeidet med omdømmebygging og profilering. Ressursinnsatsen på reiselivsprofilering har økt i tråd med den økte oppmerksomhet reiseliv har vært gitt i de siste års statsbudsjetter i forhold til IN. Det er i 2009 samlet brukt 407 mill. kroner, med en offentlig andel på 72 % (291 mill. kroner), mot hhv 350 mill. kroner og 68 % (nær 238 mill. kroner) i 2008.

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Arbeidet med det profesjonelle møtemarkedet (MICE) er utviklet og implementert i nært samarbeid med Norway Convention Bureau i 2009. Norwegian Travel Workshop ble arrangert i Svolvær i april 2009 med 340 norske selgere og 320 turoperatører fra 28 nasjoner. IN har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge startet et forprosjekt på å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på kultur og idrett. Videre har IN i 2009 lansert en ny microsite for nordlys med sikte på å etablere Norge som det beste landet i verden å oppleve dette fantastiske naturfenomenet.

- Delegasjonsvirksomheten 2009 omfattet landbruks- og matministerens besøk på Grüne Woche i Berlin (januar), Kronprinsparets besøk til Mexico (mars), statsbesøk fra Canada (april) og statsbesøk til Sør-Afrika (november). Det er videre gjennomført 24 internasjonale fagmesser i 16 land, med over 300 deltagende bedrifter.

Delmål IV til hovedmålet:

Innovasjon Norge skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

Innovasjon Norge er innrettet mot å styre sin virksomhet med utgangspunkt i regionale forutsetninger og føringer fra regionale oppdragsgivere. De interne policies som utvikles, bygger på at beslutninger som gjøres i IN skal bygge på regionale føringer, så lenge de er innenfor rammen av sentrale føringer IN har fått fra eier/sentrale oppdragsgivere og/eller som IN selv har sett det nødvendig å fastsette.

Beslutningssystemene bygger på at det store antallet av beslutninger gjøres regionalt, og er styrt av regionale styrer. I størrelsesorden 95 % av beslutningene på finansieringssiden gjøres regionalt.

Det operative samspillet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere områder blitt ytterligere styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap i IN (49 % eierandel) fra 2010, har bidratt til å skape større regional interesse for hele INs tjenestetilbud.

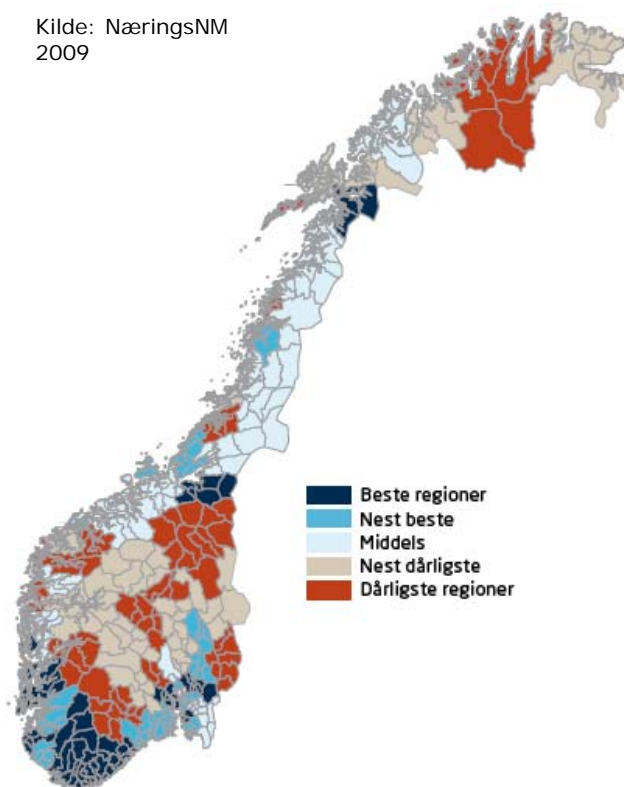
De to siste årene har det funnet sted en betydelig styrking av de regionale partnerskapenes innsats for å utvikle kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling innenfor rammene av det såkalte FUNK-prosjektet (Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene). KS og IN er eiere av prosjektet, som er delfinansiert av KRD, LMD og FKD.

Innenfor arbeidet med regional omstilling, har IN i 2009 hatt ansvaret for oppfølging og kvalitetssikring av 22 kommuner/regioner. Arbeidet ble i 2009 avsluttet i 7 områder (Hasvik, Kautokeino, Våler, Ål, Tjeldsund/Evenes, Smøla og Flora). I 2009 fikk Innovasjon Norge ansvar for 4 nye omstillingskommuner, Berlevåg, Nesset, Nærøy og Hyllestad.

Innovasjon Norge skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger og bidra til økt innovasjon, internasjonalisering og innovasjon i hele landet. Det er grunn til å understreke at IN ikke har ressurser til, og ikke er ment å skulle spille samme rolle over hele landet. Ressurstilgangen til de finansielle virkemidlene er svært ulik i forhold til både befolkningstetthet og næringsaktivitet.

I distriktsområdene er IN relativt sett betydelig bedre rustet til å møte forventninger om finansiell deltakelse som medfører risikoorientert belåning og/eller risikoavlastende tilskudd enn i sentrale områder. Bevilgninger fra KRD til fylkeskommunene, som stiller nær 600 mill. kroner av disse bevilgningene til disposisjon for INs virksomhet i distriktsområdene, gjør at INs rolle som risikodeler og finansieringspartner i disse områdene er særlig fremtredende. Det samme gjelder landbrukssektoren, hvor det i forbindelse med jordbruksforhandlingene avsettes midler som blir disponert av IN i

Kilde: NæringsNM
2009

Figur 1: Etableringsindeksen for regionene i Norge. Regionene er fordelt i fem like store grupper etter rangeringen på etableringsindeksen.

forhold til støtte til investeringer og utviklingstiltak i landbruket, noe nær 700 mill. kroner.

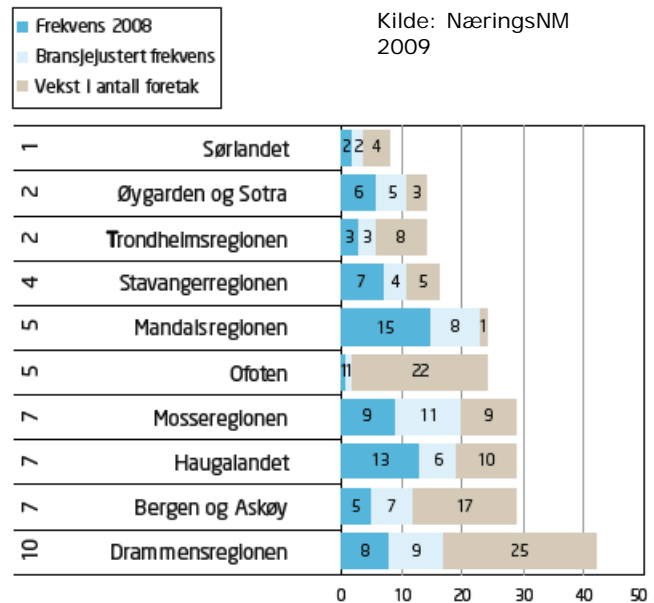
En av de grunnleggende premissene for INs virksomhetsinnretning, *IN skal korrigere for svikt i de private markedene*, tilsier også at det i store deler av den virksomheten som foregår i næringslivet og i de ulike regioner, er mindre behov for IN som supplerende aktør. I forhold til målet om en balansert økonomisk utvikling i hele landet, er det INs oppfatning at det gjennomgående, og relativt sett, er behov for tyngre ressursinnsats i distriktsonrådene enn i mer sentrale strøk.

I perioder hvor næringslivet er utsatt for særskilte utfordringer, f.eks. som i 2008/2009/2010 som følge av finansuro/konjunkturtilbakeslag, er det også behov for en tung medvirkning i hele landet fra en aktør som IN, slik det ble lagt opp til. I perioder med gode konjunkturer er det god

begrunnelse for å redusere aktiviteten fra INs side på finansieringssiden, hvilket taler for at INs rolle på finansieringssiden i 2009 trolig har vært "all time high".

Det er samtidig INs oppfatning at det er et varig og særlig behov for å ha bedre muligheter for å stimulere innovasjons-, internasjonaliseringstiltak og bidra med risikodeling også i sentrale områder. Det er vår vurdering at mye av det "forventingsgapet" som er i næringslivet i sentrale deler av landet i forhold til INs rolle som pådriver for entreprenørskap, innovasjon og internasjonalisering kan lukkes ved varig å legge til rette for økte rammer til landsdekkende innovasjonslån og landsdekkende etablererstipend.

Med bakgrunn i målet om at IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger, at IN skal korrigere for svikt i de private markedene og at INs medvirkning skal være preget av *addisjonalitet* (virke utløsende), gjør at det er et generelt trekk ved INs rolle på finansieringssiden at vi normalt er orientert mot små og mellomstore bedrifter, i stor grad i mindre sentrale område, bedrifter som er i tidlig fase, som er i omstilling, som gjennomfører tunge utviklingstiltak, som tidvis har varierende resultater som følge av konjunktuelle fluktasjoner og/eller som det hefter risiko ved fordi pantesikkerheten er svak eller usikker.

Figur 2: De ti beste regionene på etableringsindeksen. Regionens rangering blant de 83 regionene med hensyn til de tre indikatorene.

Bildet som tegnes av hvordan de ulike finansielle tjenestene har vært innrettet i forhold til distrikt/sentralt område kan illustrere noe av dette ¹¹:

Dep./fylkene	Virkemidler	Mill. kroner	VM-sone I og II	VM-sone II og IV	Fylkes-over-gripende
NHD	Lavrisikolån	3 475	37 %	63 %	
NHD	Innovasjonslån	1 422	71 %	29 %	
KRD/fylkene	Risikolån distrikt	599	5 %	95 %	
LMD	Risikolån landbruk	44	29 %	71 %	
FKD/NHD	Garantier	392	8 %	78 %	14 %
LMD	Lånebeløp rentestøtte	923	34 %	66 %	
Alle	Tilskudd ¹²	2 469	38 %	42 %	20 %

¹¹ Virkemiddelsone I og II omfatter mer eller mindre sentrale områder, mens III og IV er definert som distriktsområder

¹² Tilskudd til prosjekter i Romania og Bulgaria er holdt utenfor

Delmål V til hovedmålet: **3 gjennomgående hensyn**

I MRS er

- kundetilfredshet,
- korrigerende for markeds- og systemsvikt samt
- kunnskapsbygging og premissgiving

definert som gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet.

Kundetilfredshet

Serviceundersøkelsen og kundefeffektundersøkelsen

Innovasjon Norge gjennomfører serviceundersøkelser (SU) og kundefeffektundersøkelser (KEU) for å få tilbakemeldinger fra kundene, forbedre vår service og våre tjenester og for å kunne dokumentere hvilke effekter vi oppnår. Noen sentrale resultater fra KEU og SU i 2009:

- Gjennom INs bidrag blir vellykkede prosjekter realisert. 85 % melder at prosjektet ikke ville blitt gjennomført, eller gjennomført til samme tid og i samme omfang.
- Innovasjon Norge har bidratt til å skape og sikre 6000-9000 arbeidsplasser pr. år.
- 88 % av kundene oppgir at de ønsker å benytte IN igjen eller anbefale andre å gjøre det.
- Innovasjon Norge oppleves gjennomgående som lett tilgjengelig (77 % mener det).
- 3 av 4 er fornøyd med kvaliteten på beslutningen/leveransen og synes de har fått tydelige svar.
- Effektene av INs tjenester er i jevn forbedring på vesentlige indikatorer (80 % får nye samarbeidspartnere, 69 % øker sin kompetanse, 69 % øker sin innovasjonsgrad).

Tilbakemeldinger fra kundene

- 88 % vil bruke oss igjen eller anbefale oss til andre
- 85 % ville ikke gjennomført prosjektet uten IN
- 75 % er fornøyd/helt fornøyd med kvaliteten på leveransen/beslutningen
- 6000-9000 arbeidsplasser er skapt eller sikret

Service og effekter 2009

Merkevaretracker 2010

måler kjennskap og kunnskap til Innovasjon Norge og Innovasjon Norge som merkevare

- Kjennskapen til navnet Innovasjon Norge er god og har økt hvert år siden første merkevaretracker i 2004.
- Av målgruppene kjenner SMB etablert før 2005 oss best. Gründere, unge bedrifter og store bedrifter ligger noe under.
- Kjennskapen var 93 % ved siste måling i 2008, og har nå økt til 96 %.
- Bedrifter innenfor reiseliv og marin sektor er mest positive til Innovasjon Norges forståelse av bransjene.

Kjennskap til Innovasjon Norge

- 96 % kjenner til Innovasjon Norge.
- 22 % av dem kjenner oss godt.
- 30 % innenfor våre prioriterte sektorer kjenner oss godt.
- 13 % har god kunnskap om tjenestene våre.

Merkevaretracker 2010

- 24 % har benyttet seg av tjenester fra Innovasjon Norge
- 70 % har benyttet seg av våre finansieringstjenester
- 35 % av rådgivingstjenestene
- 29 % av nettverk
- 20 % av kompetanse- og profileringstjenester
- 90 % av kundene vil anbefale andre å benytte tilbud fra oss. Dette stemmer godt med resultatet i SU.
- Kunnskapen om de fem tjenestetypene våre er lav, med kunnskap om finansieringstjenestene høyest, med 25 %.
- Kunnskapen er høyere hos våre kunder, men selv her er kunnskapen lav.
- Direkte kontakt og mediene er viktige kanaler for kunnskap om oss. 38 % har fått kunnskap om oss gjennom direkte kontakt, 36 % via andre og 33 % fra mediene.

Korrigerer for markeds- og systemsvikt

Å korrigerer for ulike former for svikt er gjennomgående for hele Innovasjon Norges virksomhet. Det kan være en markedssvikt, dvs. at markedet ikke fungerer optimalt sett fra samfunnets side, eller en systemsvikt, dvs. at viktige relasjoner mellom aktører i innovasjonssystemet ikke fungerer optimalt. I tillegg påvirkes Innovasjon Norges aktiviteter av politiske mandat og føringer, som ikke nødvendigvis er direkte forankret i en "dokumenterbar" svikt.

Addisjonalitet er et uttrykk for hva som ville skjedd med prosjektet/aktiviteten dersom Innovasjon Norge ikke hadde gitt støtte, dvs. i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag har hatt utløsende effekt for kundens prosjekt. Høy addisjonalitet indikerer en svikt – lav addisjonalitet det motsatte. Ved høy addisjonalitet ville ikke prosjektet blitt gjennomført uten støtte fra Innovasjon Norge, eller blitt gjennomført i redusert skala og/eller på et senere tidspunkt.

Kundeeffektundersøkelsen (førundersøkelsen 2008) viser at nivået av andel høy addisjonalitet har holdt seg på samme høye nivå som året før, på 61 %. Summen av høy og middels er også på nivå med året før, på 85 %.

Kunnskapsbygging og premissgiving

Innovasjon Norge har i 2009 utviklet selv eller brukt eksterne konsulenter til å gjennomføre en rekke kunnskapsleveranser av betydning for våre kunder, oppdragsgivere og som grunnlag for intern utvikling. Det gis i kap 4.5.3.2 en oversikt over noen sentrale leveranser som omfatter bl.a. evalueringer og andre analyser.

Høsten 2009 startet prosessen med å kartlegge hvordan relevante departementer, fylkeskommunene og fylkesmannens landbruksavdeling opplever Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Gjennom undersøkelsen avdekkes hvordan fylkeskommuner, fylkesmannens landbruksavdeling og relevante departementer oppfatter INs kunnskapsleveranser som a) objektive og politisk uavhengige, b) faglig troverdige og treffsikre, c) tilgjengelige gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling og d) riktig timet ift. politiske prosesser. Undersøkelsen ga totalt 94 besvarelser og tilsvarer en svarprosent på 60 %, med relativt få svar fra hvert enkelt departement.

I rapporten fra undersøkelsen oppgis det som en hovedkonklusjon at inntrykket er at Innovasjon Norge oppleves som solide og kunnskapsrike, pålitelige og grundige. Forbedringspotensialet er særlig knyttet til spissing i forhold mottakers behov og involvering i felles læreprosesser.

To andre gjennomgående hensyn i INs virksomhet

Vi vil i dette sammendraget også fremheve to andre gjennomgående hensyn som det legges betydelig vekt på og brukes betydelige og økte ressurser på:

Økt kvinne-deltakelse i næringslivet

Det overordnede målet for kvinner som prioritert målgruppe i IN, er å bidra til økt verdiskaping gjennom å styrke kvinners deltakelse og posisjon i næringslivet som gründere, i ledelse og i styrer.

I 2009 utarbeidet vi en ny strategi og handlingsplan hvor den integrerte delen er vektlagt, da dette vil mobilisere bredere og nå flere kvinner enn det særskilte satsinger vil kunne oppnå. I den integrerte satsingen ble kvinner særlig prioritert innenfor sektorene reiseliv, kulturnæringene, IKT og maritim sektor. De program/tjenester som i 2009 hadde et særlig kvinnefokus var FRAM, BIT, Arena/NCE og OFU/IFU.

De særskilte tiltakene vi hadde i 2009 rettet mot økt kvinne-deltakelse i næringslivet var Fyrtårnprogrammet, Ledermentor, Styrekandidatbasen og Nettverkskreditt.

Vi har videre et særlig fokus på hvor stor andel av midlene IN tildeler som rettes mot prosjekter hvor kvinner har en fremtredende rolle. I 2009 ble ca. 29 % av tilsagnene om finansiering definert å være kvinne-rettete, mot 27 % året før, som var opp fra et lavt nivå på 19 % i 2007. Det må da nevnes at INs deltakelse i finansiering av børsnoterte selskaper i 2009 er uvanlig høy og at disse pr. definisjon er definert som kvinne-rettete, med bakgrunn i kvinnelig styrerepresentasjon på minst 40 %.

Samfunnsansvar i næringslivet – CSR

Innovasjon Norge skal utløse bærekraftige innovasjoner i tre dimensjoner; økonomisk bæreevne, samfunnsansvar og miljøhensyn.

I strategien er *ansvarlig* en av tre verdier. Denne strategiske plattformen, i tillegg til ny stortingsmelding i 2009 om samfunnsansvar i en global økonomi, var grunnlaget for at ledelsen tok initiativ til å forsterke vårt arbeid med samfunnsansvar i næringslivet.

Arbeidet ble organisert med et strategisk tverrgående team tilknyttet toppledelsen og med en koordinerende stilling i divisjon Tjenester og programmer. Det nye teamet utviklet en handlingsplan med utgangspunkt i hver enkelt divisjons kjernevirksomhet. Divisjonsvise målområder og prioriterte tiltak ble definert. Innretningen på opptrapping av arbeidet med samfunnsansvar i næringslivet skulle være å integrere dette i Innovasjon Norges hele virksomhet, herunder både i arbeidsprosesser og i tjenester.

Her er et utvalg av tiltak som ble gjennomført i 2009:

- Virksomhetsstyring: Styret vedtok et prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet som definerte hva Innovasjon Norge forventer av kunder og samarbeidspartnere. Spørsmål om temaet ble innarbeidet i kundeeffekt-, service- og medarbeiderundersøkelsen.
- Kunnskapsgrunnlag: I samarbeid med Transparency International (TI) ble holdninger til korrupsjon kartlagt i en omfattende spørreundersøkelse.
- Nettverk: Vi sluttet oss til FN's Global Compact, deltar i regjeringens konsultasjonsorgan Kompakt og har tett kontakt med NHO, TI, Initiativ for etisk handel og FNs Utviklingsprogram.
- IN Akademiet: Temaet ble innarbeidet i kurset for nyansatte og inn i utviklingsarbeidet for nytt lederutviklingsprogram. Nytt opplegg for e-læring og reflekterende kontormøter ble utviklet. Pilot ble gjennomført på Hamar.

- Seminarer, konferanser og frokostmøter ble holdt både i egen regi og i samarbeid med andre, både i Norge og i utlandet. Frokostmøte om ISO26000 ble arrangert i samarbeid med Veritas, NHO og Standard Norge og regionale seminarer i samarbeid med UNDP, UD og NHO.
- Tjenesteporteføljen: Kompetansetjenestene formidler kunnskap og bygger motivasjon for samfunnsansvar hos deltakerne. Rådgivningstjenestene har klausul om samfunnsansvar i avtalemal og i standardvilkårene. Finansieringstjenestene har krav om vurdering av samfunnsansvar i behandling av alle lån- og tilskuddssaker.

3. EFFEKTER AV INNOVASJON NORGES VIRKSOMHET

3.1 Innledning

Effektene av Innovasjon Norges virksomhet analyseres i første rekke gjennom de årlige kundeeffektundersøkelsene (KEU) som Innovasjon Norge gjennomfører i samarbeid med departementene. For hvert virksomhetsår gjennomføres to undersøkelser; én året etter at kunden fikk et tilsagn/en tjeneste (førundersøkelse) og én fire år etter (etterundersøkelse). Førundersøkelsen omfatter kundebedriftenes *forventninger* til prosjektene, mens etterundersøkelsen viser hvordan de samme bedriftene vurderer *resultatene i etterkant*. De to siste KEU som det kan rapporteres fra nå, er KEU som ble gjennomført i 2009. De omfatter førundersøkelsen fra virksomhetsåret 2008 og etterundersøkelsen fra virksomhetsåret 2005.

Det er viktig å påpeke at resultatene fra KEU som presenteres i denne årsrapporten, kun viser effekten av deler av Innovasjon Norges virksomhet, hovedsakelig effekter av finansielle tjenester samt for tjenester og programmer med et betydelig innslag av finansiering. Deler av det internasjonalt rettede arbeidet er med, mens fellestiltakene for å markedsføre Norge som reisemål ikke er integrert, da kriteriet om at enkeltbedrifter skal kunne identifiseres som mottakere av en tjeneste i mange tilfeller er en utfordring å oppfylle. Innovasjon Norge supplerer sine kundeeffektmålinger med mer inngående evalueringer av utvalgte programmer og aktivitetsområder. Dette gjøres i særlig grad der det avdekkes forhold i KEU som bør vies større oppmerksomhet eller der KEU er lite egnet for å evaluere effektene.

Med få unntak er resultatene som presenteres her hentet fra *etterundersøkelsen* av virksomhetsåret 2005. Resultatene fra denne undersøkelsen (innhentet i 2009) gir i størst grad uttrykk for hva bedriftene mener er de langsiktige effektene av tiltakene. Noen resultater er også hentet fra *førundersøkelsen* for virksomhetsåret 2008.

I det følgende gis en oppsummering av de viktigste effektene. Resultatene som gjengis her, er et gjennomsnitt for hver av tjenestene som inngår i KEU. Det er viktig å være klar over at resultatene for de ulike indikatorene varierer betydelig tjenestene i mellom.

Det er fra år til annet vanligvis relativt liten endring på de ulike variablene. Gjennomgående er det imidlertid en positiv trend i utviklingen på vesentlige variable.

3.2 Viktigste effekter i 2009

Høy addisjonalitet – IN har aktivitetsutløsende effekt

Addisjonalitet angir i hvilken grad den offentlige bistanden til prosjektene er *utløsende* for at bedriften setter aktiviteten i gang. Dette er knyttet til rasjonale for hele Innovasjon Norges virksomhet, hvis det ikke er en markedsrett – og statlige myndigheter utgjør en forskjell - så er mye av bakgrunnen for den økonomiske virksomheten svekket. Resultatene for addisjonalitet er hentet fra førundersøkelsen for virksomhetsåret 2008.

Andelen for høy og middels addisjonalitet samlet er på 85 % (på nivå med året før).

Samlet for alle tjenestene som inngikk i KEU for 2008, viser undersøkelsen at 61 % prosjektene har høy addisjonalitet dvs. at de *ikke* ville blitt gjennomført uten bistand fra Innovasjon Norge. Videre at 24 % av prosjektene har middels addisjonalitet, dvs. de ville blitt utsatt i tid eller gjennomført i mindre skala uten bistand fra Innovasjon Norge.

Av tjenester med særlig høy andel høy addisjonalitet kan nevnes Verdiskapingsprogrammene innen landbruk og fisk, FRAM, OFU/IFU og Distriktsrettede risikolån (ny høy rangering i år).

76 % av prosjektene er fullfinansiert ett år etter tilsagn om prosjektstøtte, dette er noe høyere enn årgangen før (74 %). Det er vanskeligst å få fullfinansiering på stipendtjenestene.

Innovasjon Norge bidrar i økende grad til utvikling av prosjektideen, 46 % (44 % året før).

Innovasjon Norge bidrar til å realisere mange prosjekter med stor betydning for overlevelse

Andelen prosjekter med *høy* viktighet for overlevelse (skår 5-7)¹³ er på 53 % (en svak økning fra 52 % året før). Betydningen for overlevelse varierer mellom tjenester og programmer. Betydningen for overlevelse er minst for noen av programmene, dette er ikke overraskende i og med at disse primært fokuserer på kompetanseutvikling og innovasjon.

Det er de Lån til landbruket (ny) og Distriktsrettede risikolånene som skårer høyest på betydningen for overlevelse. BU-midlene skårer overraskende nok også høyt.

Innovasjon Norge bidrar til å realisere mange prosjekter med stor betydning for bedriftenes lønnsomhetsutvikling

48 % (50 % året før) av bedriftene i etterundersøkelsen av 2005-årgangen påpeker at prosjektet har vært viktig for deres lønnsomhetsutvikling. Dette er noe under årgangen før.

Det er hos mottakere av Grunnfinansieringslån-flåte, Lavrisikolånene (LAV OG LAL) og Distriktsrettede og Landsdekkende risikolån at nivået ligger høyest.

Lavrisikolånene skåret nå 57-58 % på denne indikatoren, skåren på denne indikatoren har vært høyere tidligere.

Økende betydning for omsetning

73 % mener prosjektet har hatt stor betydning for *omsetningen* (mot henholdsvis 65 % og 58 % årene før). Det har mao. vært en kraftig økning i betydningen for omsetningen de seneste tre årene.

Størst betydning har INs bidrag hatt for mottakere av Lavrisikolån, her mener hele 86 % at det har hatt svært stor betydning. Dette betyr at Lavrisikolån som finansiell tjeneste ikke har "utspilt" sin rolle, men snarere har stor betydning for kundenes omsetningsutvikling.

Eksport - og internasjonalisering

Internasjonalisering kommer til uttrykk på flere måter. En interessant indikator er i hvilken grad prosjektet har bidratt til økt eksport. 15 % av prosjektene i 2005-årgangen har ført til økt eksport (som året før). Det er de Distriktsrettede låneordningene og INT-programmet som skårer høyest. INT-programmet har økt en del siden forrige årgang, noe som kan betraktes å være positivt, det er også verdt å merke seg hvilken betydning den Distriktsrettede låneordningen har hatt for eksporten. OFU/IFU og Landsdekkende utviklingstilskudd skårer også høyt på eksportindikatoren.

---

¹³ Skalaen er slik: Lite viktig for overlevelse (skår 1-2), noe viktig (skår 3-4) og høy viktighet for overlevelse (skår 5-7).

Styrking av kompetanseutviklingen – langvarig virkning

I gjennomsnitt bidrar INs tjenester og programmer til kompetanseøkning på 2,7 av 10 mulige områder. Dette er tilnærmet samme nivå som i forrige årgang (2,8). Det er imidlertid betydelige forskjeller i kompetansebidraget mellom de ulike tjenestene. Det er innen Oppfinnerstipend (6,4) og Landsdekkende utviklingstilskudd (5,7) at prosjektene har ført til økt kompetanse på flest områder.

Nesten halvparten (47 %) har selv i dag nytte av den kompetansen de bidro til å utvikle i 2005 (rapportert nå fire år etter, i etterundersøkelsen). Landbruksordningene med unntak av verdiskapingsprogrammene skårer lavest mht å dra nytte av kompetanse over lang tid.

Atferden endres

Ut i fra en hypotese om at atferdsendring i første rekke vil påvirke endret innovasjonsatferd på sikt, så studerer Kundeeffektundersøkelsene (KEU) endring i fokus på utvikling, bedre styring av utviklingsprosesser, bedre innsamling og strukturering av kunnskap osv.

53 % av prosjektene har hatt et stort løft i atferdsendringen på sitt prosjekt som følge av INs medvirkning inn i prosjektet. Dette dreier seg både om faglig utvikling hos prosjektansvarlig og om en bedre styring av de utviklings- og endringsprosessene som skjer i bedriftene (40 %).

Kundeeffektundersøkelsene ser på hvor mange områder prosjektet bidrar til endret atferd. Av åtte mulige områder, så endres atferden på i gjennomsnitt 2,5 områder, noe høyere enn forrige undersøkelse på 2,2.

Det er som tidligere OFU/IFU som skårer høyt (4,2) sammen med Landsdekkende utviklingstilskudd. Oppfinnerstipendet skårer også høyt, men på Inkubatorstipendet har det vært en nedgang fra nesten 4,0 til 2,7 det siste året. Atferdsendringen i Inkubatorstipendene er mao. ikke lenger særlig over snittet for tjenestene, noe det kanskje ideelt sett burde ha vært. I denne siste undersøkelsen ligger nivået tom under de ordinære etablererstipendene.

Om faktisk innovasjon mer spesielt – innovasjon over hele landet

Kundeeffektundersøkelsene ser også på hvor mange områder prosjektet faktisk bidrar til innovasjon. Av elleve mulige områder så har innovasjon skjedd på i gjennomsnitt 2,3 områder, dette er på nivå med forrige undersøkelse.

Mens det tidligere har vært Programmer og Stipend som samlegruppe som har skåret høyt, finner vi nå også låneordninger som skårer høyt, bl.a. Distriktsrettet låneordning og Landsdekkende risikolån, selv om Låneordningen som gruppe fremdeles skårer lavest. Høyest er imidlertid skåren hos Landsdekkende utviklingstilskudd (Tilskuddstjeneste).

Det er *ingen forskjeller geografisk* mellom områdene A, B og C og det som er *utenfor* det distriktpolitiske når det gjelder innovasjon. Det er bare i gamle sone D (nå sone II) hvor det kan benyttes tilretteleggende virkemidler, at innovasjonsgraden er høyere. Mens antall områder hvor prosjektet har ført til økt innovasjonsaktivitet ligger på 2,2-2,3 i områdene A, B, C og utenfor, så er den 2,9 i sone D (II). Innovasjon Norge bidrar dermed til utvikling/innovasjon *over hele landet*.

Mange utvikler noe helt nytt

I 28 % av prosjektene var nyheten *helt ny* (noe ned fra fjoråret på 31 %), i betydningen finnes ikke fra før. Det er Programmer som skårer høyest på noe "helt nytt" (46 %), mens Stipendordningene ligger på 38 %. Stipendordningene viser også her en nedgang fra året før (51 %), som bekrefter noe av det som tidligere er omtalt mht

Stipendordningene, og særlig Inkubatorstipendet, som ikke skårer like høyt på ulike innovasjonsindikatorer i denne siste årgangen som tidligere.

Når det gjelder noe "helt nytt", så er det en forskjell mht sentralitet. Mens 18 % av prosjektene i distriktskommunene bidrar til noe "helt nytt", så gjør 43 % av prosjektene i storbyområdene det, i "andre byområder" er andelen 30 %.

Kundene inndelt i de "Driftsorienterte", "De utviklingsorienterte" og "Superinnovatører"

Kun 15 % av prosjektene faller i kategorien "*Superinnovatører*" (har høyt bidrag både til samarbeid, kompetanse, atferdsendring og innovasjon). Vi ønsker oss flere, men andelen var dessverre høyere i årgangen før (17 %). Det er tjenesten Landsdekkende utviklingstilskudd som har flest "*Superinnovatør*"-prosjekter, halvparten av prosjektene faller i denne kategorien. Generelt er det de landbruksrettede ordningene som drar snittet kraftig ned, blant Lån til landbruket og BU-midlene er andelen knappe 5-9 %. Lavrisikolånene skårer også lavt med kun 7 % *Superinnovatører*.

Det som kjennetegner "*Superinnovatørene*" er at det er prosjekter innen Programmene, det er små bedrifter, men dog opp mot 20 ansatte, de er ikke *vesentlige* geografiske forskjeller – de finnes både i distriktene og i byområdene, de er mer rettet mot *internasjonalisering og design* - enn ungdom, kvinner og miljø - og er i størst grad prosjekter hvor IN er utløsende dvs. har en høy andel med høy addisjonalitet. Lånevirkosomheten dominerer hos "*De driftsorienterte*".

Nettverk skapes og langvarig samarbeid utvikles

Bedriftenes forventninger til samarbeidseffekt har i stor grad slått til. Bedriftene forventer først og fremst økt samarbeid med kunder og leverandører. Generelt er det slik at *økt antall samarbeidspartnere øker sannsynligheten for innovasjon*. Analyser som er gjennomført, viser at det er sterke sammenhenger mellom antallet samarbeidsaktører og antallet områder man innoverer på.

Bedriftene i Innovasjon Norges portefølje er som andre norske bedrifter relativt innadvendte i sin innovasjonsatferd, men det er *positive utviklingstrender på gang*.

78 % oppgir at prosjektet har ført til samarbeid, mot 77 % året før. 38 % har også i dag nytte av det nettverket som ble etablert for fire år siden.

Prosjektene førte i snitt samarbeid med 2,6 aktører, høyest skårer Verdiskapingsprogrammene for mat og skog, OFU/IFU og Landsdekkende utviklingstilskudd. Samarbeid etableres både i distrikt og i sentrale områder, her er det ingen forskjeller mht denne indikatoren, snarere tvert i mot.

Sysselsettingsvekst – det skapes stadig flere arbeidsplasser pr. prosjekt

Beregning av sysselsettingseffekter av offentlige virkemidler og tiltak er metodisk vanskelig. En kjenner de faktiske sysselsettingseffektene i bedriftene, men ikke hvor mye som skyldes de prosjektene Innovasjon Norge har vært med på å finansiere.

Med disse forutsetningene lagt til grunn, er det skapt og sikret mellom 6031 og 9808 arbeidsplasser blant de bedriftene som fikk tilsagn fra Innovasjon Norge i 2005. Dette er høyere enn årgangen før. Dette tilsvarer *1 til 1,6 arbeidsplasser* pr. prosjekt (1 til 1,4 i årgangen før). Trenden viser at det stadig skapes flere arbeidsplasser pr. prosjekt.

Hele 70-80 % av de skapte og sikrede arbeidsplassene har kommet innen det distriktpolitiske virkeområdet (som året før).

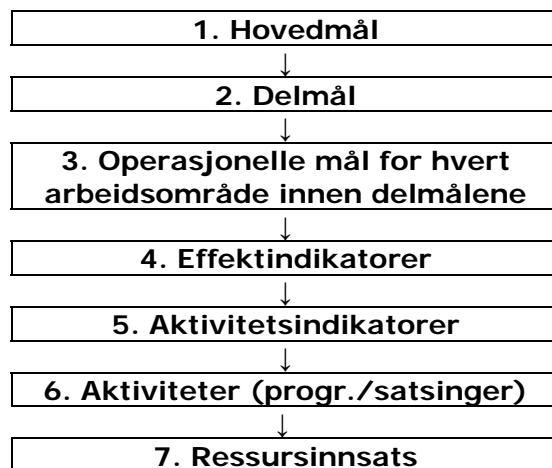
165 000 til 243 000 kroner pr. arbeidsplass – billigere arbeidsplasser

Basert på tallene for økning i sysselsetting og sikring av arbeidsplasser er det offentliges kostnader pr. arbeidsplass beregnet. Kostnadene som inngår er omfanget av tilskudd og 25 % av omfanget av risikolånene (tapsfondet).

For virksomhetsåret 2005 ligger kostnadene pr. arbeidsplass skapt eller sikret på mellom 165 000 243 000 kroner. Dette er lavere enn året før på 185 000 til 255 000 kroner.

4. RAPPORTERING OM ARBEIDSSOMRÅDENE

Årsrapporten for 2009 bygger på Innovasjon Norges mål- og resultatstyringssystem (MRS-system) som ble tatt i bruk f.o.m. 01.01.2005. MRS-systemet kan settes inn i en årsaks-virkningssammenheng hvor det settes inn ressurser for å oppnå bestemte mål. Dette kan illustreres som vist i følgende skisse:

Det er utformet et hovedmål (1) for Innovasjon Norges virksomhet som er lik formålsparagrafen for virksomheten. Av hovedmålet er det avledet fire delmål (2). For hvert delmål er det angitt en rekke arbeidsområder som det er utformet operasjonelle arbeidsmål for (3). For hvert av de operasjonelle målene er det satt opp effektindikatorer som mest mulig skal gi indikasjoner på at de operasjonelle målene nås (4). De valgte aktivitetsindikatorer (5) gir i første rekke uttrykk for omfanget av arbeidet og vil ikke direkte gi uttrykk for eller indikere at målene nås. Videre viser skissen at det settes i gang en rekke aktiviteter (6) i form av spesielle programmer eller satsinger basert på de ressursene som til en hver tid er disponible (7).

Rapportering i forhold til hovedmål og delmål vil bli ivaretatt gjennom de større evalueringene NHD og andre bevilgende myndigheter gjennomfører med jevne mellomrom.

Innovasjon Norges årsrapportering til departementene er inndelt i tre hoveddeler:

- Rapportering på *effekt- og aktivitetsindikatorer* for arbeidsområdene som er knyttet til de fire delmålene og de generelle føringene og hensynene som Innovasjon Norge skal ivareta (Kap 3 og 4, samt vedlegg 2 og 3).
- Rapportering om *ressursinnsatsen* som er knyttet til *departementenes budsjettposter* (Kap 5).
- Rapportering om aktiviteten innenfor Innovasjon Norges *satsinger, programmer samt noen enkelttjenester/-ordninger* (framgår av heftet Detaljrappporter 2009).

Rapporteringssystemet beskriver hvilke indikatorer som rapporteringen skal omfatte og hvordan det skal rapporteres på ressursinnsats. Med utgangspunkt i denne kvantitative rapporteringen og Innovasjon Norges generelle kompetanse innen næringsutvikling og relevant bransje- og bedriftskunnskap m.v., skal Innovasjon Norge foreta analyser og vurderinger som skal inngå i rapportene til departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene. Dette kan bl.a. omfatte spesielle utviklingstrekk knyttet til indikatorer og ulike forhold som har påvirket utviklingen i næringslivet m.v. Videre skal analysene omfatte en vurdering av hvordan den samlede regionale innsatsen innen spesielle

næringer/bransjer samsvarer med overordnede mål og strategier i et nasjonalt perspektiv.

I det etterfølgende rapporteres det på de enkelte arbeidsområdene under hvert delmål i MRS-systemet.

4.1 Delmål 1: IN skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet

Drivkraften og ansvaret for å skape nye innovasjoner ligger i bedriftene. Innovasjon Norges rolle er å tilrettelegge for og å stimulere til økt innovasjon gjennom å mobilisere til og utløse innovasjonsaktiviteter.

Innovasjon Norge legger til grunn en forståelse av innovasjon som innebærer: "En innovasjon kan være en ny vare, en ny tjeneste, en ny produksjonsprosess eller organisasjonsform, som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjon, eller i organiseringen av denne, for å skape økonomiske verdier. Det kan også dreie seg om å finne frem til helt nye markeder."

Innovasjon skapes således på minst fire hovedområder; produkt- og tjenesteinnovasjon, prosessinnovasjon, organisatoriske innovasjoner og markedsinnovasjoner. Innovasjonsprosessen forutsetter både konkurranse og samarbeid mellom en rekke private og offentlige aktører, og foregår i det man kaller innovasjonssystemet.

I henhold til vårt mål- og resultatstyringssystem, skal Innovasjon Norge konsentrere sin innsats innenfor tre arbeidsområder for å bidra til målet om økt innovasjon i næringslivet:

1. *Entreprenørskap* er helt nødvendig for å få frem et mangfold av nye virksomheter som kan utfordre det etablerte næringslivet, og som kan utnytte nye muligheter.
2. Fra dette mangfoldet er Norge avhengig av flere bedrifter som lykkes i å realisere vekst og internasjonal konkurransekraft. Det betyr at *innovasjon i etablerte bedrifter* er et sentralt arbeidsområde for å nå målet om økt innovasjon.
3. Forbedring av bedriftenes internasjonale konkurranseevne forutsetter at de tar del i *næringsmiljøer og innovasjonssystemer* med internasjonale koblinger, der de kan utveksle kunnskap og få tilgang til leverandører, kunder, utdanning og forskning – eller stå sammen om internasjonal profilering.

I det følgende gis en oversikt over aktivitetene innenfor disse tre arbeidsområdene i 2009. Nærmere detaljer om aktivitets- og effektindikatorer samt måloppnåelse framgår av Vedlegg 2 og 3.

4.1.1 Arbeidsområde 1A – Entreprenørskap

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt omfang av lønnsomme etableringer

4.1.1.1 Innledning

Med entreprenørskap mener vi; *dynamisk og sosial prosess der individer, alene og i samarbeid med andre, identifiserer økonomiske muligheter og gjør noe med dem ved å etablere og utvikle ny virksomhet*¹⁴.

4.1.1.1 Strategi for entreprenørskap i Innovasjon Norge

Nystartede bedrifter med potensial for vekst er primærmålgruppen i arbeidet med entreprenørskap i Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge prioriterer arbeidet rettet mot den enkelte etablerer/bedrift for å bidra til utvikling, vekst og internasjonal konkurransevne. Innovasjon Norge prioriterer nyskapende forretningsideer hvor finansiering eller andre tjenester kan utløse et verdiskapingspotensial og følge disse over tid. Vi legger vekt på at etablererprosessen i mange tilfeller tar mange år, og at bedriftene møter ulike utfordringer i ulike faser.

For å støtte opp om den enkelte etablerer/ bedrift og for å stimulere til etablering av nye lønnsomme bedrifter jobber Innovasjon Norge også med;

- Å bygge *kultur* for entreprenørskap som stimulerer til nyskaping, og som vi stimulerer fram flere topp- og vekstetablerere - både gjennom Innovasjon Norges tilstedeværelse regionalt, nasjonalt og internasjonalt, og ikke minst i samarbeid med ulike eksterne aktører.
- Å skape og utvikle regionale og nasjonale *infrastruktur* som stimulerer til nyskaping og kommersialisering. Dette gjør vi stor grad i samarbeid med eksterne aktører, som normalt har eierskap til prosjektet/infrastrukturen.

Innsats for *kultur og infrastruktur* skjer i stor grad i samarbeid med andre aktører og skal bidra til to ting; 1) stimulere samfunnet slik at flere ønsker å etablere virksomhet og involvere seg i entreprenøriell aktivitet 2) kultur og næringsmiljøer som støtter opp under bedrifter med vekstpotensial.

Bredde vs. spiss

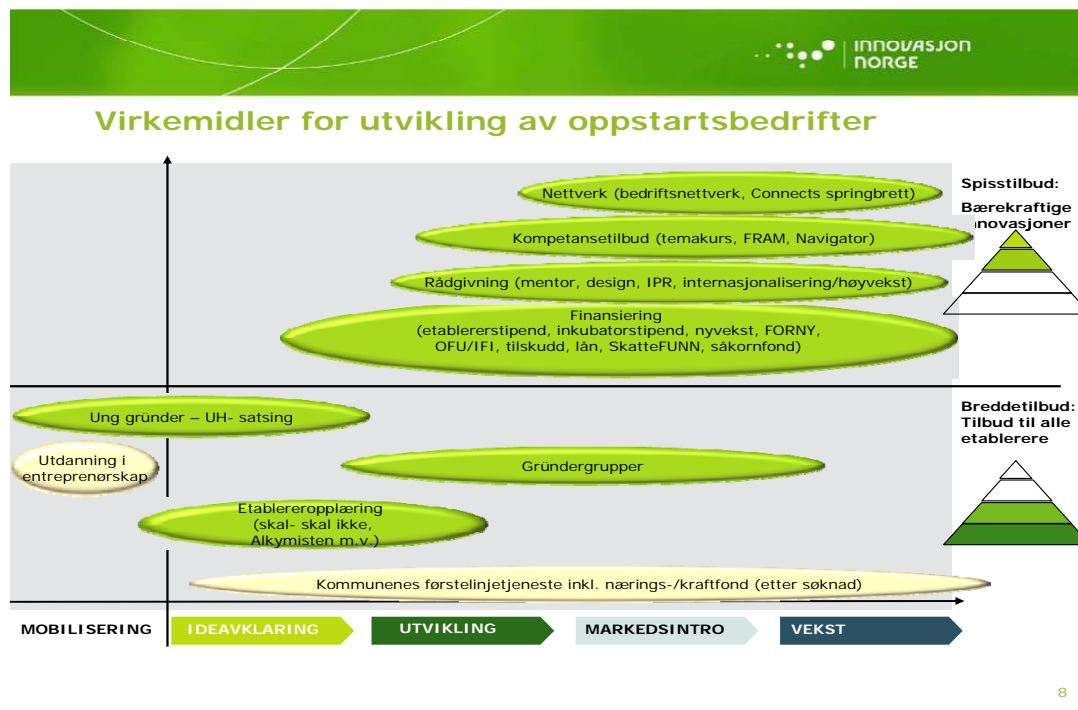
Innovasjon Norge vil bistå individer og oppstartsbedrifter ut fra strategien "mer for færre". Dette betyr at Innovasjon Norge ikke kan og skal følge opp alle som har en idé eller er involvert i en etablererprosess. Innovasjon Norge prioriterer nyskapende forretningsideer og tilbyr "spisstillbud" innenfor finansiering, rådgiving, kompetanse og nettverk. Ambisjonen er å legge sterkere vekt på å følge opp bedrifter etter etableringen, i utviklings- og markedsintroduksjonsfasen.

En prioritering av "mer for færre" forutsetter avlastning i bredden. Det bør derfor være et klart kontaktpunkt i kommunene/regionene som kan håndtere henvendelser knyttet til næringsvirksomhet i bredt og være en veiviser til andre aktører, som Innovasjon Norge.

---

¹⁴ Innovasjonsmeldingen

Det er derfor viktig at det arbeides fram en klar arbeidsdeling mellom kommunene/ fylkeskommunene og Innovasjon Norge. Prosjektet "Kommunene som næringsutvikler" som gjennomføres av Innovasjon Norge og KS er viktig for å komme videre i arbeidet.

Figuren illustrerer relevante bredde- og spisstilbud i de ulike fasene for utvikling av prosjekter/oppstartsbedrifter. Sentrale tjenester og tiltak fra Innovasjon Norge er beskrevet i kapitlet nedenfor.

4.1.1.2 Viktige programmer, tjenester og aktiviteter innenfor entreprenørskap

Stipend

Tilsagn 2009 (beløp i tusen kroner) 15	Total - beløp	Total - antall	Kvinner - beløp	Kvinner – antall tilsagn	Innova- sjons- høyde % 16	Inter- nasjona- liser- ing % 17
NHD: Landsdekkende etablererstipend	150 000	223	25 493	47	88	70
KRD: Etablererstipend	113 544	574	45 625	237	56	46
KRD: Nettverkskreditt	2 727	28	2 577	26	6	6
KRD: Etablererstipend Svalbard	830	3	803	2	0	0
KRD: Inkubatorstipend	18 141	62	4 856	16	82	52
LMD: Etablererstipend fra BU- midler	19 537	169	14 786	123	5	4
Totalt	304 779	1 059	94 140	451	-	-

15 Tabell viser total for alle kundetyper, se vedlegg over kundetyper i Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

16 Det er i alle saker registrert innovasjonshøyde (bedrifts-, regional-, nasjonalt- og internasjonalt nivå). Her vises andelen av innovasjon på nasjonalt/internasjonalt nivå.

17 Målt i prosent av tilsagn ut fra avkryssing for spesielle kjennetegn ved prosjektet.

Stipend retter seg både mot personer som ønsker å etablere og utvikle egen bedrift, samt mot nyetableringer med høyt kunnskaps- og/eller teknologinivå. Stipendene omfatter etablerer-, inkubator-, bygdeutviklingsstipend og nettverkskreditt ¹⁸. Stipendordningen gjelder for hele landet og for alle næringer, unntatt offentlig virksomhet.

I hvert fylke blir det prioritert ut fra lokale forhold og behov. Etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/eller internasjonal sammenheng blir høyt prioritert. Stipendbeløpet er avhengig av prosjektets størrelse og potensial og vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Det forutsettes – som for våre finansielle tjenester for øvrig - at stipendiet vurderes å ha utløsende effekt på de omsøkte aktivitetene. Stipendbeløpet skal ikke erstatte gründerens egenkapitaldeltakelse, men supplere denne.

Det er i 2009 bevilget stipend for til sammen 304,8 mill. kroner fordelt på 1059 tilsagn. For stipend midlene, hvor ambisjonen er at 40 % av antall stipend skal gå til kvinner, var den gjennomsnittlige kvinneandelen av innvilget beløp i 2009 på 30 %. Her trekker den nye landsdekkende etablererstipendordningen (kvinneandel på 17 %) noe ned når det gjelder den gjennomsnittlige andelen. En av grunnene til det skyldes at de fleste kvinnerettede prosjektene, som søker om stipend, fanges opp av fylkeskommunens etablererstipend ordning ¹⁹.

Den nye landsdekkende etablererstipendordning, med midler fra NHD, ble opprettet i 2009 som en del av krisepakken. Målet med denne ordningen var at IN skulle bevilge penger til innovative og verdiskapende prosjekter som vil stimulere til etablering av nye arbeidsplasser og dermed bidra til omstilling i næringslivet. Gjennomsnittlig tilsagnsbeløp for denne ordningen var i 2009 på 670 000 kroner. Til sammenligning kan nevnes at for fylkeskommunens etablererstipend ordning var gjennomsnittet 198 000 kroner, etablererstipend for BU-midler 115 000 kroner og KRD Nettverkskreditt 97 000 kroner. Etterspørselen etter den nye landsdekkende etablererstipendordning var betydelig, bl.a. fordi IN gjennom ordningen har fått et finansieringstilbud som virker godt i sentrale strøk, der befolkningspopulasjonen og derav etableringstilfanget er størst. I tillegg ble ordningen godt "markedsført", slik at langt flere etablerere så på IN som en partner i etableringsprosessen.

Økt fornyelse, omstilling og internasjonalisering av næringslivet er nødvendig for å ha et konkurransedyktig næringsliv. Som det fremkommer av forannevnte tabell er innovasjonshøyden for den nye landsdekkende etablererstipendordning vesentlige høyere enn for fylkeskommunens etablererstipend ordning. Også når det gjelder internasjonalisering er den nye landsdekkende etablererstipendordning vesentlig høyere enn for den tradisjonelle ordningen. Dette skyldes at mer tradisjonelle etableringer fanges opp av fylkeskommunens etablererstipend ordning, og disse prosjektene antas å ha både en lavere innovasjonsgrad og være mindre internasjonalt orientert.

For mer detaljer rundt øvrige stipendordninger henvises til Detaljrapporter 2009.

NyVekst

NyVekst er en tilskuddsordning som skal bidra til å utløse og realisere potensialet for vekst i nyetablerte eller unge bedrifter lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tjenesten gir mulighet for å finansiere driftskostnader (etter nærmere definerte spesifikasjoner) i oppstartsfasen, og inntil fem år fra etablering (definert som førstegangsregistrering i Brønnøysund).

---

¹⁸ Nettverkskreditt er lagt om og gitt nytt navn, Gründergrupper

¹⁹ KRD: Etablererstipend

NyVekst ble lansert i februar 2008. Det første året fikk 27 bedrifter i alt 29 tilsagn om finansiering. I 2009 har rundt 45 bedrifter blitt finansiert. Noen bedrifter fra 2008 porteføljen har også fått oppfølgingsfinansiering. Totalt er det gitt tilsagn på 33,5 mill. kroner i 2009. Opptrappingen av ordningen har dermed ikke vært i tråd med forventningene. I noen grad er dette en konsekvens av finanskrisen.

Kvinneandelen av tilsagn (beløp) i NyVekst var på 25 % i 2009.

Det er i 2009 forberedt en følgeevaluering av NyVekst, som vil bli gjennomført i 2010.

Høyvekst

Programmet skal bidra til at bedrifter med nye, innovative produkter eller løsninger og stort potensial for vekst og internasjonalisering, lykkes med å realisere sitt vekstpotensial i internasjonale markeder. Programmet retter seg spesielt mot unge bedrifter, ofte kalt "High Potential Start-Ups". Bedriftene befinner seg normalt i, eller rett før, markedsintroduksjonsfasen. Bedriftene tilbys en tilgang til alle INs tjenestetyper, og eksterne samarbeidspartnere (f.eks. Connect).

Programmet er utviklet og konkretisert i siste del av 2009. For mer informasjon, se egen programrapportering i Detaljrapporten 2009.

Ung gründer

Det er i siste kvartal 2009 gjort betydelig utviklingsarbeid knyttet til programmet Unge i Fokus. Innsatsen rettet mot målgruppen unge er gjort om til en ren etablerersatsing, og profilen er spisset og tydeliggjort. Programmet har endret navn til Ung gründer. Innsatsen for unge anses nå som en integrert del i arbeidet med arbeidsområdet entreprenørskap.

For nærmere informasjon om aktiviteter og arrangementer i 2009 - Mentorpiloter, Emax, Venture cup m.v. - se egen rapportering; programmer under utvikling.

Kvinner og entreprenørskap

I 2009 er det utarbeidet ny strategi for målgruppen kvinner i Innovasjon Norge, bl.a. som oppfølging av regjeringens handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner og departementenes oppdrag til Innovasjon Norge i årlige oppdragsbrev. For nærmere informasjon, se egen programrapportering for Kvinner i fokus i Detaljrapporten 2009.

Nettverkskreditt/gründergrupper

Nettverkskreditt er lagt om og gitt nytt navn, Gründergrupper. Tjenesten skal imøtekomme gründeres behov for å møtes og diskutere utvikling i sine bedriftsprosjekter. Tjenesten innebærer at gruppen får oppfølging av bedriftsrådgiver.

Gründergrupper dannes ved at mellom 5 - 7 gründerere danner et nettverk. Deltagerne i gruppen vil være sammen i et forpliktende faglig nettverk for å styrke utvikling av egen næringsvirksomhet. Etter henvendelse til Innovasjon Norge kan gruppen få tilbud om tilskudd til bedriftsrådgiver som vil følge gruppen i 10 -12 mnd.

Tjenesten er lansert høsten 2009, og det vil jobbes videre med implementering i 2010.

IPR

Rådgivingstjenestene IPR-nyhetsgransking og IPR-rådgiving er videreutviklet i 2009. Det er gjennomført kompetansehevingstiltak på alle distriktskontorene og sentralt som ledd i satsingen på at både oppstartsbedrifter og etablerte bedrifter i større grad integrerer IPR i sin forretningsutvikling, og dermed legger til rette for økt innovasjon og konkurranseevne. For nærmere informasjon om IPR henvises til Detaljrapporten 2009.

Skaperen 2009

Tredje runde med Skaperen ble sendt på TV våren 2009. Vi startet opp prosjektet i august 2008 med audition i fem norske byer utover høsten, og mer enn 500 prosjekter ble presentert for panelet. Seertall var tilfredsstillende med et gjennomsnitt på 415 000. En evt. videreføring av Skaperen er ikke besluttet, og vurderes nå bl.a. i forhold til strategien for entreprenørskap og videre innretning på arbeidet med entreprenørskapskultur.

Såkorndordningene

Kommersialisering av innovative prosjekter i nyetablerte bedrifter begrenses ofte av tilgangen på risikovillig kapital. Såkorndordningene bidrar til å etablere innovative, konkurransedyktige vekstforetak gjennom å øke tilgangen på kompetent kapital og kompetanse til slike prosjekter.

Innovasjon Norge har tre såkorndordninger med i utgangspunktet 16 såkorndordning.

- Den første såkorndordningen (Såkorndordning 98) ble etablert i 1998 og har en økonomisk ramme på 780 mill. kroner fordelt på seks fond (hvorav ett er konkurs).
- Den distriktsrettede såkorndordningen (Distriktsrettede såkorndordning 06) har en økonomisk ramme på 1 110 mill. kroner fordelt på seks fond, hvorav ett ikke er etablert.
- Den landsdekkende såkorndordningen (Landsdekkende såkorndordning 06) har en økonomisk ramme på 1 350 mill. kroner fordelt på fire fond.

Såkorndordningene investerer i nyskapende norske bedrifter som befinner seg i en tidlig utviklingsfase. Såkorndordningene går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapingspotensial. Fondene selger seg normalt ut når porteføljeselskapene har synliggjort verdiene og har behov for nye eiere som kan bringe selskapet videre.

Innovasjon Norge bidrar med ansvarlige lån til såkorndordningene og noe administrasjonsstøtte til de distriktsrettede såkorndordningene. Såkorndordningene eies og styres av private interesser.

For de operative såkorndordningene i de to nye såkorndordningene (distriktsrettet og landsdekkende) har det store prosjekttilfanget blitt videreført i 2009. Tilgang på gode prosjekter har også ført til en noe høyere investeringstakt enn opprinnelig antatt og dermed noe høyere trekk på det ansvarlige lånet fra Innovasjon Norge. Fondene har i stor grad tilpasset sin strategi til utviklingen i finansmarkedet slik at de avsetter større beløp til oppfølgingsinvesteringer enn opprinnelig planlagt. Fondene kan derfor kun gjennomføre et fåtall nye investeringer i tillegg til de som er gjennomført ultimo 2009. Dette medfører at fondene i praksis vil bli lukket for nyinvesteringer i løpet av 2010/primio 2011.

4.1.1.3 Entreprenørskap – omfang 2009

Totalt ble det gitt tilsagn til entreprenørskap²⁰ i 2009 på i alt 1748 mill. kroner mot 859 mill. kroner i 2008. Som følge av regjeringens krisepakke er tallene i 2009 også for Entreprenørskap høyere enn tidligere. Bevilgningene fordeler seg jevnt over mange av Innovasjon Norge sine tjenester, programmer og satsinger.

---

²⁰ Entreprenørskap omfatter kundetyperne Etablerer, Ung i bedrift og Knoppskyting, se Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

Dette innebærer at 18 % av Innovasjon Norges ressurser målt i kroner gikk til Entreprenørskap (16 % i 2008). Målt i antall saker er andelen Entreprenørskap 28 %.

Av totalbeløpet gikk hele 362 mill. kroner til landbruk. Engasjementet i landbruk gjenspeiler en av Innovasjon Norges mange viktige "forvaltningsoppgaver" og er i hovedsak knyttet til bygdeutviklingstilskudd og lånerammer for rentestøtte. Av andre sektorer utgjør marin 329 mill. kroner (107 mill. kroner i 2008), Energi og Miljø 207 mill. kroner, Helse 169 mill. kroner, IKT 107 mill. kroner (115 mill. kroner 2008). Hele 215 mill. kroner ble dessuten innvilget til bedrifter utenom INs 9 prioriterte sektorer.

4.1.1.4 Utvikling av entreprenørskap i 2010

Entreprenørskap er definert som et gjennomgående arbeidsområde i IN. I 2009 er det arbeidet betydelig med å tydeliggjøre hva dette betyr og hvordan vi skal arbeide med entreprenørskap i hele Innovasjon Norge.

I løpet av 2009 er det etablert et strategisk tverrgående team for entreprenørskap med representanter for alle divisjonene, samt at fagnettverket for entreprenørskap er reetablert. Strategisk team har særlig lagt vekt på å tydeliggjøre Innovasjon Norges prioriteringer og samordne divisjonene.

I året som kommer ser vi noen særlige utfordringer og muligheter for videreutvikling av entreprenørskap i Innovasjon Norge;

- Videreutvikle tjenester og arbeidsformer i hele organisasjonen, fra distriktskontorer, hovedkontor til utekontorer. Dette er særlig knyttet til utfordringer etablerere møter gjennom ulike faser i etablererprosessen. Det er behov for å styrke innsatsen for etablerere i noe senere faser (markedsintroduksjon og vekst), slik at vi i større grad kan realisere potensialet til oppstartsbedrifter.
- Videreutvikle Entreprenørskap i sammenheng med INs øvrige strategiske satsingsområder, spesielt innovasjonsmiljøer og prioriterte sektorer.
- Videreutvikle samarbeidet med eksterne samarbeidspartnere, bl.a. Forskningsrådet (FORNY), SIVA (Inkubatorer og næringshager) og Connect.
- Videreutvikling av tiltak som bidrar til å stimulere flere kvinner til å etablere bedrift, jf. regjeringens mål om at 40 % av nye bedrifter skal startes av kvinner.
- Videreutvikling og implementering av tiltak for unge gründere i hele landet.
- Videreutvikle innsats for å bygge kultur for vekst og verdiskaping.

4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt innovasjonsevne og -takt

4.1.2.1 Innledning

Arbeidsområdet realiseres med særlig fokus på Innovasjon Norges ni satsinger, der norsk næringsliv har særlige fortrinn. Disse tilbyr nye arbeidsformer som fremmer innovasjonsevne og –takt, gjennom et betydelige sterkere samarbeid mellom våre kunder, distriktskontorer og utekontorer.

Viktige utfordringer er kommersialisering og internasjonalisering som liten bedrift. Bedrifter med færre enn 100 ansatte står for 50 % av verdiskapingen i Norge (Menon-publikasjon nr. 13/2009). Disse bedriftene har lav tilgang på kapital, men er samtidig veldig fleksible og dynamiske bedrifter. Bedrifter som har valgt en tydelig strategisk posisjon for sitt langsiktige innovasjonsarbeid, har lettere for å ta aktive strategivalg, og tilpasse bedriftens varer og tjenester til et marked i stadig endring. Innovasjon Norge jobber for å styrke det langsiktige og systematiske innovasjonsarbeidet i bedriftene.

Globaliseringen fører til at konkurransen blir skjerpet på alle arenaer – verden er i stadig endring – et sterkt og konkurransedyktig næringsliv må evne å gjenskape seg selv kontinuerlig. Det holder ikke å lage et godt produkt. I dagens opplevelsesøkonomi ønsker kunden noe mer, og kunden er følelsesstyrt i sine valg. Svenskene har klart å produsere en rekke merkevarer som IKEA, Volvo, Ericsson, Skype og Hennes & Mauritz. Sverige som merkevare hevder seg i globale undersøkelser. Omdømmeanalyser og tilbakemeldinger fra utlandet tyder på at vi har en kulturell utfordring i forhold til merkevarer og omdømme. "Norge har ingen globale merkevarer, dere har ingen kjente kulturpersoner, designere, arkitekter, - dere kan umulig være innovative", "Norge selger bare råvarer, og har ingenting å by på andre arenaer," eller " Norsk næringsliv er arrogante, og lytter ikke til kundene" – er uttalelser vi må ta på alvor. Innovasjon Norge mener at markedsorientering er rett medisin.

Markedsorientering lønner seg. Litteraturen (Vekst i Bedrifter, Teori og Empiri, Kolvereid et al. (2009) Handelshøyskolen i Bodø) underbygger at markedsorienterte bedrifter opplever større suksess. De har gjennomgående mer aggressive vekststrategier, en proaktiv holdning til informasjonsinnhenting og deling, og søker vekst gjennom nye markeder og produkter. Norsk næringsliv vet at markedsorientering og strategisk omdømmebygging er viktig. Inntrykket er allikevel at bedriftene ikke er bevisst nok på dette.

Kriseåret 2009 og innovasjon i etablerte bedrifter

Globaliseringen har blitt forsterket. Markedsorientering har blitt viktigere. Samtidig er kapitaltilgangen redusert, og innovasjonsinvesteringene faller, bedriftene fokuserer på kjernevirksomheten. Regionale virkninger er sektoravhengige. Regioner som er avhengig av hjørnesteinsindustri eller hjørnesteinsbedrifter er sårbare.

Energi, Miljø, Helse og IKT (IKT en muliggjørere for nye varer og tjenester) er vekstområder som mange land satser på for å utvikle det nye næringslivet. Olje & gass, samt viktige deler av maritim sektor er tydelig påvirket av finanskrisen. Aktiviteten på norsk sokkel avtar og nye internasjonale markeder vokser hurtig (Kina/Korea/Brasil). Reiseliv har fokusert på norske kunder fremfor utenlandske og kom seg godt gjennom året. Marin har merket prispress innen enkelte produkter.

Innovasjon i Etablerte bedrifter – omfang 2009

Innovasjon Norge styrker Norges og norske bedrifters omdømme i Norge og utlandet:

- Mobilisering til økt kunnskap om marked, konkurrenter og muligheter; gjennom 15 regionale sektormøter har vi tilgjengeliggjort vår internasjonale kompetanse og tjenester i våre prioriterte sektorer/bransjer/klyngeprosjekter.
- Et voksende antall kunder benytter hele Innovasjon Norges verdikjede, utvikler og tar i bruk omdømmestrategier til å styrke egen konkurransekraft. Det ble gjennomført 11 omdømmeprosjekter, på sektor/bransje/klyngenivå (i samarbeid med næringslivet og UD).

Forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU) er et viktig redskap for å løfte norske varer og tjenester ut på det internasjonale markedet. Vi opplever en økning i antall flerbedriftsprosjekter (Navigator og Bedriftsnettverk) og nettverksaktiviteter i internasjonale markeder: Våre utenlandskontorer har levert 58 nettverksprosjekter og 129 hjemhentingsprosjekter, 514 rådgivningsprosjekter, 150 profileringsprosjekter (Reiseliv), 14 internasjonale messer og 4 næringslivsdelegasjoner.

Innovasjon Norge har bidratt til økt tilbud av egenkapital. 7,7 mrd. kroner (78 % av samlet bevilgning) til vekst og innovasjon i etablerte bedrifter (bedrifter som er 5 år eller eldre). 2 mrd. kroner av bevilgningene var i form av tilskudd (67 % av samlet tilskudd). Industri- og teknologisatsingene (Maritim, Olje og gass, Energi og miljø, IKT og Helse) sto for henholdsvis 43 % og 20 % av samlet tilskudds- og lånetilsagn. Hele 70 % av tilskuddene og 67 % av lånene innen disse satsingene er gitt til prosjekter som kjennetegnes av å være internasjonalt rettet, med tilsvarende høy andel for innovasjon på internasjonalt nivå. Behovet for kapitalstyrking var ekstraordinært høyt i 2009.

Nedenfor følger en kort gjennomgang av de viktigste aktivitetene i 2009 innenfor de ulike satsingene og programmene som kommer inn under arbeidsområdet.

4.1.2.2 Våre ni prioriterte sektorer

Landbrukssatsingen

Samlet sett utgjør landbrukssatsingen 2,4 mrd. kroner (inkl. låneramme rentestøtte på vel 920 mill. kroner) fordelt på vel 3 170 tilsagn. Antall tilsagn har økt med knapt 100 i forhold til 2008, mens bevilgningene er økt vel 500 mill. kroner i forhold til 2008.

Økningen skyldes i hovedsak økte bevilgninger av lavrisikolån, fylkesvise bygdeutviklingsmidler og låneramme rentestøtte, med utgangspunkt i økte rammer stilt til disposisjon for IN våren 2009 for å lette næringens situasjon i lys av finanskrisen.

Midler fra Landbruks- og matdepartementet utgjør knapt 1,65 mrd. kroner (inkl. låneramme rentestøtte). I overkant av 70 operative årsverk er knyttet til landbrukssatsingen.

Fylkesvise BU-midler inkl. rentestøtte

Forbruket av tilskudd økte med nærmere 40 % og rentestøtte med i overkant av 25 % i 2009. Den store økningen skyldes at det ble stilt ekstra midler til disposisjon i løpet av året. Særlig for investeringer i tradisjonelt landbruk har økningen vært stor.

NILF har i løpet av 2009 arbeidet med en evaluering av de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene, og rapporten ble lagt fram til jordbruksforhandlingene i 2010. Konklusjonene er at ordningen har fungert som et målrettet investeringsvirkemiddel, men at det har mindre og mer usikker effekt på lønnsomhet og sysselsetting. NILF anbefaler at ordningen deles i tre ordninger for å rendyrke ulike formål.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Forbruket av midler i 2009 økte med 20 %. Våren 2009 ble det introdusert en egen ordning for erfarne bedrifter som ønsker å vokse (vekstbedriftene).

Våren 2009 la NILF fram evalueringsrapport vedr. økonomiske resultater av Verdiskapingsprogrammet for mat (VSP Mat). Denne evalueringen er siste av 5 evalueringer som er gjennomført siden programmet startet opp i 2001.

2010 er det siste året for det 10-årige Verdiskapingsprogrammet for mat. Innovasjon Norge utreder sammen med Landbruks- og matdepartementet og avtalepartene muligheten for videreføring av denne satsingen og eventuelt i hvilken form denne skal ha. Vurderingene legges fram for behandling i jordbruksforhandlingene våren 2010.

Innovasjon Norge har videre hatt en sentral rolle i de store mat- og profileringsarrangementene *Internationale Grüne Woche - IGW* (Berlin januar 2009) og *Matstreif* (Oslo, oktober 2009).

Trebasert innovasjonsprogram

Trebasert innovasjonsprogram har hatt en sterk økning i aktiviteten i 2009. Aktiviteten økte fra 58 prosjekt i 2008 til 132 prosjekt i 2009. Regjeringens tiltakspakke på 20 mill. kroner til treområdet ble nyttet til omstilling og opplæring i trebedriftene og hadde en meget positiv effekt. Programmet har også sammen med Landbruks- og Matdepartementet i sterkere grad synliggjort innovative prosjekter som gjennomføres innenfor trebransjen gjennom presse og media.

Med hjelp av de regionale driverne er arbeidet med å øke innovasjonsevnen i trebedriftene styrket ytterligere. Prioriterte områder har vært innenfor trehusbygging hvor økt effektivisering gjennom industrialiseringsprosesser og samarbeid mellom leverandører har vært fokus.

Bioenergiprogrammet

Midler til bioenergi er økt betydelig i 2009. Både gjennom ordinært statsbudsjett, tiltakspakken og i revidert statsbudsjett er det bevilget penger.

Finanskrisa førte til sterkt fall i priser på gass, fyringsolje og strøm. Dette gjorde det tungt økonomisk å etablere biovarmeanlegg. Til tross for dette ligger etableringen av varmeanlegg noe over 2008.

Det er i 2009 brukt ca. 20 mill. kroner på å stimulere flisproduksjon gjennom tilskudd til flishoggere, lagertak og terminaler. Mye nytt er i gang eller i ferd med å ferdigstilles.

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv har opplevd økt interesse, og det er igangsatt flere spennende utviklingsprosjekter. Markedsføringsprosjektene og temaprojektene er videreført med godt resultat.

Videre er det igangsatt evalueringer både av Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon og Fylkesvise bygdeutviklingsmidler.

Marin satsing

Finanskrisen har skapt betydelige problemer for næringen som er nesten 100 % eksportavhengig. I de viktigste markedene er kjøpekraften redusert og billige substitutter for norsk kvalitetssjømat er en utfordring i flere markedssegmenter, blant annet innen hvitfisk, hvor fersk torsk havner i priskonkurranse med vietnamesisk pangasius. Manglende produkt differensiering for norske sjømatprodukter forsterker problemene.

Som del av regjeringens tiltakspakke i 2009 fikk IN en ny ramme til garantier for førstehåndsomsetning på 525 mill. kroner, som kunne stilles overfor fiskesalgslagene.

Totalt ble det bevilget 296 mill. kroner. Garantiene har kompensert noe for industriens problemer med lange betalingstider i markedene, økt kapitalbinding og lite hjelp fra bankene. I tillegg har Innovasjon Norge i 2009 hatt en ekstraordinær garantiordning på 97,5 mill. kroner overfor fiskeindustrien og en likviditetslånsordning på 250 mill. kroner. De to siste ordningene ble lite utnyttet av næringen. Av likviditetslånet ble det bevilget 26,5 mill. kroner av rammen i 2009.

Fiskeflåten

Strukturfondet for den minste flåten ble forlenget ut 2009. Resten av den norske fiskeflåten har også gjennomgått betydelig strukturering i senere år, og dagens flåte er bra kapasitetstilpasset de ressursene som Norge har tilgang til.

Både utstyr og fartøy må imidlertid stadig videreutvikles og fornyes, noe IN er aktivt med på finansieringen av. I 2009 ble 905 mill. kroner av INs kommersielle lån (26 %) bevilget til investeringer i fartøy og kvoter i fiskeflåten. Finanskrisen førte til at bankene reduserte kredittgivingen til torskesektoren. Dette medført at spesielt kystflåten fikk reduserte leveringsmuligheter.

Innovasjon Norge ble tilført egen garantiramme rettet mot fiskesalgslagene. Den utnyttede rammen var på 296 mill. kroner.

Fiskeflåten – sammen med havbruksnæringen – danner grunnlaget for verdikjeden sjømat, og det er derfor viktig å involvere denne del av næringen sterkere i nettverk som fokuserer på markedet. Dette har vært for lite vektlagt hittil, og derfor er det behov for større innsats på dette området fremover.

Havbruk

Førstehåndsverdien av oppdrettslaks og regnbueørret utgjorde i 2009 24 mrd. kroner. Dette skyldes først og fremst økte priser og økt etterspørsel etter Norwegian salmon globalt grunnet kollapsen i Chiles produksjon. Selv om det er utsikter til god inntjening og høye laksepriser også i 2010 og 2011, må næringen jobbe med sitt omdømme og vise bærekraftighet, også vs. ville laksebestander, bekjempelse av lakselus og rømming. IN deltar med kompetanse som sparringpartner vs. aktørene, i tillegg til finansieringsvirksomheten.

Torskeoppdrett

Situasjonen for torskeoppdrett er krevende. Utfordringer knyttet til tidlig kjønnsmodning og svak tilvekst krever fortsatt betydelig FoU-innsats før næringen vil kunne oppnå lønnsomhet.

Bedriftene sliter med at salgspris er lavere enn produksjonspris, og næringen er påført betydelige tap i 2009. Produksjonen i 2009 var 25 000 tonn. I påvente av fisk som vokser raskere, nedskaleres aktiviteten i de fleste anleggene. Forventet produksjon for 2010 blir på 15-20 000 tonn.

Næringen er i en tidlig utviklingsfase, og det er behov for betydelig risikoavlastning. IN gikk i 2009 tungt inn i utvalgte oppdrettsbedrifter med risikofinansiering for å gi næringen et grunnlag til å fortsatt satse. Erfaringen har vært at engasjement i torskeoppdrett er enda mer risikopreget enn antatt.

Norsk skjellnæring har stagnert over lengre tid. Blåskjellnæringen består i dag av få aktører som nå vektlegger samarbeid på flere områder. Innovasjon Norge har tatt initiativet til utvikling av ny strategi for å skape en lønnsom næring. IN er regional pådriver for lønnsom utvikling av kamskjell- og østersprodusentene. Skjeloppdrett har også vist seg meget vanskelig.

Marint Verdiskapingsprogram (MVP)

Marint verdiskapingsprogram (MVP) med kompetanseprogrammet bidrar til økt oppmerksomhet rundt strategiutvikling. Typiske tiltak er produktdiversifisering rettet mot merverdi på eksisterende produkter. Vi ser at økt markedsorientering resulterer i styrket markedsrett og konkurranseevne.

Sporing

FKD har gitt Innovasjon Norge ansvaret for oppfølging av sporingsprosjektene. Sammen med Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF) er det innvilget over 8 mill. kroner til 6 prosjekter på elektronisk kjedesporbarhet. Det samarbeides nært med fiskesalgslagene og Fiskeridirektoratet. EU krever fra 01.01.2010 at all importert fisk følges av et fangssertifikat for lovlig fanget fisk. Sertifikatene skal utstedes av salgslagene.

Reiseliv

Innovasjon Norges reiselivssatsing realiseres gjennom programmene "Innovasjon i reiselivsnæringen" og "Profilering av norsk reiseliv". Når det gjelder aktivitetene i 2009 knyttet til profilering av norsk reiseliv, vises det til særskilt omtale i kap. 4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.

I 2009 gikk internasjonale turistankomster på verdensbasis ned med 4 % og endte på 800 millioner ankomster. Kort oppsummert viser tall for 2009 at norsk reiseliv kom bedre ut av finanskrisen enn man på forhånd kunne ha fryktet. Antall utenlandske overnattingsgjester gikk ned med 1 %, mens gjennomsnittet for verden viser en nedgang på 4 %, og antall overnattingsgjester i Europa gikk ned med 6 %. Bryter vi de norske tallene ned etter formål med oppholdet, økte antall ferie- og fritidsankomster med 1 %, mens den yrkesrelaterte trafikken gikk ned med 7 % sammenlignet med 2008.

Når det kommer til hvordan turistene overnattet under Norgesoppholdet, viser tall fra Transportøkonomisk institutt (TØI) at det er overnatting hos slekt og venner som er den vanligste overnattingsformen, med en andel på 28 %. Deretter kommer det å overnatte på hytte (egen, lånt eller leid), og på tredje plass kommer det å overnatte på hotell/pensjonat.

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at antall kommersielle gjestedøgn hadde en samlet nedgang 2 %. Fra utlandet var det en nedgang på 8 %, mens norske gjestedøgn forble uendret fra 2008. Nedgangen fra utlandet gjør at hjemmemarkedet styrket sin posisjon. Norske gjestedøgn representerte i 2009 en andel på 73 %, mot 71 % i 2008.

Aktivitetene i satsingen har blitt utviklet og gjennomført i henhold til strategi og aktivitetsplan for 2009. Innovasjon Norge har i 2009 jobbet aktivt med oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi som ble fremlagt i desember 2007.

Heder til Visitnorway.com

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har i 2009 båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Antall besøkende var i 2009 7,4 mill. kroner – en vekst på 38 % i forhold til året før. Nettstedet har blitt kåret til årets nettsted av Dataforeningen og Kommunikasjonsforeningen. Nettsiden ble også tildelt hele tre utmerkelser i Webby Awards 2009 for Best visual design – function, Best use of photography and Best site Tourism. Innovasjon Norge har også mottatt Merket for god design i kategorien Interaktiv design fra Norsk Designråd for nettstedet, samt blitt tildelt en stjerne i Startsidens stjerneutdeling for 2009.

NCE Tourism Fjord Norway

Den 11. juni 2009 ble NCE Tourism – Fjord Norway utnevnt. Klyngen består av sentrale reiselivsbedrifter og utviklingsaktører fra de fire fylkene i Fjord-Norge-regionen; Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Klyngen skal gjøre Fjord-Norge regionen verdensledende innen tematurisme – vinterturisme, vandreturisme, natur- og kulturbaserte opplevelser.

Grønt reiseliv

Satsingen på utviklingen av det bygdebaserte reiselivet gjennom programmet Grønt reiseliv ble integrert som en del av Innovasjon Norges reiselivssatsing i 2009.

Programmet består av:

- Produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedsføring samt samarbeid, nettverk og allianser
- Produktutviklingstiltak kan omfatte kvalitetssikring, videreutvikling av tematiske satsinger (som vandring, sykling, fiske, helse og velvære) og samarbeidsløsninger i utmark som kan resultere i helhetlige løsninger og reiselivsprodukter.

Det skal gjennomføres markedsføringsprosjekter og –kampanjer i Norge og i andre definerte internasjonale satsingsmarkeder.

Over 700 reiselivsfolk på sektormøter

I løpet av to hektiske uker i september har reiselivssatsingen hatt over 700 reiselivsfolk på sektormøter i Oslo, Lillehammer (Oppland/Hedmark), Kristiansand (Agder) og Trondheim (Nord- og Sør-Trøndelag).

Reiselivssatsingen har tradisjonelt hatt et årlig kick-off i Oslo. I 2009 hadde Innovasjon Norge valgt å gjennomføre tilsvarende arrangementer i Lillehammer, Kristiansand og Trondheim som en del av Innovasjon Norges satsing på regionale sektormøter. På disse regionale sektormøtene har distriktskontorene vært vertskap sammen med de regionale reiselivsorganisasjonene og man har videreført programmet med en plenumsdel med innlegg fra Innovasjon Norge og eksterne forelesere, samt en workshopdel med individuelle avtaler.

En av tilbakemeldingene man fikk i evalueringen var at sektormøtene viser mangfoldet i tilbudene til Innovasjon Norge var. En oppsummering av evalueringene viser at arrangementene ble svært godt mottatt og at Innovasjon Norge fremsto som en helhetlig organisasjon.

Internasjonale arrangementer som drivkraft

Innovasjon Norge har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge (Oslo, Bergen, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Tromsø) startet et forprosjekt for å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på idrettsarrangementer og kulturbegivenheter. Forprosjektet vil blant annet fokusere på de samfunnsøkonomiske konsekvensene av internasjonale arrangementer, samt å kartlegge samarbeidspartnere innen kultur- og idrettsmiljøene.

Olje og gass

Næringen omfatter mer enn 2 000 leverandører i kategorien SMB. Den generelle beskrivelsen av disse er at de fortrinnsvis jobber ut fra en norsk base mot norskbaserte selskap med nasjonalt og internasjonalt nedslagsfelt. Flesteparten av selskapene er godt etablert, men det internasjonale engasjementet er relativt lavt sett i forhold til potensialet og mulighetene bedriftene selv representerer. Innovasjon Norges olje og gassatsing har derfor valgt å fokusere på følgende program og tjenester for å søke å utløse dette potensialet:

- Arena/NCE (se programbeskrivelse i kap. 3)
- Hjemhenting (INBDP)
- IFU (Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter)
- Internasjonal Vekst

Det ble i 2008 igangsatt et flerbedrifts IFUprosjekt mot Brasil. Hensikten med dette var flerdelt.

- vi ønsket å benytte kravet satt til operatører på brasiliansk sokkel om avsetning av omsetning til FoU.
- vi ønsket å benytte denne muligheten til å nå våre mål satt til økt internasjonalisering av våre O&G IFU-er, og sist men ikke minst
- vi ønsket stordriftsfordelene vi ville ha som organisasjon for å gjøre dette mot flere norske bedrifter samt selskapenes egne fordeler ved å stå sammen (erfaringsoverføring, komplementære tjenester, etc).

I 2009 har effektene av arbeidet begynt å vise seg i konkrete kundeprosjekter. Beslutningen om organisering av prosjektet har vist seg riktig, og rekrutteringen av bedrifter fra klyngene gjennom kundekontakter på distriktskontorene og prosjektledere i klustrene har gitt resultater. Arbeidet er påbegynt med å få etablert 7 IFU-kontrakter i prosjektet, og flere er underveis. Samtlige innen etablerte bedrifter.

Det ble i 2009 gjennomført flere kunnskapshjemhentingsprosjekter innen olje og gass. Det månedlige nyhetsbrevet fra Russland med utgangspunkt i St. Petersburg er ett av disse. Prosjektet er spesielt ved at det gjennomføres som et samarbeid mellom satsingene olje og gass og maritim. Overlappen mellom satsingene er store på enkelte områder. Som eksempel kan nevnes; verft og mekanisk industri/leverandørindustri samt skip og supplyfartøy. Maritim- og olje og gassatsingen koordinerte også et hjemhentingsprosjekt i Kina. Denne måten å samarbeide på har vist seg svært vellykket, og vil derfor videreføres i 2010.

Hjemhentingsprosjekter i 2009:

- China Maritime Oil & Gas
- Brazilian Oil and Gas Offshore market
- Status of the Oil spill preparedness and response in Vietnam
- Arctic (Toronto, Houston, St. Petersburg)
- IOR/EOR (Vietnam, Malaysia, Houston, India, Brasil)

De to sistnevnte videreføres i 2010, de øvrige ble avsluttet i 2009. Videre er det påbegynt 3 hjemhentingsprosjekter som en følge av node-arbeidet. Hensikten bak iverksettelsen av disse er å øke kunnskapen hjemme til klyngenes etterspørsel, teknologi og kompetanse, og høyne innsikten i de aktuelle markedene for de ulike klyngene for bedre å sikre posisjonering og kommersialisering i aktuelle marked.

Energi og miljø

Vind og havbasert energi

Vind og havbasert energi har også i 2009 hatt et stort fokus. Flerbedriftsprosjektet "Vind og hav", som ble satt i gang i 2007, ble avsluttet i 2009. 10 bedrifter har gjennom dette gjennomgått et omfattende internasjonaliseringsrettet kompetanseprogram. Gjennom 6 samlinger, i Norge, Irland, Skottland og Spania, og gjennom målrettet rådgiving har de utviklet sin markedsstrategi.

"Markedstudy Europe - Wind and Ocean" var i 2008 utarbeidet som et grunnlag for arbeidet med vind og havbasert energi. Denne ble oppdatert i 2009, og rapporten sammenfatter markedsforhold og rammebetingelser i ni europeiske land.

To bedriftsklynger innen offshore vind fikk i 2009 innvilget støtte fra Arenaprogrammet. Disse bedriftsklyngene har godt samarbeid med de to forskningssentrene for offshore vind som fikk støtte av Norges Forskningsråd nye satsing på sentre for miljøvennlig energi i 2009. Sammen med Innovasjon Norges støtte til leverandørutvikling, og ordinære virkemidler, gir dette en sterk satsing på denne sektoren i 2009.

Rent Vann

Flerbedriftsprosjektet "Rent Vann" ble satt i gang i 2008 med 8 deltakende bedrifter fra hele landet. Deltakerne er bedrifter med unik teknologi og spisskompetanse innen rensing av drikkevann eller avløpsvann, og målsettingen er internasjonalisering. I løpet av 2009 har bedriftene hatt tre samlinger hvorav en var i Singapore og en i København. Gjennom målrettet rådgivning skal bedriften utvikle sin strategi for internasjonal vekst.

Markedsstudien Rent Vann som første gang ble publisert november 2008 omfatter 10 land i Europa og Asia. En revisjon av rapporten ble startet opp i 2009 og vil bli ferdigstilt i løpet av første kvartal 2010. Denne ble utarbeidet som et grunnlag for iverksettingen av et flerbedriftsprosjekt.

CO₂-fangst og lagring (CCS)

Innovasjon Norge har etablert et internt nettverk av medarbeidere med særlig kompetanse på og kontakt med de ledende norske og internasjonale miljøene.

I samarbeid med Gassnova utarbeider INs kontorer i Toronto, London, Hamburg og Tokyo en omfattende rapport hvert halvår om status for CCS i disse markedene.

Carbon Value Chain Team Norway ble formelt etablert i oktober 2009. Første aktivitet var en workshop i Tokyo med rundt 30 deltakere fra ambassader, konsultater, IN kontor og bedrifter i Japan, Kina, Korea, Vietnam, Malaysia, Singapore og Australia. En CVC Team Norway håndbok ble produsert og distribuert elektronisk til deltagerne.

Bioenergi

Det har i 2009 vært økende fokus på bruk av bioenergiressursene i avfallsektoren, næringsmiddelbransjen og landbruket. Det har vært fokusert på både organisatoriske og teknologiske innovasjoner, og det er en ressurs som har potensial for lokal verdiskaping i distriktene.

Samhandling distriktskontor – utekontor, fra "Bodø til Beijing"

Det sterke internasjonale fokuset i sektoren gjør samhandlingen mellom distriktskontorene og utekontorene svært viktig. Fagmøter der flere av Innovasjon Norges utekontorer presenterer markedsinformasjon og møter norske bedrifter i tilrettelagte møter hos våre distriktskontorer legger til rette for slik samhandling. Regionalt Sektormøte - Rent Vann i Sandefjord, regionalt sektormøte - Solenergi i Oslo, og fagmøte - Small Hydro Power i Trondheim er eksempler på dette. I tillegg har det vært mange mindre møter der enkeltstående markedsrapporter har blitt presentert for små grupper med bedrifter.

IKT

Det har vært løpende samarbeid med bransjeorganisasjonene Abelia og IKT-Norge og utstrakt kontakt med innovasjonsmiljøene innen IKT-området samt inkubatorer og venturemiljøer.

Noen utvalgte arrangementer fra 2009

Norsk fellesstand på World Mobile Congress i Barcelona (i februar) som er den viktigste messen for mobilbransjen i Europa. IN var til stede med ansatte fra messeavdelingen og kontorene i London, Lisboa, Milano, Madrid samt sektoransvarlig. Enterprise Europe Network sørget for å legge til rette for matchmaking. De seks bedriftene som

deltok på den norske fellesstanden på messen var Gintel, Rubberduck Media Lab, Mobicom, Mobiltech, Teleplan Globe og mBricks.

IN-deltagelse på en konferanse innen telekommunikasjon ("Telecruise" med 550 deltagere i mai) der vi hadde innlegg i plenum og var initiativtaker/delansvarlig for en sesjon med fokus på kvinner og telekom samt hadde stand og møter med bedriftene.

Seminaret "Global sales strategies" med Ken Morse fra MIT, ble gjennomført med 46 representanter fra SMB-er innen IKT. Seminaret omhandlet et område som er stemoderlig behandlet i mange norske teknologidrevne selskaper og fikk meget gode tilbakemeldinger fra deltakerne.

Innovation Norway's ICT Summit 2009 (sektormøte) ble avholdt i Trondheim i oktober. Representanter fra IKT-bedrifter var i stort flertall blant de ca. 80 deltagerne. Programmet var delt i tre deler: "Opportunities in the Open Mobil Ecosystem", "Know how on Global Expansion" og "Funding Opportunities". Listen over foredragsholdere inneholdt bl.a. John Markus Lervik tidl. leder i Fast, Martin Thyssen fra RIM/Blackberry, Bretton Putter fra Forsyth Group, Paul Murrey fra DFJEsprit i London samt Geir Ove Kjesbu i Investinor og vi hadde Shahzad Rana som "utfordrer" og leder av en paneldiskusjon.

Statsbesøk i Sør-Afrika i november med fornøyde norske SMB-er som deltagere. Seminarene "ICT solutions for the future" dekket delområdene: Telekommunikasjon med fokus på markedsutvikling og potensielle markedsmuligheter innen mobile løsninger i Norge og Sør-Afrika, Intelligente trafikksystemer med fokus på teknologiutvikling innen trafikkovervåking/automatiske bomstasjoner, og Flytrafikkontroll med fokus på teknologiutvikling/neste generasjon av kontrollsystemer.

Maritim

2009 var i det store og hele "business as usual". Innsatsen fra Innovasjon Norge var på nivå som tidligere år, og ingen nye ordninger ble lansert. Næringen var i 2009 preget av tyngden av finanskrisen som kom inn over maritim næring. Det medfører bl.a. at bedriftene fokuserer på å opprettholde produksjonen og redusere kostnader.

Finanskrisen slår ulikt inn i tid i maritim næring. Shipping, hvor Innovasjon Norge har minimale engasjement, opplevde internasjonalt betydelig reduksjon i etterspørselen. Skipsverftene og utstyersindustrien arbeider med kontrakter som ble inngått før krisen og mange av disse aktørene hadde aktivitetsnivå som tidligere år. Denne del av næringen vil merke virkningen av finanskrisen mye hardere i 2010.

Maritim næring hadde i 2009 stor aktivitet med store ordremasser i verftsindustrien og den maritime utstyersindustrien. Industrien gikk inn i 2009 med en god ordremasse som var inngått før finanskrisen. Gjennom 2009 forsterket finanskrisen situasjonen i de maritime næringene både internasjonalt og nasjonalt; skip i opplag øker, også norske offshorefartøyer er i opplag, kontraktørken ved verftene internasjonalt og nasjonalt fortsetter, bare noen få nye ordrer ved norske verft ble oppnådd i 2009. Redusert aktivitet innen verft-, utstyers- og tjenestesektorer som skipsdesignere har vært merkbare gjennom 2009.

Den 04.11.09 sendte Innovasjon Norge et innspill om tiltak for skips-, offshoreverftene og de maritime utstyersleverandørene til Nærings- og handelsdepartementet. I innspillet foreslås både økte rammer på utvalgte ordninger i Innovasjon Norge samt nye ordninger; kompetanseprogram og ordninger innen markedsaktiviteter. Innovasjon Norge ikke mottatt noen tilbakemeldinger fra Departementet utover det ordinære oppdragsbrevet for 2010.

Innovasjon Norge forventer at vi i 2010 kan oppleve det som sannsynligvis vil omtales som en verftskrise. Likeså redusert aktivitet i andre deler av den norske verdikjeden i bygging av skip samt leveranse til skip som bygges i utlandet.

Kultur- og opplevelsesnæringene

Sektor kultur- og opplevelse omfatter både kulturnæringene og kulturbasert næringsliv, som er et stort og sammensatt område. Næringene er umodne, og kommersialiseringsutfordringen er stor. Innen sektoren er det valgt å konsentrere mye av innsatsen om de fem prioriterte kulturnæringene film, musikk, design, arkitektur og dataspill. Det er innen sektoren kultur og opplevelse vi finner en stor del av Innovasjon Norges innsats overfor tjenesteytende næringer.

Finanskrisen har slått ulikt ut for kulturnæringene, med forholdsvis store konsekvenser for flere av de store selskapene innen media. Generelt har manglende kapital og nedgang i etterspørselen slått negativt ut.

Arbeidet med å operasjonalisere satsingen, tilpasse Innovasjon Norges tjenester og bygge opp den interne kompetansen innen sektoren har fortsatt i 2009. Det er satt i gang arbeid med å utvikle interne strategier på film, dataspill og møbeldesign, og fagteamene er aktivisert.

Innovasjon Norge har i noen år arbeidet aktivt for å etablere et nettverk for norsk mote. I februar 2009 ble Norsk Moteinstitutt (NMI) offisielt åpnet med kronprinsesse Mette-Marit og næringsminister Sylvia Brustad tilstede. Innovasjon Norge har bidratt med 1,7 mill. kroner og vært en pådriver i forbindelse med etableringen. NMI vil samle hele verdikjeden og gjøre norsk mote til en anerkjent merkevare i Norge og internasjonalt. Som ledd i den internasjonale satsingen har norske motedesignere deltatt på den årlige moteuken i København, som er en av de fem største i Europa med innkjøpere fra hele verden. En lang rekke verdiskapende aktiviteter var inkludert i eventet, som inneholdt utstillinger, moteshow, mediedekning og networking. I 2010 planlegges også motefremstøt i New York.

Våren 2009 arrangerte Innovasjon Norge et regionalt sektormøte i Oslo. På møtet presenterte åtte av Innovasjon Norges utekontorer resultatene fra de første fasene i et hjemhentingsprosjekt, og det ble avholdt speed-meetings mellom kulturnæringene og Innovasjon Norge. Sektormøtet samlet om lag 55 deltakere fra næringslivet og Innovasjon Norges kontorer ute og hjemme. Målet var å igangsette et tettere samarbeid mellom kulturnæringene og Innovasjon Norge, i håp om å få flere norske kulturbedrifter interessert i det internasjonale markedet. NRK2 viste interesse for sektormøtet, og sendte følgende rapport <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/480151>

Norge var representert på designutstillingen 100 % Norway for sjette gang under den årlige London Design Festival i september. Utstillingen er et av norsk designs flaggskipprosjekter i utlandet, og skal bidra til å posisjonere Norge som en ettertraktet designnasjon. På utstillingen denne gangen deltok om lag 25 norske produsenter og designere innen møbel- og interiørdesign. Innovasjon Norge samarbeider med distriktskontor utland/Ambassaden i London, Norsk Designråd og Norsk Industri/møbel om prosjektet.

100 % Norway utstillingen har både en profileringsmessig og kommersiell innretning. Den høster stor oppmerksomhet i britisk og internasjonal designpresse (i 2009 hadde dekningen i internasjonal presse en verdi på 720 000 pund mens kostnaden var 23 000 pund). 90 % av deltakerne var svært fornøyd med prosjektet, og de fleste har oppnådd konkrete forretningsmessige avtaler.

Utstillingen "100 % Norway" videreføres under møbelmessen i Stockholm i februar 2010 og planlegges også videreført i Danmark samme år. Det er under vurdering om

utstillingen skal bli et verktøy for omdømmebygging av Norge og norsk design, som kan flyttes til flere markeder og på sikt også omfatte andre næringer enn møbel- og interiørdesign.

FRAM kultur er etterspurt i kultur- og opplevelsesnæringene, og det er startet opp flere nye prosjekter i 2009. Fra programmet ble utviklet og til nå er det over 25 prosjekter som er avsluttet, som pågår eller er under planlegging. Det er også utviklet et eget FRAM for kulturhåndverkere som startet som pilot i Nordland i 2009 og forventes avsluttet i 2010. FRAM kultur skal evalueres i første halvdel av 2010.

4.1.2.3 Sektoruavhengige programmer og tjenester

Kvinner i Fokus, tiltak rettet mot kvinner i etablerte bedrifter
Innovasjon Norges særskilte kvinnesatsingen bestod i 2009 av følgende tilbud:

Fyrtårn

Fyrtårn er et leder- og bedriftsutviklingsprogram for kvinner som allerede har lyktes som bedriftseiere eller bedriftsledere. Målsettingen er å få frem kvinner, bidra til å videreutvikle deltakerbedriftene, synliggjøre dem, bygge nettverk, samt motivere andre kvinner til å starte og utvikle egen virksomhet.

Programmet startet i 2000 og totalt har det deltatt 200 Fyrtårn. Deltakerne har kommet fra hele landet og representerer mange ulike bransjer. Det startet et nytt program med 21 deltakere i 2009. Søkingen til programmet øker fra år til år. Deltakerne kom fra hele landet og med ca. 75 % fra distriktene. Ut fra evalueringer foretatt på samlingene var alle deltakerne fornøyde/svært fornøyde med programmet. På mediatreningen oppnådde man en score på 5,37 hvor 6 er høyest mulige karakter.

Det ble dessuten arrangert en Fyrtårnkonferanse i 2009 for alle tidligere deltakere. Dette for å gi ytterligere kompetansepåfyll, og for å bygge nettverk på tvers av årskull.

Ledermentor

Ledermentor er en lederutviklingstjeneste for kvinnelige ledere hvor hver deltaker (adept) får sin egen mentor. Målsettingen er å få flere kvinner inn i høyere lederposisjoner og styrer ved å støtte dem i deres karriereutvikling.

Programmet startet i 2001 og det har deltatt 430 kvinner og menn enten som adepter eller mentorer. Ledermentor Reiseliv, Øst og Vest ble startet i 2009. Hvert av kursene har deltakelse av 16 adepter og 16 mentorer. For Reiseliv kom deltakerne fra hele landet, for Øst fra Østlandsfylkene og for Vest fra sør og vestlandsfylkene. Det har vært ca. 60 % deltakelse fra distriktene på kursene.

Evalueringer foretatt på samlingene viser at ca. 95 % er veldig fornøyde og ca. 5 % er fornøyde. Deltakerne uttrykker at de er veldig fornøyde med den personlige ledelsesutviklingen, sin mentor, samlingene generelt hvor de får møte andre ledere (nettverk), samt strategiopplegget.

Styrekandidatbasen

Formålet er å bidra til profesjonalitet i styrerommene. På den måten legges det til rette for innovasjon og nyskaping i næringslivet basert på kompetanse, nettverk og mangfold.

Deltakere som har gjennomført kompetansehevingskurs og bestått eksamen blir tilgjengelig i Innovasjon Norges Styrekandidatbase. Her kan de som ønsker å rekruttere nye styremedlemmer gå inn og finne godt kvalifiserte styrekandidater til sine styrer.

Det er nå 2 300 kvalifiserte kvinner og menn som er søkbare i Styrekandidatbasen. Ca. 60 % av disse kommer fra distriktene. Mer enn 80 % av kandidatene har både leder og styreerfaring. Effektstudien for 2008 viste at nesten 40 % i basen fikk forespørsel om styreverv siste år. I 2009 ble det gjennomført en annonsekampanje for å øke rekrutteringen fra basen.

Kompetanseprogrammet

Kompetanseprogrammet består av kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR - Landsdekkende kompetansetilbud innen bedriftsutvikling, ledelse, strategi og internasjonalisering.

FRAM retter seg mot små og mellomstore bedrifter med motivasjon og potensiale for vekst. Hensikten er å øke målgruppens langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og innovasjonsevne. NAVIGATOR fokuserer på internasjonalisering. Formålet er å styrke bedriftens evne til å øke hastigheten og redusere risikoen ved internasjonal satsing. Dette skjer bl.a. gjennom spesifikke internasjonaliseringsprosjekter i hver bedrift.

Tjenestene leveres hovedsakelig via distriktskontorene. Utvikling og tilpasning av kompetansetjenestene skjer i tråd med Innovasjon Norges satsinger og programmer.

NAVIGATOR har i 2009 slutført en krevende rekrutteringsprosess med nye prosjektledere, og de bidrar allerede i utviklingen av et revitalisert og moderne NAVIGATOR. Kvinneandelen er skuffende, men det er iverksatt tiltak som skal motvirke dette ved neste korsvei.

FRAM leverer gode, konkrete resultater. Dette ved siden av gjennomgående positive deltagerevalueringer gjør tjenesten populær i mange av Innovasjon Norges satsinger og sektorer, dette er erfaringer vi tar med oss i NAVIGATOR. På denne bakgrunn ser vi positivt på utsiktene for 2010 og 2011.

Vi har i 2009 hatt 2 samlinger med Prosjektledere. På samlingene har ekstern og intern kompetanse bidratt til å løfte ikke bare Innovasjon Norge ansatte, men også prosjektlederkorpsset særlig på temaene CSR, Sosiale medier og Design/strategisk posisjonering.

Teamet har dessuten hatt tjenesteanvar for alle kompetansetjenestene som ligger inn under Kvinner i fokus. Antall program, deltakere mv. fremkommer under Kvinner i fokus, se Detaljrapporten 2009.

I samarbeid med Marin sektor har vi koordinert, kvalitetssikret og evaluert kompetanseprogram for sjømatnæringen i regi av Norges Handelshøyskole, dette programmet gir 30 studiepoeng.

FRAM

Kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR leveres hovedsakelig via distriktskontorene.

Totalt antall FRAM-prosjekter *bevilget* i 2009 (Ca. antall deltagere/bedrifter)

Tjeneste	Antall prosjekter	Antall deltakere	Antall bedrifter
FRAM Si (strategi og innovasjon)	9	180	90
FRAM E (entreprenør)	4	80	40
FRAM A (agro)	1	24	12
FRAM K (kultur)	3	64	32
FRAM Mikro	1	20	10
Total	18	328	184

FRAM har prioritert unge deltakere i 6 av de overnevnte prosjektene og kvinner i 3.

En "standard" FRAM-gjennomføring har en varighet på ca. 18 mnd. Det fører til at i tillegg til 18 prosjekter bevilget i 2009 var 45 prosjekter i ulike faser av sin FRAM-prosess. Aktiviteten er god, og med totalt 48 løpende prosjekter 31.12.09. Enkelte av prosjektene er i en sonderings-/rekrutteringsfase, men samtlige forventes å starte opp første halvår 2010. Det er FRAM-aktivitet i alle landets fylker ved utgangen av 2009.

Ulike aktiviteter er igangsatt for å bidra til å øke kvinneandelen i FRAM, og tiltakene fungerer. Andelen i 2009 er ca. 40 % - opp ca. 5 % fra 2008.

FRAM-Mat

Et pilotprosjekt bestående av 10 bedrifter fra Hedmark og Oppland deltar nå i nyvinningen FRAM-Mat. Sektoren har en del spesielle utfordringer, så deltagerbedriftene får ikke bare levert standard "FRAM-medisin". Nofima Mat bidrar med relevante matfaglige temaer, både gjennom individuell rådgivning og gjennom presentasjoner av spesielt utviklede moduler på samlingene.

Evalueringene så langt tyder på at prosjektet har fått en meget god start, og vi regner med konkrete, positive resultater i årsrapporten for 2010.

FRAM leverer gode, konkrete resultater. Dette ved siden av gjennomgående positive deltagerevalueringer gjør tjenesten populær i mange av Innovasjon Norges satsinger og sektorer. Dette er erfaringer vi tar med oss i NAVIGATOR. På denne bakgrunn ser vi positivt på utsiktene for 2010 og 2011.

Næringsrettet Design

Det er gjennomført 136 designformidlinger i 2009. Målet var 130 formidlinger. Ved årsskiftet er 29 forprosjekter igangsatt (utvikling av merkevarestrategi eller gjennomføring av brukerstudier). Dette er nye typer prosjekter som ble innført i 2009 for å sikre sterkere strategisk forankring eller kartlegge muligheter for produktforbedring/ innovasjon i forkant av et designprosjekt. Ved årsskiftet er 150 bedrifter i prosess med designrådgivning fra Innovasjon Norge. Dette er mer enn en fordobling fra 2008.

Sommerdesignkontor 2009 ble gjennomført med 23 bedrifter i Bø i Telemark, Fredrikstad og Lyngen. Dette er fortsettelsen av samarbeidet mellom Bedriftsforbundet, Institutt for produktdesign NTNU og Innovasjon Norge.

Seminarer og workshops for ulike bransjer er gjennomført i samtlige fylker. Designskolen, som var et tilbud for småskala matprodusenter og reiseliv, er blitt erstattet med et nytt kompetansehevende kurs for alle bransjer; Pro 1: Merkeledelse og strategisk posisjonering. Kurset er blitt konseptualisert i 2009 og gjennomført som pilot i Sogn & Fjordane. Pro 1 er planlagt gjennomført i samtlige fylker i 2010.

Norsk Mote Institutt er etablert i Oslo/Akershus, og Innovasjon Norge var med i juryen for Nåløyeprisen. Grafill, den norske organisasjonen for visuell kommunikasjon, innførte Næringslivsprisen i 2008. Også her var Innovasjon Norge med i juryen i 2009.

Gode bedriftscases er beskrevet og brukes til mobilisering av flere designbrukere. I 2009 lanserte vi en ny designutstilling på hovedkontoret i Innovasjon Norge som skiftes ut to ganger i året. Formålet er å vise gode eksempler på hva bruk av profesjonell design har betydd i bedriftenes forretningsutvikling.

BIT-programmet

BIT-programmet er utviklet som et konsept innenfor elektronisk forretningsdrift hvor programmets plattformmodell er sentral. Dets næringspolitiske rolle ligger i hovedsak innenfor det vi kaller prosessinnovasjon, men det er også sterke tjeneste- og produktinnovative elementer i programmet. Hensikten med programmet er å

modernisere sektorer gjennom å tilrettelegge for effektive prosesser (vareinformasjon og forretningskommunikasjon) i bedriften og effektive prosesser mellom produksjon og marked. Gjennomføring av BIT-prosjekter er basert på samarbeid mellom bedrifter, bransjeorganisasjoner og Innovasjon Norge. Innovasjon Norge har det strategiske ansvaret, mens prosjektledelsen legges til bransjeorganisasjoner.

Det har vært åtte operative bransje-, sektor- og internasjonale prosjekter i gang i 2009:

- Refleks (IKT Norge) – et internasjonalt bransjeprosjekt
- Extra, under EUs Cornet program (IKT Norge) – et internasjonalt bransjeprosjekt
- BIT Møbel Internasjonal (HSH) – et cross boarder-prosjekt
- BuildingSmart/BIT Bygg (Boligprodusentene) – nasjonalt og internasjonalt prosjekt i samarbeid med 40 nasjoner
- BIT Fisk (FHL) – Internasjonalt prosjekt (oppdrett/laks)
- BIT Næringsmiddel og dagligvare (ECR) - verdikjedeprojekt
- BIT Reiseliv (NHO Reiseliv) - verdikjedeprojekt
- BIT Kulturhåndverk (Norges Gullsmedforbund / NHO Håndverk) – prosjekt i samarbeid med flere sektorer (Cross Business-prosjekt)

Alle prosjektene innbefatter pilotbedrifter fra et bredt antall fylker. Over 60 % av pilotbedriftene kommer fra distriktskommuner.

SkatteFUNN i 2009

SkatteFUNN er en offentlig støtteordning som skal bidra til økt nyskaping og innovasjon i norsk næringsliv. Formålet er at prosjekter som godkjennes skal fremskaffe ny kunnskap, informasjon eller erfaring som igjen fører til nye eller bedre produkter, tjenester eller produksjonsmåter. Skattefunn er en rettighetsbasert og lovregulert ordning for alle skattepliktige foretak i Norge. Små og mellomstore foretak (SMB) får 20 % skattefradrag av prosjektkostnadene. Alle andre får 18 %.

Ordningen eies av Norges Forskningsråd. Innovasjon Norge representerer førstelinjetjenesten overfor søkerbedriftene og gir råd og veiledning, behandler og kvalitetssikrer søknaden og innstiller overfor NFR som har den besluttede myndighet. Saksbehandlingen skjer kundenært på våre distriktskontor, og ordningen inngår som en del av vår samlede tjenesteportefølje. Medgått tid til arbeid med SkatteFUNN i Innovasjon Norge beløp seg til 6 600 timer i 2009.

Det er innsendt og behandlet nesten 2100 søknader i 2009, noe som er omtrent på samme nivå som for 2007 og 2008. Antallet ser ut til å ha stabilisert seg på dette nivået etter at antallet søknader har gått gradvis ned fra toppåret 2003. De prosjektene som ble godkjent i 2009 har en samlet kostnad på 4,1 mrd kr med et forventet skattefradrag på i alt 690 mill kr.

SkatteFUNN har et særlig godt forfeste i sentrale strøk der alternative offentlige støtteordninger til FoU er mindre tilgjengelig. De største sektorene i SkatteFUNN-sammenheng er IKT, olje/gass, marin/sjømat, maritim og helse.

Det er et løpende operativt samarbeid mellom Innovasjon Norge og Forskningsrådet i håndteringen av SkatteFUNN-ordningen.

4.1.3 Arbeidsområde 1C - Næringsmiljøer og innovasjonssystemer

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til utvikling av lokale, regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

4.1.3.1 Innledning

I strategien for perioden 2009-2013; Et tydeligere Innovasjon Norge er det definert tre strategiske arbeidsområder: Entreprenørskap, Vekst i bedrifter og Innovasjonsmiljøer. Resultatmålet for området Næringsmiljøer og innovasjonssystemer faller naturlig sammen med det strategiske arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer, som er knyttet til langsiktige, forpliktende samarbeidsprosesser.

Innovasjon Norge skal bidra til å sikre flere bedrifters muligheter til å innovere i samspill med andre aktører for økt konkurransekraft og verdiskaping og det innebærer å utvikle og forsterke organiserte prosesser for samarbeid mellom flere aktører med ulik kompetanse.

Innovasjonsmiljøer er grupper av bedrifter, kunnskapsmiljøer og/eller offentlige aktører som kobles gjennom langsiktig og forpliktende samarbeid. Kjerneaktiviteten er å mobilisere og utvikle samarbeidsrelasjoner for å forsterke innovasjons- og utviklingsprosesser. Dette kan skje innenfor regioner, markeder, næringsklynger, verdikjeder eller strategiske allianser.

Arbeidsområdet innovasjonsmiljøer tar opp i seg og videreutvikler den kunnskap og de erfaringer som er etablert i Innovasjon Norge gjennom viktige tjenester og programmer innenfor forpliktende samarbeid, klyngeutvikling og regional omstilling. Området åpner opp et strategisk mulighetsrom, som i begrenset grad er systematisk utforsket hittil, for økt bærekraft og konkurransekraft gjennom å utnytte merverdiene samarbeid kan gi.

Innovasjon Norge skal være en pådriver for utvikling av gode lokale, regionale og nasjonale næringsmiljøer. Vi skal også fremme innovasjonssystemer som utløser flere nyetableringer samt større og raskere vekst i bedrifter og lokalsamfunn enn det enkeltaktører kan oppnå. Innovasjon Norge vil stimulere til økt samarbeid mellom bedrifter, kunnskapsmiljøer og utviklingsaktører om å møte fremtidens utviklingsutfordringer og skreddersy dette arbeidet med utgangspunkt i konkrete utfordringer og muligheter.

Innovasjon Norge fokuserer særlig på følgende tre innsatsområder innenfor *Innovasjonsmiljøer*:

- *Mobilisere visjoner og vekstambisjoner*; Gjennom samspill i nettverk og klynger kan bedriftene realisere nye innovasjoner og samarbeide om vekst og nye markedsetableringer.
- *Økt interaksjon på globale møteplasser, i markeder og verdikjeder*; Internasjonalt samarbeid, kunnskapsutveksling og læring er en forutsetning for fortsatt høy innovasjonsevne og konkurransekraft. Innovasjon Norge skal koble norske miljøer til ledende internasjonale aktører og innovasjonssystemer.
- *Utvikle lokale og regionale infrastrukturer for innovasjon*; For å skape bedre betingelser for gründere og bedrifter er det avgjørende at de er en del av en god infrastruktur i form av f.eks. kvalifisert arbeidskraft, FoU, rådgivning og finansiering. Ansvar for denne type ressurser ligger hos ulike myndigheter

samt offentlige og private aktører. Vi skal sammen med våre samarbeidspartnere bidra til å fasilitere relasjonsbygging og utvikle en så effektiv infrastruktur for innovasjon som mulig.

4.1.3.2 Sentrale programmer og tjenester innenfor arbeidsområdet i 2009

Følgende programmer og tjenester har vært sentrale i 2009 og beskrives nærmere i dette kapitlet (for ytterligere detaljer vises til Detaljrapporten 2009):

- Arena programmet
- Norwegian Centres of Expertise (NCE programmet)
- Regional omstilling
- Forsknings- og utviklingskontrakter
- Bedriftsnettverk
- Marint verdiskapingsprogram
- BIT-programmet

Relasjonene som er skapt i samarbeid gjennom disse programmene og tjenestene, gir effekter på økt læring, informasjonsflyt, kunnskapsspredning og samhandling i tillegg til gjennomføring av konkrete utviklingsprosjekter.

Totalt ble det i 2009 brukt 368 mill. kroner på arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer mot 258 mill. kroner i 2008. Økningen på 110 mill. kroner skyldes i hovedsak at NCE programmet fikk 3 nye prosjekter i 2009 samt periodisering (52 mill. kroner). Videre ble Bedriftsnettverkstjenesten lansert i februar 2009 etter en piloteringsfase i 2008 (10 mill. kroner). I 2009 er det også registrert økt aktivitet knyttet til Innovasjonsmiljøer i Romania-Bulgaria programmet (56 mill. kroner).

Arena-programmet

Arena-programmet hadde pr. 01.01.2010 en portefølje på 19 prosjekter, med 5 nye prosjekter inn og 1 avsluttet i 2010. Ved utlysningen i 2010 var det i alt 13 søknader. 1.252 bedrifter deltok i Arena-prosjekter i 2010.

Antall bedrifter som engasjerer seg aktivt i prosjektene har gått noe ned. Dette har to hovedforklaringer. Den ene er at Arena Integreerte Operasjoner har spisset sin virksomhet og redusert antallet med mer enn 100. Den andre er Innovativ Fjordturisme (nå NCE), som hadde en reduksjon med over 200.

Det har vært en kraftig økning i antall FoU-aktører som deltar aktivt. En hovedforklaring til økningen er det økte FoU-engasjementet i Arena Integreerte Operasjoner.

Det er en nedgang i antall styringsgruppedlemmer når man sammenligner prosjekt for prosjekt. Dette er i all hovedsak en ønsket og naturlig utvikling. Det er lite ønskelig med for store styringsgrupper. Kvinneandelen har økt til 36 %. Høyest andel har Arena Innovative Opplevelser med 60 %.

Virkemiddelapparatet har bidratt positivt til Arenaprojektenes utvikling i 2009. Utløste FoU-/innovasjonsmidler fra virkemiddelapparatet var i 2009 på i overkant av 234 mill. kroner.

Antall innovasjonsprosjekter har gått noe ned. Hovedforklaringen her ligger i nedgangen i prosjektet Innovativ Fjordturisme, som ble et NCE i juni 2009. Samtidig merker vi en klar økning i prosjekter som Trådløs framtid og Innovative Opplevelser. På den annen side ser vi en kraftig økning i antall bedrifter som deltar i prosjektene. Det må ses som en meget positiv utvikling. Det er bedre med et fåtall bredt engasjerende prosjekter, enn mange

med liten deltagelse. IKT Grenland og Arena Beredskap er eksempler på to prosjekter som har hatt en klar økning i bedriftsengasjement rundt innovasjonsprosjektene.

Norwegian Centres of Expertise (NCE)

Programmet gjennomførte åpne utlysninger i 2006 og 2007 og godkjente da henholdsvis 6 og 3 NCE-prosjekter. I 2009 ble det gjennomført en ny og foreløpig siste utlysning. Denne resulterte i åtte innkomne forslag, som ble vurdert av ekspertpanel, programsekretariat og programråd med grunnlag i programmets krav og kriterier. Tre nye NCE-prosjekter ble godkjent:

- NCE Energy and Emissions Trading
- NCE NODE
- NCE Tourism – Fjord Norway

Det har vært en positiv utvikling i både bedrifters og FoU-miljøers deltagelse i prosjektene. Dette er en indikasjon på at utviklingsprosessene vurderes som relevante og at det gir nytteverdi å delta.

Utviklingsprosessene initierer et betydelig antall innovasjonsprosjekter. Tallet på innovasjonsprosjekter er noe lavere enn i 2008, men andelen prosjekter med FoU-partnere har økt. Klyngesamarbeidet har resultert i også et betydelig antall prosjekter med sikte på internasjonal forretningsutvikling. Det er likevel et potensial for økt innsats på dette området, noe som også flere av prosjektene understreker. Tre av prosjektene har tatt initiativ til å få etablert et bedre finansieringsopplegg for å realisere nye forretningsideer som utvikles i klyngene.

Det har vært et klart økende engasjement for å utvikle kompetanseutviklingsaktiviteter. En vesentlig del av dette er samarbeidsprosjekter med utdanningsmiljøer, et område der NCE-prosjektene har lyktes godt med forsterke utdanningsmiljøenes tilbud overfor de regionale næringsmiljøene.

Å initiere innovasjons-, internasjonaliserings-, og kompetanseutviklingsprosjekter er et sentralt formål med klyngeprosjektene og tallene gir en indikasjon på at klyngene synes å lykkes på dette området.

Prosjektene har en høy profileringsaktivitet. Synliggjøring av klyngenes ressurser og ambisjoner er et viktig siktemål i NCE-programmet, og prosjektene synes å legge stor og økende vekt på profileringsaktiviteter.

Programledelsen er gjennomgående fornøyd med utviklingen i prosjektenes aktivitet

Programmet står i 2010 særlig overfor to utfordringer:

- Norske myndigheter besluttet i august 2008 å trekke søknaden om notifisering av norske virkemidler i forhold til EUs regelverk for statsstøtte til forskning, utvikling og innovasjon. Programmet fikk første halvår 2009 utredet prinsipper og praksis i andre lands oppfølging av regelverket, dette som et grunnlag for den planlagte notifiseringssøknaden.

Det er departementet som har ansvar for gjennomføringen av notifiseringsprosessen. Utkast til ny notifiseringssøknad foreligger, men er ikke sendt. Programledelsen har ved en rekke anledninger understreket behovet for økt framdrift i denne saken overfor departementet.

Dagens status innebærer at NCE- og Arena-programmenes finansieringsprinsipper fortsatt ikke har blitt eksplisitt vurdert og godkjent i henhold til statsstøtteregelverket. Inntil nødvendig avklaring foreligger, vil det

fortsatt være knyttet usikkerhet til enkelte sider ved programmets tilbud, særlig den tiårige tidshorisonen.

- Finanskrisen påvirker flere av NCE-klyngene i form av redusert eller forventninger om redusert aktivitet og usikkerhet om framtida. NCE-prosjektene kan spille en viktig rolle i forhold til denne utfordringen, gjennom å initiere strategiske utviklingstiltak for å bevare og fornye kjernekompetanse, utvikle nye tjenester, produkter og markeder. Programmet må følge opp NCE-klyngenes utvikling og vurdere mulige tiltak for å støtte opp under prosjektenes strategiske grep.

Bedriftsnettverk

Den nye nettverkstjenesten startet med 11 pilotprosjekter i 2008 og ble lansert for fullt i 2009. Tjenesten skal imøtekomme behovet som små og mellomstore bedrifter (SMB) har for å etablere kommersielt strategisk samarbeid med andre bedrifter. Tjenesten skal stimulere til utvikling av forpliktende samarbeidsrelasjoner gjennom konkrete forretningsmessige prosjekter.

Tjenesten omfatter fasene forstudie, forprosjekt og hovedprosjekt. Det er gjennom samarbeid med andre bedrifter at potensialet for økt verdiskaping skal tas ut. Der det er viktig vil det være naturlig å samarbeide med andre aktører i innovasjonssystemet, som kunnskapsaktører og offentlig sektor. Et generelt fokus bør være internasjonalt engasjement og vekstpotensial. Der det er muligheter og behov i nettverket for økt samarbeid med utenlandske kunnskaps- og teknologimiljøer, vil dette være positivt.

Tjenesten omfatter finansiell støtte (tilskudd) og faglig støtte til prosjekter i hele landet og er primært rettet mot Innovasjon Norges prioriterte sektorer nasjonalt og regionalt.

Det ble i 2009 gitt støtte til 47 nettverksprosjekter herav 17 forstudier, 22 forprosjekter og 8 hovedprosjekter. Tjenesten startet opp i 2008 med 11 pilotprosjekter. Prosjektene har bransjemessig tyngdepunkt innen reiseliv, energi og miljø, IKT og leverandører til olje og gass. Det er prosjekter i alle fylker bortsett fra Aust-Agder, Østfold og Hedmark. 32 % av prosjektene er lokalisert i de tre nordligste fylkene.

Prosjektene har vanligvis 3-6 bedriftsdeltakere. Det anslås at totalt 200-250 bedrifter var involvert ved årsskiftet. Rammene for 2009 på totalt 12,2 mill. kroner ble fullt utnyttet og bevilget til prosjekter i henhold til gjeldende prioriteringskriterier.

Forsknings- og utviklingskontrakter

Forsknings- og utviklingskontrakter innebærer et forpliktende og målrettet samarbeid mellom to eller flere parter innen næringslivet. Innretningen på programmet er en strategisk modell som innbyr til samarbeid. Totalt ble det i programmet bevilget 369 mill. kroner til bedrifter hvorav ca. 20 % innenfor arbeidsområdet Entreprenørskap og ca. 80 % til Vekst i bedrifter. Programmet er nærmere beskrevet i kapittel 5, Post 2421.72.

Regional omstilling

Regional omstilling er beskrevet i kapittel 4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling. Marint verdiskapingsprogram og BIT-programmet er beskrevet i kapittel 4.1.2 Arbeidsområde 1B - Innovasjon i etablerte bedrifter.

Storbyprosjektet

Storbyprosjektet er ett av flere innovasjonsprosjekter som ble lansert på innovasjonskonferansen "Innovasjon 2010" i 2004. Prosjektet er et pilotprosjekt innenfor en helhetlig nasjonal innovasjonsplan med mål om at Norge skal bli et ledende land på området nyskaping og innovasjon. I hovedsak er prosjektet finansiert av KRD for perioden 2006-2009. Hovedmålet er økt innovasjon og nyskaping i de seks

storbyregionene og bevisstgjøring og styrking av deres rolle som motor for regional og nasjonal innovasjon.

Storbyprosjektets fokus i 2009 har vært gjennomføring av de 5 fellesprosjekter som ble initiert i 2008. De seks deltagerbyene Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø har tatt et hovedansvar for hvert sitt prosjekt. Det deltar mellom tre og seks byer i hvert fellesprosjekt. Disse prosjektene leverer sluttrapport ultimo 2009 eller primo 2010. Temaene for de fem fellesprosjektene er "Storbyens rolle som motor" med Tromsø kommune som hovedansvarlig, "Urbain Audit" med Trondheim kommune som hovedansvarlig, "EnergiMiljø" med Businessregion Stavanger som hovedansvarlig, "KRO – Kultur, Reiseliv og Opplevelser" med Kristiansand kommune som hovedansvarlig og "Mare Life" med Oslo Teknopol som hovedansvarlig.

Det er gjennomført 2 arbeidssamlinger for fellesprosjektene i løpet av året i tillegg til en todagers erfarings- og slutt konferanse for prosjektet i Oslo i november 2009. I tillegg har de fleste byene også fått støtte til individuelt arbeid knyttet opp mot Storbyprosjektet.

Storbyprosjektet ble formelt avsluttet pr. 31.12.2009, men sluttrapport inklusive resultater fra følgeevalueringer ferdigstilles medio 2010. Storbyprosjektet har bidratt til å forsterke samarbeidet mellom de 6 storbyene. Byene ønsker å videreføre dette samarbeidet etter pilotprosjektet og har startet en prosess for å finne en god måte å gjøre dette på.

4.2 Delmål 2: IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet

Økt globalisering fører til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge. Internasjonal tilstedeværelse, kontakt og samarbeid har betydning for å fremme et innovativt norsk næringsliv. Innovasjon Norge bistår bedrifter som har eller ønsker å ha et internasjonalt engasjement.

Innovasjon Norges medvirkning skal bidra til at bedriftens internasjonaliseringsarbeid går enklere og raskere og med minst mulig risiko. Internasjonalisering er en tverrgående dimensjon og er en integrert del i alle Innovasjon Norges tjenester og programmer. Innovasjon Norges medvirker i alle faser fra Idéavklaring, Utvikling, (internasjonal) Markedsintroduksjon og Vekst.

Innovasjon Norges internasjonaliseringsarbeid er konsentrert om tre områder:

1. Innhente og spre informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold
2. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter
3. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap

4.2.1 Arbeidsområde 2A - Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter

4.2.1.1 Innledning

Innovasjon Norge skal gjennom arbeidet med å innhente og gi informasjon og kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, fokusere på å bidra til at norsk næringsliv kan identifisere markedsmuligheter for norske produkter og tjenester og norskutviklet teknologi.

4.2.1.2 Hjemhenting av kunnskap

Tjenesten *Hjemhenting av kunnskap*, omfatter både dette arbeidsområdet, Innhente og gi informasjon/kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold, og Arbeidsområde 2 C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap. Av praktiske årsaker har vi valgt å kun omtale Hjemhenting under Arbeidsområde 2 C i Kap 4.2.3 nedenfor.

4.2.1.3 Aktivitetsindikatorer

Noen aktivitetsindikatorer for 2009 for arbeidsområdet:

Antall abonnenter Eksporthåndboken ²¹		Antall utsendte nyhetsbrev "Innblikk" ²²	Antall internett-oppslag	Antall besvarelser på GES
Pr. 31.12.09	Nye i 2009	Pr. 31.12.09	Pr. 31.12.09	Pr. 31.12.09
360 (368)	35 (49)	4 500	7825 (7376)	20199 (24014)

(tall i parentes er fra 2008)

Det er registrert at INs uteapparat og avdelinger ved hovedkontoret i 2009 behandlet 20199 generelle kundefølgende om internasjonalisering (GES) fra norske eller utenlandske bedrifter, organisasjoner eller institusjoner. I tillegg kommer enkle og mindre henvendelser som ikke er registrert slik at vi ikke har grunnlag for å konkludere at antall henvendelser er lavere enn i 2008.

Antall handelstekniske kurs 2009

	Antall kurs	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB andel %	Kvinneandel %
Handelstekniske kurs	6	89	68	70	56
Bedriftsinterne kurs	15	100	10	57	50
Totalt	23	189	78		

²¹ Antall bedrifter (der flere fra samme bedrift er oppført som abonnenter, blir abonnentene ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. abonnementet telles 1 gang pr. bedrift) som abonnerer på Eksporthåndboken pr. 31.12.2009 er 360. Antall registrerte brukere er ca 550. Selv om det har blitt 35 nye abonnenter i 2009 har 44 bedrifter sagt opp abonnementet i løpet av året. Netto endring er følgelig på minus 9 abonnenter.

²² EksportAktuelt har blitt erstattet av nyhetsbrevet Innblikk, som har vært benyttet i 2009.

Det ble i 2009 arrangert totalt 6 handelstekniske kurs, innen følgende områder; Bruk av eksportdokumenter, EUs tollbestemmelser og frihandel og Grunnkurs i internasjonal handel.

Det var i 2009 fortsatt fokus på kortere kompetanseprogrammer for nye og små eksportbedrifter, der kursene arrangeres i samarbeid mellom Handelsteknisk avdeling og distriktskontorene.

Etterspørselen etter kurs i 2009 var lavere enn tidligere år, og det ble arrangert færre kurs. Av fire planlagte Grunnkurs i internasjonal handel, ble to kurs (i Tromsø og Trondheim) avlyst på grunn av liten oppslutning. Den reduserte etterspørselen kan sees i sammenheng med finanskrisen og nedgangen i norsk vareeksport. Vareeksportører er hovedmålgruppen for handelstekniske kurs.

Det ble gjennomført to todagers Grunnkurs i internasjonal handel (i Oslo) med til sammen 22 deltakere.

Kurs i Bruk av eksportdokumenter ble arrangert regionalt i samarbeid med IN Hordaland.

I tillegg til det åpne kursprogrammet ble det arrangert 10 bedriftsinterne kurs/rådgivningsoppdrag med totalt ca. 100 deltakere.

4.2.1.4 Arbeid med informasjon og kunnskap om internasjonale markedsforhold - Handelsteknisk avdeling

Innovasjon Norges arbeid med å bistå norsk næringsliv med handelstekniske problemstillinger består i hovedsak av svar på henvendelser, nyhetsformidling, publikasjoner og netjtjenester, kurs- og seminarvirksomhet samt rådgiving.

Innovasjon Norges har besvart rundt 2500 handelstekniske spørsmål i 2009, der henvendelser rundt toll- og avgifter (moms), dokumentasjon, leveringsbetingelser og internasjonale kontrakter er blant de vanligste. Antall henvendelser i 2009 er på samme nivå som i 2008.

4.2.1.5 Publikasjoner og netjtjenester

For å sikre at norske eksportbedrifter er oppdatert på forandringer i markedsforhold og markedskrav, publiseres nyheter i Eksport håndboken, i nyhetsbrevet Innblikk, og på www.innovasjon Norge.no.

www.eksporthandboken.no er en internettjeneste som tilbyr norske eksportbedrifter enkel, rask og sikker informasjon om importforhold og importkrav i 190 utenlandske markeder. Eksport håndboken hadde ved utgangen av 2009 360 abonnenter og totalt rundt 550 brukere.

Innovasjon Norge utgir veiledere innen praktisk eksportarbeid og markedsadgang. Eksempler på publikasjoner er "Håndtering av risikoer, rammebetingelser og regler innen eksport" og "Veileder i bruk av Eksportdokumenter".

www.eMarketServices.com er et internasjonalt samarbeidsprosjekt (5 land) ledet av Innovasjon Norge for å fremme bruken av B2B elektroniske markeds plasser for å nå nye kunder og markeder. Nettsiden er spesielt beregnet for SMB med internasjonale vekstambisjoner og ble besøkt av ca. 80 000 (unike brukere) i 2009.

Reiselivssatsingen utvikler og distribuerer markedsdata gjennom å tilgjengeliggjøre markedsrapporter, markedsdata og statistikk gjennom satsingens nettside. <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/>.

4.2.1.6 EU-arbeidet i Innovasjon Norge

EU-arbeidet har en lang tradisjon i Innovasjon Norge, fra det ble startet opp i 1991. Da opprettet Norges Eksportråd EU-informasjonskontoret for næringslivet med støtte fra Utenriksdepartementet.

Innovasjon Norge, ved avdeling for Europasaker i divisjon TP, er nasjonal koordinator for Enterprise Europe Network (EEN), Europakommisjonens store satsing på små og mellomstore bedrifter i Competitiveness and Innovation Programme (CIP). Nettverket består av 4000 rådgivere i 600 organisasjoner i Europa. Innovasjon Norge koordinerer nettverket i Norge. I Innovasjon Norge er de ansatte EU-rådgivere på Innovasjon Norges distriktskontor i Bodø/Narvik, Bergen, Kristiansand, Trondheim og Oslo/Akershus og dette arbeidet er organisert gjennom innovasjon Norges program Bedrift i EU og rådgivningstjenesten EU-rådgivning. I tillegg til Innovasjon Norge, deltar SINTEF, NOFIMA Mat, Norut og Iris med teknologirådgivere i Enterprise Europe-nettverket.

Nettverkets hovedoppgaver er å øke norske bedrifters konkurranse- og innovasjonsevne gjennom å:

- Hjelp små og mellomstore bedrifter i å utnytte Norges tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen, herunder markedsadgang og finansieringsmuligheter.
- Teknologigjennomgang i bedrifter, kobling mot teknologipartnere i andre land, teknologioverføringsavtaler.
- Mobilisere flere bedrifter inn i EUs rammeprogram for teknologi og utvikling (FP7).

I 2009 ble EU-rådgiverstillingen flyttet fra distriktskontoret i Sogn og Fjordane til Hordaland for bedre å kunne ivareta behovene i regionen. Fra før hadde kontoret i Hordaland en deltidsansatt teknologirådgiver som inngår i Enterprise Europe Network. Til sammen 7 personer er følgelig ansatt ved Innovasjon Norges distriktskontorer som en del av et operativt fagnettverk på EU. Ved hovedkontorets avdeling Europasaker, er det pr. 31.12.2009 5 årsverk som arbeider med EU/EØS.

Innovasjon Norge har arbeidet med flere EU-relaterte prosjekter i 2009. Nettsidene www.bedriftieu.no oppgraderes kontinuerlig og fungerer som et oppslagsverk for EU-rådgiverne samtidig som sidene er rettet mot bedriftenes behov for informasjon om muligheter og plikter i Det indre marked. Det er i 2009 arbeidet for en tettere integrering i Innovasjon Norges nye nettsider. Innovasjon Norge utgir et elektronisk nyhetsbrev med nytt fra det indre marked og informasjon om muligheter som møteplasser og EU-programmer.

Innovasjon Norge arbeider med EUs innovasjons- og entreprenørskapspolitikk gjennom sin rolle som nasjonalt kontaktpunkt og sekretariat for Nærings- og handelsdepartementet på EUs program for konkurransevne og Innovasjon, CIP. Målet med dette arbeidet er at Norge skal få så mye som mulig igjen for deltagelsen i programmet, både finansielt, kunnskapsmessig og profileringsmessig. Innovasjon Norge arbeider aktivt med informasjonsspredning om resultatene som kommer ut av programmets mange studier, analyser, prosjekter og kapitalmuligheter til både myndigheter, bedrifter og virkemiddelapparat. Innovasjon Norge deltar også i Kommisjonens komité på næringsliv og innovasjon sammen med NHD. Innovasjon Norges avdeling for Europasaker er rådgiver både internt og eksternt i forhold til

prosjektdeltagelse inn i dette programmet. CIPcom er navnet på den månedlige bulletinen Innovasjon Norge utgir om innovasjonspolicy i EU. Les mer på www.cipinorge.no.

Innovasjon Norge tilstreber at EU-dimensjonen skal ivaretas bedre innenfor Innovasjon Norges tre strategiske arbeidsområder, våre satsinger og overfor våre målgrupper. EU-dimensjonen skal også hensyntas på program- og tjenestenivå. Dette er et kontinuerlig arbeid som gjøres gjennom året. I 2009 ble det arbeidet med å få synergier av EU-rådgivningen og den internasjonaliseringsrådgivningen som foregår på utekontorene. I 2009 ble Innovasjon Norge med i 2 innovasjonsprosjekter utlyst under CIP og følger i tillegg flere andre prosesser blant annet om innovasjon i tjenester på europeisk nivå.

Innovasjon Norges avdeling for Europasaker har i 2009 støttet opp og vært aktivt med på utvikling av nytt program på grønn innovasjon, som kan bli en del av de nye EØS-ordningene. I dette arbeidet har vi arbeidet tett med Nærings- og handelsdepartementet og vært rådgiver for departementet i arbeidet med prosessen. Samarbeidet med UD er også svært godt ift. disse prosessene og Innovasjon Norge er representert i forskjellige arbeidsgrupper i dette arbeidet.

Innovasjon Norge publiserte kundeundersøkelsen, *Fungerer EØS-avtalen*, i 2009 ifm. EØS-avtalens 15-årsjubileum. Undersøkelsen hadde i underkant av 2000 respondenter fra norske små- og mellomstore bedrifter og omhandlet bedriftenes kår som en del av Det indre marked gjennom EØS-avtalen. Svarene fra kundeundersøkelsen vil brukes som en del av underlagsgrunnlaget i utvikling av nye tjenester for bedriftene knyttet til EU og EØS.

4.2.2 Arbeidsområde 2B - Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet

4.2.2.1 Innledning

Økt globalisering fører til at norsk næringsliv møter stadig hardere internasjonal konkurranse, både på utenlandsmarkedene og hjemme i Norge.

Globaliseringen innebærer at stadig flere land og befolkningsgrupper blir integrert i verdensøkonomien med en økende handel på tvers av land og verdensdeler som en konsekvens. Norge har en åpen økonomi som er stadig mer sammenvevd og avhengig av internasjonale konjunkturer.

Globaliseringen gir større muligheter i form av økt tilgang på markeder og kunnskap, men også tøffere konkurranse i form av flere internasjonale konkurrenter. Samtidig oppleves økende internasjonal konkurranse på hjemmemarkedene.

For å sikre fremtidig konkurransekraft og vekst, må bedrifter være bevisste på de mulighetene og utfordringene som globaliseringen byr på, og bygge sine konkurransefortrinn på økt innovasjon og kompetanse.

Innovasjon Norge legger til grunn at internasjonal markedsorientering handler om å være seg bevisst hva som skaper bedriftenes konkurransekraft.

4.2.2.2 Aktiviteter i 2009

Nedenfor er en kort oppsummering av resultatene i 2009 innenfor ulike programmer og tjenester som hører inn under arbeidsområdet.

Programmet Internasjonal vekst

Utekontorene har levert 234 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter, del-finansiert gjennom Internasjonal Vekst-programmet. I tillegg kommer Markedssjekker og mindre oppdrag. Det offentlige tilskuddet utgjør 16 mill. kroner. Disse fordeler seg på 10 mill. kroner som matcher brukerbetalingen fra bedriftene, 2 mill. kroner til Markedssjekker (som finansieres 100 % av Internasjonal Vekst-programmet) og 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedriftene.²³

Felles arbeidsprosesser er innført

Hovedprogramaktiviteten i 2009 har vært å få utviklet, dokumentert og implementert felles arbeidsprosesser, guidelines metodikk og maler for leveranse av internasjonale rådgivningstjenester og Internasjonal Vekstprogrammet. Hovedhensikten har vært å sikre at alle bedrifter får levert jevn og høy kvalitet i tjenestene, uavhengig av hvilket geografisk marked og utekontor de er involvert med, og samtidig sikre at rådgiverne

---

²³ Statistikkgrunnlaget er endret ift. tidligere år. For 2009 viser tallene prosjekter (oppdrag) som det har vært arbeidet med i løpet av året, (helt uavhengig av om prosjektene ble startet opp tidligere enn 2009, eller avsluttet senere). Alle tall er regnskapstall (fakturerte beløp eller førte timer). Endringen medfører at tallene ikke er direkte sammenlignbare med fjorårets tall.

både på utekontorene og distriktskontorene vet nøyaktig sin rolle i samspillet rundt bedriftene.

Dette arbeidet har vært utført i nært samarbeid med ledelsen i Divisjon Utland og Divisjon Norge og alt materialet er lagret i tjenestedatabasen InBusiness og er dermed lett tilgjengelig for alle som er involvert med kundebedriften.

Næringsutvikling og bistand

Innovasjon Norge tilbyr markedskompetanse og representerer en viktig møteplass for næringsliv og bistandsmyndigheter i forhold til utviklings- og vekstmarkeder. Hovedoppgaven er å identifisere og følge opp prosjektmuligheter for norske bedrifter, både for leveranser av varer og tjenester, prosjektsamarbeid, handel og investeringer.

Som en del av dette arbeidet arrangerte Innovasjon Norge i februar i samarbeid med NHO Næringslivets Bistandskonferanse (NBK) som i 2009 ble gjennomført for 17. gang. Med utgangspunkt i Kofi Annans ord: "Det er en utopi å tro at fattigdom kan bekjempes uten næringslivets aktive medvirkning" belyste og drøftet NBK 2009 bedriftenes omdømmerisiko ved handel og investeringer i utviklingsland. Konferansen samlet også denne gangen nærmere 300 deltagere og regnes som den viktigste årlige nasjonale arena for næringsliv og bistand.

Innovasjon Norge administrerer og leder Norads MatchMaking Program (MMP) og Trade and Industry Program Vietnam (TIP) som bidrar til lønnsomt samarbeid mellom norske bedrifter og bedrifter i partnerlandene India, Sør-Afrika og Vietnam. Målgruppen er små- og mellomstore bedrifter med nødvendige forutsetninger for å operere i nye vekstmarkeder. Gjennom disse programmene tilbyr Innovasjon Norge bedriftene et effektivt og rimelig partnersøk og markedsbesøk som kan etterfølges av bl.a. Norads gunstige næringslivsordninger. For hvert av programmene er det satt mål for antall norske bedrifter som skal kvalifiseres inn i programmet og avtaler som skal inngås. For MMP India ble resultatet noe svakere enn i 2008, da det kun ble rekruttert 8 nye bedrifter inn i programmet, mot 15 som var målet. Det ble kun inngått 3 samarbeidsavtaler, som er 4 under målet. Det antas at den finansielle krisen påvirket bedriftenes interesse for India i særdeleshet. I TIP-programmet identifiserte og kvalifiserte vi 15 norske bedrifter, som var 5 under programmålet. Derimot ble det inngått hele 12 samarbeidsavtaler som er det dobbelte av målet, og selve hovedhensikten med MMP. Tilsvarende resultater oppnådde vi i Sør-Afrika, der det ble inngått hele 15 samarbeidsavtaler som var 8 mer enn programmålet for 2009. I 2009 ble mye arbeid nedlagt for å harmonisere de 3 programmene og utvikle det nye Business MatchMaking Programmet (BMMP) som skal operasjonaliseres i 2010.

Gjennom tjenesten eksportbistand til nødhjelpsmarkedet skal Innovasjon Norge veilede små og mellomstore bedrifter og fremme norske leveranser til det internasjonale FN- og nødhjelpsmarkedet. En sentral del av arbeidet består i å tilrettelegge for markedsføring, operasjonalisering og videreutvikling av det norske beredskapssystemet for nødhjelp og katastrofer, NOREPS, samt å lede nettverket som består av bedrifter, myndigheter og frivillige organisasjoner. I 2009 ble markedsføringen av systemet styrket gjennom flere gjennomførte fellesaktiviteter og større tilstedeværelse på nett. To nye bedrifter ble tilknyttet nettverket, en frafalt grunnet endrede rammebetingelser og nettverket består av 20 bedrifter i tillegg til organisasjoner og myndigheter. Tre nye nødhjelpsprodukter ble godkjent og innlemmet i produktporteføljen. Omlegging av norsk humanitær politikk i 2009 har på flere områder konsekvenser for NOREPS, som vil gjøre seg gjeldende fra 2010. Det ble i 2009 også lagt ned betydelig tid på å møte denne utfordringen og sikre et robust system med gode muligheter for næringslivet også med endrede rammebetingelser.

De største leveransene gikk i 2009 til nødhjelpsoperasjonene i Gaza, DR Kongo, Pakistan og Indonesia samt en rekke leveranser til pågående kriser i Afrika. Totale NOREPS-leveranser i 2009 anslås til 160 mill. kroner, hvorav kun 12 % ble finansiert med norske humanitære midler. De øvrige kontraktene vant de norske bedriftene i internasjonal konkurranse i regi av FN og internasjonale hjelpeorganisasjoner.

Programmet for svensk-norsk næringslivssamarbeid (SNNS)

Programmet ble opprettet gjennom en avtale mellom den svenske og den norske regjering og igangsatt i mai 2005 og med siktemål å styrke næringslivssamarbeid over grensene. Programmet måles ihht. til NHDs "Regelverk for forvaltning av norske programmidler til Svensk-norsk industrielt samarbeid (SNNS)" av 20.05.2005 slik:

- Økning i omsetning/handelsutbytte for deltakende foretak
- Av de bedrifter og aktører som deltar i svensk-norske aktiviteter, skal minst 80 % anse at tiltakene har hatt hensiktsmessig effekt.

Innovasjon Norge og Tilväxtverket fikk en totalramme på 50 mill. kroner til felles forvaltning. Programmet er et tilskuddsprogram med maksimalt 50 % tilskudd.

SNNS har i 2009 bevilget tilskudd til 3 norsk-ledede og 6 svensk-ledede prosjekter i 2009. De norskledete prosjektene fikk til sammen tilsagn på 1,6 mill. kroner.

SNNS-programmets 5-års periode avsluttes ved utgangen av 2010. Det vil bli utført en evaluering av ekstern evaluatør som ferdigstilles høsten 2010. Siste styringsgruppemøte er berammet til september 2010.

Forsknings- og utviklingskontrakter

OFU/IFU-ordningen bidrar til utvikling av produkter og tjenester med eksportpotensial. Mer enn 70 % av alle OFU/IFU-prosjektene hadde som formål innovasjon på internasjonalt nivå. Av 214 IFU-prosjekter var 66 (31 %) med en internasjonal kundebedrift i 22 forskjellige land. De viktigste landene med antall prosjekter i parentes var Tyskland (11), USA (10), England (8), Sverige (7), og Nederland (5).

Det er satt av egne ressurser til utekontorene slik at de kan delta i arbeidet med å fram IFU-prosjekter med utenlandske kunde partnere i samarbeid med distriktskontorene. Fagnettverkene innen helse og energi/miljø har blitt orientert direkte om mulighetene. Det har også blitt gjennomført et spesielt framstøt mot London-kontoret for å øke forståelsen av IFU-prosjekter.

Forsvarsanskaffelser og gjenkjøp, industrisamarbeid etc.

Industriutvikling i tilknytning til forsvarsanskaffelser og gjenkjøp - Innovasjon Norge skal bidra til oppfølging av St. meld. nr. 38 (2006-2007) *Forsvaret og industrien – strategiske partnere*. Det skal arbeides aktivt for å få frem flere FoU-kontrakter i tilknytning til forsvarsanskaffelser og gjenkjøp. Innovasjon Norge skal særlig være oppmerksom på mulighetene store forsvarsanskaffelser kan gi for de deler av norsk næringsliv som normalt ikke regnes som en del av norsk forsvarsindustri.

Ovenfor forsvarsindustrien har aktivitetene vært knyttet til oppfølging av industripakkene i fjorårets kampflyanskaffelse, internasjonal profilering og markedsføring av IFU som et virkemiddel i gjenkjøpsprosjekter og i forsvarsindustrien generelt. Forsvarets valg av å innlede kontraktsforhandlinger for kjøp av det amerikanske jagerflyet F-35, medførte at FD har opprettet et nytt industriforum som skal bidra til at industrien i Norge får oppdrag knyttet til anskaffelsen av F-35. OFU/IFU-teamet har en representant i dette forumet. Siden SAAB tapte kampflyanskaffelsen, er det arbeidet aktivt for å "redde" så mange prosjektmuligheter som mulig ved hjelp av bl.a. IFU. På oppdrag fra IFU-teamet har FFI (som ledet industripakke-evalueringene i 2008) samarbeidet med SAAB i å identifisere

prosjekter i sin industripakke som kan være gjenstand for IFU. Det har vært holdt flere møter med SAAB om mulige IFU-prosjekter som SAAB har prioritert.

Russland- og Øst-Europafondene

IN forvalter to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa som sammen med norske investorer kan benyttes til investeringer i Russland, Sentral Asia, Kaukasus, Hviterussland, Ukraina og landene på Balkan (utenfor EU). Investeringsfondene drives på forretningsmessig grunnlag og kan benyttes til egenkapitalinnskudd i næringsvirksomhet i virkeområdet. Det forutsettes minst like stor deltakelse fra norsk næringslivs side. I tillegg forvaltes tilskuddsfondet for Nordvest-Russland som kan gi tilskudd til norske investeringsrettede forprosjekter i Murmansk, Arkhangelsk, Karelen og Nenets.

Gjennom investeringsfondet for Nordvest-Russland ble det i 2009 gjort 5 investeringsbeslutninger på til sammen 13,72 mill. kroner:

- to for selskap u/etablering i regi av Bra Bo Eiendom AS, Bodø, til videreutvikling av kontorprosjekt i Murmansk og utarbeidelse av prosjektplan for realisering av et internasjonalt kontorsenter i Murmansk,
- eksisterende engasjement sammen med GC Rieber Skinn AS (selvneringen i Kvitsjøen),
- eksisterende engasjement sammen med Rambøll Barents AS (engineeringsselskapet i Murmansk),
- eksisterende engasjement sammen med Barel AS (elektronikkproduksjon i Murmansk).

For investeringsfondet for Øst-Europa ble det i 2009 gjort

- en investeringsbeslutning på 4,84 mill. kroner; EMTEK AS for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk hydrokarbon- og metallprospektering,
- to lånebeslutninger på eksisterende investeringer (Biodiversity Development International AS og International School og Management) på til sammen 1,65 mill. kroner,

Det ble også gitt tilsagn om forprosjektstøtte fra tilskuddsfondet for Nordvest-Russland til ett prosjekt på 300 000 kroner; selskap u/etablering i regi av Bra Bo Eiendom AS, Bodø, til videreutvikling av kontorprosjekt i Murmansk og utarbeidelse av prosjektplan for realisering av et internasjonalt kontorsenter i Murmansk.

I tillegg har fondene støttet:

- etablering av Nettverksarena Nord (Murmansk, Arkhangelsk) mellom norske og russiske selskaper i regi av Norsk–Russisk Handelskammer BA sammen med SIVA og DU.
- forberedelse og utgivelse av Polyteknisk ordbok (Norsk-Russisk/Russisk-Norsk), Barentsforlaget AS.

Det var i 2009 høy aktivitet med eksisterende engasjement og med vurdering av nye investeringsprosjekter. De viktigste nye prosjektene som er etablert eller under etablering i 2009 er:

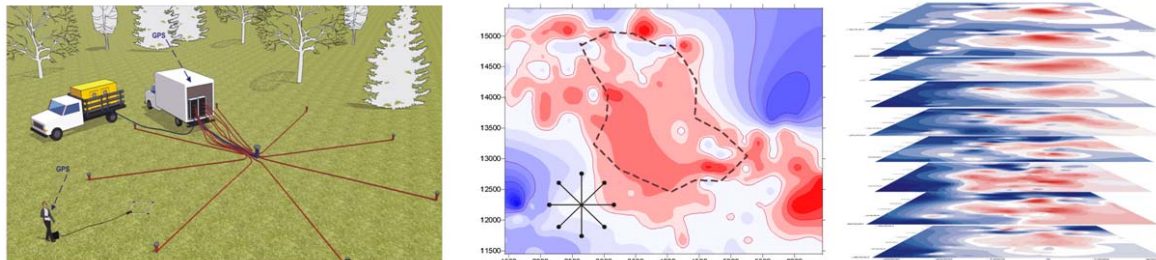
- IBC Murman - 70 000 kvm kontor senter spesielt rettet mot olje og gass selskap i Murmansk, Russland
- BI - etablering av "Business Training Centre" i Murmansk/Arkhangelsk, Russland

- EMTEK - elektromagnetisk prospekteringselskap (Stavanger og Novosibirsk og Tomsk i Russland)
- Storvik Kuban - landbasert oppdrettsselskap i Krasnodar fylke, Russland
- Elbrus - produksjon av margarin, Krasnodar, Russland.

Fondsansatte har i 2009 deltatt/ledet delegasjonsreiser til Arkhangelsk, Ekaterinburg, Krasnoyarsk, Novosibirsk og Tomsk i Russland, hvor man gjennomførte møter med regionale myndigheter, handelskamre, universiteter/inkubatorer og bedrifter. Dessuten har vi ledet den første norske næringsdelegasjonen til Uzbekistan med omfattende møter med nasjonale og regionale myndigheter og organisasjoner.

Et eksempel på fondenes engasjement:

EMTEK AS etablert med to datterselskaper *Emtek Prospecting AS* og *Emtek Monitoring AS* for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk (EM) hydrokarbon- og metallprospektering. EMTEK sitter på to forskjellige patenterte EM-teknologier som er opprinnelig utviklet av uavhengige russiske universitetsmiljøer i Tomsk og Novosibirsk, og er også verifisert gjennom felttester på flere oljefelt og mineralgruver.

Bilaterale samarbeidsprogrammer med Romania og Bulgaria

På vegne av Utenriksdepartementet er IN operatør for de norske samarbeidsprogrammene for vekst og utvikling i Romania og Bulgaria. Dette er nærmere omtalt under kap. 5.7 Utenriksdepartementet.

4.2.3 Arbeidsområde 2C - Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi

4.2.3.1 Innledning

Innovasjon Norge skal gjennom arbeidet med internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap, fokusere på å bidra til at norsk næringsliv

- kan utnytte kunnskap og teknologi som finnes i andre land
- etablerer nettverk og samarbeid med bedrifter og FoU-miljøer i andre land.

Nettverk, studieturer og seminarer

Rapporten for 2008 baserte seg på direkte innrapportering fra alle utekontorene. Siebel, som er INs kundefølgningssystem (CRM) har pt. ikke tilsvarende koder for nettverk, studieturer og seminarer samt både norsk og utenlandsk deltagelse. Det er således ikke tilgjengelig tilsvarende registrering for 2009. Men aktiviteten i uteapparatet i 2009 tilsier at nivået er tilsvarende som for 2008, dvs. ca. 40 nettverk og allianser, ca. 115 studieturer og ca. 135 seminarer.

4.2.3.2 Hjemhenting av kunnskap – Aktiviteter i 2009

Tjenesten Hjemhenting av kunnskap bidrar til at norske bedrifter får relevant informasjon og kunnskap om

- markeder og markedsmuligheter i andre land (arbeidsområde 2A)
- teknologi og kunnskap i andre land (arbeidsområde 2C)

Denne informasjonen er viktig for bedriftenes produkt- og forretningsutvikling samt valg av marked i forbindelse med eksportfremstøt.

Innovasjon Norges organisasjon i utlandet har særskilte oppgaver når det gjelder hjemhenting av teknologi og kunnskap. Det legges stor vekt på å innhente informasjon internasjonalt og formidle denne til nasjonale miljøer. Norske innovasjons- og forskningsmiljøer er avhengig av gode forbindelser til internasjonale kunnskapsmiljøer, internasjonale impulser og kunnskap om markeds- og teknologitrender.

Kontorene i utlandet kan bl.a. bidra i forhold til:

- Hva er internasjonal status mht. kunnskap og viten innenfor det aktuelle fagfelt?
- Hvilke internasjonale miljøer er ledende og arbeider med tilsvarende problemstillinger?
- Hvilke internasjonale industrielle/kommersielle miljøer kan ha interesse av det aktuelle innovasjonsfeltet?
- Hvordan antas markedet å utvikle seg der hvor den aktuelle innovasjon er relevant?
- Hvor skjer det innovasjon som kan være av interesse for norske industrielle/kommersielle miljøer?

Nedenfor følger 2 tabeller som viser ressursbruken på Hjemhentingsprosjekter i 2009.

Økonomisk omfang på hjemhentingsprosjekter i 2009 fordelt på satsingsområde

Satsingsområde	Antall prosjekter ²⁴	Bruker-betaling	Offentlig støtte	Totalt	Bruker-betaling i % av totalen
Energi og Miljø	39	440	12 766	13 206	3,4
Helse	13	0	1 752	1 752	0,0
IKT	12	0	1 662	1 662	0,0
Kultur og opplevelse	9	23	6 381	6 404	0,4
Landbruk	6	0	1 115	1 115	0,0
Marin	13	28	3 433	3 461	0,8
Maritim	10	70	2 270	2 340	3,1
Olje og gass	13	72	2 181	2 253	3,3
Reiseliv	1	0	33	33	0,0
Annet	13	10	2 741	2 751	0,4
Totalt 2009	129	643	34 334	34 977	1,9
Totalt 2008	134	684	35 445	36 129	1,9

(alle beløp i tusen kroner)

Som det fremgår av tabellen ovenfor, ble det arbeidet med i alt 129 hjemhentingsprosjekter i 2009. Det var i 2009, som i 2008, flest hjemhentingsprosjekter innenfor satsingsområdet Energi og miljø.

Økonomisk omfang på hjemhentingsprosjekter i 2009 fordelt på region

Region ²⁵	Antall prosjekter ²⁶	Bruker-betaling	Offentlig støtte	Totalt	Bruker-betaling i % av totalen
Americas	29	255	4 408	4 663	5,8
Baltics and Central Europe	16	0	2 952	2 952	0,0
Norge	18	2	2 222	2 224	0,1
North-East Asia	30	15	8 792	8 807	0,2
Russia	9	28	1 682	1 710	1,7
South & South-East Asia	19	72	2 255	2 327	3,2
Western Europe	53	271	12 024	12 295	2,3
Totalt	129	643	34 334	34 977	1,9

(alle beløp i tusen kroner)

Hjemhentingsarbeidet fordeler seg på samtlige regioner i utlandet. Aktiviteten er størst i regionene Americas, Nordøst-Asia og Vest-Europa. Kontorene i Norge har også arbeidet med flere hjemhentingsprosjekter i 2009.

²⁴ Tallene viser antall hjemhentingsprosjekter som det har vært jobbet med i 2009 uavhengig av når prosjektene ble igangsatt. Det vises til kap. 2 i Detaljrapport 2009 for nærmere informasjon om enkeltprosjekter innen de ulike satsingsområdene.

Noen av prosjektene ligger i grenselandet mot andre tjenester. Innovasjon Norge er i en prosess med tydeliggjøring av avgrensningene mellom tjenester. Det vises til kap. 2 i Detaljrapport 2009 fra satsingsområdene.

²⁵ Tallene for 2009 er fordelt på hvor arbeidet faktisk er utført, mens det før 2008 ble fordelt etter prosjektleders koststed. Grunnen til at Norge kommer inn som egen region på oversikten er at hovedkontoret (HK) og distriktskontorene (DK) har utført arbeid på flere av prosjektene.

²⁶ Merk at sum prosjekter (129) ikke kommer fram som en sum av antall prosjekter på de enkelte regioner fordi flere regioner kan ha bidratt på samme prosjekt.

4.3 Delmål 3: IN skal bidra til å styrke profilen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt

Globaliseringen har gitt næringslivet større muligheter på nye markeder, men også større konkurranse om tilgang til kapital, kompetanse og kunder. Kunder er i økende grad opptatt av hvordan man driver sin virksomhet og om varene eller tjenestene de kjøper, er produsert på en ansvarlig og bærekraftig måte. Arbeidstagerer vektlegger omdømme når de skal velge sin arbeidsgiver og arbeidssted. Mediene og frivillige organisasjoner overvåker næringslivet tett, og slår raskt til om de finner kritikkverdige forhold. Investorer inkluderer omdømmemessige (miljømessige og sosiale) risikoer i sine investeringsanalyser. Næringslivet utfordres til å ivareta samfunnsansvar. Denne utviklingen har skapt økt oppmerksomhet rundt bedrifters, regioners, klyngers, organisasjoners og nasjoners omdømme.

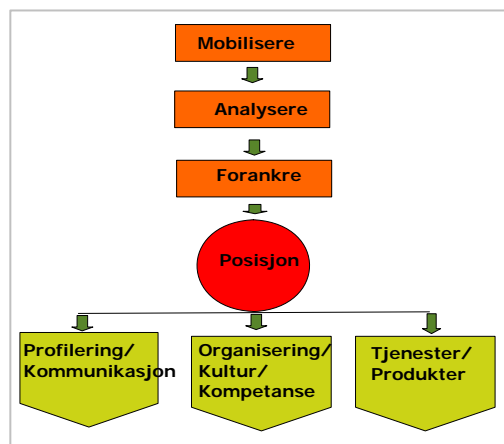
Et sterkt nasjonalt omdømme har avgjørende betydning for norsk kultur- og næringsliv, og skal bidra til at Norge blir en foretrukket samarbeidspartner. Et tydelig og klart bilde av Norge skal videre bidra til å styrke gjennomslagskraften for norske synspunkter internasjonalt.

Behovet for en mer bærekraftig ressursforvaltning er vår tids viktigste utfordring, samtidig som energi- og klimautfordringene innebærer en rekke nye muligheter for næringsutvikling. Den enkelte sektor eller kunde vil søke differensierte og unike posisjoner, men det er naturlig at IN blir pådriver for å kommunisere mulighetene som ligger i tilknytningen til nasjonale verdier.

Innovasjon Norge arbeider for at Norge og viktige sektorer benytter profilering og omdømmebygging til å oppnå internasjonal konkurransekraft.

Til grunn for arbeidet ligger Innovasjon Norges modell for fase-inndelt omdømmebygging.

Gjennom prosessen utfordres norske bedrifter og kunnskapsmiljøer på styrket markedsorientering gjennom å bygge tydelige strategiske omdømmeposisjoner.

Våre mål og ambisjoner innen omdømmebygging skal vi nå gjennom tre delstrategier, der Innovasjon Norges rolle defineres gjennom at:

- Vi skal være pådriver for næringslivets interesser i nasjonale omdømmeprosjekter (se kap 4.3.3)
- Vi skal være en pådriver for omdømmebygging i klynger og på tvers av bransjer og enkeltbedrifter (se kap 4.3.1 og 4.3.2).
- Vi skal være en pådriver for at våre kunder skal benytte omdømmebygging i arbeidet med å bygge internasjonal konkurransekraft.

I 2009 har Innovasjon Norge vært aktive på omdømmebygging innenfor mange områder av vår virksomhet. I de tre neste kapitlene er det gjort nærmere rede for dette.

4.3.1 Arbeidsområde 3A - Profilering av norsk næringsliv

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet og videreutvikle næringslivsrelasjonene mot aktuelle markeder

4.3.1.1 Innledning

Ambisjoner i 2009

Omdømmeanalyser og markedsundersøkelser bekrefter muligheter som ligger i bevisst strategisk posisjonering for bedrifter, klynger og sektorer. Innovasjon Norge ønsker derfor å være en pådriver for økt markedsorientering som en forutsetning for utvikling av slike posisjoner for norske aktører.

Med markedsorientering mener Innovasjon Norge:

- Økt kunnskap om marked, konkurrenter og muligheter for norske bedrifter med vekstpotensial hjemme og/eller ute.
- Bruke kunnskapen til å konkretisere og ta en differensiert og attraktiv strategisk posisjon i utvalgte målgrupper.
- Evnen til å trekke konsekvenser av denne kunnskapen inn i bedriftens utviklings- og innovasjonsprosesser.
  - Markedsorientert produkt- og tjenesteutvikling
  - Langsiktig kultur- og organisasjonsbygging
  - Markedsorienterte kommunikasjons- og profileringsaktiviteter

4.3.1.2 Aktiviteter i 2009

Maritim sektor - utviklingen av en overordnet nasjonal posisjon for det maritime Norge
Innovasjon Norge ledet i 2009, i samarbeid med NIS, Sjøfartsdirektoratet og aktørene i den maritime næringen, et prosjekt for utviklingen av en overordnet nasjonal omdømmeplattform for posisjoneringen av det maritime Norge. Arbeidet baserte seg på målene i "Stø Kurs", regjeringens og næringens strategiplan for de kommende år, og omdømmeanalyser med forslag til posisjon gjennomført i 2008.

Arbeidet har fokusert på forankringen av en internasjonal posisjonering i den enkelte bedrift og klynge, og har konkludert med at den videre implementering av posisjoneringsstrategien vil gå langs to akser:

- Økt fokus på markedsorientering og internasjonal kompetanse i den enkelte bedrift.
- Økt synlighet med tydelig budskap på internasjonale arenaer.

Marin sektor- forstudie for leverandører til oppdrettsnæringen.

Med basis i Innovasjon Norges modell og prosess for strategisk posisjonering har vi støttet og fasilitert en forstudie i regi av Teknologi akvARENA og NCE Aquaculture for å innhente tilbakemeldinger fra viktige markeder om:

- Hvordan norske leverandører til akvakulturindustrien oppfattes
- Hvorfor de oppfattes slik
- Hva man kan bli bedre på

Rapporten med forslag til videre tiltak for økt internasjonal konkurransekraft, ble presentert for bransjen på Aquanor messen i Trondheim i august 2009. Innovasjon Norge er i dialog med aktørene om det videre arbeidet.

Marin sektor – forstudie for omdømmebygging i torskene næringen

Denne forstudien er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom NCE Aquaculture og Eksportutvalget for fisk, og rapporten ble diskutert med næringen på en workshop i Tromsø i oktober 2009. Som en konklusjon ber aktørene EFF og NCE Aquaculture om å ta initiativ til å avklare mandatet, organiseringen og finansieringen av et omdømmeprojekt.

Kultur og Opplevelses sektoren – forstudie/omdømmanalyse av posisjonen til norsk design / norsk møbelindustri i internasjonale markeder

Innovasjon Norge vil være en pådriver for økt bruk av design i næringslivet, og da som et verktøy for implementering av valgte strategisk posisjoner. Samtidig deltar vi i nasjonale omdømmeprojekter der design brukes aktivt i posisjoneringen av Norge.

Vi ser muligheter for synergier i samordning av kommersielle hensyn og nasjonal profilering, bl.a. eksemplifisert gjennom 100 % Norway arrangementet i London.

Innovasjon Norge har støttet en forstudie for Norsk Industri v/Møbelindustrien for kartlegging av dagens posisjon.

Rapporten ble presentert på Møbelkonferansen i Ålesund i november 2009, og denne blir lagt til grunn for bransjens videre arbeide med strategisk posisjonering og markedsorientering.

Olje og Gass sektoren - forstudie i regi av bransjeorienterte klynger og nettverk

Denne forstudien ser på mulighetene for å gjennomføre en omdømmesatsing for den norske olje- og gassklyngen for å styrke klyngens innovasjonskraft og eksportpotensial. Forstudien er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom Innovasjon Norge og Arena/NCE/SFI-gruppen. Forprosjektets hensikt har vært å kartlegge deltakernes motivasjon og ambisjon for å delta i en omdømmesatsing, og avklare muligheter og begrensinger for det videre arbeidet.

Rapporten peker på muligheter som best kan ivaretaes gjennom økt markedsorientering og fokus på strategisk posisjonering.

Profilering av norsk mat – tjenesten Taste of Norway bygger omdømme

Innovasjon Norge har arbeidet med innovasjon og profilering innen matområdet i flere år. Nå ønsker vi å sette dette arbeidet enda tydeligere inn i en omdømmesammenheng og styrke langsiktigheten i arbeidet.

Arbeidet med å posisjonere den norske smaken og få fram at norske råvarer holder unik kvalitet, skjer med stadig styrket kraft på flere områder og med mange markedsaktører. Norsk matkultur har med vår identitet å gjøre. Matkultur og matstolthet er nasjonsbygging – intet mindre.

Innovasjon Norge har lenge arbeidet med å eksponere norsk matkultur på store nasjonale og internasjonale arrangementer. Matstreif i Oslo, Grüne Woche i Berlin og European Seafood Exhibition i Brussel er tre viktige arenaer som benyttes. Taste of Norway-konseptet knyttet til delegasjoner og større arrangementer er et annet eksempel.

Taste of Norway har i løpet av året blitt utviklet til å være en profileringstjeneste i Innovasjon Norge tilknyttet omdømmesatsingen. Tjenesten har blitt brukt både innenlands og utenlands, med gjennomgående stor suksess. Det har samtidig blitt utarbeidet retningslinjer (merkevarestrategi) for hva en norsk meny- Taste of Norway-skal bygges rundt. Disse prinsippene vil også kunne brukes som grunnlag for annen jobbing innen omdømmearbeidet i tilknytning til reiseliv og mat.

Gjennom vårt arbeid innen landbruk, marin og reiseliv, har Innovasjon Norge arbeidet med å stimulere til utviklingen av produkter (for eksempel VSP Mat), sterkere markedsorientering (Marint verdiskapingsprogram) og bruk av norske råvarer (Innovasjon Norges kokkekurs).

Delegasjonsvirksomheten

Messeavdelingen og Delegasjonsavdelingen ble slått sammen fra 1. september til en avdeling under navnet Messe- og delegasjonsavdelingen (MEDE) i Divisjon Stab. Avdelingen skal på sikt også ta på seg andre arrangement og events av forskjellig slag for Innovasjon Norge forutsatt at ressurser utvides i forhold til aktiviteter. Avdelingen skal være prosjekteier og/eller prosjektleder og gjennomføre prosjekter iht. til bestilling fra INs oppdragsgivere som NHD og egne behov i IN.

Avdelingen skal utvikles til å bli et ressurscenter for større arrangement/event i IN. Avdelingens egen kompetanse skal i hovedsak knyttes til utvikling og gjennomføring av ulike arrangement samt omdømmearbeid, men ha nære samarbeidslinjer i gjennomføringen med INs fagsatsinger, bransjekompetanse og ulike divisjoner.

Avdelingen skal arbeide både nasjonalt og internasjonalt.

Det offisielle Norge kan være en viktig døråpner for norsk næringsliv når man er på den internasjonale arena. Når DD.MM Kongen og Dronningen gjennomfører statsbesøk til utlandet eller representanter for Kongefamilien er på offisielle besøk, er utvikling av næringslivsrelasjonene i det aktuelle marked vanligvis en viktig del av reisen. Det samme gjelder også når regjeringsmedlemmer reiser på besøk til andre land, selvsagt avhengig av reisemål, reisens hovedmålsetting og hvilken statsråd som reiser.

NHD som næringslivets fagdepartement og IN som departementets operative arm får ansvaret for utvikling og gjennomføring av program for næringslivsdelegasjoner som følger Kongefamiliens og regjeringsmedlemmer på slike reiser.

Når innkommende statsbesøk og offisielle besøk til Norge følges av en næringslivsdelegasjon, eller næringslivsrelaterte markeringer planlegges, bidrar vanligvis også Innovasjon Norge, men med stor variasjon i bistand alt etter landets egenhåndtering av besøket og Norges egne interesser.

Arbeidet med delegasjoner gjennomføres på oppdrag fra og i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og i nært samarbeid med Slottet, Utenriksdepartementet, aktuelle fagdepartement, bransjeforeninger og de aktuelle sektoransvarlige i IN.

Aktiviteter i 2009 – Delegasjoner

Type aktivitet	Land		Antall norske deltagende bedrifter
Delegasjoner til Norge			
Statsbesøk	Canada	1	8
Sum		1	
Delegasjoner ut fra Norge²⁷			
Landbruks- og matminister	Tyskland, Berlin	1	20
Offisielt besøk	Mexico	1	62
Statsbesøk	Sør Afrika	1	60
Sum		3	150

Det arrangeres fagseminarer, rundebordskonferanser, B2B-møter, bedriftsbesøk og sosiale arrangement med tanke på kundepleie alt etter hva som er riktig overfor det aktuelle marked. I tillegg gjennomfører IN presseopplegg og mediemarkeringer sammen med Utenriksdepartementets presseavdeling både overfor lokal og norsk presse.

Det settes ikke konkrete måltall for disse aktivitetene. Rett etter hver enkelt delegasjonsreise gjennomføres det imidlertid evalueringer blant deltakerne. Disse evalueringene viser stor kundetilfredshet. Arrangementene evalueres/oppsummeres gjennom en dialog med NHD og UD, sett i forhold til en omforent målsetting for det enkelte besøk.

IN har startet arbeidet med å utvikle en enkel evalueringsmetode for om mulig å synliggjøre hva norsk næringsliv oppnår gjennom disse besøk. Tidshorizonten er her viktig å hensynta da konkrete resultater først kan komme etter lang tid.

Delegasjoner til Norge i 2009

Innkommende statsbesøk fra Canada 29. april

Canada er en av våre største handelspartnere, og norske bedrifter har investert mye de siste årene i landet. Den 29. april inviterte Innovasjon Norge, sammen med statsråd Erik Solheim, til et møte mellom norske bedrifter og generalguvernør Michäelle Jean med følge.

Arrangementet ble holdt som en næringslivsfrokost i operaens foye og Jens Ulltveit-Moe styrte samtalen om temaet: - "How business can contribute to the solution of climate changes in the North". 8 norske virksomheter var representert på frokosten.

Bedriftene orienterte om sin virksomhet i Canada knyttet til dette temaet. Spesielt kan nevnes: A. StatoilHydro driver oljeutvinning i nordøst, og vil etter hvert også ta ut hydrokarboner av de meget rike oljesandfeltene i Ontario. B. Ulltveit-Moe satser 4,5 mrd. kroner på en ny solcellefabrikk i New Brunswick på østkysten.

Arrangementet ble gjennomført av Innovasjon Norge i samarbeid med NHD og Den Canadiske Ambassaden i Oslo.

---

²⁷ Delegasjoner fra Norge til utlandet, gjennomført i 2009. Omfatter statsbesøk, offisielle besøk og reiser der statsråder deltar. Antall norske deltagende bedrifter: Der flere deltar fra samme bedrift på samme delegasjon, blir deltakerne ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. bedriftsdeltakelsen telles 1 gang pr. delegasjon. Bedriftene er talt opp pr. delegasjon, dvs. at samme bedrift kan være talt flere ganger hvis bedriften har deltatt på flere delegasjoner.

Delegasjoner fra Norge i 2009

1) *Landbruks- og matministerens besøk på Grüne Woche (IGW) i Berlin 15.-16. januar.*
En gruppe på 20 næringslivsrepresentanter ble invitert med for å diskutere temaet: Tilgjengelighet for norske mat- og reiselivsprodukter. Formålet med delegasjonen var å videreutvikle samspillet mellom reiseliv og lokal matproduksjon/ -servering, presentere nye og aktuelle tiltak, bygge allianser, og bidra i profileringen av norsk mat og Norge som turistmål under IGW i Berlin. Norge har i mer enn 20 år deltatt med en stor paviljong på det årlige IGW i Berlin, som er Europas største forbrukermesse og har stor vekt på mat og drikke. Ca. 500 000 besøker messen i løpet av 10 dager. Den norske paviljongen hadde deltakelse fra 40 norske virksomheter.

Messen har utviklet seg til en årlig sentral begivenhet/møteplass for alle som arbeider i skjæringspunktet mellom norsk matproduksjon og reiseliv. Delegasjonen hadde dialogforum første dag og deltok i arrangement på og i tilknytning til standen andre dag. Innspillene fra delegasjonen har blant annet blitt brukt i arbeidet med videreutvikling av departementets strategi for Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon.

Arbeidet ble gjennomført i nært samarbeid med LMD og Ambassaden i Berlin både hva gjelder delegasjonen og den norske paviljongen. Eierskapet til prosjektet ligger i LMD.

2) Kronprinsparets besøk til Mexico 16.-20. mars

En stor norsk næringslivsdelegasjon på 100 personer fra 62 virksomheter fulgte Kronprinsparet på offisielt besøk til Mexico. Besøket startet i Mexico City og ble avsluttet i Vera Cruz.

Det er på energiområdet at man ser det største potensialet for norsk næringsliv. Besøket var godt "timet" med Mexicos politiske beslutninger knyttet til åpning av oljesektoren for utenlandske interesser og samarbeid.

Det var svært stor interesse også lokalt for arrangementene og det ble gjennomført plenumssesjon i Club de Industriales i Mexico City med ca. 300 deltakere og et tilsvarende arrangement i Vera Cruz med 420 deltakere. I Mexico City var det godt besøkte fagarrangement under overskriften. Mexico – Norway, Creating Partnership med parallelle sesjoner innenfor Olje og gass, Turisme, Oilspill, Service sektor (HSH) and NHO/COPARMEX/LO med nettverksmøter og rundebordskonferanse. I Vera Cruz var det "Oil and Gas"-seminar og seminarer knyttet til HSH-service sektoren.

Ambassadøren i samarbeid med IN inviterte til en mottakelse i Den norske residensen i Mexico City med ca. 350 gjester. I Vera Cruz var "The Governor of the State of Veracruz" vertskap for et stort kveldsarrangement med meksikansk mat og kultur for ca. 700 gjester.

Arbeidet med besøket til Mexico ble gjennomført i nært samarbeid med Norges Ambassade og Club des Industriales i Mexico City, byadministrasjonen i Vera Cruz samt Intsok og HSH.

3) Statsbesøk til Sør Afrika 24. – 27. november

Kongeparet gjennomførte statsbesøk til Sør Afrika i slutten av november med en næringslivsdelegasjon på 95 deltakere fra 60 forskjellige virksomheter.

Næringslivsdelegasjonen startet sine møter i Cape Town med plenumssesjon under overskriften: South African - Norwegian Forum of Competence med i alt 350 deltakere. Deretter delte forsamlingen seg i fem parallelle sesjoner: Economic Growth through knowledge Transfer and Trade, ICT Solutions for the Future, Marine Observation and Forecasting, Oil and Gas Supplier og Renewable Energy Seminar. På ettermiddagen ble det arrangert et eget treff mellom Kongeparet og den norske næringslivsdelegasjonen og

om kvelden var det norsk aften med konsert av Mari Boine med band (deriblant lokale musikere) som ble etterfulgt av en Taste of Norway buffé med ca. 500 gjester.

Neste dag forflyttet noe av deltagerne seg til Johannesburg hvor temaene Economic Growth through knowledge Transfer and Trade, ICT Solutions for the Future og Renewable Energy ble gjentatt, men med et litt annet innhold enn i Cape Town. Også her var det svært god oppslutning om møtene.

Arbeidet med besøket ble gjennomført i samarbeid med HSH, Romfartssenteret, Intpow, Den norske Ambassaden og lokale samarbeidspartnere i Sør Afrika

Internasjonale fagmesser

Innovasjon Norge tilbyr norsk næringsliv bistand ved deltagelse på internasjonale fagmesser. De fleste messene organiseres av Innovasjon Norges Messe og delegasjonsavdelingen. Enkelte tiltak arrangeres av utekontorene direkte.

Aktiviteter i 2009:

Internasjonale fagmesser ²⁸		
Land	Antall tiltak	Antall bedrifter
Bulgaria	1	4
Belgia	1	66
Danmark	2	19
Dubai	1	10
India	2	21
Norge	2	2
Kina	2	10
Kazakhstan	1	7
Malaysia	1	9
Russland	2	26
Skottland	2	41
Singapore	1	5
Spania	1	6
Sør Korea	2	7
USA	2	70
Ukraina	1	1
Totalt antall	24	304

Målet for aktiviteten i 2009 var å gjennomføre 20 tiltak med 350 deltagende bedrifter, hvorav 45 skal være nye kunder. 85 % av deltagerne skal være SMB-bedrifter.

Oversikten viser 24 tiltak med 304 deltagende bedrifter, hvorav ca. 85 % er SMB-er. Avdelingen hadde ansvaret for 20 av de nevnte tiltak. 2 tiltak innen IKT og fornybar energi ble kansellert med bakgrunn i finanskrisen. Dette forklarer nedgang i antall deltagende bedrifter.

Arrangementene har hovedsakelig vært konsentrert om satsningsområdene olje og gass, sjømat/mat, IKT, maritim og fornybar energi.

Innovasjon Norges deltok for første gang med egen stand på årets store mønstring innen maritimt; Nor-Shipping på Norges Varemesse i Lillestrøm. I samarbeid med Norges Forskningsråd deltok Innovasjon Norge på oppdrettsmessene Aqua-Nor i Trondheim. På begge disse norske arrangementene deltok representanter fra flere distrikts- og utekontorer.

²⁸ Internasjonale fagmesser ekskl. reiselivsarrangementer, gjennomført i 2009.

Antall norske deltagende bedrifter: Der flere deltar fra samme bedrift på samme messe, blir deltakerne ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. bedriftsdeltakelsen telles 1 gang pr. messe. Bedriftene er talt opp pr. messe, dvs. at samme bedrift kan være talt flere ganger hvis bedriften har deltatt på flere messer.

IN var også engasjert i forbindelse med MIT (Massachusetts Institute of Technology) konferansen i Oslo i april med vel 50 deltagere. I forbindelse med COMS 2009 i København, en messe og konferanse for kommersialisering av mikro- og nanoteknologi, var IN ansvarlig for tiltrettelegging av messedelen. 8 bedrifter deltok på denne messen.

4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet.

4.3.2.1 Innledning

2009 - Vekst i Norge til tross for nedgang på verdensbasis

Utenlandske turister i Norge

Selv om turistankomster på verdensbasis gikk ned med 4 % i 2009, sammenlignet med 2008, viser ferske tall fra Transportøkonomisk institutt at antall ankomster til Norge var uendret i 2009. Norge tok dermed markedsandeler både på verdensbasis og innad i Europa i 2009.

Kommersielle gjestedøgn

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at antall kommersielle gjestedøgn hadde en samlet nedgang 2 %. Fra utlandet var det en nedgang på 8 %, mens norske gjestedøgn forble uendret fra 2008. Nedgangen fra utlandet gjør at hjemmemarkedet styrket sin posisjon. Norske gjestedøgn representerte i 2009 en andel på 73 %, mot 71 % i 2008.

4.3.2.2 Aktiviteter i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 jobbet aktivt med oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi som ble fremlagt i desember 2007.

Heder til Visitnorway.com

Arbeidet med videreutviklingen av VisitNorway har i 2009 båret frukter både i forhold til besøkstall og anerkjennelse. Antall besøkende var i 2009 7,4 millioner – en vekst på 38 % i forhold til året før. Nettstedet har blitt kåret til årets nettsted av Dataforeningen og Kommunikasjonsforeningen. Nettsiden ble også tildelt hele tre utmerkelse i Webby Awards 2009 for Best visual design – function, Best use of photography and Best site Tourism. Innovasjon Norge har også mottatt Merket for god design i kategorien Interaktiv design fra Norsk Designråd for nettstedet, samt blitt tildelt en stjerne i Startsidens stjerneutdeling for 2009.

Satsing på det profesjonelle møtemarkedet

Arbeidet med det profesjonelle møtemarkedet (MICE) er blitt implementert i 2009. I nært samarbeid med Norway Convention Bureau (NCB) er det utviklet en felles strategi og handlingsplan. MICE-satsingen vil skje på fire markeder: Tyskland, Storbritannia, Sverige og Frankrike. Fokuset har vært på gjennomføring av "industry events" som IMEX, EIBTM, educationals samt videreutvikling av VisitNorway, til dette segmentet.

Norwegian Travel Workshop

Norwegian Travel Workshop 2009 ble arrangert i Svolvær 27. til 30. april 2009. Det deltok 340 norske selgere og 320 kjøpere (turoperatører) fra 28 nasjoner. Det ble gjennomført over 8000 forhåndsbookede avtaler. Neste workshop vil bli lagt til Molde.

Internasjonale arrangementer som drivkraft

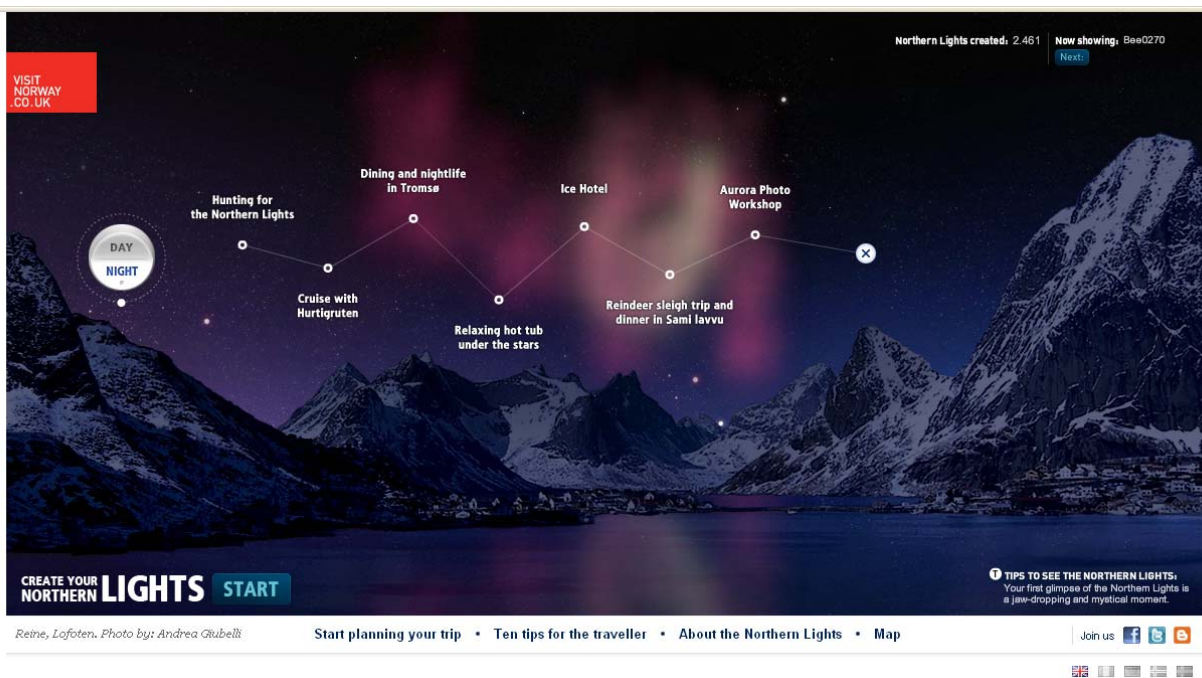
Innovasjon Norge har sammen med destinasjonsselskapene i de største byene i Norge (Oslo, Bergen, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Tromsø) startet et forprosjekt for

å utvikle Norge som arena for store internasjonale begivenheter med særlig vekt på idrettsarrangementer og kulturbegivenheter. Forprosjektet vil blant annet fokusere på de samfunnsøkonomiske konsekvensene av internasjonale arrangementer, samt å kartlegge samarbeidspartnere innen kultur- og idrettsmiljøene.

Norge tar nordlyset!

Rovaniemi har tatt julenissen, Bergen har etablert seg som den offisielle pepperkakebyen. Nå vil Norge å ta nordlyset. Innovasjon Norge lanserte høsten 2009 en stor kampanje som skal etablere Norge som selveste nordlyslandet.

Innovasjon Norge ønsker å ta "eierskap" til Nordlyset og etablere Norge som det beste landet i verden å oppleve dette fantastiske naturfenomenet og har derfor lansert en ny microsite, www.visitnorway.com/no/mittnordlys som skal fremheve dette. Den nye siden har så langt blitt lansert i fem markeder; Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Sverige og Norge. Nordlyssiden er både informativ og interaktiv på samme tid. Den interaktive delen inviterer brukeren til å lage sitt eget nordlys, dette kan så lagres og sendes videre til venner og kjente via Twitter, Facebook og e-post.

Reiselivssatsingen ønsker å nå ut til et nytt og bredere marked ved å kombinere tradisjonell og sosial media på denne måten. Informasjon spres svært raskt gjennom sosiale medier og vi håper med dette å få maksimal oppmerksomhet rundt Norge og nordlyset.

Ressursbruk 2009

Forbruket for Reiseliv er regnskapsførte poster som knytter seg til 2009-bevilgningen fra post 70 og 71.

Når vi nå trekker konklusjonene for aktivitetene i 2009, har det vært et totalt forbruk i underkant av 407 mill. kroner, mot 350 mill. i 2008. Vel 116 mill. kroner (28 %) av regnskapsførte poster i 2009 er finansiert med brukerbetaling fra reiselivsnæringen, ca. 262 mill. kroner er dekket NHDs post 71 og ca. 28,4 mill. kroner er dekket over NHDs post 70 (72 % samlet).

Regnskapsført aktivitet for 2009 er marginalt høyere enn budsjettet. I forhold til budsjett kan vi registrere at vi har nådd 101 % av budsjett for 2421.71 og noe over for 2421.70, 108 %. Overforbruket dekkes av overførte midler fra tidligere år.

Tabellen under viser totalaktiviteten for 2009 (2421.70 og 2421.71), samt midler fra LMD, (beløp i tusen kroner):

Prosjekttype	Sum kostnader	Off.andel %
Felles prosjekter	3 783	98
Felles støttefunksjoner	44 854	99
Distribusjon fremmede kataloger	2 695	60
Katalog	12 188	32
Kortferie	26 247	63
Messer/events	6 951	32
MICE	8 896	100
Norwegian Travel Workshop	10 233	33
Presse	20 647	99
Sommer	96 877	62
Vinter	53 517	58
Visitnorway	27 894	88
Workshops	3 229	36
Nasjonale prosjekter	32 780	72
Profilering	28 216	78
Temaprojekt	27 992	85
Total	406 998	72

Inntekter/Finansiering:

Prosjekter med offentlig finansiering fra NHD post 71 + midler fra LMD er fokusert på Turistmarkedsføring samt bransje og pressearbeid i våre satsingsmarkeder, inklusive Norge.

(Beløp i tusen kroner)

Marked kap. 2421.71 + midler fra LMD	Finansiering TOTALT 2009			Budsjett 2009
	Næring	Offentlig	Sum	
Internasjonal Turisme	1 381	6 456	7 837	18 995
Stockholm	6 520	13 187	19 707	22 188
København	17 627	19 846	37 473	38 473
Hamburg	19 658	41 487	61 145	48 224
Haag	7 088	11 958	19 046	18 255
London	11 083	23 891	34 974	45 930
Paris	4 959	13 954	18 913	18 012
Madrid	2 760	7 938	10 698	10 671
Milano	3 193	6 402	9 595	8 595
Moskva	6 566	11 471	18 037	15 748
New York	5 644	13 672	19 316	16 824
Warszawa	51	894	945	-
Shanghai	-	138	138	-
Travel and Tourism ²⁹	20 215	91 462	111 677	104 635
Totalt	106 745	262 756	369 501	366 550

²⁹ Aktiviteter i Norge samt satsninger i Japan. I tillegg er det gjennomført mindre aktiviteter i Polen og India.

Prosjekter med offentlige finansiering fra NHD post 70 er fokusert på produkt og tjenesteutvikling i Norge samt profilering i Polen og Asia.

(beløp i tusen kroner)

Koststed	Næring	Offentlig	Sum	Budsjett 2009
Warszawa	701	2 473	3 174	2 878
Shanghai	8 290	6 132	14 422	13 871
Travel and Tourism	14	19 886	19 901	17 900
Totalt	9 006	28 491	37 497	34 650

Det samlede bildet av inntekter/finansiering for reiseliv i Innovasjon Norge fremstår dermed slik:

(beløp i tusen kroner)

Finansieringskilde	Næring	Offentlig	Sum	Budsjett 2009
Inntekter/finansiering 2421.71 + LMD	106 745	262 756	369 501	366 550
Inntekter/finansiering 2421.70	9 006	28 492	37 497	34 650
Sum	115 751	291 248	406 998	401 199

4.3.3 Arbeidsområde 3C - Norges omdømme

Mål for arbeidsområdet

INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper.

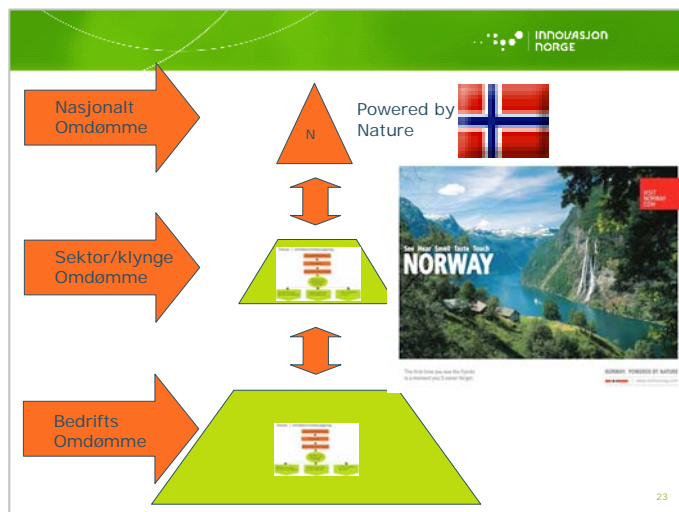
4.3.3.1 Innledning

For å utløse bedrifters potensial for bærekraftige innovasjoner rettet mot det internasjonale markedet, er det særlig behov for styrket markedsorientering og bevisst omdømmebygging. Dette er poengtert i Masterplan for 2009, og spesielt fokusert innenfor arbeidsområdet Vekst i bedrifter.

Innovasjon Norge prioriterer fra 2009 sitt arbeid med omdømmebygging gjennom våre ni utvalgte sektorer. Vi tar i dette arbeidet med føringer fra nasjonal overbygning, og initierer og støtter prosjekter der enkeltbedrifter samordner sitt omdømmearbeid gjennom nettverks-, klynge- eller sektorposisjonering. Arbeidsmodellen er vist til høyre.

Vårt bidrag til "Norges omdømme" skjer i hovedsak gjennom de aktiviteter som er beskrevet i kapitlene:

- 4.3.1. – Profilering av norsk næringsliv
- 4.3.2. – Norge som reisemål

4.3.3.2 Aktiviteter i 2009

Ambisjoner

Det er kjent at et lands omdømme kan være en viktig konkurranseparameter for landets næringsliv. Samtidig ser vi at et lands omdømme blant annet bygges gjennom kjente merkevarer, kulturpersonligheter og store evenementer.

For Norge og norsk næringsliv er utfordringen først og fremst at vi er lite kjent, og undersøkelser peker på at vi er lite strukturert og koordinert i vårt arbeide med å synliggjøre Norge og norske aktører.

Innovasjon Norge ønsker å være en pådriver for næringslivets interesser i en fokusert nasjonal omdømmebygging. Det er en forutsetning at aktiviteter forankres i sektors handlingsplaner, og vi vil i dette arbeidet prioritere prosjekter innenfor Reiseliv, Maritim, Energi/Miljø og Kultur/Opplevelser.

Nasjonalt samordningsprosjekt

I samarbeide med Utenriksdepartementet gjennomføres nå et pilotprosjektet som har til formål å gi en realistisk og systematisk gjennomgang av begrensinger og muligheter i omdømmearbeidet.

Polen og Storbritannia er valgt ut som pilotland for Norges omdømmearbeid i utlandet.

Mål

- Samordning: Bidra til helhetsforståelse i virkemiddelapparatet. Styrket organisering og samordning 1) internt UD og IN, 2) mellom IN og UD hjemme og ute og 3) mellom sentrale aktører både ute og hjemme
- Verktøy: Etablere en ressursbase med verktøy for å styrke det utadrettede kommunikasjonsarbeidet. Teste verktøy og virkemidler
- Prioritering: Konsentrasjon av ressurser, prioritering av tiltak
- Forankring: Skape engasjement, og entusiasme for et fokusert omdømmearbeid. Dyktiggjøre medarbeidere sentralt, ved stasjonene og ute kontorene.

Aktiviteter 2009

Ved siden av tynge piloter i UK og Polen, omfatter programmet strukturerte fellesprosjekter i prioriterte geografiske markeder. Prosjektene skal være forankret i aktørenes virksomhetsplaner.

Pilot Polen

I Polen skal vi i løpet av prosjektperioden 2009 – 2011 teste ut en såkalt bred strategi for dette arbeidet.

Hovedmålet for prosjektet er at "Norge skal være en attraktiv partner for Polen", og en bred strategi innebærer at vi har valgt sju fokusområder i pilotsatsingen vår. Tre av disse hører først og fremst til Innovasjon Norges ansvarsområde:

- Norge som en leverandør av sjømat av høy kvalitet
- Norge som en attraktiv og unik turistdestinasjon
- Norge som en partner med konkrete løsninger på miljøutfordringer

Av de aktiviteter som er gjennomført i 2009 vil vi spesielt trekke fram det samarbeidet vi har etablert med Makro Cash & Carry, og miljøteknologimessen Poleko i Poznan.

Pilot UK

Omdømme prosjektet i Storbritannia baseres på en spissere strategi for å profilerer Norge som et bærekraftig land. Målsetningene i Storbritannias pilotprosjekt er å forbedre og vedlikeholde Norges omdømme innen våre målgrupper, samt å identifisere og utnytte synergiene innen våre forskjellige prosjekter. Sammen med ambassaden har vi arrangert aktiviteter og promotert Norge som

- en ansvarlig ressursforvalter,
- en kreativ og kulturell nasjon,
- et spennende helårig naturbasert ferie land.

Av aktiviteter i 2009 kan vi trekke frem *100 % Norway* i London og *All Energy* i Aberdeen.

4.3.4 Arbeidsområde 3D - Norge som investeringsland (ikke aktivert som arbeidsområde)

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge.

I 2006 begynte Forskningsrådet (prosjektleder) og IN i fellesskap å vurdere grunnlaget for tjenesten "Invent in Norway". Formålet med en slik tjeneste ville være å utvikle en målrettet profilerings-tjeneste av Norge som FoU-nasjon mot utvalgte internasjonale bedrifter som opererer på områder der Norge har sterke nærings- og kunnskapsmiljøer. En slik tjeneste kunne derfor gi en mer systematisk og målrettet satsing innenfor dette området, og supplere og forsterke aktiviteter og tjenester på andre områder som for eksempel SFF (Senter for Fremragende Forskning), SFI (Senter for Forskningsdrevet Innovasjon), NCE og Arena.

Det ble i statsbudsjettet for 2009 ikke satt av egne midler til en bred "Invent in Norway"-tjeneste. IN har heller ikke funnet det mulig å omdisponere andre midler for å arbeide systematisk og målrettet med denne tjenesten. I 2009 har derfor Norge som investeringsland ikke vært et aktivert arbeidsområde.

4.4 Delmål 4: IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

Innovasjoner skjer i hele landet. Det er viktig å sikre nyskaping og omstilling i næringslivet ved å øke innovasjonstakten i næringslivet og gjennom å fremme flere lønnsomme etableringer i alle deler av landet

Innovasjon Norge skal ta utgangspunkt i de barrierer, utfordringer og muligheter enkeltprosjekter, bedrifter og klynger står over for der de er, og bidra med finansiering, kompetanse og nettverk mellom de ulike aktørene

4.4.1 Arbeidsområde 4A - Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling.

Innovasjon Norges distriktskontorer mottar oppdrag fra fylkeskommunene og fylkesmennene. Disse oppdragene er forankret i fylkesplaner og fylkeskommunenes regionale utviklingsplaner (RUP) eller tilsvarende og fylkesmennenes strategier for bruk av de regionale Bygdeutviklingsmidlene.

Innovasjon Norge rapporterer årlig for hvert distriktskontor om virkemiddelbruken knyttet til våre regionale oppdragsgiveres oppdrag og føringer. Noen kontorer har halvårsrapportering i tillegg. Rapporteringen gjelder primært for kontorenes bruk av regionale midler, men omfatter også hvordan nasjonale midler blir brukt i forhold til de samme føringene.

Rapporteringen skjer blant annet gjennom årsrapportene fra de enkelte distriktskontor, se eget rapporthefte. Disse gir en god oversikt over hvordan IN bidrar til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling. I tillegg utarbeider de fleste distriktskontorene mer utførlige rapporter til sine respektive regionale oppdragsgivere. Det er regionale forskjeller på føringene, og derfor lite hensiktsmessig å gi en samlet fremstilling.

4.4.2 Arbeidsområde 4B - Regionalt samspill

Mål for arbeidsområdet

IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskapene.

Organiseringen av samspillet i de regionale partnerskapene varierer mellom regionene. INs distriktskontorer er aktivt med i strategiske partnerskap bl.a. for utarbeidelse av regionale utviklingsplaner (RUP) og tilsvarende. De har også en sentral rolle i utarbeidelsen av strategien for bruk av de regionale bygdeutviklingsvirkemidlene. Kontorene har regelmessige møter med fylkeskommunen og fylkesmannen og er både pådriver og aktør på en rekke møteplasser, i nettverk og i fellesprosjekter.

Det operative samarbeidet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere områder blitt styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap til Innovasjon Norge (49 prosents eierandel) fra 2010 som en del av forvaltningsreformen, har bidratt til å skape større interesse for hele bredden i

INs tjenestetilbud, nettverk og kompetanse og til en bredere involvering av INs samlede kompetanse i det regionale utviklingsarbeidet.

IN har også i 2009 samarbeidet med Norges forskningsråd, SIVA, fylkeskommunene og det øvrige partnerskapet om omforente og koordinerte satsinger knyttet til utvikling av regionale innovasjonssystemer og næringsklynger, for eksempel innenfor rammen av Forskningsrådets VRI-program, regionale forskningsfond, SIVAs næringshage- og inkubatorprogrammer og Innovasjon Norges NCE- og Arena-programmer.

De to siste årene har funnet sted en betydelig styrking av partnerskapenes innsats for å utvikle kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling innenfor rammen av det såkalte FUNK-prosjektet (Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene). KS og Innovasjon Norge er eiere av prosjektet som er delfinansiert av Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet.

Innovasjon Norge og KS har en todelt strategi i kommuneprosjektet. *På lokalt/regionalt nivå* skjer arbeidet gjennom partnerskap bestående av bl.a. Innovasjon Norges distriktskontor, Fylkesmannens landbruksavdeling, Fylkeskommunen, KS lokalt og NAV. Partnerskapene arbeider direkte opp mot kommunenes førstelinje og apparatet som møter gründere/etablerere. De regionale partnerskapene velger og prioriterer selv hvilke tiltak og tilbud de skal gi til førstelinjen og det varierer ut fra forhold som for eksempel størrelse på fylket, antall kommuner, størrelse på kommunen, næringsstruktur, interkommunale selskap osv. De regionale partnerskapene skal hjelpe kommunene til å videreutvikle arbeidet med lokal næringsutvikling.

På nasjonalt nivå er rollen å samle inn og dokumentere metodikk og verktøy som de regionale partnerskapene benytter. Videre skal en formidle denne kunnskapen til de andre partnerskapene, til kommunene og til departementene.

De regionale partnerskapene arbeider gjennomgående bra og med god progresjon, selv om det er forskjeller både i modeller som er valgt og hvor langt man har kommet. Hovedtyngden av aktivitetene i prosjektet skjer regionalt og omfanget av formalisert samarbeid mellom kommunene og partnerskapene øker.

På nasjonalt nivå ble det i august 2009 ansatt ny prosjektleder. Det ble avholdt samling for de regionale partnerskapene med bred oppslutning. Arbeidet med utvikling av websider for formidling av kunnskap fra prosjektet ble igangsatt og flere regionale partnerskap ble besøkt.

Innovasjon Norge er representert med deltakere og foredragsholdere på et stort antall møteplasser og i formelle og uformelle nettverk i fylkene hvor andre aktører er initiativtakere/ansvarlige. Dette gjelder selvsagt først og fremst representanter for distriktskontorene, men i økende grad også ansatte ved utekontorene og hovedkontoret. De fleste distriktskontorene samarbeider med regionale banker og andre i partnerskapet om å utvikle kunnskapen om næringslivet i sin region. Dette gjøres bl.a. gjennom å gi ut konjunkturbarometre som både rapporterer om tilstanden i næringslivet og analyserer framtidsutsikter. Betydningen av disse konjunkturbarometrene ser ut til å øke.

For øvrig vises til omtalen under arbeidsområde 5C vedr. Innovasjon Norge som kunnskapsbygger og premissgiver, kap. 4.5.3.

4.4.3 Arbeidsområde 4C - Regional omstilling

Mål for arbeidsområdet

In skal bidra til at arbeidet i omstillingsområdene drives profesjonelt og målrettet

4.4.3.1 Innledning

Den overordnede målesettingen med Regional omstilling er å bidra til å styrke næringsgrunnlaget gjennom økt verdiskaping og etablering av nye lønnsomme arbeidsplasser. Kommunen/området blir på denne måten mer robust med en variert næringsstruktur som gir sysselsettingsmuligheter for både kvinner og menn. Arbeidet bidrar til å styrke den langsiktige næringsutviklingsevnen i området.

4.4.3.2 Aktiviteten i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 hatt ansvaret for oppfølging og kvalitetssikring av 22 kommuner/regioner på vegne av fylkekommunen for et samlet beløp på 50 mill. kroner fra kap. 551 post 60 tilskudd til fylkeskommunen for regional utvikling. I tillegg bidrar kommunen med 25 % i egenfinansiering.

Følgende omstillingsprosjekter ble startet opp i 2009: Berlevåg, Nesset, Nærøy og Hyllestad. I 2009 ble følgende omstillingsprosjekter avsluttet: Hasvik, Kautokeino, Våler, Ål, Tjeldsund/Evenes, Smøla og Flora. I Hasvik og Kautokeino er Innovasjon Norge bedt om å forsette å følge opp næringsutviklingsarbeidet i kommunen.

Sluttevalueringer ble gjennomført i 2009 i Ål, Våler og Kautokeino. I Smøla, Hasvik og Flora blir sluttevalueringene ferdig i løpet av 1. halvår 2010. Sogn og Fjordane fylkeskommune har gjennomført en følgeevaluering av omstillingskommunene Flora, Høyanger og Årdal.

Innovasjon Norge foretar årlig programstatusvurdering i alle omstillingsområder i driftsfasen hvor omstillingsarbeidet blir målt på 6 prosess- og 6 effektindikatorer. Effektindikatorene gjenspeiler hva som er hovedmålet med omstillingsarbeidet. Prosessindikatorene gjenspeiler hvor god prosessen har vært lokalt. Karaktergivningen gjøres av et vurderingsteam som består av omstillingsledelsen, fylkeskommunen, Innovasjon Norge og en ekstern prosesskonsulent. Kommuner med lav score på enkeltindikatorer følges opp med ekstra innsats for å nå vedkommende delmål. Omstillingsarbeidet drives gjennomgående på en god måte i de fleste omstillingskommunene

Videre har Innovasjon Norge initiert og medfinansiert 22 prosjekter i omstillingskommuner. Dette er i hovedsak bruk av våre tjenester. Videre er det gjennomført 6 utviklingsprosjekter for videreutvikling av arbeidsmodellen med nye tjenester/verktøy:

1. Omdømmebygging i kommuner. Piloter: Ål kommune og Hasvik kommune
2. Læringsarena
3. Innovasjonsprosess for vekst Forprosjekt Pilot: Leksvik kommune
4. Utvikle ny tjeneste Innovasjonsprosess for vekst med basis i pilot Leksvik
5. Videreutvikle nasjonalt kompetansesenter for Regional omstilling
6. Konsept for nullpunktsanalyse i omstillingsområder.

For kompetansedeling ble det gjennomført en omstillingskonferanse i Tromsø med deltagelse fra omstillingskommuner, berørte departementer og fylkeskommuner. Det var ca. 60 deltagere på konferansen. Hovedtemaer på konferansen var: Reiseliv en farbar veg, nye strategier for næringsutvikling i omstillingsområder samt roller og ansvar i omstillingsprosjekter.

4.5 Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

I henhold til MRS så er dette området er inndelt i følgende tre områder, med tilhørende mål:

A. Kundetilfredshet

Målet er at IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon.

B. Markeds- og systemsvikt

Målet for dette at INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner.

C. Kunnskapsbygging og premissgiving

Målet er at IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regional og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng.

4.5.1 Arbeidsområde 5A - Kundetilfredshet

Mål for arbeidsområdet:

Innovasjon Norge skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon.

Måling av kundetilfredshet bygger på data fra Kundeeffektundersøkelsene (KEU) og løpende serviceundersøkelser (SU). Resultatene (effekt) fremgår av eget statistikk sammendrag i kap. 9, vedlegg 3.

Med utgangspunkt i vår rolle som pådriver for innovasjon i næringslivet, og verdiene koblende, ansvarlig og nytenkende, er det i løpet av 2009 utviklet en ny serviceerklæring:

1. Du får nyttig informasjon om hva vi kan tilby deg
2. Du blir møtt med interesse og respekt
3. Du får tilgang til kompetanse og tjenester som er tilpasset dine behov
4. Du får en foreløpig tilbakemelding på din henvendelse i løpet av tre arbeidsdager
5. Du får en rådgiver som er opptatt av dine resultater og følger deg opp
6. Du får tydelige svar og begrunnelser innen avtalte frister

En ny SU er utviklet og resultatene for 2009 oppsummeres nedenfor. Gjennom SU måles bl.a. kundenes subjektive opplevelse av kvalitet, service og forventet effekt (som også senere måles gjennom KEU). Ut fra serviceerklæringen gir SU mulighet bl.a. til å "teste" kundenes syn på om vi har et tilbud som møter deres behov og deres opplevelse av kontakten med IN. SU utgjør, sammen med medarbeiderundersøkelsen, viktig grunnlag for intern utvikling av IN. Resultatene fra SU og andre undersøkelser inngår som en del av virksomhetsstyringen i IN (se kap 8).

I den nye SU stilles det spørsmål om:

- På hvilke måter kundene har fått kunnskap om det IN tilbyr (via direkte kontakt, webside/portal, informasjonsbrosjyrer, m.fl.), ref. også merkevaretrackerundersøkelsen nedenfor.
- Serviceorienterte forhold.
- Områder for tilført kompetanse fra INs medarbeidere, samt hvor tilfreds kundene er (om hvordan etablere en bedrift, teknologi, markedsforhold, hvordan komme inn på internasjonale markeder, osv.).
- Fremtidig benyttelse og anbefaling.
- Forventede effekter, inkl. bl.a. påstander som er relevante i forhold til "pådriverrollen" og andre spørsmål som tidligere kun inngikk i KEU.
- I tillegg kommer fritekstinnspill til forbedringer i behandlingen søknad/henvendelse samt hvordan IN kan gjøre for å skape et enda bedre tilbud.

SU kan bl.a. knyttes opp mot leveranseansvarlig enhet, hvilken kundetype/målgruppe bevarelsen kommer i fra og hvilken tjeneste som er levert. SU benyttes som grunnlag for å sette i verk organisasjonsmessige tiltak i de berørte enhetene i IN som ledd i det løpende forbedringsarbeidet. I tillegg så gir SU nå muligheter til å hente inn informasjon om forventede effekter av prosjektene inn i virksomhetsstyringen.

Alle kunder med e-postadresser og bakgrunnsinformasjon registrert i våre It-systemer får tilsendt et webspørreskjema fra eksternt firma. De fleste kunder omfattes av SU – i tillegg til formelle avslag på søknader om finansielle tjenester. I 2009 har i alt 3180 (herav 338 avslag) bedrifter og enkeltpersoner svart på SU, en kraftig økning fra 2008 (1799, herav 126 avslag). Svarprosenten varierer fra kvartal til kvartal. 1.-3. kvartal ble sendt ut samlet og hadde en svarprosent på hhv. 56 % for tilsagn og 40 % for avslag.

For 4. kvartal gikk svarprosenten noe ned – hhv. 48 % og 40 %. Svarprosenten i 2008 var gjennomsnittlig 39 % på tross av langt færre spørsmål.

Resultatene vises som andel som sier seg "enig/helt enig" (score 4/5), hvor avslagskunder er holdt utenfor. Avslagskunder er i gjennomsnitt ca. halvparten så fornøyd. Det er ingen store forskjeller mellom resultatene for utekontorene og distriktskontorene. I det følgende gjengis resultater samlet på IN-nivå.

Resultatene som er direkte knyttet til serviceerklæringen:

De fleste av spørsmålsstillingene i 2009 er nye og danner derfor et "nullpunkt", bortsett fra 4 spørsmål som er tilnærmet like SU for 2008.

1. Nyttig informasjon om hva IN kan tilby: 75 %
2. Interesse og respekt: 81 %
3. Kompetanse/tjenester tilpasset behov: 60 % (hhv. 45 % og 66 % i 2008)
4. Rask foreløpig tilbakemelding (3 dager): 55 %
Lett tilgjengelig: 77 % (67 % i 2008)
Skisserte stegene i prosessen: 55 %
God fremdrift i saksbehandlingen/prosjektet: 54 %
5. INs rådgiver var opptatt av resultatene: 60 % (55 % i 2008)
Ga god veiledning: 63 %
Fulgte opp: 59 %
6. Tydelige svar: 70 %
Ga tydelige begrunnelser for beslutninger/anbefalinger: 69 %
Holdt avtalte frister: 64 %
Fornøyd med kvaliteten på beslutningen/leveransen: 74 %

På de spørsmålene som er sammenlignbare fra 2008 er resultatene omtrent på samme nivå eller noe bedre i 2009.

Ved å analysere resultatene pr. kundetype³⁰ fremkommer at *SMB med vekstambisjoner og – potensial* gjennomgående er mest fornøyd. Generelt er *Etablerere og Unge bedrifter* noe mindre fornøyd enn gjennomsnittet. Dette kan bl.a. forklares ut i fra den fase og modenhet bedriftene befinner seg i samt ulike forventninger til virkemiddelapparatet.

"Pådriverrollen" ³¹:

- IN bidro til utvikling av prosjektideen: 38 %
- IN var en pådriver for realiseringen prosjektet/aktiviteten: 39 %
- IN bidro til at jeg/min bedrift utviklet nye forretningsideer: 30 %
- IN bidro til samarbeid mellom meg/min bedrift og andre bedrifter: 30 %.

Rundt en tredjedel av våre kunder mener følgelig at Innovasjon Norge har bidratt aktivt til å gi prosjektet/aktiviteten "et ekstra løft". I forhold til i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag var avgjørende - addisjonalt - for at prosjektet/aktiviteten ble gjennomført, har dette i en årrekke blitt målt gjennom våre KEU. IN utgjør en stadig større forskjell. Middels eller stor grad av addisjonalt utgjør nå samlet på 85 %.

Kjennskap til Innovasjon Norge, fremtidig benyttelse og anbefaling:

Andelen av de sin har benyttet en tjeneste, eller har fått tilsagn om det, som sier det er "sannsynlig/høyst sannsynlig" at de vil ønske å benytte Innovasjon Norge igjen eller vil anbefale andre å benytte Innovasjon Norges tilbud igjen er på ca. 88 %.

---

³⁰ Vi gjør oppmerksom på at kundetype i 2009 kun er registrert på finansieringssaker.

³¹ For disse pådriverspørsmålene bemerkes at det en betydelig andel (12 % - 22 %) som svarer "vet ikke/ikke relevant".

Merkevaretrackeren³² for 2009 viser at de spurte har en kjennskap til Innovasjon Norge på 96 % mot 93 % i 2008. I tillegg viser resultatene i Merkevaretrackeren at 90 % av bedriftene i Norge som ble intervjuet vil anbefale andre å benytte oss mot 93 % i 2008 - et resultat vi er godt fornøyd med. Erfaringsmessig gir resultater fra webundersøkelse (2009) noe lavere score enn telefonundersøkelse.

---

³² Merkevaretracker er en årlig undersøkelse om kjennskap til kunnskap om Innovasjon Norge, og om Innovasjon Norge som merkevare. Undersøkelsen er i år webbasert - gjennomført mot 4 utvalgte målgrupper (grundere/etablerere, unge bedrifter, SMB over 5 år iht. EU sin definisjon samt store bedrifter), hvor vel 20 % har benyttet seg av tjenester fra IN de siste tre årene.

4.5.2 Arbeidsområde 5B - Korrigerende for markeds- og systemsvikt

Mål for arbeidsområdet:

INs virksomhet skal korrigerende for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner.

4.5.2.1 Innledning

Å korrigerende for ulike former for svikt er gjennomgående for hele Innovasjon Norges virksomhet. Det kan være en markedssvikt, dvs. at markedet ikke fungerer optimalt sett fra samfunnets side, eller en systemsvikt, dvs. at viktige relasjoner mellom aktører i innovasjonssystemet ikke fungerer optimalt. I tillegg påvirkes Innovasjon Norges aktiviteter av politiske mandat og føringer, som ikke nødvendigvis er direkte forankret i en "dokumenterbar" svikt.

Både kundeeffektundersøkelsene (KEU), serviceundersøkelsene (SU) og evalueringer av satsinger, programmer og tjenester og måler hvorvidt og i hvilken grad Innovasjon Norges virksomhet har bidratt til å korrigerende for markeds- og systemsvikt på særskilte områder.

Addisjonalitet er et uttrykk for hva som ville skjedd med prosjektet/aktiviteten dersom Innovasjon Norge ikke hadde gitt støtte, dvs. i hvilken grad Innovasjon Norges bidrag har hatt utløsende effekt for kundens prosjekt. Høy addisjonalitet indikerer en svikt – lav addisjonalitet det motsatte. Ved høy addisjonalitet ville ikke prosjektet blitt gjennomført uten støtte fra Innovasjon Norge, eller blitt gjennomført i redusert skala og/eller på et senere tidspunkt.

4.5.2.2 Resultater i 2009

Addisjonalitet på tvers av virksomheten

Kundeeffektundersøkelsen (førundersøkelsen 2008) viser at nivået av andel høy addisjonalitet har holdt seg på samme høye nivå som året før, på 61 %. Summen av høy og middels er også på nivå med året før, på 85 %.

Når det gjelder addisjonalitet ser vi også at:

- Flest prosjekter innen programmene har høy addisjonalitet. Deretter kommer prosjekter innen stipend. Lavest addisjonalitet har prosjekter innen lavrisikolån.
- Når det gjelder enkelttjenester, finner vi høyest addisjonalitet innen OFU/IFU og Verdiskapingsprogrammene. Distriktsrettede risikolån skårer også høyt.

Addisjonalitet i finansmarkedene – fullfinansieringsgrad

Hensikten med å korrigerende for svikt i kapitalmarkedet, er bl.a. at Innovasjon Norges finansielle støtte til prosjekter også skal utløse midler i det private markedet, slik at det samlet blir investert mer i bedrifts- og næringsutvikling enn hva som ellers ville vært tilfelle.

Fullfinansieringsgraden har hatt en jevn positiv utvikling fra 60 % i 2005 til 76 % i 2008. Dette burde på sikt bidra til at andelen prosjekter som fullføres i henhold til prosjektplanen øker. Støttestørrelsen ser også ut til å ha betydning for fullfinansiering eller ikke. Desto mer Innovasjon Norge har gitt i støtte, jo større er sannsynligheten for at prosjektet er fullfinansiert.

Det er særlig lavrisikolåneordningene som har oppnådd høyest grad av fullfinansiering, men også OFU/IFU.

Innovasjon Norges virksomhet er et korrektiv i finansmarkedene. Organisasjonen bidrar til at en rekke bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter blir realisert, og som ikke hadde blitt realisert dersom bedriftene kun hadde hatt de private finansmarkedene å spille på.

Systemsvikt – bidrag til nettverk og samhandling

Innovasjon Norge skal bidra til økt samhandling mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner. Vi gjør oppmerksom på at både ARENA og NCE har som formål å styrke denne samhandlingen, men disse programmene er ikke med i KEU. De vurderingene som gjøres under gir derfor et bilde av INs øvrige tjenester som inngår i KEU, og hvordan de virker med hensyn til nettverk og samhandling.

Bedriftene i Innovasjon Norges portefølje er som andre norske bedrifter relativt innadvendte i sin innovasjonsatferd, men det er positive utviklingstrender på gang. Mens prosjektene i snitt førte til samarbeid med 2,8 aktører i 2005, så var dette økt til et snitt på 3,7 i 2007-årgangen, men noe nedgang til 3,3 på siste årgang – dog fremdeles et høyt samarbeidsnivå.

Forskningsmiljøene og Norges Forskningsråd spiller fortsatt en liten rolle for utviklingen av prosjektene. Forventningene til i hvilken grad prosjektene/aktivitetene vil føre til økt samarbeid med FoU-miljøene har økt, men er fortsatt lav. Mens IN bidrar betydelig til utvikling av 46 % (44 % i forrige årgang) av prosjektideene (økning over tid), så bidrar FoU-miljøene i 10 % (en økning fra 6 %) av prosjektene – et lavt nivå, men en positiv økning.

Konklusjonen er at Innovasjon Norge fortsatt har en oppgave å gjøre når det gjelder å korrigere for svikten i samhandlingen mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner/akademia.

4.5.3 Arbeidsområde 5C - Kunnskapsbygging og premissgiving

Mål for arbeidsområdet

IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng.

4.5.3.1 Innledning - Innovasjon Norges rolle som kunnskapsbygger og premissgiver

En treffsikker og effektiv innovasjonspolitikkk må bygge på et solid kunnskapsgrunnlag. Dette er kunnskap om utfordringene i næringslivet, hva som er riktige mål og strategier – samt synspunkter på og dokumentasjon av hvilke virkemidler som virker. Myndighetene, som utformer innovasjonspolitikken, må derfor ha tilgang til tallbaserte analyser, strategiske vurderinger, evalueringer og annen relevant kunnskap.

Innovasjon Norge skal utvikle og formidle kunnskap om næringslivets utfordringer som bedrer rammebetingelsene for innovasjon og verdiskaping hos bedrifter og entreprenører. Innovasjon Norges rolle som kunnskapsbygger og premissgiver er å gi faglige og erfaringsbaserte råd og innspill til nasjonale eller regionale myndigheter utforming av innovasjons-, nærings- og regionalpolitikken.

Innovasjon Norges mål som kunnskapsbygger er forankret i MRS som et gjennomgående hensyn knyttet opp til vårt hovedmål. Dette er også fokusert i Innovasjon Norges strategi der det uttrykkes i ambisjonene om at *"Vi skal bli bedre på å dele vår samlede kunnskap med våre kunder, oppdragsgivere og på tvers i egen organisasjon. Vi vil utnytte vår internasjonale tilstedeværelse bedre gjennom effektiv innsamling av relevant markedsinformasjon fra hele verden og formidle den aktivt til norske bedrifter, potensielle bedrifter og innovasjonsmiljøer."*

Prosess- og kommunikasjonsansvaret for Innovasjon Norge som premissgiver er internt delt ved at HK ivaretar den nasjonale dialogen, mens hvert distriktskontor ved direktøren har ansvaret for arbeidet i det regionale partnerskapet i sitt fylke.

4.5.3.2 Resultater i 2009

Innovasjon Norge har i 2009 utviklet selv eller brukt eksterne konsulenter til å gjennomføre en rekke kunnskapsleveranser av betydning for våre kunder, oppdragsgivere og som grunnlag for intern utvikling. Det gis her en oversikt over noen viktige leveranser og aktiviteter i 2009.

Analyser³³ og ulike kunnskapsleveranser

- Innovasjon Norge leverer årlig ulike budsjettinnspill både regionalt og sentralt. I forhold til departementene så omfatter dette både satsingsforslag (SNS 2011 og ordinære budsjettinnspill (for 2010). I 2009 ble det i tillegg levert innspill om behov for økte rammer som følge av finanskrisen.
- Under vinteren 2008/09 og 2009 leverte Innovasjon Norge flere statusrapporter mht. hvordan finanskrisen og i forlengelsen den tiltakende lavkonjunktoren påvirket næringslivet i Norge. Rapportene baserte seg

---

³³ <http://www.innovasjonnorge.no/Om-oss/Analyse/>

primært på innspill fra distriktskontorene, men også i noen grad fra utekontorene.

- I november leverte Innovasjon Norge et innspill til NHD i forbindelse med verftskrisen/maritimsektor.
- Det ble i 2009 levert innspill til NHD som grunnlag for utforming det nye miljøteknologiprogrammet
- Fra Innovasjon Norges ledelse og organisasjonen for øvrig holdt i 2009 en rekke foredrag og innlegg på ulike arrangement, - som i 2009 mye var knyttet til finanskrisen.
- I forhold til marin sektor og finanskrisen deltok Innovasjon Norges ledelse i Fiskeri og kystministerens ekspertutvalg
- Våren 2009 tok Innovasjon Norge initiativ til gjennomføring av en bedriftsundersøkelse om næringslivets utfordringer. Det ble kartlagt ulike forhold som vil påvirke norske bedrifters muligheter for vekst og utvikling, det ble innhentet informasjon om bedriftenes kompetansebehov og virkningen av finanskrisen på norske bedrifter.
- Handelshøyskolen i Bodø gjennomførte våren 2009 på oppdrag av Innovasjon Norge et prosjekt hvor man så på ulike perspektiver på vekst i bedrifter
- I et annet prosjekt initiert av Innovasjon Norge så NIFUSTEP på kompetansebegrepet, kompetansebehov i næringslivet. I prosjektet diskuterer man også Innovasjon Norges rolle.
- Innovasjon Norge har sammen med Norges Forskningsråd bidratt med utforming av tema og finansiering av første utlysningsrunde av forskningsprogrammet om forsknings og innovasjonspolitikken, FORFI. Programmet er planlagt å skulle vare til 2012, med flere utlysningsrunder. Innovasjon Norge har gått inn med inntil 2 mill. kroner i første utlysningsrunde som skal gå til forskning om bærekraftig vekst og strategisk CSR
- "Et kunnskapsbasert Norge": Innovasjon Norge støtter og deltar i BI sitt prosjekt om kunnskapsnav og fremtidige norske konkurransefortrinn.
- Innovasjon Norge satte i 2009 i gang et prosjekt som ser nærmere tjenestesektoren, tjenesteinnovasjoner og Innovasjon Norges engasjement og rolle. Prosjektet har sitt utgangspunkt i Innovasjonsmeldingen (St.meld. nr. 7 2008-2009) og gjennomføres i nært samarbeid med NHD og Forskningsrådet.
- Innovasjon Norge har videre i 2009 levert ulike innspill til jordbruksforhandlingene
- Innovasjon Norge publiserte kundeundersøkelsen, *Fungerer EØS-avtalen*, i 2009 ifm. EØS-avtalens 15-årsjubileum (se kap. 4.2.1.6 om EU-arbeidet i Innovasjon Norge)

Evalueringer

Innovasjon Norge har i løpet av 2009 gjennomført flere evalueringer av våre tjenester og programmer, i tillegg til avslutning og oppstart av nye kundeeffektundersøkelser (KEU).

Følgende evalueringer og KEU er gjennomført i 2009:

- KEU – etterundersøkelse av 2005-årgangen – Oxford Research AS
- KEU – førundersøkelse av 2008-årgangen – Oxford Research AS
- KEU – og fulltelling KR-ordninger, post 60.
- Såkorn - Menon
- Dybdeevaluering av VSP-mat – NILF
- BU-evalueringen – NILF på oppdrag av LMD (avsluttes i 2010)
- Evaluering av Romania- og Bulgariaprogrammene - Oxford Research AS
- Dybdeevaluering av økonomiske forhold knyttet til Bygdebasert reiseliv (går også i 2010) – Rambøll Management
- NCE – treårs-/underveisevaluering – Econ Poyry
- Marint verdiskapingsprogram – strategisk gjennomgang – Econ Poyry

Det er tilgang til samtlige evalueringer på Innovasjon Norges Internettssider³⁴, i tillegg til at evalueringene ligger på evaluatorenes hjemmesider.

Undersøkelse av IN som kunnskapsleverandør

Høsten 2009 startet prosessen med å kartlegge hvordan relevante departementer, fylkeskommunene og fylkesmannens landbruksavdeling opplever Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Undersøkelsen bygger på MRS:

"IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng".

Gjennom undersøkelsen avdekkes hvordan fylkeskommuner, fylkesmannens landbruksavdeling og relevante departementer oppfatter INs kunnskapsleveranser som a) objektive og politisk uavhengige, b) faglig troverdige og treffsikre, c) tilgjengelige gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling og d) riktig timet ift. politiske prosesser.

Undersøkelsen ga totalt 94 besvarelser og tilsvarer en svarprosent på 60 %. Per enhet fordeler svarene seg som følger:

- Departementene (NHD, KR D, LMD og FK D): 16 svar
- Fylkeskommunen: 35 svar
- Fylkesmannens landbruksavdeling: 43 svar

Det er følgelig relativt sett få respondenter fra departementene.

I årets undersøkelse er spørsmålsformuleringene blitt endret noe siden forrige gang. Det er blant gjennomført en gapanalyse for å avdekke gap mellom opplevde leveranser og partenes forventninger til våre leveranser.

I rapporten fra undersøkelsen oppgis det som en hovedkonklusjon at inntrykket er at Innovasjon Norge oppleves som solide og kunnskapsrike, pålitelige og grundige.

Forbedringspotensialet er først og fremst knyttet til spissing i forhold mottakers behov og involvering i felles læreprosesser.

Innovasjon Norge vil ta initiativ til å følge opp resultatene fra undersøkelsen i dialog med våre eiere og oppdragsgivere.

---

³⁴ www.innovasjon Norge.no/Om-oss/Evaluering-av-vart-arbeid/Naringspolitiske-evalueringer

5. RESSUR SINNSATS PÅ BUDSJETTPOSTENE

5.1 Oversikt og innledning

Tabellen viser forbruk i forhold til rammen for de ulike budsjettpostene:

NHD

Budsjett- post ³⁵	Navn	Virkemiddel	Ramme 2009 Mill. kroner	Forbruk pr 31.12.09 mill. kroner	Anslag tilskudds- element Mill. kroner
2421.90	Lavrisikolån	Lavrisikolån, herav:	3500	3475	1980 (1250)
		- Ordinære		1866	
		- Landbruk		905	
		- Fiskeflåte		704	
2421.51	Så Kornfond	Ansvarlig lån	10	10	
2421.50	Innovasjon – prosjekter	Risikolån, tapsfond	713	712	
		Garanti, tapsfond			
		Tilskudd			
		Landsdekkende etablererstipend			
		(Risikolån, utlånstak)	(1400)	(1422)	
		(Garantitak)	(170)	(96)	
2421.70	Bedriftsutvikling og administrasjon		426	406	
2421.71	Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Reiseliv	235	264	
		- Reiselivsprofilering	216	237	
		- Innovasjon i reiselivsn. + NCE Reiseliv	19	27	
		Nettverk og profilering:	145	156	
		- Internasjonal Vekst	19	17	
		- Operativ drift	41	45	
		- Tilskudd til programmer	85	94	
2421.72	Forsknings- /utviklingskontrakter	OFU	330	398	
		IFU			
2421.53	Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	0	2	
2421.73	Tilskudd til kraftintensiv	Tilskudd	40	6	
2421.78	Adm. støtte for distriktsrettet såkornfond	Tilskudd	4	4	
2421.79	Maritim utvikling	Tilskudd	9	22	

KRD

551.60	Tilskott til fylkesk. f. reg. utv.	Risikolån, tapsfond	617	732	1059 (1025)
		Tilskudd			
551.61	Kompens. for økt arb.g.avg.	Tilskudd	125	121	
551.71	Nordområdetiltak	Tilskudd	8	2	
552.72	Nasjonale tiltak for reg. utv	Tilskudd	174	201	
		Tiltak og prosjekter i Finnmark	0	3	

³⁵ I utgangspunktet viser tabellen forbruk i form av tilsagn gitt i 2009. Regnskapsførte beløp vises for kapitelpost 2421.70, og for Reiselivsprofilering, Internasjonal Vekst og Operativ drift for kapitelpost 2421.71.

LMD

Budsjett-post	Navn	Virkemiddel	Ramme Mill kroner	Forbruk pr 31.12.09 i %	Anslag tilskudds- element Mill kroner
1149.50	Innlandet 2010	Tilskudd	0	6	858 (682)
1149.71	Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	47	57	
	Skog-, klima- og energiltak	Tilskudd	34	28	
1150.50	VSP mat	Tilskudd	63	80	
	BU-midler	Tilskudd sentrale	11	17	
	Bioenergiprogrammet	Tilskudd	60	36	
	Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	18	21	
	Utviklingsprogram for frukt og grønt		0	0	
	Administrasjon under LUF	Tilskudd	2	2	
	BU-midler	Risikolån, tapsfond (Direkte utlån)		7 (44)	
		Tilskudd fylkesvise	460	432	
		Rentestøtte	967	923	
1151.51	VSP rein	Tilskudd	8	5	
	Konfl. forebyggende tiltak rein	Tilskudd	1	1	

FKD

1050.76	Kapasitetstilpasning flåten	Tilskudd	0	4	179 (63)
2415.50	Likviditetslån fiskerinæringen	Likviditetslån	250	27	
2415.50	Garantier til fiskerinæringa	Tapsfond garantier	175	99	
		(Tilhørende garantitak)	(525)	(296)	
2415.75	Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	77	67	

UD

116.74	Samarbeidsprogram Bulgaria	Tilskudd	0	105	468 (71)
	Samarbeidsprogram Romania	Tilskudd	0	363	

Omregnet i tilskuddselementer har Innovasjon Norge i 2009 brukt 4,5 mrd. kroner mot 3,1 mrd. i 2008.

5.2 Tidsforbruk på ulike oppgaver i Innovasjon Norge

Ressursbruk i Innovasjon Norge dreier seg dels om hvordan kroner fordeles og dels om hvordan Innovasjon Norge selv bruker sin tid. Den enkelte medarbeider registrerer arbeidstiden bl.a. i forhold til:

- Prosjekter og aktiviteter innenfor prosjektgruppene brukerbetaling, låneordninger, programmer, prosjekter og aktiviteter
- Administrativ tid og fravær

Driften av Innovasjon Norges operative virksomhet finansieres fra flere kilder:

- Betaling fra kunder/brukere
- Renteinntekter fra utlånsvirksomheten
- Bevilgning til bedriftsutvikling og administrasjon (NHD kap. 2421 post 70)
- Øvrige offentlige bevilgninger
- Tilskuddsmidler, hvor dette er hjemlet

Nedenstående tabell viser hvordan operativ tid i prosent i 2009 (2008, 2007 i parentes) er fordelt på de ulike finansieringskilder/prosjektgrupper/kostnadsbærere:

Operative timer	Divisjon					Totalt
	Stab	SK	Norge	Utland	TP	
Prosjektgrupper						
Brukerbetalte prosjekter	1 % (0, 0)	3 % (1, 3)	3 % (4, 4)	13 % (12, 11)	4 % (4, 4)	6 % (6, 6)
Låneordningene	49 % (52, 59)	1 % (1, 2)	24 % (17, 17)	0 % (0, 0)	8 % (7, 9)	15 % (12, 13)
Programmer, prosj., akt.	4 % (4, 2)	18 % (21, 14)	24 % (20, 16)	41 % (38, 31)	60 % (57, 55)	34 % (31, 25)
Andre off.fin. aktivitet	47 % (44, 38)	79 % (78, 81)	48 % (59, 62)	46 % (50, 58)	27 % (31, 32)	45 % (51, 55)
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Nær halvparten av tidsressursen i Innovasjon Norge ble i 2009 brukt innenfor prosjektgruppen "andre offentlige finansielle aktiviteter". Dette dreier seg i hovedsak om aktiviteter som skal dekkes over NHD kap 2421 post 70, og består hovedsakelig av å identifisere muligheter og prosjekter for våre kunder, hjemhentingsprosjekter, gi enkel informasjon til kunder og saksbehandling av tilskuddssaker og stipend. I tillegg kommer premissgivning, utvikling av tjenesteportefølje, innovasjon/utvikling av reiselivet, skattefunn, samarbeidsprosjekter med utenriktjenesten, såkorn, messer, tilskuddsfinansierte prosjekter, strategiutvikling, forretningsplan- og budsjettprosessen, utvikling av eier- og virksomhetsstyring, tverrgående team og strategiske OU-prosjekter.

Ressursforbruket relatert til låneordningene økte noe i 2009. Dette har sammenheng med uro i finansmarkedet og vesentlig økte lånerammer i 2009. Som det fremgår, er det imidlertid først og fremst i Divisjon Norge (distriktskontorene) at ressursbruken på håndtering av lån har krevd vesentlig økt ressursbruk.

Andelen operative timer på gruppen programmer, marint verdiskapingsprogram, Marut (maritim sektor) og OFU/IFU har også økt. For OFU/IFU henger dette sammen med at det i 2009 er håndtert og gitt tilsagn om betydelig flere prosjekter og med større beløp enn tidligere år.

5.3 Nærings- og handelsdepartementets budsjettposter

I oppdragsbrevet for 2009 ble det påpekt at NHD legger spesielt vekt på at Innovasjon Norge gjennom sine tjenester skal bidra til et mer innovativt og konkurransedyktig næringsliv som er godt rustet til å møte fremtidige utfordringer. Individuer, bedrifter og næringer med gode ideer og stort verdiskapingspotensial skal gjennom Innovasjon Norge bli utfordret og få hjelp til videre utvikling av forretningsideer med sikte på fremtidig lønnsom næringsvirksomhet.

Innovasjon Norge har på denne bakgrunn hatt fokus på å fremme nyskaping og omstilling i og etablering av norske bedrifter, øke næringslivets innovasjonsevne, utvikle sterkere næringsmiljøer og innovasjonssystemer og styrke kommersialisering av ideer og kunnskap, varer og tjenester.

2009 har vært et uvanlig aktivt år på *finansieringssiden* med bakgrunn i den sentrale rollen Innovasjon Norge ble gitt i å bidra til å dempe negative effekter av finanskrisen. De fleste rammene ble utnyttet fullt ut. Det ble samlet gitt tilsagn for over 9 mrd. kroner (ca. 5 mrd. kroner i 2008), herav nær 3,5 mrd. kroner i lavrisikolån (1,7 mrd i 2008) og 1,5 mrd. kroner i landsdekkende innovasjonslån og garantier (nær 0,2 mrd i 2008). Videre ble det gitt tilsagn om 150 mill. kroner i landsdekkende etablererstipend (ny

2009), og knapt 400 mill. kroner i OFU/IFU tilskudd mot noe over 300 mill. kroner i 2008.

I 2009 har 32 % av risikolån, tilskudd og programmidlene under NHDs budsjettposter blitt bevilget til kvinneprosjekter, mot vel 20 % i 2008. NHD har i oppdragsbrevet bedt Innovasjon Norge jobber aktivt med å få frem vekst i kvinnerettede bedrifter/prosjekter. Dette gjør vi ved å integrere kvinner innenfor alle arbeidsområder med særlig fokus på å kartlegge status og gjennomføre konkrete tiltak innenfor våre prioriterte sektorer. Vi tilbyr dessuten egne kompetanse- og lederutviklingsprogrammer for kvinner på tvers av sektorene.

Det er imidlertid en utfordring å øke omfanget av kvinner som etablerer innovative og vekstorienterte bedrifter. Tilfanget av denne type prosjekter er fortsatt lavere enn ønsket nivå. Dette fremstår dermed også som en utfordring i forhold til å oppnå tilfredsstillende kvinneandel for landsdekkende etablererstipend, som er forutsatt å være rettet mot innovative vekstbedrifter.

Internasjonal *rådgivning* leveres først og fremst fra utenlandskontorene. I tillegg leverer de også tjenester innen etablering av nettverk og oppfølging av internasjonale møteplasser, hjemhenting av kunnskap og profilering. Utenlandskontorene har i løpet av 2009 brukt vesentlig tid på å identifisere muligheter for norske bedrifter sammen med distriktskontorene. Innenfor internasjonal rådgivning, etablering og oppfølging av internasjonale møteplasser og hjemhenting har utenlandskontorene arbeidet med prosjekter for enkeltbedrifter og grupper av bedrifter. Trenden gjennom 2009 har vært tydelig. Flere bedrifter har rapportert at de på grunn av finanskrisen ikke hadde ressurser til å satse i utlandet, og mange ønsket å vente til situasjonen var mer stabil. Tallene så langt i 2010 tyder på at bedriftene igjen ser på mulighetene internasjonalt.

Antall *turistankomster* til Norge var uendret fra 2008, mens antallet kommersielle gjestedøgn fra utlandet falt med 8 % – trolig som et resultat av finanskrisen. I alt var 4,3 mill. utenlandske overnattingsgjester i Norge, noe som var en liten tilbakegang i forhold til 2008. Totalt utgjorde de utenlandske tilreisende i overkant av 28,3 mill. gjestedøgn. Sett i lys av en utfordrende sesong er reiselivsnæringen relativt fornøyd med fjorårets resultater.

Kap 2421.50 Innovasjon – prosjekter (bevilgning for 2009: 713 mill. kroner)

Bevilgningsrammene under post 50 ble i statsbudsjettet 2009 fastsatt til 126 mill. kroner, men er økt i to omganger etter dette; 1) ved Stortingets vedtak av 13. februar 2009, meddelt IN i brev av 24. mars og 6. april, hvor bevilgningen ble økt med 420 mill. kroner og 2) ved Stortingets vedtak av 19. juni (revidert budsjett), meddelt IN i brev av 26. juni, hvor bevilgningen ble økt med ytterligere 167 mill. kroner.

Rammene er økt fra 123,5 mill. kroner i 2008.

Bevilgninger over denne posten er benyttet til:

Mill. kroner	2009	2008
Tapsfond innovasjonslån og garantier	473,2	37,6
Avsetning til rentestøttefond	17,2	1,7
Landsdekkende etablererstipend	150	-
Tilskudd nettverkskreditt	-	9,5
Tilskudd nærskipfart	9,8	12,3
Tilskudd bedriftsnettverk	4,1	-
Tilskudd kultur og opplevelsesnæringer	3,1	9,6
Tilskudd kvinnesatsing sentrale strøk	-	2,1
Andre tilskudd	55,6	50,7
Total	713	123,5

Landsdekkende etablererstipend

For 2009 ble det øremerket 150 mill. kroner til landsdekkende etablererstipend, som en del av tiltakspakken. Det er innvilget tilsagn med samme beløp, inkludert bevilgning til Innovasjon Norges administrasjon av ordningen. IN har lagt opp til at disse stipendiene skal prioriteres til prosjekter med stor innovasjonshøyde og med vekstpotensial. Den totale søknadsmassen til landsdekkende etablererstipend var på hele 340 mill. kroner.

Den betydelige etterspørselen henger trolig sammen med sterk profilering av et positivt virkemiddel i finanskrisen og konjunkturedgangen. En annen viktig forklaring er at IN gjennom den nye stipendordningen har fått et finansieringstilbud som virker godt i sentrale strøk, der befolkningspopulasjonen og derav etableringstilfanget er størst. I tillegg har regjeringen "markedsført" organisasjonen som et viktig innovasjons- og næringspolitisk verktøy, slik at langt flere etablerere ser på IN som en partner i etableringsprosessen.

- *Høy innovasjonsgrad i prosjektene*
Hele 88 % av det bevilgede beløpet er kjennetegnet som "internasjonale innovasjoner". Den tilsvarende andelen for den fylkeskommunale stipendordningen, som er mest relevant å sammenligne med, er på 56 %. Det betyr at de innvilgede prosjektene har en høy internasjonal nyhetsverdi med et solid kunnskaps- og/eller teknologinivå. Av det bevilgede beløpet er 81 % kjennetegnet som produkt-/tjenesteinnovasjoner.
- *Stort internasjonalt markedspotensial*
70 % av det innvilgede beløpet er kjennetegnet gjennom prosjekter som er internasjonalt orientert. Dette er en naturlig konsekvens av at innovasjonene i seg selv har en internasjonal nyhetsverdi. Kombinasjonen av høy innovasjonsgrad og internasjonalt orienterte prosjekter indikerer et høyt fremtidig verdiskapings- og sysselsettingspotensial.
- *Lav andel kvinner og unge*
Splitter vi prosjektmassen i to hovedgrupper, (1) kvinnerettede prosjekter og (2) ikke kvinnerettede prosjekter, viser det seg at kvinneandelen kun utgjør 17 % av totalt innvilget beløp. Dette er vesentlig lavere enn forventet. Sammenligner vi viktige egenskaper ved prosjektene, viser det seg at de kvinnerettede prosjektene både har en betydelig lavere innovasjonsgrad samt at de heller ikke er utpreget internasjonalt orientert.

Den lave kvinneandelen har sin bakgrunn i at det er færre kvinner enn menn som etablerer bedrifter, og at kvinner i større grad realiserer "tradisjonelle bedrifter". Tradisjonelle bedriftsetableringer fanges i større grad opp av blant annet KRD/fylkeskommunenes etablererstipendordning, som har en kvinneandel på 40 %. Det jobbes aktivt med å få frem vekst i kvinnerettede bedrifter/prosjekter også i forhold til en stipendordning som er fokusert mot innovative vekstbedrifter, og vi anser det mulig å øke andelen.

7 % av totalt innvilget beløp er gått til unge etablerere under 35 år. Dette er lavere enn forventet. Etablererstipendordningen med midler fra KRD/fylkeskommunene har en bredere tilnærming og har til sammenligning en andel unge på 25 % av totalt innvilget beløp.

En viktig forklaring på de lave andelene til kvinner og unge er at man i løpet av kort tid, fra april og frem til slutten av september måned da rammen på 150 mill. kroner var disponert, og stor arbeidsmengde som følge av finanskrisen, fikk mindre tid til å jobbe proaktivt for å få frem søkere fra disse målgruppene, kundegrupper som i utgangspunktet er underrepresentert i søknadsmassen.

- *IKT vinnernæringen*
Som statistikken i vedlegg 4 viser, fordeler ordningen seg jevnt på Innovasjon Norges ulike satsinger, men med to unntak: IKT-næringen er en klar "vinner", mens reiseliv nærmest er fraværende, hvor tilfanget av vekstorienterte prosjekter har vært begrenset. Reiselivsprosjektene fanges imidlertid opp av distriktsutviklingsmidlene.
- *Oppsummert*
Ser vi bort fra de lave andelene til kvinner og unge, tyder mye på at ordningen er en suksess både for det offentlige og næringslivet i Norge. Etterspørselen er betydelig, særlig i sentrale strøk, og prosjektene er vurdert å ha høy innovasjonsgrad med et stort internasjonalt markedspotensial. Forhåpentlig har ordningen i 2009 bidratt til etableringen av konkurransedyktige, fremtidsrettede og nyskapende virksomheter og arbeidsplasser, i tråd med målet.

Landsdekkende innovasjonslån

Bevilgningen benyttes også til tapsfond for landsdekkende innovasjonslån (risikolån), hvor det i 2009 er gitt åpning for at IN kan gi tilsagn om lån inntil 1 400 mill. kroner mot 300 mill. kroner i 2008, eller til tapsfond for garantier, hvor IN kan stille garantier med eget ansvar inntil 170 mill. kroner, mot 40 mill. kroner i 2008. I salderingsproposisjonen 2009 ble IN gitt muligheten til å gå noe utover taket på 1,4 mrd kroner i landsdekkende innovasjonslån, basert på at mulighetene for å stille garantier ikke ble utnyttet fullt ut.

Rammen på posten for 2008 på 123,5 mill. kroner ga ikke rom for, det vil si tapsfond nok til, å utnytte handlingsrommet på utlånsvolumet for lån fullt ut, noe som førte til at utlånsvolumet i 2008 var moderate 156 mill. kroner. I 2009 har de økte rammene, utover det som er forbeholdt landsdekkende etablererstipend, særlig blitt innrettet mot å øke tilbudet på landsdekkende innovasjonslån. Det er i 2009 dermed innvilget tilsagn med vel 1,5 mrd. kroner i landsdekkende innovasjonslån (1,42 mrd) og garantier (0,1 mrd).

I oppdragsbrevet for 2009 ble det gitt særskilt føring på at tilsagn også kunne gis til større prosjekter/bedrifter. Dette er fulgt opp og det er innvilget betydelige beløp også til større bedrifter/prosjekter. Gjennomsnittlig lånetilsagn for landsdekkende innovasjonslån var i 2008 2,5 mill. kroner, mens i 2009 var gjennomsnittet 5,1 mill. kroner.

INs muligheter for å bidra med landsdekkende innovasjonslån (tidvis i kombinasjon med lavrisikolån, tidvis i kombinasjon med banklån og også i kombinasjon med begge) har både ment å være og har vært et viktig bidrag til å redusere ulempene som følger av finansuroen og utfordringene med å skaffe finansiering i en situasjon med svikt i konjunkturere. Markedet har tatt meget positivt i mot denne muligheten og registrerte søknader om landsdekkende innovasjonslån/garantier var i 2009 ca. 3 mrd. kroner mot 95 mill. kroner i 2008 (!).

Som det fremgår av vedlagte tabeller, er 68 % av de tilsagnene om landsdekkende innovasjonslån - hvor det er gjort en vurdering av innovasjonshøyde - vurdert å være prosjekter med innovasjonshøyde på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Dette er høyere enn forventet, hensyntatt at en stor del av lånene som følge av finansuroen også er rettet mot mer tradisjonelle finansieringsbehov, som følge av redusert vilje og til dels også redusert evne i bankene til å delta.

Som følge av finanskrisen er landsdekkende innovasjonslån og garantier i 2009 i stor grad bevilget til etablerte bedrifter. 37 % av tilsagnene om landsdekkende innovasjonslån er gitt formålet nyskaping i eksisterende bedrifter. Nest etter dette kommer formålet kapitalstyrking (31 %). Andelen til nyetablering og knoppskytning er noenlunde som for lavrisikolån, hhv 3 % + 4 %.

Kundeeffektundersøkelsene som er gjennomført for tidligere års tilsagn om landsdekkende innovasjonslån/risikolån, har vist at disse lånene er preget av høy grad av addisjonalitet. Det er INs oppfatning at dette i ennå sterkere grad er tilfelle for årets tilsagn. Senere kundeeffektundersøkelser vil kunne gi svar på om dette er en riktig antakelse.

31 % av de samme tilsagnene i 2009 er kategorisert som kvinnerettet (21 % i 2008) og hele 73 % er vurdert å være internasjonalt rettet (70 % i hele 2008).

Den geografiske fordeling av tilsagn om landsdekkende innovasjonslån i 2009 viser at det er gitt slike lån i alle fylker. De tre fylkene med lavest andel er Hedmark (1 % av tilsagnene) og Vestfold (2 %), mens de tre fylkene med høyest andel er Møre og Romsdal (13 %), Rogaland (12 %) og Oslo (9 %).

Næringsmessig står industrisektoren (næringsgruppe 15 – 37 i SSBs standard for næringsgruppering³⁶) for 50 % av tilsagnene, dernest kommer næringskodegruppe 05 fiske/oppdrett med 13 % og 70 – 74 forretningsmessig tjenesteyting med 22 %.

Porteføljen av løpende landsdekkende innovasjonslån er økt fra 366 mill. kroner pr. 01.01.2009 til 1 186 mill. kroner (brutto) og garantiansvaret på utstedte garantier har økt fra 100 til 120 mill. kroner på samme tid, slik at brutto lån og garantier er 1 306 mill. kroner. I tillegg er det tilsagt, men ikke utbetalt 634 mill. kroner i landsdekkende innovasjonslån og landsdekkende garantier. Det har i 2009 gått mindre tid mellom tilsagn og utbetaling. Det er også mye som taler for at det i flere tilfeller er gitt tilbud om medvirkning i saker hvor driftsrisikoen har vært relativt høy, uten at er grunn til å tro at tapene over tid og samlet sett vil bli større enn man tidligere har erfart. Vi har imidlertid grunn til å tro at vi bl.a. av disse grunner vil oppleve at tapene fra tilsagn i 2009 vil komme nærmere opp til tilsagnstidspunktet.

Bokførte tap på landsdekkende risikolån og garantier ble i 2009 på 63 mill. kroner (54 på lån og 9 på garantier), opp fra 45 mill. kroner i 2008. Til bokførte tap i 2009 bemerkes at det er bokført tap på 23 mill. kroner på lån som er bevilget i 2009, hvilket innebærer at det har oppstått relativt store tap uvanlig raskt. En vesentlig del av dette knytter seg til INs engasjement i torskeoppdrett. Det var vurdert å hefte høy risiko til denne deltakelsen, men disse engasjementene utviklet seg i løpet av 2. halvår allikevel vesentlig dårligere enn antatt.

Tapsfond til dekning av fremtidige tap utgjør 659 mill. kroner pr. 31.12.2009. Tapsfondet utgjør 38 % av lån/garantier (utbetalt og ikke utbetalt) hvor det ikke er foretatt tapsnedskrivninger på deler av eller hele lånet. Til sammenligning er kalkulert tapsrisiko i den "friske" porteføljen 31 %. Det er således vurdert å være en "overdekning" på ca. 7 %-poeng.

Innovasjon Norge er pålagt å sørge for at det er et forsvarlig forhold mellom tapsfondets størrelse og den anslåtte risikoen i porteføljen. I forhold til kalkulert porteføljerisiko pr. 31.12.09 vurderes tapsfondets størrelse å være tilfredsstillende.

---

36 Standard for næringsgruppering (SN2002).

Program for utvikling av nærskipfartsflåten (øremerket bevilgning for 2009: 10 mill. kroner)

Under post 50 har Nærings- og handelsdepartementet avsatt inntil 10 mill. kroner til tilskudd og innovasjonslån til utvikling av den norske nærskipfartsflåten. Ordningen ble igangsatt i 2008 og den videreføres i 2010.

I 2009 ble det bevilget 9,84 mill. kroner til ni prosjekter innen følgende prioriterte områder: Fornyelse av nærskipfartsflåten, 4 prosjekter – 7,74 mill. kroner, samarbeid for effektiv bruk av nærskipfartsflåten, 5 prosjekter – 2,1 mill. kroner. Alle prosjektene vurderes å være miljøprosjekter for nærskipfartsflåten.

Kort om prosjektene

- Utviklingsprosjekter av seks nye fartøytper innen nærskipfartsflåten, bl.a. ved bruk av LNG som drivstoff. Et av prosjektene er en direkte videreføring av prosjektet Ny Frakt som er finansiert av Norges forskingsråds MAROFF program.
- Et utviklingsprosjekt for å få mindre norske rederier til å ta i bruk Shortsea XML, en meldingsstandard som vil gi besparelser for rederiene.
- Forprosjektstøtte til fire maritime søknader til EUs Marco Polo program hvis formål å få transport fra vei over til sjøtransport.

Satsingen på kultur og opplevelsesnæringene

Satsingen på kultur- og opplevelsesnæringene skal bidra til økt lønnsomhet, synlighet, oppmerksomhet og anerkjennelse for kultur- og opplevelsesnæringene. Målgruppen for satsingen er kulturbaserte næringer og kulturnæringene, med spesiell prioritet innen film, musikk, arkitektur, design og dataspill. Disse næringene har ulike behov og er ofte svake på forretningskompetanse og markedsforståelse.

Innovasjon Norge avsatte en ramme inntil 12 mill. kroner til spisset satsing for kulturnæringene og kulturbasert næringsliv. Det er utviklet en egen policy for disse midlene. Av de landsdekkende midlene fra post 50 ble det benyttet 3,1 mill. kroner mens det ble brukt om lag 5,3 mill. kroner av de distriktsrettede midlene KRD kap 551.72. Nyskapende og internasjonale prosjekter med overføringsverdi har vært prioritert.

Effekten av lån og tilskudd post 50

Effekten av landsdekkende tilskudd og risikolån er målt basert på kundeeffektundersøkelser gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Risikolån	76(100)	57(75)	63(75)	75(100)	25(50)	78(50)	78(57)	2,6(3)
Tilsk (UT)	89(89)	53(47)	28(41)	72(73)	50(36)	85(81)	75(73)	3,6(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

De landsdekkende lånene og tilskuddene følger den generelle trenden mht til tjenestene totalt sett mht at effektene har hatt en nedgang mht lønnsomhetsutviklingen. Betydningen for omsetningen har hatt noe *nedgang*, mens gjennomsnittet for alle tjenestene har vært at det har økt. *Positivt* for disse ordningene er imidlertid at vi ser

økte effekter på bidrag til *kompetanse* og *innovasjon*, mens her opplever vi i snitt for alle tjenestene at det er en nedgang!

De landsdekkende lånene og tilskuddene ligger samlet forøvrig ca. midt på treet når det gjelder utløsende effekter, ser vi på andelen *høy addisjonalitet*, ligger den helt på snitt for begge ordningene.

Sist gjennomførte kundeeffektundersøkelse (etterundersøkelse; basert på 2005-årgangen) viser at så mye som 78 % (økt fra 57 % fra forrige undersøkelse) av prosjektene som er finansiert med innovasjonslån er vurdert å være prosjekter som i stor grad bidrar til innovasjon. Den samme kundeeffektundersøkelsen indikerer noe svekket betydning for overlevelse (57 %, mot 75 % sist). Dette kan ha sammenheng med at bedriftene som ble finansiert i 2005 var preget av at det var gode tider. Det må samtidig påpekes at omfanget av slike lån på denne tiden var meget begrenset, slik at alle målinger og resultater kan være preget av noen få enkelttilsagn.

Kap 2421.51 Såkornfond

Kommersialisering av innovative prosjekter i nyetablerte bedrifter begrenses ofte av tilgangen på risikovillig kapital. Såkornfondene bidrar til å etablere innovative, konkurransedyktige vekstforetak gjennom å øke tilgangen på kompetent kapital og kompetanse til slike prosjekter.

Innovasjon Norge har tre såkornordninger med i utgangspunktet 16 såkornfond.

- Den første såkornordningen (Såkornfond 98) ble etablert i 1998 og har en økonomisk ramme på 780 mill. kroner fordelt på seks fond (hvorav ett er konkurs).
- Den distriktsrettede såkornordningen (Distriktsrettede såkornfond 06) har en økonomisk ramme på 1 110 mill. kroner fordelt på seks fond, hvorav ett ikke er etablert.
- Den landsdekkende såkornordningen (Landsdekkende såkornfond 06) har en økonomisk ramme på 1 350 mill. kroner fordelt på fire fond.

Såkornfondene investerer i nyskapende norske bedrifter som befinner seg i en tidlig utviklingsfase. Såkornfondene går inn med egenkapital i risikoprosjekter med stort verdiskapingspotensial. Fondene selger seg normalt ut når porteføljeselskapene har synliggjort verdiene og har behov for nye eiere som kan bringe selskapet videre. Innovasjon Norge bidrar med ansvarlige lån til såkornfondene og noe administrasjonsstøtte til de distriktsrettede såkornfondene. Såkornfondene eies og styres av private interesser.

Såkornfond 98

Innovasjon Norge er gjennom denne ordningen engasjert med ansvarlige lån i START-fondet AS og i fem regionale fond; Såkorninvest Sør AS, Såkorninvest Vest AS, Såkorninvest Innlandet AS, Såkorninvest Nord AS og Såkorninvest Midt-Norge AS. Flere av fondene i denne gruppen har tapt deler av eller hele egenkapitalen.

START-fondet AS har den største kapitalbasen, 320 mill. kroner og en spiss investeringsstrategi. Enkelte av de fem gjenstående porteføljeselskapene har vist forbedringer. Fondet har ett selskap med markedsverdier som er høyere enn investert beløp. Forvaltningsavtalen med Convexa utløp i juni 2009. Etter dette drives fondet av styret med administrativ bistand fra aksjonæren Braganza AS.

Såkorninvest Sør AS med kapitalbase på 106 mill. kroner har realisert betydelige gevinster ved gjennomføring av to vellykkede industrisalg og har dermed tilbakebetalt totalt 15 mill. kroner til Innovasjon Norge. Såkorninvest Sør har i tillegg andre

porteføljeselskaper som utvikler seg svært positivt. Såkorninvest Sør AS forvaltes av Skagerak Venture Capital AS (SVC).

Såkorninvest AS har en kapitalbase på 88,5 mill kroner og har seks gjenstående porteføljeselskaper. Procom Venture AS overtok i 2009 forvaltning av fondet fra Anker Management AS.

Det ble åpnet konkurs i Såkorninvest Innlandet AS mars 2007, bl.a. da fondet undervurderte tiden og kapitalen som var nødvendig for å løfte porteføljeselskapene. Bobehandlingen er avsluttet ultimo 2009. Uprioriterte krav fikk full dekning, og Innovasjon Norges ansvarlige lån, som er en etterprioritert fordring, fikk en dividende på 9,36 %.

Såkorninvest Midt-Norge AS, som er engasjert i nær 20 porteføljebedrifter, forvaltes av Leiv Eriksson Nyskaping AS. Såkorninvest Midt-Norge AS og Såkorninvest Nord AS arbeider med å realisere sine investeringer. Fondene opplever at flere av de gjenstående investeringene utvikler seg positivt, men må sterkt prioritere hvilke selskaper det skal jobbes aktivt med videre.

Såkorninvest Nord AS (SINAS) har en delt forvaltningsstruktur der fem av dagens porteføljeselskaper blir forvaltet av ProNord AS, Bodø, mens de resterende fem investeringene blir forvaltet gjennom avtale med Norinnova Forvaltning, Tromsø. Fondet investerte første gang i ProBio ASA i 2005 og har en eierandel på 4,8 %. Ifm siste emisjonen i selskapet ble selskapet priset til 730 mill. kroner ProBio ASA utvikler, produserer og selger arktiske næringsstoffer, farmasøytiske produkter og kosttilskudd.

Distriktsrettede såkornfond 06

KapNord Fond AS, Bodø – distriktsrettet såkornfond for Nord-Norge - har vært i ordinær drift siden 1. juli 2006. Fondet melder om en meget høy dealflow med 210 prospekter til vurdering. KapNord AS har gjennomført 16 investeringer og trukket 99 mill. kroner av sin ramme på 175 mill. kroner i ansvarlig lån gjennom Innovasjon Norge. Fondet forvaltes av Profond AS.

Norinnova Invest AS, Tromsø - distriktsrettet såkornfond for Nord-Norge - ble stiftet i februar 2007 og har en kapitalbase på 271,6 mill. kroner, hvorav 96,6 mill. kroner er privat kapital. Fondet har mottatt 70 henvendelser og gjennomført 12 investeringer. Såkornfondet har trukket 70 mill. kroner av sin ramme på 175 mill. kroner i ansvarlig lån. Fondet forvaltes av Norinnova Forvaltning AS.

Fjord Invest SørVest AS, Førde - distriktsrettet såkornfond for sørvest Norge - har vært operative siden juli 2007, gjennomført fem investeringer og har en kapitalbase på 216 mill. kroner. Fondet har trukket 26 mill. kroner av sin ramme på 134 mill. kroner i ansvarlig lån. Fondet har mottatt 183 henvendelser siden oppstart. Fondet forvaltes av Fjord Invest AS.

MidVest Fondene, Namsos - distriktsrettete såkornfond for Midt-Norge består av to fond (Midvest I AS og Midvest II AS) med en samlet kapitalbase på 253,5 mill. kroner. Fondene ble oppkapitalisert i januar 2008. Fondene har vurdert 130 investeringsmuligheter siden oppstart og har gjennomført fire investeringer. Midvest I AS har trukket 13,7 mill. kroner av lånerammen på 158 mill. kroner som er stilt til disposisjon gjennom Innovasjon Norge. Midvest II AS har trukket 1,5 mill. kroner av lånerammen på 37,4 mill. kroner. Fondene forvaltes av Midvestor AS.

Et såkornfond for Innlandet (Østlandet) på totalt 114,6 mill. kroner ble utlyst november 2008. Det gjennomføres møter med de aktuelle forvaltningskandidatene for å avklare om disse er kvalifisert og om de har mulighet til å hente inn den private delen av kapitalen.

Landsdekkende såkornfond 06

Det ansvarlige lånet for de landsdekkende fondene er på 166,7 mill. kroner for hvert fond.

ProVenture Seed AS, Trondheim, har gjennomført 14 investeringer og trukket 79,7 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet har realisert en investering med god avkastning og solgt et selskap med tap. Fondet forvaltes av Proventure Management AS.

Sarsia Seed AS, Bergen, har gjennomført 15 investeringer og trukket 54,3 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet forvaltes av Sarsia Seed Management AS.

SåkorninVest II AS, Stavanger, har gjennomført sju investeringer og trukket 57,5 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Procom Venture AS overtok i 2009 forvaltning av fondet fra Anker Management AS.

SåkorninVest II AS har investert i Anglewind AS. Det Stavanger-baserte selskapet utvikler en ny teknologi til vindmøller på land og til havs. Selskapet har en patentsøkt løsning for en ny type gir til vindmølleturbiner. Giret kommer til å bestå av betydelig færre deler som resulterer i høy pålitelighet, mindre størrelse og mer kostnadseffektivt.

Alliance Venture Polaris AS, Oslo, har gjennomført 12 investeringer og trukket 60 mill. kroner på det ansvarlige lånet. Fondet forvaltes av Alliance Venture AS.

For de operative såkornfondene i de to nye såkornordningene har det store prosjekttilfanget blitt videreført i 2009. Tilgang på gode prosjekter har også ført til en noe høyere investeringstakt enn opprinnelig antatt og dermed noe høyere trekk på det ansvarlige lånet fra Innovasjon Norge. Fondene har i stor grad tilpasset sin strategi til utviklingen i finansmarkedet slik at de avsetter større beløp til oppfølgingsinvesteringer enn opprinnelig planlagt. Fondene kan derfor kun gjennomføre et fåtall nye investeringer i tillegg til de som er gjennomført ultimo 2009. Dette medfører at fondene i praksis vil bli lukket for nyinvesteringer i løpet av 2010/primus 2011.

Kap 2421.53 Svensk-Norsk næringslivssamarbeid

Programmet ble igangsatt mai 2005 med en programvarighet på 5 år. Tilskuddsmidlene skal først og fremst anvendes til prosjekter som fremmer innovasjon og kommersialisering av produkter og tjenester samt til utvikling av nye produkter og tjenester. I alle prosjektene skal det være med små og mellomstore bedrifter fra Sverige og Norge, men gjerne i samarbeid med store. Programmet har en samlet svensk-norsk ramme på ca. 50 mill. kroner fordelt over fem år. Norge har bidratt med 10 mill. kroner, Sverige med 40 mill. kroner.

Søknadsrunden våren 2009 var programmets siste ordinære søknadsrunde. Det kom inn 30 søknader til Innovasjon Norge og Tillväxtverket (tidligere NUTEK). Innovasjon Norge bevilget tilskudd til 3 norskledede samarbeidsprosjekter for til sammen 1,7 mill. kroner med en total prosjektverdi på 3,3 mill. kroner. I tillegg er det bevilget 0,3 mill. kroner til å dekke Innovasjon Norges administrasjonskostnader for 2009. På svensk side bevilget Tillväxtverket midler til 6 svenskledede prosjekter.

SNNS-programmets 5-års periode avsluttes ved utgangen av 2010. Det vil bli utført en evaluering av ekstern evaluator som ferdigstilles høsten 2010.

Kap 2421.56 Distriktsrettet låneordning

Denne låneordningen var tidsbegrenset og det innvilges ikke nye lån etter 31.12.2005. Alle lån under denne ordningen skal være tilbakebetalt innen utløpet av 2018.

Det er i 2009 bokført tap under denne låneordningen på 7 mill. kroner, mot 14 mill. kroner i 2008. Tapsfondssituasjonen for denne låneordningen er – i motsetning til hva som er tilfelle for øvrige tapsfond – preget av at det er risiko for større tap enn tapsfondets størrelse, dersom en ser tapene i forhold til utbetalte beløp. Tapsfondet for den distriktsrettede låneordning er imidlertid gitt som en engangsbevilgning, basert på at det som gjenstår av tapsfondet når låneordningen er avviklet skal tilbakebetales til staten. Det er vår vurdering at engangsbevilgningen er tilstrekkelig for å dekke de tap som ventes å oppstå.

Porteføljen av slike lån er redusert fra 114 mill. kroner pr. 01.01.2009 til 95 mill. kroner pr. 31.12.2009. Det forventes fortsatt reduksjon i porteføljevolumet.

Kap 2421.70 Bedriftsutvikling og administrasjon (bevilgning for 2009: 426,3 mill. kroner)

Tilskuddet til bedriftsutvikling og administrasjon skal dekke proaktiv virksomhet og deltakelse i prosesser på nasjonalt og regionalt plan, basis administrasjonskostnader, næringslivsdelegasjoner, rådgivningstjenester, kontorenes infrastruktur, administrasjon av innovasjonsprosjekter under post 50, administrasjon av programmer som finansieres av fylkeskommunene, administrasjon av bevilgninger som ikke finansieres særskilt av andre og utgifter til såkornfond, Skattefunn m.v.

Innovasjon Norge har en modell for intern kostnadsfordeling, hvori blant annet inngår at alle ansatte registrerer sine timer på ulike prosjekter og aktiviteter. Fra Innovasjon Norge startet med timeføring har det blitt gjort løpende endringer og forbedringer i timeføringen. I 2009 ble det også gjort flere endringer. Timeføringen for program- og lånevirkomheten er tilfredsstillende, mens det fortsatt er forbedringspotensiale for fordelingen av timer mellom de ulike grupper innenfor post 70. En tverrdepartemental arbeidsgruppe er i arbeid våren 2010. Konklusjonene fra denne vil ha effekt på Innovasjon Norges interne kostnadsfordeling, herunder timeføringen.

Det er i 2009 brukt 406,1 mill. kroner av post 70 til aktiviteter som vist i tabell under. I tillegg ble de aktuarberegnete kostnader i 2009 25 mill. kroner lavere enn forventet. Dette beløpet er overført til 2010 hvor estimat beregnet av aktuar viser en økt pensjonskostnad på 40 mill. kroner.

Type aktivitet	Mill. kr	% av total
Saksbehandling av tilskudd	88	22 %
Kundekontakt	65	16 %
Hjemhentingprosjekter	45	11 %
Enkel informasjon til kunder	38	9 %
Innovasjon/ Utvikling Reiseliv	29	7 %
Organisasjonsutvikling	18	5 %
Eier- og virksomhetsstyring	18	5 %
Næringslivsdelegasjoner/ samarbeidsprosjekter med utenriktjenesten	18	4 %
Forretningsplan- og budsjettprosessen	15	4 %
Innspill politikktutforming	13	3 %
Strategiutvikling	10	3 %
Utvikle tjenesteportefølje	9	2 %
Tilskuddsfinansierte prosjekter	8	2 %
Messer	7	2 %
Råd om beskyttelse og omsetning av	6	1 %

Type aktivitet	Mill. kr	% av total
imm.verdier		
Skattefunn	5	1 %
Tverrgående team	5	1 %
Såkorn	3	1 %
Enterprise Europe Network	2,45	1 %
Diverse	5	1 %
Sum inntektsført 2009	406	100 %
Overført til pensjonskostnad i 2010	25	
Ny sum	431	

Saksbehandling av tilskudd og stipend består hovedsakelig av saksbehandling på distriktskontorene. Generell kundekontakt er forstadiet til en formell avtale med en kunde om levering av tjenester, i dette inngår forarbeider, møter, telefoner, avtaleinngåelse og presentasjoner. Enkel informasjon til kunder er enkle forespørsler fra norske bedrifter om internasjonale markedsmuligheter, nettverk, muligheter for partnere, generell informasjon om markeder, lokale betingelser i landet, mulige kontakter mv. Innovasjon Norge har ca. 25.000 slike henvendelser pr. år.

Kap 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer (bevilgning for 2009: 380 mill. kroner)

Denne posten kan deles i to hovedgrupper, reiseliv og nettverk/næringslivsprofilering:

	Ramme 2009 Mill. kroner	Forbruk pr. 2009
Reiseliv, herav:	235	263,8
- Reiselivsprofilering inkl. operativ drift for innovasjon i reiselivsnæringen	³⁷ 216	³⁸ 236,5
- Innovasjon i reiselivsnæringen + NCE reiseliv	3919	4027,3
Nettverk og næringslivsprofilering, herav:	145	160,1
- Internasjonal vekst	19	16,4
- Operativt og administrativt programarbeid	41	45,0
- Tilskudd til programmer, inkl. deler av Int.vekst	4185	4294,2
Sum	380	423,9

Det operative forbruket i 2009 er høyere enn rammen på grunn av overføringer fra året før.

³⁷ 216 mill. kroner består av 210 mill. kroner til reiselivsprofilering og 6 mill. kroner til operativ drift for innovasjon i reiselivsnæringen

³⁸ Består av 230,5 mill. kroner i offentlige utgifter til reiselivsprofilering og 6 mill. kroner i støtte til operative gjennomføringskostnader knyttet til programmet Innovasjon i reiselivsnæringen.

³⁹ Beløpet består av 14 mill. til prosjekter innenfor Innovasjon i reiselivsnæringen og 5 mill. kroner til NCE Reiseliv.

⁴⁰ Av 27,3 mill. kroner er 19,8 mill. kroner bevilget til programmet Innovasjon i reiselivsnæringen, og 7,7 mill. kroner til NCE Reiseliv.

⁴¹ Beløpet inkluderer 3 mill. kroner til Internasjonal Vekst, som i 2009 hadde en total ramme på 22 mill. kroner.

⁴² 94,2 mill. kroner inkluderer 2,2 mill. kroner i støtte prosjekter innenfor Internasjonal vekst, og 92,0 mill. kroner til øvrige prosjekter.

Profileringsvirksomheten for reiselivet er særskilt omtalt under kap. 4.3.2 Arbeidsområde 3B - Norge som reisemål.

Nettverk og profilering (ramme 2009: 145 mill. kroner)

Internasjonal Vekst

Utekontorene har levert 234 internasjonale rådgivningsoppdrag til SMB-bedrifter, del-finansiert gjennom Internasjonal Vekst-programmet. I tillegg kommer Markedssjekker og mindre oppdrag. Det offentlige tilskuddet utgjør 16 mill. kroner. Disse fordeler seg på 10 mill. kroner som matcher brukerbetalingen fra bedriftene, 2 mill. kroner til Markedssjekker (som finansieres 100 % av Internasjonal Vekst-programmet) og 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedriftene.

Hovedprogramaktiviteten i 2009 har vært å få utviklet, dokumentert og implementert felles arbeidsprosesser, guidelines metodikk og maler for leveranse av internasjonale rådgivningstjenester og Internasjonal Vekstprogrammet. Hovedhensikten har vært å sikre at alle bedrifter får levert jevn og høy kvalitet i tjenestene, uavhengig av hvilket geografisk marked og utekontor de er involvert med, og samtidig sikre at rådgiverne både på utekontorene og distriktskontorene vet nøyaktig sin rolle i samspillet rundt bedriftene. Dette arbeidet har vært utført i nært samarbeid med ledelsen i Divisjon Utland og Divisjon Norge og alt materialet er lagret i tjenestedatabasen InBusiness og er dermed lett tilgjengelig for alle som er involvert med kundebedriften.

Den totale rammen for Internasjonal Vekst-programmet for 2009 var 22 mill. kroner fra NHD kap. 2421.71. Bruken av midlene fordeler seg slik:

- 16 mill. kroner som fordeler seg på:
  - 10 mill. kroner i offentlig støtteandel (50 %) som matcher bedriftenes egenandel ved kjøp av internasjonale rådgivningstjenester fra utekontorene;
  - 2 mill. kroner til Markedssjekker (uten egenandel)
  - 4 mill. kroner på timer til operative drift av programmet, inkl. timer på distriktskontorene og i fagavdelinger for å identifisere internasjonale markedsmuligheter for bedrifteneDet var budsjettert 19 mill. kroner til dette og rammeutnyttelsen er da 86 %.
- 2,2 mill. kroner i direkte tilskudd til SMB-bedrifter med internasjonalt vekstpotensial og behov for ekstern spisskompetanse i det utenlandske markedet (primært juridisk-, bransje-, teknologisk eller markedskompetanse), i tillegg til bistand fra Innovasjon Norges utekontor. Tilskuddet bevilges av bedriftens distriktskontor i nært samarbeid med det (eller de) utekontor som er involvert med bedriften. 7 bedrifter har fått tilskudd fra denne rammen. Det var budsjettert 3 mill. kroner til dette og rammeutnyttelsen er på 73 %.

Andelen av kapitelposten som er avsatt som tilskudd til gjennomføring av programmer i 2009 – utover operativt og administrativt programarbeid og hoveddelen av Internasjonal vekst - er på 85 mill. kroner. Til rammen for tilskudd til programmer er det i tillegg overført 19 mill. kroner fra 2008 slik at total ramme for året er 104 mill. kroner.

I 2009 er det benyttet 106,2 mill. kroner av disse midlene til følgende tjenester:

Programmer	Tilskudd til programmer 31.12.2009	Rammer for tilskudd til programmer 2009
ARENA	15,4	13,5
NCE (unntatt NCE reiseliv)	26,1	30,0
BIT	1,2	7,0
Næringsrettet design	4,4	6,0
FORNY	8,0	8,0
Internasjonal vekst	2,2	3,0
Bedrift i EU	6,7	3,0
Høyvekstprogrammet	1,5	3,0
Kvinner i fokus	1,0	1,0
Kompetanseprogrammet	12,2	3,0
Sektorprogrammer	12,6	15,5
Omdømmeprogrammet	2,9	8,0
Programutvikling, evalueringer mv.	-	0
Ufordelt	-	3,0
Sum	94,2	104,0

Aktiviteten er ganske godt i tråd med planene for 2009.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
FRAM	91(100)	38(44)	45(56)	71(78)	11(0)	62(67)	59(54)	2,5(2)
BIT	89(94)	10(32)	20(47)	40(47)	10(7)	67(88)	58(88)	3,3(3)
INT prg	81(91)	36(42)	39(23)	70(64)	58(7)	64(69)	60(69)	2(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Addisjonaliteten har sunket på ovennevnte programaktivitet det seneste året, og ligger nå generelt ikke lenger betydelig over snittet for alle tjenestene.

Betydningen for overlevelse og lønnsomhetsutvikling ligger vesentlig under snittet. Kompetanseeffektene er generelt synkende, som for tjenestene som helhet det siste året, mens vi kan se en liten økning på *innovasjonseffekten* hos FRAM-prosjektene. På FRAM og BIT er det en positiv økning i effektene på *antallet samarbeidspartnere*, noe vi vet er en viktig forutsetning for innovasjonseffekter på sikt. Det mest positive resultatet på disse tjenestene, er kanskje på *eksporteffekten*. Særlig INT-programmet rapporterer nå store effekter på eksport – en effekt vi tidligere har forventet skulle ligge i denne tjenesten, men som vi ikke har sett noe tydelig utslag på.

Kap 2421.72 Forsknings- og utviklingskontrakter (bevilgning: 265 mill. kroner + 65 mill. kroner)

Forsknings- og utviklingskontrakter innebærer et forpliktende og målrettet samarbeid mellom to eller flere parter innen næringslivet. Samarbeidet skjer i et trekantforhold mellom en offentlig (OFU)/industriell (IFU) "kunde"-partner som har konkrete behov for

f.eks. et nytt produkt eller tjeneste, en leverandør med kompetanse og potensial innenfor det feltet varen etterspørres og Innovasjon Norge. Fordelen med et slikt samarbeid – med en krevende kunde - for leverandørbedriften kan være økt kompetanse, tilgang til et større marked og nettverk samt en solid referanse. For kundebedriften kan tilgang til spesialkompetanse og lavere utviklingskostnader være noen av fordelene.

Det har vært stor pågang av prosjekter gjennom hele året. I alt ble det mottatt søknader for et samlet søknadsbeløp på 1 163 mill. kroner i 2009. Dette er en dobling fra 2008 hvor søknadsbeløpet var 552 mill. kroner. Økningen gjelder spesielt OFU hvor det var en tredobling. Søknadene fordelte seg med 324 mill. kroner til OFU og 839 mill. kroner til IFU. Søknadene utvikles ofte i samarbeid med Innovasjon Norge slik at prosjekter, som faller utenom OFU/IFU-ordningen, stoppes før søker har nedlagt for mye arbeid i søknadsskriving. Av mottatt søknadsbeløp ble 18 % trukket, returnert eller avslått.

Samlet bevilgning i 2009, inklusiv Regjeringens tiltakspakke, utgjorde 330 mill. kroner på post 72, forsknings- og utviklingskontrakter. Total ramme til disposisjon i 2009 ble på 400 mill. kroner. Det er summen av bevilgningen, ubenyttet tilsagnsfullmakt i 2008 på 15,6 mill. kroner, annulleringer av tidligere års tildelinger på 50,4 mill. kroner og frigjorte midler fra Galileo/Eurofighter på 4 mill. kroner. I tillegg ble tilsagnsfullmakten for 2009 på 100 mill. kroner videreført.

I alt ble det bevilget tilskudd til 276 nye forsknings- og utviklingskontrakter for et samlet beløp på 368,9 mill. kroner i 2009. Dette fordelte seg på 62 OFU-kontrakter med tilsagn på til sammen 86,2 mill. kroner og 214 IFU-kontrakter med tilsagn på i alt 282,7 mill. kroner. Dette utløste et totalt prosjektomfang på 1540,4 mill. kroner. Til administrasjon av programmet ble det satt av 29 mill. kroner. Dette inkluderer rådgiving og veiledning til bedriftene i forbindelse med prosjektutvikling og internasjonalisering ved distrikts- og utekontorene, programutvikling, fokusert satsing mot helse og forsvar, og synliggjøring. Det omfatter også Innoteket som er en årlig møteplass med fokus på innovasjon og faglig oppdatering. Samlet tildeling til prosjekter og programadministrasjon utgjorde derfor 397,9 mill. kroner.

Resultatoppnåelse i forhold til føringene fra departementet er besvart i den detaljerte rapporteringen på programmet i detaljrapportheftet. Hovedkonklusjonen er at programmet er i rute i forhold til målsetting. Alle midler er disponert. Det var nødvendig å holde litt tilbake på prosjekter på slutten av året av hensyn til budsjettammen.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ning for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Andel med Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
OFU/IFU	100(94)	58(53)	42(56)	67(67)	55(44)	87(95)	87(95)	3,8(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

OFU/IFU er et program som tradisjonelt har skåret høyt på addisjon- alitet og alle "myke" indikatorer. Det er fremdeles tilfellet, selv om det har vært en noe dempet utvikling det siste året (addisjon- aliteten er fremdeles høy – og har vært økende).

Gledelig er det også at betydningen for eksport er økende. OFU/IFU er en tjeneste som det forventes mye av mht ekspansjon på internasjonale markeder.

Kap 2421.73 Tilskudd til innkjøpskonsortium for kjøp av kraft (bevilgning for 2009: 40 mill. kroner)

Støtteordningen kom på plass i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2009. Regelverket for ordningen ble vedtatt av NHD 2. juli 2009. 2009 ble det bevilget 4,5 mill. kroner fra ordningen til 5 prosjekter. Det anses - innenfor gjeldende retningslinjer - ikke å være grunnlag for å utnytte de bevilgningsrammene som er stilt til disposisjon. Det forventes at det i 2010 vil bli bevilget 15 - 20 mill. kroner. Innovasjon Norge har lagt ut informasjon om ordningen til potensielle søkere på internett.

Kap 2421.79 Maritim utvikling (bevilgning for 2009: 15 mill. kroner)

Målgruppen for programmet er hele sjømatnæringen. Bedrifter med vilje til å forplikte seg i nettverk er prioritert. Ordningen har som mål å bidra til og styrke konkurranseevnen og øke verdiskapingen i de maritime næringene i Norge. I 2009 ble det bevilget 21,6 mill. kroner fra ordningen til 38 prosjekter. Rammen for 2009 var 15 mill. kroner og overforbruket ble finansiert med udisponerte midler fra tidligere år (ca. 12,7 mill. kroner). Rammen ble i 2009 for øvrig kuttet med 6,5 mill. kroner, som følge av at det var overført mer midler fra 2008 til 2009 enn statens regelverk tillater.

Omdømmerapporten "Norsk maritim næring i utlandet" ble overlevert Nærings- og handelsdepartementet i november 2008. I februar 2009 fikk Innovasjon Norge i oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet om å koordinere det videre arbeidet med omdømmerapporten sammen med Sjøfartsdirektoratet, Skipsregistrene og aktører i den maritime næringen. Arbeidet er igangsatt og det er etablert en arbeidsgruppe med representanter for næringen. Strategisk råd i MARUT er øverste organ for arbeidet.

Innovasjon Norge arbeider for å tydeliggjøre sine tjenester for de maritime næringene i Norge, bl.a. gjennom våre internettsider. I tillegg er det utarbeidet en egen brosjyre spesielt rettet mot maritim næring.

Kap 2421.90 Lavrisikolån

Det ble i 2009 gitt tilsagn om lavrisikolån for 3,5 mrd. kroner, hvilket innebar full utnyttelse av rammen.

Lånene fordeler seg slik på de ulike lånegruppene:

Mill. kroner	2009	2008
Lavrisikolån landbruk	697	509
Lavrisikolån flåte	904	630
Lavrisikolån ordinær	1 896	563

Andelen ordinære lavrisikolån, dvs. til annet næringsliv enn landbruk og fiskeflåte, hadde størst økning. Gjennom hele 2009 har Innovasjon Norge hatt en formidabel økning i antall henvendelser fra bedrifter som ønsket å få finansiert medvirking fra oss. Mange av bedriftene som henvendte seg merket at de møtte store utfordringer i egen bank grunnet at bankene strammet til der det var økt risiko, men også normalt godt stilte bedrifter henvendte seg.

Inntrykket er at en økende andel av de henvendelsene vi fikk i 2009, knyttet seg til behov for kapitalstyrking (6 % av lavrisikolånene er i 2009 gitt med formålet kapitalstyrking), som følge av økt kapitalbinding i driften og uventet tilstramning i utlånsaktiviteten i bankene. De tre formålene som topper i 2009 er imidlertid nyskaping i eksisterende foretak (25 %), kapasitetsutvidelse (24 %) og effektivisering/rasjonalisering (14 %). 3 % av lavrisikolånene har formålet nyetablering, og 3 % har formålet knoppskytning.

En god del av henvendelsene knyttet seg også til bedrifter som hadde kommet opp i store vansker, og som ikke ble vurdert å være kredittverdige. Mange av disse henvendelsene ble avvist uten at det kom formelle søknader.

Innovasjon Norge har i løpet at 2009 besluttet å endre utlånsrenten tre ganger. En gang ble renten redusert med 0,6 – 0,75 % -poeng, tidlig i mars måned, og to ganger har renten blitt satt ned med 0,25 % -poeng, både i slutten av mars og juni. Misligholdet blant våre lånekunder økte noe.

Ca. 2/3-del av de ordinære lavrisikolånene ble gitt til prosjekter i det distriktspolitiske virkeområdet – virkeområdet III og IV. Det er vår vurdering at de store finansøktørene fortsatt er noe mer utlånsmessig reservert i distriktene.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betydning for over- levelse	Stor betydning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Lavrisiko Ordinær	69(80)	43(58)	57(54)	86(67)	33(18)	69(54)	63(69)	2,7(2)
Lavrisiko Landbruk	79(75)	74(57)	58(47)	85(72)	6(2)	42(35)	55(38)	2,1(2)
Gr.f.lån fiskefl.	65(63)	52(63)	68(79)	82(84)	27(31)	36(36)	44(33)	2(2)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

Mht. lavrisikolånene til primærnæringene har vi blitt stadig mer utløsende de siste tre årene, addisjonalteten er nå omtrent som for ordinære lavrisikolån, og begynner å nærme seg snittet for alle ordninger. Når det gjelder de ordinære lavrisikolånene, så har de sammen med enkelte andre tjenester (etablererstipend for eksempel), variert mye fra år til år mht addisjonalteten. For 2005-årgangen som har avgitt svar i 2009, er addisjonalteten igjen noe lav (den var 56 % også for to år siden). IN er mao. ikke så veldig utløsende mht ordinære lavrisikolån i denne årgangen. Det kan både ha noe med tilgangen til alternativ lånekapital og med et generelt behov for denne type kapital å gjøre.

Som vi har sett for andre ordninger, så er det betydningen for omsetningen som av de økonomiske indikatorene har hatt en betydelig økning det siste året. Eksporten har også hatt en positiv økning når det gjelder de ordinære lavrisikolånene, en slik tendens kan vi også se hos landbrukslånene.

Mht de *myke indikatorene*, er det økning i både kompetanse- og samarbeidsbidrag hos ordinære lavrisikolån og hos landbrukslånene, landbrukslånene har i tillegg også hatt en positiv utvikling mht innovasjon.

Ordinære lavrisikolån ligger nå over snitt mht bidrag til kompetanse og innovasjon, det er positivt, de skårer nå også over snitt når det gjelder bidrag til antall samarbeidspartnere. Denne tjenesten begynner mao. å *høste gevinster* også mht de *myke indikatorene*.

Misligholdet blant våre lånekunder økte noe, men ikke vesentlig. Tap på utlån under lavrisikolåneordningen ble 63 mill. kroner, omtrent som budsjettet. Marginene på utlån ble bedre enn budsjettet, til tross for at INs utlånsrente i finansuro-året har ligget meget

gunstig i forhold til markedet. Dette la grunnlaget for et vesentlig bedre resultat enn budsjettet og utbytte til staten.

Kap. 912 post 70.1 – Bedrift i EU

NHD bidrar med 2,45 mill. kroner til Innovasjon Norges arbeid med bedriftsveiledning i det indre marked. Dette arbeidet er organisert i Innovasjon Norges program Bedrift i EU som er en del av Europakommisjonens bedriftsrådgivernettsverk Enterprise Europe Network. Innovasjon Norge har 12 medarbeidere som arbeider med programmet Bedrift i EU og gir råd til bedriftene om muligheter og plikter i det indre marked. Innovasjon Norge oppdaterer og videreutvikler nettsiden www.bedriftieu.no og sender ut nyhetsbrevet Innblikk.

For mer informasjon om EU arbeid i Innovasjon Norge eller spesifikt programmet Bedrift i EU, se Detaljrapporten 2009.

Kap 921.95 Statlig investeringsfond – Egenkapital

Investinor AS ble stiftet i februar 2008 med en egenkapital på 2,2 mrd. kroner som et 100 prosent eid foretak av Innovasjon Norge. Formålet med dette investeringsselskapet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby risikovillig kapital til internasjonalt orienterte og konkurransedyktige norske bedrifter. Bedriftene skal primært være i en tidlig vekstfase, med noe fleksibilitet mot ekspansjonsfasen.

Investinor skal fortrinnsvis investere i bransjer hvor Norge står sterkt, og hvor det er stort potensial for vekst. Selskapet skal legge særskilt vekt på følgende fem satsingsområder: Miljø, energi, reiseliv, marin og maritim sektor. I tillegg skal Investinor legge spesiell vekt på klima- og miljøprosjekter. Av selskapskapitalen forbeholdes 500 mill. kroner til investeringer i marin næringsvirksomhet.

Stein H. Annexstad er styrets leder. Geir Ove Kjesbu er administrerende direktør. Administrasjon for øvrig kom på plass i begynnelsen av 2009 og selskapet er allerede godt posisjonert i det norske venture-markedet.

Russland- og Øst-Europafondene

IN forvalter to investeringsfond; Investeringsfondet for Nordvest-Russland og Investeringsfondet for Øst-Europa som sammen med norske investorer kan benyttes til investeringer i Russland, Sentral Asia, Kaukasus, Hviterussland, Ukraina og landene på Balkan (utenfor EU). Investeringsfondene drives på forretningsmessig grunnlag og kan benyttes til egenkapitalinnskudd i næringsvirksomhet i virkeområdet. Det forutsettes minst like stor deltakelse fra norsk næringslivs side. I tillegg forvaltes tilskuddsfondet for Nordvest-Russland som kan gi tilskudd til norske investeringsrettede forprosjekter i Murmansk, Arkhangelsk, Karelen og Nenets.

Gjennom investeringsfondet for Nordvest-Russland ble det i 2009 gjort 5 investeringsbeslutninger på til sammen 13,72 mill. kroner.

For investeringsfondet for Øst-Europa ble det i 2009 gjort en investeringsbeslutning på 4,84 mill. kroner

Det ble også gitt tilsagn om forprosjektstøtte fra tilskuddsfondet for Nordvest-Russland til 2 prosjekter med totalt 0,4 mill. kroner.

I tillegg har fondene bidratt med støtte til

- forberedelse og utgivelse av Polyteknisk ordbok (Norsk-Russisk/Russisk-Norsk), Barentsforlaget AS,
- utgivelse av oppdatert utgave av Peter Normann Waage's bok om Russland.

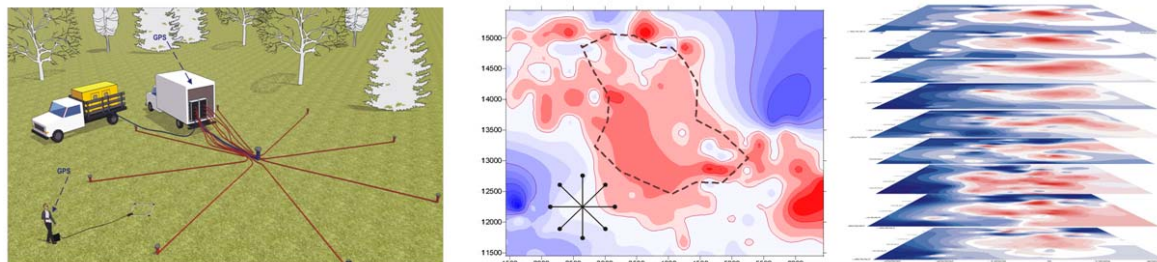
Det var i 2009 høy aktivitet med eksisterende engasjement og med vurdering av nye investeringsprosjekter. De viktigste nye prosjektene som er etablert eller under etablering i 2009 er:

- IBC Murman - 70 000 kvm kontor senter spesielt rettet mot olje og gass selskap i Murmansk, Russland
- BI - etablering av "Business Training Centre" i Murmansk/Arkhangelsk, Russland
- EMTEK - elektromagnetisk prospekteringselskap (Stavanger og Novosibirsk og Tomsk i Russland)
- Storvik Kuban - landbasert oppdrettsselskap i Krasnodar fylke, Russland
- Elbrus - produksjon av margarin, Krasnodar, Russland.

Fondsansatte har i 2009 deltatt/ledet delegasjonsreiser til Arkhangelsk, Ekaterinburg, Krasnoyarsk, Novosibirsk og Tomsk i Russland, hvor man gjennomførte møter med regionale myndigheter, handelskamre, universiteter/inkubatorer og bedrifter. Dessuten har vi ledet den første norske næringsdelegasjonen til Uzbekistan med omfattende møter med nasjonale og regionale myndigheter og organisasjoner.

Et eksempel på fondenes engasjement:

EMTEK AS etablert med to datterselskaper Emtek Prospecting AS og Emtek Monitoring AS for å videreutvikle teknologi og tilby tjenester rettet mot elektromagnetisk (EM) hydrokarbon- og metallprospektering. EMTEK sitter på to forskjellige patenterte EM-teknologier som er opprinnelig utviklet av uavhengige russiske universitetsmiljøer i Tomsk og Novosibirsk, og er også verifisert gjennom felttester på flere oljefelt og mineralgruver.

Bildene tilhører EMTEK AS

5.3.1 Fordeling av administrasjonskostnader mellom kontorene

Under følger en oversikt over fordelingen av kostnadene knyttet til administrasjon over kap. 2421.70 på NHDs budsjett, slik dette er fordelt på henholdsvis hoved-, distrikts- og utekontorene i 2009 (1000 kroner). Det vises for øvrig til nærmere omtale av kap. 2421.70 foran.

Kontor	Regnskap 2009	Budsjett 2009	Regnskap 2008
Hovedkontor	155 696	165 300	166 679
Distriktskontor	145 337	153 000	137 800
Utekontor	105 067	108 000	110 621
Sum	406 100	426 300	415 100

5.3.2 Fordeling av inntekter fra brukerbetalte tjenester

Under følger en oversikt over inntektene fra brukerbetalte tjenester på hovedkontoret, distrikts- og utekontorene i 2009 (tall i hele tusen kroner).

Type tjeneste	DK	HK	UK	Total
Brukerbetaling tjenester	-	5 024	24 296	29 320
Brukerbetaling Norad	-	7 183	7 980	15 163
Brukerbetaling fra Intsok	-	-	5 777	5 777
Brukerbetaling reiseliv	-	20 103	95 869	115 972
Brukerbetaling internasjonal vekst	-	-	9 837	9 837
Brukerbetaling messer	-	22 189	903	23 092
Brukerbetaling øvrig	-	1 003	15	1 018
Total	-	55 502	144 678	200 180

Størstedelen av brukerbetalingen kommer fra reiselivsvirksomheten. Fylkeskommunale midler er i 2009 flyttet fra brukerbetalte tjenester til offentlige inntekter, derved har brukerbetalinger på distriktskontorene blitt null.

Utekontorene står for drøyt 70 % av de eksterne brukerbetalingerne, hvorav reiselivsvirksomheten utgjør to tredjedeler.

5.3.3 Prioritering av oppgaver i 2009 (med virkning for 2010)

I oppdragsbrevet for 2009 ber NHD om at Innovasjon Norge i årsrapporten foretar en "Vurdering av om oppgaver kan avsluttes og reduseres til fordel for en større konsentrasjon om oppgavene med høyest prioritet". I kapittel 6 redegjøres for endringer i program- og tjenesteporteføljen samt de strategiske prioriteringer som er gjort i slutten av 2009 med virkning for 2010.

5.3.4 Distriktskontorenes struktur og kompetanse og utflytting av hovedkontorfunksjoner

Struktur

Innovasjon Norge har 15 distriktskontorer og i tillegg et antall lokalkontorer som sikrer at vi er representert med kontorer i alle fylker, unntatt Akershus. I Finnmark, Nordland, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hedmark har vi i tillegg til distriktskontorene i Vadsø, Ålesund, Leikanger og Hamar også lokalkontorer i Alta, Narvik, Molde, og Førde.

De fleste distriktskontorene dekker ett fylke. I tillegg er det ett distriktskontor som dekker Oslo, Akershus og Østfold, Buskerud og ett som dekker Vestfold og Aust- og Vest-Agder. Kontorene er underlagt ett regionalt styre, har én ledelse og medarbeidere som opererer på tvers av fylkesgrensene.

Pr. 1.1 2009 var det 284,2⁴³ faste årsverk ved distriktskontorene i Divisjon Norge, mot 269,2 samme tid året før. Økningen i antall årsverk i Divisjon Norge skyldes i hovedsak fast ansettelse av 10 designrådgivere (9,5 årsverk), som tidligere var ansatt på engasjement. I tillegg er det flyttet over funksjoner og ressurser fra andre deler av organisasjonen, herunder prosjektlederansvaret for Kommuneprosjektet og systemansvarlig for INs kundefølgingsystem Siebel. Resterende årsverk forklares av tilsetning av vakante stillinger.

⁴³ Divisjon Norge, ekskl. divisjonsledelse og Avdeling for spesialengasjement og storkunder.

I forbindelse med statsbudsjettet 2009 fikk Innovasjon Norge økte rammer for å kompensere for virkningene av finanskrisen. Ved utgangen av året hadde Innovasjon Norge bevilget 9,8 mrd. i lån og tilskudd, noe som er nesten dobbelt så mye som i 2008. For å sikre en rask behandlingstid og god kundeoppfølging ble det i februar 2009 besluttet å styrke ressursene ved distriktskontorene gjennom nye midlertidige årsverk samt omdisponering av interne ressurser.

Arbeidet med å styrke bemanningen startet i februar og i mai var totalt 22 nye årsverk på plass for å midlertidig styrke arbeidet med låne- og garantiordningene, etablererstipend og OFU/IFU. 6 av årsverkene var en omfordeling av interne ressurser, herunder 3 årsverk fra andre divisjoner. Øvrige årsverk var nye midlertidige stillinger på inntil 3 år. I de tilfeller det fantes vakante stillinger ved kontorene ble disse brukt til å styrke arbeidet med finansiering.

I forbindelse med revidert statsbudsjett i mai 2009 ble arbeidet med låneordningene styrket med ytterligere 6 midlertidige årsverk. Totalt sett har dermed ressursene for finansieringsvirksomheten (lån, garantier og tilskudd) ved distriktskontorene økt med 28 årsverk i 2009.

Alle kontorer fikk tildelt 1-3 ekstra årsverk for å sikre en rask behandlingstid. Antatt markedspotensiale for større prosjekter med nasjonal eller internasjonal innovasjonshøyde, dagens ressurser og antall saker på det enkelte kontor samt muligheten for å dele ressurser med andre DK var de kriterier som lå til grunn for ressursfordelingen.

Distriktskontorene arbeider i hovedsak med kunder og prosjekter som har utgangspunkt i egen region og oppgaver knyttet til realisering av nasjonale og fylkesvise utviklingsplaner og strategier. Samtidig øker distriktskontorenes samarbeid om prosjekter og satsinger på tvers av fylkes-/regiongrenser og internasjonalt, og det skjer en spesialisering og arbeidsdeling innenfor større geografiske områder enn det enkelte kontors primærområde.

Kompetanse

Distriktskontorene er kompetansemessig først og fremst kjennetegnet ved sin breddekompetanse knyttet til innovasjon og entreprenørskap, forretningsutvikling, finansiering og kunnskap om næringslivet i deres respektive regioner. På grunn av finanskrisen ble det lagt spesiell vekt på heving av kontorenes finansieringskompetanse.

Nettverksbasert innovasjon, design, bedrifters samfunnsansvar (CSR) og immaterielle rettigheter (IPR) er områder hvor distriktskontorene også i 2009 har styrket seg kompetansemessig.

Utflytting av hovedkontorfunksjoner

Det har i 2009 vært fokus på at ressurser for gjennomføring av nasjonale program skal legges til distriktskontorene. I 2008 var etableringen et eget IPR-fagnettverk, samt styrking av EU-arbeidet gjennom etableringen av Enterprise Europe Network (EEN) med fem regionale EU-rådgivere gode eksempler på dette. I 2009 ble ledelsen for Kommuneprosjektet lagt til vårt kontor i Bergen. En rådgiver for å styrke kontorenes arbeid med Arena ble flyttet fra Oslo til vårt kontor på Hamar. I tillegg ble ansvaret for INs nye program for kraftkrevende industri plassert i Sogn og Fjordane.

Koordineringsansvaret for enkelte av Innovasjon Norges sektorsatsinger er plassert utenfor hovedkontoret. Koordinatoransvaret for IKT-sektoren er f.eks. plassert ved IN Oslo, Akershus og Østfold.

5.4 Kommunal- og regionaldepartementets budsjettposter

I oppdragsbrevet for 2009 ble det som i 2008 påpekt at KRD legger spesiell vekt på at Innovasjon Norge i forvaltningen av de næringsrettede virkemidler bidrar til å bygge ned eventuelle barrierer for kvinner, unge og innvandrere. Økt fokus på entreprenørskap blant kvinner og unge vil kunne legge til rette for å skape lønnsomme arbeidsplasser nær hjemstedet. Dette kan styrke det lokale arbeidsmarkedet, næringsmiljøet og bosettingen i distriktene.

Innovasjon Norge følger opp dette i forhold til kvinner og unge ved at det både gjennomføres særskilte utviklingsprosjekter for disse gruppene, og at vi følger utviklingen av virkemiddelbruken rettet mot disse gruppene. I forhold til innvandrere er det i løpet av året gjennomført prosjekter ved noen av våre distriktskontorer.

Kap 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling (bevilgning for 2009: ca. 627 mill. kroner)

Sett under ett er aktivitetsnivået under denne budsjettposten vesentlig høyere i 2009 enn i 2008, noe som er muliggjort gjennom overførte bevilgninger fra tidligere år.

Andelen av de midler som blir stilt til disposisjon fra fylkeskommunene for Innovasjon Norges finansiering av enkeltbedrifter er over tid fallende, men pga at rammene er overførbare varierer de årlige tilsagnene noe fra bevilgningsrammene de enkelte år. Det er i 2009 gitt tilsagn om totalt ca. 732 mill. kroner av disse midlene, fordelt som følger (tall for hele 2008 i parentes):

• Investeringstilskudd	137 mill. kroner (194)
• Bedriftsutviklingstilskudd mv	313 mill. kroner (313)
• Etablererstipend ⁴⁴	116 mill. kroner (108)
• Tapsfond risikolån	166 mill. kroner (55)

Tilskudd kan gis som bedriftsutviklingstilskudd til bedriftsutviklingsprosjekter (myke investeringer) og i noen grad til delfinansiering av fysiske investeringer (investeringstilskudd). Det legges vekt på at tilskuddene bidrar til nyskaping og omstilling, og gode innovative prosjekter med internasjonale vekstmuligheter er spesielt høyt prioritert. Alle tilskudd som innvilges skal være innenfor EØS-avtalens regler for lovlig statsstøtte.

Distriktsutviklingstilskudd skal nyttes til delfinansiering av samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter som er viktige for å nå distriktspolitiske mål, og som ikke ville blitt realisert i samme grad uten tilskudd. Størrelsen på tilskuddet graderes fra 0 og opp til gjeldende maksimalsats i vedkommende geografiske virkeområde. Graderingen er normalt bestemt ut fra hva som er vurdert å være nødvendig for å utløse investeringen.

Etablererstipend er et stipend som kan innvilges personer som skal utvikle og etablere egen bedrift. Etablererstipendordningen gjelder for hele landet og for alle næringer, unntatt offentlig virksomhet og landbruk⁴⁵. I hvert fylke blir det prioritert ut fra lokale

---

⁴⁴ Noen steder fremgår det at det er brukt 111 mill. kroner på etablererstipend. Forskjellen er at Nettverkskreditt da er inkludert i etablererstipend. Her er nettverkskreditt inkludert i bedriftsutviklingstilskudd mv.

⁴⁵ Kunder med tilknytning til landbruksnæringa har en egen etablererstipendordning finansiert over Bygdeutviklingsmidlene.

forhold og behov. Generelt sett er etableringer som representerer noe nytt i regional, nasjonal og/eller internasjonal sammenheng, høyt prioritert.

Risikolån kan benyttes til de aller fleste prosjekter og investeringer som har med nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling å gjøre. Lånene dekker normalt den mest risikoutsatte delen av lånefinansieringen; toppfinansieringen, men policy er at det for store lån alltid skal finnes betryggende sikkerhet for en andel av lånet. Rentene ligger noe i overkant av de beste vilkårene som ellers oppnås i markedet, men er lave sett i forhold til risikoen. Kundeeffektundersøkelser har vist at risikolån er et virkemiddel som gir høy grad av addisjonalitet. Alt annet likt er også bruk av risikolån en mer effektiv virkemiddelbruk enn tilskudd.

Det er i 2009 bevilget 599 mill. kroner i distriktsrettede risikolån, noe som er hele 286 mill. kroner mer enn i 2008. Som for landsdekkende innovasjonslån, var etterspørselen etter slike lån meget høy i hele 2009. Den store etterspørselen ble nok først og fremst stimulert av økte begrensninger på muligheter for å oppnå finansiering i bankene, som følge av finansuro og konjunkturtilbakeslaget.

32 % av tilsagnene om distriktsrettede risikolån har kapitalstyrking som hovedformål, deretter følger nyskaping i eksisterende bedrifter som det formål som det er brukt mest distriktsrettede risikolån på (25 %). Nær 5,5 % er brukt til nyetablering og vel 1,6 % på knoppskytning.

Avsetning til tapsfond er basert på kalkulert enkeltrisiko i alle de enkeltsakene som ble innvilget i 2009.

Det er bokført tap på utlån på 119 mill. kroner i 2009, mot 29 mill. kroner i 2008. Herav er det bokført tap på utlån på hele 32 mill. kroner med tilsagn fra 2009. En vesentlig andel av dette knytter seg til lån etablert innenfor torskeoppdrett, som ved etablering var vurdert å innebære høy risiko. Utviklingen innenfor torskeoppdrett utviklet seg imidlertid vesentlig dårligere enn antatt i løpet av 2. halvår 2009.

Brutto utlån distriktsrettede risikolån pr. 31.12.2009 var 1 444 mill. kroner. Det var på samme tid gitt tilsagn om lån 322 mill. kroner, som ikke var utbetalt. Tapsfond til dekning av tap på dette pr. 31.12.2009 var 545 mill. kroner. Sett i forhold "frisk portefølje" (løpende lån hvor det ikke er foretatt nedskrivninger helt eller delvis + ikke utbetalte lån) utgjør tapsfondet 40 %, mens kalkulert risiko i denne porteføljen er 28 %. Det er således en "overdekning" i tapsfondet på 12 %-poeng.

Innretningen av tilsagnene er lite endret fra 2008. 31 % av prosjektene under denne budsjettposten er definert som kvinnerettede, noe som innebærer økning fra 2008, hvor andelen var 28 %. Sett i lys av føringen som ble gitt i oppdragsbrevet og føringer som nå gis om at andelen fra KRDs side ønskes økt til 40 % innen 2013, går andelen i riktig retning. Andelen kvinnerettede prosjekter som har øket mest i 2009 er risikolån som har øket fra 19 % i 2008 til 31 % i 2009.

Etterundersøkelse i 2009 for tilsagn fra 2005 viser:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
Risikolån	95(100)	68(67)	58(75)	82(81)	29(38)	61(63)	65(56)	2,7(2,8)
Tilskudd	93(90)	52(53)	44(59)	80(72)	30(36)	71(78)	68(78)	2,9(2,9)
E-stip	95(91)	74(59)	52(48)	74(67)	25(25)	80(82)	71(74)	2,9(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Effektindikatormålinger basert på kundeeffektmålinger gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen viser at KRD-tjenestene (ikke programmene her) skårer høyt på *addisjonalitet*, her utgjør Innovasjon Norges prosjektstøtte en forskjell.

Mht de *økonomiske indikatorene* ligger KRD-tjenestene omtrent på snitt, men betydningen for overlevelse ligger over snitt både for risikolånene og etablererstipendet.

De distriktsrettede ordningene skårer relativt høyt på betydningen for *eksport*. Dette har vært et gjennomgående - og *positivt trekk* - over flere år. Mao mange distriktsbedrifter driver med betydelig eksportrettet virksomhet, og IN bidrar til å fremme dette arbeidet.

Låneordninger har tradisjonelt ligget lavere enn snitt mht til myke indikatorer, men de distriktsrettede/KRD-ordningene ligger nå alle på snitt eller over både mht kompetanse, innovasjon og antall samarbeidspartnere prosjektet bidrar til.

Kap 551.61 Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift

Etter pålegg fra ESA ble systemet med regionalt differensierte satser vesentlig innskrenket etter 2003. Dette er bakgrunnen for ordningen. Fra 2007 gjelder imidlertid igjen generelt nedsatte avgiftssatser i mesteparten av det området som hadde nedsatte satser i 2003. Innovasjon Norge har hatt forvalteransvaret for *deler av* de midlene som er bevilget som tilskudd som kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift i distriktene. Denne aktiviteten er trappet ned etter at generelt nedsatte avgiftssatser igjen ble innført fra 2008. Innovasjon Norge har i 2009 gitt tilsagn om 120,7 mill. kroner i slike tilskudd.

Kap 551.71 Nordområdetiltak

For å støtte opp under regjeringens nordområdestrategi la KRD opp til en særskilt innsats innen innovasjon og utvikling av reiseliv i nordområdene i 2009. Det ble avsatt 7,5 mill. kroner i 2009 – i tillegg til 5 mill. kroner på post 72 fra 2008 – til et prosjekt kalt Prosjekt Reiseliv i Nord (PRIN).

Prosjektet som ledes av Innovasjon Norge er et samarbeid mellom Forskningsrådet, SIVA, Nord-Norsk Reiseliv AS (etablert i 2009) og Innovasjon Norge.

Prosjektet har som formål å gi arbeidet med innovasjon, utvikling og profilering innen reiseliv for nordområdene et felles løft gjennom en samordnet og målrettet innsats mellom virkemidler og aktører i de tre nordligste fylkene.

Målet er å bidra til å styrke innovasjon, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i de tre nordligste fylkene. Prosjektet vil legge vekt på å styrke og

bygge opp under eksisterende aktiviteter og bidra til fylkesovergripende samarbeid i landsdelen.

Prosjektet har etablert en styringsgruppe hvor de fire samarbeidsaktørene er representert. I tillegg har prosjektet knyttet til seg en prosjektgruppe med bred representasjon fra reiselivsnæringen og virkemiddelaktørene i nord.

Hovedfokuset i prosjektet i 2009 har vært gjennomføring av gode planprosesser hvor aktører fra de fire samarbeidspartnerne og reiselivsnæringen i nord har vært involvert, gjennom arbeidsmøter og dialog med styringsgruppen og prosjektgruppen.

Som resultat av dette arbeidet har prosjektet prioritert aktiviteter innen tre områder:

- Aktiviteter for å øke kompetansen i bedriftene innen reiseliv i landsdelen, gjennom kompetansekurs, rådgivning og andre konkrete kompetansetiltak.
- Utvikling av markedskompetansen for landsdelen og tilgjengeliggjøring av relevant forskning og markedskunnskap
- En strategisk planprosess for de tre nordligste fylkene for å bidra til en felles strategisk plattform for utviklingen av reiselivsnæringen i nord.

Gjennomføringen av tiltakene startet høsten 2009 og videreføres i 2010 og 2011.

Kap 552.72 a) Nasjonale tiltak for regional utvikling (bevilgning for 2009: 173,7 mill. kroner + 5 mill. kroner øremerket Reiseliv i Nord)

Av årets disponible ramme på 219,4 mill. kroner (inkl. bl.a. overførte midler fra 2008 på 40,7 mill. kroner) er det innvilget tilsagn på 200,6 mill. kroner på denne posten som er benyttet som følger (oppdragsbrevet i parentes):

KRDs Arbeidsmål	Programmer og satsinger	Tilsagn
Arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljø	Arena, NCE og bedriftsnettverk	81,2 mill. kr (61)
Arbeidsmål 1.2 Videreutvikling av etablerte foretak.	BIT-programmet, Kompetanseprogrammet, Designprogrammet	14,0 mill. kr (11)
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	NyVekst, Unge i fokus, Høyvekst, annet entreprenørskap, inkubatorstipend, FORNY og kommuneprosjektet	41,6 mill. kr (47)
Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering	Kultur og opplevelser, Kvinner i fokus, Storbyprosjektet, Regional omstilling, Analyser, Evalueringer, profilering m.v.	63,8 mill. kr (54,7)

I tillegg kommer bevilgningen til ekstraordinære tiltak i Finnmark hvor det i 2009 er benyttet 2,7 mill. kroner av en gjenstående brutto ramme på 6,7 mill. kroner (inkl. annulleringer på tidligere års tilsagn).

For ARENA, NCE og bedriftsnettverk ligger årets bevilgninger over arbeidsmålene for programaktiviteten nevnt i oppdragsbrevet for 2009. Dette skyldes i all hovedsak tidsforskyvninger på prosjekter innenfor NCE i tidligere år, og etterslepet på NCE fra 2008 er i all hovedsak tatt igjen i 2009.

Avviket for arbeidsmål 1.2 knytter seg i første rekke til Kompetanseprogrammet, hvor det er benyttet overførbare midler fra tidligere år til å øke bevilgningene utover årets arbeidsmål.

Program	Overført fra 2008	Annul- leringer fra tidligere år	Prioritert fra ny ramme	Tilsagn 2009	Udisponert pr. 31.12.09 ⁴⁶
Styrke næringsmiljø					
ARENA-programmet	6,7	1,3	18,0	20,9	5,1
Norwegian Centres of Expertise	13,8	2,1	40,0	52,6	3,3
Bedriftsnettverk	5,3	0	3,0	7,7	0,6
Videreutvikle etablerte foretak					
BIT-programmet	0	0	4,0	4,3	-0,3
Kompetanseprogrammet	0	0	2,0	4,5	-2,5
Designprogrammet	0	0	5,0	5,2	-0,2
Entreprenørskap					
NyVekst	3,3	0	8,0	5,7	5,6
Unge i fokus, inkludert mentorordning for unge	0	1,8	13,0	6,6	8,2
Høyvekstprogrammet/annen satsing på entreprenørskap	0	0,8	5,5	2,9	3,4
Inkubatorstipend	0	4,6	13,5	18,1	0
FORNY-programmet	0	0	4,0	4,0	0
Kommunene som førstelinjetjeneste i småskala næringsutvikling	0	0	3,0	4,3	-1,3
Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering					
Kultur og opplevelser	4,8	0	4,0	5,3	3,5
Storbyprosjektet	4,1	0	4,0	6,4	1,7
Regional omstilling	0	0	8,0	8,2	-0,2
Kvinner i næringslivet inkl GRO programmet og ekstrasatsing til kvinner og entreprenørskap	0	0,3	14,5	14,1	0,7
Analyser, evalueringer, profilering samt administrative og operative kostnader knyttet til program	0	6,4	29,2 ⁴⁷	29,8	5,8
Udisp./Prog. under utvikling	2,8	2,8	0	0	2,8
Total	40,7	20,1	178,7	200,6	36,2

Det er innenfor arbeidsmålet entreprenørskap et lavere forbruk av midler enn budsjettet. Det er innenfor denne posten et mindreforbruk på sentral ramme av NyVekst på noe over 2 mill. kroner og et mindreforbruk på Unge i fokus på over 6 mill. kroner, noe som skyldes en tidsforskyvning på satsingen. Det er antatt at dette vil bli tatt igjen i 2010. På Inkubatorstipend er det brukt mer midler enn målet for 2009. Dette henger mye sammen med at det er disponert om igjen annulleringer fra tidligere år og i noen grad er dette også preget av finanskrisesituasjonen.

Avviket under tverrgående tema knytter seg i første rekke til at tilleggsbevilgningen til Reiseliv i Nord er gruppert under dette målet.

Midlene under post 72 har regional begrunnelse, men bruken har uspesifisert geografisk tilknytning. En relativt stor andel (68 %) av bevilgningen er geografisk uspesifisert. Dette er fellesprosjekter som er fylkes- eller kommuneoverskridende, men med regional begrunnelse.

⁴⁶ Det må bemerkes at udisponert pr. 31.12.09 ikke uten videre er tilgjengelig for dette program i etterfølgende år. Vurderingen av dette vil bl.a. henge sammen med om det er tidsforskyvninger i programmet som er årsak til mindreforbruk og om andre programmer av samme årsak har behov for midler noe tidligere.

⁴⁷ Beløpet inneholder 5 mill. kroner øremerket til Reiseliv i Nord.

Nesten 90 % av prosjektene er karakterisert som innovasjon, og 46 % er innovasjon på nasjonalt eller internasjonalt nivå. Produkt- og tjenesteinnovasjon utgjør 60 % av de bevilgede midler. 38 % av bevilgningene gikk til prosjekter som er karakterisert som kvinnerettet, mens 48 % av bevilgningene er til prosjekter som er internasjonalt rettet. I 2008 var dette 51 %.

Effektindikatorer basert på kundeeffektundersøkelser gjennomført i 2009 blant prosjekter finansiert i 2005-årgangen viser at programmer som delfinansieres over denne posten skårer høyt både på addisjonalitet og på de myke indikatorer, blant dem særlig kompetanse.

På de økonomiske indikatorene har det vært en nedgang i effektene siste år, bortsett for andelen eksport som har økt både for mottakere av FRAM, BIT og NT.

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
FRAM	87(100)	38(44)	45(56)	71(78)	11(0)	62(67)	59(54)	2,5(2)
BIT	89(94)	10(32)	20(47)	40(47)	10(7)	67(88)	58(88)	3,3(3)
NT	100(100)	40(40)	20(60)	50(50)	55(25)	100(71)	80(50)	2,9(3)
Ink-stip	100(92)	18(58)	27(54)	50(73)	11(27)	71(100)	64(93)	2,7(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008)

Kap 552.72 b) Nasjonale tiltak for regional utvikling – Tiltak og prosjekter i Finnmark

Kommunal- og Regionaldepartementet (KRD) bevilget i 2005 (mai og september) til sammen 60,37 mill. kroner til å gjennomføre tiltak og prosjekter i Finnmark. Arbeidet skulle baseres på en handlingsplan med konkrete tiltak utarbeidet av en regional arbeidsgruppe ledet av daværende regiondirektør i NHO-Finnmark Erling Fløtten. KRDs uttrykte målsetting var å skape varige arbeidsplasser i 11 utvalgte kommuner i Finnmark.

Oppdraget med å gjennomføre arbeidet ble gitt til Innovasjon Norge. I ledermøte i Innovasjon Norge ble oppdraget delegert til Innovasjon Norge Finnmark.

Det er laget årsrapport om arbeidet hvert år fra oppstartsåret og til og med for året 2008. Årsrapportene viser at det vesenligste av midlene ble bevilget høsten 2005 og i 2006. Etter dette har det kun blitt brukt restmidler som i hovedsak stammer fra prosjekter i handlingsplanen som ikke har blitt noe av, og midler som er trukket tilbake (annulleringer).

Tilsagn 2005 – 2009, fordelt på innsatsområde (beløp i tusen kroner)

Satsingsområde	Budsjett-ramme	Tilsagn 2005	Tilsagn 2006	Tilsagn 2007	Tilsagn 2008	Tilsagn 2009	Rest-ramme
Marin sektor	24 600	14 050	7 577	250	660	2 670	-606
Reiseliv, kultur, opplevelser	13 430	3 250	9 943	0	955	0	-718
Kompetanse	7 150	1 000	2 881	0	120	0	3 149
Kompetanse (SIVA)	300	0	0	300	0	0	0
Frie midler	4 290	0	1 860	0	175	0	2 255

Frie midler (adm.)	2 500	0	2 500	0	0	0	0
Frie midler (komm. nær.fond)	8 400	8 400	0	0	0	0	0
Totalt	60 670	26 700	24 761	550	1 910	2 670	4 079

Avklaringer i forhold til NHDs Kap 2421 post 70

En arbeidsgruppe oppnevnt av NHD, bestående av representanter fra NHD, KR D, LMD, FK D, fylkeskommunene og Innovasjon Norge jobbet i 2008 med avklaringer av problemstillinger knyttet til NHDs kap. 2421. 70. I tilknytning til dette arbeidet ble 19,2 mill. kroner overført fra NHDs kap. 2421. 70 til KR D kap. 552.72 i statsbudsjettet for 2009.

NyVekst 2009

NyVekst er en finansieringsordning som ble lansert medio februar 2008. NyVekst skal bidra til å utløse og realisere potensialet for vekst i nyetablerte eller unge bedrifter lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, sone III og IV. Noe av det nye ved NyVekst er at man for første gang under gitte forutsetninger kan finansiere *driftskostnader* etter nærmere spesifiserte kriterier.

NyVekst hadde i 2009 en tentativ ramme på 70 mill. kroner. Av dette var fylkeskommunene forutsatt å stille til rådighet inntil 62 mill. til INs distriktskontorer (kap. 551, post 60). De fleste fylkeskommunene har imidlertid ikke øremerket midlene i sin tildeling til Innovasjon Norge.

NyVekst vil således "konkurrere" med andre tjenester til målgruppen entreprenører. Rammen varierer fra noen få hundre tusen i f.eks. Østfold og til dels Buskerud og Agder, mens f.eks. de tre nordligste fylkene til sammen har ca. 1/3 av den totale ramme.

Innovasjon Norge sentralt ble tilført disposisjonsmulighet for 8 mill. kroner fra KR D (Kap 552, post 72). Dette anvendes til tilsagn i de fylkene der tildelt ramme ikke strekker til i forhold til behovet.

Totalt ble det gitt tilsagn på ca. 33, 5 mill. kroner, hvorav 5,7 mill. kroner ble bevilget av den nasjonale rammen. Disse tilsagnene ble hovedsaklig innvilget i annet halvår. Første halvår 2009 var i stor utstrekning preget av distriktskontorenes fokus på tiltakspakken i forbindelse med finanskrisen.

Oppfatningen er at det lave forbruket i forhold til rammen skyldes moderat bruk av ordningen i nord, kravet til rask vekst og kravet om like stor tilførsel av frisk egenkapital som NyVekst-støtten kombinert med at det i finanskrisetåret var meget stor pågang etter andre tjenester med større etterspørsel; etablererstipend, distriktsutviklingstilskudd og ikke minst risikolån. Noe av årsaken kan også ligge i at IN i 2009 har måttet omdisponere ressurser som følge av finanskrisen og i noen grad ikke har kunne arbeide så proaktivt med NyVekst som en har ønsket.

Innovasjon Norge har i 2009 valgt å opprettholde kravet til vekst- og verdiskapingspotensial. Dette var krevende i 2009 som følge av Finanskrisen konsekvenser for realøkonomien og de generelle bedriftskonjunkturer, men vi mener det er riktig å "legge lista høyt".

Det er i 2009 gitt 54 tilsagn til 47 NyVekst-bedrifter. Av disse var 8 oppfølging av 2008 bedrifter med nye utviklingsprosjekter. At det ikke var flere oppfølgingsprosjekter skyldes at de fleste tilsagn også i 2008 kom mot slutten av året og gjaldt finansiering for *hele* 2009. Flere av "2008-årgangen" forventes å kunne oppnå tilsagn også i 2010. Noen av bedriftene som fikk tilsagn i 2008 var imidlertid allerede da i år 4 eller 5 etter etablering (Brønnøysund-registrering) og kan dermed etter kriteriene ikke følges opp lenger.

Bedriftene var i 2009 fordelt på fylkene Hedmark 3, Oppland 0, Buskerud 1, Telemark 2, Rogaland 5, Hordaland 5, Sogn og Fjordane 3, Møre og Romsdal 9, Sør-Trøndelag 2, Nord-Trøndelag 3, Nordland 2 og Troms 8, og Finnmark 4.

Det er en ambisjon å nå en andel på 40 % kvinnerettete prosjekter innen 2013. Faktisk andel i 2008 var vel 40 % både i forhold til kroner og i forhold til antall. Dette var eksepsjonelt høyt og er nok uttrykk for at kvinnefokus ble fremtredende i forbindelse med lanseringen av NyVekst – dette til tross for at det ikke var noe krav eller mål mht så stor andel allerede da. I 2009 falt kvinneandelen til ca. 25 %, hvilket er relativt tilsvarende som for andre sammenlignbare tjenester i Innovasjon Norge.

Det legges opp til en følgeevaluering av NyVekst i 2010 slik som tidligere planlagt. Da tjenesten ble lansert for kun to år siden vil det bare i begrenset grad være mulig å identifisere resultater og effekter allerede nå. Innovasjon Norge har imidlertid registrert et relativt høyt vekstpotensiale blant flertallet av NyVekst-bedriftene. Innovasjon Norge ber evaluator blant annet om innspill, med utgangspunkt i mål for NyVekst, på hva relevante resultat og effektmål kan være og hvordan disse kan samles inn.

Satsingen på kultur og opplevelsesnæringene (4 mill. kroner)

Det ble avsatt 4 mill. kroner av posten til denne satsingen i 2009 over kap 551 post 72 i 2009. I tillegg er det overført 3,9 mill. kroner fra 2008. Nesten 5 mill. kroner ⁴⁸ er benyttet i 2009. For nærmere beskrivelse av satsingen, se kap. 4.1.2.2.

---

⁴⁸ Beløpet inngår i forbrukstallet under gruppen Tverrgående tema, tjenesteutvikling, analyser, profilering ovenfor.

5.5 Landbruks- og matdepartementets budsjettposter

Følgende endringer i forhold til 2008 ble signalisert i oppdragsbrevet for 2009:

- Bioenergiprogrammet utvides med flisproduksjon
- Ny oppgave: Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer
- Ny oppgave: E-sporing fagpilot
- Ny oppgave: Nyetableringer i landbruket

Kort om de nye oppgavene i 2009:

Som ledd i regjeringens tiltakspakke ble det etablert en støtteordning for økt produksjon av brenselsslis. Det ble totalt stilt 19 mill. kroner til disposisjon for denne ordningen i 2009.

Med utgangspunkt i erfaringer knyttet til pilotprosjekter i Verdal, Hamar og Stavanger ble det i 2009 etablert et nasjonalt inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer. Målet er å øke etableringstakten, overlevelseskraften og vekstraten til nye virksomheter innen mat- og naturbasert næring. SIVA er programansvarlig, og programmet utvikles og driftes i samarbeid med Innovasjon Norge og regionale næringsaktører.

E-sporing har som formål å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden. LMD er ansvarlig for prosjektene, men legger til grunn at IN bistår med vurderinger av prosjektene.

For å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk ble partene i jordbruksforhandlingene 2008 enige om å innføre en ordning for nyetablering av melkeproduksjon. Det er SLF som tildeler kvotene, men Innovasjon Norge har bistått SLF i utformingen av – og gjennomføringen av ordningen.

Vi har ellers følgende kommentarer til de ulike kapitelpostene:

Kap 1149.50 Innlandet 2010

Det ble satt av 20 mill. kroner på LMDs budsjett for 2006 til oppfølging av prosjektet Innlandet 2010. Det var en forutsetning at midlene skulle fordeles over en periode på 3-4 år. Det er i 2009 bevilget 6 mill. kroner til ulike prosjekter.

Innlandet 2010 er et innovasjonsprosjekt som har til hensikt å oppnå økt bedrifts-etablering og nyskaping i Innlandet. Midlene skal brukes innenfor de fire prioriterte handlingsområdene landbruksbasert industri, bioenergi, landbruksbasert reiseliv og bioteknologi. Midlene skal sees i sammenheng med andre satsinger i Innlandet i regi av Innovasjon Norge (Arena og NCE), SIVA og Forskningsrådet.

Kap 1149.71 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket

Skog-, klima- og energitiltak (bevilgning for 2009: 34 mill. kroner)

Innen dette formål ble disponert 15 mill. kroner fra opprinnelig statsbudsjett og til sammen 19 mill. kroner over regjeringens tiltakspakke. Av en total ramme på 34 mill. kroner ble det gitt tilsagn til kunder for 28 mill. kroner. Det meste av dette ble brukt til utvikling og investeringer i flisproduksjon.

Se for øvrig kommentarene under avsnittet Bioenergiprogrammet, under kap. 1150.50.

Trebasert innovasjonsprogram (bevilgning for 2009: 27 mill. kroner samt 20 mill. kroner fra Regjeringens tiltakspakke.)

Det er i 2009 gitt tilsagn om 57,4 mill. kroner fra Trebasert innovasjonsprogram.

Trebasert innovasjonsprogram skal bidra til målsettingen om å øke trebruken og derigjennom avvirkningen i norske skoger. Dette gjøres gjennom å videreutvikle bedriftene i den trebaserte verdikjeden. Trebasert innovasjonsprogram har spesielt fokus på utvikling av leverandører, konsepter, byggsystemer og kompetanse innenfor byggsektoren, utvikling av treprodukter mot forbrukermarkedet og kompetansetiltak innenfor næringa.

Aktiviteten i programmet økte sterkt i 2009. Det ble innvilget 132 prosjekter mot 58 prosjekter i 2008. Satsingen med både sentral og regionale pådrivere for å øke utviklingsaktiviteten innenfor sektoren er videreført og intensivert i 2009. Programmet fikk i tillegg utvidet rammen for 2009 med 20 mill. kroner gjennom regjeringens tiltakspakke.

Trebasert Innovasjonsprogram var ikke introdusert i 2005, da de kundene som inngår i kundeeffektundersøkelsen i 2009 fikk sine tilsagn. Effektindikatorer er derfor basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen for det tidligere treprogrammet (VSP skog). (I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
VSP-skog	88(89)	33(44)	43(44)	50(75)	(0)(14)	75(88)	71(75)	3,9(4)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

Det tidligere treprogrammet viser til relativt høy addisjonalitet, men har noe mindre betydning for de økonomiske indikatorene som overlevelse, lønnsomhetsutvikling og omsetning. Effekten på kompetanse og innovasjon ligger over snittet for alle tjenestene. Samarbeidsbidraget ligger også godt over snittet. Endringene på de ulike indikatorene fra året før har vært ubetydelige, antallet respondenter har i tillegg vært såpass lavt at eventuelle endringer ikke kan tillegges stor vekt (av et totalt antall bevilgninger på 48, så har kun 16 svart på undersøkelsen).

Kap 1150.50 Til gjennomføring av jordbruksavtalen (bevilgning for 2009: 152 mill. kroner, inkl 25 mill. kroner til bioenergi i ekstraordinære midler⁴⁹)

Det er gitt følgende tilsagn fra Innovasjon Norge i 2009:

	Tilsagn i mill. kroner
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	80,5
Sentrale BU-midler	16,6
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	20,8
Bioenergiprogrammet	35,9
Innlandet 2010	6,0
Administrasjon av ordninger under LUF ⁵⁰	1,8
Fylkesvise BU-midler	Se eget avsnitt nedenfor

⁴⁹ Udisponerte midler fra 2008 samt inndratte midler i 2009 kommer i tillegg.

⁵⁰ LUF = Landbrukets utviklingsfond.

Verdiskapingsprogrammet for mat (VSP-Mat) skal legge til rette for utvikling og produksjon av norske matvarer. Formålet er å styrke konkurransekraften og øke lønnsomheten for både primærprodusenten i landbruket og resten av verdikjeden. For å lykkes må det fokuseres sterkere på markedet og de muligheter det gir til å ta ut en større fortjeneste for produsentene.

Det er fra 2009 etablert et tilbud om vekstkapital til bedrifter som ønsker å. Tilbudet er en del av satsingen på vekstbedrifter som ble lansert av landbruks- og matminister Lars Peder Brekk i slutten av 2008 som en del av regjeringens mål at innen 2020 skal 20 % av omsatt mat i dagligvarehandelen være norske matspesialiteter. Det er nedsatt en egen prosjektgruppe som kvalitetssikrer alle søknadene om vekstmidler.

Innovasjon Norge har hatt en sentral rolle de store i mat- og profileringsarrangementene *Internationale Grüne Woche - IGW* (Berlin jan 09) og *Matstreif* (Oslo, september 09). Effektindikatorer basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen for VSP Mat-programmet:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall sam- arbeids- partnere
VSP-mat	97(88)	44(43)	48(49)	84(70)	9(10)	86(85)	79(79)	4(3)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

VSP-mat har relativt høy addisjon- alitet, og andelen har økt ytterligere det siste året. Betydningen for overlevelse har det siste året økt, ellers ligger verdiene på de andre økonomiske indikatorene relativt stabilt og lavt, det gjelder også effekten på eksport. På de myke indikatorene ligger fremdeles VSP-matprogrammet høyt, både bidraget til kompetanse, innovasjon og antallet samarbeidskonstellasjoner er stort.

Det ble i begynnelsen av 2009 avlevert en egen evaluering på VSP-matprogrammet (NILF). Evalueringen konkluderte med at programmet viser god måloppnåelse, også når det gjelder lønnsomheten for primærprodusentene, og at resultatene taler for en videre satsing.

Sentrale bygdeutviklingsmidler (BU-midler) er bedriftsovergrepene utviklingsmidler for å fremme utvikling innen f.eks. en bransje eller en bestemt landbruksproduksjon. Midlene disponeres av Landbruks- og matdepartementet i samråd med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I detaljrapporten om satsinger og programmer, er det redegjort noe mer for prosjektene.

Utviklingsprogram for grønt reiseliv.

Ordningen ble etablert som eget program ved jordbruksforhandlingene 2006, var tidligere en del av de sentrale bygdeutviklingsmidlene Programmet skal bidra til å videreutvikle de ressurser som gården og bygda rår over. Med grønt reiseliv menes her at bruken av natur- og kulturressurser skal skje på en bærekraftig måte, og at utviklingen av reiselivsproduktet i stor grad skal bygge på lokal kultur og tradisjoner kombinert med kunnskap om markedet. Hovedmålet for programmet er økt verdiskaping og bedriftsøkonomisk lønnsomhet basert på mat, kultur, natur og aktivitetsbaserte opplevelser.

Det ble i 2009 bevilget prosjektmidler til totalt 23 prosjekter, og det er igangsatt flere spennende utviklingsprosjekter, både av regional og nasjonal art. Markedsføringsprosjektene og temaprojektene er utvidet og noe justerte ift. innretningen, og er i 2009 videreført med godt resultat.

Bioenergiprogrammet

Formålet med *Bioenergiprogrammet* er å videreutvikle bioenergi som forretningsområde for jord- og skogbruksnæringen. Programmet skal stimulere til å produsere, bruke og levere bioenergi i form av brensel eller ferdig varme.

Rammen for bioenergiprogrammet ble økt med 25 mill. kroner i revidert statsbudsjett. Dette kommer i tillegg til opprinnelig ramme på 35 mill. kroner over jordbruksavtalen og nysatsing til flisproduksjon over kap. 1150.50.

I 2009 sank prisene på gass, fyringsolje og elkraft. Dette ga svært vanskelige konkurranseforhold for bioenergi. Til tross for dette har programmet hatt en vekst innen noen områder.

Kap 1150.50 Fylkesvise BU-midler (ramme for tilskudd: 460 mill. kroner, låneramme for rentestøtte: 966,5 mill. kroner, inkl ekstraordinære rammer)

Det er gitt følgende tilsagn fra Innovasjon Norge i 2009:

• Tilskudd tradisjonelt jord- og hagebruk	326,2 mill. kr
• Tilskudd utviklingstiltak/ nye næringer	105,5 mill. kr
• Lånebeløp for rentestøtte, tradisjonelt jord- og hagebruk	831,6 mill. kr
• Lånebeløp for rentestøtte, utviklingstiltak/ nye næringer	91,3 mill. kr

I tillegg er det innvilget 43,5 mill. kroner i risikolån til landbruket i 2009. Det er gjort tapsfondsavsetninger fra BU-midlene på totalt 7,2 mill. kroner for å møte eventuelle framtidige tap på disse risikolånene.

Investeringsviljen i landbruket er stor, noe som merkes ved stor etterspørsel etter både lån og tilskudd innen det tradisjonelle landbruket. Det er også økende etterspørsel etter finansiering av næringsutviklingsprosjekter knyttet til tilleggsnæringer som grønt reiseliv, lokalprodusert mat, grønn omsorg / Inn på tunet og bioenergi, men etterspørselen varierer mellom fylker/regioner.

Bygdeutviklingsmidlene er ulike tilskuddsordninger med formål å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig og lønnsom verdiskaping med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Innovasjon Norge forvalter bedriftsrettede BU-midler til:

1. *Etablererstipend*
2. *Bedriftsutvikling*
3. *Investeringer*
4. *Generasjonsskifte*
5. *Andre tiltak*

Det er gjennom fylkesvise strategier fastsatt regionale retningslinjer for hvor store tilskudd en kan få.

Effektindikatorer basert på KEU gjennomført i 2009 blant kunder i 2005-årgangen:

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betyd- ing for over- levelse	Stor betyd- ning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Betyd- ning for økt eksport. % økning.	Gjennom- snitt antall områder økt kompetanse	Gjennom- snitt antall områder økt innovasjon	Gj. Snitt antall sam- arbeids- partnere
BU totalt	83(77)	59(57)	53(57)	84(78)	4(7)	46	53	2,2(2,2)
BU trad.	81(73)	60(66)	55(68)	84(81)	4(7)	42	51	1,9(1,7)
BU tillegg.	91(83)	53(52)	48(49)	70(80)	4(4)	64	65	3,6(2,6)
BU- stipend	92(80)	48(42)	48(42)	79(70)	3(9)	70	64	3,3(3,1)
Gj.snitt alle tj.	87(86)	53(54)	49(53)	79(73)	18(20)	61(66)	61(65)	2,6(2,7)

(I parentes tall fra årgangen før, 2004-årgangen kunder undersøkt i 2008).

BU-midlene har hatt relativt lave skår på flere av indikatorene tidligere. Dette er fremdeles tilfelle, men vi ser at det er visse endringer på gang. Addisjon- aliteten har vært økende når det gjelder alle ordningene, og ligger for første gang over snittet for BU- stipendet.

Betydningen for de økonomiske indikatorene ligger noe over snittet for alle tjenestene, med unntak av for eksporten. Betydning for økt eksport er en lite relevant effektindikator for både tradisjonelle investeringer og tilleggsnæringer. Dette skyldes at både tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer i landbruket stort sett satser på det nasjonale markedet.

Betydningen for kompetanse, innovasjon og samarbeid er fremdeles relativt lav og under snitt, bortsett mht samarbeid når det gjelder BU- stipendet. Det er også forskjell på BU- tradisjonelt landbruk og BU- tilleggsnæringer. På de myke indikatorene som kompetanse, innovasjon og samarbeid ligger BU- tilleggsnæringer imidlertid over snittet for alle tjenestene.

Kap 1151.51 Verdiskapingsprogrammet for reindrift (bevilgning for 2009: 7,7 mill. kroner)

Formålet med verdiskapingsprogrammet for rein (VSP Rein) er å øke verdiskapingen i næringen, slik at det kommer reieneierne til gode. Verdiskapingsprogrammet for reindrift ble etablert i 2001, som en del av reindriftsavtalen mellom staten v/Landbruks- og Matdepartementet og reindriften v/bransjeorganisasjonen NRL. Programmidlene avsettes årlig over reindriftsavtalen. Programmet er bedriftsrettet, med fokus på utviklingsprosjekter i eksisterende bedrifter og nyetableringer

I tillegg til årets ramme, ble det overført 1,9 mill. kroner fra 2008 slik at disponibel ramme for 2009 var 9,6 mill. kroner. Det er i 2009 bevilget 5,2 mill. kroner fra programmet. I programmet er fokuset nå i større grad flyttet over på oppfølging av reieneiereide foredlingsforetak, mot tidligere nyetablering av slike foretak. Dette innebærer at 50 % av tildelte midler gjelder tilleggsinvesteringer og kompetansehevende tiltak til etablerte VSP-rein bedrifter, i samsvar med programmets reviderte strategi. På bakgrunn av evalueringa i 2007 arbeides det med å øke satsinga på nettverk. Sammen med fokus på kompetanse har dette bidratt til igangsettelse av FRAM-Rein høsten 2009. VSP-Rein satser fortsatt på nyetableringer av foretak som fyller kriteriene, men kravet til nyskaping, og eller utnyttelsesgraden av biprodukter fra rein er skjerpet.

Verdiskapingsprogrammet for reindrift er med i kundeeffektundersøkelsene (KEU), men i etterundersøkelsen av 2005-årgangen, som er benyttet for de andre tjenestene, er antallet respondenter for få til å gi noen mening. Fra førundersøkelsen av 2008-årgangen, har vi imidlertid følgende resultater (av en populasjon på 51 med 33 svar):

Tjeneste	Høy og middels addisjon- alitet	Stor betydning for over- levelse	Stor betydning for lønn- somhets- utvikling	Betydning for økt om- setning. % økning.	Andel med Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompe- tanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. Snitt antall sam- arbeids- partnere
VSP-rein	100(100)	73(33)	100(100)	82(67)	-	3,4(4,1)	3,8(3,3)	4,5(4,7)
Gj.snitt alle tj.	85(86)	67(66)	78(76)	73(77)	57(29)	3,3(3,2)	3,4(3,0)	3,3(3,7)

Tallene i parentes gjelder årgangen kunder 2007 intervjuet i 2008.

Verdiskapingsprogrammet for rein er karakterisert av å ha *høy addisjon- alitet*, lavere enn snitt betydning for økonomiske indikatorer, men høyere enn snitt betydning for myke indikatorer som *kompetanse, innovasjon og samarbeid*.

Kap 1151.51 Konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk (bevilgning for 2009: 1,4 mill. kroner)

Innovasjon Norge har i 2009 gitt tilsagn om knapt 1,4 mill. kroner fra ordningen. Det vises til egen rapport om ordningen i heftet med detaljrapporter.

Klagesaksbehandling

Det er etablert klagerett for BU-midler, VSP-mat og VSP-reindrift.

Hovedstyret i Innovasjon Norge har delegert beslutningsfullmakt i klager over vedtak i BU-saker til en BU-klagenemnd. Innovasjon Norges klagenemnd (for BU-saker og VSP-mat) består av 3 medlemmer fra INs hovedstyre og 2 eksterne medlemmer fra hhv. Norges Bondelag og Norsk bonde- og småbrukerlag. Ved årsskiftet hadde klagenemnda følgende sammensetning:

Eli Blakstad, leder
 Elin Tveit Sveen
 Harald Milli
 Anders Huus
 Jorunn Haugland Støen

Klagenemnda for VSP-Reindrift besto av:

Eli Blakstad
 Elin Tveit Sveen
 Harald Milli
 Johan Mathis Turi
 Laura Jåma Renfjell

Det er i 2009 behandlet 30 klagesaker. Nær 70 % av klagesakene gjelder klage på vedtak vedrørende investering i driftsbygning innen tradisjonelt landbruk. Dette gjenspeiler til en viss grad den store søknadspågangen i forhold til tilgjengelige midler innen tradisjonelt landbruk.

Innovasjon Norge og forsøksregionene Nord-Gudbrandsdal og Valdres fikk i 2009 tildelt 150 mill. kroner i ekstraordinære midler (BU-tilskudd) og 300 mill. kroner i økt låneramme for rentestøtte. Dette har medført at fylkene har kunnet innvilge betydelig flere søknader, og har trolig vært en medvirkende grunn til nedgangen i antall klager.

Antall klagesaker i 2009 er ca. 35 % lavere enn i 2008. Omgjøringsprosenten var ca. 13 %, vesentlig høyere enn forrige år (ca. 4 %).

Det ble i 2009 ikke behandlet noen saker i klagenemnda for VSP-Reindrift.

5.6 Fiskeri- og kystdepartementets budsjettposter

Oppdragsbrevet for 2009 med vedlegg, Reviderte fiskeripolitiske retningslinjer sier at formålet er å sikre en lønnsom og langsiktig bærekraftig marin næring og verdiskaping for hele samfunnet. Innovasjon Norge (IN) skal arbeide for å realisere det langsiktige verdiskapingspotensialet i de marine næringene ved å bidra til å utvikle:

- Markedsorienterte og bærekraftige verdikjeder.
- Nyskapende og internasjonalt ledende produkter.
- Nyskapende og internasjonalt ledende produksjonsprosesser.

Videre bes det om at Innovasjon Norge utviser forsiktighet med bevilgninger som kan forsterke overkapasitet i relevante deler av flåte, industri og akvakultur.

Innovasjon Norge har et nært samarbeid med Forskningsrådet og Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond, men Innovasjon Norge har en mer spisset strategi mot markedsorientering. De viktigste samarbeidspartnerne i utvikling og gjennomføring av programmer innenfor marint område er næringens organisasjoner, Eksportutvalget for fisk og fylkeskommunene. I operasjonaliseringen er det et nært samarbeid med bedriftene.

Kap 2415.50 Ekstraordinære tiltak i forbindelse med finanskrisen

I forbindelse med Regjeringens tiltakspakke ble IN tilført økte rammer, herunder en garantiramme med bevilgning på kap 2415 post 50 på 175 mill. kroner og en økning av Marint verdiskapingsprogram (MVP) på 20 mill. kroner. Samtidig ga Fiskeri- og kystdepartementet sitt samtykke til at Innovasjon Norge i 2009 hadde fullmakt til å gi tilsagn om garantier knyttet til garantiavtaler for fiskesalgslagene. Det ble senere, etter behandling i Stortinget i november 2009, bevilget en ramme på 250 mill. kroner til likviditetslån gjeldende for 2009.

Likviditetslån: Dette produktet forutsatte et nært samarbeid med bankene for å avhjelpe bedriftenes likviditetsproblemer og for å sette industrien i stand til å kjøpe fisk i 2010. Ordningen trådte først i kraft i november. Det viste seg at søknadsinngangen var moderat i forhold til tilgjengelig tilsagnsramme. Det er INs inntrykk at den moderate søknadsinngangen i forhold til tilgjengelig ramme særlig har sammenheng med at det uttrykte behovet for lån fra næringen i stor grad var relatert til at det var ønsket at lånetilbudet skulle ha uvanlig begrensede krav til så vel rentenivå, rentebetaling, avdragsprofil som sikkerhetsstillelse. Samtidig ble det gitt uttrykk for at ordningen ikke måtte virke konkurransevridende. I tillegg kom at flere selskap åpenbart var i et uavklart forhold til sin bankforbindelse. Ordningen ble innrettet med utgangspunkt i tilnærmet de betingelser som normalt gjelder for INs øvrige risikolåneordninger. Det ble gjort 6 bevilgninger i 2009, med totalt 26,5 mill. kroner i tilsagn. De fleste tilsagnene er gitt til bedrifter i Troms. Likviditetsordningen opphørte pr. 31.12.2009 i den forstand at det ikke gis nye tilsagn etter dette.

Garantiordningene: Egen garantiordning på 97,5 mill. kroner rettet mot industrien ble i liten grad etterspurt, og det er gitt tilsagn med garantiansvar 3,5 mill. kroner innenfor denne rammen. Garantiordningene med fiskesalgslagene er gitt tilsagn om til Norges Råfisklag og Norges Sildesalgslag og med et maksimalt garantiansvar på INs hånd 292,5 mill. kroner (hhv. 75 % av 320 og 70 mill. kroner).

Marint verdiskapingsprogram: Økningen på 20 mill. kroner ble brukt for å stimulere etterspørselen etter hvitfiskprodukter, særlig torsk, i prioriterte markeder og i nært samarbeid med EFF.

Kap 2415.75 Marint verdiskapingsprogram (MVP)

Innovasjon Norge (IN) utarbeidet i 2005 MVP som rettes mot markedsorientering for å bedre konkurranseevnen og lønnsomheten i norsk sjømatnæring. I statsbudsjett for 2006 ble programmet tildelt en ramme på 40 mill. kroner, i 2007 ble rammen økt til 65 mill. og programmet utvidet med to nye aktiviteter rettet mot utviklingstiltak og tiltak for å styrke utviklingen av lønnsomme sjømatbedrifter i områder med særlig omstillingsbehov. MVP er videreført på samme nivå i 2008 og 2009.

Viktigste element i MVP er mobilisering av kommersielle bedriftsnettverk mot marked. Alle deler av sjømatnæringen er aktuelle. Primærkravet som stilles til bedriftene er vilje til forpliktende, langsiktig samarbeid innen nettverket. I tillegg tilbyr programmet kompetansetjenester og felles internasjonaliseringstiltak for å støtte MVP - nettverkene, men også enkeltbedrifters verdikjeder for sjømat. Målet er å øke verdien pr. produsert kg samt å skape langsiktige relasjoner med kunder i markedet.

MVP tilbyr seks tiltak:

1. Kommersielle, forpliktende nettverk mot marked
2. Kompetanseprogram for sjømatnæringen
3. Utplassering i markedene for at utvalgte personer
4. Felles internasjonaliseringstiltak
5. Områder med særlig omstillingsbehov (KMM)
6. Utviklingstiltak

MVP er et resultat av nært samarbeid mellom Fiskeri- og kystdepartementet og Innovasjon Norge. Gjennomføringen av MVP forutsetter en tung involvering av ansatte i Innovasjon Norge hjemme og ute: fra distriktskontorene 15 medarbeidere, fra kontorene i utlandet 8 og fra Oslo 7. Det er opprettet en prosjektgruppe med 4 personer fra distriktskontorene og prosjektleder, som har telefonmøte hver fredag der alle prosjektsøknadene i MVP gjennomgås. Implementering av MVP og sjømatstrategien i Innovasjon Norge slik at strategien gjøres gjeldende for alle tjenester rettet mot sjømatnæringen, er fortsatt en utfordring, og har høyeste prioritet.

Det er etablert en Nasjonal arbeidsgruppe som består av representanter fra Fiskeri- og kystdepartementet, Norges Forskningsråd, LO, FHL, Norges fiskarlag, NSL, fylkeskommunene ved Landsdelsutvalget i Nord-Norge, Trøndelagsfylkene og Vestlandsrådet, Forskningsfondet og EFF. Gruppen har hatt 1 møte i 2009.

Nettverk

Målet er 30 nye forprosjekt og 10 nye hovedprosjekt årlig. Antall etablerte hovedprosjekt i 2009 var 11 og det ble startet opp hele 46 forprosjekt. Det er også positivt at flere av disse kommersielle bedriftsnettverkene er innenfor Områder med særskilte omstillingsbehov (KMM) i MVP.

Kompetanseprogram

Kompetanseprogrammet er gjennomført av NHH med 5 samlinger over ett år, deriblant en utenlandssamling. Denne ble arrangert av INs divisjon utland - London og Paris - i samarbeid med NHH. Kurset er lagt på bachelornivå, og gir 30 studiepoeng. Hovedfokus i programmet er markedsorientering – strategiutvikling, organisering, merkevarebygging, markedsføring og alliansebygging. Programmet får svært positiv tilbakemelding fra deltakerne.

Traineeordning

Det ble i perioden januar/juli 2009 sendt ut 7 traineer, hver med varighet på 3-6 måneder. Disse var rekruttert i 2008 og oppholdssted varierte fra Stocholm til Tokyo. Nye traineer ble ikke rekruttert i 2009. Våren 2009 prøvd vi ut en ny ordning med korttidsopphold over 2-3 uker i utlandet. Målgruppe har vært unge, fortrinnsvis kvinner, fra bedrifter i omstillingsområdene

Felles internasjonaliseringstiltak

Målet er å overføre markedskompetanse til norske bedrifter. I dette arbeidet benyttes hele organisasjonen, kontorene i utlandet, distriktskontorene i Norge og hovedkontorets Matavdeling (LAMA) sammen med Messeavdelingen. Samarbeid med EFF er viktig. Budskapet er at norske sjømatbedrifter er en foretrukket og langsiktig partner for kjøperne i internasjonale markeder. Bærekraft står sentralt.

Tiltak i 2009 var organisering av arenaer hjemme og ute. For 2010 er det ønskelig med en sterkere innsats på hjemmemarkedet. Viktige sjømatmesser hvor vi har profilert Innovasjon Norge og norsk sjømatnæring: European Seafood Exposition, Brussel, World Food Moscow, Moskva, Aqua-Nor, Trondheim, Seoul Food and Hotel Exhibition og China Fisheries and Seafood Expo., Qingdao. På de største messene arrangerte vi også markeds- og fagseminarer for norske sjømatbedrifter.

Områder med omstillingsbehov

Oppdraget er å skape varig lønnsom aktivitet i områder med særskilte omstillingsbehov. Prosjektet ble utformet i 2007 i samarbeid med fylkeskommunene langs kysten og Innovasjon Norges distriktskontor.

I mai 2008 startet fase 1 og det ble det arrangert oppstartssamlinger i sju regioner med til sammen 25 kommuner. I denne startfasen ble lokale konkurransefortrinn, bærekraftig utvikling i et utvidet begrep og samarbeid mellom forskjellige næringer satt på dagsordenen. Målet er å skape ny optimisme med varige, lønnsomme lokale aktiviteter som skal nå ut til et globalt marked. Det er gjennomført totalt 3 bedriftssamlinger i hver av de 7 regionene hvor motivasjon, kompetanse, design og marked var gjennomgående tema. Totalt 199 personer fordelt på 164 bedrifter har vært involvert på bedriftssamlingene.

I november 2008 startet fase 2, hvor bedriftene får individuell konsulent hjelp til å konkretisere sine ideer og konsept. Videre bistår konsulentene med prosjektplanlegging og finansieringssøknad til Innovasjon Norge. I dag jobbes det med 61 konkrete prosjekter langs Norges kyst i programmet. 26 prosjekter har allerede fått finansiering på til sammen 12,7 mill. kroner. Flere prosjekter vil bli realisert i tiden som kommer. Nye prosjekter og bedrifter vil kunne få bistand til sine ideer helt frem mot sommeren 2010.

Utviklingstiltak

Innovasjon Norges største fortrinn ligger i kobling mellom utekontorenes markedskompetanse og distriktskontorens kunnskap om bedriftene. Det er derfor satt i gang flere nye prosjekter som starter opp med konkretisering av markedets krav og muligheter. Denne fasen gjennomføres av utekontorene som direkte oppsøker markedsaktører for å kartlegge deres behov og strategi for utvikling av sin omsetning av sjømatprodukter. Oppfølgingen skjer gjennom distriktskontorene som identifiserer bedrifter som kan tilpasse seg markedskravene. Signalene fra kjedene i markedene er at de ser muligheter ved å utvikle kunderelasjoner direkte med norske produsenter.

Gjennomførte eksterne evalueringer i 2009 (før-, følge-, midtveis- el. sluttevaluering)

Nordlandsforskning med Oxford Research som samarbeidspartner leverte system for mål- og resultatstyringssystem (MRS-system) og nullpunktmåling for MVP i april 2008. Dette arbeidet er videreført av Oxford Research og inneholder følgende komponenter:

- MRS-systemet måler alle MVP-nettverk og registrerer støtteaktiviteter
- MVP-utviklet database som registrerer alle data som samles inn
- Gjennomført nullpunktmålinger i alle bedriftsnettverk som er etablert fra starten i 2006 til og med oktober 2009
- Databasen gir:
  - Oversikt over alle kombinasjoner av bedriftsnettverk og støtteaktiviteter
  - Ta ut oppdaterte data etter hvert

Første halvår 2009 foretok Econ i samarbeid med Nofima en vurdering av MVPs innretting, verktøy og gjennomføringen i Innovasjon Norge. Vurderingen var positiv med hensyn til innretting og verktøyene MVP nettverk og Kompetanseprogrammet. Samtidig ble det konkludert med at Traineeprogrammet i sin daværende form var for kostbart i forhold til deltakernes oppgitte nytteeffekt. Traineeprogrammet ble dermed stoppet, og alternative tilbud er under utvikling.

Marint innovasjonsprogram er med i kundeeffektundersøkelsene (KEU), men i etterundersøkelsen av 2005-årgangen, som er benyttet for de andre tjenestene, er antallet respondenter for få til å gi noen mening. Fra førundersøkelsen av 2008-årgangen, har vi imidlertid følgende resultater (av en populasjon på 41 med 24 svar):

Tjeneste	Andel med							
	Høy og middels addisjonalitet	Stor betydning for overlevelse	Stor betydning for lønnsomhetsutvikling	Betydning for økt omsetning. % økning.	Betydning for økt eksport. % økning.	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt kompetanse	Andel prosjekter som i stor grad bidrar til økt innovasjon	Gj. snitt antall samarbeidspartnere
Marint innov.pr	94(87)	53(43)	69(71)	61(69)	77(67)	5,3(5,0)	4,5(4,6)	4,1(4,8)
Gj.snitt alle tj.	85(86)	67(66)	78(76)	73(77)	57(29)	3,3(3,2)	3,4(3,0)	3,3(3,7)

Tallene i parentes gjelder årgangen kunder 2007 intervjuet i 2008.

Marint innovasjonsprogram er karakterisert av å ha relativt *høy addisjonalitet*, lavere enn snitt betydning for økonomiske indikatorer, bortsett fra eksport hvor prosjektstøtten betyr mye.

Programmet skårer betydelig høyere enn snitt mht betydning for myke indikatorer som *kompetanse*, innovasjon og samarbeid.

Kap 1050.76 Tilskudd til strukturtiltak/kapasitetstilpasning

Strukturfondet for kapasitetstilpasning av fiskeflåten ble etablert pr. 01.07.2003 som et kondemneringstilbud for fiskefartøy under 15 meter. Innkreving av avgift fra fiskere ble som planlagt avsluttet pr. 30.06.2008.

På grunn av at det gjenstod en del midler, ble det bestemt å gjennomføre en ekstra utlysingsrunde i 2009. På dette tidspunkt var det innført strukturordning for fartøy ned til 11 meter, og derfor var det kun fartøy under 11 meter som kunne søke om kondemneringstilskudd.

Det kom inn kun 11 søknader i 2009, av disse ble det åtte som aksepterte tilbudet og til sammen fikk utbetalt 4 mill. kroner. Tre av disse var hjemmehørende i Finnmark, tre i Nordland, én i Møre og Romsdal og én i Rogaland. De seks i Nord-Norge hadde gruppe I-rettigheter, de to i Sør-Norge makrell-rettigheter.

Ordningen er evaluert av Fiskeri- og kystdepartementet (mai 2009). Konklusjonen er bl.a. at det ikke var grunn til å foreslå en ny runde med offentlig finansieringsmedvirkning til en kondemneringsordning.

5.7 Utenriksdepartementet

Kap. 116.74 De norske samarbeidsprogrammene med Romania og Bulgaria

Innovasjon Norge inngikk i 2007 avtale med Utenriksdepartementet om å forvalte de norske samarbeidsprogrammene med Bulgaria og Romania. Pengene skal føre til sosial og økonomisk utvikling i mottakerlandene. Samarbeidsprogrammene er på henholdsvis 20 mill. EUR til Bulgaria og 48 mill. EUR til Romania. Den finansielle rammen var fullt utnyttet ved fristens utløp 30. april 2009. Gjennomføringsperioden utløper 30. april 2011.

De norske samarbeidsprogrammene følger av EØS-avtalen for 2004-2009, Norges økonomiske forpliktelser overfor de nye EU landene Romania og Bulgaria. Inntektsoverføringene skal styrke samarbeidsprosjekter, gjøre dem økonomiske robuste og styrke sannsynligheten for å lykkes. Det er en klar målsetting at det skal fremgå at det er merverdi i at Norge effektivt forvalter midlene og at programmene fremmer kulturelt, sosialt, politisk og økonomisk samarbeid mellom landene

IN har mottatt og bearbeider nærmere 120 prosjektforslag for Romania og ca. 70 for Bulgaria. I tillegg har vi mottatt nærmere 100 prosjektideer som vi ikke har anbefalt videreført i formelle søknader. Alle prosjekter som mottar støtte offentliggjøres på NCPs hjemmeside www.norwaygrants.org.

Vi kan konstatere at alle midlene ble tildelt innenfor fristen 30. april 2009. For Romanias del vil i alt 29 individuelle prosjekter motta støtte på til sammen ca. 42,2 mill. EUR. I tillegg kommer forprosjektmidler og prosjektadministrasjon. 35 % av midlene er innenfor privat sektor.

For Bulgarias del vil i alt 22 individuelle prosjekter motta støtte på til sammen ca. 17,5 mill. EUR. I tillegg kommer forprosjektmidler og prosjektadministrasjon. 25 % av midlene er innenfor privat sektor.

Samarbeidet med rumenske og bulgarske myndigheter har vært meget godt og videreføres i gjennomføringsperioden.

Finanskrisen har hatt en negativ innvirkning på bedrifters og institusjoners mulighet til å sikre egenfinansiering. Innovasjon Norge har gjennomført tiltak som økt forskuddsbetaling. Dette innebærer økt risiko med påfølgende behov for økt kontroll. UD har tildelt IN 3 mill. kroner i ekstra midler for styrket kontroll og oppfølging. Finanskrisen kan lede til at enkelte prosjekter ville kunne få problemer underveis og eventuelt ikke la seg gjennomføre som forutsatt. Foreliggende EØS-avtale innebærer at ubrukte midler tilbakeføres til Norge. Norske myndigheter (UD) vil imidlertid lytte til eventuelle synspunkter som man måtte ha fra mottakerlandenes side hvis situasjonen skulle oppstå og ikke lar seg løse innenfor rammen av det enkelte prosjekt og foreliggende regelverk.

Man er godt fornøyd med den bilaterale samarbeidsmodellen både på norsk side og i Romania og i Bulgaria. Så lenge forhandlingene om EØS finansieringsordningene for 2009-2014 pågår, er det usikkert om IN vil bli bedt om påta seg nye oppgaver i neste fase. Innovasjon Norge har i en arbeidsgruppe med NHD og UD utarbeidet forslag til et Green Industry Innovation program, som kan inngå i finansieringsmekanismen Norway Grants 2009-2011.

Ved utgangen av 2009 hadde Innovasjon Norge utbetalt totalt ca. 155 mill. kroner til prosjekter i Romania og Bulgaria.

6. UTVIKLING AV TJENESTEPORTEFØLJEN

Innovasjon Norge har satt seg som mål at vi til enhver tid skal ha de tjenester, programmer og satsinger som er nødvendig for å utløse bærekraftig innovasjon i norsk næringsliv. Tjenesteporteføljen skal oppleves av våre kunder, oppdragsgivere og ansatte som velbegrunnet, tydelig og brukervennlig.

De overordnede strategier og planer vil hvert år være med å legge rammene for å vurdere endringer og prioriteringer i oppgaver og tjenesteporteføljen.

6.1 Utvikling og styring av tjenesteporteføljen

I 2009 arbeidet vi videre med våre systemer og arbeidsprosesser knyttet til utvikling og forvaltning av INs tjenesteportefølje. Innovasjon Norges rutine (prosess) for hvordan vi samarbeider i organisasjonen om dette er basert på et sett "grunnsteiner":

En tjenesteportefølje – en felles struktur

Tjenesteporteføljen er bygd opp av en basisstruktur med tre nivåer (satsinger, programmer og tjenester), og fem tjenestetyper. Tjenesteporteføljen er beskrevet og kvalitetssikret etter felles mal.

Klarlagte roller og ansvar; Tjeneste-, program, og satsingsansvarlig

En person er dedikert rollen som hhv tjeneste-, program, og satsingsansvarlig. Oversikten fremkommer i InBusiness. Ansvar og oppgaver knyttet til rollen er beskrevet. Våre ansatte oppfordres til å kontakte den enkelte tjenesteansvarlig dersom noe skulle være uklart ift. tjenesten, programmet eller satsingen.

Overordnet helhetsansvar er dedikert en person som tjenesteporteføljeansvarlig

En person er dedikert rollen som tjenesteporteføljeansvarlig, og har det overordnede ansvaret for tjenesteporteføljen. Ansvar og oppgaver knyttet til rollen er beskrevet.

Enkel formidling til alle INs ansatte gjennom "InBusiness"

I Innovasjon Norges tjenesteporteføljesystem, InBusiness, presenteres vår samlede portefølje på en enkel og oversiktlig måte basert på fastsatt struktur. Gjennom InBusiness er tjenesteporteføljen tilgjengelig for all ansatte over hele verden (norsk og engelsk versjon).

InBusiness støtter hele vår forretningsprosess. Den er et daglig verktøy for levering av programmer og tjenester, og for å identifisere muligheter basert på vår samlede tjenesteportefølje. Gjennom InBusiness har vi et godt utgangspunkt for å vurdere behov for utvikling og avvikling av tjenester og programmer og for å foreta evalueringer.

Enhetlig ekstern kunde kommunikasjon

InBusiness gir felles referansegrunnlag og terminologi, og gir økt konsistens utad for kommunikasjon av våre tjenester. InBusiness er i dag utgangspunktet for formidling av informasjon om tjenester på innovasjonnorge.no og på den offentlige portalen Bedriftshjelp.no.

Team tjenesteutvikling - Kunde- og markedsdrevet tjenesteutvikling gjennom samhandling

Det er etablert et strategisk tverrgående team for tjenesteutvikling og porteføljestyring (team tjenesteutvikling) med representanter fra divisjon Norge og divisjon utland, samt medarbeidere som arbeider med strategi og evalueringer.

Team tjenesteutvikling arbeider for en helhetlig, strategisk og involverende porteføljeforvaltning i tråd med forretningsprosessen. Formålet med teamet er å sikre en effektiv forvaltning av Innovasjon Norges samlede tjenesteportefølje, en involverende kunde- og markedsdrevet prosess for utvikling og avvikling, og bidra til en effektiv implementering av nye tjenester i kundeporten.

En kanal for innspill og tilbakemeldinger fra ansatte på tjenesteporteføljen

Løpende tilbakemeldinger fra våre ansatte i kundeport og fagavdelinger om behov for endringer i tjenesteporteføljen (nye behov, forbedringer, avvikling) er en viktig ressurs. Det er etablert en web-basert kommentar/forslagskasse som alle medarbeidere kan bruke til å gi innspill. Alle forslag vil bli lagret i en Idébank. Det gjennomføres "mobiliserings- og tilbakemelding kampanjer" to ganger årlig som gir mange innspill som diskuteres i Team Tjenesteutvikling.

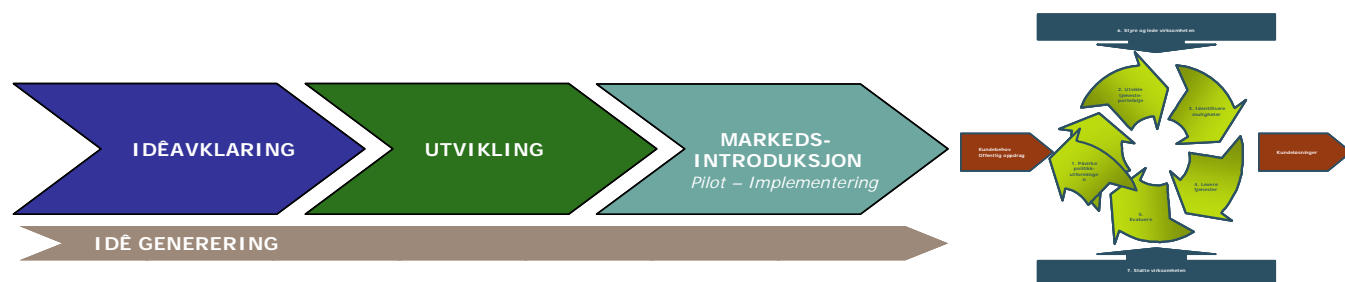
Evalueringer og kundeEffektundersøkelser

KundeEffektundersøkelser og evalueringer av enkelt program/tjenester er viktige kilder for å vurdere status og forbedringstiltak ift. målet om en tydelig, velbegrunnet og brukervennlig tjenesteportefølje. Vurderinger og konklusjoner fra disse inngår i vårt utviklingsarbeid. Det er fortsatt et potensial for en sterkere bruk av disse undersøkelsene i vår utvikling og forvaltning av tjenesteporteføljen.

En felles utviklingsprosess: Utvikle tjenester

Delprosessen Utvikle tjenesteporteføljen i INprocess beskriver hvorledes vi skal analysere endringsbehov, hvorledes vi skal utvikle, videreutvikle, videreføre og avvikle tjenester, samt hvorledes vi skal prioritere, dimensjonere og beslutte tjenesteporteføljen.

Vår utviklingsprosess er beskrevet gjennom følgende faser:

Prosessen beskriver hvordan vi beveger oss gjennom de ulike fasene, hvem som er ansvarlig, hva er de mest kritiske spørsmålene (stop/go kriterier) og hva som skal være output. Idégenerering skal være en gjennomgående aktivitet i alle fasene.

Utvikling av ny tjeneste kan starte på ulike måter:

- Strategiske føringer satt av styret eller ledergruppen
- Nye ideer oppstår i vår organisasjon, som følge av et identifisert kundebehov
- Oppdrag kommer fra våre eiere og oppdragsgivere
- Ny kunnskap som følge av bl.a. evalueringer, analyser og utredninger (egne, nasjonale, internasjonale (EU))

Samhandling vurderes som den viktigste kilden for bedrifters innovasjonsaktivitet og for våre egne utviklingsaktiviteter. De ulike divisjoners roller i utviklingsprosessen er derfor beskrevet med vekt på rollene til kunde-, leveranse- og tjenesteansvarlig og rollen til tjenesteporteføljeansvarlig.

For at tjenesteporteføljen skal oppleves som tydelig, velbegrunnet og brukervennlig er det viktig at vi også evner å utvikle tjenester og programmer. Videre bør ikke nødvendigvis en god utviklingsidé eller et nytt oppdrag føre til etablering av en ny tjeneste. Ofte kan nye formål og kundebehov bygges inn i eksisterende tjenester/programmer.

Alle programmer og tjenester skal gjennomgås årlig mht. om begrunnelsen for tjenesten/programmet fortsatt er til stede, f.eks. knyttet til kundebehov markeds- og systemsvikt.

Innovasjon Norges ledelse fastsetter tjenesteporteføljen en gang pr. år.

Sterkt lederfokus - "Vi er det vi leverer"

Utvikling og forvaltning av den samlede tjenesteporteføljen er tydelig forankret i Innovasjon Norges ledergruppe. Team tjenesteutvikling ledes av divisjonsdirektør TP som igangsetter/stopper utviklingsprosjekter og godkjenner nye tjenester. Samlet portefølje besluttet en gang i året av LM1. Samtidig diskuteres vår samlede forvaltning og styring av tjenesteporteføljen.

6.2 Endringer i tjenesteporteføljen f.o.m. 2010

Ved inngangen til 2010 har Innovasjon Norge 27 programmer og 37 enkelt tjenester. Endringene i porteføljen 2008 - 2010 innebærer en reduksjon i totalt antall satsinger, programmer og tjenester.

	2010	2009	2008
Satsinger	9	9	14
Programmer	27	28	24
Tjenester	37	42	48
Total	73	79	86

6.2.1. Satsinger

Ingen endringer. Fra 2009 består Innovasjon Norges satsinger av ni prioriterte sektorer, se Detaljrapporten 2009.

6.2.2 Programmer

Nye og endrede programmer

Miljøteknologiprogrammet (under utvikling)

Formålet er å stimulere til flere miljøteknologiprosjekter. Målgruppen er små, mellomstore og store bedrifter i hele landet som skal igangsette eller er i gang med pilot- og demonstrasjonsprosjekter innen miljøteknologi.

Unge i Fokus

Unge i Fokus endrer innretning og rendyrker profilen til entreprenørskap blant unge. Navnet endres til *Ung Gründer/Young Entrepreneurs*. Ung gründer er en nasjonal ekstrainsats som skal øke kunnskap, erfaring og nettverk blant unge potensielle entreprenører og som skal bidra til at unge etablerere realiserer sitt vekstpotensial. Det skal jobbes mot de yngste i aldersgruppen 18-35 særlig gjennom kultur og

infrastrukturtiltak i høyere utdanning. I tillegg opprettes en rådgivertjeneste (se nedenfor) som skal redusere unges usikkerhet i etablererprosessen. Enkelte nasjonale og internasjonale arrangementer/konferanser med unge som målgruppe vil støttes.

Kvinner i fokus endrer navn til *Kvinner i Næringslivet/Female Enterprise*

Sommeren 2009 la IN frem sin nye Strategi og handlingsplan for kvinner som prioritert målgruppe. IN vil med denne strategien prioritere en integrert kvinnesatsing for å mobilisere bredere og nå flere kvinner enn det særskilte avgrensede satsinger vil kunne oppnå. På basis av dette vil "Kvinner i Næringslivet" bl.a. legge sterkere vekt på eierskap, få kvinner inn i styrer og ledelse og prioritere kvinner inn i våre sektorer og innovasjonsmiljøer.

Partnersøksprogram for India, Sør-Afrika og Vietnam endrer engelsk navn til Business MatchMaking Programme

Avviklede programmer

Svensk-norsk næringslivssamarbeid

- Programmet avviklet 31.12.2009

FORNY-programmet

- Fornyprogrammet er til revisjon i Forskningsrådet med sikte på å finne en mer målrettet innretning. Innovasjon Norge skal delfinansiere programmet med en mindre andel i 2010, men profilerer ikke dette som en del av tjenesteporteføljen i 2010

6.2.3 Tjenester

Nye tjenester

Rådgivning til unge etablerere (under utvikling)

Tjenesten er et resultat av Mentorpilottene og er et tilbud om rådgivning for etablerere tilpasset etter behov og fase. Formålet er at flere bedrifter overlever og vokser gjennom oppfølging og veiledning fra en erfaren rådgiver.

Målgruppen er etablerere som har vært igjennom ideavklaringsfasen. Bedriften skal være etablert formelt og være i utviklings- og markedsintroduksjonsfasen. Unge etablerere (under 35 år) skal prioriteres, men tjenesten skal også være en generell tjeneste som kan tilbys øvrige etablerere.

Tilskudd/Grants

Tjenesten bygger på de nåværende tjenestene Tilskudd til FoU, Tilskudd til investeringer, Tilskudd til konsulentbistand, Tilskudd til opplæring og Bagatellmessig støtte. Formålet er blant annet forenkling i kommunikasjonen både internt og utad.

Avvikling av tjenester

Rådgivingstjenesten Gründercoach avvikles som selvstendig tjeneste, men innlemmes som verktøy i programmet Regional Omstilling.

Kompetansetjenesten PLP-prosjektlederprosessen avvikles som selvstendig tjeneste, men innlemmes som verktøy i programmet Regional Omstilling.

Finansieringstjenester som avvikles som individuelle tjenester, men innlemmes i den nye tjenesten Tilskudd:

- Tilskudd til FoU
- Tilskudd til investeringer
- Tilskudd til konsulentbistand
- Tilskudd til opplæring
- Bagatellmessig støtte

Andre endringer:

Standardkomponentene under tjenesten Internasjonal Markedsrådgivning pakkes og presenteres som et samlet tilbud til kunden for å tilfredsstille kundens behov.

Endringene består i å utvide denne listen med:

- Vurdering av markedspotensiale/ Market Exploration
- Etablering av virksomhet i nye markeder/ Market Entry

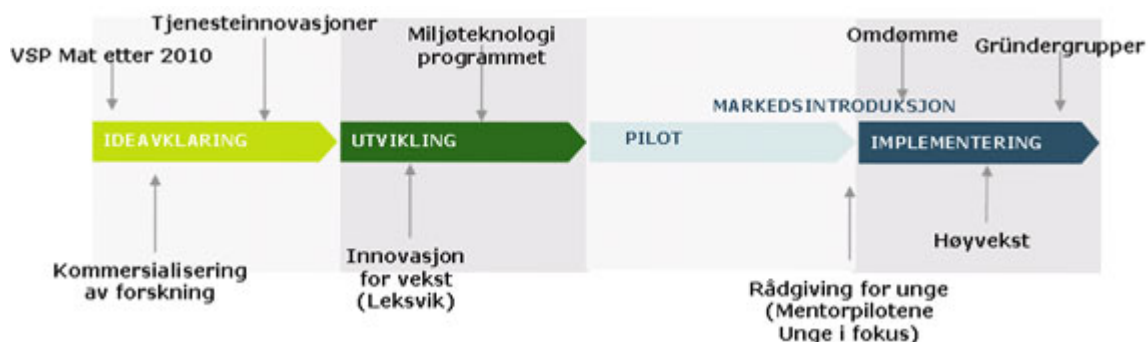
Kunden vil på denne måten få en "pakke" som kan dekke behov (1) fra initiell markedsinfo til en konkret handlingsplan, og (2) for relevant informasjon og assistanse vedrørende etablering i et nytt marked.

Hensikten med dette er enklere kommunikasjon og forståelse internt og utad.

6.2.4 Utvikling av tjenester og programmer i 2010

Innovasjon Norge vurderer løpende muligheter for sammenslåing og "pakketering" av tjenester, med sikte på en mest mulig oversiktlig og enkel tjenesteportefølje.

Nedenfor nevnes eksempler på temaer som for tiden er til vurdering ift. utvikling av nytt program eller tjeneste

VSP Mat etter 2010

VSP Mat avsluttes 2010. Det er startet opp et arbeid med å vurdere om det er behov for en videreføring av programmet i ny form, og i så fall hva et evt. nytt program skal inneholde. Beslutning om dette skal fattes i forbindelse med jordbruksforhandlingene våren 2010. Det er opprettet en arbeidsgruppe med avtalepartene samt Innovasjon Norge og leder av faglig møtearena som legger fram sine vurderinger & anbefalinger ved årsskiftet 2009/2010.

Kommersialisering av forskning

Program eller tjeneste som evt. skal erstatte for FORNY-programmet.

Tjenesteinnovasjoner

Innovasjon i tjenester og forholdet til tjenesteytende næringer.

Innovasjon for vekst

Ny tjeneste basert på resultatene fra et prosjekt på områdeutvikling i Leksvik kommune.

Miljøteknologiprogrammet

Formål med programmet er å stimulere til flere miljøteknologiprosjekter.

Rådgiving for unge

Formålet er at flere bedrifter overlever og vokser gjennom oppfølging og veiledning fra en erfaren rådgiver.

7. RAPPORTERING PÅ SAMFUNNSANSVAR - CSR

Innovasjon Norge har et ansvar for å få norsk næringsliv til å vie større oppmerksomhet til sitt samfunnsansvar (CSR). Vi har et spesielt ansvar for å stimulere små og mellomstore bedrifter til å integrere samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring og sin strategiske posisjon. Vår kompetanse og brede kontaktflate mot disse bedriftene gjør oss godt i stand til å være en pådriver overfor bedriftene, til å bidra til utforming av aktuelle nasjonale verktøy og til å skape møteplasser og gjennomføre arrangementer hvor temaet settes på dagsorden.

Innovasjon Norge skal fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norge forventer at norske bedrifter tar ansvar for hvordan virksomheten påvirker samfunn og miljø og at de gjennom innovasjon og ansvarlig drift arbeider for å løse gjeldende samfunns- og miljøutfordringer. Det er et strategisk mål for Innovasjon Norge å bidra til en bærekraftig utvikling og et næringsliv med attraktive arbeidsplasser. Samfunnsansvar er i denne sammenhengen et viktig suksesskriterium og en sentral konkurransefaktor i kampen om de beste hodene.

Innovasjon Norge kan gjennom sin dialog med norske SMB-er påvirke disse til å sette samfunnsansvarlig virksomhet på sin dagsorden og bygge dette inn som et element i sin virksomhetsstyring, både for å skape konkurransefortrinn og for å begrense risiko. Innovasjon Norge støtter et mangfold av prosjekter nasjonalt og internasjonalt, blant annet gjennom finansiering og rådgivning. Gjennomgående vektlegges at prosjektene er i tråd med alminnelige etiske regelverk, at bedriftene etterlever grunnleggende humanitære prinsipper, tar hensyn til miljøet og ikke bidrar til korrupsjon. I dialog med kundene vektlegger Innovasjon Norge at alle bedrifter forventes å følge gjeldende lover, enten det er i Norge eller internasjonalt, og at bedriftene tar samfunnsansvar ved å strekke seg lenger enn hva lokale lover og regelverk krever.

Den global finanskrisen satte sitt preg også på den norske økonomien i 2009. I vanskelige tider er et kontinuerlig fokus på samfunnsansvar ekstra viktig. Det gjør at Innovasjon Norges rolle som en pådriver for å bygge et bærekraftig næringsliv blir om mulig enda mer aktuell. Gjennom økt samfunnsansvar i næringslivet vil den globale økonomien bli mer stabil. Dette vil bidra til å unngå tilsvarende finansuro i framtiden og gjøre næringslivet bedre rustet til å møte utfordringer av tilsvarende omfang.

Stortingsmelding nr. 10 om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi ble lagt frem i 2009 og gir både klare definisjoner av samfunnsansvar og stiller forventninger til Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar rettet mot små og mellomstore bedrifter. Som forvalter av offentlige ressurser pålegges Innovasjon Norge et spesielt ansvar for å bidra til en langsiktig bærekraftig utvikling. Gjennom stortingsmeldingen vektlegger regjeringen Innovasjon Norges ansvar og rolle i å løfte arbeidet med samfunnsansvar ut til bredden av norsk næringsliv. Gjennom Innovasjon Norges tjenester skal små og mellomstore bedrifter stimuleres til å integrere samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring, –utvikling og strategiske posisjon.

I juni 2009 ble vi medlemmer av FNs Global Compact. I tillegg til å være et forum for nettverksbygging og kunnskapsdeling om samfunnsansvar, stilles det også krav til medlemmenes rapportering på sitt arbeid med samfunnsansvar.

I dette kapitlet av årsrapporten redegjør vi for hva Innovasjon Norge gjør på samfunnsansvarsområdet overfor kunder og samarbeidspartnere, og hvordan Innovasjon Norge som virksomhet selv opptre samfunnsansvarlig. Rapportering tar utgangspunkt i Global Reporting Initiatives (GRI) indikatorer for bærekraftsrapportering. GRI baserer seg på "the triple bottom line" i strukturering av rapporteringen. Dette innebærer at man skal

rapportere på økonomiske, sosiale og miljømessige forhold. I tillegg til dette henvises det til hvordan Innovasjon Norge etterlever Global Compacts prinsipper der dette er relevant.

1.1 Virksomhetsstyring

1.1.1 Styringssystemer internt

I 2009 fikk vi på plass en ny organisering av samfunnsansvarsarbeidet internt. Siri Bjerke leder et strategisk tverrgående team for samfunnsansvar med representanter fra alle divisjonene. Trude Andersen i TP er koordinator for vårt arbeid med samfunnsansvar. Teamet la høsten 2009 frem en handlingsplan for å integrere samfunnsansvar i hele vår virksomhet. Med utgangspunkt i de enkelte divisjonenes kjernevirksomhet er det definert klare målområder og prioriterte tiltak.

1.1.2 Prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet

På bakgrunn av Innovasjon Norges mandat i Stortingsmelding nr. 10 om Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi, ble det utformet et prinsippnotat om samfunnsansvar i næringslivet. Prinsippnotatet klargjør Innovasjon Norges definisjon av samfunnsansvar samt tydeliggjør våre forventninger til våre kunder og samarbeidspartnere. Prinsippnotatet ble vedtatt i styret i april.

1.1.3 Ledelse og organer for styring av virksomheten

Nærings- og handelsdepartementet er selskapet eierdepartement. Eierrollen utøves gjennom foretaksmøtet, som langt på vei tilsvarende generalforsamlingen i et aksjeselskap. Innovasjon Norge er et særlovselskap som ble opprettet ved lov av 19. desember 2003, virksomheten startet 1. januar 2004. Nytt eierskap ble vedtatt i 2009 med virkning fra 01.01.2010. Fylkeskommunene vil da ha totalt 49 % eierskap.

Selskapets ledelse ser ved utgangen av 2009 ut som følger:

Administrerende direktør:	Gunn Ovesen
Stabsdirektør:	Finn Kristian Aamodt
Direktør for divisjon Norge:	Siri Bjerke
Direktør for divisjon utland:	Svein Berg
Direktør for tjenester og programmer:	Hans Martin Vikdal
Direktør for strategi og kommunikasjon:	Gunn Ovesen, etter Katinka Greve Leiner
Direktør for reiseliv:	Per-Arne Tuftin

Hovedstyret i Innovasjon Norge har i 2009 hatt følgende sammensetning:

Leder:	Kjell A Storeide
Nestleder:	Eli Blakstad
Styremedlemmer:	Siri Bye G. Johnsen
	Arild Øien
	Roar Flåthen
	Harald Milli
	Kirsti Saxi
	Elin Tveit Sveen
	Eva Toril Strand
	Grethe Hindersland

De ansattes representanter i styret:	Egil Hagen
	Randi Abrahamsen

1.2 Tverrgående tiltak

1.2.1 Feie for egen dør

Med en ambisjon om å løfte arbeidet med samfunnsansvar i små og mellomstore bedrifter i Norge er det nærliggende å sørge for at organisasjonens daglige virksomhet

foregår innenfor samfunnsansvarlige rammer. Intern kompetanseheving, revidering av det etiske regelverket og interne rutiner er viktige deler av dette arbeidet. Innovasjon Norges prinsipper for veiledning og rådgivning gjelder for all veiledning og rådgivning som gis i forbindelse med Innovasjon Norges virksomhet. Standardavtalen for rådgivningstjenester omfatter nå også et eget punkt om CSR. I retningslinjene for veiledning og rådgivning heter det at all rådgivning og veiledning skal skje innenfor rammene av Innovasjon Norges formål og definerte målsetninger, og med et nødvendig fokus på CSR (Corporate Social Responsibility- samfunnsansvar i næringslivet).

Det etiske regelverket ble revidert, og alternative varslingsrutiner ble utredet.

1.2.2 Kompetanseheving internt

Det er i samarbeid mellom CSR teamet og HR avdelingen laget materiale for e-læring og temamøter om samfunnsansvar som skal holdes ved alle distriktskontorene og utekontorene. Målet er å øke kompetansen om temaet blant Innovasjon Norges ansatte og spre kunnskap om våre forventninger til kunder og samarbeidspartnere. Første kontormøte ble avholdt på Hamar høsten 2009, og de resterende kontormøtene planlegges gjennomført i løpet av 2010.

Som et ledd i å øke kompetanse om samfunnsansvar blant Innovasjon Norges ansatte er det publisert en artikkelserie om våre prioriterte samfunnsansvarsområder på intranettet. Artiklene tar for seg temaer som arbeidsforhold, menneskerettigheter, korrupsjon, miljø, leverandørkjeder og lokalsamfunn. I tillegg til å være informative artikler, tydeliggjøres også våre forventninger til våre kunder og samarbeidspartnere på de enkelte områdene, og det henvises til annen relevant informasjon.

Innovasjon Norges arbeid med samfunnsansvar inngår også i kurset for de nyansatte og kurs vi holder for aspiranter i Utenriksdepartementet. Opplegget for kurset er en blanding av foredrag og gruppeoppgaver rundt problemstillinger man kan møte på i arbeidshverdagen og i dialogen med kunder.

En stor andel ansatte i Innovasjon Norge deltar også på interne og eksterne seminarer etc.

1.2.3 Kompetanseheving eksternt

Vi arbeider for å gjøre en modul om samfunnsansvar obligatorisk i alle våre kompetansetjenester. FRAM programmet er først ute og er allerede kommet godt i gang. I løpet av 2009 fikk om lag 100 bedrifter en innføring i samfunnsansvar gjennom dette programmet og interessen blant bedriftene har vært stor. Frokostseminarer med blant annet temaer innen samfunnsansvar og kulturforståelse er også blitt arrangert i regi av våre kontorer i Brasil og Emiratene.

Innovasjon Norge arrangerte i 2009 flere frokostseminarer med temaer relatert til samfunnsansvar, og flere er under planlegging. I desember ble det i samarbeid med DNV, NHO og Standard Norge arrangert et frokostmøte om ISO26000. Alle frokostmøtene har hatt stor pågang, noe som underbygger behovet for og viktigheten av slike arrangementer. Møteformen videreføres i 2010.

Høsten 2009 ble det gjennomført to regionale seminarer om samfunnsansvar myntet på små og mellomstore bedrifter. Disse inngår i en seminarrekke som har fått navnet "Fra preik til praksis". Seminarene arrangeres i et samarbeid mellom Innovasjon Norge, NHO, UNDP og UD. Seminarene høsten 2009 ble avviklet i Tromsø og Stavanger. Et sentralt mål med disse seminarene er å vise hvordan SMB-er kan ta tak i praktiske problemstillinger knyttet til samfunnsansvar i egen virksomhet. To seminarer er gjennomført vinteren 2010 (Kristiansand og Hamar) og seminarrekken kan bli ytterligere forlenget. De avholdte seminarene har samlet fra vel 30 til nærmere 60 deltakere.

Innovasjon Norges ansatte har ved flere anledninger bidratt som foredragsholdere med tema samfunnsansvar på eksterne arrangementer. Sammen med Transparency International (TI) gjennomførte Innovasjon Norge i 2009 en undersøkelse om næringslivets holdninger til korrupsjon. Denne ble presentert på TIs konferanse 9. desember i anledning lanseringen av deres antikorrupsjonshåndbok for norsk næringsliv. Vi holdt også innlegg på presentasjon av Global Economic Crime Survey hos PWC.

Næringslivets bistandskonferanse ble i 2009 arrangert for 17. gang og har etablert seg som Norges viktigste møteplass for bedrifter, myndigheter og institusjoner som er interessert i næringsutvikling og bistand. Næringslivets bistandskonferanse 2009 hadde som tema, "Utvikling- eller rene hender? Bedriftenes omdømmerisiko ved leveranser til, handel med og investeringer i utviklingsland". Med utgangspunkt i Koffi Annans ord "det er en utopi å tro at fattigdom kan bekjempes uten næringslivets aktive medvirkning", kastet konferansen lys over og drøftet næringslivets omdømmerisiko ved investeringer i utviklingsland. Som første innleder oppfordret utviklingsminister Erik Solheim norske bedrifter til å investere i fattige land. Han lovet at norske myndigheter vil støtte og forsvare norske bedrifter som går inn og tar sitt samfunnsansvar på alvor.

1.2.4 Strategiske kunnskapsprosjekter

Innovasjon Norge har sammen med Norges Forskningsråd bidratt med utforming av tema og finansiering av første utlysingsrunde i forskningsrådets forskningsprogram om forsknings- og innovasjonspolitikken, FORFI. Programmet er planlagt å skulle vare til 2012, med flere utlysingsrunder. Innovasjon Norge har gått inn med inntil 2 mill. kroner i første utlysingsrunde som skal gå til forskning om bærekraftig vekst og strategisk CSR.

1.2.5 Nettverksbygging

Samfunnsansvar er et felt i stadig utvikling. Krav og forventninger endrer seg, nye tiltak og ideer kommer til og behovet for kompetanse, inspirasjon og erfaringsutveksling er stort. Mange bedrifter velger derfor å delta i ulike nettverk og organisasjoner for å hente ideer og kunnskap. Innovasjon Norge har i løpet av 2009 blant annet hatt samarbeid med følgende aktører: Utenriksdepartementet, NHO, UNDP, Global Compact og Transparency International.

1.3 Økonomiske indikatorer

Vi gjennomførte i 2009 en undersøkelse om holdninger til korrupsjon blant et utvalg av våre kunder, befolkningen og norsk næringsliv, i samarbeid med Transparency International Norge. Resultatene ble presentert på TIs årskonferanse 9. desember 2009.

Samfunnsansvar er i 2009 innarbeidet i Kundeeffektundersøkelsen. Resultater er for første gang tilgjengelig i førundersøkelsen for 2008. Resultatene viser at flertallet av våre kunder opplever CSR problemstillinger som lite relevant for egen virksomhet. Andelen vet ikke/ikke relevant- svar er spesielt høy knyttet til spørsmålene om samfunnsmessig og miljømessig bærekraft. Bedriftene opplever at Innovasjon Norge ikke har vektlagt disse forholdene i forbindelse med sin søknadsbehandling. En interessant observasjon er at innen de aller fleste tjenester og programmer har virksomheten større forventninger enn Innovasjon Norge til i hvor stor grad prosjektene/aktivitetene vil bidra til at virksomheten tar økt samfunnsansvar.

Samfunnsansvar er i 2009 også innarbeidet i Serviceundersøkelsen. Her foreligger imidlertid ikke resultatene før i 2010.

1.3.1 Lønns- og arbeidsforhold

Lønn, pensjon og andre betingelser er for alle ansatte i Norge regulert gjennom overenskomster mellom Innovasjon Norge og organisasjonene tilsluttet LO, YS og SAN. I tillegg er det inngått flere særavtaler som regulerer ansettelses- og arbeidsforhold i

Innovasjon Norge. Innovasjon Norge er videre medlem av arbeidsgiverforeningen Spekter. Det eksisterer en særavtale mellom selskapet og arbeidstakerorganisasjonene om lønnsystem. Det legger til rette for gjennomføring av vår lønnspolitikk, bruk av insentiver og for medarbeidernes personlige utvikling og karriere.

Lønn fastsettes etter følgende tre faktorer:

- Den enkelte stillingens innhold
- Stillingsinnehaverens ytelse
- Lønnsnivået i markedet for øvrig

Stillingssystemet er inndelt i seks stillingsnivåer og er utformet med to alternative karriereveier, en administrativ og en faglig.

Lokalt ansatte ved våre kontorer utenfor Norge har kontrakter og arbeidsforhold tilpasset lokalt lønnsnivå og arbeidslovgivning. Innovasjon Norge etterstreber å fremstå som en attraktiv arbeidsplass som tiltrekker seg gode representanter for virksomheten og Norge. Gode lønns- og arbeidsvilkår er viktige kriterier for å oppnå dette. Ansatte som lønnes fra Norge omfattes av egne helse- og reiseforsikringer. Innovasjon Norge har inngått en avtale med Statens Pensjonskasse om tjenestepensjon. Lokalt ansatte er tilsluttet gruppelivsforsikring og reiseforsikring.

1.4 Miljøindikatorer

1.4.1 I egen virksomhet

Innovasjon Norges hovedkontor er sertifisert som Miljøfyrtårn (se www.miljofyrtarn.no) og utformer som en del av oppfølgingen av dette en egen miljørapport. Det arbeides også med å få sertifisert distriktskontorene som miljøfyrtårn.

1.4.2 Energiforbruk og gjenvinning

Innovasjon Norges oppdrag er av en slik art at det brukes lite materialer bortsett fra papir. I 2009 hadde vi et samlet papirforbruk på 13,8 tonn. Alt avfall blir kildesortert, dette være seg papir, papp, matavfall, plast, batterier, lysstoffrør, glass og metall.

Våre kontorer er plassert i alle landets fylker og i 30 land. Mange av lokalene leier vi. Derfor kan vi kun rapportere på energiforbruket for hovedkontoret i Akersgata 13. I 2009 hadde vi et strømforbruk på 13 606 Mwh og fjernvarmeforbruk på 1 804 Mwh.

1.4.3 Egne innkjøp og avtaler

Innovasjon Norge er underlagt offentlighetsloven og regler om offentlige anskaffelser. Virksomheten utøves i samsvar med disse lovene, samt i samsvar med internasjonale regler, traktater og konvensjoner som berører virksomheten. I forbindelse med miljøsertifiseringen ble det utarbeidet en ny innkjøpspolitikk som beskriver hvordan man skal ta miljøhensyn i alle innkjøp. Alle utlysninger ved anskaffelser skal som et ledd i dette ha et eget punkt om miljø. Dette punktet skal beskrive hvorvidt leverandøren er miljøsertifisert, er i gang med sertifisering, eller inneholde en beskrivelse av miljøprofil. I tillegg inneholder alle utlysninger et punkt rundt oppfølging av ILO og FNs konvensjoner om barnarbeid. De tilbydere som ikke kan dokumentere dette blir avvist. Til eksempel mistet HP i 2009 kontrakt hos Innovasjon Norge grunnet manglende sertifisering.

IT-utstyr som skiftes ut i Innovasjon Norge går til gjenbruk. Vi har en avtale med selskapet Alternativ Data, som sørger for at utstyret distribueres til skoler i Norge eller utlandet. Alternativ Datas gjenbruksmarked er i hovedsak norske skoler og kommuner.

Det arbeides for å øke bruken av videokonferanser for å begrense reisevirksomhet. Det er i denne sammenheng lansert en pilot på systemet Live Meeting.

1.4.4 Miljøeffekter tilknyttet våre programmer og tjenester

Satsing på fornybar energi og miljøteknologi

Markedet for nye løsninger innen fornybar energi og miljø er i vekst og her er det store muligheter for økt verdiskaping og større markedsandeler for norske bedrifter.

Innovasjon Norge støtter innovative norske bedrifter innen fornybar energi og miljø slik at de kan bli mer konkurransedyktige.

1.4.5 Arena

To av Arena prosjektene i 2009 er direkte miljørettede. Arena Beredskap har fokus på utvikling av nye produkter, tjenester og modeller knyttet til beredskap i forbindelse med petroleumsvirksomhet og sjøtransport. Videre har Arena Bioenergi Innlandet konkrete mål knyttet til økt bruk av biovarme, biodiesel og utslippsreduksjon av klimagasser.

Videre oppgir 13 av 16 Arena prosjekter som ikke er direkte miljøprosjekter at de har planer og aktiviteter innenfor miljø/bærekraftig utvikling. Eksempler på dette er:

- Arena Brønnteknologi, gassløft har som mål å utvikle nye metoder og nytt utstyr for å øke utvinningsgraden med redusert energiforbruk og lavere kostnader.
- I prosjektet NODE Footprint satses det tungt på å bevisstgjøre olje og gass næringen i forhold til miljøvennlighet med mål om å øke bedriftens og næringens konkurransekraft gjennom utvikling av nasjonale og internasjonale standarder.
- Innen Innovative Opplevelser er det igangsatt en pilot med fire av bedriftene for å finne frem til en felles sertifiseringsordning som vil bli forsøkt implementert i 2010, sannsynligvis gjennom Miljøfyrtårn-ordningen.

1.4.6 NCE

NCE-programmene har ingen eksplisitte mål om å bidra til miljørettede aktiviteter i klyngene. Mange av NCE-prosjektene har imidlertid iverksatt prosjekter med en klar miljøinnretning:

- NCE Raufoss har initiert et forskningsrådsstøttet prosjekt innenfor Sustainable Manufacturing og har flere initiativ på gang innefor samme område.
- NCE Aquaculture har definert bærekraftig oppdrettsvirksomhet som et satsingsområde den neste treårs-perioden. Fokus er satt på problemområder knyttet til fiskehelse, dyrevelferd og gyting i merder.
- NCE Energy and Emissions Trading har som sitt formål å bidra til bærekraftig vekst gjennom utvikling av effektive systemer for handel med energi, råvarer og klimakvoter.

1.5 Sosiale indikatorer

Av totalt 855 ansatte i Innovasjon Norge er 732 faste stillinger, 14 vikariater og 109 engasjementer. Innovasjon Norge har kontorer i 30 land. De ansatte ved våre utekontorer er enten norske medarbeidere stasjonert i utlandet eller fra det landet kontoret befinner seg. Ved utgangen av 2009 hadde Innovasjon Norge 228 ansatte ved kontorene i utlandet. Dette inkluderer Expo 2010.

I 2009 var det registrert 236 fagorganiserte i Innovasjon Norge. Innovasjon Norge er tilsluttet Arbeidsgiverforeningen Spekter. Hovedavtalen mellom Spekter og hovedorganisasjonene inneholder bestemmelser om forholdet mellom partene og tillitsvalgtes rettigheter og plikter. Virksomhetens ledelse skal drøfte følgende med de tillitsvalgte:

- Forhold som vedrører virksomhetens driftsmessige og økonomiske status og utvikling
- Forhold som har umiddelbar sammenheng med arbeidsplassens daglige drift

- De alminnelige lønns- og arbeidsforhold ved virksomheten

Innovasjon Norge har også inngått en egen tillitsvalgtavtale som beskriver organiseringen av samarbeidet mellom virksomheten og de tillitsvalgte. Innovasjon Norge har inngått avtale om inkluderende arbeidsliv. Det innebærer at vi har fått en nær samarbeidspartner i Trygdeetatens arbeidslivssenter, og vi vil i fellesskap etablere gode mål for et inkluderende arbeidsliv.

Innovasjon Norges arbeidsmiljøutvalg består av representanter fra hver av organisasjonene, representanter fra ledelsen, representanter fra avdeling for Human Resources og drift/forvaltning som koordinerer HMS i samarbeid. Utvalget skal representere hele organisasjonen, men har flere utfordringer i forhold til å ivareta alle kontorene i utlandet. De fleste distriktskontorene har eget verneombud, og noen av kontorene har egne arbeidsmiljøutvalg. Det sentrale utvalget har utarbeidet en HMS-plan for hele organisasjonen.

Det totale sykefraværet i 2009 var på 4,8 %. Til sammenligning var sykefraværet for 2008 på 4,3 %.

I 2009 ble det brukt 28 120 timer på egen kompetanseutvikling i organisasjonen.

1.5.1 Likestilling i Innovasjon Norge⁵¹

Kvinneandelen i Innovasjon Norge var på 53 % i 2009. Til sammenligning var den på 47 % ved utgangen av 2008.

Innovasjon Norges handlingsplan for likestilling inneholder en rekke mål og tiltak innefor områdene rekruttering og karriereutvikling, ledelse, kompetanse og bedriftskultur og er forankret i toppledelsen. Handlingsplanen løp ut 2009 og det er satt i gang en prosess for videreføring av plan for likestilling.

Innovasjon Norge er opptatt av likelønn, men fortsatt har kvinner lavere lønn enn menn i noen stillingskategorier. Imidlertid blir forskjellen mindre for hvert år fordi likelønn prioriteres ved lønnsoppgjørene.

Det fremgår av alle stillingsannonseene at "Innovasjon Norge i sin rekruttering legger vekt på å sikre et mangfold med hensyn til kjønn, alder og kulturell bakgrunn". I selskapets rekrutteringsrutiner er det fastlagt at begge kjønn skal innkalles til intervju forutsatt at de fyller minstekravene til stillingen, og kvinneperspektivet skal gjennomsyre hele prosessen. Kvalifiserte kandidater med fremmedkulturell bakgrunn skal innkalles til intervju. 47 % av dem som søkte på stilling i Innovasjon Norge i 2009 var kvinner.

Innovasjon Norge har en integrert satsing for å styrke kvinners posisjon i næringslivet. Derfor har vi flere tjenester og programmer for kvinner som etablerere, kvinner i ledelse og kvinner i styrer. Et av disse – Fyrtårnprogrammet - har fokus på lederutvikling, bedriftsutvikling og internasjonalisering. Vi har også tiltak for å heve kompetansen blant kvinnelige ledere og styrekandidater. I 2009 ble det utarbeidet en delstrategi for kvinner i næringslivet. Delstrategien bygger på Regjeringens mål for kvinnesatsing og definerer klare mål og prioriteringer innenfor områdene entreprenørskap, vekst i bedrifter og innovasjonsmiljøer. I forlengelsen av delstrategien er det blitt utarbeidet en handlingsplan med prioriterte områder, konkrete tiltak og tydelig ansvarsfordeling. Sentrale mål og tiltak er:

- Sikre at 50 % av etablererstipendene går til kvinner
- Vurdere særvilkår i bevilgningssaker om kvinneandel i ledelse og styrer
- Rekruttere flere kvinner til å delta i innovasjonsmiljøene

---

⁵¹"Strategi og handlingsplan for kvinner som prioritert målgruppe", 2009.

- Kartlegge status for dagens situasjon innen sektorene og utvikle relevante tiltak for hver sektor
- Bevisstgjøre ansatte på mangfold og inkludering blant annet gjennom IN akademiet og andre fora

I desember 2009 ble det vedtatt å opprette et strategisk tverrgående team for kvinner i næringslivet. Teamet starter opp sitt arbeid fra januar 2010.

8. VIRKSOMHETSSTYRINGEN

I 2009 har finanskrisen preget Innovasjon Norges virksomhet, samtidig som det har blitt arbeidet med implementering av Innovasjon Norges strategi "Et tydeligere Innovasjon Norge".

Strategi for et tydeligere innovasjon Norge

Ny strategi ble vedtatt i styret i juni 2008 for å tydeliggjøre Innovasjon Norges virksomhet og for mer effektivt å nå våre mål. Målene for Innovasjon Norge ligger fast i MRS inntil de eventuelt blir endret basert på kunnskap utviklet i tilknytning til evalueringen av Innovasjon Norge i 2009/2010. Nærings- og handelsdepartementet og andre oppdragsgivere setter også krav til Innovasjon Norge gjennom statsbudsjett og oppdragsbrev. Mål og arbeidsområder for strategiperioden er dermed sett i sammenheng med krav fra eier og oppdragsgivere.

Implementering av strategien har vært sentralt i styringen av virksomheten i 2009. Organisasjonsutviklingsprosjektet "The INWay" ble gjennomført, der organisasjonens strategi, struktur og mennesker var de tre hovedpillarene som prosjektet bygde på. Strategidelen av implementeringen skjer i stor grad gjennom planarbeid og utvikling av delstrategier (for eksempel en egen strategi for kvinner som prioritert målgruppe). Gjennom administrative systemer som SOPP, Siebel og InBusiness har vi felles strukturer for samhandling. For å sette ansatte i god stand til å etterleve ny strategi gjennomføres kompetanseutvikling gjennom IN-Akademiet, teamstrukturen har blitt revidert og bedre tilpasset virksomhet og strategi.

Undersøkelser

Opplegg for rapportering på balansert målstyring (BM) ble tatt i bruk i 2005. Det tok utgangspunkt i de strategiske kundemålene i Innovasjon Norges strategiske retning (2004) som nå er avløst av ny strategi. I 2009 har det blitt utviklet nye indikatorer for vår interne styring, i takt med at undersøkelser (serviceundersøkelsen og medarbeiderundersøkelsen) har blitt utviklet på nytt, og data fra bl.a. disse undersøkelsene vil bli brukt for å styre virksomheten internt.

Nytt eierskap

Eierskapet til Innovasjon Norge ble endret fra 1.1.2010, ved at fylkeskommunene til sammen eier 49 % av Innovasjon Norge, mens staten ved Nærings- og handelsdepartementet skal være majoritetseier.

Risikostyring

God risikostyring er en viktig forutsetning for at Innovasjon Norge skal kunne nå sine mål over tid. Strategi og handlingsplaner for hele virksomheten og finansiell risiko knyttet til utlånsvirksomheten, kredittrisiko, er de dominerende risikotypene i Innovasjon Norge. Det gjenstår også en del arbeid med å integrere risikostyring i den samlede ledelses- og styringsmodellen, men det ble i 2009 satt i gang et arbeid på dette området.

Risikostyringen skal ivareta tilstrekkelig fokus på forhold og hendelser som kan hindre virksomheten fra å nå fastsatte mål, utnytte nye muligheter, gjennomføre valgte strategier eller skade vårt omdømme. Innovasjon Norge gjennomfører en overordnet risikovurdering i forkant av forretningsplanprosessen hvert år.

Risikostyringen skjer ved oppfølging av risikoen på nye tilsagn og i den løpende portefølje. Muligheten for å styre risikoen i porteføljen knytter seg i all hovedsak til hvilke nye lån som etableres, og den kalkulerte risikoen som ligger i disse engasjementene.

9 Kommunikasjonsvirksomheten

Innovasjon Norges kommunikasjonsavdeling består av 12 medarbeidere som jobber med ekstern- og internkommunikasjon for hele Innovasjon Norge, med hovedvekt på norske forhold.

Presse

De første årene etter opprettelsen av Innovasjon Norge var vi opptatt av å synliggjøre Innovasjon Norge, altså øke kjennskapet til oss. De siste årene har vi arbeidet aktivt for å øke kunnskapen om Innovasjon Norge, og har satset aktivt på å få gode saker i media. Vi jobber systematisk for å få fram de gode eksemplene på hvordan Innovasjon Norge bidrar til næringsutvikling landet rundt, og i internasjonale markeder.

Presseoppslag:

2007: 5 896

2008: 8 746

2009: 11 784

Mediedekningen er basert på Innovasjon Norges oppdrag i Cision Norge/Infopac.

Publikumsrekkevidde, media:

2007: 454,1 mill.

2008: 669,5 mill.

2009: 1 106, 8 mill.

Publikumsrekkevidde/spredning er basert på summerte leser/seer/lyttertall for hvert relevante oppslag i perioden. Tallene bygger på informasjon fra Norsk Gallup, Norske avisers Landsforbund og Landslaget for Lokalaviser samt våre Cision Norge/Infopacs databaser.

Innovasjon Norge har arbeidet målrettet med å forbedre vårt arbeid inn mot presse og media og vi er godt fornøyd med utviklingen hittil.

www.innovasjonnorge.no

Kommunikasjonsavdelingen i Innovasjon Norge har ansvaret for organisasjonens nettsted. Vi har en sentral redaksjon som legger ut nyheter og annet stoff på forsiden og utvalgte undersider.

I Innovasjon Norge har vi et forholdsvis desentralisert redaktøransvar på de ulike sidene. Alle kontorer i inn- og utland har egne redaktører som legger ut stoff, og holder orden på sine områder. I tillegg har de ulike virkemidlene egne sider som vedlikeholdes av den avdelingen som har ansvar for det enkelte program eller tjeneste.

Nettstedet ble opprettet i januar 2004 og har siden utviklet seg til dagens nettsted. Etter hvert er innholdet på nettområdet vårt blitt stort og noe uoversiktlig. Nettområdet inneholder over 10 000 større og mindre enkeltsider. Dette er for mye å holde oversikten over og informasjonen oppleves som vanskelig å få tak i.

I 2009 la vi ned mye arbeid og ressurser på å forbedre Innovasjon Norges nettsted. I løpet av året gjorde vi en enkel "kosmetisk" endring på forsiden for å forenkle tilgangen til all informasjonen vår. Dette er et ledd i en total fornyelse og forenkling av hele nettstedet. I stedet for å ta utgangspunkt i hvordan organisasjonen er oppbygd og hvilke tilbud vi tilbyr, har vi denne gangen sett hvordan brukerne ønsker å få informasjonen presentert. Vi lager ny struktur og skriver nye tekster til alle tjenestene våre. Testversjonen er på plass i april 2010.

Profilering

Innovasjon Norge fikk 5,55 mrd. kroner mer fra Nærings- og handelsdepartementet over krisepakken i 2009. I tillegg kom det ekstra midler på 514 mill. kroner fra Landbruks- og matdepartementet og 970 mill. kroner fra Fiskeri- og kystdepartementet. For å gjøre norsk næringsliv oppmerksom på de ekstra midlene ble det iverksatt ulike tiltak for å fortelle publikum om de økte rammene. Vi annonserte bl.a. for etablererstipendet i utvalgte aviser over hele landet, samtidig arbeidet vi aktivt opp mot de større mediehusene (TV2, NRK, Aftenposten, Dagens Næringsliv m.m.) og fikk inn en god del artikler og innslag om tilbudene våre i flere medier.

Innovasjon Norges grafiske profil, altså vårt ansikt utad, ble fornyet i løpet av året og fremstår nå friskere og mer enhetlig enn tidligere. Arbeidet med Innovasjon Norges visuelle uttrykk har resultert i et mer oversiktlig brosjyretilbud, ny hovedbrosjyre og en standard lysbildepresentasjon både på norsk og engelsk som brukes av alle våre ansatte.

Skaperen

I siste halvdel av 2008 og første kvartal av 2009 ble tredje sesong av TV-programmet Skaperen spilt inn. Daværende kommunikasjonsdirektør Katinka Greve Leiner var en av dommerne de to siste sesongene, og i tillegg arbeidet minst en fra kommunikasjonsavdelingen i kulissene i hvert program. Skaperen brukes aktivt i vårt arbeid, spesielt i internkommunikasjonen.

Internkommunikasjon

Innovasjon Norge har et fyldig og godt utbygd intranett. Her ligger det meste av grunninformasjonen våre kolleger trenger innen rettigheter, regler, ulike arbeidsverktøy, presentasjoner og generell informasjon. Startsidene på intranettet vårt er en nyhetsside der alle kolleger i inn- og utland leverer interessante nyhetssaker som de vil dele med resten av organisasjonen. Gjennomsnittlig er det minst to nye saker hver dag.

The Inway

I løpet av våren gjennomførte vi The INway. Kommunikasjonsavdelingen laget i samarbeid med vår HR-avdeling og ledelsen et opplegg for å gjøre samhandlingen i Innovasjon Norge ennå bedre, på tvers av geografiske og organisatoriske skillelinjer.

Før sommerferien gjennomførte alle ansatte en hel dag hvor vi diskuterte de samme spørsmålene og jobbet med å forstå hva Innovasjon Norges strategien betyr for oss i hverdagen. Hvordan skal vi opptre som pådriver og hvordan skal vi bruke verdiene våre: koblende, ansvarlig og nytenkende.

Målet er å få til en felles forståelse for hvordan vi samhandler fra Bodø til Beijing.

The INway er kort sagt vår måte å gjøre ting på for å bli pådriver for innovasjon i næringslivet.

Skaperkraft

Skaperkraft er Innovasjon Norges festaften for innovasjon og nytenkning, en Spellemannskveld for norsk næringsliv. Bedriften Setred fikk Reodorprisen. Dette er en ekte oppfinnerpris i Reodor Felgens ånd. De fikk den for sine tredimensjonale skjermene. Skjermene kan brukes innen olje- og gassleting og medisin. På verdensbasis regnes Setred som teknologisk ledende innen 3D-skjermteknologi. IN har for øvrig bidratt med IFU-tilskudd til utviklingen av konseptet. Pharmaq AS som utvikler, produserer og selger legemidler til oppdrettsfisk stakk av med Internasjonaliseringsprisen. Reiselivsprisen gikk til Sorrisniva AS i Alta. Sorrisniva er en helårig opplevelses- og serveringsbedrift ved bredden av Altaelva. Bygdeutviklingsprisen gikk til Edel Design fra Nes i Ringsaker. Edel Design er et klesmerke som bare bruker rene naturmaterialer i sin design.

10. VEDLEGG

Vedlegg 1: Innovasjonsnivå, kundetype, andre kjennetegn og investeringsart med definisjoner

Vedlegg 1: Forklaringer til koder i statistikk for finansieringsvirksomheten

Nedenfor følger en beskrivelse av de ulike statistikkodene som inngår i vedlagte statistikk for finansieringsvirksomheten f.o.m. 1.1.2009. Fra 2009 er det innført ny koding av innovasjonshøyde og type innovasjon. Alle prosjekter som innvilges støtte skal kategoriseres i forhold til disse kodene.

1. INNOVASJONSnivÅ

Følgende innovasjonsnivåer gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- 1 Innovasjon på bedriftsnivå
- 2 Innovasjon på regionalt nivå
- 3 Innovasjon på nasjonalt nivå
- 4 Innovasjon på internasjonalt nivå
- 5 Ikke relevant

Det skal kun angis *ett* innovasjonsnivå pr. prosjekt.

Innovasjonsnivåene er definert som følger:

1 Innovasjon på bedriftsnivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som ikke representerer noe nytt enten i form av nye produkter, tjenester, produksjonsprosesser eller organisasjonsformer annet enn for den aktuelle bedrift.

2 Innovasjon på regionalt nivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på produksjon av produkter og tjenester eller bruk av produksjonsprosesser og organisasjonsformer som tidligere ikke er produsert eller benyttet i andre bedrifter i regionen. Formålet skal primært benyttes første gang slike introduseres i regionen, men kan også omfatte prosjekter som styrker regionalt prioriterte innovasjonsmiljø.

3 Innovasjon på nasjonalt nivå

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på å utvikle og introdusere produkter og tjenester som er nye på det nasjonale marked og prosjekter som omfatter utvikling og bruk av nye produksjonsprosesser eller organisasjonsformer som ikke er introdusert på nasjonalt nivå. Det omfatter også introduksjon av tidligere eksporterte produkter og tjenester på nye markeder utenlands.

4 Innovasjon på internasjonalt nivå

Omfatter prosjekt i nye eller eksisterende bedrifter som tar sikte på å utvikle og introdusere produkter og tjenester som er nye på et internasjonalt marked. Videre omfatter formålet prosjekter som fører til nye produksjonsprosesser og organisasjonsformer som ikke er kjent internasjonalt.

5 Ikke relevant

Omfatter prosjekter som ikke er innovasjonsprosjekter.

2. TYPE INNOVASJON

Følgende innovasjonstyper gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- 1 Produkt-/tjenesteinnovasjon
- 2 Prosessinnovasjon
- 3 Organisatorisk innovasjon
- 4 Markedsmessig innovasjon
- 5 Ikke relevant

Veiledning for valg av Type innovasjon:

Det skal KUN velges *én* innovasjonstype pr. prosjekt. Hvis prosjektet inneholder flere typer innovasjoner, skal kun den *viktigste* innovasjonstypen angis. For prosjekter innenfor arbeidsområdet Innovasjonsmiljøer, må type innovasjon velges ut fra hvilke typer innovasjon flertallet av foretakene innenfor klyngen vil kunne oppnå flere av eller få bedre kvalitet på gjennom å delta i klyngeprosjektet eller på aktiviteter i regi av dette.

Innovasjonstypene er definert som følger:

1 Produkt-/tjenesteinnovasjon

Produkt-/tjenesteinnovasjon er en vare eller tjeneste som enten er ny eller vesentlig forbedret med hensyn til dens egenskaper, tekniske spesifikasjoner, innebygd software eller andre immaterielle komponenter eller brukervennlighet. Innovasjonen skal være ny for foretaket; den må ikke nødvendigvis være ny for markedet.

2 Prosessinnovasjon

Prosessinnovasjon omfatter nye eller vesentlig forbedrede produksjonsteknologi/-metoder og nye eller vesentlige forbedrede metoder for levering av varer og tjenester. Innovasjonen skal være ny for foretaket; foretaket må ikke nødvendigvis være den første til å introdusere denne prosessen.

3 Organisatorisk innovasjon (som oftest innovasjon på bedriftsnivå)

Organisatorisk innovasjon er gjennomføring av ny eller vesentlig endret struktur i foretaket eller nye eller vesentlig endrede ledelsesmetoder for å øke foretakets bruk av kunnskap, kvaliteten i varer og tjenester eller effektiviteten i arbeidsprosesser.

4 Markedsmessig innovasjon (som oftest innovasjon på bedriftsnivå)

Markedsmessig innovasjon er introduksjon av ny eller vesentlig endret design, samt introduksjon av nye eller vesentlig endrede salgsmetoder for å gjøre foretakets produkter mer attraktive eller for å åpne for nye markeder.

5 Ikke relevant

Denne koden skal benyttes for prosjekter som ikke er innovasjonsprosjekter. Dersom kode "5. Ikke relevant" for Innovasjonsnivå benyttes, skal også denne koden benyttes for Type innovasjon og vice versa.

3. ANDRE KJENNETEGN

"Andre kjennetegn" er karakteristika ved det enkelte prosjekt som ofte er uavhengig og går på tvers av opplysninger om prosjektene forøvrig.

Det kan krysses av på *flere* kjennetegn i samme prosjekt. "Andre kjennetegn" omfatter følgende:

- A) Kvinnerettet
- B) Internasjonalt rettet
- C) Informasjons- og kommunikasjonsteknologirettet

- D) Miljørettet
- E) Designrettet
- F) Kompetanseutvikling
- G) Unge 18-35
- H) Økologisk landbruk
- I) Samarbeids- og flerbedriftsprosjekter
- J) FoU-basert prosjekt
- K) Kultur og opplevelse
- L) Omdømmebygging
- M) Ingen relevante kjennetegn

Definisjon av kjennetegnene:

A) Kvinnerett

Kjennetegnet kvinnerett skal benyttes dersom prosjektet oppfyller minst ett av følgende kriterier:

- Kvinner som er med på å starte eller er medeier i egen virksomhet eller eiendom hvor prosjektet gjennomføres.
- Er spesielt rettet mot å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket.
- Kvinner utgjør mer enn 30 % av styremedlemmene eller ledelsen i en bedrift.
- Bidrar til å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.
- For flerbedrifts-, nettverks- og klyngeprosjekter skal kjennetegnet benyttes dersom prosjektet bidrar til å fremme kvinners deltakelse i næringslivet.

B) Internasjonalt rettet

Et viktig mål for IN er å styrke norsk næringslivs konkurransevne i forhold til utlandet både på utenlands- og hjemmemarkedet.

Dette kjennetegnet skal benyttes for prosjekter som:

- bidrar til økt eksport
- omfatter internasjonalt markedsarbeid for produkter/tjenester
- bidrar til innovasjon, produkt- og markedsutvikling i et internasjonalt miljø fører til teknologiutveksling, eksport og import og bruk av internasjonal FoU-kompetanse
- fører til investeringer over landegrensene
- mobiliserer internasjonal kompetent kapital og kunnskap inn i norske innovasjonsmiljø og næringsliv
- bidrar til økt internasjonal markedsføringskompetanse

Med internasjonalisering menes dermed den totale eksponering næringslivet har mot omverdenen og som inkluderer forskning, utvikling, utdanning, markedsføring, salg, oppkjøp, etablering og hjemhenting av innsatsfaktorer og teknologi.

C) Informasjons- og kommunikasjonsteknologirettet

Økt bruk av IKT er et nasjonalt satsingsområde. Bruk av IKT er ikke knyttet til noen bestemt bransje og vil heller ikke kunne fanges opp av de andre bedrifts- og prosjektopplysningene som registreres.

Det vil ikke være hensiktsmessig at alle prosjekter hvor kun en del er knyttet til fysiske IKT-investeringer eller andre IKT-investeringer, blir gitt dette kjennetegnet. For prosjekter som skal avmerkes som IKT, må minst 50 % av prosjektkostnadene være knyttet til IKT i form av fysiske investeringer, programvare, FoU, kompetanseheving m.v.

D) Miljørettet

Dette kjennetegnet skal velges når prosjektet i mer eller mindre grad er miljøbegrunnet der for eksempel ett av formålene med prosjektet er:

- Utvikling/kommersialisering av miljøteknologiske forretningsideer.
- Forbedring av miljøkvaliteten på foretakets produkter, produksjonsprosesser eller på andre områder
- Prosjektet fører til at foretaket blir miljøsertifisert eller at bedriften innfører miljøledelse.
- Miljøeffektiv energiomlegging (dvs. mindre behov for energi, effektiv energibruk, økt varmeproduksjon basert på avfallshåndtering og spillvarme, økt produksjon av fornybar energi eller miljøvennlig bruk av naturgass)
- Miljøvennlig bruk av kulturminner eller kulturmiljøet
- Utvikling av ulike kompetansebaserte tjenester innen miljøområdet.

En av formålskodene er "Miljøforbedring" som skal benyttes når prosjektet har som *hovedformål* miljøforbedring/-utvikling. Alle saker som får denne formålskoden skal også gis kjennetegnet "Miljørettet".

E) Designrettet

Design vil trolig i de fleste tilfeller kun være et element i de produktutviklings-/markedsføringsprosjektene. Dette kjennetegn skal benyttes for prosjekter når design er en viktig del av prosjektet eller når resultatet av det kan være egnet til å profileres som design.

Kjennetegnet design skal benyttes i forbindelse med prosjekter som inkluderer en konkret satsing på produktutformingen med hensyn til ergonomi, funksjonalitet, estetikk, miljøvennlighet m.m. Det skal også benyttes i prosjekter hvor grafisk design eller kommunikasjonsdesign inngår i prosjektet og/eller kompetanseoppbygging innen design.

F) Kompetanseutvikling

Kjennetegnet skal benyttes for alle prosjekter som forventes å medføre en styrking av bedriftens kompetanse.

Registreringen av kjennetegnet "Kompetanseutvikling" skal i tillegg til å omfatte prosjekter som har som hovedformål kompetanseutvikling (Formål 10), også omfatte prosjekter som vil føre til kompetanseutvikling uten at dette er hovedformålet med prosjektet. F. eks. kan det skje betydelig kompetanseheving i forbindelse med maskininvesteringer med tilhørende opplæringspakker.

G) Unge 18-35

For å kunne rapportere på bruken av midler ovenfor denne målgruppen, innføres unge som et nytt kjennetegn. Det krysses av dersom prosjektet er innrettet mot aldersgruppen 18-35 år.

H) Økologisk landbruk

Kjennetegnet skal benyttes for prosjekter som bidra til utvikling av økologisk landbruk.

I) Samarbeids- og flerbedriftsprosjekter

Omfatter flerbedriftsprosjekter, prosjekter som er basert på samarbeid mellom foretak eller mellom foretak og FoU-institusjoner. Når enkeltforetak går sammen om salgs- og markedstiltak og fysiske investeringer, f.eks. innen landbruk, skal kjennetegnet benyttes.

J) FoU-basert prosjekt

Omfatter prosjekter som fører til kommersialisering av resultater fra FoU eller at FoU er en viktig del av prosjektet.

K) Kultur og opplevelse

Omfatter prosjekter i nye eller eksisterende bedrifter og organisasjoner innen kulturnæringene som; film, foto, video, design, videospill, dataspill, og musikk, forutsatt at de driver kommersielt. Videre omfattes kulturbaserte næringer, det vil si næringer hvor kulturelle produkter representerer en viktig innsatsfaktor for verdiskapingen i andre næringer - som reiseliv, landbruk og marin, samt samarbeidsprosjekter mellom kulturnæringer og tradisjonelle næringer.

L) Omdømmebygging

Kjennetegnet skal brukes for prosjekter som er rettet inn mot å ta en strategisk posisjon i et utvalgt marked. Dette kan være fasilitering av prosessen frem til valg av omdømmeposisjon (mobilisering, analyser eller forankring), eller implementering av handlingsplaner forankret i valg av posisjon, og rettet mot å bygge denne (profilering, organisasjonsutvikling eller utvikling av tjenester og/eller produkter.)

M) Ingen relevante kjennetegn

Skal benyttes dersom ingen av kjennetegnene forøvrig passer til saken.

4. INVESTERINGSART

Investeringsart er en koding som skal vise hva den planlagte investeringen skal benyttes til, dvs. hvilket middel som er planlagt benyttet for å oppnå formålet med prosjektet. Det kan gis flere økonomiske virkemidler pr. prosjekt men bare en investeringsart pr. virkemiddel.

Investeringsart er en tosifret kode hvor det kan velges mellom følgende 29 ulike varianter:

01. Planlegging og forundersøkelser
02. Bygninger
03. Produksjonsutstyr og annet driftstilbehør
06. Oppstarting
07. Produktutvikling
08. Produksjonsprosessutvikling
09. Markedsutvikling
10. Forretnings- og organisasjonsutvikling
11. Kompetanseutvikling og -forvaltning
13. Kvalitetssikring
16. Oppkjøp/fusjon/bransjestrukturtilpasning
20. Kapitalstyrking
25. Samarbeid og nettverksutvikling
27. Akkvisisjon
28. Evaluering
29. Annen utredningsvirksomhet
30. Informasjon og erfaringsformidling
31. Annet
32. Administrasjon
32. Patent- design- og varemerkebeskyttelse
40. Kjøp av landbruksareal
41. Grøfting av jordbruksareal
42. Tiltak i frukttrefelt
43. Juletre/pyntegrønt
44. Grønn omsorg
45. Bioenergi
51. Nye fartøy
52. Brukte fartøy
53. Fiskeredskap

Definisjonene av investeringsartene er:

01. Planlegging og forundersøkelser. Omfatter kostnader til planlegging, forundersøkelser, foretaksanalyser, forundersøkelser og annet forarbeid i forbindelse med utvikling av en forretningsidé, produktidé eller foretak. Planleggingsfasen i forbindelse med f.eks. etablererstipend hører til denne investeringsarten. Denne investeringsarten kan benyttes både i de tilfeller prosjektet utføres av foretaket selv eller at det engasjeres ekstern konsulentbistand, f. eks i forbindelse med engasjering av juridisk bistand. Denne investeringsart skal ikke benyttes til generelle utredninger og evalueringer

02. Bygninger.

Omfatter investeringskostnader til bygninger.

03. Produksjonsutstyr og annet driftstilbehør.

Omfatter kostnader til alle andre fysiske investeringer enn bygninger.

06. Oppstartning.

Omfatter ekstraordinære kostnader i forbindelse med oppstartning av nytt foretak eller igangsetting av større prosjekt i eksisterende foretak (knoppskyting, flytting, omstilling mv.) Oppstartingsfasen i forbindelse med etablererstipendet skal føres til denne investeringsart.

07. Produktutvikling.

Omfatter kostnader i forbindelse med utvikling av et produkt/ tjeneste fra idé til ferdig produkt inkludert utvikling av prototyp.

08. Produksjonsprosessutvikling.

Omfatter utviklingskostnader for å forbedre eller rasjonalisere produksjonsprosessen i et foretak.

09. Markedsutvikling.

Omfatter kostnader til markedsundersøkelser og markedsutvikling inkludert messe-/utstillingsdeltagelse og presentasjonsmateriale både innenlands og i utlandet.

10. Forretnings- og organisasjonsutvikling

Omfatter kostnader knyttet til forretnings- og organisasjonsutvikling.

11. Kompetanseutvikling og -forvaltning

Omfatter kostnader til kompetanse- og kunnskapsutvikling i eksisterende foretak og etablereropplæring.

13. Kvalitetssikring.

Omfatter kostnader i forbindelse med utvikling og iverksetting av systemer og rutiner for å kvalitetssikre produkter og produksjonsprosesser og andre sider ved foretaket.

16. Oppkjøp/fusjon/strukturtilpasning.

Er i første rekke knyttet til formål 09 "Strukturtilpasning" og omfatter kostnader til oppkjøp av foretak både hjemme og i utlandet. Omfatter videre andre former for strukturtilpasningstiltak/-prosjekter. Den skal ikke benyttes i de tilfeller et utbyggings- eller utviklingsprosjekt i et enkeltforetak vil kunne få innvirkning på strukturen i en bransje. Investeringsarten er forbeholdt prosjekt som omfatter flere foretak.

20. Kapitalstyrking. Omfatter forbedring av kapitalstrukturen i bedrifter gjennom endring av eksisterende finansiering med sikte på gunstigere lånevilkår, forbedring av finansstrukturen eller refinansiering.

25. Samarbeid og nettverksutvikling

Omfatter kostnader knyttet til utvikling av næringsmiljø og innovasjonssystemer og andre tiltak for utvikling av nettverk.

Omfatter videre kostnader knyttet til å kvalifisere private konsulenter for oppdrag innen programmer f.eks. FRAM og tilsvarende program. Opplæring, kurs og seminar mv for det lokale tiltaksapparat faller også innenfor denne investeringsarten.

27. Akkvisisjon.

Omfatter kostnader med sikte på å tilføre et område ny virksomhet og kan f.eks. omfatte markedsføring av regioner/kommuner.

28. Evaluering.

Omfatter kostnader til evalueringsprosjekter av INs virkemidler, program, tiltak mv, men kan også omfatte evaluering av andre virkemidler mv som grenser opp mot INs virksomhet.

29. Annen utredningsvirksomhet.

Omfatter kostnader forbundet med generell utredninger innen områder av betydning for IN og som ikke gjelder evalueringer. Kostnader til utredning knyttet til enkeltbedrifter skal henføres til investeringsart "01 Planlegging og undersøkelser".

30. Informasjon og erfaringsformidling.

Omfatter kostnader i forbindelse med informasjons- og erfaringsformidlingstiltak knyttet til f.eks. program og prosjekt. Denne kan også omfatte kostnader til tiltak for å motivere bedrifter til å delta i slike program, prosjekt mv. Kostnader til INs informasjonstiltak som f. eks trykking av produktblad, brosjyrer mv belastes administrasjonsbudsjettet.

31. Annet.

Omfatter kostnader til prosjekt/tiltak mv som ikke kan henføres til annen investeringsart og kan bl.a. benyttes i forbindelse med kjøp av administrative tjenester i forbindelse med gjennomføring av spesielle program mv.

Bevilgning til prosjektledelse fra ordningen med nettverkskreditt skal gis denne investeringsart. Videre omfattes kostnader til oppfølging av engasjementsbedriftene.

32. Administrasjon.

Omfatter kostnader til administrering av programmer, satsinger mm som finansieres over virkemiddelbudsjetter.

33. Design- og varemerkebeskyttelse.

Omfatter kostnader knyttet til patent-, design- og varemerkebeskyttelse i forbindelse utvikling av produkt- og tjenesteideer.

40-45 og 51-53.

Dette er investeringsarter som er knyttet til hhv. jordbruk og fiskeflåten. Betegnelsene på dem er selvforklarende.

5. KUNDETYPER MED DEFINISJONER

En kategorisering av INs kunder i ulike typer er innført fra 2005. Departementene har utpekt følgende kundegrupper som prioriterte for INs virksomhet:

- etablerere
- unge bedrifter
- SMB med vekstambisjoner og –potensial.

I tillegg er det innført to kategorier til (B og E) for å fange opp kunder som faller utenfor de tre nevnte kategorier slik de er definert.

Definisjonene av de fem kategorier av bedrifter/kunder er følgende:

A. Etablerer

Omfatter enkeltpersoner, flere personer i samarbeid eller personer i eksisterende bedrifter som har til hensikt å etablere en selvstendig ny bedrift. Slike regnes som etablerere fra idéfasen til og med to år etter etableringsåret.

B. Knoppskyting/spinn-off/reetablering etter konkurs

Omfatter nyetablerting av bedrift som har utgangspunkt i en eksisterende bedrift. Bedriften den nystartede bedriften har gått ut fra forutsettes å ha eierinteresser i den nye. Denne kategori omfatter også bedrifter som reetableres etter konkurs.

Årsaken til at denne kategori innføres er at slike bedrifter ikke vil ha de samme kjennetegn og utfordringer en helt selvstendig ny bedrift vil ha.

C. Ung bedrift

Omfatter bedrift med alder fra og med tredje år og til og med fem år.

D. SMB med vekstambisjoner og –potensial

Omfatter SMB (i hht internasjonal definisjon) som er eldre enn fem år, har en omsetning på minst 5 mill NOK og en forventet vekst i omsetningen på minst 100 % i løpet av de nærmeste fire år eller 20 % pr år over en fireårsperiode.

E. Alle andre kunder

Omfatter alle bedrifter/kunder som ikke faller innenfor en av de fire andre kategoriene.

6. SATSING

Følgende satsinger gjelder f.o.m. 1.1.2009:

- S-001 Energi og miljø
- S-002 Helse
- S-003 IKT
- S-004 Kultur og opplevelse
- S-005 Landbruk
- S-006 Marin
- S-007 Maritim
- S-008 Olje og gass
- S-009 Reiseliv
- S-999 Ikke satsingsområde

Veiledning for valg av Satsing (prioritert sektor):

Det skal KUN velges *én* sektor pr. prosjekt. Valget skal gjøres ut fra en vurdering av hvilken av våre ni prioriterte sektorer som Innovasjon Norge *primært* ønsker å stimulere/støtte gjennom prosjektet. Dersom prosjektet faller utenfor de ni prioriterte sektorene, men likevel kan støttes, skal alternativ 99. Ikke satsingsområde avkrysses.

Noen eksempler:

De to sentrale vurderingsmomentene for valg av prioritert sektor er: 1) produktet/tjenestens bruksområde eller 2) produktet/tjenestens råvareopphav.

Et enkelt eksempel:

Dersom prosjektet retter seg mot – i betydningen markedsmessig innretning – en av Innovasjon Norges prioriterte sektorer, skal denne angis. Eks.: Kverneland, som lager mekanisk utstyr til landbrukssektoren, skal plasseres i sektoren Landbruk. Helgeland Plast, som lager oppdrettsmerder i plast, skal plasseres i Marin sektor.

Et litt mer krevende eksempel:

Hvordan blir dette resonnementet for f.eks. Aker Seafoods som produserer fiskeprodukter til detaljistleddet? Det skulle ut fra en markedsmessig betraktning bli handel, og ikke Marin sektor. Her er det viktig at man vurderer hvilken sektor Innovasjon Norge primært ønsker å stimulere/støtte gjennom prosjektet. Hvis hovedhensikten med vår deltakelse er å stimulere til økt varehandel skal kode "S-999 Ikke satsingsområde" velges. Men ut fra INs strategi blir det mer riktig å sette et kryss for Marin sektor her fordi bakgrunnen for vår deltakelse i prosjektet er at vi ønsker å stimulere/støtte ny anvendelse av råstoff fra Marin sektor.

Vedlegg 2: Rapportering på aktivitetsindikatorer i MRS-systemet for 2009**Tabell 1 Delmål 1 "Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet"**

Arbeidsområde 1. A. Entreprenørskap													
Mål: IN skal bidra til økt omfang av lønnsomme etableringer													
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008					Måltall 2009	Årsrapport 2009						
Antall entreprenørskapstiltak (fellestilltak for etablerere), herunder antall deltakere med andel kvinner ⁵²	Antall fellestilltak		85		Måltall ikke fastsatt på IN-nivå. Det enkelte DK har egne måltall for slike tiltak.	Antall fellestilltak		170					
	Antall deltakere		-			Antall deltakere		-					
	Herav kvinner		-			Herav kvinner		-					
Antall søknader og bevilgninger til etablerere , herunder omsøkt og innvilget beløp med andel til kvinner	Søknader		Bevilgninger			Måltall fastsatt til 15 % for tilskudd og 10 % for lån	Søknader		Bevilgninger				
		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall		Andel av totale tilsagn		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall	Andel av totale tilsagn
	Totalt	704 653 145	1 825	384 300 628	1 221		7 %	Totalt	1 787 667 473	2 236	736 367 444	1 459	8 %
	Herav kvinner	265 697 502	823	159 177 826	599			Herav kvinner	447 223 252	888	265 103 849	643	
	Kvinneandeler			41 %	49 %			Kvinneandeler			36 %	44 %	
Antall søknader og bevilgninger av etablererstipend , herunder omsøkt og innvilget beløp med andel til kvinner	Søknader		Bevilgninger			Kvinneandel av antall etablererstipend skal være 40 %	Søknader		Bevilgninger				
		Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall			Omsøkt beløp	Antall	Innvilget beløp	Antall		
	Totalt	312 597 219	1 252	137 843 121	727		-	Totalt ⁵³	819 493 507	1 877	285 241 325	890	
	Herav kvinner	103 992 947	463	50 659 947	303		-	Herav kvinner	175 617 491	528	79 353 913	328	
	Kvinneandeler			37 %	42 %		-	Kvinneandeler			28 %	37	
Antall kommersialiseringer basert på patenter, antall solgte eller lisensierte patenter (VFO) ⁵⁴	Antall inngåtte lisenskontrakter		-			Antall inngåtte lisenskontrakter		-					
	Antall etableringer		-			Antall etableringer		-					
	Antall nye arbeidsplasser		-			Antall nye arbeidsplasser		-					

⁵² Opplysninger om antall deltakere, herav kvinner må innhentes manuelt og er tidkrevende i forhold til nytten. En har derfor ikke innhentet data på dette i 2008 og 2009.

⁵³ Inneholder etablererstipend NHD og KR D, inkubatorstipend, nettverkskreditt, og etablererstipend Svalbard.

⁵⁴ Kriteriene her benyttes ikke for 2009.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde 1. B. Innovasjon i etablerte bedrifter									
Mål: IN skal bidra til økt innovasjonsevne og –takt									
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008				Måltall 2009	Årsrapport 2009 ⁵⁵			
Antall fellestiltak innen innovasjon, herunder antall deltagere	Antall fellestiltak innen innovasjon	Antall deltakere			Måltall ikke fastsatt.	Antall fellestiltak innen innovasjon	Antall deltakere ⁵⁶		
	705	-				757	-		
Omfanget på (lån og tilskudd til) innovasjonsprosjekter i enkeltbedrifter (totalt, innen landbruk, marin sektor og rettet mot kvinner) ⁵⁷		Beløp	Andel av totale tilsagn	Antall	Det er for 2009 ikke fastsatt måltall fro bedrifts- og regionalt nivå samt for lån. Det er heller ikke satt oppmåltall for programmer og nasjonale tilsak for regional utvikling. Styret har fastsatt som mål at Innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå skal være 25 % for VSP landbruk + sentrale BU midler 60 % for distriktsutviklingstilskudd 60 % for tilskudd innovasjonsprosjekter 90 % for OFU/IFU		Beløp	Andel av totale tilsagn ⁵⁸	Antall
	Totalt innvilget	1 754 682 672	34 %	1 902		Totalt innvilget	4 972 617 091	69 %	3 849
	Landbruk	445 854 778	25 %	562		Landbruk	1 082 112 585	26 %	1 440
	Marin sektor	195 144 133	11 %	120		Marin sektor	1 280 311 377	5 %	281
	Kvinnerettet	484 493 833	28 %	549		Kvinnerettet	1 532 299 473	24 %	1 350

⁵⁵ Tallmaterialet for innovasjon er ikke direkte sammenlignbart mellom 2008 og 2009. Dette er fordi innovasjonsnivåene er endret fra 2008 til 2009.

⁵⁶ Opplysninger om antall deltakere må innhentes manuelt og er tidkrevende i forhold til nytten. En har derfor ikke innhentet data på dette i 2009.

⁵⁷ Tallene er basert på Innovasjonstype på bedrifts -, internasjonalt -, nasjonalt - og regionalt nivå. Kundetype "Etablerere" ekskludert. Kjennetegn "Samarbeid/Flerbedrift" ekskludert.

⁵⁸ Prosentandelene regnet av Totalt innvilget til innovasjonsprosjekter, inkl. alle kundetyper. For 2009 er antallet 5573.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde 1. C. Næringsmiljøer og innovasjonssystemer											
Mål: IN skal bidra til utvikling av lokale, regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping											
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008				Måltall 2009			Årsrapport 2009			
Antall nettverksbaserte innovasjons-/klyngeprosjekter der IN er initiativtaker/pådriver		Antall pågående prosjekter				Antall pågående prosjekter			Antall pågående prosjekter		
	ARENA	20			ARENA	19		ARENA	19		
	NCE	9			NCE	9		NCE	9		
	SUM	29			SUM	28		SUM	28		
Antall og type deltakere i disse prosjektene		Bedrifts-	Undervisnings-	Off.	Måltall vurdert som ikke relevant ⁵⁹				Bedrifts-	Undervisnings-	Off.
		deltakere	og FoU-miljøer	aktører/ utv.aktører					deltakere	- og FoU-	aktører/ utv.
	ARENA	1 252	98	123				ARENA	940	118	110
	NCE	262	61	199				NCE	317	69	210
	SUM	1 514	159	322				SUM	1 257	187	320
Antall faste møteplasser, åpne fora og fagnettverk som prosjektene har hatt ansvaret for.		Antall møteplasser			Måltall vurdert som ikke relevant				Antall møteplasser		
	ARENA	146						ARENA	131		
	NCE	131						NCE	142		
	SUM	277						SUM	273		
Antall iverksatte innovasjonsprosjekter med deltakelse fra flere bedrifter (bedriftsnettverk)		Antall innovasjonsprosjekter ⁶⁰			Måltall vurdert som ikke relevant				Antall innovasjonsprosjekter		
	ARENA	110						ARENA	92		
	NCE	175						NCE	152		
	SUM	285						SUM	244		

⁵⁹ Å fastsette et bestemt antall deltakere av ulike kategorier i næringsklyngeprosjektene er ikke noe mål i seg selv. Å synliggjøre antall deltakere i disse prosjektene det enkelte år gir imidlertid en god illustrasjon på aktivitetsnivået knyttet til INs arbeid med å utvikle og forsterke næringsmiljøer og innovasjonssystemer.

⁶⁰ Her telles antall iverksatte innovasjonsprosjekter i rapporteringsåret, og ikke akkumulert pr. prosjekt.

Tabell 2 Delmål 2 "IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde 2. A. Innhente og gi info/kunnskap til næringslivet om internasjonale markeds- og konkurranseforhold													
Mål: IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter													
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008					Måltall 2009				Årsrapport 2009			
Antall avsluttede kurs (og kompetanseprogrammer)	Kompetanseprogrammer	4				Ikke fastsatt				2			
	Handelstekniske kurs/programmer	25				Ikke fastsatt				23			
Antall bedrifter som har deltatt på kurs og kompetanseprogrammer om internasjonalisering		Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel	Antall deltakere	Antall bedrifter	SMB-andel	Kvinneandel
	Kompetanseprogrammer	78	77	-	Inntil 75 %	Måltall ikke fastsatt. ⁶¹				328	184	100 %	40 %
	Handelstekniske kurs/programmer	308	128	50-70 %	50-57 %	Måltall ikke fastsatt.				189	78	57-70 %	50-56 %
Antall generelle markedsundersøkelser	-					-				-			
Antall abonnenter av Eksporthåndboken ⁶²	Pr. 31.12.08				Nye i 2008					Pr. 31.12.09		Nye i 2009	
	368				49	Nei			Nei	360		35	
Antall internettoppslag på www.innovasjon Norge.no/satsinger/internasjonalisering	7 376							Ikke fastsatt.		7825			
Antall besvarelser på generelle kundeforhold (GES)	24 014							Ikke fastsatt.		20 199			

⁶¹ Det er ikke satt nasjonale måltall på noen av disse aktivitetsindikatorerne fordi man på nasjonalt nivå har liten innflytelse på måloppnåelsen. Når det gjelder SMB-andel og kvinneandel, er både SMB og kvinner prioriterte målgrupper for Innovasjon Norge. Tilbudet tilpasses derfor slik at man treffer disse målgruppene i størst mulig grad.

⁶² Antall bedrifter (der flere fra samme bedrift er oppført som abonnenter, blir abonnentene ikke talt individuelt, men samlet på bedriftsnivå, dvs. abonnementet telles 1 gang pr. bedrift) som abonnerer på Eksporthåndboken pr. 31.12.2009 er 360. Antall registrerte brukere er ca 550. Selv om det har blitt 35 nye abonnenter i 2009 har 44 bedrifter sagt opp abonnementet i løpet av året. Netto endring er følgelig på minus 9 abonnenter.

Tabell 2 fortsettelse

Arbeidsområde 2. B. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter			
Mål: IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall igangsatte Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjekter)	Internasjonal Vekst - prosjekter 160	Internasjonal Vekst - prosjekter Måltall ikke fastsatt	Internasjonal Vekst – prosjekter 234
<i>Bedriftenes</i> finansieringsandel i prosjektene (gj.snittlig)	45 %	45 %	46 %
Antall deltakende bedrifter i Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjektene)	136	Måltall ikke fastsatt	154
Antall igangsatte Internasjonal Vekst – prosjekter (tidl. INT- og SMB-I-prosjekter) fordelt på land, sektorer og fylker i Norge	Antall prosjekter framgår av tabellen over. Fordelingen på land (regioner), sektorer og fylker framgår av tabellene i kap. 3.5 i heftet Detaljrapporter 2008.	Det er et mål at flest mulig prosjekter skal ligge innenfor de prioriterte sektorene som IN har satsinger for. Det er ikke fastsatt måltall for fordelingen av prosjektene mellom land/regioner i utlandet, sektorer eller fylker.	Antall prosjekter framgår av tabellen over. Fordelingen på land (regioner), sektorer og fylker framgår av tabellene i kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.
Antall avsluttede oppdrag med 100 % brukerbetaling, herunder antall deltakende prosjekter/bedrifter	Antall avsluttede prosjekter med 100 % brukerbetaling: På grunn av innføring av nytt CRM-system har vi ikke komplette registreringer av dette for 2008. Antall deltakende prosjekter/bedrifter: Ikke innhentet i 2008	Måltall ikke fastsatt.	Antall bedrifter: 91

Tabell 2 fortsettelse

Arbeidsområde 2. C. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap						
Mål: IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi						
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009	Årsrapport 2009 ⁶³	
Antall nettverk/allianser mellom norske og utenlandske bedrifter og FoU-institusjon	42			Måltall ikke fastsatt.	-	
Antall norske bedrifter som deltar i internasjonale nettverk/allianser	600			Måltall ikke fastsatt.	-	

Tabell 3 Delmål 3. "IN skal styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt"

Arbeidsområde 3. A. Profilering av norsk næringsliv							
Mål: IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet							
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009	Årsrapport 2009		
Antall gjennomførte generelle aktiviteter (delegasjoner/besøk, messer etc.)	Delegasjoner til Norge	Delegasjoner fra Norge	Messer	Måltall ikke hensiktsmessig ⁶⁴	Delegasjoner til Norge	Delegasjoner fra Norge	Fagmesser
	3	3	28		1	3	24
Antall spesielle tiltak for å profilere norsk næringsliv	-						
Antall besøkende på Nortrade.com	1 008 802 sidevisninger, 265 319 unike besøk				1 087 737 sidevisninger, hvorav 268 655 unike besøk. ⁶⁵		

⁶³ Rapporten for 2008 baserte seg på direkte innrapportering fra alle utekontorene. Siebel, som er INs kundefølgningssystem (CRM) har pt. ikke tilsvarende koder for nettverk, studieturer og seminarer samt både norsk og utenlandsk deltagelse. Det er således ikke tilgjengelig tilsvarende registrering for 2009. Men aktiviteten i uteapparatet i 2009 tilsier at nivået er tilsvarende som for 2008, dvs. ca. 40 nettverk og allianser, ca. 115 studieturer og ca. 135 seminarer.

⁶⁴ Det settes ikke konkrete måltall for delegasjonsvirksomheten. Arrangementene evalueres i nært samarbeid med NHD og UD, sett i forhold til en omforent målsetting for det enkelte besøk.

⁶⁵ Siten Nortrade.com er solgt til Findexa.

Tabell 3 fortsettelse

Arbeidsområde 3. B. Norge som reisemål									
Mål: IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet									
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008			Måltall 2009			Årsrapport 2009		
INs ressursinnsats pr. marked	Offentlig finansiering av markedsaktiviteter: 349 839 000 kr			Det er avsatt 235 mill kr til dette arbeidet for 2009			Offentlig finansiering av markedsaktiviteter: 291 mill.		
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008			Fordelingen pr. marked er fastsatt i Reiselivsavdelingens budsjett for 2009 i samråd med reiselivsnæringen.			Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009		
Antall bedrifter som deltar i INs aktiviteter pr. marked	Antall bedrifter: 865	Ikke fastsatt		Ikke fastsatt		Ikke fastsatt		Antall bedrifter: 1538	
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008			Fordelingen pr. marked er fastsatt i Reiselivssatsingens budsjett for 2009 i samråd med markedsstrategisk råd.			Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Antall gjennomførte aktiviteter aktiviteter/prosjekter pr. marked	Antall prosjekter: 152	Ikke relevant.		Ikke relevant.			Antall prosjekter: 185		
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Spaltemillimeter redaksjonell omtale pr. marked (dvs. antall artikler/oppslag i aviser/magasiner, TV og radio)	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	I aviser og magasiner	På TV	I radio	I aviser og magasiner	På TV	I radio
		Nei	Nei	6500	200	100	6474	282	120
	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
Reklameoppmerksomhet og positiv påvirkning	Ingen registreringer			Ikke relevant			Ingen registreringer		
Antall reisebyråer (turoperatører) som selger norske produkter, kunnskapsnivå og salg gjennom disse	Antall turoperatører	Antall turoperatører		Antall turoperatører			Antall turoperatører		
	1718	Ikke måltall		Ikke relevant			1781		
Antall distribuerte kataloger	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
	Antall kataloger/innstikk	Antall kataloger	Antall kataloger	Antall kataloger	Antall PDF-nedlastinger	Distribuerte kataloger for kunder	Antall kataloger/innstikk	Antall pageflips	Distribuerte kataloger for kunder
		Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	27 mill.	3,5 mill.	6 mill.
Antall besøk på visitnorway.com	Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3.7 i heftet Detaljrapporter 2008						Fordelingen pr. marked fremgår av kap. 3 i heftet Detaljrapporter 2009.		
				7 000 000 brukere			7 400 000 (6 100 000 unike brukere)		

Tabell 3 fortsettelse

Arbeidsområde 3. C. Norges omdømme			
Mål: INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Kun verbal omtale	Anbefalingene i Omdømmeutvalgets rapport er lagt til grunn i alle profileringsaktiviteter i 2009	Kun verbal omtale
Arbeidsområde 3. D. Norge som investeringsland			
Mål: IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall internasjonale bedrifter som har henvendt seg til IN mht. investering i Norge	Ikke aktivert som arbeidsområde	Måltall for 2009 ikke aktuelt. Dette vurderes først dersom prosjektet "Invent i Norway" igangsettes	Ikke aktivert som arbeidsområde
Antall bedrifter som IN oppsøker	Ikke aktivert som arbeidsområde	Måltall for 2009 ikke aktuelt. Dette vurderes først dersom prosjektet "Invent i Norway" igangsettes	Ikke aktivert som arbeidsområde

Tabell 4 Delmål 4: "IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger"

Arbeidsområde 4. A. Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter			
Mål: IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Fordeling av INs bevilgninger på FKenes og FMenes føringer for virkemiddelbruken for det enkelte fylke.	Ingen rapportering utover verbal omtale. Indikatoren lite hensiktsmessig.	Er i ulik grad fastsatt av den enkelte fylkeskommune eller fylkesmann.	Ingen rapportering utover verbal omtale. Indikatoren lite hensiktsmessig.
Arbeidsområde 4. B. Regionalt samspill			
Mål: IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskapene			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Antall fellesprosjekter med regionale partnere IN deltar i	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Antall regionale nettverk IN deltar i	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Antall øvrige møteplasser IN deltar på	Se heftet "Våre kontorer 2008" med årsrapporter fra det enkelte DK	Måltall ikke fastsatt.	Se heftet "Våre kontorer 2009" med årsrapporter fra det enkelte DK
Arbeidsområde 4. C. Regional omstilling			
Mål: IN skal bidra til at arbeidet i omstillings-områdene drives profesjonelt og målrettet			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Programmet opererer med 6 prosessindikatorer som aktiviteten i hvert omstillingsområde måles på:	Se årsrapportens kap. 4.4.3 for å lese om resultatene for hvert omstillingsområde.	Karaktergivningen for indikatorene er basert på en skala fra 1 til 5 hvor 5 er høyeste score. Det er et mål at flest mulig av prosessindikatorene skal ha en verdi på 5.	Se årsrapportens kap. 4.4.3 for å lese om resultatene for hvert omstillingsområde.
- Etablering			
- Mål (konkret og kommunis.)			
- Organisering			
- Portefølje (aktivitetsnivå)			
- Oppfølging/opplæring			
- Planer videre			

Tabell 5: Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

Arbeidsområde 5. A. Kundetilfredshet			
Mål: IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Verbal omtale basert på siste Serviceundersøkelse (SU)	Ikke aktuelt	Verbal omtale basert på siste Serviceundersøkelse (SU)
Arbeidsområde 5. B. Markeds- og systemsvikt			
Mål: INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansierings-markedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Verbal omtale basert på Kundeeffektundersøkelsene (KEU)	Ikke aktuelt	Verbal omtale basert på Kundeeffektundersøkelsene (KEU)
Arbeidsområde 5. C. Kunnskapsbygging og premissgiving			
Mål: IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng			
Aktivitetsindikatorer	Årsrapport 2008	Måltall 2009	Årsrapport 2009
Ingen	Kort verbal omtale av resultater fra spørreundersøkelse.	Ikke aktuelt	Kort verbal omtale av resultater fra spørreundersøkelse.

Vedlegg 3: Rapportering på effektindikatorer i MRS-systemet for 2009

Tabell 1 Delmål 1 "Innovasjon Norge skal bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
1. A. Entreprenørskap		
Mål: IN skal bidra til økt omfang av, lønnsomme etableringer	Andel av INs kunder som har mottatt finansiell støtte og som har etablert ny bedrift etter 1 og 2 år.	KEU (førundersøkelse av 2008-årgangen i 2009): Av Etablererstipendmottagerne har 39 % startet opp og forventet realisert prosjektet etter planen (litt under årgangen før). Tilsvarende tall for Inkubatorstipendet er 38 % (42 % året før).
	Andel av deltagerne på IN entreprenørskapstiltak som har etablert ny bedrift etter 1 og 2 år	Inngår foreløpig ikke i KEU.
	Andel av nyetableringene som er basert på FoU eller patenter	KEU (førundersøkelsen av 2008-årgangen): Det er spurt om bedriftene ved dette prosjektet har ført til økt samarbeid med universitet og høyskoler. Etablererstipendmottakerne har gjort det i 45 % av tilfellene (35 % i fjor) mao en positiv økning, mens hele 70 % av Inkubatorstipendmottakerne har gjort det (72 % året før). Snittet for alle tjenester ligger på 30 % en økning fra 26 % året før.
	Andel av bedriftene startet av INs kunder som har overlevd etter 4 år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Økonomisk resultat i de etablerte bedriftene etter fire år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter mht prosjektets bidrag til inntektsøkning/kostnadsreduksjon, lønnsomhetsutvikling og overlevelse nedenfor.
	Andel nyetableringer hvor minst ¼ av markedet er i utlandet	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Sysselsettingsutvikling i de nyetablerte bedriftene etter fire år	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Endring i holdning og evne hos de som har deltatt i tiltak for å starte egen bedrift	Deltagerne på ulike tiltak, som f.eks. etablererskole, mobiliseringstiltak, inngår ikke i KEU. Egne undersøkelser må gjennomføres blant disse.
	Andel nyetablererne som har økt sin kompetanse i stor grad	KEU (etterundersøkelsen 2005-årgangen i 2009): Det er ikke skilt mellom nyetableringer og eksisterende bedrifter i denne undersøkelsen. Se imidlertid omtale av effektindikatorerne om økt innovasjonsevne og innovasjonskompetanse under arbeidsområde 1B nedenfor.

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. B. Innovasjon i etablerte bedrifter		
Mål: IN skal bidra til økt innovasjonsevne og –takt	Andel IN-støttede bedrifter som har økt sin innovasjonsevne i stor grad	KEU (etterundersøkelsen av 2005-årgangen): Vurdert etter fire år mener bedriftene at prosjektet har ført til innovasjon i stor grad på 2,3 områder (2,2 året før).
	Andel bedrifter som melder om stor nytte av innovasjonskomp. tiltak	Dette omfatter INs programmer/fellesprosjekter rettet mot å øke bedriftenes innovasjonskompetanse. Programaktiviteten bidrar mer til innovasjon enn de tradisjonelle finansielle tiltakene. Det er klar sammenheng mellom antall samarbeidspartnere og andel innovasjon.
	Andel av IN-støttede innovasjonsprosjekter som er utnyttet kommersielt innen fire år	Inngår foreløpig ikke KEU.
	Økonomisk resultat etter fire år i IN bedriftene med innovative prosjekter	Viser til særskilt rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Andel av innovasjonsprosjekter fordelt på hhv: - nytt på internasjonalt marked - nytt på nasjonalt marked - nytt for bedriften	Inndelingen av prosjektene på ulike nivå for innovasjon er innført i INs statistikkregistrering (formål) f.o.m. 2005. Inndelingen er endret f.o.m. 2009 Følgende innovasjonsnivåer gjelder f.o.m. 1.1.2009: 1 Innovasjon på bedriftsnivå 2 Innovasjon på regionalt nivå 3 Innovasjon på nasjonalt nivå 4 Innovasjon på internasjonalt nivå 5 Ikke relevant Det skal kun angis <i>ett</i> innovasjonsnivå pr. prosjekt. Se fordelingen av totale tilsagn på ulike innovasjonsnivå i finansieringsstatistikken Vedlegg 4.
	Andel av INs kunder som har - økt eksportomsetn. - eksportert nye prod./ tjenester - eksportert på nye markeder	Viser til rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.
	Sysselsettingsendring i IN bedrifter med innovative prosjekter	Viser til rapportering samlet for både nyetablerere og etablerte bedrifter nedenfor.

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. A. og 1. B. Entreprenørskap og Innovasjon i etablerte bedrifter		
	<p>Økonomisk resultat etter fire år i IN bedriftene</p> <p>Andel av INs kunder som har</p> <ul style="list-style-type: none"> - økt eksportomsetn. - eksportert nye prod./ tjenester - eksportert på nye markeder <p>Sysselsettingsendring i IN bedrifter</p>	<p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen):</p> <p><u>Lønnsomhetsutvikling</u>: 48 % av bedriftene mener prosjektet har hatt stor betydning for bedriftens lønnsomhetsutvikling. Det er særlig Lavrisikolånene som skårer høyt.</p> <p><u>Overlevelse</u>: 53 % av bedrifter mener prosjektet har hatt stor betydning for overlevelse.</p> <p><u>Økt eksportomsetning</u></p> <p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): 15 % har økt sin eksport som følge av prosjektet. Størst betydning har det for INT-programmet og den Distriktsrettede låneordningen.</p> <p><u>Eksportert nye prod./ tjenester</u></p> <p>KEU omfatter foreløpig ikke spørsmål knyttet til om eksporten er nye produkter /tjenester.</p> <p><u>Eksportert på nye markeder</u></p> <p>KEU omfatter foreløpig ikke spørsmål knyttet til om eksporten er på nye markeder.</p> <p>KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): Fra 1.1.2005 til 1.1.2009 er anslaget for netto sysselsettingsøkning (skapt og sikret) på 1,0 til 1,6 pr. prosjekt (1-1,4 året før). Det er skapt og sikret mellom 6031 og 9808 arbeidsplasser for denne årgangen kunder. Dette er mer enn årgangen før.</p> <p>70-80 % av de skapte og sikrede arbeidsplassene er kommet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Som året før.</p>

Tabell 1 fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
1. C. Næringsmiljøer og innovasjonssystemer		
Mål: IN skal bidra til utvikling av lokale regionale og nasjonale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping	Andel av deltakerne som har økt innovasjons-samarbeid som følge av prosjektet	Det er igangsatt 92 innovasjonsprosjekter som resultat av Arenaprojektene i 2009 med 433 deltakende bedrifter/institusjoner. De tilsvarende tallene i 2008 var 110 innovasjonsprosjekter og 336 deltakere. Det er igangsatt 152 (2008: 175) innovasjonsprosjekter med deltakelse av flere bedrifter innen NCE-programmet i 2009. 118 av disse prosjektene er i samarbeid med FoU-miljøer og 55 er i samarbeid med internasjonale bedriftspartnere.
	Andel av deltakerne som har gjennomført et kommersielt lønnsomt innovasjonsprosjekt etter 4 år	Det er ikke innhentet opplysninger om gjennomførte kommersialiseringsprosjekter i 2009 fra Arena og NCE-prosjektene.
	Antall nye bedrifter og arbeidsplasser innen miljøene og systemene	Det er etablert 16 nye virksomheter med 268 nye arbeidsplasser som kan relateres til NCE-prosjektene aktivitet i 2009. Det foreligger ikke tilsvarende registreringer for Arena-programmet for 2009.

Tabell 2 Delmål 2 "IN skal bidra til økt internasjonalisering i næringslivet i hele landet"

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
2. A. Innhente og gi info/kunnskap til næringslivet om internasjonale markeds- og konkurranseforhold		
Mål: IN skal bidra til økte kunnskaper i næringslivet om internasjonale markeder og muligheter	Andel av bedriftene som har benyttet INs internasjonaliserings- og handelstekniske tjenester, inkl kompetanseprogram som i stor grad er fornøyd med tjenesten	Har ikke data på dette.
	Andel av bedriftene som har benyttet INs internasjonaliserings- og handelstekniske tjenester, inkl kompetanseprogram som i stor grad har økt sin kompetanse	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006)
2. B. Utnyttelse av internasjonale markedsmuligheter		
Mål: IN skal bidra til økt internasjonal aktivitet i næringslivet	Andel av bedriftene som har benyttet INs rådgivningstjenester som har oppnådd eksportøkning etter fire år Andel av bedriftene som har fått finansiell bistand til internasjonalisering fra IN som har oppnådd eksportøkning etter fire år	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten og da i etterundersøkelsen. KEU (etterundersøkelse av 2005-årgangen): 15 % av bedriftene som fikk finansiell bistand i 2005 har økt omsetningen i utlandet, dette er på nivå med året før. Internasjonaliseringsaktiviteten derimot ligger nå på 55 % mot 41 % i årgangen før, mao en positiv økning
2. C. Internasjonal utveksling av teknologi og kunnskap		
Mål: IN skal bidra til at norske bedrifter utnytter teknologi og kunnskaper utviklet i utlandet og til eksport av norsk teknologi	Andel av bedriftene som har deltatt i INs tekn.- eller kunnskaps-overføringstiltak eller -prosjekter som har tatt i bruk ny teknologi eller kunnskap Andel av bedriftene som har deltatt i INs tekn.- eller kunnsk.-overf.tiltak/prosj. som har fått inntekt gjennom salg i utlandet	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten. dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen). Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen).

Tabell 3 Delmål 3. "IN skal styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt "

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering																																													
3. A. Profilering av norsk næringsliv																																															
Mål: IN skal bidra til å gjøre norsk næringsliv og teknologi kjent i utlandet	Andel av bedriftene som har deltatt på INs arrangement i inn- og utland som i stor grad er fornøyd med opplegget	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten eventuelt gjennom egne undersøkelser.																																													
	Andel av bedriftene som har deltatt på INs arrangement i inn- og utland som i har oppnådd kommersielle resultater	Kan først rapporteres når KEU omfatter denne tjenesten, dvs. tidligst i 2010 (etterundersøkelsen for 2006-årgangen).																																													
3. B. Norge som reisemål																																															
Mål: IN skal bidra til økt lønnsomhet i reiselivsnæringen og økte markedsandeler i utlandet	Vekst i antall ankomster og turistgjestedøgn pr. marked.	Endring (%) i ankomster og gjestedøgn fordelt på markeder fra 2008 til 2009 <table border="1" data-bbox="808 687 2051 791"> <thead> <tr> <th></th> <th>N</th> <th>Fin</th> <th>DK</th> <th>S</th> <th>D</th> <th>Esp</th> <th>NL</th> <th>GB</th> <th>US</th> <th>It</th> <th>Rus</th> <th>Fra</th> <th>JP</th> <th>Totalt</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vekst ankomst %</td> <td>-</td> <td>-7</td> <td>-2</td> <td>11</td> <td>2</td> <td>-2</td> <td>1</td> <td>-2</td> <td>-6</td> <td>4</td> <td>-1</td> <td>1</td> <td>-12</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>Vekst gj.døgn %</td> <td>1</td> <td>-</td> <td>-3</td> <td>19</td> <td>2</td> <td>-6</td> <td>-</td> <td>-12</td> <td>8</td> <td>11</td> <td>5</td> <td>5</td> <td>18</td> <td>4</td> </tr> </tbody> </table>		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt	Vekst ankomst %	-	-7	-2	11	2	-2	1	-2	-6	4	-1	1	-12	1	Vekst gj.døgn %	1	-	-3	19	2	-6	-	-12	8	11	5	5	18	4
		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt																																
	Vekst ankomst %	-	-7	-2	11	2	-2	1	-2	-6	4	-1	1	-12	1																																
Vekst gj.døgn %	1	-	-3	19	2	-6	-	-12	8	11	5	5	18	4																																	
Inntjening pr. gjestedøgn/ ankomst Endring i Norges markedsandel pr. marked	Data ikke relevant da TØI bruker forbrukstall fra 2007.																																														
Endring i kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte markeder Tilfredshet med deltakelse i INs aktiviteter Eval. av forventet effekt av deltakelsen	<table border="1" data-bbox="808 895 2051 959"> <thead> <tr> <th></th> <th>N</th> <th>Fin</th> <th>DK</th> <th>S</th> <th>D</th> <th>Esp</th> <th>NL</th> <th>GB</th> <th>US</th> <th>It</th> <th>Rus</th> <th>Fra</th> <th>JP</th> <th>Totalt</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Markedsandel feri- og fritid %</td> <td>67</td> <td>-</td> <td>8,4</td> <td>9,9</td> <td>1</td> <td>0,6</td> <td>1</td> <td>0,4</td> <td>0,2</td> <td>0,3</td> <td>0,2</td> <td>0,5</td> <td>0,13</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table> Forutsetter internasjonale undersøkelser. I reiselivssatsingen partnerskapsundersøkelse så vurderes tilfredsheten som god. Flaggskipet blant aktivitetene er fortsatt Norwegian Travel Workshop som både har høy deltagelse og høy tilfredshet med kvaliteten. Fotobanken mye benyttet. Finansiering ble godt verdsatt og ansett som meget viktig blant deltagerne. Når det gjelder arbeidsområder, så gir norske partnere bra skussmål for internasjonal kunnskap og profilering, mens man er mer usikker eller negativ mht. kvaliteten når det gjelder å satse på nye markeder, skape målbare/kommersielle resultater, dokumentasjon av verdiskaping og kobling av små og store aktører. I reiselivssatsingens partnerskapsundersøkelse så vurderes Innovasjon Norge Reiselivs arbeid å ha klar verdiøkende effekt. 6 av 10 virksomheter synes verdien for dem er svært eller ganske høy.		N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt	Markedsandel feri- og fritid %	67	-	8,4	9,9	1	0,6	1	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,13	-																
	N	Fin	DK	S	D	Esp	NL	GB	US	It	Rus	Fra	JP	Totalt																																	
Markedsandel feri- og fritid %	67	-	8,4	9,9	1	0,6	1	0,4	0,2	0,3	0,2	0,5	0,13	-																																	

Tabell 3 Fortsettelse

3. C. Norges omdømme		
<p>Mål: INs omdømmearbeid skal gi økt kjennskap, kunnskap og preferanse til Norge i utvalgte land og målgrupper</p>	<p>Antall bedrifter som tar i bruk omdømmestrategien</p> <p>Måling av omdømmestyrke dvs. om posisjonen Norge vil ta er riktig og om hvordan Norge blir oppfattet i forhold til posisjonen</p>	<p>Det er ikke foretatt slike målinger etter at Omdømmeutvalgets innstilling ble fremlagt.</p>
3. D. Norge som investeringsland		
<p>Mål: IN skal bidra til at utenlandsk næringsliv etablerer ny virksomhet eller investerer i Norge</p>	<p>Andel av bedriftene som er veiledet av IN har etablert ny virksomhet i Norge innen 2 år.</p>	<p>Ingen systematiske registreringer av henvendelser til IN om etableringsmulighetene i Norge og eventuelle resultater av disse.</p>
	<p>Utenlandske investeringer</p>	<p>Ingen systematiske registreringer.</p>
	<p>Andel av bedriftene, som har benyttet INs tjenester, som har fått en mer positiv oppfatning av Norge som attraktivt investeringsland</p>	<p>Ingen systematiske registreringer.</p>

Tabell 4 Delmål 4: "IN skal bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger"

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
4. A. Utvikling og utnyttelse av regionale fortrinn og muligheter		
Mål IN skal bidra til lokal og regional bedrifts- og næringsutvikling	Økonomisk utvikling i IN-støttede bedrifter fordelt på fylker Sysselsettingsutvikling i IN-støttede bedrifter fordelt på fylker	Dette har vi ikke tilfredsstillende data på pr. i dag. Vi har som et eksperiment i 2009 gjennomført en undersøkelse på dette for tre årganger sett sammen. Dette er det rapportert spesielt på overfor KRD. Omfanget av KEU pr. årgang er ikke stort nok til at sysselsettingsberegningene kan splittes på fylker.
4. B. Regionalt samspill		
Mål IN skal bidra til å styrke samhandlingen mellom aktørene i de regionale partnerskap	Andel av deltakerne i FKenes strategiske partnerskap (RUP/SNP/FP) som er enige i at INs DKer i stor grad har deltatt aktivt i og tilført merverdi til arbeidet	Organiseringen av samspillet i de regionale partnerskapene varierer mellom regionene. INs distriktskontorer er aktivt med i strategiske partnerskap bl.a. for utarbeidelse av regionale utviklingsplaner (RUP) og tilsvarende. De har også en sentral rolle i utarbeidelsen av strategien for bruka av de regionale bygdeutviklingsvirkemidlene. Kontorene har regelmessige møter med fylkeskommunen og fylkesmannen og er både pådriver og aktør på en rekke møteplasser, i nettverk og i fellesprosjekter. Det operative samarbeidet mellom INs distriktskontorer og de regionale partnerskapene har på flere området blitt styrket de senere årene. Stortingets vedtak om å gi fylkeskommunene deleierskap til Innovasjon Norge (49 prosents eierandel) fra 2010 som en del av forvaltningsreformen, har bidratt til å skape større interesse for hele bredden i INs tjenestetilbud, nettverk og kompetanse og til en bredere involvering av INs samlede kompetanse i det regionale utviklingsarbeidet.
4. C. Regional omstilling		
Mål IN skal bidrag til at arbeidet i omstillingsområdene drives profesjonelt og målrettet	<ul style="list-style-type: none"> • 6 effektindikatorer: <ul style="list-style-type: none"> ○ kompetanse ○ samhandling off/privat ○ nye arbeidsplasser ○ robust næringsstruktur ○ programspesifikke mål ○ planer videre 	De enkelte omstillingsområdenes score på de seks effektindikatorerne er vist i kapittel 4.4.3

Tabell 5: Generelle gjennomgående hensyn og føringer knyttet til hovedmålet

Arbeidsområde Mål	Effektindikator	Rapportering
5. A. Kundetilfredshet		
Mål: IN skal være en kunde- og markedsorientert organisasjon	Andel kunder som i stor grad er fornøyd med de finansielle tjenestene	Serviceundersøkelsen (SU): 59 % av de som har mottatt en leveranse i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Jeg/vi fikk tilgang til tjenester/programmer/aktiviteter som var tilpasset mine/våre behov". Gjelder alle tjenester. Tilsvarende påstand i 2008 ga noe bedre resultat: 66 %. Resultater for sentrale tjenester viser: Bedriftsutviklingstilskudd 63 %, etablererstipend 56 %, fylkesvise BU-midler 53 %, landbrukslån 52 %, landsdekkende etablererstipend 62 %, OFU/IFU 71 % samt utviklingstilskudd 59 %. Lavere score skyldes bl.a. høyere "vet ikke/ikke relevant" andel. Den er på hele 14 % for fylkesvise BU-midler og landbrukslån. Avslagskunder er holdt utenfor. De er i gjennomsnitt ca. halvparten så fornøyd.
	Andel kunder som i stor grad er fornøyd med rådgivningstjenestene	Serviceundersøkelsen (SU): 60 % av de som har mottatt en rådgivningstjeneste i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Jeg/vi fikk tilgang til tjenester/programmer/aktiviteter som var tilpasset mine/våre behov". Hele 370 (13 %) har mottatt en rådgivningstjeneste, men kun 107 kan direkte knyttes til Divisjon utlands virksomhet. Divisjon utlands kunder er imidlertid i gjennomsnitt noe mer fornøyd: 72 %.
5. B. Markeds- og systemsvikt		
Mål: INs virksomhet skal korrigere for svikt i de private finansieringsmarkedene og i samhandlingen i næringslivet og mellom næringslivet, kunnskapsmiljøene og offentlige organisasjoner	Andel høy addisjonalitet	Andelen høy addisjonalitet økte ytterligere siste år med to prosentpoeng, fra 57 til 59 %, dvs. 59 % ville absolutt ikke ha gjennomført prosjektet uten INs medvirkning.
	Andel lav addisjonalitet	Andelen lav addisjonalitet har holdt seg stabilt på 13-14 %.
	Andel hvor INs engasjement har ført til utløsning av annen finansiering	Andelen som mener tjenesten i stor grad (skår 4-5) har bidratt til utløsning av annen finansiering har også økt med to prosentpoeng siste år, fra 50 til 52 %.
	Andel av INs kunder som mener IN i stor grad bidrar til nettverksbygging	Serviceundersøkelsen (SU): 30 % av de som har mottatt en leveranse i 2009 sier seg "enig/helt enig" i påstanden "Innovasjon Norge bidro til samarbeid mellom meg/min bedrift og andre bedrifter". Lavere score skyldes bl.a. at i gjennomsnitt har hele 22 % svart "vet ikke/ikke relevant". Resultater for sentrale tjenester viser: Bedriftsutviklingstilskudd 39 %, etablererstipend 26 %, fylkesvise BU-midler 18 %, landbrukslån 12 %, landsdekkende etablererstipend 33 %, OFU/IFU 55 % samt utviklingstilskudd 38 %. Lavere score skyldes bl.a. høyere "vet ikke/ikke relevant" andel. Den er på hele 29 % for fylkesvise BU-midler og 35 % landbrukslån. I 2008 stilte vi spørsmålet på en annen måte: "Om Innovasjon Norge formidler tjenester og kompetanse fra relevante nettverk og partnere". Derfor er resultatene ikke helt sammenlignbare.

Tabell 5 Fortsettelse

Arbeidsområde Mål	Effektindikatorer	Rapportering
5. C. Kunnskapsbygging og premissgiving		
<p>Mål: IN skal være en kompetent pådriver og bidragsyter regionalt og nasjonalt i utformingen av en helhetlig politikk som ser innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i sammenheng</p>	<p>Andel av fylkeskommunene, relevante departementer og næringslivsorganisasjoner som oppfatter INs kunnskapsleveranser som:</p> <ul style="list-style-type: none"> • objektive og "politisk uavhengige" • faglig troverdige og treffsikre • tilgjengelig gjennom felles arenabygging og læreprosesser for kunnskapsutveksling • riktig "timet" ift. politiske prosesser 	<p>Det ble i 2009 ikke gjennomført en kartlegging av hvordan departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene oppfatter Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Undersøkelser av dette i 2006 og 2007 ga mye verdifull informasjon som har gjort at det har vært sterkt fokus på dette arbeidet i 2008.</p> <p>Det ble i 2009 gjort en ny metodisk kartlegging av hvordan departementene, fylkeskommunene og fylkesmennene oppfatter Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør. Resultatene av denne undersøkelsen vil først være klare i 2010, og vil bli rapportert for 2010.</p>

Vedlegg 4: Statistikk for finansieringsvirksomheten 2009

Innholdsfortegnelse

Tabell	Side
Totale tilsagn finansieringstjenester	1
Bransje	2
Geografi	6
Distriktpolitisk virkeområde	11
Innovasjonsnivå	13
Type innovasjon	15
Kompetanse	17
Bedriftsstørrelse	18
Kundetype	19
Kjennetegn	21
Satsing	23
Finansieringsandeler - Distriktsrettet lån og tilskudd	26
Finansieringsandeler - Landsdekkende lån og tilskudd	27
Risikolånene - akkumulert tapsprosent etter årganger	28

Totale tilsagn finansieringstjenester

Budsjettpost	Virkemiddel	Netto innvilget
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	703 638 901
Sum lavrisiko		3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	4 953 000
Sum andre virkemidler		1 815 209 347
Sum totalt		9 792 877 122

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	01-02 Jordbruk/skogbruk		05 Fiske/oppdrett		10-14 Bergverk/ utvinning		15-37 Industri	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	75 292 000	4 %	378 900 000	20 %	140 000 000	8 %	855 005 000	46 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			904 539 400	100 %				
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	647 783 901	92 %					8 800 000	1 %
Sum lavrisiko		723 075 901	21 %	1 283 439 400	37 %	140 000 000	4 %	863 805 000	25 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	500 000	0 %	182 420 000	13 %	127 750 000	9 %	709 386 000	50 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			6 000 000	6 %	35 000 000	37 %	43 425 000	45 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 874 000	2 %	1 321 500	1 %	1 551 444	2 %	3 791 000	4 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	750 000	1 %	900 000	1 %	6 247 700	4 %	33 786 000	23 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	200 000	0 %	2 230 000	2 %	925 000	1 %	16 075 695	13 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU					2 000 000	2 %	38 239 229	39 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	450 000	0 %	8 800 500	3 %	17 862 500	6 %	111 573 821	37 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd							1 191 000	61 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 100 000	5 %	1 049 000	5 %	9 515 000	44 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							4 300 000	77 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	12 445 000	2 %	166 325 000	28 %	17 155 000	3 %	299 877 000	50 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	8 828 625	2 %	42 086 406	7 %	8 939 000	2 %	189 609 765	33 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	370 000	0 %	3 360 000	2 %	2 089 800	1 %	10 343 659	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			850 000	32 %			620 000	23 %
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	11 669 665	14 %					16 804 686	21 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	7 294 195	44 %	1 400 000	8 %			1 750 000	11 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	10 403 040	29 %					1 558 000	4 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	130 042	2 %						
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	4 420 000	8 %					31 071 525	54 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	19 875 647	71 %					1 555 000	6 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	36 588 000	84 %					1 760 000	4 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	366 395 264	85 %	973 250	0 %	250 000	0 %	10 931 521	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 820 000	9 %	497 500	2 %				
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	53 000	1 %					3 052 736	58 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 194 195	90 %						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	450 000	1 %	25 034 068	37 %			14 698 079	22 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån							26 500 000	100 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		485 710 673	11 %	447 345 955	10 %	220 819 444	5 %	1 581 414 716	35 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			292 500 000	99 %			2 500 000	1 %
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	900 000	1 %	2 400 000	2 %	150 000	0 %	44 956 307	37 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	857 518 860	93 %					10 012 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 768 550	2 %					6 438 500	6 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd							45 017 756	12 %
Diverse tilskudd	Tilskudd								
Sum andre virkemidler		860 187 410	47 %	294 900 000	16 %	150 000	0 %	108 924 563	6 %
Sum totalt		2 068 973 984	21 %	2 025 685 355	21 %	360 969 444	4 %	2 554 144 279	26 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	40-41 Kraft og vann		45 Bygg og anlegg		50-52 Varehandel		55 Hotell/restaurant	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	35 870 000	2 %	2 700 000	0 %	11 000 000	1 %	25 652 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål								
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	3 400 000	0 %	3 000 000	0 %	3 000 000	0 %	7 340 000	1 %
Sum lavrisiko		39 270 000	1 %	5 700 000	0 %	14 000 000	0 %	32 992 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	3 660 000	0 %	1 200 000	0 %	33 175 000	2 %	11 500 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	250 000	0 %			2 900 000	3 %	2 800 000	3 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 145 000	1 %	100 000	0 %	1 050 000	1 %	43 000	0 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	3 622 000	2 %	700 000	0 %	4 085 000	3 %	300 000	0 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.					465 000	0 %	250 000	0 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU					7 950 000	8 %		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	5 150 000	2 %	1 985 000	1 %	3 900 000	1 %	420 000	0 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					475 000	24 %		
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					815 000	4 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	8 950 000	1 %			7 814 000	1 %	17 353 000	3 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	3 602 120	1 %	6 571 680	1 %	9 373 550	2 %	36 175 096	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	575 000	0 %			706 250	0 %	798 000	0 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark								
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd					2 748 500	3 %	2 355 500	3 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	525 000	3 %						
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	19 367 550	54 %					380 670	1 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd								
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			4 186 830	7 %	2 696 000	5 %		
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 234 530	19 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					2 575 000	6 %	500 000	1 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	235 380	0 %	1 672 000	0 %	3 264 000	1 %	15 043 800	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd								
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd								
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd								
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd					7 830 000	12 %	260 000	0 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		52 316 580	1 %	16 415 510	0 %	91 822 300	2 %	88 179 066	2 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti								
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 300 000	1 %	2 244 200	2 %	826 375	1 %		
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	2 000 000	0 %	945 000	0 %	13 200 000	1 %	10 900 467	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	39 331 900	37 %						
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					71 720 000	20 %		
Diverse tilskudd	Tilskudd								
Sum andre virkemidler		42 631 900	2 %	3 189 200	0 %	85 746 375	5 %	10 900 467	1 %
Sum totalt		134 218 480	1 %	25 304 710	0 %	191 568 675	2 %	132 071 533	1 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	60-64 Transport		65-67 Finans. tjeneste		70-74 Forr. tjeneste		75-99 Annet	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	66 120 000	4 %			237 549 672	13 %	38 300 000	2 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %						
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	1 800 000	0 %			17 717 000	3 %	10 798 000	2 %
Sum lavrisiko		68 720 000	2 %	0		255 266 672	7 %	49 098 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	22 446 600	2 %	5 250 000	0 %	308 575 000	22 %	16 100 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti					4 475 000	5 %	825 000	1 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	9 503 900	11 %	1 200 000	1 %	24 437 241	28 %	42 634 048	48 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 080 000	3 %	1 500 000	1 %	74 474 030	50 %	19 005 000	13 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	9 109 000	7 %	600 000	0 %	35 581 630	29 %	56 069 661	46 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 477 000	2 %			33 421 000	34 %	15 203 730	15 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	11 330 000	4 %			113 978 750	38 %	24 144 000	8 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd							300 000	15 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			2 775 000	75 %	925 000	25 %		
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	265 000	1 %			4 720 025	22 %	4 097 000	19 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							1 287 000	23 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	7 316 000	1 %			42 440 750	7 %	19 385 000	3 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	47 889 547	8 %	1 962 882	0 %	124 317 397	22 %	87 097 219	15 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	3 424 190	2 %	600 000	0 %	87 037 440	43 %	91 269 885	46 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					1 200 000	45 %		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	360 700	0 %	4 700 000	6 %	20 777 626	26 %	21 072 300	26 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			500 000	3 %	1 500 000	9 %	3 619 212	22 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	30 000	0 %	3 500 000	10 %	243 000	1 %	450 495	1 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd					4 990 500	84 %	757 750	13 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			6 050 000	11 %	3 707 000	6 %	5 270 000	9 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	200 000	1 %			1 260 000	4 %		
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					1 500 000	3 %	600 000	1 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	6 611 500	2 %	751 000	0 %	7 897 000	2 %	17 582 365	4 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 190 000	6 %	200 000	1 %	517 500	2 %	16 580 500	80 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	123 000	2 %			750 000	14 %	1 300 000	25 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd							139 185	10 %
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	2 000 000	3 %			15 150 000	22 %	1 994 000	3 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		127 356 437	3 %	29 588 882	1 %	913 875 889	20 %	446 783 350	10 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					1 000 000	0 %		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	7 978 800	7 %	383 393	0 %	47 197 000	39 %	12 358 172	10 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100 %				
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	3 350 000	0 %			12 436 000	1 %	12 555 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	9 339 900	9 %			8 447 100	8 %	40 039 532	38 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	2 567 250	1 %			65 725 675	18 %	178 448 610	49 %
Diverse tilskudd	Tilskudd	128 000	3 %			50 000	1 %	4 775 000	96 %
Sum andre virkemidler		23 363 950	1 %	2 183 393	0 %	134 855 775	7 %	248 176 314	14 %
Sum totalt		219 440 387	2 %	31 772 275	0 %	1 303 998 336	13 %	744 057 664	8 %

Bransje

Budsjettpost	Virkemiddel	Utenfor spesifikasjon		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			703 638 901
Sum lavrisiko		0		3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd			88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	550 000	0 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.			121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU			299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd			566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd			200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	80 000	1 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	42 000	0 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd			5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		672 000	0 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			4 953 000
Sum andre virkemidler		0	0 %	1 815 209 347
Sum totalt		672 000	0 %	9 792 877 122

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	ØSTFOLD		AKERSHUS		OSLO		HEDMARK		OPPLAND	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	37 600 000	2 %	3 200 000	0 %			47 300 000	3 %	14 800 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	1 450 000	0 %								
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	36 900 000	5 %	25 325 000	4 %			114 043 000	16 %	6 556 000	1 %
Sum lavrisiko		75 950 000	2 %	28 525 000	1 %	0		161 343 000	5 %	21 356 000	1 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	74 600 000	5 %	39 975 000	3 %	129 450 000	9 %	18 111 000	1 %	104 225 000	7 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 000 000	5 %					4 400 000	5 %		
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 208 000	2 %	5 710 000	6 %	28 425 536	32 %	1 548 000	2 %	390 000	0 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 500 000	1 %	17 843 000	12 %	38 121 000	25 %	2 900 000	2 %	4 900 000	3 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	104 000	0 %	3 037 500	2 %	18 616 250	15 %	1 600 000	1 %	6 139 000	5 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			9 600 000	10 %	35 790 000	36 %	575 000	1 %	7 260 000	7 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	2 440 000	1 %	13 635 000	5 %	49 873 500	17 %	9 696 140	3 %	10 094 210	3 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					596 000	30 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd										
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					699 025	3 %				
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							1 075 000	19 %	1 075 000	19 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån							24 427 000	4 %	21 075 000	4 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	3 353 000	1 %	5 610 000	1 %	4 423 882	1 %	30 149 527	5 %	35 083 034	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	6 250 000	3 %	1 331 500	1 %	12 575 875	6 %	1 073 840	1 %	15 652 000	8 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						0 %				
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	1 825 000	2 %	620 500	1 %	19 228 500	24 %	1 208 615	2 %	2 408 000	3 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			1 200 000	7 %	1 000 000	6 %	444 400	3 %	600 000	4 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	2 210 000	6 %	4 202 000	12 %	3 500 000	10 %	2 709 000	8 %	1 792 995	5 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd							3 186 250	53 %	2 772 042	47 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 121 000	2 %	5 641 500	10 %	5 452 250	9 %	4 325 025	8 %	1 598 000	3 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 150 250	8 %	2 231 147	8 %	173 000	1 %	5 477 000	19 %	4 558 280	16 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	2 000 000	5 %								
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	19 097 000	4 %	11 279 775	3 %	709 500	0 %	22 724 829	5 %	24 707 300	6 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	50 000	0 %	170 000	1 %	200 000	1 %	1 272 500	6 %	150 000	1 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd							48 000	1 %		
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd							244 400	18 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			800 000	1 %	849 500	1 %				
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd										
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån										
Sum risikolån, tilskudd og programmer		123 908 250	3 %	122 886 922	3 %	349 683 818	8 %	137 195 526	3 %	244 479 861	5 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd							10 046 333	8 %	1 460 000	1 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000	100 %		0 %		
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	37 350 000	4 %	20 600 000	2 %			52 432 360	6 %	62 705 167	7 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd					7 335 000	7 %				
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					11 410 000	3 %				
Diverse tilskudd	Tilskudd					1 500 000	30 %	50 000	1 %		
Sum andre virkemidler		37 350 000	2 %	20 600 000	1 %	22 045 000	1 %	62 528 693	3 %	64 165 167	4 %
Sum totalt		237 208 250	2 %	172 011 922	2 %	371 728 818	4 %	361 067 219	4 %	330 001 028	3 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	BUSKERUD		VESTFOLD		TELEMARK		AUST-AGDER		VEST-AGDER	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	90 500 000	5 %	24 500 000	1 %	12 347 000	1 %	12 500 000	1 %	10 400 000	1 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %	4 280 000	0 %	150 000	0 %	1 800 000	0 %	31 430 287	3 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	22 975 000	3 %	36 300 000	5 %	21 735 000	3 %	18 271 000	3 %	28 270 000	4 %
Sum lavrisiko		114 275 000	3 %	65 080 000	2 %	34 232 000	1 %	32 571 000	1 %	70 100 287	2 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	58 200 000	4 %	25 345 000	2 %	66 360 000	5 %	37 400 000	3 %	38 700 000	3 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti					2 500 000	3 %				
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 360 000	3 %	2 320 000	3 %	1 084 716	1 %	407 500	0 %	2 690 542	3 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 000 000	3 %	5 540 000	4 %	5 635 000	4 %	1 800 000	1 %	8 982 000	6 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	5 300 000	4 %	5 500 000	5 %	2 258 000	2 %	2 300 000	2 %	2 125 000	2 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 094 000	1 %	3 950 000	4 %	1 452 000	1 %	2 240 000	2 %	8 762 000	9 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	3 750 000	1 %	16 570 000	6 %	5 612 000	2 %	3 077 500	1 %	24 798 000	8 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd										
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			600 000	3 %					185 000	1 %
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd										
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	1 075 000	19 %							1 075 000	19 %
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	15 000 000	3 %			32 550 000	5 %	7 000 000	1 %	6 000 000	1 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	9 151 000	2 %	2 500 000	0 %	16 840 600	3 %	13 079 000	2 %	6 928 000	1 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	5 680 000	3 %	5 000 000	2 %	2 109 850	1 %	2 200 000	1 %	1 550 000	1 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark										
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	815 000	1 %	2 572 500	3 %	823 000	1 %	1 196 000	1 %	601 500	1 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt					900 000	5 %				
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	4 510 000	13 %	2 698 470	8 %	509 000	1 %	1 606 250	4 %	100 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	2 296 000	4 %	1 745 000	3 %	3 645 000	6 %	4 695 000	8 %	3 472 000	6 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	197 500	1 %	1 556 000	6 %	917 000	3 %	2 040 500	7 %	1 452 500	5 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån					7 060 000	16 %			2 500 000	6 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	17 180 297	4 %	15 755 440	4 %	17 183 000	4 %	9 860 000	2 %	10 957 000	3 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd					790 000	4 %				
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd										
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd										
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd										
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd										
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån										
Sum risikolån, tilskudd og programmer		130 608 797	3 %	91 652 410	2 %	168 229 166	4 %	88 901 750	2 %	120 878 542	3 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 150 000	1 %			1 917 500	2 %				
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	29 900 000	3 %	27 800 000	3 %	28 370 000	3 %	20 650 000	2 %	24 730 000	3 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					3 529 366	1 %			1 222 500	0 %
Diverse tilskudd	Tilskudd										
Sum andre virkemidler		31 050 000	2 %	27 800 000	2 %	33 816 866	2 %	20 650 000	1 %	25 952 500	1 %
Sum totalt		275 933 797	3 %	184 532 410	2 %	236 278 032	2 %	142 122 750	1 %	216 931 329	2 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	ROGALAND		HORDALAND		SOGN OG FJORDANE		MØRE OG ROMSDAL		SØR-TRØNDELAG	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	169 890 783	9 %	119 080 000	6 %	169 000 000	9 %	301 232 000	16 %	260 068 889	14 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	23 300 000	3 %	133 554 650	15 %	57 900 000	6 %	299 272 379	33 %	10 000 000	1 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	49 530 000	7 %	56 314 500	8 %	1 435 000	0 %	85 010 000	12 %	65 754 000	9 %
Sum lavrisiko		242 720 783	7 %	308 949 150	9 %	228 335 000	7 %	685 514 379	20 %	335 822 889	10 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	164 000 000	12 %	119 600 000	8 %	59 000 000	4 %	182 896 600	13 %	88 350 000	6 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	6 575 000	7 %	10 600 000	11 %	4 750 000	5 %	21 250 000	22 %	3 825 000	4 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	5 117 000	6 %	7 094 800	8 %	293 321	0 %	6 090 500	7 %	4 485 970	5 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	20 776 000	14 %	10 149 000	7 %	260 000	0 %	1 485 000	1 %	8 097 230	5 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	10 283 000	8 %	1 680 000	1 %	3 455 500	3 %	2 351 320	2 %	7 878 695	6 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	3 093 000	3 %	2 710 000	3 %			409 229	0 %	6 688 000	7 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	38 956 971	13 %	30 550 000	10 %	7 270 000	2 %	15 496 000	5 %	33 709 500	11 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			595 000	30 %					475 000	24 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd					925 000	25 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	1 600 000	7 %	5 840 000	27 %			5 045 000	23 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd										
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	2 450 000	0 %	23 250 000	4 %	31 850 000	5 %	109 694 750	18 %	51 850 000	9 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	21 471 000	4 %	34 894 000	6 %	41 944 870	7 %	56 605 062	10 %	25 684 475	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	10 857 000	5 %	8 805 000	4 %	1 750 500	1 %	12 000 440	6 %	3 700 000	2 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark										
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	5 472 000	7 %	1 143 000	1 %	725 000	1 %	3 543 000	4 %	5 577 626	7 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt							140 027	1 %	510 600	3 %
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 789 000	5 %	290 000	1 %	969 000	3 %	255 000	1 %	973 000	3 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	50 000	0 %	1 460 000	3 %	2 546 000	4 %	1 545 000	3 %	2 314 580	4 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	300 000	1 %	300 000	1 %	434 000	2 %	635 000	2 %	372 000	1 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			4 864 000	11 %			16 010 000	37 %		
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	42 607 000	10 %	29 543 070	7 %	32 894 950	8 %	33 079 000	8 %	31 473 150	7 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			1 000 000	5 %			300 000	1 %		
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd									1 252 770	24 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd									10 600	1 %
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	2 254 000	3 %	450 000	1 %	4 944 193	7 %	3 493 825	5 %	1 076 500	2 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	365 974	9 %	648 000	16 %						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					1 800 000	7 %				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		338 016 945	8 %	295 465 870	7 %	195 812 334	4 %	472 324 753	10 %	278 304 696	6 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti										
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			1 020 000	1 %	25 438 000	21 %	1 055 115	1 %	695 384	1 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	72 770 000	8 %	64 894 000	7 %	73 460 000	8 %	81 773 000	9 %	70 965 000	8 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd										
Diverse tilskudd	Tilskudd										
Sum andre virkemidler		72 770 000	4 %	65 914 000	4 %	98 898 000	5 %	82 828 115	5 %	71 660 384	4 %
Sum totalt		653 507 728	7 %	670 329 020	7 %	523 045 334	5 %	1 240 667 247	13 %	685 787 969	7 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	NORD-TRØNDELAG		NORDLAND		TROMS		FINNMARK		SVALBARD	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	262 507 000	14 %	187 500 000	10 %	76 963 000	4 %	67 000 000	4 %		
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	1 300 000	0 %	63 051 584	7 %	203 025 000	22 %	74 025 500	8 %		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	35 160 250	5 %	14 589 200	2 %	61 534 451	9 %	23 936 500	3 %		
Sum lavrisiko		298 967 250	9 %	265 140 784	8 %	341 522 451	10 %	164 962 000	5 %		
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	61 000 000	4 %	45 000 000	3 %	71 500 000	5 %	38 250 000	3 %		
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	3 425 000	4 %			2 050 000	2 %	31 300 000	33 %		
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	475 000	1 %	250 000	0 %						
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	846 000	1 %	600 000	0 %	2 065 500	1 %	500 000	0 %		
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	430 000	0 %	2 127 500	2 %	700 000	1 %	200 000	0 %		
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 784 000	2 %			1 308 730	1 %				
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	6 365 000	2 %	235 000	0 %	7 465 750	2 %				
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd										
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	925 000	25 %	925 000	25 %	925 000	25 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 300 000	6 %			750 000	3 %		
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd										
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	24 168 000	4 %	134 390 000	22 %	61 696 000	10 %	53 660 000	9 %		
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	53 174 550	9 %	77 881 549	14 %	60 978 090	11 %	58 044 276	10 %		
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	4 863 998	2 %	12 674 387	6 %	3 897 459	2 %	5 197 440	3 %	829 500	0 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark							2 670 000	100 %		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	4 979 100	6 %	954 086	1 %	1 694 750	2 %	178 000	0 %		
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt					473 385	3 %	204 995	1 %		
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	4 429 000	12 %	345 040	1 %	2 915 000	8 %	130 000	0 %		
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd										
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 255 000	2 %			3 025 000	5 %				
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	4 710 000	17 %			396 000	1 %	225 000	1 %		
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	3 770 000	9 %			3 942 000	9 %	3 377 000	8 %		
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	39 805 400	9 %	36 499 132	8 %	22 241 627	5 %	13 051 610	3 %		
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			100 000	0 %			347 500	2 %		
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	75 000	1 %	703 000	13 %	370 000	7 %	454 200	9 %		
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd					473 385	36 %	604 995	45 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	781 000	1 %	3 545 129	5 %	9 062 000	13 %	2 590 000	4 %		
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			1 161 757	29 %			1 872 000	46 %		
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån							21 000 000	79 %		
Sum risikolån, tilskudd og programmer		217 261 048	5 %	318 691 580	7 %	278 179 676	6 %	217 307 016	5 %	829 500	0 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			2 500 000	1 %	241 000 000	81 %				
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			14 932 215	12 %	62 979 700	52 %				
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd										
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	98 639 500	11 %	76 568 800	8 %	66 420 000	7 %	12 889 500	1 %		
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd										
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			203 750	0 %						
Diverse tilskudd	Tilskudd			128 000	3 %						
Sum andre virkemidler		98 639 500	5 %	94 332 765	5 %	370 399 700	20 %	12 889 500	1 %		
Sum totalt		614 867 798	6 %	678 165 129	7 %	990 101 827	10 %	395 158 516	4 %	829 500	0 %

Geografi

Budsjettpost	Virkemiddel	UTL/ANNET		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			703 638 901
Sum lavrisiko				3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	17 700 248	20 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	14 000 000	9 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	45 420 221	37 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	11 575 000	12 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	20 000 000	7 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	5 542 000	26 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	1 287 000	23 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	8 657 372	2 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	82 575 435	41 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	24 923 800	31 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	11 115 000	67 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	11 215 000	20 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	1 000 000	0 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	16 425 500	79 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 375 766	45 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	37 570 000	56 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		311 682 342	7 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	52 500 000	18 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	98 030 482	93 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	347 113 675	95 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 275 000	66 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		500 919 157	28 %	1 815 209 347
Sum totalt		812 601 499	8 %	9 792 877 122

Distriktpolitisk virkeområde

Budsjettpost	Virkemiddel	Virkeområde I		Virkeområde II		Virkeområde III	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	416 442 783	22 %	226 480 000	12 %	716 055 000	38 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	231 467 040	26 %	83 610 000	9 %	275 182 276	30 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	267 802 000	38 %	47 799 000	7 %	164 100 951	23 %
Sum lavrisiko		915 711 823	26 %	357 889 000	10 %	1 155 338 227	33 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	929 427 600	65 %	85 885 000	6 %	213 200 000	15 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	29 625 000	31 %	2 750 000	3 %	24 500 000	26 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	58 453 348	66 %	5 578 000	6 %	1 043 321	1 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	121 983 230	81 %	1 985 000	1 %	10 076 500	7 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	43 567 765	36 %	430 000	0 %	4 930 500	4 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	77 824 229	79 %	235 000	0 %	8 553 730	9 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	240 480 321	80 %	1 445 000	0 %	27 979 500	9 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 666 000	85 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd					2 775 000	75 %
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	7 829 025	36 %	5 615 000	26 %	1 825 000	8 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	4 300 000	77 %				
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	25 950 000	4 %	2 000 000	0 %	233 203 750	39 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	71 049 513	13 %	3 949 750	1 %	195 180 861	34 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	33 187 625	17 %	1 180 000	1 %	13 020 190	6 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	36 637 200	46 %	2 033 100	3 %	9 502 415	12 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	3 440 027	21 %				
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	16 322 715	45 %	2 190 000	6 %	10 548 540	29 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	5 208 292	87 %				
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	20 768 250	36 %	2 000 000	3 %	12 428 580	22 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	14 343 897	51 %	970 000	3 %	7 397 250	26 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	9 290 000	21 %	3 460 000	8 %	14 771 000	34 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	124 276 987	29 %	23 436 500	5 %	137 807 050	32 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	505 000	2 %			750 000	4 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd						
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	5 423 500	8 %	300 000	0 %	10 158 018	15 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	1 013 974	25 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					1 800 000	7 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 882 573 498	10	145 442 350	3 %	941 451 205	21 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					241 000 000	81 %
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	30 600	0 %	599 655	0 %	103 700 493	86 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000	100 %				
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	253 189 500	27 %	64 443 000	7 %	286 738 860	31 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	7 335 000	7 %				
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	14 939 366	4 %			1 222 500	0 %
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 550 000	31 %			128 000	3 %
Sum andre virkemidler		278 844 466	15 %	65 042 655	4 %	632 789 853	35 %
Sum totalt		3 077 129 787	31 %	568 374 005	6 %	2 729 579 285	28 %

Distriktpolitisk virkeområde

Budsjettpost	Virkemiddel	Virkeområde IV		Kommune- og fylkesovergripende		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	507 410 889	27 %			1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	315 080 084	35 %			905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	223 936 950	32 %			703 638 901
Sum lavrisiko		1 046 427 923	30 %			3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	193 450 000	14 %			1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	38 800 000	41 %			95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 200 000	1 %	22 376 464	25 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 955 000	1 %	14 000 000	9 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	5 040 000	4 %	67 537 721	56 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	103 000	0 %	11 575 000	12 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	3 417 750	1 %	26 272 000	9 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	925 000	25 %			3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	750 000	3 %	5 542 000	26 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			1 287 000	23 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	337 907 000	56 %			599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	241 233 840	43 %	55 039 323	10 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	16 761 384	8 %	136 425 025	68 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 500 000	56 %	1 170 000	44 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	6 022 462	7 %	26 293 800	33 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	1 533 380	9 %	11 615 000	70 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	6 491 500	18 %	380 000	1 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			750 000	13 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	8 599 525	15 %	13 605 000	24 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 238 030	19 %	176 000	1 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	16 002 000	37 %			43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	139 599 568	32 %	6 528 975	2 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 005 000	5 %	18 545 500	89 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 827 970	54 %	2 450 766	46 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 333 380	100 %		0 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	11 979 561	18 %	39 555 068	59 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	3 033 757	75 %			4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	24 700 000	93 %			26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 071 409 107	24 %	461 424 642	10 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	2 500 000	1 %	52 500 000	18 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	11 390 499	9 %	4 973 000	4 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	316 445 967	34 %	2 100 000	0 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			98 030 482	93 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	203 750	0 %	347 113 675	95 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			3 275 000	66 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		330 540 216	18 %	507 992 157	28 %	1 815 209 347
Sum totalt		2 448 377 246	25 %	969 416 799	10 %	9 792 877 122

Innovasjonsnivå

Budsjettpost	Virkemiddel	Innovasjon på bedriftsnivå		Innovasjon på regionalt nivå		Innovasjon på nasjonalt nivå	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	356 645 783	19%	76 675 000	4%	579 400 000	31%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	310 136 176	34%	10 100 000	1%		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	354 498 401	50%	17 677 000	3%	7 750 000	1%
Sum lavrisiko		1 021 280 360	29%	104 452 000	3%	587 150 000	17%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	235 297 600	17%	44 625 000	3%	204 385 000	14%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	8 400 000	9%	5 500 000	6%	2 325 000	2%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	5 145 500	6%	8 433 523	10%	29 273 536	33%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	1 581 000	1%	2 460 000	2%	16 948 000	11%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	9 724 515	8%	2 682 000	2%	23 594 841	19%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 418 000	1%			25 525 229	26%
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	125 000	0%	700 000	0%	18 735 750	6%
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	595 000	30%				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd						
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	665 000	3%	1 100 000	5%	3 580 000	17%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	143 705 000	24%	81 086 000	14%	94 197 000	16%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	124 415 796	22%	120 495 538	21%	104 550 938	18%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	12 024 357	6%	18 292 375	9%	33 890 125	17%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	300 000	11%	1 170 000	44%		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	19 170 001	24%	14 104 450	18%	33 988 526	42%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	440 000	3%			8 465 000	51%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	14 628 050	41%	7 350 670	20%	2 284 000	6%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			2 242 000	38%	2 240 000	38%
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	12 137 025	21%	6 486 580	11%	26 187 000	46%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	15 923 677	57%	2 868 000	10%	4 941 500	18%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	22 577 000	52%	2 892 000	7%	1 425 000	3%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	244 697 807	57%	26 840 346	6%	8 626 000	2%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	14 267 500	69%	2 210 000	11%	2 325 500	11%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	2 028 135	38%	236 000	4%	702 770	13%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	5 430 000	8%	7 826 523	12%	36 669 431	54%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	3 700 000	14%				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		898 395 963	20%	359 601 005	8%	684 860 146	15%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			1 000 000	0%		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	15 705 739	13%	8 856 775	7%	9 420 750	8%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	562 258 160	61%	41 142 000	4%	16 525 000	2%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 467 000	1%	4 971 500	5%	36 906 900	35%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	20 737 675	6%	57 025 143	16%	94 324 840	26%
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 050 000	62%			1 500 000	30%
Sum andre virkemidler		603 218 574	33%	112 995 418	6%	158 677 490	9%
Sum totalt		2 522 894 897	26%	577 048 423	6%	1 430 687 636	15%

Innovasjonsnivå

Budsjettpost	Virkemiddel	Innovasjon på internasjonalt nivå		Ikke relevant		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	438 250 000	23%	415 417 889	22%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	113 406 753	13%	471 696 471	52%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			323 713 500	46%	703 638 901
Sum lavrisiko		551 656 753	16%	1 210 827 860	35%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	771 225 000	54%	166 430 000	12%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	55 025 000	58%	24 425 000	26%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	30 819 965	35%	14 978 609	17%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	115 010 730	77%	14 000 000	9%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	69 620 500	57%	15 884 130	13%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	62 347 730	63%	9 000 000	9%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	260 033 821	87%	20 000 000	7%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 371 000	70%			1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100%	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	13 216 025	61%	3 000 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	159 835 000	27%	120 237 750	20%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	156 874 905	28%	60 116 110	11%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	84 722 250	42%	51 645 117	26%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			1 200 000	45%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	3 701 000	5%	9 525 000	12%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			7 683 407	46%	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd			11 670 035	32%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			1 476 292	25%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	4 230 750	7%	8 360 000	15%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	260 000	1%	4 132 000	15%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			16 629 000	38%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	50 000	0%	151 434 927	35%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			2 002 500	10%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	70 000	1%	2 241 831	42%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380	100%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	15 870 693	24%	1 619 500	2%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			22 800 000	86%	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 804 284 369	40%	755 159 319	17%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100%	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	61 174 943	51%	25 536 040	21%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100%	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			302 992 167	33%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	55 126 600	52%	6 893 482	7%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	173 750 266	48%	17 641 368	5%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	150 000	3%	253 000	5%	4 953 000
Sum andre virkemidler		290 201 809	16%	650 116 057	36%	1 815 209 347
Sum totalt		2 646 142 931	27%	2 616 103 236	27%	9 792 877 122

Type innovasjon

Budsjettpost	Virkemiddel	Produkt-/tjenesteinnovasjon		Prosessinnovasjon		Organisatorisk innovasjon	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	525 028 000	28%	643 130 000	34%	126 550 000	7%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	129 831 000	14%	80 656 753	9%	90 000 000	10%
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	124 020 700	18%	129 084 000	18%	35 474 000	5%
Sum lavrisiko		778 879 700	22%	852 870 753	25%	252 024 000	7%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	732 511 600	52%	311 966 000	22%	24 700 000	2%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	27 800 000	29%	37 500 000	39%	75 000	0%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	44 908 928	51%	5 442 696	6%	7 416 500	8%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	121 821 730	81%	8 938 000	6%	1 100 000	1%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	58 661 695	48%	21 739 841	18%	2 710 000	2%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	81 381 959	83%	7 684 000	8%		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	263 538 071	88%	15 251 000	5%		
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 666 000	85%				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd						
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	12 889 025	60%	1 100 000	5%	800 000	4%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	172 083 000	29%	219 946 000	37%	13 960 000	2%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	326 880 939	58%	74 889 826	13%	20 055 100	4%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	79 794 796	40%	38 054 000	19%	4 468 000	2%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark						
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	25 311 350	31%	4 309 301	5%	2 705 200	3%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	8 140 000	49%	540 000	3%	925 000	6%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	16 441 220	46%	5 609 500	16%	340 000	1%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	980 000	16%	95 500	2%		
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	29 375 330	51%	7 267 625	13%	4 427 400	8%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	14 450 530	51%	5 445 647	19%	200 000	1%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	13 624 000	31%	500 000	1%	2 300 000	5%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	119 605 320	28%	103 684 532	24%	7 738 971	2%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	16 137 500	78%	1 000 000	5%	217 500	1%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 811 970	34%	750 000	14%	70 000	1%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	12 104 630	18%	1 771 000	3%	1 540 000	2%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån	3 700 000	14%				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		2 185 619 593	49%	873 484 468	19%	95 748 671	2%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	1 000 000	0%				
400-KRD 551.61 Kompens. for ort arb.g.avg.	Tilskudd	40 622 279	34%	38 808 811	32%	9 182 037	8%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	199 411 360	22%	290 934 300	32%	22 500 000	2%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	53 749 250	51%	15 415 350	15%	26 169 650	25%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	153 253 016	42%	39 177 050	11%	146 765 608	40%
Diverse tilskudd	Tilskudd	3 150 000	64%	1 500 000	30%	50 000	1%
Sum andre virkemidler						204 667 295	11%
Sum totalt		3 415 685 198	35%	2 112 190 732	22%	552 439 966	6%

Type innovasjon

Budsjettpost	Virkemiddel	Markedsmessig innovasjon		Ikke relevant		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	103 652 000	6%	468 028 672	25%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			604 851 647	67%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	5 370 000	1%	409 690 201	58%	703 638 901
Sum lavrisiko		109 022 000	3%	1 482 570 520	43%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	168 255 000	12%	184 530 000	13%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	4 225 000	4%	26 075 000	27%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	11 302 900	13%	19 580 109	22%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	4 140 000	3%	14 000 000	9%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	22 112 820	18%	16 281 630	13%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	225 000	0%	9 000 000	9%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	605 500	0%	20 200 000	7%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15%	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100%	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	3 672 000	17%	3 100 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	52 487 000	9%	140 584 750	23%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	71 103 002	13%	73 524 420	13%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	15 911 311	8%	62 346 117	31%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 470 000	55%	1 200 000	45%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	36 957 126	46%	11 206 000	14%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	500 000	3%	6 483 407	39%	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	426 000	1%	13 116 035	37%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	3 639 750	61%	1 243 042	21%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	3 545 000	6%	12 786 000	22%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 567 000	9%	5 462 000	19%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	2 500 000	6%	24 599 000	57%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	10 041 175	2%	190 579 082	44%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 653 000	8%	1 797 500	9%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	429 935	8%	2 216 831	42%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 333 380	100%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	48 531 017	72%	3 469 500	5%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetslån fiskerinæringen	Risikolån			22 800 000	86%	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		466 299 536	10%	881 148 534	20%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100%	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	3 637 000	3%	28 444 120	24%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100%	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	10 830 000	1%	399 241 667	43%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	4 123 900	4%	5 907 332	6%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	6 642 250	2%	17 641 368	5%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			253 000	5%	4 953 000
Sum andre virkemidler		25 233 150	1%	748 287 487	41%	1 815 209 347
Sum totalt		600 554 686	6%	3 112 006 541	32%	9 792 877 122

Kompetanse

Budsjettpost	Virkemiddel	Kompetansesatsing		Total innvilget
		Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	13 500 000	1 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	4 700 000	1 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	0	0 %	703 638 901
Sum lavrisiko		18 200 000	1 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	487 285 000	34 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 250 000	5 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	34 970 637	39 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstiper	85 393 700	57 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	46 121 736	38 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	70 380 730	72 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	260 390 321	87 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 070 000	54 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000	100 %	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	15 497 025	72 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd	0	0 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	28 550 000	5 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	279 335 812	49 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	66 621 147	33 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 200 000	45 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	58 965 577	73 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	13 115 000	79 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 043 495	3 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	1 387 792	23 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	44 757 730	78 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	3 124 000	11 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	0	0 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	19 800 800	5 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	2 508 000	12 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 981 536	38 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	0	0 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	45 302 891	67 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	0	0 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	0	0 %	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 577 752 929	35 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	292 500 000	99 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	70 079 812	58 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	0	0 %	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	0	0 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	58 667 400	56 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	147 666 191	41 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 903 000	38 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		570 816 403	31 %	1 815 209 347
Sum totalt		2 166 769 332	22 %	9 792 877 122

Omfatter investeringsartene Produktutvikling, Produksjonsprosessutvikling, Markedsutvikling, Forretnings- og organisasjonsutvikling og Kompetanseutvikling og -forvaltning

Bedriftsstørrelse

Budsjettpost	Virkemiddel	Ant.ans 0-19		Ant.ans 20-50		Ant.ans 51-100		Ant.ans 101-250		Ant.ans > 250		Utenfor spesifikasjon		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	522 675 000	28%	166 050 000	9%	111 500 000	6%	181 500 000	10%	450 000 000	24%	434 663 672	23%	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	516 658 327	57%	38 850 000	4%	90 000 000	10%					259 831 073	29%	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	290 454 000	41%									413 184 901	59%	703 638 901
Sum lavrisiko		1 329 787 327	38%	204 900 000	6%	201 500 000	6%	181 500 000	5%	450 000 000	13%	1 107 679 646	32%	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	640 306 000	45%	222 190 000	16%	82 900 000	6%	102 750 000	7%	95 000 000	7%	278 816 600	20%	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	46 425 000	49%	7 350 000	8%	7 500 000	8%	30 000 000	31%			4 400 000	5%	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	36 282 636	41%	6 631 289	7%	3 620 000	4%	1 150 000	1%	1 152 500	1%	39 814 708	45%	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	87 966 730	59%	500 000	0%							61 533 000	41%	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	49 212 895	41%	9 400 500	8%	5 995 000	5%	3 700 000	3%	23 395 000	19%	29 802 591	25%	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	56 931 000	58%	15 433 000	16%	484 229	0%	11 685 000	12%	10 597 730	11%	3 160 000	3%	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	203 873 571	68%	32 458 000	11%	6 905 000	2%	15 610 000	5%	5 225 000	2%	35 523 000	12%	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 491 000	76%									475 000	24%	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede sårkornfond	Tilskudd	3 700 000	100%											3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	5 352 025	25%	3 295 000	15%	1 450 000	7%	335 000	2%	8 209 000	38%	2 920 000	14%	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd					1 075 000	19%	1 075 000	19%	1 075 000	19%	2 362 000	42%	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	270 806 750	45%	106 519 000	18%	71 850 000	12%	32 750 000	5%			117 135 000	20%	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	311 114 628	55%	55 426 325	10%	25 128 580	4%	13 042 500	2%	13 039 300	2%	148 701 954	26%	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	110 572 224	55%	12 663 000	6%	10 150 000	5%	545 000	0%	6 288 000	3%	60 356 000	30%	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	300 000	11%							1 200 000	45%	1 170 000	44%	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	29 871 401	37%	4 786 500	6%	1 000 000	1%	8 700 000	11%	24 766 000	31%	11 365 076	14%	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	9 006 035	54%	3 150 000	19%	27 185	0%	1 025 000	6%	500 000	3%	2 880 187	17%	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	13 173 250	37%	364 000	1%	1 450 000	4%	385 535	1%	3 500 000	10%	17 059 970	47%	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	4 450 542	75%					400 000	7%	300 000	5%	807 750	14%	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	24 265 205	42%	10 148 900	18%	2 288 000	4%	4 063 000	7%	6 027 000	10%	10 609 250	18%	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	17 971 177	64%	1 935 000	7%	1 100 000	4%	299 500	1%			6 819 500	24%	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	18 409 000	42%	1 425 000	3%							23 689 000	54%	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	199 733 259	46%	4 059 875	1%	480 000	0%	415 000	0%	700 000	0%	226 260 946	52%	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	3 348 000	16%					1 700 000	8%	1 170 000	6%	14 587 500	70%	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	3 339 966	63%	150 000	3%							1 788 770	34%	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	596 035	45%	110 000	8%	27 185	2%			400 000	30%	200 160	15%	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingssprogram	Tilskudd	22 192 023	33%	18 524 124	27%	1 500 000	2%	950 000	1%	21 900 000	32%	2 350 000	3%	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd	352 000	9%									3 695 731	91%	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån	21 000 000	79%	5 500 000	21%									26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		2 192 042 352	49%	522 019 513	12%	224 930 179	5%	230 580 535	5%	224 444 530	5%	1 108 283 693	25%	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti	3 500 000	1%	52 500 000	18%	240 000 000	81%							296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for ort arb.g.avg.	Tilskudd	85 071 912	70%	7 698 701	6%	9 181 409	8%	4 894 857	4%	9 619 968	8%	4 227 400	4%	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd									1 800 000	100%			1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	436 762 860	47%	9 700 000	1%							476 454 467	52%	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	13 936 500	13%	1 344 750	1%	8 965 000	9%	8 476 000	8%	28 059 032	27%	44 584 200	42%	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	106 023 766	29%	31 177 418	9%	47 759 000	13%	30 673 340	8%	48 118 293	13%	99 727 475	27%	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	50 000	1%	275 000	6%					3 000 000	61%	1 628 000	33%	4 953 000
Sum andre virkemidler		645 345 038	36%	102 695 869	6%	305 905 409	17%	44 044 197	2%	90 597 293	5%	626 621 542	35%	1 815 209 347
Sum totalt		4 167 174 717	43%	829 615 382	8%	732 335 588	7%	456 124 732	5%	765 041 823	8%	2 842 584 881	29%	9 792 877 122

Kundetype

Budsjettpost	Virkemiddel	Etablerer		Ung bedrift		SMB med vekstambisjoner og -potensial	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	104 287 000	6 %	164 375 000	9 %	299 627 783	16 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	21 193 500	2 %	119 265 387	13 %	209 670 239	23 %
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	48 686 000	7 %	52 649 000	7 %	56 810 000	8 %
Sum lavrisiko		174 166 500	5 %	336 289 387	10 %	566 108 022	16 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	61 585 000	4 %	162 411 600	11 %	615 160 000	43 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	3 750 000	4 %	2 000 000	2 %	47 475 000	50 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	1 870 000	2 %	1 170 970	1 %	14 483 465	16 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	116 203 730	77 %	10 851 000	7 %	16 165 000	11 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	1 613 195	1 %	275 000	0 %	9 558 640	8 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	2 888 000	3 %	6 616 000	7 %	60 324 229	61 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	28 650 181	10 %	42 571 500	14 %	177 857 890	59 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			475 000	24 %	595 000	30 %
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd	3 700 000	100 %				
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	885 000	4 %	350 025	2 %	6 832 000	32 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd						
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	43 765 000	7 %	43 790 000	7 %	309 196 000	52 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	143 266 932	25 %	44 917 807	8 %	195 403 435	34 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	35 430 250	18 %	3 008 800	2 %	21 352 159	11 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					300 000	11 %
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	5 109 300	6 %	7 547 886	9 %	22 529 926	28 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			12 400	0 %		
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	5 329 000	15 %	4 413 500	12 %	3 136 670	9 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			1 622 042	27 %	900 000	15 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	1 591 500	3 %	3 513 000	6 %	17 235 355	30 %
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	5 801 000	21 %	1 697 000	6 %	6 940 397	25 %
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	4 892 000	11 %	3 250 000	7 %	3 100 000	7 %
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	46 151 496	11 %	44 354 382	10 %	30 644 000	7 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	495 000	2 %	550 000	3 %	447 500	2 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	123 000	2 %	75 000	1 %	207 000	4 %
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			12 400	1 %		
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	6 530 000	10 %	500 000	1 %	10 759 454	16 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd						
350-FKD 2415.50 Likviditetsslå fiskerinæringen	Risikolån					21 000 000	79 %
Sum risikolån, tilskudd og programmer		519 629 584	12 %	385 985 312	9 %	1 591 603 120	35 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			1 000 000	0 %		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	2 286 000	2 %	26 120 000	22 %	29 752 957	25 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	40 285 360	4 %	77 089 000	8 %	63 120 000	7 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			11 410 000	11 %	24 776 000	24 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd					113 208 390	31 %
Diverse tilskudd	Tilskudd					50 000	1 %
Sum andre virkemidler		42 571 360	2 %	115 619 000	6 %	230 907 347	13 %
Sum totalt		736 367 444	8 %	837 893 699	9 %	2 388 618 489	24 %

Kundetype

Budsjettpost	Virkemiddel	Knoppskyting/ spinn-off/ reetablering etter konkurs		Annet		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	55 850 000	3 %	1 242 248 889	67 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			555 210 274	61 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål			545 493 901	78 %	703 638 901
Sum lavrisiko		55 850 000	2 %	2 342 953 064	67 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	79 356 000	6 %	503 450 000	35 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	5 150 000	5 %	37 300 000	39 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd			71 126 698	80 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	5 550 000	4 %	1 230 000	1 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.			110 059 151	91 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	1 200 000	1 %	27 262 730	28 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	2 235 000	1 %	48 280 000	16 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			896 000	46 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktstrettede såkornfond	Tilskudd					3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	800 000	4 %	12 694 000	59 %	21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	14 485 000	2 %	187 824 750	31 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	15 368 955	3 %	167 496 158	30 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	300 000	0 %	140 483 015	70 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 370 000	89 %	2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			45 301 865	56 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			16 576 007	100 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergi programmet	Tilskudd			23 053 585	64 %	35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd			3 436 250	58 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			35 061 500	61 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd			13 686 780	49 %	28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			32 281 000	74 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	300 000	0 %	310 199 202	72 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			19 313 000	93 %	20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd			4 873 736	92 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			1 320 980	99 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	1 762 000	3 %	47 864 693	71 %	67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			4 047 731	100 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslå fiskerinæringen	Risikolån			5 500 000	21 %	26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		126 506 955	3 %	1 878 575 831	42 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			295 000 000	100 %	296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd			62 535 290	52 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd			1 800 000	100 %	1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte			742 422 967	80 %	922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			69 179 482	66 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			250 270 901	69 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd			4 903 000	99 %	4 953 000
Sum andre virkemidler				1 426 111 640	79 %	1 815 209 347
Sum totalt		182 356 955	2 %	5 647 640 535	58 %	9 792 877 122

Kjennetegn

Budsjettpost	Virkemiddel	Kvinnerettet		Design		Internasjonalisering		Miljørettet	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	654 660 783	35%	30 300 000	2%	838 495 000	45%	477 955 000	26%
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	38 730 625	4%			102 000 000	11%	189 744 025	21%
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	305 042 500	43%	6 420 000	1%	3 736 000	1%	15 776 200	2%
Sum lavrisiko		998 433 908	29%	36 720 000	1%	944 231 000	27%	683 475 225	20%
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	444 720 000	31%	41 316 600	3%	1 035 251 600	73%	202 846 600	14%
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	10 100 000	11%	2 150 000	2%	70 525 000	74%	13 000 000	14%
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	39 818 692	45%	6 707 000	8%	53 073 477	60%	31 387 857	35%
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	25 493 200	17%	15 341 000	10%	104 604 730	70%	19 542 700	13%
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	48 208 060	40%	5 314 695	4%	78 279 755	64%	14 370 000	12%
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	20 076 229	20%	4 100 000	4%	55 144 229	56%	11 517 000	12%
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	58 617 000	20%	14 585 140	5%	221 799 821	74%	56 261 581	19%
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd					1 966 000	100%	475 000	24%
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	899 000	4%	5 725 000	27%	18 976 025	88%	5 965 025	28%
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	183 113 000	31%	54 697 000	9%	318 415 000	53%	103 436 000	17%
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	180 069 417	32%	80 967 052	14%	299 540 610	53%	99 118 693	17%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	76 250 500	38%	19 006 250	9%	95 845 947	48%	35 522 000	18%
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	1 520 000	57%			320 000	12%		
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	24 998 086	31%	7 399 000	9%	6 866 500	9%	624 500	1%
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	2 237 362	13%	200 000	1%	1 160 000	7%	1 400 000	8%
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	1 701 500	5%	30 000	0%	40 000	0%	31 938 220	89%
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	57 750	1%			2 935 042	49%		
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	7 174 500	12%	7 198 375	13%	5 898 250	10%	17 957 250	31%
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	2 681 500	10%	260 000	1%	620 000	2%	25 466 177	91%
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	18 631 000	43%	1 000 000	2%			692 000	2%
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	181 430 124	42%	3 506 500	1%	11 610 050	3%	31 973 500	7%
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	1 605 000	8%			897 500	4%	175 000	1%
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	3 727 770	71%	1 507 000	29%	1 408 831	27%	2 502 770	47%
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	197 335	15%						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	19 164 000	28%	10 150 000	15%	54 409 192	81%	2 174 630	3%
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån	1 800 000	7%			3 700 000	14%		
Sum risikolån, tilskudd og programmer		1 354 291 025	30%	281 160 612	6%	2 443 287 559	54%	708 346 503	16%
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					293 500 000	99%		
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	47 212 000	39%	4 638 113	4%	44 507 400	37%	20 966 019	17%
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	382 112 300	41%	4 850 000	1%	13 408 000	1%	58 722 000	6%
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	9 615 582	9%			78 589 032	75%	84 258 400	80%
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	65 054 808	18%	65 200 000	18%	297 489 148	82%	126 361 675	35%
Diverse tilskudd	Tilskudd	128 000	3%	50 000	1%	3 150 000	64%		
Sum andre virkemidler		504 122 690	28%	74 738 113	4%	730 643 580	40%	290 308 094	16%
Sum totalt		2 856 847 623	29%	392 618 725	4%	4 118 162 139	42%	1 682 129 822	17%

Kjennetegn

Budsjettpost	Virkemiddel	Unge 18-35		FOU-basert		Kultur og opplevelse		Sum	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	24 902 000	1%	211 700 000	11%	29 422 000	2%	1 866 388 672	
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	184 499 174	20%	84 700 000	9%	2 800 000	0%	905 339 400	
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	133 621 000	19%			12 232 000	2%	703 638 901	
Sum lavrisiko		343 022 174	10%	296 400 000	9%	44 454 000	1%	3 475 366 973	
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	16 075 000	1%	230 386 600	16%	17 825 000	1%	1 421 962 600	
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	1 150 000	1%	12 750 000	13%	750 000	1%	95 675 000	
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	20 689 417	23%	25 987 076	29%	5 607 667	6%	88 651 133	
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	11 184 530	7%	24 390 000	16%	5 100 000	3%	149 999 730	
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	1 388 000	1%	35 877 000	30%	4 121 320	3%	121 505 986	
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	2 300 000	2%	45 452 000	46%			98 290 959	
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	5 595 000	2%	143 870 821	48%			299 594 571	
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			475 000	24%			1 966 000	
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd							3 700 000	
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			7 840 025	36%			21 561 025	
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd							5 587 000	
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	6 647 000	1%	37 790 000	6%	23 553 000	4%	599 060 750	
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	55 280 518	10%	96 817 089	17%	99 067 176	17%	566 453 287	
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	13 411 940	7%	63 958 875	32%	24 601 251	12%	200 574 224	
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark	320 000	12%					2 670 000	
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	2 198 600	3%	8 729 750	11%	17 109 200	21%	80 488 977	
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	437 800	3%	6 040 000	36%			16 588 407	
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	519 000	1%	30 000	0%			35 932 755	
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	300 000	5%	1 735 500	29%	750 000	13%	5 958 292	
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	2 498 250	4%	8 383 750	15%	500 000	1%	57 401 355	
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	825 000	3%	200 000	1%			28 125 177	
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	10 950 000	25%	1 000 000	2%	500 000	1%	43 523 000	
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	94 358 629	22%	1 762 000	0%	22 286 375	5%	431 649 080	
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd			700 000	3%	3 527 500	17%	20 805 500	
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	1 214 200	23%	50 000	1%	736 831	14%	5 278 736	
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	437 800	33%					1 333 380	
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	600 000	1%	16 144 500	24%	1 304 000	2%	67 416 147	
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd							4 047 731	
350-FKD 2415.50 Likviditetstilskudd fiskerinæringen	Risikolån							26 500 000	
Sum risikolån, tilskudd og programmer		248 380 684	6%	770 369 986	17%	227 339 320	5%	4 502 300 802	
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti							296 000 000	
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	1 120 850	1%	23 948 401	20%	4 545 750	4%	120 694 247	
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd							1 800 000	
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	196 177 300	21%	1 000 000	0%	17 301 000	2%	922 917 327	
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd			4 412 850	4%	7 057 900	7%	105 365 482	
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd			74 038 675	20%			363 479 291	
Diverse tilskudd	Tilskudd							4 953 000	
Sum andre virkemidler		197 298 150	11%	103 399 926	6%	28 904 650	2%	1 815 209 347	
Sum totalt		788 701 008	8%	1 170 169 912	12%	300 697 970	3%	9 792 877 122	

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-001 Energi og miljø		S-002 Helse		S-003 IKT		S-004 Kultur og opplevelse	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	322 830 000	17 %	56 300 000	3 %			8 000 000	0 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål								
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	1 700 000	0 %					7 677 000	1 %
Sum lavrisiko		324 530 000	9 %	56 300 000	2 %			15 677 000	0 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	172 335 000	12 %	100 075 000	7 %	119 175 000	8 %	13 125 000	1 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	500 000	1 %	7 575 000	8 %	1 650 000	2 %	925 000	1 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	8 965 321	10 %	2 205 000	2 %	8 225 667	9 %	6 235 000	7 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	20 879 700	14 %	13 306 000	9 %	49 365 030	33 %	9 590 000	6 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	4 580 000	4 %	17 832 500	15 %	18 036 091	15 %	950 000	1 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU	7 832 000	8 %	37 265 959	38 %	28 190 000	29 %		
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	47 474 581	16 %	46 217 600	15 %	106 185 750	35 %	573 000	0 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd	1 070 000	54 %	596 000	30 %				
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd	2 050 025	10 %						
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	21 140 000	4 %	17 500 000	3 %	2 550 000	0 %	8 455 000	1 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	58 039 513	10 %	15 999 132	3 %	45 486 298	8 %	43 899 058	8 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	14 159 000	7 %	1 350 000	1 %	17 235 250	9 %	17 203 880	9 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark								
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd			495 000	1 %			4 082 700	5 %
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt								
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	28 834 215	80 %					30 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	400 000	7 %					57 750	1 %
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	5 581 750	10 %						
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	21 652 177	77 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån								
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	547 380	0 %			85 000	0 %	9 208 000	2 %
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd							305 000	1 %
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd								
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd								
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd			500 000	1 %			170 000	0 %
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd								
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån								
Sum risikolån, tilskudd og programmer		416 040 662	9 %	260 917 191	6 %	396 184 086	9 %	114 809 388	3 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti								
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	13 551 143	11 %	35 573 750	29 %	14 806 158	12 %	2 930 000	2 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd								
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	4 500 000	0 %					10 055 000	1 %
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	81 992 700	78 %					3 512 650	3 %
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	146 073 265	40 %	118 659 518	33 %	6 520 000	2 %		
Diverse tilskudd	Tilskudd					50 000	1 %		
Sum andre virkemidler		246 117 108	14 %	154 233 268	8 %	21 376 158	1 %	16 497 650	1 %
Sum totalt		986 687 770	10 %	471 450 459	5 %	417 560 244	4 %	146 984 038	2 %

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-005 Landbruk		S-006 Marin		S-007 Maritim		S-008 Olje og gass	
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv	Andel
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	98 507 000	5 %	605 100 000	32 %	131 430 000	7 %	138 250 000	7 %
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål			816 859 400	90 %	7 680 000	1 %		
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	677 618 901	96 %						
Sum lavrisiko		776 125 901	22 %	1 421 959 400	41 %	139 110 000	4 %	138 250 000	4 %
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	39 300 000	3 %	342 370 000	24 %	97 536 600	7 %	181 350 000	13 %
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	7 550 000	8 %	22 300 000	23 %	2 625 000	3 %	7 900 000	8 %
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	2 444 000	3 %	1 306 500	1 %	8 915 716	10 %	2 887 614	3 %
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	5 550 000	4 %	7 450 000	5 %	3 500 000	2 %	11 715 000	8 %
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	7 698 000	6 %	3 277 500	3 %	942 000	1 %	13 126 695	11 %
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU							2 000 000	2 %
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	1 250 640	0 %	23 699 000	8 %	5 489 000	2 %	34 885 000	12 %
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd								
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd								
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd			1 100 000	5 %	18 362 000	85 %	49 000	0 %
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd								
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	15 988 000	3 %	317 704 000	53 %	12 758 000	2 %	23 500 000	4 %
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	17 807 380	3 %	75 489 641	13 %	24 364 618	4 %	24 710 250	4 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	915 659	0 %	8 600 000	4 %	10 150 000	5 %	10 400 000	5 %
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark			2 670 000	100 %				
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	73 330 391	91 %	497 500	1 %				
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt	16 034 607	97 %						
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd	7 038 540	20 %					30 000	0 %
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	2 917 542	49 %						
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd	42 366 105	74 %			496 000	1 %		
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd	6 473 000	23 %						
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån	42 873 000	99 %						
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	407 244 700	94 %			340 000	0 %		
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	3 457 500	17 %						
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	5 077 736	96 %						
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd	1 279 580	96 %						
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	1 044 000	2 %	65 362 147	97 %				
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			3 399 731	84 %				
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån			26 500 000	100 %				
Sum risikolån, tilskudd og programmer		707 640 380	16 %	901 726 019	20 %	185 478 934	4 %	312 553 559	7 %
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti			296 000 000	100 %				
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	2 889 887	2 %	3 548 200	3 %	4 006 200	3 %	16 424 000	14 %
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd	1 800 000	100 %						
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	894 811 860	97 %						
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	1 768 550	2 %						
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	21 463 025	6 %			32 600 000	9 %	3 529 366	1 %
Diverse tilskudd	Tilskudd			150 000	3 %				
Sum andre virkemidler		922 733 322	51 %	299 698 200	17 %	36 606 200	2 %	19 953 366	1 %
Sum totalt		2 406 499 603	25 %	2 623 383 619	27 %	361 195 134	4 %	470 756 925	5 %

Satsing

Budsjettpost	Virkemiddel	S-009 Reiseliv		S-999 Ikke satsingsområde		Sum
		Netto innv	Andel	Netto innv	Andel	Netto innv
010-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Ordinære	60 737 783	3 %	445 233 889	24 %	1 866 388 672
020-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Fiskeriformål	800 000	0 %	80 000 000	9 %	905 339 400
030-NHD 2421.90 Lavrisikolån	Landbruksformål	9 986 000	1 %	6 657 000	1 %	703 638 901
Sum lavrisiko		71 523 783	2 %	531 890 889	15 %	3 475 366 973
050-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Risikolån	22 500 000	2 %	334 196 000	24 %	1 421 962 600
060-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Garanti	2 800 000	3 %	41 850 000	44 %	95 675 000
070-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Tilskudd	3 600 648	4 %	43 865 667	49 %	88 651 133
071-NHD 2421.50 Innovasjon prosjekter	Landsdekkende etablererstipend	600 000	0 %	28 044 000	19 %	149 999 730
110-NHD 2421.71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer	Tilskudd program.	19 224 140	16 %	35 839 060	29 %	121 505 986
120-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	OFU			23 003 000	23 %	98 290 959
130-NHD 2421.72 Forsknings-/utviklingskontrakter	IFU	420 000	0 %	33 400 000	11 %	299 594 571
140-NHD 2421.53 Svensk-norsk næringslivssamarbeid	Tilskudd			300 000	15 %	1 966 000
141-NHD 2421.78 Adm. støtte for distriktsrettede såkornfond	Tilskudd			3 700 000	100 %	3 700 000
141-NHD 2421.79 Maritim utvikling	Tilskudd					21 561 025
142-NHD 2421.73 Tilskudd til kraftintensiv industri	Tilskudd			5 587 000	100 %	5 587 000
150-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Risikolån	41 408 000	7 %	138 057 750	23 %	599 060 750
160-KRD 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	Tilskudd	115 182 512	20 %	145 474 885	26 %	566 453 287
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tilskudd	23 847 971	12 %	96 712 464	48 %	200 574 224
190-KRD 552.72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	Tiltak Finnmark					2 670 000
200-LMD 1150.50 VSP mat	Tilskudd	2 032 000	3 %	51 386	0 %	80 488 977
210-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd sentralt			553 800	3 %	16 588 407
230-LMD 1150.50 Bioenergiprogrammet	Tilskudd					35 932 755
250-LMD 1149.50 Innlandet 2010	Tilskudd	750 000	13 %	1 833 000	31 %	5 958 292
270-LMD 1149.71 Trebasert innovasjonsprogram	Tilskudd			8 957 500	16 %	57 401 355
271-LMD 1149.71 Skog, klima- og energitiltak	Tilskudd					28 125 177
280-LMD 1150.50 BU-midler	Risikolån			650 000	1 %	43 523 000
290-LMD 1150.50 BU-midler	Tilskudd fylkesvis	12 065 500	3 %	2 158 500	1 %	431 649 080
305-LMD 1150.50 Utviklingsprogram for grønt reiseliv	Tilskudd	17 043 000	82 %			20 805 500
310-LMD 1151.51 VSP rein	Tilskudd	48 000	1 %	153 000	3 %	5 278 736
320-LMD 1151.51 Konfl. forebyggende tilt. rein	Tilskudd			53 800	4 %	1 333 380
330-FKD 2415.75 Marint verdiskapingsprogram	Tilskudd	340 000	1 %			67 416 147
340-FKD 1050.76 Tilsk. strukt.tilt. kap.tilpasn.	Tilskudd			648 000	16 %	4 047 731
350-FKD 2415.50 Likviditetsslån fiskerinæringen	Risikolån					26 500 000
Sum risikolån, tilskudd og programmer		261 861 771	6 %	945 088 812	21 %	4 502 300 802
351-FKD 2415.50 Garantier til fiskerinæringa	Garanti					296 000 000
400-KRD 551.61 Kompens. for okt arb.g.avg.	Tilskudd	7 098 500	6 %	19 866 409	16 %	120 694 247
410-LMD 1150.50 Administrasjon under LUF	Tilskudd					1 800 000
420-LMD 1150.50 BU-midler	Lånebeløp for rentestøtte	13 550 467	1 %			922 917 327
430-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Bulgaria	Tilskudd	8 353 750	8 %	9 737 832	9 %	105 365 482
440-UD 116.74 Samarbeidsprogram med Romania	Tilskudd	2 567 250	1 %	32 066 868	9 %	363 479 291
Diverse tilskudd	Tilskudd	1 753 000	35 %	3 000 000	61 %	4 953 000
Sum andre virkemidler		33 322 967	2 %	64 671 109	4 %	1 815 209 347
Sum totalt		366 708 521	4 %	1 541 650 810	16 %	9 792 877 122

Finansieringsandeler - Distriktsrettet lån og tilskudd - fordelt etter distriktspolitisk virkeområde*

Distriktsrettet risikolån			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	24,92 %	11,69 %	7
II	54,00 %	9,45 %	2
III	38,60 %	21,39 %	80
IV	38,20 %	16,65 %	120
Sum	38,06 %	17,62 %	209

Investeringsstilskudd			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
III	14,42 %	10,85 %	47
IV	19,13 %	13,97 %	183
Sum	18,17 %	13,20 %	230

Bedriftsutviklingsstilskudd			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	32,85 %	14,74 %	58
II	44,28 %	26,14 %	5
III	36,91 %	21,27 %	324
IV	39,20 %	23,56 %	419
Uspes.	38,38 %	15,09 %	115
Sum	37,92 %	21,07 %	921

Nasjonale tiltak for regional utvikling ekskl. inkubatoretabl., regional omstilling og tiltak i Finnmark, post 72			
Virkeområde	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
I	42,53 %	17,15 %	22
II	50,00 %	50,00 %	1
III	34,78 %	17,36 %	18
IV	45,78 %	28,91 %	30
Uspes.	52,87 %	36,17 %	74
Sum	47,57 %	27,99 %	145

* Av tabellen fremkommer det at distriktsrettede virkemidler også er benyttet i virkemiddelzone I og II, noe som normalt ikke skal skje. I oppdragsbrevene fra noen fylkeskommuner er det imidlertid gitt adgang til å gjøre dette. Etterkontroll av øvrige tilsagn som er registrert i zone I og II, viser at dette er prosjekter som kunne ha blitt registrert som kommunenøytrale. Prosjektene omfatter aktiviteter i større geografiske områder, men prosjekteier og støttemottaker har forretningsadresse i zone I eller II."

Finansieringsandeler - Landsdekkende lån og tilskudd

investeringer			
Virkemiddel	Gjennomsnittlig andel	Total andel	Antall saker
Lavrisikolån	48,81 %	34,62 %	188
GFL-flåte	70,84 %	33,97 %	187
Landbrukslån	69,24 %	65,93 %	445
Landsdekkende innovasjonslån	42,36 %	18,55 %	272
Utviklingstilskudd	37,16 %	9,40 %	246
Landsdekkende programmer	44,49 %	22,10 %	152
Offentlige forsknings- og utviklingskontrakter	35,15 %	21,24 %	64
Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter	34,08 %	23,78 %	218

Risikolånene - akkumulert tapsprosent etter årgang

Beløp i 1000 kr	Distriktrettet risikolån				Landsdekkende risikolån			
	Utbetalt beløp	Tap beløp	Tap %	Netto utlån pr 31.12.2009 *)	Utbetalt beløp	Tap beløp	Tap %	Netto utlån pr 31.12.2009 *)
Tilsagnsår								
1991	571 146	60 023	10,5 %	5 171	201 079	65 748	32,7 %	43
1992	711 555	102 416	14,4 %	2 031	371 413	83 036	22,4 %	-
1993	315 024	29 038	9,2 %	706	281 765	94 206	33,4 %	-
1994	286 857	64 434	22,5 %	1 066	236 585	42 265	17,9 %	1 433
1995	330 469	102 300	31,0 %	1 854	236 267	65 230	27,6 %	1 389
1996	250 568	59 803	23,9 %	2 286	385 152	180 980	47,0 %	-
1997	407 537	136 639	33,5 %	14 872	234 319	75 497	32,2 %	1 779
1998	223 676	71 914	32,2 %	10 613	206 346	85 263	41,3 %	2 229
1999	377 608	97 526	25,8 %	28 481	143 866	71 537	49,7 %	1 815
2000	325 733	136 080	41,8 %	18 109	136 200	56 714	41,6 %	7 644
2001	338 336	99 434	29,4 %	38 683	190 846	86 181	45,2 %	12 857
2002	406 070	137 076	33,8 %	70 391	79 112	32 299	40,8 %	4 313
2003	252 745	56 300	22,3 %	31 708	83 077	27 462	33,1 %	14 704
2004	161 382	32 924	20,4 %	41 305	24 407	12 023	49,3 %	4 781
2005	154 842	18 022	11,6 %	70 130	70 456	14 675	20,8 %	20 383
2006	157 891	49 696	31,5 %	92 335	73 560	21 020	28,6 %	38 584
2007	147 978	29 506	19,9 %	124 663	93 493	23 749	25,4 %	63 952
2008	254 922	13 389	5,3 %	202 586	125 842	24 024	19,1 %	101 545
2009	308 539	32 680	10,6 %	314 950	829 787	22 982	2,8 %	798 156

*) Netto utlån pr årgang er inklusive lån som er sammenslått i løpet av året, og derfor har fått innvilgningsdato det året lånet blir sammenslått. Netto utlån er brutto utlån redusert med tapsavsetninger hovedstol.

Oversikt over endringer i 2. utgave av hovedrapport 2009

Side 104, 5.1 Oversikt og inndeling

Anslag av tilskuddselement for LMD er endret fra 746 mill. kroner til 858 mill. kroner.

Side 125, Kap 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

- Etablererstipend: tilsagn endret fra 126 mill. kroner til 116 mill. kroner.
- Bedriftsutviklingstilskudd: tilsagn endret fra 303 mill. kroner til 313 mill. kroner.

Side 172, vedlegg 2, MRS aktivitetsindikatorer

Tall for etablerere, og andel kvinner av etablerere, er korrigert.

- Innvilget beløp etablerere: endret fra 2.281.955.121 kroner til 736.367.444 kroner.
- Andel av totale tilsagn: endret fra 23 % til 8 %.
- Kvinneandeler av etablerere: endret fra 647.993.624 kroner til 265.103.849 kroner, og prosentandelen av etablerere endres fra 28 % til 36 %.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge tilbyr produkter og tjenester som skal bidra til å øke innovasjonen i næringslivet over hele landet, utvikle distriktene, og profilere norsk næringsliv og Norge som reisemål.

Med kontorer i alle fylker og i mer enn 30 land over hele verden er det lett å komme i kontakt med oss.

Våre medarbeidere har kunnskap om lokale og internasjonale forhold som skal bidra til at kundenes ideer blir forretningssuksesser.

Innovasjon Norge

Postboks 448 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon: 22 00 25 00, Faks: 22 00 25 01
post@innovasjon norge.no
www.innovasjon norge.no

Vi gir lokale ideer globale muligheter

Innovasjon Noreg

Akersgata 13
Postboks 448 Sentrum
0104 Oslo
T: 22 00 25 00 F: 22 00 25 01
post@innovasjon norge.no
www.innovasjon norge.no

09 **VIKTIGE
RESULTAT**

2009

Design og layout: Creuna
Foto: Bjørn Jørgensen/Samfoto
Nancy Bundt/Innovation Norway
Robert Engels
Opplag: 10 000
Juni 2010
Trykk: RK Grafisk

10 000

kundeprojekt

9,8 milliardar
til norsk
næringsliv

Rådgjeving
verd
235 mill. kr

Gunn Ovesen, adm. direktør:

Kvar vår gjer vi opp status og tel stort og smått. I 2009 brukte Innovasjon Noreg 9,8 milliardar kroner på å gjere norsk næringsliv betre. Vi hjelpte små og store bedrifter gjennom finanskrisa. Det sikra arbeidsplassar og bidrog til innovasjon og internasjonalisering.

Folk flest assosierer Innovasjon Noreg med finansiering og støtteordningar. Vi jobbar mykje med dette òg. Men vi er mykje meir enn pengar.

Meir til næringslivet

Nettopp i fjor hadde vi sterkt fokus på pengar, eller snarare mangelen på pengar. Finansmarknaden fungerte ikkje, bedriftene hadde låg eigenkapital og bankane var svært varsame med å gje lån. Innovasjon Noreg fekk ekstra midlar for å dempe fallet i norsk økonomi. Totalt styrkte vi næringslivet med 9,8 milliardar, 4,6 milliardar meir enn i 2008 på grunn av tiltakspakka. Eg er kjempeglad for at ei evaluering av korleis vi handterte denne ekstra-bevilgninga får toppkarakter av Menon Business Economics.

Gode råd verd

235 millionar

Målet vårt er å gjere norsk næringsliv betre, både her heime og i utlandet. Vi vil gje kundane større kunnskap om nye marknader, og hjelpe dei med å konkretisere og bruke denne innsikta. Samstundes må vi få denne lærdommen inn i bedriftene sine utviklings- og innovasjonsprosessar. Omrekna til kroner, har kontora våre i utlandet levert rådgjevings-timar verd 235 millionar.

Faren over?

Noreg klarte seg relativt bra gjennom finanskrisa, men mykje tyder på at faren langt frå er over. Der det tidlegare var privat- og bedrifts-marknaden som fekk svi, går det no hardt ut over

nasjonaløkonomien i nokre land. Noreg har mykje sparepengar, men vi må likevel vere på vakt. Dersom vi ikkje får selt det vi produserer, tener ikkje bedriftene pengar, og vi kan kome til å oppleve ein ny finansiell nedtur.

Vil du vite meir?

På dei neste sidene får du vite litt. Vil du vite alt, ligg årsrapporten vår på:

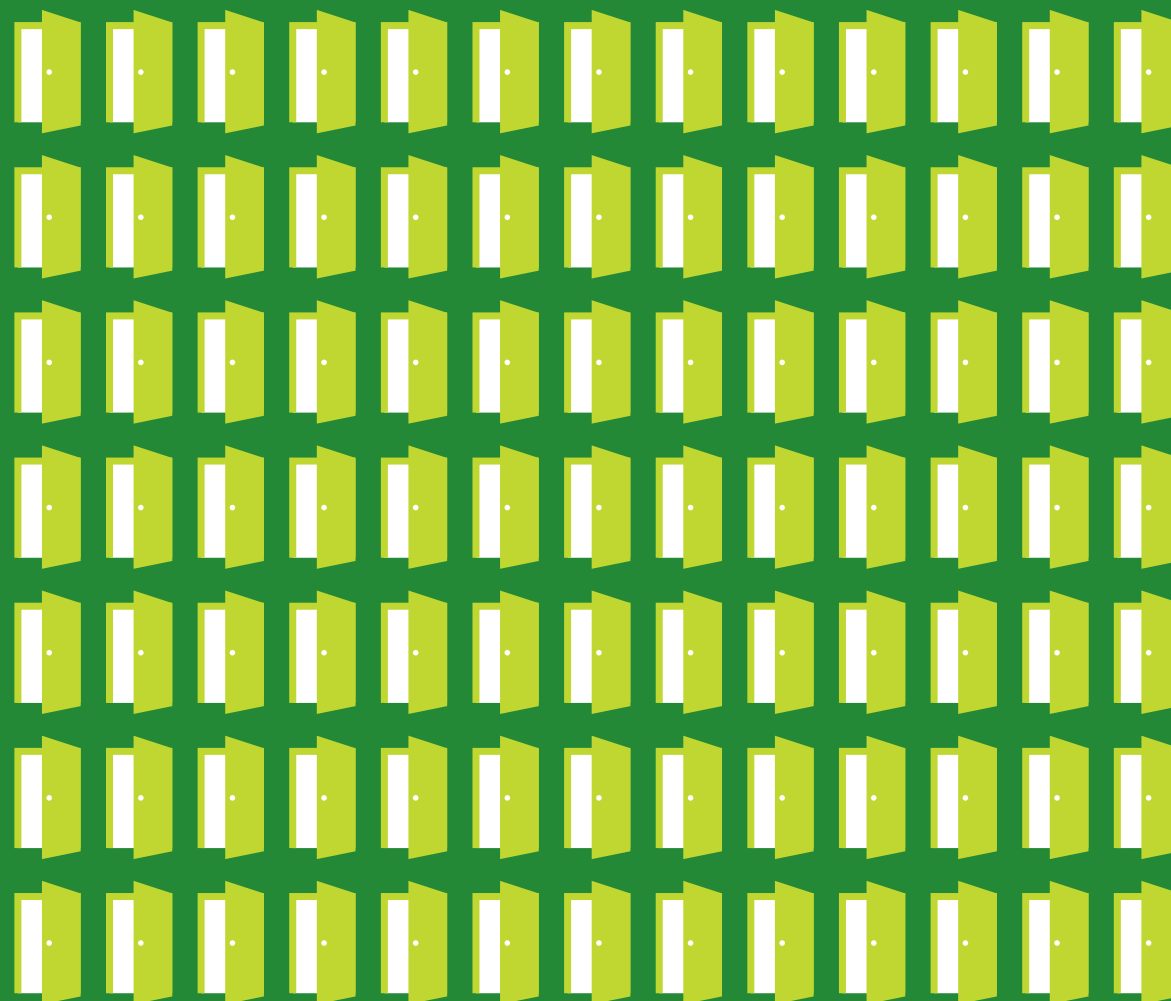
www.innovasjonnorge.no/arsrapport

Éin tilsett

Innovasjon Noreg har om lag 800 tilsette. Dei fordeler seg på eitt hovudkontor i Oslo, kontor i alle fylka i landet og kontor i over 35 andre land. Våre tilsette samarbeider på tvers av landegrensar, språk og sektorar under mottoet «frå Bodø til Beijing.»

opnar tusenvis av dører

Bedrifter som tek kontakt med sitt næraste Innovasjon Noreg-kontor skal oppleve oss som ein døropnar. Hos oss får alle éin kontaktperson som kjenner tenestene våre og dei mange samarbeidspartnarane våre, til dømes Forskningsrådet, SIVA, Norsk Designråd, Eksportutvalet for fisk eller INTSOK.

9,8

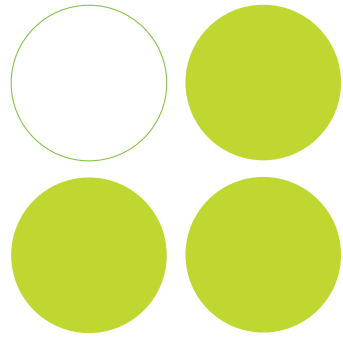
mrd. kr i finansiering

Vi fordelte 9,8 milliardar kroner i 2009, 4,6 milliardar meir enn i 2008 på grunn av tiltakspakka. Pengane førte til innovasjon og internasjonalisering.

6 mrd. kr
i lån og
garantiar

2,9 mrd. kr
i tilskot

975 000
timer
brukt på
kundar

Tre av fire kroner til innovasjonsprosjekt

Norske bedrifter er innovative i heile verdikjeda. Over femti prosent av innovasjonane i 2009 var i form av nye eller betra produkt eller tenester, medan 32 prosent av innovasjonane var i form av nye eller betra prosessar.

Dei mest innovative sektorane var helse og IKT, med ei innovasjonsgrad på heile 98 prosent, og energi og miljø med ei innovasjonsgrad på 95 prosent.

Kva er innovasjon? Innovasjon er ei ny vare, ei ny teneste, ein ny produksjonsprosess eller ei ny organisasjonsform som er lansert i marknaden eller teken i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdiar. Innovasjon kan òg vere å bruke noko, eller gjere noko, på ein ny måte.

51%
nye eller betra
produkt

32%
nye eller betra
prosessar

150

mill.
kr

i etablerarstipend

Det landsdekkjande etablerarstipendet var ein populær del av tiltakspakken frå Nærings- og handelsdepartementet. Innovasjon Noreg fekk inn søknader om 340 millionar kroner, og fekk fordelt dei øyremerkte 150 millionane i løpet av knappe seks månader. Åttiåtte prosent av prosjekta som fekk stipend har høg internasjonal nyheitsgrad. Kvart femte stipend gjekk til ein kvinneleg gründer.

223 gründerar fekk støtte til å utvikle gode idear

Stipenda har mellom anna resultert i ein tung motorsykel som går på batteri, eit førarlaust fly og nytt liv til Askeladd-båtane.

For første gong er Noreg betre enn USA når det gjeld gründerverksemd. Samanlikna med landet sine handelspartnarar har Noreg no ein større del av folket involvert i ein tidleg fase av entreprenørskap enn Danmark, Tyskland og Finland. Det viser Global Entrepreneurship Monitor 2009.

Sidan 1989 har den vanlege ordninga med etablererstipend eksistert. I 2009 vart det fordelt 116 millionar kroner til 602 bedrifter eller enkeltpersonar gjennom denne ordninga.

1 000

internasjonale
kundeprosjekt

Internasjonalisering er integrert i alle satsingane, programma og tenestene våre. Internasjonaliseringa startar her heime og er ein naturleg del av den første dialogen mellom Innovasjon Noreg og kunden.

I 2009 gjekk 4,1 milliardar kroner til internasjonalt retta prosjekt. Dette er 42 prosent av alt vi finansierte.

Kontora våre i utlandet fekk 25 000 førespurnader, og leverte gode råd til ein verdi av 235 millionar kroner. Dei handterte 1 000 kundeprosjekt innan internasjonal rådgjeving, nettverk og heimhenting av kunnskap om moglegheiter i dei ulike marknadane.

Meir enn pengar

Innovasjon Noreg vert ofte berre assosiert med pengar. Tenestene vi yter til norsk næringsliv femner om langt meir enn det.

Profilering

Tiltak for å gjere Noreg og norsk næringsliv synleg i Noreg og utlandet.

24 internasjonale fagmesser.

Kompetanse

Tilbod til næringslivet som skal betre kompetansen innan strategiutvikling, til dømes FRAM-programmet og leiarentor.

328 deltakarar på FRAM-prosjekt frå 184 bedrifter.

Rådgjeving

Dialog med bedrifter, nettverk eller klyngjer om strategiske val for å auke konkurransevna, til dømes designprogrammet og internasjonal marknadsrådgjeving.

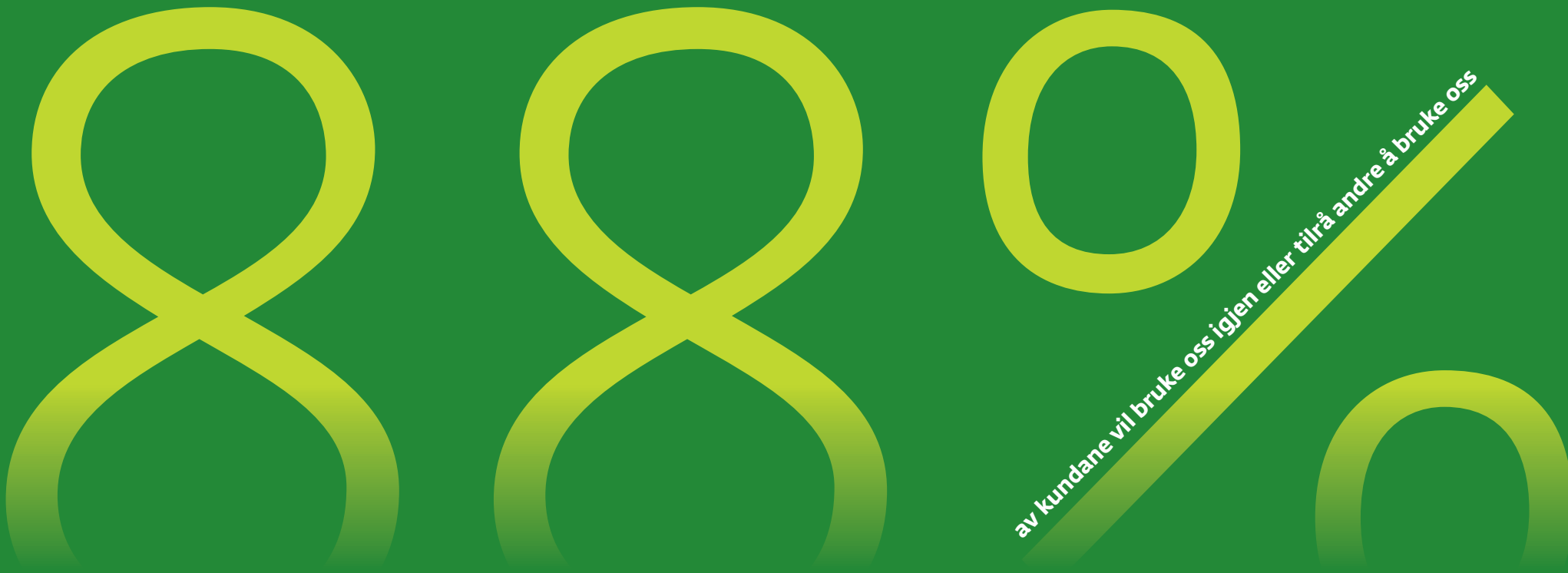
150 bedrifter fekk rådgjeving om design.

Nettverk

Hjelp til bedrifter og einskildpersonar med å styrkje nettverket og samarbeidsrelasjonane deira, til dømes gründergrupper og bedriftsnettverk.

47 nettverksprosjekt.

Service- og kunde-
effektundersøkingane
i 2009 viser at kundane
til Innovasjon Noreg er
godt nøgde med den
hjelpa dei får hos oss.

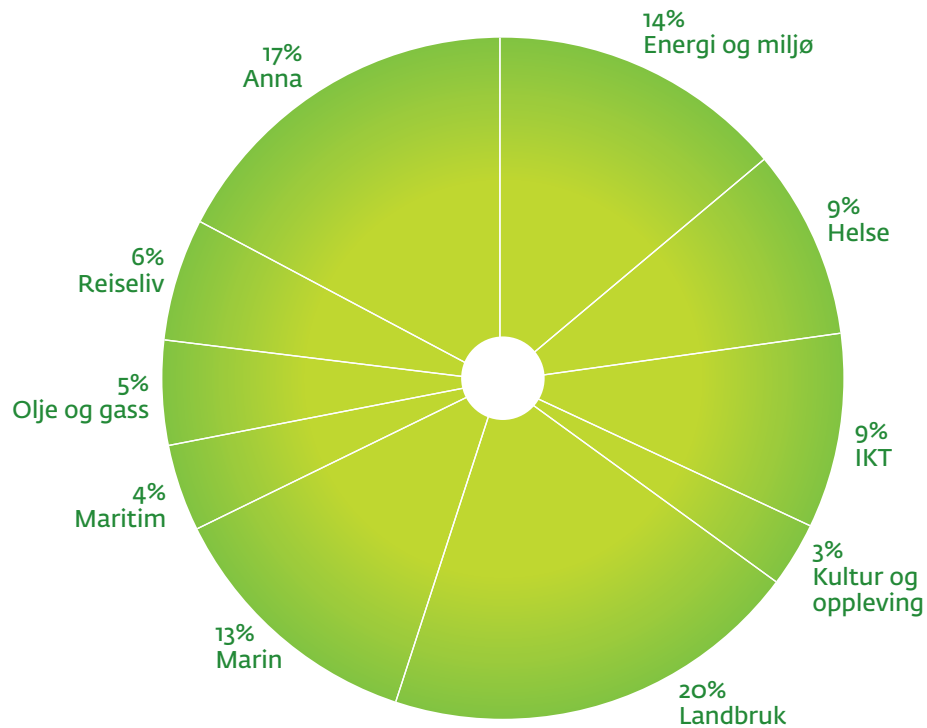
85 prosent av prosjekta
ville ikkje vorte
gjennomførde utan
Innovasjon Noreg.

88 prosent av kundane
vil bruke oss igjen eller
tilrå andre å bruke oss.

75 prosent er nøgde
med kvaliteten på
leveransen eller
avgjerda.

Vi var med på å skape
eller sikre mellom
6 000 og **9 000**
arbeidsplassar.

100%

Innovasjon Noreg arbeider innanfor ni prioriterte sektorar. Dette er område der samfunnet vil ha særleg store behov i framtida, og der vi ser at norsk næringsliv har naturlege føremoner. Figuren viser korleis pengane er fordelte på dei ulike sektorane.

innsats for norsk næringsliv

Vi er godt inne i 2010 når du les denne årsrapporten for fjoråret. Så kva gjer vi no? Ikkje så reint lite. Om vi skal trekkje fram berre éin ting, må det vere at vi jobbar for å få næringslivet til å forstå at det må bli betre på marknadsorientering og omdøme.

Til neste år ønskjer vi å satse endå meir på mellom anna miljøteknologi, landsdekkjande etablerarstipend og verifisering av ny teknologi frå helse- og miljøsektoren. Overordna arbeider vi med eitt mål for auget: Å gjere norsk næringsliv betre.

Vi gjev lokale idear globale moglegheiter.

ÅRSBERETNING INNOVASJON NORGE 2009

Styrets beretning 2009

Virksomhetens art

Formålet med Innovasjon Norges virksomhet er å fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet. Dette betyr at styret legger til grunn at Innovasjon Norge skal:

- bidra til økt innovasjon i næringslivet i hele landet
- bidra til økt internasjonalisering
- styrke profileringen av Norge og norsk næringsliv internasjonalt
- bidra til næringsutvikling basert på regionale forutsetninger

Innovasjon Norge har følgende ni prioriterte sektorer: energi og miljø, helse, IKT, kultur og opplevelse, landbruk, marin, maritim, olje og gass og reiseliv. Prioriteringene er gjort etter føringer og innspill fra eier og oppdragsgivere.

Innovasjon Norge ble etablert 1. januar 2004. Staten, ved Nærings- og handelsdepartementet er eier av Innovasjon Norge og samtidig den største bidragsyteren av offentlige bevilgninger til selskapet. Fra 1. januar 2010 eier fylkeskommunene 49 % av Innovasjon Norge, Staten ved Nærings- og handelsdepartementet vil eie 51 %.

Innovasjon Norge mottar bevilgninger fra Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Utenriksdepartementet, fylkeskommunene og andre offentlige aktører. Innovasjon Norge har også inntekter fra næringslivet. Lånevirksomheten finansieres av netto renteinntekter.

Selskapet er organisert som et særlovsselskap, hvor selskapets styre har et selvstendig ansvar for virksomheten og resultatene som oppnås. Innovasjon Norge består av tre hoveddeler: utlånsvirksomheten, prosjekt- og tilskuddsvirksomheten og fondsvirksomheten. Innovasjon Norge er også morselskap til investeringsselskapet Investinor AS.

Investinor AS er et 100 prosent eiet datterselskap under Innovasjon Norge. Selskapet ble stiftet i februar 2008 med en egenkapital på 2,2 milliarder kroner. Selskapet har kontor i Trondheim. Formålet med investeringsselskapet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby risikovillig kapital til internasjonalt orienterte konkurransedyktige bedrifter.

Redegjørelse for årsregnskapet

Resultat- og balanseoppstillingen i årsregnskapet består av tall både for morselskapet (Innovasjon Norge) og for konsernet hvor datterselskapet Investinor AS er konsolidert inn. Ved bruk av konserntall er dette presisert. Alle andre tall gjelder morselskapet.

Innovasjon Norges resultat før tap ble 123,9 millioner kroner i 2009, som er 35,7 millioner høyere enn i 2008. Resultatøkningen skyldes økning i netto renteinntekter.

Årsresultatet for 2009 ble 44,7 millioner kroner mot -6,7 millioner kroner for 2008. Sårknfondene har et tap på 16 millioner kroner.

For konsernet ble årsresultatet 95,8 mot 117,5 millioner kroner i 2008.

Investinor AS' årsresultat etter skatt ble 51,1 millioner kroner mot 124,2 millioner kroner i 2008. Skattekostnaden i Investinor ble 21,8 millioner kroner.

Netto renteinntekter utgjorde 276,3 millioner kroner i 2009 mot 227,8 millioner kroner året før. Forbedringen skyldes økte lånevolum i 2009.

Netto tap på verdipapirer var 0,9 millioner kroner. Konsernet hadde en netto gevinst på verdipapirer på 109,3 millioner kroner. Gevinsten tilhørte Investinor AS.

Driftsinntektene økte med 121,7 millioner kroner til 1 217,0 millioner kroner i 2009. Dette skyldes økning i offentlige inntekter, med størst økning knyttet til EXPO 2010.

Driftskostnadene økte fra 1 229,1 millioner kroner til 1 368,5 millioner kroner, hvorav lønns- og personalkostnader utgjør 580,1 millioner kroner. Økningen i driftskostnader er en konsekvens av økte offentlige oppdrag.

Av netto tap på utlån 79,2 millioner var 16,0 millioner kroner knyttet til Såkornfondene og 63,2 millioner kroner til lavrisikordningen. Tapsutviklingen må sees i lys av den generelle nedgangskonjunktoren i norsk næringsliv. Det er i tapsgjennomgangen gjort et særskilt tapspåslag relatert til gruppenedskrivningene. Det er styrets vurdering at tapspåslaget vil gi et bedre estimat på nødvendig nedskrivningsbehov og et mer fullstendig bilde på nivået av tapshendelser som anses relevante.

Skattekostnaden var i sin helhet knyttet til Investinor AS. Innovasjon Norge er ikke skattepliktig.

Kontantstrømoppstillingen viser at det går store brutto innbetalinger og utbetalinger gjennom Innovasjon Norge årlig. Brutto innbetalinger på innlån økte i 2009, dette skyldes en kombinasjon av økte lånevolum og kortere løpetid på innlånsporteføljen, tilsvarende økte brutto utbetalinger på innlån.

Innovasjon Norges balanse ved utgangen av året var 22,1 milliarder kroner mot 19,1 milliarder kroner ved forrige årsskifte. Årsaken til økningen er hovedsakelig knyttet til økte rammer i forbindelse med regjeringens tiltak for arbeid. Netto utlån utgjorde 14,3 milliarder kroner som var en økning på 2,5 milliarder kroner i forhold til året før.

Fortsatt drift

Årsregnskapet er utarbeidet under forutsetning av fortsatt drift. Regnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets eiendeler, gjeld og resultat. Det har ikke inntruffet forhold etter regnskapsårets utgang som er av betydning ved bedømmelsen av selskapet og som ikke fremkommer av årsregnskapet med tilhørende noter.

Risikostyring

God risikostyring er en viktig forutsetning for at Innovasjon Norge skal kunne nå sine mål på ulike nivåer over tid. Innovasjon Norge er eksponert for et sammensatt risikobilde med strategisk risiko, kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Det er etablert en styringsmodell med et aktivt forhold til risiko med risikoreduserende tiltak for de ulike risikotypene.

Strategisk risiko

Styret har behandlet strategiske risikofaktorer og gjort vurderinger knyttet til behov for risikoreduserende tiltak. Organisasjonsutviklingsprosjektet The INway har i 2009 vært en viktig aktivitet hvor tiltakene er innarbeidet i organisasjonens handlingsplaner.

Kredittrisiko

Finansiell risiko knyttet til utlånsvirksomheten, kredittrisiko, er en vesentlig risikotype i Innovasjon Norge. Deler av utlånsvirksomheten opererer i et segment av markedet som er preget av høy kredittrisiko. Den løpende risikostyringen skjer ved oppfølging av

risikoen på nye tilsagn og i porteføljen. Styret fastsetter årlig policy for Innovasjon Norges finansielle tjenester og fastsetter i denne forbindelse hvilken risikoprofil som skal legges til grunn for nye tilsagn. Utviklingen rapporteres til styret hvert kvartal. Oppstår det vesentlige negative avvik i forhold til målene, foretas en justering av kredittpolicyen. Hvert halvår, i forbindelse med regnskapsavleggelsen, gjennomgås alle vesentlige engasjementer og engasjementer med tapshendelse.

Markedsrisiko

Når det gjelder markedsrisiko, er dette hovedsakelig renterisiko. Risikoen styres og reduseres gjennom en tilpasning av utlånsvilkårene til vilkårene på innlånssiden. Innlånene skal motsvare utlånene samt sørge for nødvendig likviditet for å operere ordningene. Innlånene avspeiler renteprofilen på utlånsmassen. Utlån på flytende vilkår finansieres med korte innlån. Fastrentelån finansieres med lengre innlån til fastrente. Innovasjon Norge foretar valutasingning knyttet til større prosjekter hvor valutakursendringer vil få vesentlig effekt. Det er foretatt valutasingning for Expo 2010.

Likviditetsrisiko

Som følge av ordningen med innlån fra staten, har Innovasjon Norge i praksis ingen likviditetsrisiko.

Operasjonell risiko

I operasjonell risiko ligger alle de potensielle tapskilder som er knyttet til den løpende driften av Innovasjon Norge. Dette er for eksempel svikt i rutiner, svikt i datasystemer, kompetansesvikt og tillitsbrudd hos ansatte. Internkontroll er et viktig hjelpemiddel for å redusere den operasjonelle risikoen. Styret forutsetter at Innovasjon Norge skal operere i samsvar med lov om Innovasjon Norge og tilhørende vedtekter og i samsvar med interne retningslinjer. De etiske retningslinjene fokuserer på habilitet og taushetsplikt, dilemmatrening og samfunnsansvar. Det er også fokus på fullmaktsstrukturer og rutiner for å sikre en forsvarlig saksbehandling i Innovasjon Norge.

Organisasjon og arbeidsmiljø

Innovasjon Norge har hovedkontor i Oslo, men hovedtyngden av de ansatte sitter kundenært ved kontorene i alle landets fylker, eller markedsnært ved kontorer i over 30 land over hele verden.

Innovasjon Norges hovedstyre består av tolv medlemmer, hvorav to representanter for de ansatte. Styret er ansvarlig for forvaltning og forsvarlig organisering av Innovasjon Norges virksomhet. Styret skal føre tilsyn med daglig ledelse. Hovedstyret oppnevner de 15 regionale styrene for distriktskontorene. Disse står ansvarlig overfor hovedstyret gjennom administrerende direktør.

Det er i 2009 utviklet og gjennomført en ny medarbeiderundersøkelse blant ansatte. Både deltakelse (88 %) og resultater er tilfredsstillende.

Med bakgrunn i omdømmestrategien ble det utarbeidet en tiltaksplan for arbeid med kulturbygging, kompetanseutvikling og lederutvikling i organisasjonen, The INway. The INway ble gjennomført i hele organisasjonen i 2009.

Innovasjon Norge er en IA-virksomhet og er tilknyttet bedriftshelsetjeneste både ved hovedkontoret og ved distriktskontorene. Det er etablert et kontrollsystem for helse, miljø og sikkerhet (HMS) som en integrert del av den totale kvalitetssikringen i organisasjonen. Det er etablert rutiner for varsling.

Samarbeidet med arbeidstakerorganisasjonene fungerer godt.

Sykefraværet følges løpende med kvartalsvis rapportering til ledelse og arbeidsmiljøutvalg. Sykefraværet for 2009 var på 4,8 %. Det har ikke vært rapportert arbeidsrelatert ulykke i 2009.

Likestilling

Innovasjon Norges handlingsplan for likestilling inneholder konkrete mål og tiltak innenfor områdene rekruttering og karriereutvikling, ledelse, kompetanse og bedriftskultur.

Kvinneandelen i Innovasjon Norge var 53,2 % ved utgangen av 2009. 48 % av de som ble ansatt i 2009 var kvinner. Det er flere kvinner i lavere stillingskategorier enn i høyere. Det er iverksatt tiltak for å øke andelen av kvinnelige ledere, både ved ekstern rekruttering og ved interne motivasjonstiltak.

Innovasjon Norge har fokus på likelønn og flere kvinner i ledende stillinger. Et av utjevningstiltakene er at likelønn blir prioritert i lønnsoppgjøret.

Det fremgår av alle stillingsannonserne at "Innovasjon Norge legger i sin rekruttering vekt på å sikre et mangfold med hensyn til kjønn, alder og kulturell bakgrunn." Innovasjon Norge har rekrutteringsrutiner som sikrer at kvinneperspektivet og kandidater med fremmedkulturell bakgrunn blir ivaretatt på en god måte i ansettelsesprosesser.

Diskriminering

Innovasjon Norge har en generell tilrettelegging for mangfold (etnisitet, alder, kjønn, funksjonsnedsettelse) og har integrert dette som en del av strategien.

Det rapporteres årlig til Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet (IMDi) vedr. status på flerkulturelle medarbeidere på ulike nivåer, antall søkere til stillinger, antall innkalt til intervju og antall ansettelser av personer med minoritetsbakgrunn.

Vi organiserer flere lederutviklingsaktiviteter gjennom året, i 2009 har flere ledere med flerkulturell bakgrunn gjennomført opplærings- og utviklingsaktiviteter.

Ytre miljø

Virksomheten har ikke bidratt til forurensning av det ytre miljø utover det som er naturlig for denne type virksomhet. Hovedkontoret ble i 2007 sertifisert som "Miljøfyrtårn" og distriktskontorene blir fortløpende sertifisert, dette arbeidet sluttføres i 2010. Innovasjon Norge har etablert etiske retningslinjer, foretatt opplæring i CSR (Corporate Social Responsibility) og utnevnt miljøansvarlige ved hovedkontoret og ved alle distriktskontorene.

Eierstyring

Innovasjon Norge mottar årlige oppdragsbrev fra departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn. Brevene gir med utgangspunkt i statsbudsjettet en samlet oversikt over våre oppdragsgiveres forventninger og krav knyttet til Innovasjon Norges virksomhet. Brevene gir oversikt over Innovasjon Norges bevilgningsrammer og strategiske og operative føringer knyttet til satsinger, programmer og tjenester.

Resultatdisponering

Regnskapet for 2009 viser et overskudd på 44 716 854 kroner.

Styrets forslag til disponering av overskuddet:

Avsatt utbytte til eier fra:		
Lavrisikordningen	kr	21 196 800
Investeringsfondet for Nordvest-Russland	kr	437 800
Investeringsfondet for Øst-Europa	kr	327 300
Overføres eier fra:		
Risikolån og garantier	kr	14 148 277
Belastet opptjent kapital:		
Såkornfondene	kr	- 15 988 974
Avsatt til opptjent kapital:		
Investeringsfondet for Nordvest-Russland	kr	145 901
Investeringsfondet for Øst-Europa	kr	109 090
Avsatt til opptjent egenkapital:		
Lavrisikordningen	kr	21 880 938
Prosjektvirksomheten	kr	2 459 722

Utsiktene for 2010

Det er fortsatt usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen fremover og styret forventer at 2010 vil bli nok et krevende år for næringslivet. En fortsatt sterk satsing på Innovasjon Norge som kunnskapsleverandør og virkemiddelaktør er viktig for Regjeringen for å utløse bærekraftige innovasjoner som gir økt konkurransekraft og attraktive arbeidsplasser i hele landet.

Som en følge av svakt stigende rentenivå forventer styret en reduksjon i marginutviklingen for utlånsvirksomheten. Rentenivået er fremdeles på et lavt nivå, dette vil gi fortsatt lav avkastning på egenkapitalen. Det forventes ikke at tap på utlån vil øke utover 2009-nivået, men det hefter usikkerhet til tapsforventningene.

Oslo, 31. desember 2009

18. februar 2010

I styret for Innovasjon Norge

Kjell A. Storeide
styreleder

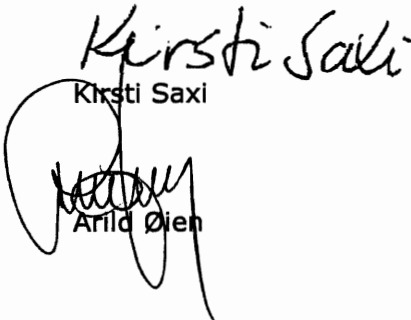

Eli Blakstad
nestleder

Roar Flåthen

Grethe Hinderland

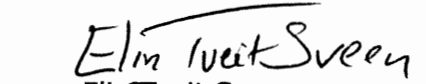

Siri Bye G. Johansen

Harald Milli

Kirsti Saxi

Eya Toril Strand

Randi Abrahamsen
ansattes repr.

Elin Tveit Sveen

Egil Hagen
ansattes repr.

Gunn Ovesen
adm. direktør

Innovasjon Norge

Resultatregnskap

(Beløp i 1000 kr)

Innovasjon Norge			Innovasjon Norge konsern		
2008	2009		Noter	2009	21.02-31.12.08
735 141	578 922	Renter av utlån	1	578 922	735 141
33 385	14 994	Renter av bankinnskudd		15 158	105 439
768 526	593 916	Sum renteinntekter		594 079	840 580
502 465	273 303	Renter på innlån	2	273 303	502 465
38 215	44 287	Innlånsprovisjon til staten	3	44 287	38 215
540 680	317 590	Sum rentekostnader		317 590	540 680
227 846	276 325	Netto renteinntekter		276 489	299 899
-5 850	-888	Netto gevinst/tap på verdipapirer	4	109 351	103 708
883 449	1 021 346	Offentlige bevilgninger	5	1 021 346	883 449
197 975	189 704	Eksterne inntekter	6	189 704	197 975
13 921	5 975	Diverse driftsinntekter	7	5 901	13 613
1 095 345	1 217 025	Sum driftsinntekter		1 216 951	1 095 037
558 289	580 118	Lønn og generelle administrasjonskostnader	8	602 482	560 124
20 843	18 680	Avskrivninger på varige driftsmidler	9	19 194	20 843
430 370	530 274	Direkte prosjektkostnader	10	530 274	430 370
219 575	239 450	Andre driftskostnader	11, 12	253 970	226 559
1 229 077	1 368 522	Sum driftskostnader		1 405 920	1 237 896
		Skattekostnad	13	21 837	48 297
88 263	123 940	Resultat før tap		175 034	212 452
185 138	298 653	Tap på utlån og garantier	14, 33	298 653	185 138
-90 199	-219 429	Tapsdekning	15, 33	-219 429	-90 199
94 939	79 224	Sum netto tap på utlån og garantier		79 224	94 939
-6 676	44 717	Årsresultat		95 810	117 512
26 708	36 110	Utbytte og overføring til eier	16		
-40 793	-15 734	Overført fra opptjent kapital i låne- og investeringsfond	16, 33		
7 409	24 341	Overført til opptjent egenkapital	16, 34		
-6 676	44 717	Sum overføringer og disponeringer	16		

Innovasjon Norge

Eiendeler

(Beløp i 1000 kr)

Innovasjon Norge		Innovasjon Norge konsern			
31.12.2008	31.12.2009		Noter	31.12.2009	31.12.2008
280 803	478 768	Ordinære innskudd i banker		496 175	284 374
4 378 803	4 714 609	Bundne innskudd i Norges Bank	17	4 714 609	4 378 803
4 659 606	5 193 378	Sum bankinnskudd	17	5 210 784	4 663 178
9 328 708	10 877 810	Lavrisikolån	18	10 877 810	9 328 708
1 582 069	2 671 744	Risikolån	18	2 671 744	1 582 069
1 721 442	1 828 497	Andre utlån	19	1 828 497	1 721 442
12 632 218	15 378 050	Sum brutto utlån		15 378 050	12 632 218
-623 212	-833 655	- Nedskrivninger på individuelle utlån	14	-833 655	-623 212
-194 000	-240 000	- Nedskrivninger på grupper av utlån	14	-240 000	-194 000
11 815 006	14 304 395	Sum netto utlån		14 304 395	11 815 006
		Andre rentebærende verdipapirer	20	2 203 297	2 369 558
44 041	46 691	Aksjer og andeler	21	251 031	44 041
2 200 300	2 200 300	Eierinteresser i konsernselskaper	22	300	300
87 265	69 070	Varige driftsmidler	9	70 785	89 012
45 096	42 778	Andre eiendeler	23, 24	44 207	45 134
249 639	257 823	Opptjente inntekter - ikke påløpte kostnader	25	257 823	249 639
5 375	8 473	Overfinansiering av pensjonsforpliktelser	26	8 473	5 375
19 106 328	22 122 906	Sum eiendeler		22 351 095	19 281 242

Innovasjon Norge

Gjeld og Egenkapital

(Beløp i 1000 kr)

Innovasjon Norge				Innovasjon Norge konsern	
31.12.2008	31.12.2009		Noter	31.12.2009	31.12.2008
8 280 477	9 830 000	Innlån til lavrisikolån		9 830 000	8 280 477
1 535 000	2 725 000	Innlån til risikolån		2 725 000	1 535 000
9 815 477	12 555 000	Sum innlån fra staten	27	12 555 000	9 815 477
248 256	241 444	Annen gjeld	28	277 631	279 619
275 097	280 912	Påløpte kostnader - ikke opptjente inntekter	29	281 376	275 169
38 581	43 302	Pensjonsforpliktelser	25	47 610	38 840
		Utsatt skatt	13	11 948	19 031
5 961	10 875	Spesifiserte avsetninger på garantiansvar	14	10 875	5 961
1 223 039	1 613 362	Tapsfond	30	1 613 362	1 223 039
59 945	70 888	Rentestøttefond	31	70 888	59 945
2 327 165	2 180 284	Tilskuddsfond	32	2 180 284	2 327 165
3 654 692	3 918 711	Sum avsetninger til forpliktelser		3 934 967	3 673 982
4 227 000	4 227 000	Innskutt kapital i låne- og investeringsfond		4 227 000	4 227 000
5 960	-4 348	Opptjent kapital / udekket tap		-4 348	5 960
4 232 960	4 222 652	Sum låne - og investeringsfond	33	4 222 652	4 232 960
656 045	656 045	Innskutt egenkapital		656 045	656 045
223 800	248 141	Opptjent egenkapital		423 423	347 989
879 846	904 186	Sum egenkapital	34	1 079 468	1 004 034
19 106 328	22 122 906	Sum gjeld og egenkapital		22 351 095	19 281 242
		Betingede forpliktelser	35		
2 508	1 337	Miljøgarantier		1 337	2 508
99 763	120 093	Landsdekkende risikogarantier		120 093	99 763
	238 840	Fiskeomsetningsgarantier		238 840	

Oslo, 31. desember 2009

18. februar 2010

I styret for Innovasjon Norge

Kjell A. Storeide
styreleder

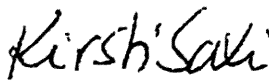

Eli Blakstad
nestleder

Roar Flåthen

Grethe Hinderland

Siri Bye G. Johansen

Harald Milli

Kirsti Saxi

Eva Toril Strand

Elin Tveit Sveen

Arild Øien

Randi Abrahamsen
ansattes repr.

Egil Hagen
ansattes repr.

Gunn Ovesen
adm. direktør

Innovasjon Norge

Kontantstrømoppstilling

(Beløp i 1000 kr)

Innovasjon Norge			Innovasjon Norge konsern	
2008	2009		2009	2008
-6 676	44 717	Årsresultat før skattekostnad	117 648	165 809
-	-	Periodens betalte skatter	-29 264	-
148	296	Gevinst/tap ved salg av driftsmidler	296	148
20 843	18 680	Ordinære avskrivninger	19 194	20 843
105 793	256 443	Endring i tapsavsetninger på utlån	256 443	105 793
5 550	4 240	Endring i nedskrivninger på aksjeinvesteringer	4 240	5 550
25 568	1 623	Forskjell kostnadsført / betalt pensjon	1 623	25 568
3 671	363 206	Endring i andre tidsavgrensningsposter	371 424	6 062
154 897	689 205	A - Netto kontantstrøm fra driften	741 604	329 773
2 210 000	5 426	B - Netto kontantstrøm fra eier	5 426	2 210 000
24 497 000	42 055 000	Innbetalinger på innlån	42 055 000	24 497 000
-23 858 539	-39 315 477	Utbetalinger på innlån	-39 315 477	-23 858 539
638 461	2 739 523	C - Netto kontantstrøm fra innlån	2 739 523	638 461
1 597 590	1 260 828	Innbetalinger på utlån	1 260 828	1 597 590
-1 987 889	-4 006 661	Utbetalinger på utlån	-4 006 661	-1 987 889
-390 299	-2 745 833	D - Netto kontantstrøm fra utlån	-2 745 833	-390 299
2 007 968	2 886 152	Innbetalt fra staten til tilskudsaktiviteter	2 886 152	2 007 968
-2 112 930	-3 033 032	Utbetalte tilskudd	-3 033 032	-2 112 930
-104 961	-146 880	E - Netto kontantstrøm fra tilskudsaktiviteter	-146 880	-104 961
-2 227 033	-19 583	Kjøp av aksjer og rentebærende verdipapirer	-57 665	-2 396 591
389	12 693	Salg av verdipapirer	12 693	389
-2 226 644	-6 890	F - Netto kontantstrøm fra verdipapirer	-44 972	-2 396 202
148	-	Innbetalinger ved salg av varige driftsmidler		148
-7 661	-779	Utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler	-1 262	-9 408
-7 513	-779	G - Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-1 262	-9 260
273 940	533 772	A+B+C+D+E+F+G - netto likviditetsendring	547 606	277 511
4 385 666	4 659 606	Likviditet 01.01	4 663 178	-
4 659 606	5 193 378	Likviditet 31.12	5 210 784	4 663 178

Regnskapsprinsipper

Grunnlaget for utarbeidelse av regnskapet

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapslovens bestemmelser, god regnskapsskikk og lov om Innovasjon Norge. Videre er årsregnskapet hensyntatt aktuelle krav i henhold til Forskrift om årsregnskap m.m. for banker, finansieringsforetak og morselskap for slike så langt det passer.

Konsolideringsprinsipper

Konsernregnskapet viser det samlede økonomiske resultatet og den samlede finansielle stillingen for morselskapet Innovasjon Norge og selskaper som Innovasjon Norge har bestemmende innflytelse over. Bestemmende innflytelse oppnås normalt når konsernet eier, enten direkte eller indirekte, mer enn 50 % av aksjene i selskapet eller konsernet er i stand til å utøve faktisk kontroll over selskapet.

Årsregnskapet 2009 består av morselskapet Innovasjon Norge og datterselskapet Investinor AS. Datterselskapet Nortra AS er utelatt fra konsolidering da det ikke har betydning for å bedømme konsernets stilling og resultat.

Konsernregnskapet er utarbeidet etter ensartede prinsipper. Alle vesentlige transaksjoner og mellomværende mellom selskaper i konsernet er eliminert.

Konsernregnskapet er utarbeidet ved at regnskapene for morselskapet og datterselskapet er slått sammen ved at like poster av eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader legges sammen.

Som tilknyttet selskap defineres selskaper hvor konsernet har betydelig innflytelse. Betydelig innflytelse foreligger normalt når konsernet eier 20 til 50 % av stemmeberettiget kapital. Eierandeler i tilknyttede selskaper innarbeides etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet.

Bruk av estimat

Ved usikkerhet har ledelsen brukt beste estimat for å fastsette størrelsen på resultatposter og verdsettelse av eiendeler og gjeld. Dette i henhold til god regnskapsskikk.

Sammenligningstall

Årsregnskap og noter presenteres med sammenligningstall der dette er påkrevet. Sammenligningstallene er i utgangspunktet identiske med det regnskap som ble fastsatt for fjoråret. Sammenligningstallene endres ved avdekking av vesentlige feil i fjorårets regnskap, ved endring av regnskapsprinsipp og ved endring av regnskapsklassifisering.

Skatter

Morselskapet er unntatt skatteplikt i følge skatteloven, mens datterselskap er skattepliktig på ordinær måte. Konsernet er ikke eget skattesubjekt. Skatter i konsernregnskapet er således kun relatert til datterselskapet.

Skattekostnaden omfatter periodens betalbare skatter og endringene i utsatt skatt/skattefordel. Betalbar skatt beregnes på grunnlag av årets skattemessige resultat. Netto utsatt skatt/skattefordel er beregnet på grunnlag av midlertidige forskjeller mellom regnskaps- og skattemessige verdier og ligningsmessig underskudd til fremføring ved utgangen av regnskapsåret.

Skatteøkende og skattereduserende midlertidige forskjeller som reverserer eller kan reversere i samme periode, utlignes. Utsatt skattefordel på netto skattereduserende

INNOVASJON NORGE

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

forskjeller som ikke er utlignet og på underskudd til framføring, balanseføres i den grad skattefordelen antas å kunne utnyttes gjennom framtidige skattepliktige overskudd. Utsatt skatt og skattefordel som kan balanseføres, er oppført netto i balansen.

Verdivurderinger

Utlån

Innovasjon Norges utlånsvirksomhet er inndelt i tre lånetyper:

1. Lavrisikolån, som skal dekke alle låneordningenes kostnader (inklusive tap) via renteinntektene.
2. Risikolån, som skal dekke de operative kostnader ved driften av låneordningene, bortsett fra tap på utlån som dekkes gjennom særskilte tapsfond.
3. Øvrige låneordninger.

Etableringsprovisjon ved utbetaling av risikolån blir inntektsført på utbetalingstidspunktet fordi provisjonen ikke overstiger de direkte kostnadene. De andre lånetypene har ikke etableringskostnader.

Tap på utlån

Kriteriet for beregning av tap er at det må foreligge objektive bevis for verdifall – det innebærer at det skal være inntruffet en tapshendelse, og at denne tapshendelsen reduserer estimerte fremtidige kontantstrømmer. Kun forhold på balansedagen skal hensyntas.

Lavrisikolån inklusive lån til fiskefartøy og landbruk

Individuelle nedskrivninger

Alle vesentlige utlån, samt andre engasjementer med identifisert tapshendelse, er vurdert for å avdekke om det foreligger objektive bevis for verdifall. Eksempler på tapshendelser er vesentlige finansielle problemer hos debitor, svak økonomi/negativ økonomisk utvikling betalingsmislighold, betydelige endringer i vilkår, negative endringer i interne/eksterne forhold, konkurs/gjeldsforhandlinger/avvikling. Dersom en eller flere tapshendelser er inntruffet estimeres fremtidige kontantstrømmer gjennom løpende innbetaling og antatt verdi ved realisering av pantesikkerheter. Der hvor de estimerte kontantstrømmene er mindre enn bokført verdi, foretas en nedskrivning og tapet beregnes som forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer neddiskontert med lånets effektiv rente.

Opptjente og forfalte, ikke betalte renter inntektsføres ikke på engasjementer hvor det foretas tapsnedskrivning, og heller ikke på lån hvor rentefordringen for øvrig må betraktes som usikker.

Gruppevise nedskrivninger

For lavrisikolånene foretas også gruppevise nedskrivninger. Porteføljen er inndelt i grupper med tilnærmet like risikoegenskaper. Utlån som er vurdert for nedskrivning individuelt, men hvor objektive bevis på verdifall ikke finnes, medtas i gruppevurdering av utlån. Gruppenedskrivningene fastsettes med utgangspunkt i risikoklassifiseringssystemet der kalkulert risiko beregnes som produktet av antatt driftsrisiko og risiko for manglende sikkerhetsdekning.

Øvrige utlån og garantier

Bortsett fra bestemmelsene om gruppevise nedskrivninger gjelder reglene i Utlånsforskriften også for øvrige utlån og for garantier. Som for lavrisikolån blir det gjennomført individuelle vurderinger av alle vesentlige utlån, samt andre engasjementer med identifisert tapshendelse, for å avdekke om det foreligger objektive bevis for verdifall. Der hvor de estimerte kontantstrømmene er mindre enn bokført verdi, foretas

INNOVASJON NORGE

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

en nedskrivning og tapet beregnes som forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer neddiskontert med lånets effektiv rente.

Opptjente ikke betalte renter inngår i tapsnedskrivningen og tas til inntekt, jfr nedenfor om tapsfond.

Det foretas avsetning for garantiforpliktelser dersom det er sannsynlig at forpliktelsen vil komme til oppgjør og forpliktelsen kan estimeres pålitelig.

Ansvarlige lån fra Såkornfondene

Lånene fra Såkornfondene til de enkelte såkornselskaper er gitt som ansvarlige lån og løper uten avdrag med full innfrielse etter 15 år. Renter betales ikke løpende, men akkumuleres og tillegges hovedstol hvert år pr 31.12. Såkornmidlene benyttes av selskapene til egenkapitalinvesteringer i nystartet virksomhet. Konstaterte tap og tapsnedskrivninger bygger på vurderinger som er gjort av de enkelte investeringsprosjekter i såkornselskapene. I tillegg vurderes såkornselskapene. Regnskapsprinsipp for mottatte avdrag utenom forfall på lån fra Såkornfondene ble endret i 2009. Tidligere ble avdrag uten om forfall splittet i et renteelement og et avdragselement, fra 2009 føres innbetaling som nedbetaling på hovedstol. Resultateffekten av endringen er ført direkte mot opptjent kapital på Såkornfondene.

Tapsfond

Risikolån og garantier

Tidligere ble det over statsbudsjettet årlig bevilget tapsfondsmidler til dekning av fremtidige tap på risikolån og garantier. Bevilgningene/avsetningene har ligget på 25 – 40 % av låne- og garantirammene.

Avsetningene til tapsfond dekkes av tilsagnsrammen på tilskudd. Innovasjon Norge må vurdere selv hvor mye av tilskuddsbevilgningene som skal benyttes til avsetning for framtidige tap på låneordningen.

Den enkelte avsetning overføres til et tapsfond pr ordning og tilsagnsårgang. Tapsfond for ubenyttede utlånsrammer og tilsagn tilbakeføres til staten. Tapsfondsmidlene plasseres på øremerkede konti i Norges Bank og er ikke rentebærende for Innovasjon Norge.

Tapsfondene belastes med tapsnedskrivninger og konstaterte tap, inklusiv tapte renter og omkostninger. Likviditetsdekningen fra tapsfondene foretas først når tapet er endelig konstatert.

Lån fra Statens miljøfond og distriktsrettet låneordning

Tapsfond for Statens miljøfondordning ble etablert ved en engangsbevilgning. Det er ikke ett tapsfond pr tilsagnsårgang. Det samme gjelder for Distriktsrettet låneordning. Tapsføring og belastning på tapsfond gjøres tilsvarende som for risikolån.

Ansvarlige lån fra Såkornfondene

Det er bevilget et tapsfond til hvert av såkornfondsselskapene som tilsvarer 25 % av opprinnelig lånekapital. Tapsfondet belastes med 50 % av konstatert tap på enkeltprosjekter inntil 25 % av opprinnelig utbetalt lånekapital er tapt. Kun hovedstol uten tillegg av renter kan belastes tapsfondet. Det resterende 50 % av prosjekttapene dekkes av de private investorene i såkornselskapene. Samlede tap utover 25 % av utbetalt lånekapital skal i utgangspunktet dekkes av såkornselskapene gitt at disse ikke er insolvent.

INNOVASJON NORGE

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

Overtatte eiendeler

Overtatte eiendeler er bokført til antatt realisasjonsverdi etter samme prinsipper som ved tapsføring av engasjementer. Eventuelle nedskrivninger/gevinst ved salg føres som henholdsvis tap på utlån og inngått på tidligere avskrevne engasjementer. Overtatte eiendeler klassifiseres som omløpsmidler.

Inntekter og kostnader på overtatte eiendeler fra lavrisikolån blir ført under driftsinntekter og kostnader i resultatregnskapet.

Andre varige driftsmidler og anleggsaksjer

Andre varige driftsmidler

Varige driftsmidler balanseføres og avskrives over driftsmidlets forventede levetid. Direkte vedlikehold av driftsmidler kostnadsføres løpende under driftskostnader, mens påkostninger eller forbedringer tillegges driftsmidlets kostpris og avskrives i takt med driftsmidlet. Dersom gjenvinnbart beløp av driftsmiddelet er lavere enn balanseført verdi foretas nedskrivning til gjenvinnbart beløp. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av netto salgsverdi og verdi i bruk. Verdi i bruk er nåverdien av de fremtidige kontantstrømmene som eiendelen forventes å generere.

Operasjonell leasing kostnadsføres som vanlig leiekostnad og klassifiseres som ordinær driftskostnad.

Ordinære avskrivninger er beregnet lineært over driftsmidlenes økonomiske levetid med utgangspunkt i historisk kostpris. Tilsvarende prinsipper legges til grunn for immaterielle eiendeler.

Anleggsaksjer

Anleggsaksjene er vurdert til kostpris i regnskapet.

Datterselskap

Datterselskaper vurderes etter kostmetoden i selskapsregnskapet. Investeringen er vurdert til anskaffelseskost for aksjene med mindre nedskrivning har vært nødvendig. Det er foretatt nedskrivning til virkelig verdi når verdifall skyldes årsaker som ikke kan antas å være forbigående og det må anses nødvendig etter god regnskapsskikk. Nedskrivninger er reversert når grunnlaget for nedskrivning ikke lenger er til stede.

Klassifisering og vurdering av balanseposter

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmiddel/langsiktig gjeld.

Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som ikke forventes å være forbigående. Langsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på etableringstidspunktet.

Valuta

Transaksjoner i utenlandsk valuta omregnes til kursen på transaksjonstidspunktet. Pengeposter i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner ved å benytte balansedagens kurs. Ikke-pengeposter som måles til historisk kurs uttrykt i utenlandsk valuta, omregnes til norske kroner ved å benytte valutakursen på transaksjonstidspunktet. Ikke-pengeposter som måles til virkelig verdi uttrykt i utenlandsk valuta, omregnes til valutakursen fastsatt på balansetidspunktet. Valutakursendringer resultatføres løpende i regnskapsperioden. Balanseposter i utenlandsk valuta omregnes til balansedagens kurs.

INNOVASJON NORGE

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

Fordringer

Kundefordringer knyttet til prosjektvirksomheten, og fordringer generelt, oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetningene til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene. I tillegg gjøres det en uspesifisert avsetning på kundefordringene for å dekke en generell tapsrisiko.

Kortsiktige plasseringer og plasseringer gjennom fondsportefølje

Plasseringer som utgjør en eierandel mellom 20 til 50 %, hvor betydelig innflytelse ikke er oppnådd, klassifiseres som aksjer og andeler. Plassering som utgjør en eierandel mellom 20 og 50 %, hvor det anses at betydelig innflytelse foreligger, klassifiseres som tilknyttet selskap.

Kortsiktige plasseringer (aksjer og andeler vurdert som omløpsmidler) vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi på balansedagen. For unoterte aksjer, samt noterte aksjer med lav likviditet legges en individuell verdivurdering til grunn ved verdifastsettelsen av aksjene.

Samlet har Innovasjon Norge tre porteføljer. Disse er:

- Risikolån konvertert til aksjer
- Aksjer knyttet til Investeringsfondet for Nordvest-Russland
- Aksjer knyttet til Investeringsfondet for Øst-Europa

Mottatt utbytte og andre utdelinger fra selskapene inntektsføres under diverse driftsinntekter.

Prinsipper for inntektsføring

Inntektsføring av renter i Såkornfondene

Innovasjon Norge inntektsfører ikke utlånsrenter på ansvarlige lån gitt til Såkornfondselskapene. Da risikoen i prosjektene er svært høy, og Såkornfondselskapene ikke skal betale renter før i 2013, foretas det ikke løpende inntektsføring av utlånsrenter, men først ved innløsningen i 2013.

Det skal ikke betales renter på ulønnsomme investeringer.

Overkurs/underkurs på inn- og utlån

Underkurs ved nye låneopptak inntektsføres over lånets løpetid som en justering av de løpende rentekostnadene.

Overkurs på utlån inntektsføres ved ekstraordinær innfrielse av fastrentelån.

Rentestøttefond

Ved innvilgning av rentefrihet på risikolån inntektsføres det rentestøtte på låneordningen som tilsvarer inntektstapet.

Ordningen finansieres ved at det årlig avsettes tilskuddsmidler til rentestøttefondet. Avsetningene må tas av den årlige tilskuddsrammen for Regional utvikling fra Kommunal- og regionaldepartementet og Innovasjonsordningen fra Nærings- og handelsdepartementet. For hvert år skal det avsettes tilstrekkelige midler til å dekke innvilgning av rentefrihet i inneværende år.

Inntekter for prosjektvirksomheten

For prosjekter anvendes løpende inntektsføring. Dette innebærer at inntektsføringen skjer i henhold til fullføringsgraden etter hvert som arbeidet utføres. Det vil si at opparbeidet andel av prosjektets fortjeneste tas til inntekt. Fullføringsgraden fastsettes på grunnlag av utført produksjon.

INNOVASJON NORGE

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

Statlige bevilgninger

Bevilgningene inntektsføres i takt med påløpte kostnader for de formål som bevilningene er ment å dekke. Dette betyr at deler av bevilningen et år kan bli overført til neste år.

Prinsipper for kostnadsføring

Fordeling av driftskostnader

Den interne avregningen av Innovasjon Norges driftskostnader mellom de ulike virksomhetsområder/delregnskaper er basert på dekning av kostnader i henhold til budsjettforutsetninger for 2009. Avregningen vil til en viss grad måtte bygge på skjønn.

Kostnader for prosjektvirksomheten

For prosjekter som forventes å gi tap, er hele det forventede tapet kostnadsført. Omtvistede krav inntektsføres først når de er avgjort eller er sikre.

Overkurs/underkurs på inn- og utlån

Overkurs ved nye låneopptak kostnadsføres over lånets løpetid som en justering av de løpende rentekostnadene.

Underkurs på utlån kostnadsføres ved ekstraordinær innfrielse av fastrentelån.

Tilskuddsfond

Innovasjon Norge har årlige tilsagnsrammer for tilskuddsordninger til ulike formål. For tilskuddsordningene som organiseres med fond gjelder følgende regler:

Tilskuddsmidlene, som bevilges over statsbudsjettet, blir inntil utbetaling plassert på øremerkede konti i Norges Bank som ikke er rentebærende for Innovasjon Norge. De likvide midlene med tilhørende fond er ført i balansen.

For noen tilskuddsordninger bortfaller tilsagn dersom midlene ikke er benyttet senest tre år etter innvilgningsåret. Ubrukte tilskuddsmidler for disse ordningene tilbakeføres til staten.

Tilskuddsmidler som utbetales har ingen resultateffekt for Innovasjon Norge og blir således ikke utgifts- eller inntektsført i resultatregnskapet.

Pensjonsforpliktelser

Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser beregnes etter lineær opptjening basert på forventet sluttlønn. Beregningen er basert på en rekke forutsetninger herunder diskonteringsrente, fremtidig regulering av lønn, pensjoner og ytelser fra folketrygden, fremtidig avkastning på pensjonsmidler samt aktuarmessige forutsetninger om dødelighet og frivillig avgang. Pensjonsmidler er vurdert til virkelig verdi og fratrukket i netto pensjonsforpliktelser i balansen. Endringer i forpliktelsen som skyldes endringer i pensjonsplaner fordeles over antatt gjenværende opptjeningstid eller 13 år. Endringer i forpliktelsen og pensjonsmidlene som skyldes endringer i og avvik i beregningsforutsetningene (estimatendringer) fordeles over antatt gjennomsnittlig gjenværende opptjeningstid hvis avvikene ved årets begynnelse overstiger 10 % av det største av brutto pensjonsforpliktelser og pensjonsmidler.

INNOVASJON NORGE
NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET 2009

Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metoden. Kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontanter, bankinnskudd og andre kortsiktige, likvide plasseringer som umiddelbart og med uvesentlig kursrisiko kan konverteres til kjente kontantbeløp og med forfallsdato kortere enn tre måneder fra anskaffelsesdato.

Innovasjon Norge

Noter til årsregnskapet 2009

(Beløp i 1000 kr)

NOTE 1

RENTER AV UTLÅN

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
203 662	155 168	Renter av ordinære lavrisikolån	155 168	203 662
162 485	139 343	Renter av fiskefartøylån	139 343	162 485
236 352	162 788	Renter av landbrukslån	162 788	236 352
126 820	114 925	Renter av risikolån	114 925	126 820
1 255	432	Renter av andre utlån	432	1 255
4 567	6 266	Rentestøtte	6 266	4 567
735 141	578 922	Sum	578 922	735 141

NOTE 2

RENTER PÅ INNLÅN

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
419 527	231 329	Renter på innlån til lavrisikolån *)	231 329	419 527
82 899	41 844	Renter på innlån til risikolån	41 844	82 899
40	130	Rentekostnader på andre utlån	130	40
502 465	273 303	Sum	273 303	502 465

*) Ordinære lavrisikolån og lån til fiskefartøy og landbruk.

NOTE 3

INNLÅNSPROVISJON TIL STATEN

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
31 948	36 381	Provisjon på innlån til lavrisikolån *)	36 381	31 948
6 267	7 906	Provisjon på innlån til risikolån	7 906	6 267
38 215	44 287	Sum	44 287	38 215

*) Ordinære lavrisikolån og lån til fiskefartøy og landbruk.

Innovasjon Norge betaler 0,4 % provisjon til staten på alle innlån.

NOTE 4

NETTO GEVINST/TAP PÅ VERDIPAPIRER

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
-5 850	-888	Netto gevinst/(tap) på verdipapirer	-888	-5 850
-	-	Netto verdiendring rentebærende verdipapirer	110 239	109 558
-5 850	-888	Sum	109 351	103 708

NOTE 5**OFFENTLIGE BEVILGNINGER**

Noten gjelder for morselskapet.

	Post 70	Post 71		Øvrig	Sum
	Drift	Reiseliv	Nettverk, profilering		
Inngående balanse 01.01	4 997	35 198	8 848	-	49 044
Mottatte bevilgninger	426 300	216 000	60 000	323 321	1 025 621
Til disposisjon	431 297	251 198	68 848	323 321	1 074 665
Utgående balanse 31.12	-25 164	-20 704	-7 451	-	-53 319
Inntektsført	406 133	230 494	61 397	323 321	1 021 346

Bevilgninger gitt av Nærings- og handelsdepartementet:

Kap 2421 Post 70 Bedriftsutvikling og administrasjon

Kap 2421 Post 71 Nettverk, profilering og reiseliv - programmer

"Øvrig" er midler fra departementenes tilskuddsordninger, samt til drift av ulike programmer og ordninger. Tilskuddsmidlene har vært benyttet til gjennomføring av prosjekter i samarbeid med våre kunder.

NOTE 6**EKSTERNE INNTEKTER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
109 298	115 526	Brukerbetaling reiseliv	115 526	109 298
15 968	23 257	Brukerbetaling messer	23 257	15 968
72 709	50 921	Øvrige brukerbetalinger	50 921	72 709
197 975	189 704	Sum	189 704	197 975

Eksterne inntekter er i hovedsak salg av internasjonaliserings- og markedsføringstjenester.

NOTE 7**DIVERSE DRIFTSINNTEKTER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
8 620	8 002	Inntekter av framleie	8 002	8 620
1 681	2 870	Gebyrer og provisjoner på lån/garantier	2 870	1 681
1 535	-5 254	Netto gevinst/tap på valuta	-5 254	1 535
2 085	357	Diverse inntekter	282	1 777
13 921	5 975	Sum	5 901	13 613

NOTE 8**LØNN OG GENERELLE ADMINISTRASJONSKOSTNADER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
381 407	427 262	Lønn	440 667	382 340
49 691	54 419	Arbeidsgiveravgift	56 640	49 884
74 205	45 449	Pensjonskostnader	51 007	74 432
52 986	52 988	Andre ytelser *)	54 168	53 467
558 289	580 118	Sum	602 482	560 124

2008	2009	Honorar til revisor	2009	2008
804	847	Lovpålagt revisjon	962	804
120	144	Andre attestasjonstjenester	144	120
47	510	Skatterådgivning	510	47
2 754	546	Andre tjenester utenfor revisjon	2 688	2 754
2 810	2 942	Lån til ansatte	2 942	2 810
745	794	Gjennomsnittlig antall ansatte årsverk	808	745

Ytelser til ledende personer	Lønn / honorar	Annet	Pensjonsavtale	Sum
Fast lønn til administrerende direktør	1 925	94	111	2 130
Honorar til styreleder	185			185
Styrehonorarer	1 812			1 812

*) Andre ytelser består av utenlandstillegg, styrehonorarer, personalforsikring, offentlige avgifter i utlandet og diverse personalkostnader.

Det er ikke inngått noen etterlønnssavtale med daglig leder utover ordinære oppsigelsesvilkår på seks måneder. Lån til ansatte er dels rentefrie og hovedsakelig uten pant.

Administrerende direktør og styreleder har ikke lån i Innovasjon Norge.

Skatterådgivning fra KPMG er i hovedsak rådgivning i forbindelse med at utenlandsansatte fikk endrede arbeids- og lønnsforhold. I tillegg er det ytet rådgivning knyttet til merverdiavgift.

Andre tjenester utenfor revisjon er i hovedsak attestasjoner knyttet til bevilningssaker, særoppdrag og due diligence oppdrag.

NOTE 9**VARIGE DRIFTSMIDLER**

	Utstyr og inventar mv.		Bygg og eiendommer		Sum	
	Mor	Konsern	Mor	Konsern	Mor	Konsern
Anskaffelseskost 01.01	168 810	170 556	149 182	149 182	317 992	319 738
Akkumulerte avskrivninger 01.01	146 498	146 498	84 226	84 226	230 724	230 724
Bokført verdi 01.01	22 312	24 058	64 956	64 956	87 268	89 014
Tilgang	779	1 261	-	-	779	1 261
Avgang	-	-	296	296	296	296
Avskrivninger	11 286	11 800	7 395	7 395	18 680	19 194
Bokført verdi 31.12	11 805	13 519	57 266	57 266	69 070	70 785

Investeringer	Morselskap					Konsern	
	2005	2006	2007	2008	2009	2008	2009
Bygninger og eiendommer	1 938	1 811	5 863	665	-	665	-
Maskiner, inventar, biler, mv.	11 816	13 366	7 842	6 996	779	8 742	1 261
Sum investeringer	13 754	15 177	13 706	7 661	779	9 407	1 261
Salg av driftsmidler	509	481	105	148	296	148	296

Avskrivningssatsene for bygninger varierer fra 2,5 % til 20 % pr år.
 Avskrivningssatsene for utstyr og inventar varierer fra 17 % til 25 % pr år.

NOTE 10**DIREKTE PROSJEKTKOSTNADER**

Noten gjelder for morselskapet.

	Reiselivs-prosjekter		Nettverk og profilering		Øvrige prosjekter		Sum	
	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008
Fremmede tjenester	22 459	19 447	35 827	35 869	72 849	43 735	131 135	99 051
Kontorkostnader, trykksaker og opplæring	7 731	1 941	24 932	5 422	22 231	14 536	54 894	21 899
Telefon og porto	17 924	20 814	1 721	805	2 309	665	21 954	22 284
Reiser og godtgjørelser	14 005	13 502	9 809	10 008	15 933	9 379	39 747	32 889
Profilering og markedsføring	225 488	208 006	14 002	27 070	41 255	13 676	280 745	248 752
Diverse driftskostnader (inkl. refusjoner)	-2	2 195	-865	-6 031	2 667	9 331	1 800	5 495
Sum	287 605	265 905	85 425	73 143	157 244	91 322	530 274	430 370

Økning øvrige prosjekter skyldes i hovedsak EXPO 2010.

NOTE 11**ANDRE DRIFTSKOSTNADER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
69 301	79 235	Lokaler	80 713	69 373
28 245	43 336	Leie, kjøp og vedlikehold	44 001	28 245
37 432	39 362	Fremmede tjenester	47 807	42 524
20 557	18 746	Kontorkostnader, trykksaker og opplæring	19 604	20 595
21 137	22 447	Telefon og porto	22 806	21 149
31 378	24 355	Reiser og biler	25 991	31 554
11 526	11 969	Diverse driftskostnader	13 048	13 119
219 575	239 450	Sum	253 970	226 559

NOTE 12**LEIEFORHOLD**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
59 550	67 146	Leie lokaler	68 259	59 622
3 591	2 568	Leie kontorutstyr mv	2 574	3 591
63 141	69 714	Sum	70 833	63 213

Innovasjon Norge har inngått leieavtaler i Norge og utlandet. Avtalene gjelder både leie av kontorlokaler og leie av boliger for utstasjonerte. Kontorleie i utlandet utgjør ca 23 mill. kroner og boligleie utgjør ca 12 mill. kroner.

Leieavtalene for lokaler har en varighet på 5 år, med opsjon på videre leie i ytterligere 3 til 5 år. De viktigste unntakene er:

- Leiekontrakt for kontor i Oslo (Tollbugata 32) løper til 31.08.2020
- Leiekontrakt for kontor i Vadsø løper til 29.02.2016
- Leiekontrakt for kontor i Drammen løper til 31.12.2017
- Leiekontrakt for kontor i London (Charles House) løper til 24.03.2014, kontrakten kan ikke sies opp i kontraktperioden.

For leiekontrakter i utlandet er det inngått såkalt "Diplomatisk klausul", hvilket innebærer at kontrakten sies opp i avtaleperioden, mot en kontraktsavtalt kompensasjon til utleier. En slik klausul gjelder ikke for leieforholdet knyttet til kontoret i London.

Innovasjon Norge har overtatt en leiekontrakt for kontorer på Stortorvet / Oslo. Kontrakten utløper 01.12.2011, og ble opprinnelig inngått av Stiftelsen Norges Turistråd. Lokalene er framleiet for hele perioden med et årlig leietap på vel 1,1 mill. kr. Det er avsatt midler til dekning av tapet.

Datterselskapet Investinor AS har inngått en uoppsigelig 5 års kontrakt for kontorlokaler. Denne løper fra 31.12.2008, med en opsjon på forlengelse for 2 perioder á 5 år med 6 måneders oppsigelse.

Andre leiekostnader gjelder ordinære leieavtaler for kopimaskiner, kaffemaskiner etc.

NOTE 13**SKATTEKOSTNAD OG BETALBAR SKATT**

Noten gjelder for datterselskapet.

Årets skattekostnad fordeler seg på:

	2009	2008
Betalbar skatt	28 921	29 265
Endring i utsatt skatt	-7 083	19 031
Sum skattekostnad	21 837	48 297

Beregning av årets skattegrunnlag:

Resultat før skattekostnad	72 931	172 485
Permanente forskjeller	5 055	3
Endring i midlertidige forskjeller	25 302	-67 970
Årets skattegrunnlag	103 288	104 518

Oversikt over midlertidige forskjeller:

	2009	2008	Endring
Driftsmidler	-324	-397	73
Verdiendring andre fin. instrumenter	-47 165	-67 830	20 665
Avsetning for forpliktelser	4 818	258	4 560
Netto grunnlag	-42 672	-67 970	25 298
28 % utsatt skatt	-11 948	-19 031	7 083

Forklaring til hvorfor årets skattekostnad ikke utgjør 28 % av resultat før skatt:

28 % skatt av resultat før skatt	20 421
Permanente forskjeller (28%)	1 416
Beregnet skattekostnad	21 836

Effektiv skattesats 29,9 %

NOTE 14

TAP PÅ UTLÅN OG GARANTIER

Noten gjelder for morselskapet.

	Lavrisikolån			Risiko inkl. miljø og distrikt	Så Korn- fondene og invest- eringslån	Sum lån	Garantier	Sum lån og garantier
	Ordinære lavrisiko- lån	Fiske- fartøylån	Landbruks- lån					
<i>Nedskrivninger</i>								
Nedskrivninger på individuelle utlån pr. 01.01	71 987	11 890	5 993	264 125	269 217	623 212	5 961	629 173
Økte og nye individuelle nedskrivninger	36 721	3 007	2 456	196 862	15 989	255 035	10 570	265 605
Økte/tilbakef. nye individuelle nedskr. omkostninger	810	-	-	-18	-	791	-	791
Økte/tilbakef. nye individuelle nedskr. renter	2 407	-361	1 199	2 008	39 651	44 905	-	44 905
Tilbakeførte individuelle nedskrivninger	-8 783	-34	-2 064	-32 871	-	-43 752	-706	-44 458
Konstaterte tap på engasjementer uten nedskrivninger	2 253	2 363	629	33 863	8 615	47 722	5 071	52 793
Konstaterte tap	-6 936	-3 063	-1 062	-74 583	-8 615	-94 259	-10 021	-104 280
Nedskrivninger på individuelle utlån 31.12	98 459	13 803	7 151	389 385	324 858	833 655	10 875	844 530
Nedskrivninger grupper av utlån pr. 01.01	123 000	56 000	15 000	-	-	194 000	-	194 000
Periodens endring i gruppenedskrivninger	37 000	5 000	4 000	-	-	46 000	-	46 000
Nedskrivninger grupper av utlån 31.12	160 000	61 000	19 000	-	-	240 000	-	240 000
<i>Bokførte tap</i>								
Økte og nye individuelle nedskrivninger	36 721	3 007	2 456	196 862	15 989	255 035	10 570	265 605
Tilbakeførte individuelle nedskrivninger	-8 783	-34	-2 064	-32 871	-	-43 752	-706	-44 458
Konstaterte tap på engasjementer med individuelle nedskrivninger	-4 683	-700	-433	-40 721	-	-46 537	-4 950	-51 487
Endring i individuell nedskrivninger	23 255	2 273	-41	123 270	15 989	164 746	4 914	169 660
Endring i individuelle nedskrivninger på omkostninger	810	-	-	-18	-	791	-	791
Endring i gruppevis nedskrivninger	37 000	5 000	4 000	-	-	46 000	-	46 000
Konstaterte tap	6 936	3 063	1 062	74 583	8 615	94 259	10 021	104 280
Tap på utlegg	680	9	9	576	6	1 280	-	1 280
Inngang på tidligere perioders konstaterte tap	-20 755	-	-72	-2 484	-47	-23 358	-	-23 358
Periodens tap på utlån og garantier	47 926	10 344	4 958	195 926	24 563	283 718	14 935	298 653
<i>Konstaterte tap</i>								
Konstaterte tap på engasjementer uten individuelle nedskrivninger	2 253	2 363	629	33 863	8 615	47 722	5 071	52 793
Konstaterte tap på engasjementer med individuelle nedskrivninger	4 683	700	433	40 721	-	46 537	4 950	51 487
Sum konstaterte tap	6 936	3 063	1 062	74 583	8 615	94 259	10 021	104 280

Innovasjon Norges utlånsportefølje består av forskjellige typer lån med ulik risikoprofil. I tabellen under er de ulike lånetypene innen lavrisiko- og risikolån klassifisert i tre grupper med henholdsvis høy, normal og lav risiko. Tallene er eksklusive ansvarlige lån til Så Kornfondene, Investeringsfondene for Nordvest-Russland og Øst-Europa, forvaltningsordninger og risikogarantier.

Risiko- grupper	Brutto utlån hovedstol	Individuelle nedskrivninger hovedstol	Individuelle nedskrivninger av brutto utlån	Utlån uten individuelle nedskrivninger	Kalkulert risiko i utlån uten individuelle nedskrivninger	Gruppe- nedskriv- ninger
Høy risiko *	2 671 642	376 526	14,1 %	2 208 252	29,0 %	
Normal risiko	7 052 319	101 396	1,4 %	6 845 510	3,2 %	221 000
Lav risiko	3 822 053	5 952	0,2 %	3 806 193	0,5 %	19 000
Sum	13 546 014	483 874		12 859 955		240 000

* Omfatter risikolån med tapsefond som dekker kalkulert risiko for tap. For disse lånene foretas ikke gruppevis nedskrivninger.

Tabellen under viser utviklingen i misligholdssituasjonen siste fem år, målt ved sum brutto mislighold over 90 dager i mill. kroner og i forhold til løpende portefølje. Lavrisikolån omfatter ordningene ordinære lavrisikolån, flåtelån og landbrukslån. Sum risikolån viser landsdekkende innovasjonslån og -garantier, distriksrettede risikolån, distriksrettet låneordning, risikolån landbruk og miljøfondlån.

Brutto mislighold > 90 dager	Lavrisikolån (risikogruppe lav og normal)		Risikolån/-garanti (risikogruppe høy)	
	Mill kroner	av brutto portefølje	Mill	av brutto portefølje
31.12.2004	751	6,7 %	298	12,2 %
31.12.2005	497	4,8 %	109	5,0 %
31.12.2006	480	5,1 %	77	4,0 %
31.12.2007	291	3,3 %	131	7,7 %
31.12.2008	358	3,8 %	154	9,5 %
31.12.2009	416	3,8 %	210	7,5 %

NOTE 15

TAPSDEKNING

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
-70 761	-180 378	Tap risikolån og garantier dekket av tapsfond	-180 378	-70 761
-13 903	-6 640	Tap distriktsrettet låneordning dekket av tapsfond	-6 640	-13 903
35	-14 135	Tap lån fra Miljøfondet dekket av tapsfond	-14 135	35
-	-3 628	Tap BU risikolån dekket av tapsfond	-3 628	-
	-6 080	Tap fiskerigarantier	-6 080	
-3 294	-2 012	Tap investeringslån dekket av Landbrukets utviklingsfond	-2 012	-3 294
-2 277	-6 556	Tap lån fra Sårkornfondene dekket av tapsfond	-6 556	-2 277
-90 199	-219 429	Sum	-219 429	-90 199

NOTE 16

ÅRSRESULTAT - DISPONERINGER OG OVERFØRINGER

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
22 226	21 197	Utbytte til eier fra lavrisikordningen	21 197	22 226
2 806	438	Utbytte til eier fra investeringsfondet for Nordvest-Russland	438	2 806
877	327	Utbytte til eier fra investeringsfondet for Øst-Europa	327	877
800	14 148	Overføres fra risikolån og garantier til eier	14 148	800
26 708	36 110	Utbytte og overføring til eier	36 110	26 708
-42 021	-15 989	Belastet opptjent kapital Sårkornfondene	-15 989	-42 021
935	146	Avsatt til opptjent kapital investeringsfondet for Nordvest-Russland	146	935
292	109	Avsatt til opptjent kapital investeringsfondet for Øst-Europa	109	292
-40 793	-15 734	Overført til opptjent kapital i låne- og investeringsfond	-15 734	-40 793
-	2 459	Avsatt til opptjent egenkapital prosjektvirksomhet mv		
7 409	21 882	Avsatt til opptjent egenkapital lavrisikordningen		
7 409	24 341	Overført til opptjent egenkapital		
-6 676	44 717	Sum overføringer og disponeringer		

NOTE 17

BUNDNE BANKINNSKUDD

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
1 607 927	1 408 571	Til investering i ansvarlig kapital	1 408 571	1 607 927
1 335 045	1 850 263	Til utbetaling av tilskudd	1 850 263	1 335 045
1 435 832	1 455 775	Til dekning av tap	1 455 775	1 435 832
4 378 803	4 714 609	Sum bundne innskudd i Norges Bank	4 714 609	4 378 803
		Ordinære innskudd i banker, herav bundne		
22 033	22 541	Skattevekksmidler	23 485	22 596

Bundne innskudd i Norges Bank er øremerkede midler. Kun en mindre del av disse midlene er rentebærende.

NOTE 18**LAVRISIKOLÅN OG RISIKOLÅN**

Morselskap			Konsern	
2008	2009	LAVRISIKOLÅN	2009	2008
3 005 075	3 989 571	Ordinære lavrisikolån	3 989 571	3 005 075
3 691 998	3 831 491	Lån til landbruket	3 831 491	3 691 998
2 631 635	3 056 748	Lån til fiskefartøy	3 056 748	2 631 635
9 328 708	10 877 810	Sum	10 877 810	9 328 708

Morselskap			Konsern	
2008	2009	RISIKOLÅN	2009	2008
370 085	1 176 531	Landsdekkende innovasjonslån	1 176 531	370 085
1 002 106	1 300 169	Distriktsrettede risikolån	1 300 169	1 002 106
26 215	40 484	Risikolån landbruk	40 484	26 215
116 232	97 166	Distriktsrettet låneordning	97 166	116 232
67 431	57 394	Lån fra Statens Miljøfond	57 394	67 431
1 582 069	2 671 744	Sum	2 671 744	1 582 069

Det er etablert en felles innlånsportefølje og felles administrasjonkostnader for alle risikolån.

NOTE 19**ANDRE UTLÅN**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
1 075 212	948 148	Bygdeutviklingslån til landbruket	948 148	1 075 212
639 414	874 485	Ansvarlige lån Såkornfondene	874 485	639 414
2 086	1 088	Ansvarlige lån investeringsfondet for Nordvest-Russland	1 088	2 086
1 919	1 833	Ansvarlige lån investeringsfondet for Øst-Europa	1 833	1 919
2 810	2 942	Lån til ansatte	2 942	2 810
1 721 442	1 828 497	Sum	1 828 497	1 721 442

Bygdeutviklingslån forvaltes av Innovasjon Norge for Landbrukets utviklingsfond. Lånene som er rentefrie er finansiert ved utbetaling fra utviklingsfondet, som også godskrives tilbakebetaling og belastes tap.

NOTE 20**ANDRE RENTEBÆRENDE VERDIPAPIRER**

Noten gjelder kun for datterselskapet.

	Kostpris	Markedsverdi 31.12.2008	Kapital bevegelse 2009	Renter/ gevinst 2009	Verdiendring 2009	Markedsverdi 31.12.2009
Konvertible lån *)	-	-	-	74	-	8 074
DnB NOR Obligasjon 20 (IV)	565 000	606 288	-85 500	39 830	-1 481	559 137
KLP Rentefond II	565 000	592 091	-56 000	33 723	-6 966	562 848
Alfred Berg Kort Obligasjon	565 000	590 489	-73 000	22 512	4 080	544 081
Storebrand Likviditet	565 000	580 690	-70 000	34 766	-16 298	529 157
Sum	2 260 000	2 369 558	-284 500	130 904	-20 665	2 203 297

*) beløpet er saldo på lånene pr 31.12.2009

Datterselskapet Investinor AS plasserer overskuddslikviditeten i rente- og obligasjonsfond fra solide kapitalforvaltere etter mandat fra selskapets styre. Effektiv rente for 2009 utgjør 3,1 % beregnet i samsvar med gjeldende renteberegningsmetode i markedet for slike plasseringer.

De konvertible lånene forfaller ultimo 2010 og 2012 og renteberegnes med 8,0 og 12,0 % p.a.

NOTE 21

AKSJER OG ANDELER

Selskapets navn	Fond	Antall aksjer	Eierandel i %	Aksjer og andeler i		
				Mor-selskap	Datter	Konsern
Technopark-Nor AS	NVR	120 000	39,9	12 000		12 000
Barel AS	NVR	4 226	39,0	4 981		4 981
ECDL Russia AS	NVR	1 998 099	37,1	5 250		5 250
Akvamiljø Caspian AS	ØSE	1 000	36,4	1 000		1 000
Kirkenes Trading AS	NVR	1 200	35,3	3 000		3 000
Int.School of Management	ØSE	21 048	35,2	439		439
Biodiversity Development Int. AS	ØSE	35 000	34,9	3 500		3 500
Rambøll Barents AS	NVR	10 080	34,9	1 008		1 008
White Sea Innovation AS	NVR	1 400	34,1	1 400		1 400
Dvina AS	NVR	204	34,0	204		204
Vangazu Sildspeks	ØSE	5 000	29,9	1 420		1 420
Numascale AS		5 000 000	28,7		5 000	5 000
International Pork Investment	ØSE	3 457 510	26,9	8 497		8 497
Baltic Solution AS	ØSE	1 200	22,2	600		600
Baltic Hydroenergy AS	ØSE	196 202	16,1	3 879		3 879
Innotech Solar AS		742 967	15,7		51 663	51 663
Padtech AS		800 000	14,1		8 000	8 000
EMTEK AS	ØSE	18 379	10,4	4 844		4 844
Quasar Consultants AS (under likvidasjon)		3 707	9,8	902		902
Ocas AS		291 235	9,6		17 530	17 530
Probio ASA		614 010	8,5		30 701	30 701
Santosolve AS		15 693	8,5		4 708	4 708
Metallkraft AS		1 000 000	7,0		66 000	66 000
Thinks Holding AS		2 074 039	5,8		20 740	20 740
CapMan Russia Fund L.P. ¹	ØSE	-	1,6	3 792		3 792
Radiant Energy Corporation (Canada)		3 658 957	1,6	5 353		5 353
Euro-Teminal AS	ØSE	370 621	1,3	7 333		7 333
Tellus-IT AS		16 000	0,9	400		400
OPC Liquidaton Corporation (USA)		300 265	0,6	424		424
Sum anskaffelseskost aksjer og andeler				70 226	204 342	274 568
Sum nedskrivninger				-23 536	-	-23 536
Sum bokført verdi pr 31.12.2009				46 690	204 342	251 032

¹ Investert andel i aksjefond

NOTE 22**EIERINTERESSER I KONSERNSELSKAPER**

Selskapets navn	Ervervet	Kontor	Eierandel	Stemmeandel
NORTRA AS	01.07.1999	Oslo	100 %	100 %
Investinor AS	21.02.2008	Trondheim	100 %	100 %

Investering etter kostmetoden (selskapsregnskapet):

Selskapets navn	Valuta	Aksje- kapital	Antall aksjer	Egen- kapital	Resultat 2009	Balanseført verdi mor	Balanseført verdi konsern
NORTRA AS *)	NOK	300	300	926	33	300	300
Investinor AS	NOK	2 200 000	110 000	2 375 282	51 093	2 200 000	-
Sum investeringer i datterselskap						2 200 300	300

*) Egenkapital og resultat er for 2008.

NOTE 23**ANDRE EIENDELER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
53 750	33 383	Kundefordringer i prosjektvirksomheten	33 383	53 750
-5 250	-5 250	Avsetning til tap på kundefordringer	-5 250	-5 250
-6 960	-	Tapsgjeld/krav på staten	-	-6 960
-702	901	Fordring på statskassen	901	-702
2 406	13 463	Depositum og innskudd	13 463	-
1 852	281	Andre fordringer	1 710	4 296
45 096	42 778	Sum	44 207	45 134

NOTE 24**MELLOMVÆRENDE MED SELSKAP I SAMME KONSERN**

Morselskapet har en kundefordring på datterselskapet Investinor AS på 61 200 kroner.

NOTE 25**OPPTJENTE INNTEKTER OG IKKE PÅLØPTE KOSTNADER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
173 371	123 990	Opptjente ikke forfalte renter på utlån	123 990	173 371
59 135	102 997	Opptjente ikke fakturerte driftsinntekter	102 997	59 135
17 132	30 836	Bokførte ikke påløpte driftskostnader	30 836	17 132
249 639	257 823	Sum	257 823	249 639

NOTE 26

PENSJONSFORPLIKTELSE

Innovasjon Norge er pliktig til å ha tjenestepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenestepensjon. Innovasjon Norges pensjonsordninger tilfredsstiller kravene i denne lov.

Pensjonsordningene behandles regnskapsmessig i henhold til NRS 6 Pensjonskostnader. Innovasjon Norges pensjonsordninger er alle ytelsesplaner. Innovasjon Norge har pensjonsordninger som omfatter 694 aktive medlemmer, 223 pensjonister og 27 i AFP. Ordningene gir rett til definerte fremtidige ytelser. Disse er i hovedsak avhengig av antall opptjeningsår, lønnsnivå ved oppnådd pensjonsalder og størrelsen på ytelsene fra folketrygden. Forpliktelsene er dekket gjennom forsikringselskap, i hovedsak Statens Pensjonskasse og Vital.

Det er i dag 6 ulike pensjonsordninger i Innovasjon Norge. Ansatte i Innovasjon Norge er også tilknyttet AFP-ordninger. Ordningene kan ikke overføres mellom hverandre og er derfor ikke nettoført.

Investinor AS har 14 aktive medlemmer i sin tjenestepensjonsordning gjennom Statens Pensjonskasse.

Morselskap		Pensjonskostnad	Konsern	
2008	2009		2009	2008
48 313	41 429	Nåverdi av årets pensjonsopptjening	46 582	48 313
42 177	37 093	Rentekostnad på pensjonsforpliktelsene	37 093	42 177
-32 899	-34 598	Avkastning på pensjonsmidlene	-34 598	-32 899
8 261	6 428	Arbeidsgiveravgift av pensjonskostnaden	6 428	8 261
15 050	4 785	Resultatført aktuarielt tap (gevinst)	4 785	15 050
80 903	55 137	Netto pensjonskostnad	60 290	80 903

Avstemming av pensjonsordningenes finansierte status mot beløp i balansen:

Morselskap					Konsern			
31.12.2008		31.12.2009			31.12.2009		31.12.2008	
Midler > forpliktelse	Midler < forpliktelse	Midler > forpliktelse	Midler < forpliktelse	Midler > forpliktelse	Midler < forpliktelse	Midler > forpliktelse	Midler < forpliktelse	
114 575	574 961	148 383	775 231	Opptjente/beregnete pensjonsforpliktelser	148 383	780 384	114 575	574 961
-91 946	-501 701	-106 222	-534 738	Pensjonsmidler (til markedsverdi)	-106 222	-536 115	-91 946	-501 701
3 191	1 492	5 944	33 640	Periodisert arbeidsgiveravgift	5 944	34 172	3 191	1 492
-31 195	-36 170	-56 578	-230 831	Ikke resultatført virkning av estimatavvik	-56 578	-230 831	-31 195	-36 170
-5 375	38 581	-8 473	43 302	Netto pensjonsforpliktelser	-8 473	47 610	-5 375	38 581

Innovasjon Norge			Investinor AS
2008	2009		2009
5,80 %	5,40 %	<i>Økonomiske forutsetninger:</i>	
5,80 %	5,70 %	Diskonteringsrente	4,40 %
4,00 %	4,50 %	Forventet avkastning på fondsmidler	5,60 %
3,75 %	4,25 %	Forventet lønnsregulering	4,25 %
3,75 %	4,25 %	Forventet pensjonsøkning	4,00 %
		Forventet G-regulering	4,00 %
		<i>Demografiske forutsetninger</i>	
K2005	K2005	Anvendt dødelighetstabell	K2005
200%*K63/II	200%*K63/IR02	Anvendt uføretariff	200%*K63
3% / 0%	3% / 0%	Frivillig avgang	0% / 0%
10% / 40%	10% / 40%	Uttakstilbøylighet	0% / 0%

Ikke resultatført virkning av estimatavvik periodiseres over 13 år eller gjenværende opptjeningsstid.

Som aktuariemessige forutsetninger for demografiske faktorer og avgang er det brukt forutsetninger fra NRS 6 Pensjonskostnader per 31.12.2009. Pensjonsforutsetningene er oppdatert basert på markedssituasjonen per 31.12.2009 og er den gjeldende anbefalingen fra Norsk RegnskapsStiftelse (NRS). Innovasjon Norge har valgt å estimere en foretaksobligasjonsrente for fastsettelsen av diskonteringsrenten. Den består av risikofri rente som er satt til 3,4 % med et risikopåslag på 2%. Dvs. at den diskonteringsrenten som er brukt er 5,4 %. Risikofri rente er renten på en foretaksobligasjon med særlig høy kredittverdighet og risikopåslaget er observert rentedifferanse mellom norske statsobligasjoner og norske foretaksobligasjoner med handel i slutten av desember. En økning av diskonteringsrenten på et halvt prosentpoeng medfører en reduksjon i forpliktelsen på omtrent ti prosent.

Administrerende direktør i Investinor har en tilleggsavtale om pensjon. Det er gjort regnskapsmessige avsetninger på 510 000 kroner basert på estimert årskostnad for tilleggsavtalen.

NOTE 27**INNLÅN FRA STATEN**

Noten gjelder for morselskapet.

	Forfall	Innlån	Effektiv rente		Forfall	Innlån	Effektiv rente
Lavrisikolån	2010	7 960 000	1,9 %	Risikolån	2010	2 725 000	1,8 %
	2011	945 000	3,4 %				
	2012	445 000	3,7 %				
	2013	235 000	3,9 %				
	2014	70 000	3,4 %				
	2016	175 000	4,6 %				
	Sum	9 830 000	2,2 %		Sum	2 725 000	1,8 %

Forfallsstrukturen på innlånene, som er fastrentelån, er tilpasset rentebindingsperiodene og vilkårene for utlånene. Dette gjøres som ledd i arbeidet med å styre renterisikoen i porteføljen.

Hoveddelen av innlånene er korte med løpetid innefor seks måneder. Disse finansierer utlån til kunder med lån på flytende betingelser, dvs. lån med rente som kan endres med seks ukers varsel. Renterisikoen vedrørende disse lånene er begrenset til varslingsperioden og vurderes å ha moderat resultat effekt.

NOTE 28**ANNEN GJELD**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
72 312	62 443	Leverandørgjeld	64 702	73 576
114 052	98 591	Ikke utbetalte tilskuddsbevilgninger	98 591	114 052
26 708	36 110	Skyldig overføring til staten	36 110	26 708
2 796	8 693	Skyldig oppgjør på taps- og tilskuddsfond	8 693	2 796
19 654	23 530	Avgifter, skatt og andre lønnstrekk	25 083	20 372
12 733	12 077	Diverse gjeld	15 531	12 850
-	-	Betalbar skatt	28 921	29 265
248 256	241 444	Sum	277 631	279 619

Ikke utbetalte tilskuddsbevilgninger er tilsagn som er utbetalt til Innovasjon Norge, men ikke videreutbetalt til mottaker.

NOTE 29**PÅLØPTE KOSTNADER OG IKKE OPPTJENTE INNTEKTER**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
114 834	76 463	Påløpte ikke forfalte renter på innlån	76 463	114 834
38 215	44 287	Påløpt ikke forfalt innlånsprovisjon	44 287	38 215
49 868	66 158	Påløpte driftskostnader	66 623	49 940
49 043	53 319	Drifts- og programbevilgninger som ikke er inntektsført	53 319	49 043
13 668	20 750	Andre mottatte ikke opptjente bevilgninger fra staten	20 750	13 668
9 469	19 934	Fakturerte ikke opptjente driftsinntekter	19 934	9 469
275 097	280 912	Sum	281 376	275 169

NOTE 30**TAPSFOND**

Noten gjelder for morselskapet.

Låneordning	Rest tapsfond	Netto utlån
Landsdekkende innovasjonslån	562 138	1 075 608
Distriktsrettede risikolån	545 365	1 071 942
Distriktsrettet låneordning	33 351	67 271
Lån fra Miljøfondet	23 738	42 339
Risikolån landbruk	9 198	36 457
Lån fra Såkornfondene	348 747	549 628
Landsdekkende innovasjonsgarantier	96 906	-
Garantier til fiskerinæringen	-6 080	-
Sum	1 613 362	2 843 244

Akkumulerte tap i tabellene omfatter konstaterte tap og individuelle tapsnedskrivninger.

Netto utlån er brutto utlån redusert med tapsnedskrivninger.

Innovasjon Norge er pålagt å sørge for at det er et forsvarlig forhold mellom tapsfondets størrelse og den anslåtte risikoen i porteføljen. For distriktsrettede risikolån og landsdekkende innovasjonslån og –garantier er Innovasjon Norge ansvarlig for å etterfylle tapsfondet dersom porteføljerisikoen avviker negativt med mer enn ti prosentpoeng av tapsfondet.

Pr. 31.12.09 er kalkulert risiko i den del av porteføljen som ikke har tapsnedskrivninger vurdert å være 32 % for landsdekkende innovasjonslån, mens tapsfondet utgjør 58 %. For distriktsrettede risikolån er kalkulert risiko 28 %, mens tapsfondet utgjør 53 %. Disse tapsfondene er derved solide. Det er tre hovedårsaker til dette. For det første ble tapsfondene ekstraordinært styrket i perioden 2003 – 2006 etter store tap i perioden 2002 og 2003. For det andre førte konjunkturutviklingen til lave tap i årene 2006 og 2007 og for det tredje skjedde det ekstraordinære innfrielse av lån i samme periode, som reduserte risikoen i porteføljen.

For den distriktsrettede låneordning er det nå en underdekning på tapsfondet sett i forhold til kalkulert risiko på utbetalte lån. Tapsfondet for utbetalte lån er benyttet i sin helhet, mens kalkulert risiko på resterende portefølje er 14 %. Tapsfond inkludert ikke utbetalte lån, vurderes imidlertid tilstrekkelig til å dekke forventet tap.

For Statens Miljøfond er tapsfondssituasjonen meget god; tapsfondet utgjør 56 % av netto utlån. På risikolåneordningen for landbruket er det et tapsfond på 25 % for den del av porteføljen som ikke har nedskrivninger, mens kalkulert risiko er 12 %.

NOTE 31**RENTESTØTTEFOND**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
45 865	59 945	Inngående balanse 01.01	59 945	45 865
18 647	17 209	Avsatt til fond	17 209	18 647
-4 567	-6 266	Inntektsført rentestøtte	-6 266	-4 567
59 945	70 888	Utgående balanse 31.12	70 888	59 945

NOTE 32**TILSKUDDSFOND**

Morselskap			Konsern	
2008	2009		2009	2008
224 448	264 229	Fra Kommunal- og regionaldepartementet	264 229	224 448
105 072	156 825	Fra Nærings- og handelsdepartementet	156 825	105 072
7 767	40 337	Fra Utenriksdepartementet	40 337	7 767
926 166	752 345	Fra fylkeskommunene	752 345	926 166
-21 499	8 814	Fra Landbrukets utviklingsfond (LUF)	8 814	-21 499
1 075 209	948 219	Andel av LUF knyttet til rentefrie lån	948 219	1 075 209
10 001	9 516	Tilskudd til Nordvest-Russland	9 516	10 001
2 327 165	2 180 284	Sum	2 180 284	2 327 165

NOTE 33**LÅNE- OG INVESTERINGSFOND**

Noten gjelder for morselskapet.

	Investeringsfondet for Nordvest-		Investeringsfondet for		
	Såkornfondene	Russland	Øst-Europa	Investinor AS	Sum
Innskutt kapital	1 757 000	150 000	120 000	2 200 000	4 227 000
Opptjent kapital	-30 469	41 545	-5 115	-	5 960
Sum kapital 01.01	1 726 531	191 545	114 885	2 200 000	4 232 960
Tilbakeført innskutt kapital	-	-	-	-	-
Tilført innskutt kapital	-	-	-	-	-
Endring regnskapsprinsipp *)	-4 574	-	-	-	-4 574
Styrking av opptjent kapital	10 000	-	-	-	10 000
Årets resultat	-15 989	146	109	-	-15 734
Innskutt kapital	1 757 000	150 000	120 000	2 200 000	4 227 000
Opptjent kapital	-41 032	41 690	-5 006	-	-4 348
Sum kapital 31.12	1 715 968	191 690	114 994	2 200 000	4 222 652

*) Regnskapsprinsipp for mottatte avdrag utenom forfall på lån fra Såkornfondene ble endret i 2009. Resultateffekten av endringen er ført direkte mot opptjent kapital på Såkornfondene.

NOTE 34**EGENKAPITAL****Egenkapital morselskapet**

	Felles	Lavrisiko- ordningen	Prosjekt- virksomhet mv	Sum
Innskutt egenkapital	10 000	619 788	26 257	656 045
Opptjent egenkapital	-	212 873	10 927	223 800
Sum egenkapital 01.01	10 000	832 661	37 184	879 846
Årets andel av resultatet		21 881	2 460	24 341
Innskutt egenkapital	10 000	619 788	26 257	656 045
Opptjent egenkapital	-	234 754	13 387	248 141
Sum egenkapital 31.12	10 000	854 542	39 644	904 186

Staten v/Nærings- og handelsdepartementet utøver eierfunksjonen i Innovasjon Norge. Fylkeskommunene overtar 49 % av Innovasjon Norge fra 01.01.2010.

Egenkapital konsern

	Mor- selskap	Datter- selskap	Konsern
Innskutt kapital	656 045		656 045
Opptjent kapital	223 800	124 189	347 989
Sum egenkapital 01.01	879 846	124 189	1 004 034
Årets opptjente kapital	24 341	51 093	75 434
Egenkapital pr 31.12.	904 186	175 282	1 079 468

NOTE 35**BETINGEDE FORPLIKTELSER**

Garantiene er avgitt på vegne av staten. Tap for miljøgarantier dekkes løpende ved egen bevilgning. Tap for øvrige garantier dekkes av tapsfond. Det vises til note 30.

Innovasjon Norge har ingen tvistesaker pr. 31.12.09 som kan medføre tap av betydning utover de avsetninger som er gjort i regnskapet.

KPMG AS
P.O. Box 7000 Majorstuen
Serkedalsveien 6
N-0306 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 96 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627 MVA

Til foretaksmøtet i Innovasjon Norge

REVISJONSBERETNING FOR 2009

Ledelsens ansvar og revisors oppgave

Vi har revidert årsregnskapet for Innovasjon Norge for regnskapsåret 2009, som viser et overskudd på kr 44 716 854 for morselskapet og et overskudd på kr 95 810 264 for konsernet. Vi har også revidert opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet. Årsregnskapet består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger. Konsernregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger. Regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge er anvendt ved utarbeidelsen av regnskapet. Årsregnskapet og årsberetningen er avgitt av selskapets styre og administrerende direktør. Vår oppgave er å uttale oss om årsregnskapet og øvrige forhold i henhold til revisorlovens krav.

Grunnlag for vår uttalelse

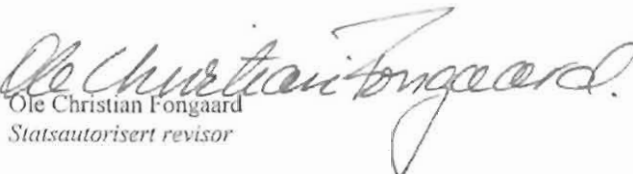
Vi har utført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder revisjonsstandarder vedtatt av Den norske Revisorforening. Revisjonsstandardene krever at vi planlegger og utfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Revisjon omfatter kontroll av utvalgte deler av materialet som underbygger informasjonen i årsregnskapet, vurdering av de benyttede regnskapsprinsipper og vesentlige regnskapsestimater, samt vurdering av innholdet i og presentasjonen av årsregnskapet. I den grad det følger av god revisjonsskikk, omfatter revisjon også en gjennomgåelse av selskapets formuesforvaltning og regnskaps- og internkontrollsystemer. Vi mener at vår revisjon gir et forsvarlig grunnlag for vår uttalelse.

Uttalelse

Vi mener at

- årsregnskapet er avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets og konsernets finansielle stilling 31. desember 2009 og av resultatet og kontantstrømmene i regnskapsåret i overensstemmelse med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge
- ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger
- opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Oslo, 18. februar 2010
KPMG AS

Ole Christian Fongaard
Statsautorisert revisor

Offices in:

Oslo	Oslo	Sandefjord
Bodo	Haugesund	Sandnessjøen
Ålesund	Kristiansund	Stavanger
Bergen	Larvik	Stord
Elverum	Mo i Rana	Trondheim
Frimoen	Norheimsund	Tvedestrand
Horten	Oslo	Ålesund

KPMG AS, a Norwegian member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity

Statsautoriserte revisorer - medlemmer av Den norske Revisorforening

ÅRSRAPPORT 2009

Våre kontorer

INNOVASJON
NORGE

Vi gir lokale ideer globale muligheter

Innholdsfortegnelse

Kontorene i Norge	Side
Oslo, Akershus og Østfold	4
Hedmark	8
Oppland	12
Buskerud og Vestfold	16
Telemark	22
Agder	26
Rogaland	31
Hordaland	35
Sogn og Fjordane	39
Møre og Romsdal	43
Sør-Trøndelag	47
Nord-Trøndelag	51
Nordland	55
Troms	59
Finnmark	63
Kontorene i utlandet	
Region Vest-Europa/Norden	67
Region Sentral-Europa, Baltikum, Tyrkia og Midt-Østen	97
Region Russland og SUS	116
Region Americas	125
Region Sør- og Sørøst-Asia	138
Region Nord-Øst Asia	155

Innledning

Nedenfor følger årsrapportene for 2009 om aktivitetene ved Innovasjon Norges kontorer i inn- og utland.

Rapportene fra kontorene i utlandet er noe uensartet i form og omfang, men totalen gir likevel et godt bilde av virksomheten. Innovasjon Norge er en internasjonal organisasjon, så noen av rapportene er derfor på engelsk.

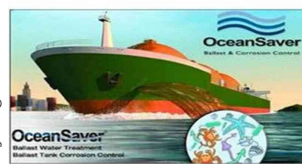
I 2009 ble en lang vekstperiode for norsk næringsliv avløst av en global finanskriser, som resulterte i mangel på finansiering gjennom bank og tørke i egenkapitalmarkedet. Som en følge av dette opplevde Innovasjon Norge i Oslo, Akershus og Østfold sterk økning i etterspørselen etter finansielle virkemidler.

Osloregionen omfatter 29 prosent av landets befolkning. Nær 50 prosent av alle landets investeringer i FoU skjer i Oslo-regionen, enten det er i næringslivet, instituttsektoren eller universitets- og høyskolesektoren. Regionen er en viktig dynamo for norsk næringsliv, både nasjonalt og som internasjonal metropol.

Unge bedrifter med internasjonale vekstmuligheter er den høyest prioriterte målgruppen i regionen. Våre virkemidler samspiller med og utløser privat såkorn- og venturekapital. Tilskudd til forsknings- og utviklingskontrakter er vårt viktigste bidrag til dette, og vi bevilget 105 mill. kroner fordelt på 59 prosjekter i 2009. Dette utgjør 30 prosent av den nasjonale rammen. Kontorets SkatteFUNN-rådgivere bidro til at "våkne" bedrifter kan reinvestere nær 0,5 mrd skatte kroner til nye utviklingsprosjekter.

Satsing på bedriftsnettverk og samarbeidsprosjekter for internasjonalisering har bidratt til at regionale bedrifter deltar i satsinger mot Asia, Europa, USA og Brasil. Inntil 10 bedrifter deltar i disse gruppene med organiserte opplegg.

Satsingen på næringsklynger har bidratt til videreutvikling av Oslo Cancer Cluster som en av landets fremste internasjonale klynger. Det arbeides med nye klyngeprosjekter i flere sektorer. Halden Centre of Expertise satser på å bli internasjonalt ledende på IKT for miljøvennlig energihandel. En viktig erfaring fra klyngeprosjektene, er behovet for sterk forankring og eierskap i næringsmiljøene. Profilerings- og omdømmearbeid har økende betydning for lønnsomhet og internasjonale muligheter.

Bevisstgjøring av næringslivets samfunnsansvar er en viktig del av Innovasjon Norges strategi. Ocean Saver er en kunde som ser at samfunnsansvar gir muligheter.

I 2009 ble en lang vekstperiode for norsk næringsliv avløst av en global finanskriser. Norsk næringsliv har blitt rammet på flere måter: manglende tilgang på finansiering gjennom bank, tørke i egenkapitalmarkedet, og gjennom sviktende etterspørsel og dynamikk i markedet.

Etterspørselen etter Innovasjon Norges finansielle tjenester økte markant i 2009. Gjennom økte rammer fra flere departement, kunne Innovasjon Norge øke sine bevilgninger til bedrifter med 91%. Det mest markante, er en økning i etterspørselen etter innovasjonslån og tilskudd økte, mot slutten av året, og det er viktig at Innovasjon Norge har finansielle og administrative muskler for å møte konjunktursvingninger.

Regionstyret

Regionstyrets oppgaver

Regionstyret skal bidra til at Innovasjon Norge har god regional kontakt og utløser regionens potensiale. Oslo-regionen har stort potensiale på de fleste av INs satsingsområder.

Styret har bevilgningsfullmakt i finansieringssaker, og behandler alle saker over direktørens fullmaktsnivå. I 2009 behandlet styret 100 saker i 10 møter.

Styret har påpekt at kontorets økonomiske og administrative ressurser ikke står i forhold til etterspørsel og potensiale i regionen. Prioritering av saker og satsinger er derfor en krevende oppgave både for administrasjonen og styret. Nivået på virkemidlene ble økt på grunn av finanskrisen, dette nivået er mer i tråd med behovet i regionen i et normalår.

Regionstyret for 2009

Ivar G. Karlsen (leder), næringslivsleder
Ann Kristin Hageløkken (nestleder), inkubatorleder
Karl Henrik Laache, gardbruker
Kari Hauge, LO-sekretær
Arne Øren, fylkespolitiker
Brage Baklien, politisk rådgiver
Siri Hov Eggen, fylkespolitiker
Kristin Misundt, forskningsdirektør

Fylkeskommunene, Fylkesmannens landbruksavdeling og Norges Forskningsråd har møte- og talerett i styret.

Energi og miljø

Innovasjon Norge støtter felles profilering av sektoren gjennom OREEC, og var en aktiv samarbeidspartner i gjennomføringen av NEREC, Osloregionens internasjonale kongress innen fornybar energi. Kongressen ble holdt ved Norges Varemesse og trakk over 1200 deltakere fra 30 land. I 2009 har vi hatt fokus på energieffektivisering, klimavennlig transport, rent vann og avløp, bioenergi, CO₂-fangst og lagring samt og solenergi. Det er etablert prosjekter på flere nivåer, støtte til enkeltbedrifter, forprosjekter, og nettverk mot internasjonale markeder. Regionen er nasjonalt ledende på små og mellomstore biovarmeanlegg, har pilotprosjekter på biogass og har utviklet kompetansetilbud for kommuner og andre i offentlig sektor.

Maritim

Den maritime næringen i Osloregionen er dominert av shipping og forretningsmessig tjenesteyting. En omdømme-analyse konkluderer med at Norge er internasjonalt anerkjent for den maritime klyngen. Næringen har mange øktører og OMN (Oslo Maritime Nettverk) koordinerer utvikling og nyskaping. OMN prioriterer kompetanse, rekruttering, miljøprosjekter og innovasjon. Det er etablert et stort PhD-program, trainee-program og springbrett for innovasjon med regi fra Connect. Sektoren er aktiv bruker av SkatteFUNN, forsknings- og utviklingskontrakter og utenlandsk rådgivning. Sektoren etterspør i mindre grad midler fra programmet Maritim Utvikling.

Olje og Gass

Sektoren består av mer enn 400 bedrifter, internasjonalt orienterte med høy teknologikompetanse. Eksempler på dette er teknologi i forbindelse med intelligente operasjoner, dypvannsboring, korrosjonsteknologi, seismikk, separasjonsteknologi og undervannsteknologi. Kommersialisering av forskningsresultater, utvikling av teknologiprojekter og utstrakt dialog med Innovasjon Norges utenlandskontorer har resultert i etablering av IFU-kontrakter med krevende samarbeidspartnere. Det er under etablering et bedriftsnettverk, Oslofjord Offshore Forum. Kontoret operasjonaliserer utviklingsprosjekt mot Petrobras i Brasil i samarbeid med ledende teknologibedrifter, Campus Kjeller, IFE og FFI.

IKT

IKT er en av regionens største sektorer, sysselsetter i underkant av 60 000 personer og har en omsetning på 139 milliarder. Næringen er stadig viktigere for norsk økonomi. IKT-tjenester, systemer og løsninger utviklet i samarbeid med næringen og sterke norske brukermiljøer, kan være verdensledende og har et betydelig utviklingspotensial. Regionen innsats har vært rettet mot å bidra med internasjonaliseringskompetanse, nettverk og kapital. IKT er den tyngste sektoren i regionen, og dominerer både SkatteFUNN, etablererstipend, IFU/OFU-kontrakter, nettverksaktiviteter som Arena, og kompetanseprogram som Navigator.

Kultur og opplevelser

Kultur- og opplevelsesnæringen er en av de raskest voksende sektorer i verden. Osloregionen har mange aktører som har gjort seg bemerket internasjonalt, for eksempel innen arkitektur. Regionens satsing skal bidra med tiltak som profesjonaliserer og styrker lønnsomheten og bærekraften til virksomhetene. Målgruppen for satsingen er SMB og entreprenører med vekstambisjoner, nettverk og klynger innen kulturnæringene (primært film, musikk, arkitektur, design og dataspill) og kulturbasert næringsliv. IN har vært sentral i etableringen av Norwegian Fashion Institute.

Reiseliv

Reiselivet i regionen viser noe nedgang målt i besøkstall, omsetning og resultat samlet sett, mens Oslo viser en økning. Kontorets innsats har vært rettet mot å bidra til økt profesjonalisering gjennom vertskapskurs, FRAM Reiseliv, BIT Reiseliv og produktutvikling gjennom kurs i pakketering. Østfold fylkeskommunes treårige reiselivsprogram har satt stort fokus på reiselivet i fylket og det er investert i infrastrukturtiltak for næringen som vil gjøre Østfold mer synlig som reisemål.

Helse

Utviklingen i bedriftene er faseinndelt, hvor INs innsats ofte er utløsende for privat kapital og offentlig samarbeid. I 2009 ble det tydelig vanskeligere å skaffe frem risikovillig privat kapital. Dette har ført til at flere prosjekter hvor INs medvirkning har vært betinget av at ny privatkapital, har blitt forsinket. Det er en økende etterspørsel etter finansiell bistand basert på OFU/IFU-midler og risikolån for å realisere markedssatsinger. I en stor andel av prosjektene er det knyttet et samarbeid om internasjonalisering med våre utekontorer.

Vår region har 80 % av den norske helsesektoren, bestående av bedrifter, forsknings- og behandlingsmiljøer innen biomedisin, medisinsk teknologi og HelseIKT. Helse er et viktig satsingsområde i vår region og mye av vårt arbeid kanaliseres til nettverk hvor bedriftene deltar. Oslo Cancer Cluster er et slikt nettverk og innovasjonsmiljø som gjør det veldig bra og bidrar til å øke konkurransevnen til sine medlemsbedrifter. Oslo Cancer Cluster får gjennom NCE-programmet fem millioner kroner i offentlig støtte i året. Oslo Medtech-nettverket ble i 2009 godkjent som hovedprosjekt innenfor ARENA-programmet og mottar en treårig finansiering. Nettverket vil få stor betydning for bedrifter innen medisinsk teknologi.

Christian Møller og Setred AS mottok Reodorprisen for 2009 av næringsminister Trond Giske under årets Skaperkraft. Det Oslo-baserte selskapet har utviklet og produserer skjermer som viser bilder i tre dimensjoner. Skjermene brukes i alt fra oljeformål til medisinske behandlinger. Dette er avansert teknologi for et marked med stor vekst.

Landbruk

Landbruket i vår region har gode forutsetninger for landbruksbasert verdiskaping og innovasjon. Regionen har Universitetet for Miljø og Biovitenskap på Ås, Norges Veterinærhøgskole, samt flere institutter og forskningspark rundt miljøet på Ås, som også har næringsorientert forskning og utvikling. Det er stort behov for å oppgradere bygningsmassen i husdyrproduksjon for å tilfredsstille forskrifter og ha en rasjonell produksjon. I forbindelse med finanskrisen ble vi tildelt en ekstraordinær ramme med bygdeutviklingsmidler, som medførte at betydelig flere fikk en bedre finansiering enn ordinært. Prosjekter innen melk, storfekjøtt og økologisk produksjon har høyest prioritert og også flest saker. Også innen eggproduksjon er det stort omleggingsbehov for å møte nye regelverk.

Landbruksminister Lars Peder Brekk og Kommunal og regionalminister Liv Signe Navarsete dro igang "Inn på tunet-løftet" i 2009. Ordfører Fabian Stang her som gårdeier.

"Inn på tunet" og lokal mat er områder med flest prosjekter innen tilleggsnæringer. Innenfor bioenergi er det stor interesse for gårdsanlegg.

Norgesgruppen åpnet juni 2009 en ny butikk i tre-konstruksjoner på Vestby. Forretningsbygget er en milepæl for denne type konstruksjoner med prefabrikkerte elementer i tre. Norgesgruppen vurderer dette som et ledd i å kunne fremstå med en grønn linje. Samtidig ønsket eieren av bygget å vise at det er mulig å bygge slike bygg i tre-konstruksjon til konkurransedyktige priser. Innovasjon Norge støttet prosjektet økonomisk, via Trebasert Innovasjonsprogram.

Bakeribedriften Be-To Produkter på Togstad gård i Skogbygda i Nes på Romerike ble tildelt bygdeutviklingsprisen i Akershus. Bedriften eies i dag av Berit Gigernes Svennebye og ektemannen Ola Svennebye. Forretningsideen er glutenfrie produkter og Nes-bedriften leverer ferske bakervarer over et stort spekter til utsalg i Hedmark, Akershus og 10 butikker i Oslo. Bygdeutviklingsprisen i Østfold gikk til Løken gård i Trøgstad, som i dag eies av Trude og Tord Svenneby. Familien Svenneby har i samarbeid med Nortura/Prior bygd opp merkevaren Liveche-kylling, kjent for sin lange oppføringstid og fokus på god dyrehelse. Juryn framhever at Løken gård har oppnådd god lønnsomhet i et marked med små marginer.

Nye Akershus Teknologifond

Akershus Teknologifond AS er etablert i et samarbeid mellom Akershus fylkeskommune og Campus Kjeller AS, med Televenture Management AS som forvalter. Fondet skal styrke arbeidet med kommersialisering, etablering og utvikling av nye internasjonalt konkurransedyktige selskaper fra FoU- og kunnskapsmiljøene i Akershus og i Osloregionen.

Akershus Fylkeskommunes Næringsfonds aktiva overføres til Teknologifondet. Innovasjon Norges forvaltningsoppdrag opphører i 2010.

Rådgivningstjenester og programmer

IPR

Kontoret har 5 rådgivere innenfor IPR-området. Rådgiverne tilbyr rådgivningstjenester knyttet til beskyttelse og anvendelse av immaterielle eiendeler i forretningsutvikling. Et bevisst forhold til IPR øker både verdiskapingen og innovasjonsevnen hos bedriftene. Innovasjon Norge har organisert det operative IPR-arbeidet i et fagnettverk, som ledes fra Oslo, Akershus og Østfold-kontoret. Fagnettverket disponerer totalt ca 10 årsverk i hele Norge. Ca 5 av disse årsverkene er knyttet opp til vårt kontor.

Design

I september 2009 fikk kontoret sin egen designrådgiver, og innsatsen på designområdet kunne intensiveres og tjenesten etableres som et fast tilbud til våre kunder. Det er stort tilfang av kunder i regionen. Å etablere forståelse for at design som et strategisk verktøy for bedriftene har vært hovedfokus. I løpet av høsten 2009 lyktes det i å gjøre tjenesten kjent både internt og eksternt, og tilbudet er etterspurt. Innovasjon Norges yter tilskudd til delvis dekning av kundenes kostnader ved designsatsing.

Bedrift i EU

EU-rådgiverne veileder bedrifter i spørsmål omkring EU-regelverk, markedsmuligheter/hindringer og finansieringsordningene i EU. Rådgiverne er tilknyttet et stort europeisk nettverk, Enterprise Europe Network, som kan bistå bedriftene med teknologisøk og bedriftssamarbeid, bl.a. gjennom bedriftsmøteplasser i Europa hvor bedrifter kan finne nye kunder, leverandører eller samarbeidspartnere.

Jan Norge

Salgssjef Kristina Hem i Numo Solutions sier følgende om møteformen: "Vi opplevde møtebørsen som et effektivt og hjelpsomt tiltak. Det bidro til at vi fikk presentere vårt produkt til utvalgte deltakere. Møtene resulterte i flere introduksjoner til potensielle partnere, som vi ellers ikke ville ha nådd."

Programmene for Romania og Bulgaria

Innovasjon Norge forvalter 2 program på tilsammen 78 mill. Euro. Programmene er et ledd i EØS-avtalen, og skal bidra til utvikling av nye EU-land, gjennom bilaterale avtaler med norsk næringsliv og organisasjoner. Størsteparten av programaktiviteten er fra Osloregionen, hvor to årsverk er øremerket satsingen. I 2009 ble det bevilget prosjektstøtte til 29 prosjekter under samarbeidsprogrammet med Romania, hvorav 17 har støttemottager eller norsk prosjektpartner i Oslo, Akershus eller Østfold. Under samarbeidsprogrammet med Bulgaria er det bevilget støtte til 21 prosjekter, hvorav 13 har støttemottager eller norsk prosjektpartner i Oslo, Akershus eller Østfold. Prosjektene er nå inne i en gjennomføringsfase med tett oppfølging.

Det kan også søkes støtte til reise og matchmakingsaktiviteter for SMB og potensielle prosjektpartnere til/fra Romania og Bulgaria.

Innovasjon Norge i Oslo, Akershus og Østfold

Innvilget (mill kr)	2008	2009	Oslo	Akershus	Østfold
Sum alle virkemidler	402	781	372	172	237
Låneportefølje pr 31.12.2009	439	1 480	959	281,3	239,3
Antall saker behandlet	666	622	229	217	176
Antall innvilgede saker	670	651	402	214	54
SkatteFunn					
Innvilget i 2009 (mill kr)					
Lavrisikolån	53	104	0	28,52	75,95
Innovasjonslån, risikolån og garantier	40	251	129,5	40	81,6
Distriktsrettet tilskudd	6	20	11,7	0,1	7,7
Etablererstipend, inkubatorstipend:	17	14	5,3	6,9	2
Tilskudd landbruk	53	84	32,1	25,3	26,5
Lånebeløp for rentestøtte landbruk:	54	58	0	20,6	37,4
Andre tilskudd	168	250	193,2	50,6	6,3
> landsdekkende etablererstipend	0	55	38	18	1,5
> IFU/OFU	87	114	85,6	23,2	2,4
Næringsfordelt (mill kr)					
Førr. messig tjenesteyt.	121	245	177,5	40,8	26,5
Industri	38	232	93	46	93,4
Jord/skogbruk	102	154	0,2	57,3	96,9
Kraft og vann		23	5,3	10,5	7,1
Finanstjenester	13,924	21	16,2	5,25	0

TM

Finanskrisen bremset både kapitaltilgangen fra private kilder og etterspørselen i markedet. Dette har rammet våre kunder.

Forsknings- og utviklingskontrakter er det mest attraktive virkemiddelet i regionen. Bevilgningene ble på tilsammen kr 31 mill. kroner til 14 prosjekter innenfor OFU, og 73 mill. kroner til 42 prosjekter innenfor IFU-ordningen. Sammen med SkatteFUNN bidrar denne støtten til en betydelig utviklingsportefølje hos våre kunder. Vi har også hatt en betydelig økning i risikolån i 2009.

Innovasjon Norge Oslo, Akershus og Østfold er organisert som ett regionkontor, med felles regionstyre og ledelse, og med kontorsteder i Oslo og Sarpsborg. Kontoret har 36 ansatte. Vi leverer også noen tjenester som dekker andre deler av landet, i tillegg til Oslo-regionen. Kontoret ledes av Toril Mølmen.

N

Våre finansielle tjenester fordeler seg på satsingsområdene entreprenørskap, vekst i bedrifter og innovasjonsmiljøer. Satsing på entreprenørskap skal resultere i flere nyetableringer med vekstpotensial, gründerkultur og bedre infrastruktur for etablerere. I 2009 har vi støttet flere tiltak for innovasjonskultur rettet mot ungdom og FoU-miljøene. Vi deltar aktivt i ungt entreprenørskap, gründerkonkurransene Gründercup og Pangstart, og vi støtter inkubatorbedrifter og nettverk som Connect.

Ut fra et mangfold av prosjekter, plukker vi ut de beste til stipender, 73 i antall i 2009, til kompetanseprogrammer og IPR-rådgivning. 30 % av de regionale stipendene gikk til kvinneprosjekter, målet er 40% innen 2013.

I løpet av året er det i samarbeid med fylkeskommunen i Akershus etablert en veiledningstjeneste i hver av de fire regionene i fylket. Tjenesten ble i en periode ivaretatt av Innovasjon Norge. Høsten 2009 ble den nye, veiledningstjenesten for Østfold operativ, i samarbeid mellom Østfold fylkeskommune, NAV, Fylkesmannen og Innovasjon Norge. I Oslo drives denne tjenesten av Næringsetaten. Antall henvendelser per år er over 20 000.

Oslo Cancer Cluster og Halden Centre of Expertise har befestet sine posisjoner som dynamiske næringsmiljøer. Oslo MedTech Cluster oppnådde ARENA status i 2009.

Kundene vendte seg raskt til at det var midler å hente hos Innovasjon Norge i forbindelse med finanskrisen. Etter 2,5 måned var rammene for de landsdekkende etablererstipendene oppbrukt, og mange gründerne opplevde å få søknadene sine i retur.

Innovasjon Norge

Leder
Kontoradresser
Internett

Toril Mølmen
Rådmann Siras v1, Grålum
Akersgata 13, Oslo
www.innovasjonnorge.no

Næringslivet i Hedmark var i 2009 preget av en finanskriser som etter hvert rammet samtlige konkurranseutsatte næringer i fylket. Innovasjon Norge i Hedmark har som følge av dette hatt stor etterspørsel og bidratt til en rekke gode prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert.

Om kontoret i Hedmark

Innovasjon Norge Hedmark har 16 ansatte med bakgrunn fra økonomi og finans, markedsføring, landbruk, strategi og ledelse. Kontoret har fokus på tre hovedområder; entreprenørskap, små bedrifter innen landbruk, mat, reiseliv og opplevelsesnæringen, samt industribedrifter.

Gjennom ulike rammer og programmer tilførte vi Hedmark til sammen 308 mill. kroner i lån og tilskudd i ca 350 ulike prosjekter. Av dette utgjorde 138 mill. kroner lån og tilskudd til landbruket. I tillegg er det gitt rentestøtte for et lånegrunnlag på 52,4 mill. kroner.

Kontoret har et tett og svært godt samarbeid med Hedmark fylkeskommune og Fylkesmannen i Hedmark, og deltar aktivt i det regionale partnerskapet for næringsutvikling i Hedmark.

Kontorets målsetting er å ha "Utruli fornøgde" kunder, partnere og ansatte. Videre skal vi være pådrivere for utviklingen av et bærekraftig og robust næringsliv i Hedmark, og våre aktiviteter skal sette målbare positive avtrykk hos de bedriftene vi går inn i.

Rapport fra styret

Det har i løpet av 2009 vært avholdt 13 styremøter. Styret utarbeidet ved årets begynnelse en møteplan med ulike temaer for hvert møte.

Styremøtet i april satte fokus på hest som tilleggsnæring i landbruket og styret fikk omvisning og orientering om to prosjekter Innovasjon Norge har støttet innenfor denne sektoren, henholdsvis Aalerud gård og Stall Haugen i Vang. I tillegg orienterte Landbrukssjef Stein Enger ved Hedmarken landbrukskontor om hestehold, som er en regional satsing i området.

I mai deltok hele styret og ledelsen i et felles dialogmøte med Hedmark fylkeskommune og Fylkesmannen i Hedmark. På styremøtet i juni orienterte Geno/Biokapital og Graminor styret om status og utfordringer videre for disse virksomhetene. Bioteknologiklyngen orienterte deretter om status i arbeidet med videreutvikling av klyngen. Styremøtet i august ble gjennomført i forbindelse med befarings i Nord-Østerdal. Styret besøkte først Os Trekultur AS og fikk der en presentasjon av bedriften, produktene og markedsutfordringene.

Deretter fikk styret en orientering om seterbruk og setersatsingen i Nord-Østerdal fra Fylkesmannens Landbruksavdeling, avd. Tynset. Styret besøkte ekteparet Hilmarsen på Movollen i Vingelen. I tillegg til seterdrift har ekteparet startet opp med sommerleir for barn. På Movollen orienterte også Nils Tormod Mæhlen og Leif Vingelen om utfordringene ved å drive seterbruk uten tilgang til strøm og om planene om en felles melkerobot for seterbondene i området.

Styret overnattet på Orkelbogen Friluftssenter i Kvikne. Eier og driver, Steinar Munkhaugen orienterte om senteret og tok styret med på en omvisning.

Styremøtet i september ble gjennomført på Hoel Gård på Nes, med reiseliv som tema. Audun Pettersen, avdeling for Reiseliv i Innovasjon Norge redegjorde for reiselivsutviklingen i Norge generelt og Hedmark spesielt, herunder mål og strategier for Innovasjon Norges satsing på reiseliv. Han ga bl.a. innspill til hvordan Innovasjon Norge i Hedmark og partnerskapet innenfor reiseliv i fylket kan ta tak i de utfordringer og muligheter som ligger for å styrke lønnsomheten og heve kvaliteten innenfor næringen.

Mari Pandum, Innovasjon Norge

Styret tildelte i september 2009 Bygdeutviklingsprisen på kr 50.000,- til Edel Urstad, daglig leder av Edel Design AS på Nes. Bedriften deltok deretter i konkurransen om den nasjonale BU-prisen og vant denne.

Det er andre år på rad en kandidat fra Hedmark vinner den nasjonale BU-prisen. Prisen ble delt ut under arrangementet Skaperkraft '09 i Oslo Konserthus.

Styret behandlet totalt 30 finansieringssaker i 2009. 10 saker ble anbefalt innvilget av styret, men videresendt til hovedkredittutvalget for endelig avgjørelse. Videre ble det behandlet 8 BU-saker, hvorav 3 ble videresendt til klagenemnda for endelig avgjørelse der. Avslagene ble opprettholdt.

Næringslivet i Hedmark

Den viktigste verdiskapingen i Hedmark skjer i verdikjedene landbruk og næringsmiddelindustri og skogbruk og tre-mekanisk industri, hus- og hytteproduksjon inkludert. Samtidig vokser reiselivsnæringen, som i stor grad henger sammen med landbruk og utmark. Det er disse næringene, med regionale, nasjonale og i noen grad internasjonale fortrinn, som Innovasjon Norge i Hedmark vier spesielt stor oppmerksomhet. Det er i 2009 arbeidet videre med utvikling av flere nettverks-/klynge-prosjekter i disse næringene, blant annet Innlands-Mat, Trehusklynga og reiselivsnettverkene i Trysil- og Hamar-regionen.

Fylket har svake kompetansemiljøer som i begrenset grad er tilpasset det lokale næringslivets behov. Fylket har heller ingen forskningsmiljøer som er knyttet opp mot bedriftene. Kompetansenivået i Hedmark er generelt lavt, og fylket ligger nest nederst på rankingen i Norge når det gjelder andel av befolkningen med utdanning ut over 3-årig videregående skole. Næringslivets satsing på FoU er også lav, målt per innbygger. At Hedmark i tillegg er det fylket som har størst frafall fra videregående utdanning, ved at 36% ikke fullfører 3-årig videregående skole etter 5 år, bidrar også til store langsiktige utfordringer knyttet til utvikling av entreprenørskap og eksisterende bedrifter. Hedmark har som en følge av dette heller ingen sterke næringsmiljøer, pågående ARENA- eller NCE-prosjekter.

Selv om formalkompetansen er lav i fylket, er real-kompetansen høy og arbeidskraften relativt stabil. Hedmark sine muligheter er nært knyttet til fortsatt satsing på de totale verdikjedene innenfor jord- og skogbruk, herunder også bioenergi og bioteknologi.

Næringslivet i Hedmark var i 2009 preget av en finanskriser som etter hvert rammet samtlige konkurranseutsatte næringer i fylket i form av ordredgang, likviditets-utfordringer og lønnsomhetspress. Resultatet ble nedleggelse av flere større industrivirksomheter, permitteringer og oppsigelser. Investeringsevnen og viljen har vært lav for konkurranseutsatt sektor gjennom hele året. Innovasjon Norge fikk tilført betydelig økte rammer som følge av krisen, og vi har i årets arbeid prioritert prosjekter innenfor kompetanseheving, innovasjon og internasjonalisering. Innovasjon Norge har med sine virkemidler vært utløsende for mange prosjekter, og det har vært et utstrakt samarbeid med ulike banker i fylket.

Satsingen på næringsutvikling med basis i bioenergi i fylket har skapt mange prosjekter innenfor det nasjonale Bioenergi- og Flisprogrammet, og en tung satsing fra Innovasjon Norges side innen industriell bioenergi i Glåmdalen.

Reiselivsnæringen, spesielt de store hotellene og kunder som satser innenfor kurs- og konferansemarkedet har hatt et tøft år i 2009. Dette har også påvirket de underleverandører som har hatt størst omsetning innenfor dette segmentet. Nedgangen forventes å fortsette utover i hele 2010. Man har derimot sett en oppgang innen friluftsliv og camping, noe som hovedsakelig skyldes oppgangen i det norske privatmarkedet. Hedmark er det fylket i Norge som har hatt størst prosentvis økning i antall overnattinger.

Det var også i 2009 stor aktivitet på entreprenørskapsområdet i fylket. Særlig i første halvår var det stor pågang av henvendelser pga økte rammer på etablererstipend med bakgrunn i finanskrisen. Imidlertid hadde en stor andel av disse prosjektene for lav innovasjonshøyde og verdiskapingspotensial til at Innovasjon Norge kunne gå inn. Denne situasjonen bedret seg i annet halvår, og Innovasjon Norge i Hedmark har ikke tidligere investert så mye i nyetableringer som i 2009.

Aktiviteten ved kontoret

Etablerere

Totalt ble det innvilget 11,5 mill kroner til etablerere i 2009 fordelt på 41 prosjekter. Dette fordeler seg med 8 mill. kroner og 34 prosjekter innen de fylkesvise midlene for etablererstipend, 0,5 millioner og 2 prosjekter (Oysteins AS og Stereoskis AS) innenfor inkubatorstipend rammen, samt 3 millioner og 2 prosjekter (Cryogenetic AS og Spermvital AS) som ble tatt av den nasjonale rammen for etablererstipend. Sysselsettingseffekten av prosjektene er anslått til ca. 135 årsverk for de 34 prosjektene som har fått midler fra den fylkesvise rammen.

Reiseliv

Det har i 2009 vært stor aktivitet i Hedmark innen reiselivsområdet. I 2009 har ca 100 reiselivsbedrifter deltatt i våre kompetanseprogram; vertskapskurs (55 deltakere i fordelt på Solør og Folldal), kurs i pakking, markedsføring, distribusjon og salg (25 deltakere i Trysil), opplevelsesproduksjon (20 deltakere i Trysil). Destinasjon Trysil har som en av fem andre destinasjoner blitt nasjonal pilot for bærekraftig reiseliv frem til 2015. Dette skal være en læringsarena for utprøving av mål, tiltak og målinger av bærekraft i reiselivet. Trysil har også blitt pilot for fellesgodefinansiering hvor mandatet er å utarbeide finansieringsmodeller for fellesgodefinansiering. For Trysil sin del har det i 2009 vært viktig å støtte de prosjektene som kan bidra til flere turister i sommersesongen.

Om internasjonale muligheter for næringslivet i Hedmark

Innovasjon Norge i Hedmark har i 2009 økt fokus på mulighetene i det internasjonale markedet, i første rekke relatert til kontorets hovedsatsinger. Dette har resultert i en meget positiv utvikling og følgende prosjekter er nå gjennomført eller under arbeid:

Bioteknologi; rådgivning ved etablering av Geno Global i Italia, finansiell støtte til Geno Globals utviklingsprosjekt i Kina, kobling mellom polske myndigheter og bedrift for en mulig inntreden på det polske markedet, støtte til BioKapital i forbindelse med en mulig etablering i Boston, USA. Trenæringen; støtte til partnersøk for en bedrift med prosjekt rettet mot Canada, teknologioverføring mellom Trehusprodusenter i Hedmark og aktuelle miljøer i Japan og Sverige. Næringsmiddelindustrien; finansiering av IFU-prosjekt mellom Roxeva og SADA i Spania (matsikkerhet), støtte til Berggren i forbindelse med introduksjon av fiskekaker på det svenske og engelske markedet. Fornylbar energi; støtte til Norsk Solkrafts etablering av solcelleanlegg i Italia. Prosjektene er senere overtatt av Statkraft for endelig utbygging. Spillbransjen; Kobling mellom spillmiljøene i Hedmark og tilsvarende miljøer i Korea (studietur). Reiseliv; studiebesøk fra Polen og Spania til Trysil.

Om muligheter for økt verdiskaping ved bruk av design

Det har vært høy aktivitet mht designformidlinger jevnt fordelt mellom Hedmark og Oppland fylke. Det er gjennomført designformidling for 18 bedrifter. 6 bedrifter har gjennomført merkevarestrategi som et forprosjekt før de har gått i gang med et designprosjekt. Fokuset på etablere merkevarestrategiske plattformer hos bedriftene i 2009 har høynet kvaliteten på designprosjektene. Prosjektene er igangsatt innen satsingsområdene Mat, Reiseliv, Industri, Tre, Landbruk, Kultur og opplevelse.

Aktiviteter i Hedmark - noen nøkkeltall

Innovasjon Norge i Hedmark

Antall ansatte	16
Antall saker i 2009	393
Innvilget beløp	361 MNOK
Låneportefølje	959 MNOK
Antall skattefunnsaker	22
Innvilget i 2009 (mill kr)	
Lavrisikolån	161,3
Risikolån og garantier	46,9
Distriktsrettet tilskudd	22,6
Etablererstipend, inkubatorstipend	8,4
Tilskudd landbruk	41,6
Lånebeløp for rentestøtte landbruk	52,4
Andre tilskudd	27,5
Nøkkeltall, næringslivet i fylket	
Folketall	190.570
Kommuner (hvorav 5 distriktsområde C og 10 i område B)	22
Arbeidsledighet	
- 2009 per januar	2.675
- 2010 per januar	3.324
Konkurser	
2008	104
2009	185
Eksport	
2008	3.928/ -2,2%
2009	3.189 / -18,7
Reiselivsfylke	
Antall gjestedøgn 2008	1.206.968
Antall gjestedøgn 2009	1.307.933
Nyetableringer	
2007	1.301
2008	1.287
2009 (1.-2. kvartal)	568

Noen av våre kunder

Cryogenetics AS

Bioteknologiselskap ble etablert i Hamar i 2003 og er eid av Biokapital AS. Selskapet er en spin-off fra Geno og utvikler teknologi og utstyr som fryser melke fra fisk. Dette gir bedre befruktningsresultater enn tidligere kjent teknologi.

Teknologien og resultatene vekker interesse internasjonalt og bedriften har flere utenlandske samarbeidspartnere i utviklingsarbeidet. Deres teknologi for frysing av genetisk fiskemateriale vil revolusjonere handelen med levende fiskearter og vil bl.a. muliggjøre en genetisk "back-up" for truede fiskepopulasjoner. Cryogenetics arbeider nå for å selge sin teknologi til flere land. Innovasjon Norge Hedmark har bidratt med støtte i form av stipend og tilskudd til dette internasjonaliseringsarbeidet.

Solkraft Mounting Systems AS i Eidskog

Selskapet er en spin-off fra Norsk Solkraft AS, som i sin tid ble etablert med støtte fra Innovasjon Norge i Hedmark. Norsk Solkraft leverer i dag solkraftanlegg i bl.a. Italia i samarbeid med Statkraft. De har også utviklet en ny teknologi for å kjøle ned solcellepaneler for å øke effekten av slike anlegg.

Virksomheten inngikk tidlig et strategisk samarbeid med Hydro Aluminiumprofiler. Dette samarbeidet har resultert i utviklingen av montasjesystemer for solcellepaneler på bakke, bygninger og tak. Disse løsningene eksporteres i dag til en rekke land i Europa og til USA. I 2009, som også var oppstartsåret, utgjorde denne omsetningen 7-10 mill. kroner av Hydro Alumiumsprofilers aktivitet på Eidskog. I 2010 forventes dette forretningsområdet å utgjøre ca. 25% av aktiviteten ved fabrikken. Dette innebærer at man i tillegg til de 3 direkte arbeidsplassene i Solkraft Mounting Systems også har bidratt til å sikre 125 arbeidsplasser ved Hydro Alumiumsprofiler.

Norsk Solkraft/Solkraft Mounting Systems har mottatt etablererstipend, distriktutviklingstilskudd og midler gjennom Ny-Vekst ordningen.

Edel Design AS - det opprinnelige, det ekte, det lekne, det eksklusive og det raffinerte

Edel Design AS ble tildelt den nasjonale bygdeutvilingsprisen for 2009. Edel Urstad er 39 år, medeier og driver også Alhaug gård på Nes i Ringsaker kommune i Hedmark. Hun etablerte sin egen virksomhet Edel Design i 2005, som ble omgjort til AS i 2009. Edel Design er et nytt, norsk klesmerke i rene naturmaterialer produsert og designet i Norge av Edel Urstad. Hun bruker kun naturmaterialer i produksjonen; ull, skinn, silke, lin og hamp. Edel har valgt å satse på kortreiste klær og all produksjonen foregår på gården Alhaug. Låven er omgjort til produksjonslokale og show-room som et lekkert, helårsåpent galleri. Edel Design startet som en en-kvinnebedrift, men teller nå 7 ansatte.

Jens Haugen Photography

Edel Design har utsalg til et 30-talls butikker spredt over hele landet, bl.a. Husfliden, Trondheim Lufthavn Værnes og Hurtigruta. Selskapet er i fortsatt sterk vekst. Innovasjon Norge Hedmark har bidratt med tilskudd til etableringen gjennom bygdeutviklingsmidlene og senere til investeringer i vekstfasen.

Fjellmjølk DA og Materialbanken AS

Bedriften ble etablert i januar 2009 av de fire gardbrukerne Ola Esten Nordistuen, Jo Arild Haugen, Arild Røhner og Torfinn Røe. Samdriften er lokalisert i fjellbygda Vingelen i Nord-Østerdalen, og skal drive med økologisk mjølk- og kjøttproduksjon.

Høsten 2009 startet byggingen av samdriftsfjøset. Det bygges for 85 mjølkekyr (beregnet kvote på 560 000 liter) og totalt 300 dyr. Gardbrukerne har et ønske om å få til et miljøvennlig og pent bygg, og har lagt ned mye ressurser i dette. Tak og vegger settes opp i heltre furu. Tømmeret er hogd på selve fjøstomta samt på nydyrking i nærheten av fjøset, og er dermed svært kortreist. Det er tørket og høvlet ved Materialbanken AS (sagbruk/laftbedrift som leverer produkter av malmfuru) som ligger på nabotomta 200 m unna. Tømmeret er skrudd sammen i elementer (6) og heist ferdig på plass sammen med limtrekonstruksjon. Elementene blir presset sammen hydraulisk ved hjelp av produksjonsutstyr utviklet ved Vingelen Mek. Verksted. Utvendig ser veggene ut som de er laftet. Taket skal tekkes med torv i henhold til tradisjonell byggeskikk i Vingelen.

Vingelen er forøvrig kjent som en av Norges best bevarte fjellbygder mht tradisjonell byggeskikk med tømmer. Fjellmjølk DA har en avtale om at Materialbanken kan videreutvikle og selge byggemetoden. Dette er en metode som kan brukes til flere ulike typer bygg, f.eks. garasjer, butikker, hytter o.l.

Jakob Traan, Materialbanken AS

Innovasjon Norge i Hedmark har bidratt med rentestøtte og investeringstilskudd gjennom bygdeutviklingsmidlene til oppføring av fjøset, og med tilskudd gjennom Trebasert

innovasjonsprogram til Materialbanken AS for utvikling av ny kostnadseffektiv trekonstruksjon.

Innovasjon Norge Hedmark

Leder	Kristin Malonæs
Ansatte	16
Adresse	Furnesvegen 83, 2318 Hamar
Internett	www.innovasjonnorge.no

Innovasjon Norge bidro i 2009 med ekstra innsats og ressurser for å styrke næringslivet i Oppland og redusere lokale konsekvenser som følge av global økonomisk nedkonjunktur. Gjennom tildeling av drøyt 330 mill til finansiering av omstillings- og utviklingsprosjekter har vi bidratt til lokal verdiskaping og internasjonal konkurransekraft for næringslivet i hele fylket.

Som følge av økte bevilgninger til Innovasjon Norge for å møte utfordringer som spesielt berørte det eksportrettede næringslivet ble det gjort et godt arbeid for å utnytte disse ekstra midlene effektivt og målrettet. For Oppland resulterte dette i at vi tilførte og doblet finansieringsvirksomheten overfor næringslivet i fylket i forhold til 2008 målt i kroner. Det var spesielt bilindustri, reiseliv og bygg/anleggsbransjen som opplevde de største markedskorleksjonene. Det er signaler som viser at det er større aktivitet og optimisme for 2010 selv om markedskorleksjonen har medført et lavere produksjonsnivå for mange av bedriftene samt en vedvarende høyere konkursrate. Utviklingen i landbruket viser en økende investeringsvilje og motivasjon til større satsinger.

Styrets beretning

Innovasjon Norge Oppland har kontorlokaler på Lillehammer. Oppland fylke er delt i 6 regioner, bestående av 26 kommuner, hvorav 18 kommuner ligger innenfor det distriktspolitiske virkeområde. Styret vil påpeke at manglende tilskuddsmidler i sentrale størk er en utfordring fordi hovedtyngden av næringslivet er lokalisert i dette området og representerer et viktig vekstpotensiale.

Styret har avholdt 9 ordinære styremøter hvorav ett ble kombinert med en to-dagers befaring og bedriftsbesøk i Gudbrandsdalen. Det er til sammen behandlet 25 beslutningsaker.

Året 2009 har vært preget av en global nedgang i realøkonomien. Dette har medført utfordringer knyttet til markedskorleksjon og manglende kapitaltilgang pga finansinstitusjonenes tilstrammede kredittpolicy. I Oppland har spesielt bilindustrien og andre eksportrettede virksomheter blitt hardt rammet. Styret mener at de ekstra virkemidlene Innovasjon Norge fikk til disposisjon for å bidra til nyskaping, omstilling og kapitalstyrking har vært avgjørende for å opprettholde konkurransekraft i flere av de eksportrettede hjørnestensbedriftene i fylket.

I tillegg er en bekymringsfull nedgang i antall gjestedøgn i reiselivsnæringen satt høyt på dagsorden. Nedgangen har vært relativt større i Oppland enn landet for øvrig.

Styret har registret en økt investeringslyst i landbruket. Større prosjekter og stort kapitalbehov, men marginal lønnsomhet. Det er utfordrende for næringen av rammebetingelsene stadig endres, noe som bl.a. har ført til 20 % nedgang/oppløsning av etablerte samdrifter i dette driftsåret. Det er krevende i forhold til å tilby målrettede og treffsikre finansieringsordninger.

Administrasjonen har presentert for styret sentrale virkemidler, policynotater og løpende informasjon om kontorets drift og aktivitet. Styret har hatt konstruktive diskusjoner og innspill til administrasjonen i forhold til aktuelle næringsrelaterte regionale utfordringer og muligheter. Styret er informert og holdt orientert om ny forvaltningsreform og fylkeskommunenes nye eierskapsrolle i Innovasjon Norge gjeldende fra 2010.

Samarbeidet mellom administrasjonen og styret har fungert godt.

Audun Tron (styreleder)
Kari Broberg (nestleder)
Jørund Ødegård Lunde
Per Sønsteby
Pål Haugstad
Grethe Gillebo
Linda Kristin Rye
Jan Tore Mehren (t.o.m 31.03.2009)
Thor Svegården (fra 01.04.2009)

Næringslivet i Oppland

Entreprenørskap

Det har vært stort fokus på entreprenørskap og etablerersatsing i samarbeid med Oppland fylkeskommune. Dette inkluderer også et formalisert samarbeid med kommunene og deres 1. linjetjeneste gjennom faste tematiserte nettverksmøter og samhandlingsarenaer. Totalt har til sammen 220 deltatt på våre opplæringsstilbud for etablerere. Kvinneandelen har vært gledelig høy med en andel på 60 %. Til tross for markedsuro er det også interessant å registrere flere spennende bedrifter i etableringsfasen med stort internasjonalt vekstpotensial.

Vekst i bedrifter og innovasjonsmiljøer

Industri- og teknologimiljøet i Gjøvikregionen er fortsatt et regionalt lokomotiv med internasjonal konkurransekraft. NCE Raufoss med Sintef Raufoss Manufacturing er en kraftig motor for forskning og utvikling og driver for utvikling av lokale underleverandører. Det viser et stadig økende antall finansierte utviklingskontrakter. I tillegg er det i dette miljøet et utstrakt samarbeid med våre utekontorer med både hjemhenting av informasjon og markedsarbeid.

Oppland som et stort hyttefylke har bidratt til at tre- og trebearbeidende industri er i god vekst og utvikling. Dette vises gjennom prosjektenes fokus på kompetanseheving og teknologiutvikling. Hytteutbygging bidrar i tillegg til store ringvirkninger og synergier for reiselivsnæringen som fortsatt er landets nest største målt i gjestedøgn, selv om den relative nedgangen var noe større enn landsgjennomsnittet.

Økende vilje til samhandling har resultert i stor oppslutning om Fjell Norge som samlende konsept for markedsføring og utvikling av Oppland som reisemål. Det er arrangert flere presetterer i samarbeid med Innovasjon Norges utekontorer til utvalgte destinasjoner og konkrete prosjekter rettet mot prioriterte markeder. For øvrig samlet arrangementet Regionalt sektormøte for reiselivet hele 160 deltakere.

Avslutning av Arena Konvekst og videreføring av samhandling mellom kultur- og opplevelsesnæringen og reiselivet gjennom prosjektet Snowball med mål om å oppnå status som Norwegian Centre of Expertice har stimulert til nettverksbygging og klyngesamarbeid. Det er også en betydelig satsing på filmbransjen i tillegg til det mangfoldige kultur- og festivalmiljøet i Oppland. Innovasjon Norge har i stor grad bidratt til å sette fokus på immaterielle rettigheter (IPR) som en viktig faktor i utviklingsløpet.

I landbruket registreres det stor optimisme og ambisjoner om vekst. Ekstra tilleggskvote ble i sin helhet benyttet til investeringer i tradisjonelt landbruk som følge av stor etterspørsel. Bruk av tre og trebasert innovasjonsprogram har vært et viktig virkemiddel i denne sammenhengen. Bioenergi er fortsatt et satsingsområde og Oppland har høyest antall finansierte enkeltprosjekter innenfor bransjen. Arena bioenergi er inne i sitt tredje år og er i god utvikling.

Kompetanse

Vi har hatt et fokus på kompetanse som avgjørende faktor for bærekraftig utvikling. Det er derfor satt i gang og finansiert en rekke av Innovasjon Norges bedriftsrettede kompetanseprogrammer innenfor bl. a. organisasjons- og lederutvikling, markeds og produktutvikling. Av disse har noen vært spesielt rettet mot kvinner. Tilbakemeldingene har vært svært positive. Det er også gjennomført 35 teknologiprosjekter i samarbeid med kompetansemeidler og virkemidler for regional innovasjon. I tillegg har vi presentert CSR som konkurransefordel og nødvendig forutsetning for fremtidig forretningsdrift for bla NCE-klyngen som også har gjennomført et omdømmeprojekt med finansiering fra vårt omdømmeprogram.

Design

Det har vært høy aktivitet på designformidlinger og det er gjennomført ca 20 møter med bedrifter som vurderer designtiltak. Tre bedrifter har gjennomført merkevarestrategi som et forprosjekt før de har gått i gang med et designprosjekt. Etablering av merkevarestrategiske plattformer hos bedriftene har høynet kvaliteten på designprosjektene. Innovasjon Norge samarbeidet med Kapp Næringshage om arrangementet Design Talks. 10 bedrifter og 15 designbyråer fra Innlandet deltok. Målet var å stimulere bedrifter til å ta i bruk design som strategisk redskap i bedriftsutviklingen.

Kontoret i Oppland

Det er totalt 15 ansatte ved kontoret på Lillehammer. I tillegg deles 2 stillinger med Hedmark innenfor design og låneengasjement. Vi er samlokalisert i Oppland Nyskapingssenter med fylkeskommunens avdeling for regional utvikling, forskningsrådets regionale representant og SIVA temporære tilstedeværelse. Samarbeidet med Fylkesmannen og det øvrige partnerskapet fungerer også godt.

I 2009 har kontoret behandlet 400 søknader og bevilget 330 millioner kroner til næringslivet i Oppland. Dette er en dobling fra 2008 og har naturlig medført stort fokus på finansiering og nødvendigvis noe mindre på andre aktiviteter.

Kontoret har i større grad utviklet teamorganisering og mer spesialisering i tråd med Innovasjon Norges strategi og organisasjonsutviklingsprosesser og bidrar til effektivitet, tydeligere profil og god kvalitetssikring.

Aktiviteter i Oppland - noen nøkkeltall

-Antall saker i 2009.....	400
-Innvilget beløp.....	330 MNOK
-Låneportefølje.....	371 MNOK
-Antall skattefunnsaker.....	50

Innvilget i 2009 (mill. kr)

-Lavrisikolån.....	21,4
- Risikolån og garantier.....	125,3
- Distriktsrettet tilskudd.....	43,9
- Etablererstipend, inkubatorstipend.....	6,1
- Tilskudd landbruk.....	38,6
- Lånebeløp for rentestøtte landbruk.....	62,7
- Andre tilskudd.....	32,1

Største næringer tilsagn 2009 (mill. kr)

- Jord og skogbruk.....	107,4
- Industri.....	147,1
- Forretningsmessig tjenesteyting.....	28,5
- Hotell og restaurant.....	20,9
- Kraft og vann.....	4,6

Låneportefølje 31.12.2009 (mill. kr)

- Lavrisikolån.....	248
- Risikolån og garantier.....	123

Nyetableringer (antall foretak)

2008.....	1307
2009.....	1229

Konkurser (antall foretak)

2008.....	154
2009.....	190

Eksport (mrd. kr)

2008.....	5,0 (+1,3 %)
2009.....	4,4 (-12,2 %)

Geir Olsen

Bedriftseksempler

Lillehammer Turist AS

Lillehammer Turist AS har i løpet av de to siste årene hatt en stor organisatorisk og økonomisk vekst. I begynnelsen av 2008 var selskapet et destinasjonsselskap for to kommuner, Lillehammer og Øyer, og drift av turistkontor var selskapets primær oppgave. I løpet av 2009 har Lillehammer Turist AS utvidet sitt geografiske område til å gjelde fem kommuner. Selskapet fikk til en permanent avtale med Ringsaker, Gausdal og Ringebu kommune utover de man allerede hadde med Lillehammer og Øyer.

Dette har gitt en fast struktur i forhold til medlemskap og finansiering og gir en stabil økonomisk plattform. I løpet av 2010 håper selskapet å lande tilsvarende avtaler med kommunene og reiselivsaktører i Sør- og Nord-Fron.

I tillegg til at næringen selv har stått bak denne fellessatsingen på et sterkt destinasjonsselskap, hadde ikke veksten vært mulig om ikke kommunene, Oppland fylkeskommune og Innovasjon Norge hadde vært så positive.

Fakta om Lillehammer Turist AS 2010:

- 9 ansatte
- Avdelinger: salg og marked, skranke og infotjenester, utvikling
- Budsjett: 16 millioner
- 107 medlemsbedrifter pr 1.1.2010.

Geir Olsen

Tycho Brahe Instituttet AS

Solobservatoriet på Harestua ligger 588 m.o.h og er Norges største astronomiske anlegg. Turid Næss overtok driften av stedet senhøsten 2008, etter at det tidligere ble driftet av Universitetet i Oslo.

Stedet tilbyr kurs og himmelske opplevelser til folk i alle aldre, spesielt skoleklasser. Det er mulig å kjøpe både dag- og overnattingspakker. I tillegg tilbys det åpne kvelder med spennende foredragsholdere. Den første sesongen som hovedsakelig er på vinteren ble anvendt til å registrere og gjennomføre aktiviteter som mer eller mindre kom av seg selv uten markedsføring, noe som resulterte i ca 2000 besøkende.

Sommersesongen 2009 ble brukt til oppussing og restaurering av teleskoper og instrumenter, samt til utarbeidelse av markedsmateriell. Målsettingen for Solobservatoriet er å utvide driften til å omfatte flere naturfag, alt fra geologi via botanikk og zoologi til astronomi. For å få dette til arbeider de med å utvikle verksteder innen de forskjellige områdene, samt å skaffe til veie utstillingsmateriale. Arbeidet deres har vakt internasjonal oppmerksomhet blant annet i Tyskland og Sveits. Innovasjon Norge har i 2009 bidratt med etablererstipend og lån i forbindelse med oppstart av virksomheten.

Vegard Lundby Reika

Raufoss Ammunisjonsfabrikker AS

Tyveri av våpen kan være et betydelig samfunnsproblem, selv om det ikke er særlig utbredt i Norge. I 2010 ble det innført en ny våpenforskrift i Norge som pålegger alle som har våpen i private hjem å oppbevare dem i egne godkjente våpenskap.

Raufoss Ammunisjonsfabrikker AS utvikler avanserte våpensikringssystemer, som ved hjelp av innovative tekniske løsninger, materiale ekspertise, integrert elektronikk og nyskapende design representerer et teknologiskifte i forhold til konvensjonelle våpenskap. Raufossbedriften har nå tegnet distribusjonsavtale med to sentrale aktører innenfor norsk jakt og friluftslivsmarked. Forsvaret har også iverksatt et ambisiøst og omfattende program for sikring av attraktive våpen og ammunisjon.

Innovasjon Norge har bidratt med stipend, tilskudd og lån, design, ipr, internasjonalisering.

Fotostilo AS

FotoStilo

Innovasjon Norge Oppland

Leder	Torunn Aass Taralrud
Ansatte	15
Adresse	Kirkegata 80, 2626 Lillehammer
Internett	innovasjonnorge.no/oppland

Til tross for lavkonjunktur viser overraskende mange bedrifter i Buskerud og Vestfold vilje til å satse fremover. Det har vært et spesielt fokus på å beholde og utvikle kompetansen, og på utvikling av konkurransedyktige produkter og tjenester. Utfordringene i 2009 har gitt seg utslag i en omsetningssvikt opp mot 50 % innen deler av industrien, men signaler i markedet gir håp om en positiv utvikling i 2010. Det er imidlertid forventning om fortsatt stramme tider, spesielt innen olje/gass og maritim.

Finansuroen har bland annet rammet reiselivsnæringen, men svikten er mindre for de virksomhetene som er rettet inn mot turisme (Hallingdal/ Hemsedal) enn de virksomhetene som i hovedsak satser på kurs/konferanse (nedre Buskerud og Vestfold). Pågangen fra etablerere har vært stor i 2009, og vi har registrert spesielt mange søkere fra ulike deler av IKT-sektoren.

Vestfold er fortsatt Norges 5. største eksportfylke til tross for en nedgang i eksporten på 29,4 % i 2009. Buskerud er landets 9. største eksportfylke og hadde en økning på 3,1 % i 2009.

Innovasjon Norge i Buskerud og Vestfold dekker to fylker og har ett felles styre. Vestfold står utenfor det distriktspolitiske virkeområdet, mens Buskerud er et mer sammensatt fylke med til sammen 11 distriktskommuner. Begge fylkene har en variert næringsstruktur, men distriktene i Buskerud har en overvekt av aktører innenfor reiseliv og landbruk; en tredjedel av sysselsettingen i Hallingdal er knyttet til reiseliv.

Kontoret har et godt samarbeid med fylkeskommunene i Buskerud og Vestfold, fylkesmannens landbruksavdeling i de to fylkene og andre regionale utviklingsaktører. Videre er samarbeidet med de regionale høyskolene intensivert de siste årene, bl.a. som en følge av deres deltagelse i NCE System Engineering i Kongsberg, NCE Mikro-og Nanoteknologi i Horten og VRI*-prosjektene. Innovasjon Norge Buskerud og Vestfold deltar også aktivt i utvikling av regionale strategier og prioriteringer både innenfor landbruk, reiseliv og industri.

Rapport fra styret

Styret hadde 10 møter i 2009 og behandlet 72 saker. Styret var i september på studietur til Valdres og Gudbrandsdalen med tema næringsvirksomhet i eller i randsonen av nasjonalparker / naturreservater med lokal referanse til Hardangervidda/ Trillemarka. Orientering om nasjonalparklandsbystatus, lokal fjellmatproduksjon og diskusjoner mht bruk/vern av nasjonalparker for både reindrift og næringsutvikling stod sentralt.

- VRI: Virkemidler for regional FoU og innovasjon

Innovation Norway/Heddi Wi/dear

Per Arne Lislien (leder), Senior Partner, Visionaire Consult AS, Horten
 Gotfred Rygh (nestleder), gruppeleder (SV), Fylkestinget Buskerud
 Ragnhild Kvernberg, rådgiver Re-Plan AS/, Hemsedal
 Grete Landaas, controllersjef Nortura Tønsberg
 Toril Kure, nestleder Buskerud Bondelag
 Arve Høiberg, gruppeleder (A) Fylkestinget Vestfold
 Margaret Wilthil, fylkesleder Fagforbundet, LO Buskerud
 Einar Røsås, Regiondirektør NHO Vestfold

Næringslivet i Buskerud

Teknologibasert, internasjonal og konkurranseutsatt industri

Finansuroen i 2009 har tydeligere enn på lenge vist hvor styrende internasjonale utviklingstrender er for norsk industri. Viktige deler av næringslivet i Buskerud har sett markeder forsvinne over natten og måttet gjennomføre dramatiske omstillinger. Allerede høsten 2008 møtte flere sektorer fall i sine markeder. Bil-, båt- og byggindustrien står som eksempler på næringer som raskt tvinges til å tilpasse seg markedets bølgedaler. Etter 18 krevende måneder med permitteringer, oppsigelser og i enkelte tilfeller konkurser, ser framtiden ved inngangen til 2010 en tanke lysere ut. Positivitet spores i byggenæringen og bilindustrien har med stor innsats tilpasset seg nye omsetningsnivåer.

I andre sektorer er responstiden for konjunkturedringer lengre og Buskerud kan derfor vise til en fortsatt positiv eksportutvikling i 2009 på +3,1%. Mot slutten av året så vi at stadig flere bedrifter i maritim sektor inkl. olje og gass-industrien møtte tøffere tider. Utstyrsleverandører til disse sektorene, som det er mange av i Buskerud, merker først nå at tidligere planlagte store investeringer innen offshore og skipsindustri er satt på vent. Finanskrisen er for de internasjonale bedrifter ikke over i 2009 og eksportutviklingen framover er uvis.

Til tross for lavkonjunkturer viser overraskende mange bedrifter evne og vilje til å satse framover. Målet om å beholde kompetent arbeidskraft og utvikle konkurransedyktige produkter/tjenester til markedene igjen løsner er tilstede. Kongsbergmiljøet som Buskeruds industrielle tyngdepunkt og med Norwegian Center of Expertise (NCE) innen Systems Engineering, er gode eksempler på dette. Nye framtidsrettede prosjekter innen fornybar energi er igangsatt i vanskelige tider.

Reiseliv en viktig næring

Reiselivsnæringen i Buskerud er betydelig og er i øvre deler av fylket den desidert største enkeltstående næring. For mange av bedriftene har 2009 vært utfordrende. Særlig har den del av næringen med hovedfokus på kurs og konferanse blitt rammet av omfattende omsetningssvikt. Destinasjoner med sterkere fokus på turister, som Hemsedal, har hatt en mindre negativ utvikling.

Landbruk og mat

Landbruket er preget av mindre bruk med en tøff økonomisk hverdag. Likevel er interessen for investeringer og utviklingsprosjekter stor selv i et år preget av generell lav aktivitet. Mange bruk står derfor nå bedre rustet til å møte fremtidens utfordringer enn ved inngangen til 2009. Det er også gledelig å kunne melde at saueholdet igjen viser en positiv trend. Flere års innsats gir nå gode resultater.

Tilleggsnæringer til tradisjonelt landbruk er viktig for totaløkonomien til bonden i Buskerud. Dette har blitt satt på prøve i et krevende 2009 - ikke minst innenfor hyttenæringen. Buskerud, som landets tredje største skogfylke, er relativt sett det mest aktive fylket innen produksjon av biobrensel og bioenergi.

Næringslivet i Vestfold

Variert næringsliv

Vestfold er fortsatt Norges 5. største eksportfylke, men hadde en nedgang i 2009 på hele 29,4%. Nedgangen avtok noe mot slutten av året. Bygg/trelast/stein er hardt rammet selv om man mot slutten av året igjen kunne se noen få lyspunkter. Aluminiumsindustrien inkl. bildeleproduksjon er rammet og avskalling har skjedd. Elektronikkindustrien rammes noe ulikt, men har generelt stor eksport og er prisgitt sviktende internasjonale markeder.

Som i Buskerud rammes mange bedrifter innen olje & gass og maritime næringer av de svake konjunktene. Store og viktige underleverandører av engineeringtjenester og elektronikkprodukter har mot slutten av året overkapasitet og slunkne ordreserver inn i 2010/2011.

Næringsmiddelindustrien i fylket er sterk og ikke like utsatt for konjunktursvingninger. De store masseprodusentene har løpende utfordringer med jakten på økt effektivitet og justerer sine anlegg løpende. Mange mindre nisjeprodusenter er fortsatt optimistiske og satser på videre utvikling av produkter og markeder. Innenfor produksjon av hvitt kjøtt satses det f.eks. friskt på nye effektive anlegg som legger til rette for økt lønnsomhet og nye produkter.

Kanskje sterkere enn noen gang ser bedrifter innenfor beslektede teknologier at organisering i klynger kan gi nye muligheter og konkurransefortrinn. NCE Mikro- og Nanoteknologi med utgangspunkt i mikroteknologimiljøet i nordfylket vrir fokus sterkere mot bedriftenes behov. Tilsvarende har båndene mellom vannbehandlingsbedrifter i aksene Grenland-Drammen vokst seg sterkere i 2009. Kompetansedeling, samarbeid og innovasjon står sentralt for deltakende selskaper og et støttende partnerskap.

Reiseliv, kulturliv og rekreasjon

Reiselivet i Vestfold er stabilt med mange faste brukere av noen av landets mest attraktive rekreasjonsområder til tross for et urolig 2009. Camping og hytteliv står sentralt. De nye hurtigfergeforbindelsene til Danmark er en suksess og har gitt fylket nye muligheter for losjering og aktivisering av turister i eget fylke. Innenfor kultur gir stor satsing i Larviksregionen på arenaer for kunst og kultur stor uttelling både for kunstnere, næringslivet og bomiljøet generelt.

Sterk innenfor landbruk og mat

Vestfold er et landbruksfylke med den høyeste andel dyrkbar mark i landet (20%). Husdyr- og grønnsakproduksjon er prioritert med store krav og ikke minst evne til å kombinere volum, effektivitet og lønnsomhet.

Årsrapport 2009 Innovasjon Norge Buskerud og Vestfold

	Buskerud Vestfold	
Antall ansatte på kontoret	12	8
Antall saker i 2009	234	202
Innvilget i 2009 (mkr)	276	185
Låneportefølje pr.31.12.2009 (mkr)	192	172
antall Skattefunn-søknader i 2009	111	107
Innvilget i 2009 (mkr)		
Lavrisikolån	114	65
Risikolån og garantier	73	25
Distriksrettet tilskudd	10	
Etablererstipend, inkubatorstipend	5	3
Tilskudd landbruk	25	24
Lånebeløp for rentestøtte landbruk	30	28
Andre tilskudd	19	40
Sum innvilget	276	185
Største næringer tilsagn 2009 (mkr)		
Jord/skogbruk	58	74
Industri	167	46
Forretingsmessig tjenesteyting	22	36
Låneportefølje 31.12.2009 (mkr)		
Lavrisikolån	171	160
Risikolån og garantier	21	12
Sum	192	172

Nøkkeltall næringslivet i fylkene

	Buskerud	Vestfold
Folketall	257 673	231 286
Kommuner	21	14
Arbeidsledighet		
2009	2,5	3,1
2008	1,8	2,4
Konkurser		
2009	290	286
2008	232	209
Eksport (mrd.kr)		
2009	14,8	18,4
2008	14,4	26,1
Reiselivsfylke		
Antall gjestedøgn 2009	2 152 669	1 086 830
Antall gjestedøgn 2008	2 190 958	1 091 589

Landbruksvirkemidlene

Interessen for investeringer og utviklingstiltak i landbruket er stor i Buskerud og Vestfold. Selv med regjeringens ekstraordinære tiltaksmidler i 2009 var tilgangen på prosjekter mer enn tilstrekkelig for å absorbere disse. Det gjøres derfor en prioritering i samsvar med regionale føringer for utvikling av landbruket. Hoveddelen av Bygdeutviklingsmidlene er benyttet til investeringer i primærproduksjon i jordbruket, i Buskerud 77% og i Vestfold 73%.

Innenfor primærproduksjon i Buskerud er hovedfokus melkeproduksjon og sauehold der lysten fra næringen til å modernisere og nybygge har vært stor i 2009. Vi noterer også med glede at arbeidet for vekst i saueholdet nå gir positive resultater! I Vestfold er hovedvekt lagt på omstilling og effektivisering av kraftforbasert husdyrproduksjon samt bygging av lager til potet og grønnsaker. I tillegg satser begge fylker stort på utvikling av økologisk landbruk og er blant de fremste i landet. Vestfold er bl.a. ledende i Norge innen økologisk grøntproduksjon.

I Buskerud er det stor fokus på å ivareta landbrukets andre samfunns mål som bosetting og kulturlandskap. Spesialproduksjoner og videreforedling av mat har hatt spennende utviklingsprosjekter innen bær og frukt. I Vestfold har også frukt dyrking stått sentralt i 2009 sammen med økende interesse for hest og ridehaller.

I Vestfold står fortsatt grønn omsorg (Inn på Tunet) med landbruket som leverandør av alternative omsorgstjenester høyt på agendaen. I Buskerud har interesse for reiseliv og utmarksbasert reiseliv bl.a. i form av gårds-/bygdeturisme gode tradisjoner og interessen er økende. Det er også igangsatt flere prosjekter innen innlandsfiske og sportsfiske.

Bygging av gårdsvarmeanlegg med støtte fra Bioenergiprogrammet brer i økende grad om seg i begge fylker, mens utvikling av bioenergi som forretningsområde i landbruket har kommet noe lenger i Buskerud enn i Vestfold. Aktiviteten i innovasjonsprogrammet for skog og treutnyttning (Treprogrammet) kommer nå for fullt i Buskerud. Skognæringen tar framtidrettede grep selv om 2009 var et meget krevende år som i mange andre næringer. Generelt ser vi at programmene innen ulike deler av jord- og skogbruket er effektive både for å skape fokus på, men også igangsette nødvendig utvikling i næringen. Investeringene som er gjennomført i 2009 bidrar til økt robusthet for produsentene i årene som kommer og er med på å fremme en nødvendig strukturendring i landbruket der også yngre bønder tør satse.

De distriktpolitiske virkemidlene

Buskerud fylkeskommune tildelte Innovasjon Norge i Buskerud og Vestfold en ramme på 8,9 mkr i distriktsvirkemidler og 3,5 mkr i etablererstipend i 2009. Av distriktsrammen er 1,2 mkr øremerket ordningen Ny Vekst, og 1,5 mkr avsatt til oppfølging av reiselivsstrategien.

I Buskerud ligger følgende kommuner i det distriktpolitisk virkeområde sone III: Krødsherad, Flå, Nes, Gol, Ål, Hemsedal, Hol, Sigdal, Rollag og Flesberg. Nore og Uvdal ligger i sone IV. Midlene fra Buskerud fylkeskommune skal fremme utvikling av et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv i distriktene ved å stimulere til nyetablering og til videreutvikling og omstilling i eksisterende bedrifter.

Det har vært behandlet totalt 18 saker knyttet til distriktsvirkemidlene og 6 saker knyttet til reiselivsbevilgningen.

Reiselivsnæringen er en prioritert næring i Buskerud, og 46 % av ordinære distriktsvirkemidler har vært nytt til denne næringen. 41 % har gått til industri og 14 % til andre næringer og designprosjekter.

Landsdekkende utviklingstilskudd og lån

Offentlige og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU) innebærer et forpliktende og målrettet samarbeid mellom bedrift og krevende kunde. Kunden kan være både privat og offentlig. Kontoret har klare ambisjoner om å få i gang slike prosjekter. Det ble gjort 11 bevilgninger til IFU/OFU-prosjekter med et samlet beløp for begge fylkene på 25,4 mkr.

2 bevilgninger ble gjort til Maritim utvikling (MARUT) med et beløp på til sammen 0,6 mkr.

Lavrisikolån (LAV) er en låneordning med markedsrente og høye krav til sikkerhet. Samlet ble det bevilget 179 mkr fra ordningen i til sammen 35 bevilgninger.

Etterspørselen etter risikolån er mangedoblet fra 2008 til totalt 98,5 mkr samlet for Buskerud og Vestfold. Direkte utløsende for denne utviklingen er finanssuroen, men der bedriftene fortsatt har et sterkt ønske om å gjennomføre utviklingsprosjekter.

Etablererstipend og lokal innovasjonsramme

Det har i 2009 vært stort nasjonalt fokus på entreprenørskap, noe som har medført økt pågang av henvendelser til Innovasjon Norges kontorer i Buskerud og Vestfold. Gjennom regjeringens krisepakke fikk Innovasjon Norge tilført en økt ramme for etablererstipend på 150 mkr, som ble fordelt på fylkene etter 'førstemann til mølla'-prinsippet. Dette bidro til stor pågang av søkere, og antallet behandlede søknader doblet seg ift 2008.

Av det landsdekkende etablererstipendet benyttet Buskerud 4 mkr. til 8 prosjekter. Tre kvinnelige stipendmottakere (37,5%) mottok til sammen 1,6 mkr. (40%).

I Buskerud ble det ellers tildelt 13 stipend av den lokale rammen på til sammen 2,5 mkr. Av disse var 3 kvinner (23%) som mottok til sammen 0,8 mkr. (32%). I tillegg har en kvinnelig etablerer mottatt 0,2 mkr i distriktsutviklings-tilskudd.

Inkubator Sundland/Kongstanken har i 2009 fått tildelt inkubatorstipend på 0,7 mkr. Breddetilbudet med etablererveiledning og etablereroppfølging ble støttet med 1,5 mkr. I distriktspolitisk virkeområde ble det i 2008 opprettet et nytt tilskuddsmiddel kalt Ny-Vekst rettet mot toppetablerere. I 2009 ble det bevilget 0,3 mkr til en kvinnelig toppetablerer fra denne ordningen.

Vestfold benyttet 4 mkr. av det landsdekkende etablererstipendet til 14 prosjekter. Det var fem kvinnelige stipendmottakere (36%) som mottok til sammen 1,3 mkr (33%).

Lokal ramme fra Vestfold Fylkeskommune utgjorde 2,5 mkr. og ble fordelt på 21 prosjekter. Av disse var det åtte kvinnelige stipendmottakere (38%) som mottok til sammen 0,7 mkr (28%).

Kontoret har hatt høy aktivitet rettet mot små og mellomstore bedrifter (SMB) og innovasjonsmiljøer i våre to fylker. Målgruppene har hatt sterkt fokus på internasjonalisering og kompetansebygging. Den lokale innovasjonsrammen (LI) ble fullt utnyttet i 2009. I Buskerud ble 2,0 mkr fordelt ut på 11 bevilgninger, i Vestfold 2,0 mkr på 9 bevilgninger

Kundebedrifter

Hallingkost BA, Hallingdal

Hallingkost BA er tildelt Bygdeutviklingsprisen 2009 i Buskerud med utgangspunkt i markedsføring og distribusjon av lokal mat og matkultur med lange tradisjoner i reiselivsnæringen i regionen. Selskapet har 60 medlemmer fordelt på lokale matprodusenter, besøksstøler og serverings-/reiselivsbedrifter. Seksten matprodusenter omsetter for ca 16 mkr og sysselsetter et 40-talls personer, de fleste kvinner. Produksjon, som for fleres del startet ved kjøkkenbenken, har utviklet seg til solide bedrifter med trygge arbeidsplasser. Satsinga har satt fokus på lokal matkultur som en viktig identitetsfaktor for lokalbefolkningen og for Hallingdal.

Mye av nøkkelen bak suksessen ligger i et møysommelig arbeid med å få markedstilgang til det lokale dagligvaremarkedet med reiselivet som en viktig volumskaper. Hallingkost har vist at de tar rollen som regional utviklingsaktør innen mat. Hallingtapas basert på Hallingkostprodukter er allerede en suksess og flere ambisiøse videreutviklingsprosjekter er i planfasen. Innovasjon Norge har deltatt i prosjektfinansieringen de siste 5 år og bidratt til at selskapet nå er solid nok til å kunne ta videre utfordringer på egne ben.

Sensoror, Horten

Sensoror Technologies AS, Horten ble etablert ved et norsk tilbakekjøp av selskapet Infineon Technologies SensoNor AS (tidligere SensoNor ASA), som har vært et heleiet datterselskap i det tyske konsernet Infineon Technologies AG siden 2003.

Selskapet har 150 ansatte med en kompetanse som er tilpasset utviklingen av bedriften innenfor de nye strategiske forretningsområdene.

Sensoror Technologies AS har overtatt rettigheter til IP, renroms- og produksjonsanleggene i Horten og på Skoppum, og utvikler, produserer og selger sensorer og mikrosystemer for industrielle anvendelser på verdensmarkedet. Bedriften er i dag markedsledende innenfor dekktrykk-sensorer world-wide, og har en markedsandel på 50 %.

Våren 2009 fikk Sensoror Technologies AS innvilget en stor Industriell Forsknings- og Utviklingskontrakt av hovedstyret i Innovasjon Norge. Prosjektet har som mål å utvikle og industrialisere en lavkost sensormodul basert på ny bolometerteknologi (strålingssensor som måler varmestråling) for nattsynprodukter som har anvendelser i sikkerhetssystemer for bil. I overvåkingssystemer for sikkerhetsmarkedet og i termografi for medisinske og industrielle anvendelser.

Prosjektet skal primært dekke en videre utvikling av kameraer for langtrekkende (300 meter rekkevidde) systemer med høy oppløsning for avbildning og automatisk identifisering av fotgjengere, dyr og andre hindringer i veibanen koplet med varsling til bilførereren. Dette er i dag en opsjon på dyre biler til en høy pris. Prosjektet skal fremskaffe et produkt som muliggjør installasjon av dette sikkerhetssystemet også på mindre og rimeligere biler.

Abletec AS, Hønefoss

Bedriften ble etablert i 2001 og har sitt hovedkontor på Hønefoss med syv ansatte. Den er en ledende designer og produsent av strømforsyning/-omformere til det internasjonale elektronikk-markedet med representasjon i Sverige, USA, Kina og Hong Kong. Abletec har 19 ansatte. I 2009 fikk Abletec en Industriell Forsknings- og Utviklingskontrakt hos Innovasjon Norge til utvikling av digitale forsterkere i kombinasjon med switch mode strømforsyninger i samarbeid med kundebedriftene SEAS Fabrikker, Moss, og B&W Group Ltd i UK. Det unike i prosjektet er kombinasjonen av lyd kvalitet, energieffektivitet og reduksjon i volum og vekt som tilsammen vil gi betydelige kostnadsbesparelser. Reduksjonen i energivinn ventes opp mot 80%.

Abletec ønsker nå å ta ut sitt markedspotensial i Kina og deltar i Innovasjon Norges Navigator-prosjekt Navigate to Asia som har sitt tyngdepunkt NCE Mikro- og Nanoteknologi miljøet i Horten og ledes fra Innovasjon Norge Buskerud og Vestfold. Fokus er fotfeste i det nord-øst asiatiske markedet gjennom samarbeid med Innovasjon Norge og andre aktører.

Høyt og Lavt Aktivitetspark, Lardal

Høyt og Lavt Aktivitetspark ble etablert våren 2009 på Kjærratunet i Lardal. Virksomheten tilbyr deltakelse i ulike aktiviteter for personer i alle aldre. Hovedattraksjonen er Norges største høydepark med 9 forskjellige løyper og wirebaner på flere hundre meter. Parken arrangerer også teater. Målgruppe er familier og individuelle besøkende, skoler og bedrifter. Parken nådde allerede i oppstartsåret god omsetning og med et besøkstall på ca 15 000 personer. Selskapet vil fortsette med utvikling av adventurepregede aktiviteter med grønn profil, herunder videreutvikling av høydeparken og klatrefasiliteter. Innovasjon Norge har innvilget lån til prosjektet da det vil være et interessant supplement til reiselivstilbudet i Vestfold.

Innovasjon Norge Buskerud og Vestfold

Leder	Tore Ø. Strømsodd
Ansatte	20
Adresse	St.Olavsgt.4, 3126 TØNSBERG
Internett	www.innovasjonnorge.no

2009 ble et år hvor særlig det eksportrettede næringslivet i Telemark fikk merke de negative konsekvensene av finanskrisen. Samtidig har omstillingen og veksten i nye næringer fortsatt.

Innovasjon Norge Telemark behandlet totalt 364 saker og bevilget til sammen 236 mill. kroner fordelt på lån, lånebeløp for rentestøtte og tilskudd. Det er en betydelig oppgang.

Interessen for IFU-/OFU-kontrakter stiger og vi hadde på slutten av 2009 flere større saker til behandling. Dette er søknader fra forholdsvis innovative virksomheter som samtidig ønsker å satse sterkere internasjonalt.

Som for resten av landet hadde også Telemark i 2009 påny en nedgang i antall nyetableringer i forhold til 2008. Samtidig hadde IN Telemark en klar økning i antall etablererstipend (inkl. inkubatorstipend). Det ble gitt tilsagn for i alt 9,7 mill. kroner fordelt på 64 stipend. Etablererstipendene bidrar til økt nyskapingstakt og etablererfrekvens. Virkemiddelet er godt etterspurt og bidrar til vekst i mindre bedrifter.

Når det gjelder landbruk vil vi særlig framheve det som skjer innen fruktdyrking i Midt-Telemark. Vi har over flere år brukt betydelige ressurser på å stimulere det viktige kompetansemiljøet og bidratt til den positive utviklingen.

Rapport fra styret

Styret bestod pr 31.12.2009 av følgende personer:

Thorleif Vikre (Styreleder)
Britt Sauar (Nestleder)
Truls S. E. Larsen
Geir Midtbø
Tove B. B. Hoppestad
Bjarne Moursund jr.
Irene Bordier Haukedal
Elisabeth Nilsen

Styret har hatt 12 møter i 2009 hvorav 2 av møtene ble kombinert med besøk i en eller flere bedrifter.

På styremøtet i oktober ble bygdeutviklingsprisen for 2009 delt ut. Prisen gikk til Lien Fjellgard. Lien Fjellgard ligger i Svartdal i Seljord kommune. Mette og Tor Lien har utviklet gården og drevet med gårdsturisme siden midten av 80-tallet. De har gått fra tradisjonell gårdsturisme til en spesialisering på kurs, konferanser og selskaper. De har også opprettholdt tradisjonell husdyrproduksjon.

Næringslivet i Telemark

Næringslivet i Telemark har i 2009 som resten av landet vært preget av markedssvikt og usikkerhet. Det er spesielt bygg- og anlegg som er rammet, men også deler av industrien har merket problemene. Det har vært en kraftig økning i antall konkurser, fra 117 stk i 2008 til 181 i 2009. Noen bedrifter er også nedlagt eller flyttet. På Sagamoen i Lunde står lokalene tomme etter at Svenheim Møbelindustri AS er flyttet ut. På Dalen har ABB solgt sin virksomhet til Bergen Plastics Composite. Bedriften hadde i utgangspunktet 46 ansatte, men har trappet med til ca. 30 etter eierskifte.

Industrien i Telemark er vesentlig fornyet gjennom de siste årene. I dag er BIS Production Partner den største private arbeidsgiver i Telemark og det administrative senter for all virksomhet i norden. Bedriften har en god utvikling. Videre er utviklingen for REC Wafer med mange lokale underleverandører svært viktig for industrisyssetningen i Grenland. Det foregår en rask utvikling innen solenergi-industrien og konkurransen er meget hard.

Verftindustrien sliter. I Telemark er Grenland Group og STX de to største aktørene innenfor sitt felt. Grenland Group produserer blant annet undervannsteknologi til oljeindustrien og er avhengig av nye ordre. STX har sikret god aktivitet i 2010.

IKT-næringen har de senere år vært i sterk vekst. IKT Grenland er aktør i denne bransjen og en næringsklynge i Innovasjon Norges Arena-program. Utviklingen i dette miljøet er god og klyngen omfatter i dag 84 bedrifter. Mange av disse er etablert på Klosterøya i Skien. Denne næringsklyngen er en videreutvikling av Vekst i Grenland-prosjektet og bedriftsnettverket IKT Grenland.

Om kontoret i Telemark

De distriktpolitiske virkemidlene

Innovasjon Norge Telemark fikk for 2009 tildelt en ramme på 27 mill. kroner fra fylkeskommunens tildelte KRD-midler. Disse pengene ble benyttet til følgende formål (2008-tall i parentes - alle tall i mill. kr.):

Bedriftsutviklingstilskudd	7.3 (3.6)
Investeringsstilskudd	1.3 (3.4)
Ny Vekst tilskudd	0.6 (nytt fra 2009)
Etablererstipend	8.7 (7.7)
Lån	32.5 (32.6)

Ny Vekst er et nytt virkemiddel som kan benyttes overfor nystartede bedrifter med et spesielt vekstpotensial. Bedriftene må ligge innenfor de geografiske områdene hvor distriktsmidler kan brukes og bedriftene må være nyere enn fem år. Det har vist seg å være vanskelig å finne egnede kandidater til Ny Vekst.

Kultur- og opplevelsesnæringa

Det har vært god aktivitet innen dette områdeet i 2009. Det er avsluttet et Fram Kulturprogram med 12 deltakere. Det er også fra IN sentralt, startet opp et Fram UngKultur program i Vest-Telemark. Dette er et pilotprosjekt. Det er gitt 15 etablererstipend relatert til dette næringsområde.

Reiseliv

I følge til Statistisk Sentralbyrå (SSB) var antall kommersielle gjestedøgn i Telemark ca. 1.095 millioner i 2009. Dette er en nedgang på 1 % fra 2008. I perioden 2005 - 2009 har svingningene vært små. 2007 var det beste året med 1.136 millioner gjestedøgn og 2009 det svakeste. Det har i samme periode vært en stor hytteutbygging i flere av kommunene i Telemark. Dette har medført en sterk vekst i opplevelsesaktiviteter og andre tjenestetilbud lokalt. Dette fanges i liten grad opp av statistikken.

Fokus i IN sitt arbeid har vært på nettverksbygging og kompetanseheving. Det har blant annet vært avholdt et vertskapskurs i Tinn kommune.

Kvinner og ungdom

IN Telemark har vært involvert i følgende tiltak retta mot kvinner:

- Female Future Regi NHO flere kvinner inn i styreverv og ledelse
- Global Future Regi NHO flere kvinner med innvandrerbakgrunn inn i styreverv og ledende stillinger
- Nettverkskreditt nettverk, kompetanse og kapital til kvinne-etableringer
- Kompetansekurs

Tiltak rettet mot unge i aldersgruppen 18-35 år har vært gjennomført i nært samarbeid med Etablererkontorene i Telemark og Ungt Entreprenørskap.

Landbruksvirkemidler

I 2009 er det i alt gitt tilsagn om vel 14,6 mill. kroner i tilskudd til tradisjonelt jord- og hagebruk. Det er innvilget 2,5 mill. kroner i tilskudd til utviklingstiltak/nye næringer samt rentestøtte tilsvarende en låneramme på 28,4 mill kroner. I tillegg er det gitt tilsagn om 7 mill. kroner i risikolån.

I Telemark har det vært en satsing innen frukt- og bærsektoren de tre siste årene. Telemark, og særlig Midt-Telemark har gode naturgitte forhold for denne type produksjon, og det er også et godt fagmiljø. Nær 21 % av BU-tilskuddene gikk til denne næringen i 2009. En annen prioritert landbruksnæring i rapporteringsåret har vært kumelkproduksjon. Nær 23 prosent av BU-tilskuddene og i overkant av 16 prosent av rentestøttedmidlene gikk til denne næringen. Det har også vært noen store saker innen kraftfôr-basert produksjon i rapporteringsåret.

Når det gjelder såkalte nye næringer har sakene blant annet vært knyttet til Inn På Tunet, kulturbaserte næringer og reiseliv/opplevelsesnæringen.

43,5 prosent av samlede BU-tilsagn (tilskudd, rentestøtte og risikolån) gikk til kvinnerettede saker i 2009. Drøyt 16 prosent av samlede BU-tilsagn (tilskudd, rentestøtte og risikolån) er definert å gå til unge i 2009. Som unge regnes personer i aldersgruppen 18 til 35 år.

I 2009 har vi i Telemark innvilget midler fra sju sentrale, landbruksrelaterte programmer. Det er innvilget til sammen 7, 8 mill. kroner i sentrale midler fordelt på totalt 37 saker. Det programmet det er bevilget mest over i rapporteringsåret er Trebasert Innovasjonsprogram, der samlet tilsagns-som i Telemark er 3,8 mill. kroner. Det ble dessuten gitt et tilsagn innen det nyopprettede programmet VSP Mat Vekst, som er rettet mot vekstbedrifter innen matnæringen.

Det ble i 2009 bevilget 31,2 mill. kroner i landbruksrettet lavrisikolån.

Kundebedrifter i Telemark

Polleo AS

Polleo ble etablert i 2009, og fikk et landsdekkende etablererstipend på 1 mill. kroner.

Forretningssidéen er produksjon av sandwichpaneler, som er kompositter laget i resirkulerbar, fiberarmert termoplast. Disse panelene har stor styrke og meget lav vekt. Dette gjør produktet egnet for formål der nyttelast er viktig, som biler (skap til tilhengere), båter (containerløsninger), fly (containere) og offshore (brannsikre skap) o.l.

Selskapets ansatte har høy kompetanse og lang erfaring med kompositter. Polleos mål er å posisjonere seg i markedet for sandwichpaneler, som noe nytt og revolusjonerende i plastmarkedet.

Kontaktperson:

Terje Ulltang, daglig leder Polleo AS, tlf: 35 56 15 85

ASAP Norway

Innovasjon Norge bevilget et OFU-tilskudd til ASAP Norway i 2009. Selskapets forretningssidé er å produsere absorberende engangslaken med et integrert absorberende stoff til bruk på fødesenger og andre senger med ukurante mål. Produktet vil redusere kostnadene drift av fødestuene og dessuten gi kostnadsbesparelser i flere ledd. Målet er å lage et super-absorberende, stabilt og håndteringsvennlig laken til en konkurransedyktig pris.

ASAP Norway AS har nå inngått en OFU-kontrakt med Ullevål Universitetssykehus HF. Målet med OFU-prosjektet er å utvikle en nullserie for testing. Fødeavdelingen ved Ullevål vil, i tillegg til rapportering og testing, være en viktig bidragsyter i slutføringen av produktutviklingen. De skal delta i den praktiske testingen av produktet og til slutt evaluere prosjektet.

Selskapet har gjennomført markedstester/-undersøkelser gjennom Innovasjon Norges kontorer i Danmark, Sverige og Tyskland, og vil satse internasjonalt.

Kontaktperson:

Astrid Skreosen, Daglig leder Asap Norway AS
astrid@asap-norway.no

tilTelemark.com

"tilTelemark.com" tilbyr skreddersydde totalopplevelser bygget på kulturformidling av variert art. Bedriften holder til på Brukås gård, Bø i Telemark. På gården er det oppført et aktivitetshus - en "Spelstugo" - hvor man tar imot små og mellomstore grupper, i tillegg til en driftsbygning. Oppvarmingen skjer ved et sentralfyringsanlegg basert på ved. Dette gårdsvarmeanlegget har bedriften tidligere fått støtte til av IN Telemark (LUF-BIO 050).

Torgeir Straand og tilTelemark.com er et godt eksempel på synergien det er mulig å skape i grensesnittet mellom reiseliv, kultur og landbruk. Bedriften satser internasjonalt, og har etablert kontakt med INs kontor i New York.

Foto: Torgrim Soterud

Torgeir
Straand,
gründer av

Marit Svale
Svalastog,
daglig leder og
Sigrid
Kjetilsdotter
Jore, kvedar fra
Setesdal.

Innovasjon Norge i Telemark

Antall ansatte på kontoret(11,3 årsv.)	13
Antall saker i 2009.....	364
Innvilget i 2009 (i mill. kr)	236
Låneportefølje pr. 31.12.2009 (i mill. kr)	566
Antall SkatteFunn søknader i 2009	47

Innvilget i 2009 (mill. kr)

Lavrisikolån	34,2
Risikolån og garantier	108,5
Distriktsrettet tilskudd	9,3
Etablererstipend, inkubatorstipend	9,6
Tilskudd landbruk	24,8
Lånebeløp for rentestøtte landbruk	28,4
Andre tilskudd	21,5

Sum innvilget	236,3
Største næringer tilsagn 2009 (mill. kr)	
Industri	96,6
Forretningsmessig tjenesteyting	21,1
Jord/skogbruk	82,7

Låneportefølje 31.12.2009 (mill. kr)

Lavrisikolån.....	348,3
Risikolån og garantier.....	217,6
Garantier.....	2,5

Nøkkeltall næringslivet i fylke

Folketall (31.12.2009).....	168 231
Kommuner	18

Arbeidsledighet

2009 (desember)	2450
2008 (desember)	1975

Nyetableringer

2009.....	1442
2008.....	1 629

Konkurser

2009	181
2008	117

Reiselivsfylke

Antall gjestedøgn 2009	1.095.030
Antall gjestedøgn 2008	1.108.893

Innovasjon Norge Telemark

Leder	Isak Rosenvold
Ansatte	13
Adresse	Fylkesbakken 6, 3715 Skien
Internett	www.innovasjonnorge.no

Den internasjonale lavkonjunktur preget aktivitetsnivået i mange bedrifter i landsdelen. Næringslivet har likevel opprettholdt stabil sysselsetting og klart å omstille seg, slik at fylkene har opprettholdt posisjonen som Norges største eksportregion. Etterspørselen etter finansiering økte klart i 2009 og Agder-kontoret bevilget 360 millioner kroner til omstillings- og innovasjonstiltak i næringslivet på Sørlandet. Mange bedrifter utnyttet ledig kapasitet til utviklingsaktiviteter.

Rapport fra styret

Innovasjon Norge Agder er distriktskontor for både Aust- og Vest-Agder. Området er relativt stort med 30 kommuner og 279.000 innbyggere. Organisatorisk sett er det ett kontor på Agder, med kontorsted i Arendal og Kristiansand. Agder har et styre for begge fylkene, som velges for 2 år av gangen.

Styret på Agder må forholde seg til to fylkeskommuner med hver sine fylkesplaner og to fylkesmenn med to strategiplaner, men både planverket og føringene i tildelingsbrevene har vært godt samkjørte og styret har enkelt kunnet forholde seg til to fylker. De to fylkeskommunene har en felles regionplan.

Aktivitet

Styret har hatt 8 styremøter i 2009 og har behandlet 78 saker. Styremøtene ble lagt til ulike steder i regionen, ofte kombinert med besøk til bedrifter eller relevante institusjoner. I oktober var styret på studietur til Istanbul hvor man besøkte flere bedrifter, et universitet og Innovasjon Norge sitt kontor. I tillegg til finansieringssaker har styret arbeidet med strategisaker, høringsuttalelser og handlingsplaner.

Som en følge av konjunkturedgang opplevde kontoret en klar økning i antall prosjekter/saker i 2009. Samlet sett behandlet Innovasjon Norge i Agder 691 saker i 2009, en økning fra året før på 119 saker. Det var 428 finansieringssaker (lån og tilskudd), 99 SkatteFUNN-saker og 164 andre saker (saker for Næringssselskapet, vedlikeholdssaker og andre saker). Til sammen ble det bevilget lån og tilskudd på ca. 360 millioner kroner som er en økning på 110 millioner (44%) fra 2008.

Konjunkturutvikling

Selv om den internasjonale lavkonjunktoren var svært merkbar for regionens næringsliv i form av eksportnedgang, lavere priser og redusert etterspørsel, var det likevel forskjeller fra bransje til bransje. Den eksportrettede delen av næringslivet har hatt de største utfordringene. Mot årets slutt er det tegn til positiv utvikling, men fortsatt er etterspørsel og ordre-inngang lavere enn normalt.

Landbruket møter stadig økende krav til effektivisering, og antall gårdsbruk i regionen er redusert de senere år til om lag 1860 bruk. Til tross for dette er jordbruksareal i drift opprettholdt. Primærnæringsene sysselsetter omlag 3500 personer.

Eksport

Gjennom mange år har Vest-Agder vært et av de største eksportfylkene i landet. Selv med et fall i eksportverdien både i 2008 og 2009, er regionen fortsatt størst dersom man holder petroleumsprodukter utenfor. Eksporten fra regionen i 2009 var ca. 27,5 milliarder kroner (12% lavere enn i 2008). Prosess-industri og utstyrsleveranser til olje/gass dominerer.

Innovasjon og nyskaping

Styret peker på det gledelige at det foregår mye innovasjon og nyskaping på Sørlandet. Etablererfrekvensen i regionen er høy. Mange SkatteFUNN-saker og forsknings- og utviklingskontrakter viser at det foregår mye spennende utviklingsaktivitet i næringslivet i regionen.

Samarbeidet mellom styret og administrasjonen har vært godt, og styret mener virksomheten har vært drevet i samsvar med fylkeskommunenes, fylkesmennenes og sentrale myndigheters planer og strategier.

Arendal/Kristiansand 1. mars 2009

Tore Gysland (styreleder)
Siri Mathiesen (nestleder)
Kjell Ingolf Ropstad (til nov.)
Åsa Helene Horverak (fra nov.)
Per Kristian Egeberg

Agnes Norgaard
Helge Sandåker
Ann Karla Kristiansen
Birte Ursland

Bert

Næringslivet på Agder

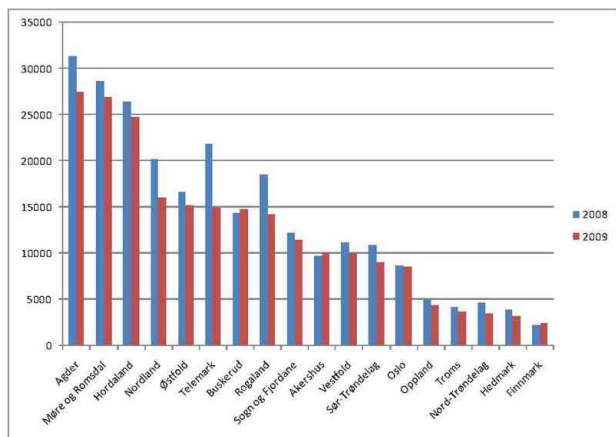
Næringslivet i Agderfylkene er meget variert, fra små bedrifter, gjerne familieeide, til store utenlandside industri-bedrifter. Det er ingen ensidige industristeder på Agder. Derimot har de fleste kommuner et variert næringsliv hvor mange bransjer er representert. De viktigste bransjene er prosessindustrien, utstyrsleveranser til olje & gass, mekanisk industri, maritim næring, trebearbeidende industri og reiseliv. Landbruket på Agder er ikke en stor næring, men det har en sentral betydning spesielt i de indre bygdene og i de gode områdene for tidligproduksjon.

Sysselsetting

Til tross for konjunkturedgangen har det vært en tilnærmet stabil utvikling i sysselsettingen i næringslivet på Agder i 2009, men det er store variasjoner fra bransje til bransje. De fleste industribedriftene har hatt en reell nedbemanning, mens de tjenesteytende næringene melder om en svak sysselsettingsøkning. Fallet i sysselsettingen har blitt motvirket av redusert yrkesaktivitet, spesielt ved økt tilstrømming til høyere utdanning. Agder ligger noe over landsgjennomsnittet når det gjelder arbeidsledighet. Ved utgangen av 2009 var den 2,9% i Vest-Agder og 3% i Aust-Agder. Landsgjennomsnittet var 2,7%. Flest ledige var det innen sektorene bygg og anlegg, industri og transport-sektoren. Ledigheten fortsatte å stige første kvartal 2010.

Fall i eksportverdi

Agderregionen er fremdeles landets største eksportør av tradisjonelle varer utenom brenselstoffer, men eksportverdien har sunket de to siste årene i forhold til toppåret 2007. I 2009 eksporterte Agder varer og tjenester for tilsammen 27,5 mill. kroner, tilsvarende en nedgang på ca. 12% i forhold til året før. Nedgangen skyldes både nedgang i volum og pris. Fallet var størst i begynnelsen av året og det er klare tegn på at eksportnedgangen nå flater ut.

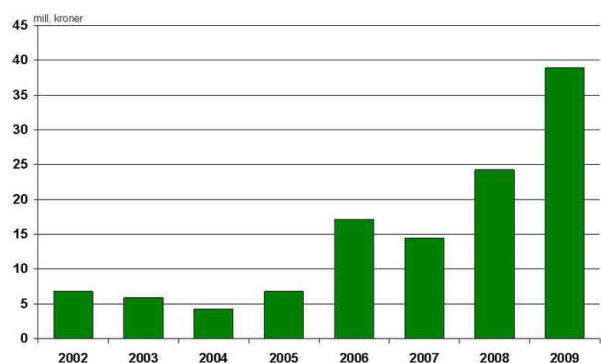
Internasjonalisering

Agderkontoret gjennomførte flere internasjonaliseringsprosjekter i 2009 både i forhold til enkeltbedrifter og grupper av bedrifter. Innovasjon Norge i Agder hadde i 2009 besøk fra mange av utenlandskontorene og arrangerte bedriftsmøter med fokus på eksport/ internasjonalisering.

Innovasjon og nyskaping

Et internasjonalt rettet næringsliv i landsdelen, fordrer at bedriftene er innovative og ledende på sine felt. Det er derfor gledelig at det skjer mye spennende nyskappingsaktivitet.

Dette kommer særlig tydelig fram gjennom et stort antall SkatteFUNN-saker. De siste årene har Agderkontoret dessuten hatt fokus på å øke antall IFU/OFU-prosjekter, og på Sørlandet er det de fire siste år bevilget hele 95 mill. kroner i tilsammen 90 slike prosjekt. Bare i 2009 ble det inngått 27 nye IFU/OFU-kontrakter hvor Innovasjon Norge gikk inn med 39 mill. kroner.

≡

De fleste utviklingsprosjektene foregår langs Sørlandskysten. Utviklingen av næringslivet i distriktkommunene er derimot noe mer bekymringsfull. Selv om det er gode unntak, er det generelle bildet at det her skjer lite nyskaping og knoppskyting/nyetablering av virksomheter med potensial for økonomisk vekst og nye arbeidsplasser. Den næringen som synes å ha en positiv utvikling i indre Agder er reiselivsnæringen, hvor det også i 2009 har vært satsinger i flere av distriktkommunene.

Agderfylkene har tradisjonelt ligget på gründertoppen med et stort antall nyetableringer hvert år. I 2008 ble det etablert 2.739 nye foretak i Agderfylkene (unntatt landbruk og off.sektor). Det er naturlig at finansuroen også har virket inn på antall nyetableringer. Til tross for denne ble det i 2009 etablert hele 2245 nye bedrifter. Nedgangen fra året før var 18%. Det er positivt at antall nyetableringer i begge fylker var høyere i siste kvartal 2009 enn tidligere på året.

Videre skjer det spennende satsinger på dette feltet gjennom en rekke prosjekter bl.a. ved UiA, Sørlandet Kunnskapspark i Kristiansand, forskningsparken i Grimstad (inkubator og FORNY), næringshagenettverk, EVA-senteret, Etablerer-service og Gründerfabrikken i Arendal.

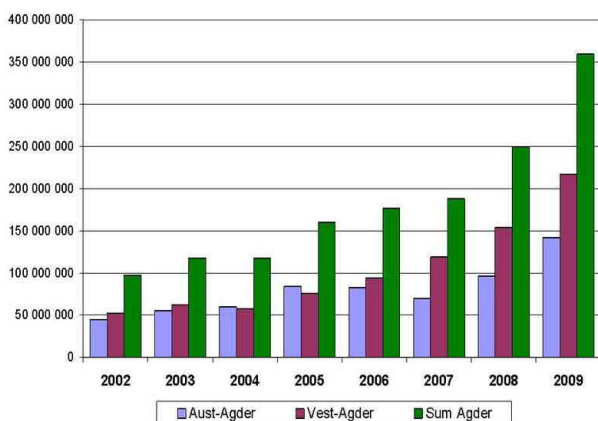
Høyt aktivitetsnivå ved Innovasjon Norge Agder i 2009

Totalt behandlet Agderkontoret 691 saker i 2009. Dette gjelder både ordinære finansieringssaker, vedlikeholdssaker og SkatteFUNN (99). Gjennom 428 bevilgningsaker (eks. SkatteFUNN) ble det bevilget 360 mill. kroner i 2009, som er 110 mill. kroner (44%) mer enn året før. Økningen gjelder både lån og tilskudd. Det er spesielt gledelig at det ble bevilget hele 27 IFU/OFU-kontrakter - på tilsammen 14,6 mill. mer enn året før.

De samlede bevilningene i 2009 på ca. 360 mill. kroner i er fordelt med 142,1 mill. i Aust-Agder og 217,2 mill i Vest-Agder.

Fylke	Antall	Beløp
Aust-Agder	192	142 122 750
Vest-Agder	236	217 231 329
Samlet 2009	428	359 444 079

Bevilninger fra Innovasjon Norge i Agder de senere år

Av samlede tilsagn på 359,4 mill. kr, ble 194,3 mill. gitt om ulike typer lån, 119,7 mill. som ulike typer tilskudd og 45,4 mill. kr ble gitt som rentestøtte. De midlene fylkeskommunene stiller til disposisjon for Innovasjon Norge Agder til etablererstipend og distriktsbedrifter utgjorde i 2009 tilsammen 22,6 mill. kr, hhv 13,4 mill. fra Aust-Agder og 9,2 mill. kr fra Vest-Agder fylkeskommune.

Til sammen 115,3 mill. kr (32%) av den total rammen gikk til tiltak innen landbruksnæringen. Innen fiskerisektoren ble det bevilget 33,2 mill. kr til fiskeflåtefinansiering (lån).

Innovasjon Norge Agder

Antall ansatte på kontoret	18
Antall saker 2009 totalt	691
Antall bevilgningssaker 2009	389 (428 vedtak)
Innvilget beløp i 2009	360 mill. kr.
Låneportefølje 31.12.2009	498 mill. kr.
Antall SkatteFUNNsøknader	99

Innvilget i 2009 (mill. kr)

Lavrisikolån	102,7
Herav landbrukslån	46,5
Risikolån	91,6
Lån til fiskebåter	33,2
Distriktsrettet tilskudd	16,7
Etablererstipend / inkubatorstip.	9,3
Tilskudd til landbruk	36,0
Låne beløp for rentestøtte	45,4
Andre tilskudd	59,7
Sum innvilget	360,0

Låneportefølje pr. 31.12.2009 (mill. kr)

Lavrisikolån	405,4
Risikolån	92,9
Sum låneportefølje	498,3

Bevilgninger 2009 fordeling etter bransje (mill. kr)

Jord- og skogbruk	107,0
Fiskeri	35,4
Industri	105,5
Forretningsmessig tjenesteyting	64,5
Andre bransjer tilsammen	47,0

Nøkkeltall næringslivet på Agder

Folketall pr 31.12.2009	279.000
Antall kommuner på Agder	30

Arbeidsledighet Aust-Agder 31.12.09	3,0%
Arbeidsledighet Vest-Agder 31.12.09	2,9%

Nyetableringer Aust-Agder	787
Nyetableringer Vest-Agder	1458
Sum nyetableringer Agder	2 245

Antall bedrifter i Aust-Agder	10 466
Antall bedrifter i Vest-Agder	16 798
Sum antall bedrifter på Agder	27 264

Antall gårdsbruk i Aust-Agder	712
Antall gårdsbruk i Vest-Agder	1198

Sum antall gårdsbruk på Agder	1 910
-------------------------------	-------

Konkurser

2008	189
2009	285

Eksport (mrd. kr)

Eksport fra Vest-Agder 2009	24,1
Eksport fra Aust-Agder 2009	3,3
Samlet eksport fra Agder 2009	27,4

Reiseliv

Antall gjestedøgn 2008	1 970 794
Antall gjestedøgn 2009	1 878 453

Strategier og satsinger i 2009

I tillegg til finansieringsaktiviteten har Agderkontoret i 2009 hatt fokus på følgende tre gjennomgående fokusområder (A-C) og ni sektorsatsinger (1-9). Disse er også nedfelt i handlingsplanen.

- A. Entreprenørskap
- B. Vekst i bedrifter
- C. Innovasjonsmiljøer

1. Landbruk
2. Reiseliv
3. Olje og gass
4. Helse
5. Energi og miljø
6. IKT
7. Marin
8. Maritim
9. Kultur- og opplevelsesnæringene

Innen hvert av disse satsingsområdene har Innovasjon Norge Agder gjennomført et stort antall prosjekter. Omfang, kostnadsramme og arbeidsinnsats har variert fra relativt enkle prosjekt, til ressurskrevende prosjekt som har gått over lang tid. Mange av tiltakene/prosjektene har vært i egen regi, men vi har også gjennomført mange fellesprosjekt hvor vi har samarbeidet med fylkeskommunene, fylkesmennes landbruksavdelinger, NAV, Universitetet i Agder, BI Kristiansand, Nettverket av næringssselskaper på Agder, kommuner, næringsorganisasjoner, Agderforskning, Coventure, Sørlandet Kunnskapspark, Gallion Sørlandets etablererfond.

Kontoret arbeidet med en rekke interessante prosjekter i året som gikk. Blant disse kan nevnes:

Internasjonalisering

Fokus har vært på å bli stadig dyktigere på internasjonale aktiviteter i samarbeid med utenlandskontorene. Det er også i 2009 gjennomført Internasjonaliseringslab i samarbeid med Universitetet. Videre er det arbeidet med etablering av eksportnettverk, konkrete tiltak i forhold til flere av utenlandskontorene.

Entreprenørskap

Mobiliserings- og opplæringstiltak, kvinne- og ungdoms-prosjekter, deltagelse i fag- og styringsgrupper, Gründerlab på UiA, Gründerfabrikken i Arendal, gjennomført ArtStart i begge fylkene samt Kvinnegründerdagen.

Kvinner i næringslivet

Hovedelementet her er arbeidet med "Women in Business" (WiB) som er et treårig EU-prosjekt for Skagerrak-Kattegat-regionen som skal stimulere til innovasjon, utvikling og bærekraftig vekst i små og mellomstore bedrifter drevet av kvinner. Det skal utvikles en såkalt skandinavisk modell for kvinnelig entreprenørskap. Prosjektet har fått stor oppmerksomhet og Agderkontoret har hatt en sentral rolle. Det er arrangert 3 vekstsamlinger med 36 kvinnelige gründere på hver samling.

Unge i fokus

Kontoret har hatt fokus på ungdom mellom 18 og 35 år for å bidra til at flere unge lykkes med sine utviklingsprosjekter. Arbeidet overfor denne målgruppen har særlig foregått innenfor etablererstipendordningen og i samarbeid med Ungt entreprenørskap.

Nettverksbasert innovasjon og omstilling

Kontoret har arbeidet med oppfølging og utvikling av NCE NODE og Arena-prosjektene Trådløs Framtid, Arena Fritidsbåt, Arena Eyde-nettverket. Det har også vært arbeidet med å få til et Arena-prosjekt innen kultur- og opplevelsesnæringene. I tillegg har vi gjennomført konferanser, fagsamlinger, kommunebesøk og flere prosjekt sammen med UiA.

I tillegg til de gjennomgående satsingene og sektorsatsingene, har kontoret hatt spesielt fokus på integrering av CIP-arbeidet (EEN), design, SkatteFUNN, kompetanse-tiltak og proaktivt arbeid.

Agder-kontoret har hatt et godt samarbeid med begge fylkeskommunene og landbruksavdelingene på Agder. Vi har dessuten deltatt i partnerskapsmøter, VRI, regionale næringssteam og en rekke prosjekt- og samarbeidsmøter.

Kundebedrifter fra Agder

Færneses Gjestegård

Bærekraftig reiseliv
Færneses Gjestegård i Vegårshei er et eksempel på hvordan utnyttelsen av landbruksressursene har endret seg. Fra å være et typisk tradisjonelt småbruk i Indre Agder med skogbruk og melkeproduksjon, har

Færneses de siste årene blitt utviklet til et moderne, lite kurs- og møteturhotell. Med gårdens opprinnelige ressurser som grunnlag.

Menyene er basert på fisk og vilt, frukt og bær. Dette er de råvarene som gården i all tid har kunnet høste, og ut fra disse har man skapt en kulinarisk opplevelsesarena. Skog og vann brukes også som viktige ressurser til rekreasjon, aktiviteter og historiefortelling. Færneses Gjestegård er et godt eksempel på bærekraftig reiseliv

Bioenergi

Gjestegårdens ressurser brukes også til produksjon av energi. Fra årsskiftet 2009/2010 har man tatt i bruk et flisfyringsanlegg med årlig kapasitet på mer enn 1 mill. kWt. Bioenergianlegget har fått støtte gjennom Innovasjon Norges Bioenergi-program.

Produkter og marked

Færneses Gjestegård leverer hovedsakelig produkter til kurs- og møteturmarkedet. Bedriften tilbyr unike opplevelser innen overnatting, mat og kultur og har vært en sentral initiativtaker til dannelsen av Heritage Hotels, det nye nettverket av norske kulturarvhoteller. Markedsføring og produktutvikling er støttet gjennom Innovasjon Norges Håndplukket-program.

Økonomi

Driften har vist overskudd helt fra etableringen. Men behovet for ledig kapital er stort i bedrifter som har samtidig behov for investeringer og vekst i markedet. Det byr på store utfordringer i tider som disse med konjunkturedgang i våre viktigste markeder. Færneses Gjestegård har fått økonomisk støtte fra Innovasjon Norge.

Framtidige utfordringer

Den største utfordringen bedriften står overfor de neste 3 årene blir å skaffe kapital til investeringer og vekst. Stian Mo Færneses som startet gjestegården er klar på at bedriften raskest mulig må ut av gründerfasen og over i en fase der organisasjon og marked kan utvikles videre på et profesjonelt nivå.

Agenius Interactive AS

Agenius Interactive AS

AGENIUS Interactive AS er et selskap som spesialiserer seg på utvikling og publisering av innovative produkter og tjenester for spill- og mobilplattformer fra Nintendo, Sony og Apple. Selskapet ble etablert i 2007 i Kristiansand av Edvin Fladen, og opererer i

dag i ett internasjonalt marked gjennom ledende digitale distribusjonspartnere. AGENIUS ble i 2008 autoriserte utvikler for Nintendo og i 2009 ble selskapet autorisert utvikler for Sony. 4 TRAVELLERS-serien for Nintendo-plattformen er en del av selskapets internasjonale læringspillsatsing mot forbruker- og skolemarkedet.

Innovasjon Norge Agder har fulgt Edvin Fladen og hans Agenius Interactive AS helt fra starten gjennom tilskudd til forprosjekt og gjennom den landsdekkende etablererstipendordningen som ble innført i fjor. I den perioden som har gått siden etablering har det skjedd store endringer i hele spillbransjen, med overgang fra salg av spill via fysiske enheter til digital distribusjon. Dette har stilt etablerere som Agenius Interactive AS ovenfor store utfordringer, men også nye store muligheter. Selskapet har fått tilgang til distribusjonsmuligheter i en rekke land samtidig og derved mulighet til å høste resultatene av sitt arbeid langt raskere enn tidligere. Innovasjon Norge Agder har i de siste par årene satset målbevisst på å bidra til å bygge opp en klynge av spillbedrifter på Sørlandet. I denne klyngen spiller Agenius Interactive AS en viktig rolle og selskapet er også ett av de første som nå kan lansere sine første titler.

AGENIUS' HISTORIE

2010

- Lanserer 4 TRAVELLERS - Play Spanish for Nintendo DSi Shop i Amerika, Europa og Australia.

2009

- Ferdigstiller 4 TRAVELLERS.
- Blir Norges første spillutvikler autorisert for Sony PSP.
- Starter applikasjonsutvikling for Apple iPhone.
- Distribusjonsavtale for Nintendo DSi Shop i Amerika, Europa og Australia.

2008

- Norges første spillutvikler autorisert for Nintendo DS og Wii.
- Gallion Sørlandets Etablererfond investerer i selskapet.
- Etablerer kontorer på Etablerersenteret Vest-Agder.

2007

- AGENIUS Interactive AS etableres.

Innovasjon Norge Agder

Leder

Adresse, Arendal

Adresse, Kr. sand

Internett

Erling L. Hellum Ansatte: 18

Postboks 788 Stoa, 4809 Arendal

Postboks 665, 4666 Kristiansand

www.innovasjonnorge.no

2009 har vært et "allt time high" for virksomheten i Rogaland. Mens næringslivet i fylket har vært nede i en bølgedal, har Innovasjon Norge opplevd svært god etterspørsel og har bidratt til mange gode prosjekt, som ellers ikke ville blitt gjennomført.

Næringslivet i fylket har vært nede i en bølgedal. Den nye landsdekkende etablererstipendordningen ga oss anledning til å finansiere nye, spennende oppstartsbedrifter som vi ellers ikke har hatt midler til. Muligheten til å gi lån også til store bedrifter har økt vårt kontaktnett og bidratt til å styrke Innovasjon Norges renommé som en viktig utviklingspartner for næringslivet.

Organisasjonen etterstreber likestilling mellom kjønnene. Arbeidsmiljøet er tilfredsstillende, med et sykefravær på 2,3% i 2009. Det er ikke påført skade av vesentlig art verken på virksomhetens ansatte eller eiendeler. Virksomheten påvirker ikke det ytre miljøet i negativ retning.

Rapport fra det regionale styret

Styret for Innovasjon Norge Rogaland har følgende medlemmer for perioden 2008-2009:

Tom Tvedt (leder) - fylkesordfører (Ap)
 Arna Høyland (nestleder) - fylkesleder i Rogaland Bondelag
 Øystein Hansen - distriktsekretær LO Rogaland
 Janne Johnsen - gruppeleder Høyres Fylkestingsgruppe
 Heidi Kolstø - daglig leder Adell Group AS
 Anne Selnes - strategi- og kommunikasjonsdirektør ved UiS
 Bjørn M. Stangeland - selvstendig næringsdrivende
 Tor Andreas Svanes - daglig leder Jeppesen Norway AS.

Det er i løpet av året avholdt 10 ordinære og 2 ekstraordinære styremøter. Ett av møtene ble avholdt i Sør-fylket med diverse bedriftsbesøk og -presentasjoner. Også gjennom året har styret fått en del bedriftspresentasjoner.

I tillegg til alle bevilgningssaker med beløpsstørrelse ut over DK-direktørs fullmakt, har saker av prinsipiell karakter blitt forelagt styret før vedtak er blitt fattet. Øvrige bevilgningssaker har vært forelagt styret til orientering. Styret har behandlet i alt 85 administrative saker (52 i 2008), og har besluttet eller videresendt for endelig beslutning i Hovedkredittutvalget eller Hovedstyret totalt 38 ordinære finansieringssaker (19 i 2008), 1 vedlikeholdssak, 6 klagesaker, 1 prinsippsak og 1 orienteringssak. Totalt 132 saker (80 i 2008).

Styret blir løpende oppdatert om kontorets virksomhet og uttrykker stor tilfredshet med kontorets håndtering og forberedelse av saker som legges fram for styrebehandling.

Næringslivet i Rogaland

Petroleumsvirksomheten er en stabiliserende faktor for norsk økonomi. Etter en vinter med rekordinvesteringer, var det i vår et lite fall i petroleumsinvesteringene grunnet lavere boreaktivitet. Mye tyder på at investeringsnivået i olje- og gassindustrien vil holde seg høyt også de nærmeste årene. Usikkerheten er likevel stor når det gjelder investeringsutsiktene på lang sikt. Den pågående finanskrisen har påvirket energifylket Rogaland mindre enn andre deler av landet, men også i vårt fylke er det signaler som varsler om vanskelige tider.

I mangel på nye utbyggingsprosjekter investerer oljenæringen nå for å få ut mer av eksisterende felt. Prognosene tyder på en endring fra utbygging av nye felt til vedlikehold og modifikasjon av felt i drift. Dette vil kreve omstilling for mange aktører innenfor leverandørindustrien, gjennom tilpasning til en situasjon med lavere ordreservert og kortere tidsperspektiv. Også orientering mot nye markeder er et tiltak som er aktuelt for mange bedrifter. Utsatte investeringer er imidlertid sannsynlig for rundt 30 prosent av bedriftene.

Som i landet for øvrig har også eksportbedriftene i Rogaland hatt store problemer det siste året. Eksportvolumet av tradisjonelle varer har falt fire kvartaler på rad.

Det har vært sterk nedgang i nye boligprosjekter, og aktørene innen deler bygge- og anleggsindustrien stiller seg avventende til utviklingen i 2010. Det er vesentlig større optimisme i andre næringer. Samlet sett peker pilene oppover for næringslivet i Rogaland i 2010, og forventningsindeksen viser en økende tendens både for sysselsetting, lønnsomhet og investeringer.

I sentrale deler av Rogaland er det stort press på jord og jordvern, og i utkanten er gjengroing av beitearealer en utfordring. Miljøutfordringene er store, særlig på Jæren, med belastede vassdrag og høy husdyrtetthet. Mulighetene ligger i den høye kvaliteten Norge har på råvarer, på et godt utviklet matnettverk i Rogaland, samt med Måltidets Hus og NCE Culinology som spissede satsinger.

Rogaland har landets mest aktive inkubatormiljø. Rogaland Inkubator tok opp ca. 30 nye bedrifter i løpet av 2009 og har nå totalt ca. 70 bedrifter, inkludert 20 bedrifter tilsluttet den virtuelle Kulturinkubatoren v/ Ipark AS. Entreprenørene kjennetegnes generelt ved evne til rask omstilling, vilje til å ta risiko og tro på å jobbe dugnad mot felles mål.

Etterspørselen etter etablererstipend, forsknings- og utviklingskontrakter og ulike låneordninger har aldri vært høyere enn i 2009, og bevilgningene har heller aldri vært større. Tiltakspakken fra regjeringen, som nesten doblet våre rammer, bidro til å muliggjøre dette. Vi ble plutselig langt mer attraktive både blant gründere, eksisterende bedrifter og banker.

Rogaland er blant fylkene med lavest arbeidsledighet, og bedriftsundersøkelser som er gjennomført det siste året, viser en gjennomgående større optimisme blant næringslivsledere i Rogaland enn i resten av landet. De fleste bedriftene har forsøkt å møte utfordringene som følger av nedgangskonjunkturen med positive tiltak. Halvparten av bedriftene planlegger kompetanseutviklingstiltak, og bare et fåtall betrakter oppsigelser og inntak av færre lærlinger som et relevant tiltak.

Hovedsatsinger

Tett kontakt med utekontorene

Kontorets utadrettede arbeidsform er utviklet videre i 2009, med fokus på WAR-bedrifter og prosjekter med internasjonalt vekstpotensiale. Eksempler på dette:

- Deltakelse på OTC i Houston
- Deltakelse på Clean Tech Conference i Boston
- Opphold ved IN kontoret i Kuala Lumpur, Malaysia
- Samlet besøk ved to anledninger fra tre kontorer fra Americas, div. bedriftsbesøk
- Besøk med tilrettelegging for bedriftsmøter fra IN-kontorer i Beijing, Paris, Shanghai, Stockholm, København, Toronto, Warszawa, India, Korea, Dubai, Tokyo, Rio.
- Ukentlig kontakt med Tysklandkontoret
- Prosjektet In 2 Asian Species (marin bransje) samarbeid m/ IN Vietnam og IN Beijing
- Representasjon for Divisjon Norge på regionsamling Øst- og Sentral-Europa
- Petroleumssektoren i Barentsregionen samarbeidsprosjekt med Intsok
- Studietur: Hele kontoret til Amsterdam og Wageningen.

Samarbeid med utekontorene står sentralt i kontorets daglige virksomhet, og omfatter såvel besøk til som fra utekontorene.

Entreprenørskap

Entreprenørskapssatsingen fikk et solid løft i 2009 som følge av den nye, nasjonale stipendordningen. Hele 40 bedrifter i Rogaland fikk nytte godt av dette. Et stort potensial for nyskaping ble avdekket, og mange bedrifter ble gitt en fin oppstartmulighet.

IN sin innsats rettet mot alle former for etableringer er lagt inn i skape.no, et interkommunalt samarbeid (ref Kommuneprosjektet) med fylkeskommunen i førerrollen. Den spissede og kompetansebaserte etablereraktiviteten lagt til inkubator-/ næringshagesystemet fungerer bra i Rogaland, med IN som aktiv medspiller. Et stort problem her er at vår tildelte fylkesramme for inkubatorstipend er altfor liten.

Vekstbedrifter

Viljen til nyskaping i eksisterende næringsliv har holdt seg høy og stigende i Rogaland i 2009. Tallet på IFU/OFU stiger, og pågangen på verdikjede- og nettverksrettede utviklingsprosjekter øker. Internasjonal innretning er gjennomgående.

To av de tre HøyVekst-prosjektene som er igangsatt nasjonalt gjelder Rogalands-bedrifter. Medarbeidere ved kontoret har deltatt aktivt i praktisk utforming av dette programmet og har stått sentralt i arbeidet med å utvikle et eget opplegg for verifikasjon av teknologi i utviklingsprosjekter innen nye energiformer.

Nytt av året var at det ble bevilget flere store lån til utvikling prosjekter i mellomstore og store bedrifter. Samarbeidet med bankvesenet har vært bra, og IN har hatt en utløsende rolle i en tid med sterkt svekket tilgang på risikokapital.

I arbeidet med å effektivisere landbruksinvesteringene, har IN Rogaland deltatt i prosjektet "Folkefjoset på Jæren", området der norsk landbruk best utvikles.

I desember arrangerte IN Rogaland sammen med NHO et godt besøkt dagseminar om CSR i bedriftene. Dette er et initiativ som følges opp videre internt og eksternt. Faste tjenester innen designrådgivning og IPR er etablert ved kontoret. IN var medarrangør for konferansen "Food & Design - Nordisk konferanse i forbrukerinnsett og måltidsdesign" i mai.

Innovasjonsmiljøer

NCE Tourism Fjord Norway og ARENA Norwegian Offshore Wind er nye IN-prosjekter innen klyngebasert utvikling. Begge har base i Bergen, men tar opp i seg også bedrifter og miljøer i Rogaland. Det er lagt spesielt vekt på å få til en god forankring av ARENA NOW i miljøer i Rogaland.

Initiativtakerne bak tre Rogalandsbaserte ARENA-prosjektene innen olje- og gass har tatt initiativet til å få på plass et mulig felles NCE, med fokus på boring, brønn, driftsoptimalisering og integrerte operasjoner.

Måltidets Hus ble åpnet med stor festivitas i mai. Dermed er arenaen for kompetansebasert utviklingsarbeid innen mat og måltid etablert, og idéene om åpen innovasjon og klyngebasert utvikling kan settes ut i praksis.

Innsatsen i NCE Culinology begynner nå å gi resultater. Store bedrifter som TINE, Marine Harvest og Prima Jæren er aktive sammen med mindre aktører. FoU-aktørene (offentlige og private) er i ferd med å finne proaktive roller. Rollen til Universitet i Stavanger faller fint på plass, blant annet ved at forskningssenteret CORE (Centre for Organelle Research) flytter inn i Måltidets Hus.

Nøkkeltall 2009

Finansieringssaker:

Antall tilsagn:	444
Antall avslag:	69
Innvilget (NOK):	653 507 728

Sum låneportefølje per 31.12.2009: 403 154 125

SkatteFunn:

220 søknader
156 godkjent = ca. 80% av behandlede saker

Innvilget i 2009 (NOK):

Lavrisikolån:	242 720 783
Risikolån og garantier:	173 025 000
Distriktsrettet tilskudd:	17 223 000
Etablererstipend, inkubatorstipend:	13 755 000
Tilskudd landbruk:	50 218 000
Lånebeløp for rentestøtte landbruk:	72 770 000
Andre tilskudd:	83 795 945
Sum innvilget:	653 507 728

Største næringer:

Bergverk/utv., inkl. olje og gass	206 450 000
Jord/skogbruk:	157 372 000
Forretningsmessig tjenesteyting:	87 645 783
Fiske/oppdrett (Marin):	33 780 974
Industri:	100 548 971

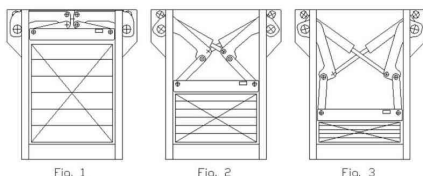
Låneportefølje:

Lavrisikolån:	294 624 617
Risikolån:	106 204 508
Garantier:	2 325 000
Sum låneportefølje per 31.12.2009:	403 154 125

Kundebedrifter

Ebeco AS - Utvikling av avfallspresen "Powerbaler"

I Norge blir det årlig gjenvunnet 225.000 tonn papp og 60.000 tonn plastfilm. For å kunne selge disse fraksjonene til en gjenvinner, kreves det at både papp og plast sorteres og presses sammen i baller ute hos kunden (eksempelvis dagligvarebutikker).

Eksisterende utstyr til dette formålet er ikke i stand til å oppfylle gjenvinnerens krav til vekt pr. kubikkmeter innhold. De baller (pakker) som presses i dag må kunden derfor betale for til en renovatør, som igjen presser dette i store kanalpresser hos renovatøren, for å oppnå riktig vekt pr. kubikkmeter. Deretter kan fraksjonene selges til gjenvinnerne. Dagens løsninger medfører at også transportkostnadene blir høye, da disse ballene har for lite kilogram / tetthet med papp eller plast pr. kubikkmeter.

"Powerbaler" skal kunne komprimere fraksjonene papp, plast og drikkebokser i metall. FoU-utfordringene ligger innen begrensninger på pressens ytre mål, støy i forhold til arbeidsmiljølovens krav, samt størrelse/tetthet på ferdig presset materiale, slik at dette er hensiktsmessig med tanke på bl.a. transport. Pressmekanismen og utkastermekanismen er patentsøkt. Med denne pressen vil kunden (eks. dagligvarebutikker) kunne ta seg betalt for presset avfall fordi det da vil tilfredsstillte kravene hos gjenvinner.

Ebeco AS inngikk i 2009 et samarbeid med Coop Økonom BA og Amdal Container Service AS om et IFU hovedprosjekt rundt utvikling av avfallspresen Powerbaler. Innvilget beløp var NOK 2.000.000. Prosjektet skal avsluttes i 2010.

Prosjektet er vurdert til å være innovativt og spennende. Det et behov for en løsning som presser avfallet slik at det blir lettere å transportere, og får den tettheten som gjenvinner krever. PowerBaler har potensiale for å nå ut i et internasjonalt marked, og Coop kan bl.a. bidra til dette.

Optimarin AS

Innovasjon Norge har satt i gang en ny tjeneste kalt Høyvekstprogrammet. Programmet skal bidra til at gründerbedrifter og unge bedrifter lykkes med å realisere sitt vekstpotensial. Rogalandsbedriften Optimarin AS er en av de første bedriftene til å delta i dette programmet.

Optimarin AS er én av seks bedrifter i verden som har en IMO godkjent løsning for rensing av ballastvann for skip. Den Internasjonale Maritime Organisasjon (IMO) er et FN-organ som er ansvarlig for tiltak for å fremme sikkerhet innen internasjonal skipsfart samt å forebygge marin forurensning. Optimarin AS har arbeidet en årrekke med utvikling av sin teknologi for rensing av ballastvann, og er nå klar for storstilt kommersialisering. En godkjenning fra IMO er et stort markedsmessig fortrinn.

En stor andel av skipsbyggingen skjer i Kina og Nord-Øst Asia. Optimarin anser det derfor som strategisk viktig å etablere aktivitet i denne regionen. Innovasjon Norge sitt kontor i Shanghai har god kompetanse på maritim sektor, og passer godt til oppgaven med å bistå Optimarin AS.

Høyvekstprogrammet gir bedriften mulighet til å bruke vårt kontor som kontaktpunkt for sine aktiviteter i regionen. Innovasjon Norge er bedriftens sparringspartner, tilrettelegger, pådriver og døråpner i et krevende marked.

Samarbeidet kom i stand mot slutten av 2009, men det har allerede vært utstrakt aktivitet i Shanghai i forbindelse med prosjektet. I løpet av første halvår 2010 er det forventet at samarbeidet gir konkrete resultater.

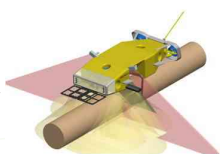
Daglig leder i Optimarin, Pål Sanner, uttaler: "OptiMarin er meget fornøyd med den hjelpen vi har mottatt fra Innovasjon Norge, og er imponert over deres bidrag i forhold til vår internasjonaliseringsstrategi i Asia."

Reach Subsea AS

Reach Subsea ble etablert i Haugesund i 2008. Selskapet skal utvikle neste generasjons Remotely Operated Vehicle (ROV). Surveyor ROV er spesialdesignet for å gjøre kartlegginger av havbunnen og for å kunne foreta inspeksjoner av infrastruktur på havbunnen, som rørledninger og kabler. Reach Subsea samarbeider med det Haugesundsbaserte firmaet Kystdesign for å utvikle ROVen.

Det kommer stadig strengere krav til kvalitet og effektivitet i forbindelse med inspeksjon av konstruksjoner på havbunnen. Med stadig mer omfattende rørledningsnett for olje- og gassproduksjon og distribusjon, begynner dagens metoder, instrumenter og ROVer å komme til kort. Reach Subsea ønsker nå å bringe ROV teknologien til et nytt nivå ved å utvikle en ny type Surveyor ROV.

Innovasjon Norge

I 2009 ble selskapet innvilget etablererstipend og IFU-tilskudd, med den internasjonale aktøren DOF Subsea AS som krevende kunde. Deres bruk av Surveyor ROV vil fungere som et utstillingsvindu for å operere internasjonalt.

Innovasjon Norge

Snorre Technology AS

Snorre Technology AS ble stiftet i 2002 og har spesialisert seg på prosesseringsutstyr for krabbeindustrien. Det er et lite firma med et par ansatte, og fikk i etableringsfasen to små tilskudd via Innovasjon Norge. De fikk videre hjelp via Los-ordningen i Arenaprojektet MarinVEST, noe som blant annet resulterte i flere skattefunnsprosjekt.

Da selskapet arbeider på en smal nisje, hadde de i løpet av noen år levert produktene sine (enkelmaskiner eller hele prosesseringslinjer) til de fleste krabbefabrikkene i Norge, og valgte derfor å gå internasjonalt. Etter en vellykket introduksjon til det engelske markedet (der de benyttet Innovasjon Norge sitt kontor), bestemte bedriften seg i 2007 å se nærmere på det kanadiske markedet.

Våren 2008 inngikk bedriften en IFU avtale med Fisheries Coop., den største produsenten av reker og krabber i New Brunswick. Avtalen omfattet en rekke tester for å tilpasse Snorres teknologi til kanadiske krabbearter, og Snorre Technology hadde allerede avtale med et konsulentfirma for å gjøre en jobb på markedssiden.

Innovasjon Norge

Etter en dialog mellom Snorre Technology, IN sitt kontor i Canada og det allerede involverte konsulentfirmaet i Amerika, valgte Snorre Technology høsten 2008 å benytte vårt kontor i Toronto for å videreutvikle de markedsmulighetene i Nord Amerika som IFU kontrakten åpnet for. I samarbeid med bedriften ble det utarbeidet et prosjekt som omfattet både en markedsanalyse og en markedsplan for det nord-amerikanske markedet (i tillegg til kunden som deltok i IFU prosjektet). Samlet sett har disse aktivitetene satt bedriften i stand til å posisjonere seg i markedet og å oppnå leveranser.

Søker beskriver i sluttrapporten for IFU prosjektet resultatet slik: "Vi er i full gang med salgsarbeid innen en rekke nye markeder både geografisk og med flere arter. Vi solgte produkter for NOK 2,890,000,- til det Nordamerikanske markedet i 2009 som et direkte resultat av dette prosjektet." Uttalelse fra Snorre Technology angående oppfølgingen fra Innovasjon Norge: "Vi hadde ikke kunnet gå i gang med dette markedet uten støtten fra Innovasjon Norge. De har satset sammen med oss både hva angår den produktutviklingen vi måtte gjøre hjemme og hos vår kunde Canada, samt at de har gjort oss oss kjent med et stort marked gjennom utekontoret i Canada. Nå ser det ut til at dette markedet blir det viktigste for oss i lang tid fremover. Vi retter en varm takk til både kontoret i Stavanger såvel som i Toronto for deres personlige engasjement, og vi skal gjøre vårt beste for å lykkes videre med investeringene Innovasjon Norge har støttet opp om hele veien frem."

Innovasjon Norge Rogaland

Leder
Ansatte
Adresse
Internett

Karl Bøe Skogen
19: 10 kvinner og 9 menn
Ipark - Innovasjonspark Stavanger
www.innovasjonnorge.no

Innovasjon Norge i Hordaland var med på å realisere mange spennende prosjekter for næringslivet i Hordaland i 2009. Gjennom tildeling av over 1 mrd. kr og tilgang til et stort internasjonalt nettverk har vi bidratt betydelig til innovasjon, internasjonalisering og omstilling i et krevende år for næringslivet.

Det siste året har vært preget av finanskrisen og konjunktur- nedgang. Næringslivet i Hordaland er sterkt påvirket av det internasjonale tilbakeslaget. Eksporten fra Hordaland er redusert med 14,5 %. Det skyldes først og fremst nedgang i eksport av raffinerte olje- og gassprodukter. Eksport av fisk viser en fin økning. Eksportnedgangen har imidlertid flatet ut. I tillegg har den høye aktiviteten i Asia bidratt til å begrense prisnedgangen på råvarer og energi, som er viktige eksportvarer fra Hordaland.

Totalt sett tror bedriftene i Hordaland at 2010 skal gi bedre tider, men deler av industrien og bygg- og anleggsnæringen er avventende.

Rapport fra styret

Finansieringsvirksomheten

Det var et stort behov for finansielle tjenester i året som gikk og finansieringsvirksomheten fikk økt betydning i 2009. Det ble gitt betydelig økte finansielle rammer som følge av finanskrisen og budsjettene ble revidert. Innovasjon Norge i Hordaland hadde en meget god budsjettoppnåelse også i forhold til revidert budsjett. Lokale tilskuddordninger ble samlet sett også fullt utnyttet. Kontoret bevilget over 1 mrd i tilskudd, lån og garantier i 2009, noe som er en økning på 25 % sammenlignet med 2008. Det har aldri før blitt bevilget så mye midler fra Innovasjon Norge i Hordaland.

Det ble bevilget 283 mill. i tilskudd, 65 mill. i lånegrunnlag for rentestøtte, 197 mill. i garantier og 521 mill. i lån. Samlet sett vurderes måloppnåelsen for de finansielle tjenestene som svært tilfredsstillende. Innovasjon Norge i Hordaland forsterket sitt samarbeid med bankene og nådde på den måten ut til flere kunder på en effektiv måte.

Innovasjon Norge i Hordaland får også midler fra Hordaland Fylkeskommune og Fylkesmannen og styret takker på vegne av bedriftskundene/virksomhetene for disse midlene.

Innovasjonsmiljøer Nettverk og mobilisering

Vi jobber aktivt for å motivere/strukturere innovasjons- arbeidet. Det gjør vi blant annet gjennom å satse på innovasjonsklynger som Arena og NCE.

I 2009 fikk vi 2 nye Arena-programmer innenfor offshore vind og media/teknologi; Arena NOW og Media Arena. I tillegg fikk vi NCE Tourism Fjord Norway. Det er meget sterk nasjonal konkurranse om å få status som Arena og NCE, så vi er svært fornøyd med resultatet. Det er god utvikling og oppslutning om samtlige Arena prosjekter; Integreerte operasjoner og ARENA Offshorefartøy.

Vi har et samarbeid med Hordaland Fylkeskommune og Fylkesmannen om å styrke entreprenørskapsatsingen i fylket. Det er satset på kompetansetiltak og utvikling av egen web-portal for å gjøre det enklere for entreprenøren.

Kontoret har hatt en aktiv rolle når det gjelder en rekke tiltak innen temaene internasjonalisering, innovasjon og entreprenørskap.

Styrets arbeid

Styret har hatt 10 møter i 2009 og behandlet 74 saker. Styret har behandlet flere finansieringssaker enn normalt grunnet den økte finansielle aktiviteten i 2009.

I tillegg har styret behandlet saker vedrørende strategi og policy på ulike områder. Eksempler på dette er strategi for Innovasjon Norge, policy for finansielle tjenester, bruk av lokale rammer, samt masterplan og handlingsplan for 2010.

Organisasjon

Det har vært et krevende år for våre ansatte med stor økning i etterspørselen, men vi har i hovedsak klart å betjene våre kunder på en tilfredsstillende måte. Vi har fått tilført flere ressurser og disse er nå på plass i organisasjonen.

Utsiktene fremover

Fremtidsutsiktene er usikre og mest usikkerhet er det i industrien; maritim sektor og leverandørindustrien til olje- gass-sektoren. Det ventes nedgang i sysselsettingen i industrien, mens bedriftene totalt sett forventer en økning i sysselsettingen på 3 %.

Vi opplever en betydelig etterspørsel etter våre tjenester. Innovasjon Norge Hordaland forventer et meget aktivt år for å bidra til økt innovasjon og verdiskaping også i 2010.

Næringslivet i Hordaland

(Kilde: Næringsbarometeret for Hordaland og Sogn og Fjordane, januar 2010).

Industrien: Forsiktig lysning.

- Industriproduksjonen redusert med 4,4% i 2009.
- Ordreservene vesentlig redusert.
- Verftsindustrien venter fortsatt nedgang.
- Trevare og næringsmiddelindustri er mer optimistisk.

Petroleumsnæringen: Aktivitetsnivået flater ut.

- Fortsatt høyt aktivitetsnivå på norsk sokkel.
- Redusert nybyggingsaktivitet.
- Kraftig svekket ordresituasjon for leverandørindustrien.
- Prispress og redusert omsetning i 2009.
- Forventet stabil sysselsetting neste år.

Vindkraft til havs: Lyse utsikter.

- Markedet for havvindkraft er stort og voksende.
- Stort antall fundamenter skal installeres i nordsjøområdet.
- Stort marked for marine operasjoner i havvindkraft.
- Vestlandsklyngen har verdensledende kompetanse i hele verdikjeden.

Fiskeri og fiskeindustri: Stabil størrelse på fiskerinæringen.

- Svak vekst i fiskefangsten.
- Eventyrlig godt sildefiske i 2009.
- Ingen vekst i foredlingsindustrien de siste fem årene.
- Pangasius en trussel for norskfanget hvitfisk.

Havbruk: Nytt godt år i 2009.

- Ekstremt god lønnsomhet i oppdrettsnæringen i 2009.
- Stort slaktevolum og gode priser.
- Ikke negativt påvirket av finanskrisen.
- Sterkere føling med sykdom og lus.
- Færre aktører enn året før venter bedret lønnsomhet i 2010.

Maritim sektor: Vanskelig ordresituasjon.

- Bra aktivitet i 2009 for verft og utstyrsprodusenter
- Alle skipssegmenter er sterkt rammet av nedgangen i verdensøkonomien
- Redusert etterspørsel etter tonnasje, mange kanselleringer og sterkt redusert kontrahering av nybygg
- Redusert ordeinngang og pressede priser

Reiseliv: Utenlandske turister svikter Vestlandet

- Høy kronekurs og generell nedgang i internasjonal reisetrafikk
- Nedlegging av Englandsbåten gir økt nedgang i utenlandske overnattinger
- Svik i kurs og konferansemarkedet
- Stor økning i cruisetrafikken i 2009
- Næringen tror på økt omsetning og økt lønnsomhet i 2010

Landbruk: Flere gårdsbruk med tilleggsnæringer

- Små enheter grovforbasert husdyhold
- Ikke like rask strukturendring som resten av landet
- Tallet på jordbruksbedrifter redusert med 39% siste tiåret
- 20% vekst i tilleggsnæringer basert på ressursene i bruket siste tiåret

Nøkkeltall, Innovasjon Norge i Hordaland

Totalt for 2009

Antall saker: 425
Antall SkatteFunn-søknader: 206
Bevilget totalt : 670 mill. kr
Utlån totalt : 1.163 mill. kr

Innvilget i 2009 (mill. kr)

Markedslån: 309
Risikolån og garantier: 158
Distriktsrettede tilskudd: 29
Etablererstipend mv: 14
Lånebeløp rentestøtte landbruk: 65
Romania/Bulgaria prosjektet : 145
Andre tilskudd: 95

Største næringer etter tilsagn i 2009 (mill. kr)

Fiske/oppdrett: 192
Forretningmessig tjenesteyting: 139
Jord/skogbruk: 134
Industri: 116

Utlån per 31.12.2009 (mill. kr)

Markedslån: 963
Risikolån og garantier: 200

Hordaland - noen nøkkeltall

Folketall: 477 175

Kommuner: 33

Arbeidsledighet i % av arbeidsstyrken (snitt for året)

2009: 2,4%

2008: 1,6%

2007: 1,8%

Nyetableringer

2009: 4038

2008: 4385

2007: 4674

Konkurser

2009: 455

2008: 288

2007: 218

Eksportfylke nr 1

Samlet eksport i 2008: 47,8 mrd kr
(nedgang på 14,5% fra 2008)

Oppdrettsfylke nr 2

Eksportverdi av sjømat i 2009: 6,4 mrd kr
(økning på 37% fra 2008)

Reiselivsfylke nr 3

Gjestedøgn i 2009: 2 441 000

Gjestedøgn i 2008: 2 543 764

Gjestedøgn i 2007: 2 523 036

Fruktfylke nr 1

Ca 50% av all norsk frukt kommer fra Hardanger

Om kontoret i Hordland

Økt satsing på entreprenørskap

I 2009 er det gjennomført Entreprenørskapskonferanse, besøks- og informasjonsdager regionalt og entreprenørskapskurs på høyskolenivå for etablererveiledere. Dette er alle tiltak rettet mot veiledere i førstelinjen, for å gi fagkunnskap om entreprenørskap og informasjon om virkemidler og tilbud til etablerere.

Det er gjennomført et FRAM-Entreprenør, oppfølgingskurs for mottakere av etablererstipend, mentorordning for unge etablerere og organisering av Gründergrupper. Vi har også bidratt til omorganisering av de regionale Etablererkursene til et modulbasert opplegg. Resultatet er flere kurs og flere deltagere. Deltagertallet har økt fra 150 (2008) til 300 (2009) og målet for 2010 er 450.

På slutten av 2008 startet arbeidet med Kommuneprosjektet. Avtaleverk ble utarbeidet våren 2009 og beskriver Kommunene, IN, HFK og FMLAs roller og ansvar i forhold til entreprenørskapsatsingen. Resultatet er at 18 av 33 kommuner har signert avtalen i 2009. Arbeidet fortsetter i 2010 og vår visjon er å få med alle kommuner.

Partnerskapet har også lansert en felles web-portal som har fokus på Entreprenørskap og Lokalsamfunnsutvikling i Hordaland. Portalen heter www.kom-an.no, omtalt blant annet av KRD på regjeringen.no.

Innovasjonsmiljøer, nettverk og mobilisering

Innovasjon Norge i Hordaland har i 2009 nedlagt et betydelig arbeid for å følge opp eksisterende nettverksprosjekter og i utvikling og finansiering av nye klyngeinitiativ. Vi er derfor svært tilfreds med at regionen har fått tildelt 3 nye nettverksprogram, NCE Tourism, Arena NOW og MediArena i løpet av året. Ved årets utløp har vi nå til sammen 2 NCE og 4 ulike Arenaprojekt i fylket. 3 av Arenaprojektene gjennomføres i samarbeid med bedrifter i Rogaland fylke.

NCE Subsea har i 2009 gjennomført en undersøkelse i 161 subseabedrifter som viser at disse har økt sin omsetning fra vel 3,6 mrd NOK i 2004 til 11,7 mrd. NOK i 2008, som gir en vekst på over 220%. Antall sysselsatte i klyngen har i samme periode økt fra 2500 sysselsatte i 2004, til 4600 sysselsatte i 2008, en prosentvis vekst på ca 85%.

NCE-Tourism er en forsterkning og videreføring av det arbeid som ble igangsatt gjennom Arenaprojektet Innovativ Fjordturisme. Økt samhandling, kompetanse, regionale konsepter og andre fellesløsninger har stått i fokus for prosjektet som kan vise til mange og konkrete suksesshistorier. Rundreiser og temareiser, samt steds- og identitets-utvikling har vært hovedarbeidsområder. Prosjektet har tatt utgangspunkt i geoturismeprinsippene, og fokuserer på stedstypiske natur- og kulturopplevelser i regionen. NCE-Tourism videreutvikler klyngedynamikken i regionen, og sørge for enda tettere samhandling mellom FOU-miljøer, virkemiddelapparatet og næringen.

Arena NOW skal gi økt konkurransekraft og verdiskaping i offshore vindklyngen på Vestlandet. Prosjektet skal bidra til å utvikle klyngens samlede ferdigheter og samarbeid gjennom en pilotinstallasjon i 2012 av et komplett norskprodusert offshore vindturbinanlegg. Offshore vindklyngen er ung, men teller over 50 aktører, hvorav flere allerede leverer til utbyggingsprosjekter eksempelvis i UK, Tyskland, Baltikum og USA. Noen av disse leveransene omfatter også hele bredden fra engineering, innkjøp, produksjon samt installasjon (EPCI-kontrakter).

MediArena Innholdsrevet teknologiutvikling, og teknologidrevet innholdsutvikling skal bidra til å utvikle et innovativt næringsmiljø bestående av media- og teknologibedrifter i Bergensregionen. Gjennom samspill og samarbeid mellom mediebedrifter, fOU-miljøer og offentlig sektor, søker MediArena å skape både produkter og miljøer for framtidens medier.

Vekst i bedrifter

I tillegg til den ekstremt økte finansieringsvirksomheten i 2009, har det også vært betydelig aktivitet i Innovasjon Norge i Hordaland når det gjelder rådgiving, og kompetansetilbud til bedriftene. Kontoret har rådgiver i full stilling innenfor design, 60% stilling innenfor IPR og 33% stilling innenfor EU-rådgiving (EEN-nettverket). Det har vært god aktivitet på alle tre områdene i 2009.

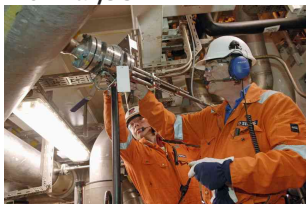
Av flerbedrifts kompetanseprosjekter ble det i 2009 startet ett Eksportutviklingsprogram SMB (10 bedrifter), ett FRAM SI (10 bedrifter) ble avsluttet i 2009 og likedan ett FRAM-Entreprenør (10 bedrifter) avsluttet i 2009. Sammen med Samarbeidsrådet for Sunnhordland ble det finansiert ett større kompetanseprosjekt i Sunnhordland for nøkkelbedrifter som er påvirket av finanskrisen og trenger kompetansetilførsel for å møte den nye situasjonen.

Innenfor kvinnesatsingen er det i 2009 2 nye Fyrårnsbedrifter, 6 nye ledermentoropplegg, det er kjørt ett styrekandidatkurs, ett Female Future (Samarbeid med NHO). Prosjektet Flere kvinner i maritim sektor er satt i gang i samarbeid med Maritimt Forum Bergen. Det har vært 28 aktive nettverkskredittgrupper i Hordaland i 2009.

Kundebedrifter, Hordaland

Pro Analysis

proanalysis.no

Pro Analysis utvikler teknologi for måling av utslipp offshore. Dvs utslipp av olje i produsert vann. Problemstillingen er veldig aktuell og Pro Analysis utvikler teknologien sin i samarbeid med oljeselskapene. Statoil Hydro

har en eierandel på 50% via sitt selskap StatoilHydro Venture. Bedriften startet opp i 2005 og fikk internasjonalt gjennombrudd i 2008. Etter år med store investeringer i teknologi og marked går bedriften nå med overskudd. Innovasjon Norge i Hordaland hjalp bedriften gjennom en alvorlig finansiell krise i finanskrisetåret 2009. Nå opplever bedriften store vekstmuligheter og rekrutterer nye for å bygge organisasjon.

www.proanalysis.no

Bipper

Bipper Norge

Det norske mobilskapet Bipper stakk av med en prestisjefull innovasjonspris på verdens største mobilmesse Mobile World Congress i Barcelona i februar. Det norske selskapet danket ut 250 andre nominerte, og stakk av med innovasjonsprisen for beste oppstart vurdert på bakgrunn

av originalitet, markedspotensial og innovasjon. Bipper er det eneste av 20 finalister hvor produktet foreløpig ikke er lansert, men gikk likevel til topps i konkurransen. Gründer og trebarnsmor Silje Vallestad mener de vinner frem pga innovativitet og at de gjør noe helt nytt som fungerer på alle plattformer i hele verden. Mens mange av konkurrentene har fokus på applikasjoner, er Bipper en tjeneste som kan brukes med alle mobiltelefoner og mobiloperatører verden over. Bipper har per idag under utvikling en operatøruavhengig tjeneste og en operatørbasert tjeneste. Dette vil bli lansert i Norge i mai 2010 sammen med en operatør, og i USA i september 2009.

Innovasjon Norge har støttet Bipper fra sin spede begynnelse med etablererstipend, og nå senere med IFU kontrakt med en Bulgarsk partner.

www.bipper.com

Askeladden

askeladden.no

Innovasjon Norge har i nært samarbeid med annen bank innvilget en finansieringspakke til Askeladden Industrier AS, som sammen med ny kapitalsterk eier gjorde det mulig å re-etablere selskapet i 2009. Innovasjon Norge har innvilget lån på til sammen 15 mill. kroner til Askeladden

Industrier AS i Os i Hordaland. Askeladden er velkjent og berømt for sin solide kvalitet, samtidig som de leverer båter i en rimelig prisklasse.

Selskapet hadde en vellykket oppstart i juni 2009 og startet opp med produksjon av de mindre båttypene. Selskapet har i dag 54 ansatte. De nye eierene, sammen med den den unike båtprodusentkunnskapen dette selskapet besitter utgjør et stort potensiale for selskapet. Lånene bidrar også til å opprettholde sysselsetting på Os. Produksjonen vil ha norsk forankring der kjernekompetansen vil være på Os. Innovasjon Norge vurderer re-etableringen til å være både bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom.

www.askeladden.no

Kontaktinformasjon:

Innovasjon Norge Hordaland

Adresse: Kaigaten 9, Statens Hus, 9. etg.
Postadr.: Postboks 7320, 5020 Bergen

Telefon: 55 55 93 55

E-post: Hordaland@innovasjon norge.no

Innovasjon Norge Hordaland

Leder	Nina Broch Mathisen
Ansatte	32
Adresse	Kaigaten 9, 5020 Bergen
Internett	www.innovasjon norge.no

Næringslivet i Sogn og Fjordane vart i 2009 påverka av finanskrisa og svakare internasjonal konjunkturutvikling. Spesielt gjeld dette eksportnæringane som er store i Sogn og Fjordane. Økonomien viser no teikn til betring, men det vil truleg ta fleire år før økonomien er ute av lågkonjunkturen.

Med bakgrunn i næringslivet sine utfordringar og mulegheiter har kontoret hatt spesiell fokus på dei 6 hovudsatsingsområda entreprenørskap, kultur, mat og reiseliv, frukt og bær, marin sektor, energi og miljø, regional omstilling og design.

Forbruket av finansieringsverkemiddel har i 2009 vore rekordstor. Over ein halv milliard har gått til næringslivet i Sogn og Fjordane. Dette er ei kraftig auke i høve tidlegare. 42 % av tilskota har gått til kvinneretta prosjekt, og dette er eit særst godt resultat.

Rapport frå styret

Styret har hatt 12 styremøte i 2009 og handsama/protokollert 47 saker. Talet møter er høgare enn normalt som skuldast at det er arrangert 3 ekstra telefonmøte for å redusere sakshandsamingstida for saker som skal avgjerast sentralt.

For å få innsyn i næringslivet og kommunane sine konkrete utfordringar legg styret stor vekt på å møte bedrifter og kommunar i deira eige miljø. Difor er nokre av styremøta lagt på forskjellige stader i fylket, og også med innlagt bedriftsbesøk. Første styremøte vart avhelde på Maritim Park på Raudeberg der temaet var energi og miljø. I møtet var det orientering og diskusjon om emna fornybar energi, vindmølle-satsing, bølgekraft og bioenergi. I februar vart møtet lagt til Florø, der det vart orientert om situasjonen i næringslivet i Florø og havbruksnæringa generelt i fylket. På Fosshaugane Campus var det lagt vekt på det kunnskapsbasert næringsliv og styret fekk kjennskap til aktørane på Campusen.

2009 har vore eit utfordrande år for næringslivet i Sogn og Fjordane. Starten av året var prega av ein nedgangs-konjunktur, mens økonomien viste teikn til betring mot slutten av året. Ein av næringane som er råka er verftsnaeringa og i november gav styret innspel til næringsministaren om aktuelle tiltak for denne næringa.

Det har vore rekordstor aktivitet i 2009 og over ein halv milliard kr har gått til næringslivet gjennom Innovasjon Norge i Sogn og Fjordane. Auka lånemidlar har gjort at IN delvis har kunna erstatta lånebehovet til bedriftene frå eit forsiktig bankvesen.

Styret vedtok også handlingsplan for IN Sogn og Fjordane 2010 og peika mellom anna på å prioritere gründerskap i dei eksisterande bedriftene.

Styret i Innovasjon Norge i Sogn og Fjordane er samansett av 4 kvinner og 4 menn. 41 % av dei tilsette i administrasjonen er kvinner. Sjukefråværet ved kontoret var på 2,5 % i 2009. Samarbeidet mellom styret og administrasjon er godt, og styret takker administrasjonen og tilsette for godt arbeid og grundig førebudde saker.

Leikanger 08.03.2009

Kjartan Longva	Karin Helen Halle	Siv Merete Stadheim
Tone Nising Tenold	Bjarte Nordanger	Arvid Langeland
Jenny Følling	Agnar Lyng	

Næringslivet i fylket

Finanskrisa og konjunkturomslag har vore særst utfordrande for delar av næringslivet i fylket. Spesielt gjeld dette eksportnæringane som er store i Sogn og Fjordane. Verdsøkonomien viser no teikn til betring, men det vil truleg ta fleire år før økonomien er ute av lågkonjunkturen. Heimemarknadsbasert næringsliv vil auke aktiviteten på grunn av høgt privat konsum, mens det rår større usikkerheit om utviklinga til eksportnæringane.

Arbeidsløysa auka i 2009, men likevel har Sogn og Fjordane har den nest lågast arbeidsløysa i landet. Ved utgangen av 2008 var arbeidsløysa på 1,8%. Bedriftene i fylket forventar ein liten nedgang i sysselsetjinga.

Ekspert

Det har vore ein nedgang i eksporten frå Sogn og Fjordane i 2009 på 5,4 %. Total tradisjonell eksportomsetnad (ekskl. skip, plattformer, olje og gass) for heile landet minka med meir, 14,9 %. Fiskeeksporten tok seg markert opp i 2009, mens eksportverdien for metall har hatt ein klar nedgang.

Landbruk

Det var i 2009 registrert 3389 aktive jordbruksføretak i fylket, 68 færre enn året før. Dette svarar til ein nedgang på 2 %, mot 1,6 % for landet under eitt. 94 % er enkelpersonføretak. Talet på føretak med andre selskapsformer vart også redusert i 2009, etter å ha auka i mange år. Årsaka til det er oppløysing av fleire mjølkesamdrifter. Ei ny ordning med leige av mjølkekvote mellom enkeltbruk har i stor grad medverka til det. Dei fleste husdyrproduksjonane går noko attende, men den store nedgangen for sau vi har sett lenge, har likevel flata ut, og i 2009 auka sauetalet i fylket for fyrste gong på mange år. Omfanget av hagebruket er stabilt.

Plommedyrking merkjer seg ut med ein registrert auke i arealet på 9 % i høve til året før. Den eksportretta morellsatsinga i Lærdal held fram. Utanlandsmarknaden i 2009 har vore turbulent og framleis prega av finanskrisa, men likevel gjekk 25 % av morellavlinga i Lærdal til eksport.

Marine næringar

2009 var eit tungt år for den del av fiskeflåten som var basert på kvitfiskleveransar, og spesielt den store linebåtgruppa i fylket fekk merke konsekvensane av finanskrisa. Sjølv om bestands- og kvoteutviklinga gjekk i positiv retning, var prisane for torsk og hyse svake og dei fleste kom ut med negative resultat på botnlinja. Situasjonen betra seg likevel utover året med større marknadstilgang og etter kvart også betre prisar for spesielt frosenfisken som linebåtane leverar. For pelagisk fiskeri var fjoråret akseptabelt med gode volum og akseptable prisar for spesielt silda, men "makrellkonflikta" med EU øydela likevel for fleire ring- og kystnotbåtar i fjor haust.

Den pelagiske industrien har opplevd rekordmessig god tilgang på sild. For makrell har aktiviteten vore lågare enn normalt på grunn av konflikten med EU. Det har vore god etterspørsel etter alle produkt, men denne industrien er volumprega med små marginar. Den største aktøren, Norway Pelagic, hadde eit svært godt år i 2009, noe som indikerer at restruktureringa innan pelagisk industri har vore vellykka. Kvitfiskindustrien har vore prega av den vanskelege marknadssituasjonen i 2009 og har gjennomgåande svak lønnsemd.

Torskeoppdrett har hatt eit vanskeleg år med utfordringar både mht. biologi og marknad. Nærøysund As som pioner selskapet innan torskeoppdrett gjekk overende i 2009 etter å ha fått sjukdom i anlegget.

Industri

Industriproduksjonen i fylket har gått ned med 4,4 % i 2009 og ordreservane til mange industriselskap ble betydeleg redusert. Verkstads- og mekanisk industri er spesielt hardt ramma og heile 40 % av bedriftene i bransjen oppgir at ordrevdien er betydeleg redusert i 2009. Sysselsetjinga innan industrien redusert med 7 %, og ein forventar at nedgangen i sysselsetjinga vil fortsette utover i 2010 - det forventes 2-3 % reduksjon.

Store deler av industrien i fylket er eksportretta, og i 2009 falt eksporten frå fylket. Industrivarer utgjer 60 % av den samla eksporten frå fylket. Det finnes likevel lyspunkt. Et eksempel er trevareindustrien der nedgangen har flata ut og halvparten av bedriftene auka ordrebeholdningen i løpet av året.

Forretningsmessig tenesteyting

Innanfor forretningsmessig tenesteyting opplevde ein del av bedriftene nedgang i omsetning i 2009 i høve tidlegare år. Årsaka til nedgangen er redusert aktivitet i næringar bransjen leverer tenester til. Bildet er likevel ikkje så dystert for alle. Aktørar med kundar som ikkje er ramma av lågkonjunktur og redusert aktivitet har oppretthaldt eller opplevd vekst i omsetninga i 2009.

Reiseliv

Talet på gjestedøgn for Sogn og Fjordane gjekk ned med 4,1 % i høve til 2008 (på landsbasis ned 2 %). Nedgangen var hovudsakeleg utanlandske gjestedøgn og skuldast m.a. både finanskrisa og opphøyr av Englandsbåten. Hotella har også i 2009 hatt ein større nedgang enn landet elles når det gjeld talet på overnattingar. Nedgangen har hovudsakeleg vore i den utanlandske ferie- og fritidsmarknaden, som i utgangspunktet utgjer ein relativt større del av den samla marknaden for hotellnæringa i Sogn og Fjordane enn i landet elles. Kurs- og konferansemarknaden i fylket har likevel hatt størst prosentvis tilbakegang på 18,5 %, trass i sterk satsing. Campingnæringa hadde ein liten nedgang i den samla trafikken, mens cruisetrafikken i fylket har hatt ei flott utvikling med ein auke i passasjertalet i 2009 på heile 22%.

Nøkkeltal

Folketal	Nyetableringar
2008: 106 457 (0,2 %)	2008: 746 (-5,6 %)
2009: 107 080 (0,6 %)	2009: 654 (-12,3 %)
Arbeidsløyse, slutten av året:	Konkursar
2008: 1,4 % (+56 %)	2008: 79 (+ 45,8 %)
2009: 1,8 % (-30 %)	2009: 87 (+ 10 %)
Omstillingskommunar:	Eksport (mrd NOK)
Høyanger, Flora og Vågsøy	2008: 12,2 (-0,1 %)
	2009: 11,5 (- 5,4 %)
Reiseliv (gjestedøgn)	
2008: 1 365 203 (- 1,4 %)	
2009: 1 309 004 (- 4,1 %)	

Kontorets arbeid

Finansiering

I 2009 er det løyvd totalt 520 mill kr til bedrifter og personar i Sogn og Fjordane, fordelt på 120,8 mill kr i tilskot, 321 mill kr i lån, 4,8 mill kr i garantiar og rentestøtte for lån på 73,5 mill kr. På grunn av finanskrisa og dei høge rammeløyvingane har det vore stor etterspurnad etter IN sine verkemiddel - i volum er 131 % høgare enn i 2008.

Støtta til landbruket har auka, og støtta gjekk i hovudsak til samdrifter basert på mjølkeproduksjon og til frukt- og bærproduksjon. Det er også løyvd 25% meir lån til fiskeflåten. Støtta til havbruksnæringane har i hovudsak gått til nye artar og er på same støttenivå som i 2008.

Tilskotsløyvingane til reiselivet har auka monaleg i 2009, med totalt 89%. Dette gjeld også for dei andre tenesteytande næringane der auken er på heile 162%. Denne gode utviklinga for dei tenesteytande næringa er ein langsiktig trend. Industri og bergverk har fått mest støtte i 2009, sjølv om tilskotsløyvingane er noko reduserte. Lånefinansieringa har auka monaleg som følgje av at bankane har vore restriktive med utlån på grunn av finanskrisa.

42 % av tilskota har gått til kvinneretta prosjekt. Den høge andelen skuldast at det vert sett vilkår om at bedrifta må supplere kvinner i leiing og styre. Dette gjer Sogn og Fjordane til eit av dei beste fylka i landet på dette feltet.

Entreprenørskap

Den regionale partnerskapen har ei koordinert satsing på entreprenørskap som dekker breitt, heilt frå ungar i barnehagen til etablerte bedrifter. Ungt entreprenørskap har eit godt grep om satsinga frå barnehage til og med vidaregåande skule. Innovasjon Norge følg opp med Alkymisten for unge etablerarar mellom 18 og 35 år og Høgskulen i Sogn og Fjordane tilbyr eit eige entreprenørskapsstudie.

Kultur, mat og reiseliv

I 2009 har vi hatt fokus på samarbeid, både internt og eksternt. Gjennom deltaking i programstyret til Fylkeskommunen sitt Program Opplevingsnæringar, har vi teke initiativ til et årleg nettverkstreff gjennom Reiselivs-konferansen 2010, Fjordane under breen, og representasjon i styringsgruppa for ny reiselivsplan for fylket. Vi vektlegg auka intern samhandling ved oppfølging av nasjonale pilotprosjekt på bærekraft og frivillig fellesgodefinansiering. Det er etablert struktur for hyppigare dialog mellom distriktskontora på Vestlandet i samband med NCE Tourism Fjord Norway. NCE-prosjektet har fokus på tematurisme med vekt på produktutvikling og marknadskommunikasjon. Vårt mål er å kunne utnytte store fellessatsingar til beste for kundane. I tillegg følg vi opp fylkesovergripande satsingar i regi av Cruise Norway og Bedriftsnettverk. Samarbeid mellom destinasjonane har vore prioritert gjennom rådgjeving til og finansiering av reisemålsutviklingsprosessar, mellom anna i Jølster kommune.

Lokale råvarer og lokale rettar utgjer ein viktig del av reiselivstilbodet og som eit element i reisemålets kulturformidling. Vi har også vore med og finansiert fleire Lokal mat-prosjekt. Intimteater og gardsopera på Åmot gard representerer nyskapande reiselivstilbod, og har kvalifisert seg til nominering til både nasjonal kultur- og næringspris og nasjonal Reiselivspris i 2009.

Landbruk, frukt og bær

Eit nytt Fram Agro-program vart sett i gang i Sogn og Fjordane i 2009, og programmet har fått gode skussmål frå deltakarar som har vore med før. Aktiviteten retta mot landbruk er elles i stor grad knytt til finansiering, og investeringsstøtta til driftsbygningar har vore rekordstor.

EXPO Bær og Frukt med frukt- og bærmottaka i fylket som målgruppe er vidareført etter planen med bl.a. studietur for deltakarane til Frankrike. IN-kontoret i Paris har vore nytta som ressurs både i heimhenting av marknadskunnskap og i planlegging og gjennomføring av studieturen. IN opplever stort engasjement i næringa og det er teke initiativ til at næringa skal førebu og søke finansiering av eit Arena-prosjekt.

Marin sektor

Marint Verdiskapingsprogram har vore og er eit viktig verkemiddel for å skape sterkare nettverk og marknadsorientering i næringen. I 2009 har det vore finansiert og følgd opp nettverksprosjekt innan pelagisk sektor og kvitfisk som involverer mange av aktørane innan desse verdikjedene i fylket.

I tillegg har vi finansiert og følgd opp prosjekt under omstillingsprogrammet Kystnæringar mot Marknad som er målretta mot kommunane Selje, Vågsøy og Bremanger i Sogn og Fjordane. Ca. 20 bedrifter deltek her med ulike prosjekt.

Design

Design er eit effektivt strategisk verkemiddel når det forankrast godt i bedriftenes forretningsstrategi. I 2009 har vi derfor hatt sterkt fokus på å auke bruken av strategisk design på tvers av sektorar. Eit av tiltaka som vart iverksett var kompetanseprogrammet Pro 1: Merkeleieing og strategisk posisjonering. Houvedhensikten med programmet var å gje deltakarbedriftene kompetanse i å utarbeide ei strategisk plattform dei kunne bruke til å gjere eigne designprosjekt. Programmet, som var ein pilot, vart svært godt motteke og vert derfor vidareført i andre fylke i 2010.

Energi og miljø

Innovasjon Norge har i 2009 bidrege på fleire område innan satsinga på energi og miljø. Det har vore støtta opp under vindkraftsatsinga i fylket både gjennom bedriftsnettverksmidlar og tilskot til utvikling av nyskapande produkt retta inn mot leverandørindustrien for offshore vind. Dette gjeld spesielt miljøet i Måløy.

Innanfor bioenergi har det vore gjennomført ein bioenergidag med god deltaking. I Sogn har det vore arbeida med eit forprosjekt innan produksjon av flis og IN har finansiert eit forprosjekt innan biogass i Fjærland.

Det har i 2009 vore fleire prosjekt med samarbeid mellom distriktskontor og utenlandskontor. Septik 24 har arbeida vidare med slamhandtering i Polen i samarbeid med IN sitt kontor i Warszawa. Global Enviro International AS har utvikla eit anlegg for handtering av organisk avfall, og har i samarbeid med IN sitt kontor i Paris sett på potensiale i den franske marknaden. For Bionordic har etterspurnaden etter pelletsovnar våre synkande i den norske marknaden. Det er difor etablert kontakt med IN sitt kontor i Hamburg med tanke på ei kartlegging av marknadan i Tyskland og USA.

Nøkkeltal for kontoret

Distriktskontoret på Leikanger og i Førde: 22 årsverk

Tal løyvingar: 392 (+8,3 %)

Tal SkatteFUNN-saker: 32 (+68 %)

Innvilga 2009 (mill. kr)

Marknadslån:	228,3
Risikolån og garantiar:	97,4
Distriktsretta tilskot:	39,0
Etablerarstipend:	4,3
Tilskot landbudsverkemiddel:	37,6
Rentestøtte for lån:	73,5
Andre tilskot:	39,9
Sum :	519,9 (+131 %)

Kundebedrifter

Moods of Norway - satsar i USA

Frå eit etablerarstipend til Simen Staalnacke i 2003 har Moods of Norway utvikla seg til eit internasjonalt klesmerke som kombinerar nyskapande design med norsk historieforteljing. Moods of Norway passerte i 2009 ein omsetnad på 100 millionar kroner. Bedrifta tel no 25 årsverk. Eit resultat av auken er at det bygd nytt lager på 1800 m2 i Stryn. I mai opna Moods of Norway AS ny butikk i Trondheim. Innovasjon Norge hadde hausten 2008 ei sentral rolle i finansieringa av selskapet si satsing i USA. 17. mai 2009 opna Moods of Norway eige USA-kontor og konseptbutikk i Los Angeles. Dette var ein viktig milepæl for Moods of Norway i 2009, og opninga hadde fylldig dekning i media, også frå Norge. Også etter opninga har butikken i Los Angeles vore svært vellukka i forhold til å skape omtale av Moods of Norway i media, både ute og heime. Moods of Norway har hatt tett dialog med våre kontor i USA, og hatt fleire felles arrangement i løpet av 2009, både på vestkysten og i New York.

Gloppen Hotell

Gloppen Hotell - framgang i krisetider

Gloppen Hotell i Nordfjord er eit hotell i kjeda De Historiske Hoteller, og har tradisjonar attende til 1829. Det var Gloppen-elva og laksefisket som i si tid skapte grunnlaget for hotell-drifta, og i laksesesongen er hotellet også i dag prega av laksefiskarar.

Det har skjedd mykje positivt på Gloppen Hotell dei siste åra. Storsatsing på lokal mat og etableringa av eige produksjonskjøkken har gitt vekst i ei tid der andre hotell melder om nedgang i trafikken. Omsetjinga på hotellet har auka jamnt med ca. 1 million i året i perioden 2006 - 2009. Hotellet hadde sitt beste år nokon sinne i 2009 på trass av negative meldingar frå størsteparten av bransjen. Omsetjinga på mat har auka betydeleg, og berre på eitt år har omsetjinga på mat (Gloppen Hotell og Fjordameny) gått frå 3,5 millionar kroner i 2008 til 7 millionar kroner i 2009. Innovasjon Norge meiner såleis at Gloppen Hotell er eit glimrande eksempel på ei verksemd som har satsa og vunne i ei tid prega av nedgang. Dei har nytta seg av IN si verktøykasse, og gjennomgått ei storstilt designsatsing, samt fått støtte til m.a. bygging av produksjonskjøkken. Hotellet er nyskapande, syner samfunnsansvar og satsar på lokalt landbruk og eit profesjonelt uttrykk. Hotellet har eit foreløpig resultat før skatt for 2009 på ca. 1,4 millionar kroner. Eigar Dag Moen sler fast at utviklinga ved hotellet er eit direkte resultat av lokalmatsatsinga.

Gloppen Hotell

Innovasjon Norge Sogn og Fjordane

Leiar	Halvor Flatland
Tilsette	22
Adresse	Askedalen 2., 6863 LEIKANGER
Internett	www.innovasjonnorge.no

Innovasjon Norge har i 2009 hatt eit utfordrande år med bakgrunn i finansuroa og sterk auke i våre finansieringsrammer. Også i Møre og Romsdal har denne situasjonen gjort seg gjeldande, men fylket har klart seg godt gjennom den for delar av næringslivet vanskelege perioden.

Innovasjon Norge i Møre og Romsdal har i 2009 gitt tilsagn om 1,24 mrd kr til styrking av næringsutvikling i fylket. Gjennom ordinære og ekstraordinære tilsagn har tildelingane til næringslivet i Møre og Romsdal medverka sterkt til å dempe verknaden av marknadssvikten i enkelte utsette næringar. Våre sterke industrier innan olje- og eksportrelaterte sektorar har med få unntak klart seg godt i året som gjekk.

Rapport frå styret

Styret har halde 11 møte og handsama/protokollert 72 saker i 2009. Styret har i år hatt møte med og besøkt bedrifter og kommuneadministrasjon i mellom anna Stranda kommune.

For Innovasjon Norge har 2009 vore eit spesielt krevjande år med stort arbeidspress og mange vanskelege og omfattande finansieringssaker. Det har vore ei rekkje krevjande saker for styret å ta stilling til i ei tid der virkemiddelapparatet har hatt eit særansvar for å bruke midlane på ein god og riktig måte.

Som eit av dei aller største industrifylka i landet målt i sysselsetjing, har styret i året som gjekk vore spesielt opptekne av verknadene av finansuroa som også har påverka verksemdar og bransjar i vårt fylke, dog i langt mindre grad enn dei fleste andre regionar i Norge. Særleg har styret engasjert seg i saker knytta til omstilling, kompetanseauke samt nyskaping og innovasjon i ei tid då det gjeld å kome seg gjennom ein bølgedal og stå godt rusta når oppturen kjem. Styret ser likevel alvorleg på situasjonen, også framover, for nokre av dei viktigaste næringane i fylket som verftsindustrien og andre viktige eksportnæringar.

Styret har spela ei aktiv rolle med innspel til Møre og Romsdal fylke og departement både når det gjeld næringsstrategiar innan landbruksverksemd, reiseliv og andre næringar som er viktige for dei mange distriktskommunane i Møre og Romsdal.

Samarbeidet mellom styret og administrasjonen er godt og styret takkar administrasjonen og tilsette for godt arbeid og grundig førebudde saker.

Ålesund, 01.03.2010

Per Kibsgaard-Petersen (leiar)
Per Øvreliid   Frank Sve
Jon Aasen   Randi Lied

Torill Ytreberg
Anne Katrine Jensen

Næringslivet i Møre og Romsdal

Industrien, spesielt maritim industri, har klart seg godt gjennom finansuroa og har i stor grad levert betre resultat enn venta. Ein er likevel spent på ordretliggang for dei neste to til tre åra, i og med at mange aktørar har hatt ordreservar for eit par år framover.

Marine næringar har hatt omsetningsauke generelt sett og spesielt dei høge lakseprisane har ført til gode resultat for oppdrettarane. Møre og Romsdal er eit av dei største fylka innan fiskeoppdrett, og lønsemda blant desse aktørane har i hovudsak vore god.

Reiselivsprogrammet

Reiseliv er ei viktig næring i fylket. Reiselivsprogrammet for Møre og Romsdal er no inne i sitt siste år. Kvalitetsstyrking gjennom nettverk innan produktutvikling og distribusjon/sal er eit prioritert område i avslutninga av dette prosjektet. Fjord Norge har fått tildelt Norwegian Centres of Expertise (NCE) innan turisme. Dette vil ha mykje å seie for næringa i fylket.

Møbelprodusentane i fylket står for om lag 40 % av den totale omsetninga i norsk møbelindustri. Omsetninga er stabilisert. Delar av næringa har framleis noko svak lønsemd. Innovasjon Møbel II heldt fram også i 2009 med internasjonalisering og klynge-bygging som to viktige fokusområde.

I landbruket er det framleis teikn som tyder på ei strukturending. I 2009 var det ein del omstrukturering frå små bruk til større einingar og samdrifter. Tilleggsnæringar innan reiseliv, lokal matproduksjon, omsorg og kultur ser ut til å spele ei meir viktig rolle for lønsemda til mindre enkeltbruk framover.

Aktivitetar i Møre og Romsdal - nokre nøkkeltal

Kontorstader: Ålesund og Molde (26 årsverk)
 Tal saker i 2009 (ex. vedlikehald, klagesaker): 578
 Tilsagn i 2009: 1 240 mill kr
 Låneportefølje 31.12.2009: 2 548 mill kr
 Tal SkatteFunn søknader i 2009: 139 saker

Tilsagn i 2009

- Marknadslån : 686 mill kr
- Risikolån og garantiar: 330 mill kr
- Distriktsretta tilskot: 57 mill kr
- Etablerarstipend mv: 11 mill kr
- Tilskot landbruk: 39 mill kr
- Lånebeløp for rentestøtte landbruk: 82 mill kr
- Andre tilskot: 36 mill kr

Største næringar tilsagn 2009

- Marin: 633 mill kr
- Industri: 241 mill kr
- Jord/skogbruk: 197 mill kr
- Forretningsmessig tenesteyting: 134 mill kr

Låneportefølje 31.12.2009

- Marknadslån: 2 118 mill kr
- Risikolån og garantiar : 430 mill kr

Regionale satsingar innanfor RUP

(samla tilsagn av lån og tilskot (tilnærma tal))

- Entreprenørskap: 10 mill kr
- Internasjonalisering: 468 mill kr
- Reiselivsutvikling: 40 mill kr
- Omstilling og nyskaping i landbruket: 197 mill kr
- Omstilling og nyskaping i industrien: 241 mill kr

Om kontoret i Møre og Romsdal

Dei 29 tilsette ved kontora i Molde og Ålesund gav tilsagn om totalt 1 240 mill kr i 2009, ein auke på 711 mill kr frå 2008. Med det er kontoret framleis det største på tildeling av virkemidlar frå Innovasjon Norge. Innovasjon Norge i Møre og Romsdal forvaltar ei låneportefølje på ca. 2,5 mrd kr. Dette utgjer ca 19 % av Innovasjon Norge si totale portefølje av lån og garantiar.

Samarbeidet med Møre og Romsdal fylke er framleis godt og Innovasjon Norge er aktivt med i utviklinga av den nye Handlingsplan for Verdiskaping. Saman med Møre og Romsdal fylke, Sparebanken Møre, Møreforsking og NHO har vi også i 2009 laga konjunkturbarometeret Temp. Sparebanken Møre, Møre og Romsdal fylke og Innovasjon Norge gjennomførte Mørekonferansen 2009.

Entreprenørskap og innovasjon

Hoppid-satsinga (www.hoppid.no) har også i 2009 utgjort ein vesentleg del av kontoret sin aktivitet innan området. Som part og medeigar i konseptet har vi vore aktivt med på mange av arrangementa i regi av dei lokale hoppid-kontora og Ungt Entreprenørskap.

I tillegg har satsinga på vekstbedriftene auka, og gruppa utgjer no meir enn ti selskap. I overkant av 60 entreprenørar har fått etablerarstipend.

Som i tidlegare år har bedrifter frå Møre og Romsdal gjort det skarpt i nyskappingsprogrammet Midt-Norge Take-Off i Trondheim. I alt fire selskap har delteke, og Themis Create frå Sykkylven gjekk heilt til topps.

Metzsoft AS

Gry Cecilie Sydhagen (bildet), grunnleggjar av Metzsoft AS, vart kåra til "Årets kvinnelige gründer" i Norge og mottok prisen på 1 mill kr med stor festivitas i Oslo.

Innovasjonsmiljø

Kontoret er i godt inngrep med dei viktigaste miljøa og aktørane i fylket. VRI synes å fungere godt, og med nokre få unntak er målsetjingane for 2009 nådde. NCE Maritime jobbar målretta, og

seminarserien "With Inside Information" har grunnfesta si stilling. Her stiller rundt 30 personar kvar gong, dei fleste frå leiarsjiktet i ulike maritime verksemdar. Foredragshaldarane har stort sett komne frå Innovasjon Norge sine utekontor. Arena-prosjektet Omegaland er gjennom sitt første driftsår, og etter ein litt famlande start synes aktørane å vere komne godt i gang. Med eigen Forskningsrådsrepresentant på plass har også samarbeidet med Forskningsrådet auka kraftig, noko som mellom anna har resultert i fleire informasjonstiltak rundt EU/EØS avtalen.

Omdømme

Eit godt omdømme blir stadig viktigare, og erkjenninga av det er aukande i vår region. Også innan møbelnæringa som i 2009 fekk gjennomført ei stor omdømmeundersøking i 16 land, og som involverte meir enn 10 av våre utekontor. Resultata vart presenterte på Møbelkonferansen i Ålesund i november, der fleire enn 100 representantar frå næringa deltok. Undersøkinga avdekte mykje av det same som den maritime undersøkinga hadde gjort året før; som nordmenn nyt vi respekt ute i verda, og produkta våre er avanserte og funksjonelle, med høg kvalitet - men og høg pris.

I 2008 vart det gjennomført ei nasjonal omdømmeundersøking for norsk maritim industri på oppdrag frå NHD. Parallelt vart det gjort ei regional omdømmeundersøking i regi av NCE Maritime. Her deltok 17 av Innovasjon Norge sine utanlandskontor i arbeidet med å avdekkje den maritime industrien sine sterke og svake sider.

Som ledd i å operasjonalisere resultat frå desse omdømmeundersøkingane, har SINTEF MRB med finansiell støtte frå Innovasjon Norge i 2009 sett i gang eit omdømmeprogram for den maritime industrien i fylket. Åtte bedrifter frå Sunnmøre og Romsdal tek del i programmet.

Målet med programmet er å bevisstgjere bedriftene på omdømme som strategisk ressurs, og forsterke norske bedrifter sitt fortrinn internasjonalt. Programmet går over fire samlingar, og avsluttast ultimo oktober 2010.

Internasjonalisering

I året som gjekk har samhandlinga med utekontora vore høg, særleg i forhold til maritim bransje og Brasil. Fleire delegasjoner frå bedrifter og styresmakter har vore på besøk, og i mai arrangerte vi seminaret "Pernambuco/SUAPE - Brasils neste tyngdepunkt for skipsbygging?" i Ålesund. I tillegg til Brasil, Vietnam og India, som er viktige maritime marknader, har søkelyset vore retta mot Spania, Japan og Russland og dei marine og maritime marknadene her. I lag med Madrid-kontoret vart det invitert til seminar i juni for å avklare om det var grunnlag for eit felles prosjekt mot denne marknaden.

Eit liknande seminar vart arrangert i september, med Japan- og Tokyo-kontoret. Her var målgruppa utstyrs-leverandørar til fiskeindustrien. Sistnemnde resulterte i eit heimhentingsprosjekt på vegne av aktørane. Kontoret har også samarbeidd med NCE Maritime rundt deira seminarserie "With Inside Information", og i samband med desse arrangementa har representantar frå våre kontor i Washington, Rio de Janeiro og Seoul heldt foredrag og møtt lokale bedrifter.

Jan Børre Rydningen

Navalshore 2009

Kundebedrifter, Møre og Romsdal

Finansiering er ofte ei utfordring for å realisere nyskapande og innovative prosjekt. Innovasjon Norge har som mål å "gi lokale ideer globale muligheter", og vi presenterer her fire prosjekt der Innovasjon Norge i Møre og Romsdal har vore medverkande med ulike kompetanse- og finansieringstenester.

Krill Sea Group AS, Fosnavåg

Krillsea Group AS, Fosnavåg, har det største av dei norske fartøya i krillfisket; Torshøvdi, som er 134 meter langt, 20 meter breidt, har lastekapasitet på 6000 tonn og lugarkapasitet til 51.

Krillsea Group AS

Fartøyet er bygd om ved Fiskerstrand Verft AS, medan stålarbeidet er utført ved Fiskerstrand sitt samarbeidsverft i Klaipeda, Litauen. Det er i stor utstrekning norske aktørar

som har utført arbeidet og levert utstyr; bl. a. har Nordnorsk Skipsconsult AS utført designarbeidet for ombygginga, ACEL AS har hatt ansvar for elektriske installasjonar. Landteknikk AS (m. fl.) har vore ansvarleg for levering og montasje av fabrikk om bord, som prosesserer all fangst og har kapasitet på ca. 250 tonn ferdig produkt pr. døgn. Dessutan er eigarane norske, og drifta blir ivareteken av eit norsk selskap (Remøy Management).

Krill er vurdert til å vere verdas største enkeltart; biomassen er estimert til å vere meir enn dobbelt så stor som biomassen av alle menneske i verda. Krillsea har inngått eit femårig samarbeid med Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), NOFIMA, Norges Veterinærhøgskole og Aquaculture Protein Centre (et norsk Senter for fremragende forskning) for å bygge opp ein kunnskapsbase og utføre kliniske testar i den hensikt å dokumentere kva eigenskaper og virkningar krill kan ha og dessutan kartlegge bestanden.

Sunnalspotet AS

Sunnalspotet AS driv med mottak, lager, sortering, vasking, pakking og distribusjon av potet for potetproduzentane i Sunndal. Grunnlaget for verksemda er råvarene frå primærproduzentane. Frå å vere tre grupperinger med samarbeidande potetproduentar for 4 - 5 år sidan, har utviklinga av Sunnalspotet AS resultert i at samtlege potetproduentar i Sunndal er samla om denne verksemda. Dette samarbeidet har ført til avtalar med andre planteproduentar om vekstskifte. Dette gjeld først og fremst med kornproduzentane. Håpet er å få utvikle dette til også å gjelde mjølk og kjøttproduentar som for ein stor del har grasproduksjon.

Selskapet har leveringsavtalar til dei store grossistane som leverer konsumpotet i Midt-Norge. I tillegg er det etablert eit samarbeid med Hubro AS i Surnadal som driv med skrelling, koking og pakking av potetar for storhushaldning. Ei av utfordringane innan potetproduksjonen er å finne marknad for den delen som blir sortert ut og som ikkje tilfredsstillar krava til utsjånad som blir stilte. Dei er også heile tida på utkikk etter nye produktområde og marknader for den delen av avlinga som ikkje er klasse 1.

Var Gradal

Sunnalspotet vann i 2009 Bygdeutviklingsprisen i Møre og Romsdal. Prisen vart etablert av Landbruksdepartementet i 1997 for å vere ein motivasjonsfaktor for etablerarar og småbedrifter. Samtidig skal den vere med på å synleggjere desse og vise

kor viktig dei er for det totale næringslivet.

Innovasjon Norge har i fleire år følgd selskapet og vore med på finansiering av utvikling og investeringar gjennom lån og tilskot.

First Process AS og Nils Sperre AS

Moderne pelagiske mottaksanlegg har over fleire år utvikla teknologi for å eliminere manuelle operasjonar. Norge, og spesielt Ålesundsregionen, har vore og er førande i verda på denne typen teknologi. Den norske pakkelinja er eksportert til mange land, og samarbeidet mellom utstyrsleverandørar og fiskerinæringa er ein av nøkkelfaktorane til ei sterk norsk næring.

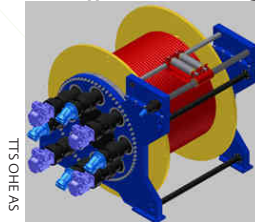
Arne Aasen, First Process

Eit anlegg er sett saman av fleire pakkelinjer der fisken blir pakka. Den siste manuelle operasjonen på ei pakkelinje er å falde og brette eit tynt plastark rundt fisken i botnen av kassa før lokket automatisk blir sett på.

Dette arbeidet blir i dag gjort av to personar på kvar linje. First Process AS i Ørskog og produksjonsbedrifta Nils Sperre AS på Ellingsøy i Ålesund har inngått eit samarbeid for å utvikle eit nytt system for maskinell stramming og svøping av plast rundt fersk pelagisk fisk til frysing. Eit vellykka prosjekt vil auke stabiliteten inne i kassa og ikkje minst gje sparte lønnskostnader. Prosessen som vil erstatte ein manuell- og arbeidskrevjande operasjon, utgjør for kundebedrifta Nils Sperre AS 14 personar og opptil 28 personar i høgsesongen.

Nyskappingsgraden i prosjektet er unik sidan det ikkje finst samanliknbare løysingar av automatisert pakking. Dei løysingane som finst i dag, er baserte på anten posepakking eller sveisa plast på kartongbotn, utan heilt plastomsvøv av fisken. Kundepartner Nils Sperre AS som er ein representativ aktør i næringa, ser store gevinstar i å implementere løysinga. Det finst 50-60 pelagiske anlegg i inn- og utland. Dersom vi legg til grunn at minst halvparten av desse har innretningar eller potensiale til å kunne foreta nemnde automatisering av pakkeprosessen, er marknaden stor.

TTS Offshore Handling Equipment

TTS OHE AS

Denne bedrifta med hovedkontor i Ålesund, vart kåra til årets gaselle i Møre og Romsdal. Selskapet hadde i 2008 nær 80 MNOK i omsetning, ei dobling frå året før. Selskapet har sitt utspring frå ICD Projects som vart oppkjøpt av TTS Marine. Dagleg leiar Stig Espeseth dreg fram tilhøringa i TTS konsernet og gode kunderelasjonar til mellom anna

PGS som nokre av suksessfaktorane. Minst like viktig er at spennande produkt har gjort det mogleg å trekkje til seg dyktige medarbeidarar; ikkje minst ei svært kompetent leiargruppe. Han trekkjer også fram SkatteFunn som viktig for selskapet i utviklinga av teknologien. I selskapet sin strategi for å lukkast framover ser ein særleg Kina og Brasil som viktige marknader, og som eitt av ni selskap deltok selskapet i "In2Brazil Maritime" som vart gjennomført i regi av Innovasjon Norge Møre og Romsdal i 2009.

Temp

TEMP er eit konjunkturbarometer, som er utarbeidd av Møre og Romsdal fylke, Innovasjon Norge, Sparebanken Møre, NAV og Møreforskning. Barometeret tek føre seg trendar innan sentrale næringar og samfunnsutviklinga i Møre og Romsdal.

Ålesund

Adresse: St. Olav plass 1 (inng. Grimmergt.)
Postadr.: Postboks 166, 6001 Ålesund
Telefon: 70 11 64 50

Avd. Molde

Adresse: Fylkeshuset, 6404 Molde
Telefon: 71 19 14 10

moreogromsdal@innovasjonnorge.no
www.innovasjonnorge.no/moreogromsdal

Innovasjon Norge Møre og Romsdal

Leder	Bjørn Tunheim
Ansatte	29
Adresse	St. Olavs pl. 1, Ålesund
Internett	www.innovasjonnorge.no

Finanskrisen medførte at 2009 ble et svært krevende år for deler av næringslivet i Sør-Trøndelag. Særlig ble bygg/anlegg og eksportrettet industri rammet. Som følge av økt etterspørsel innvilget kontoret betydelig økte midler til utviklingsprosjekter i fylket.

Rapport fra Styret

Styret har avholdt ni møter i 2009 og protokollert 72 saker. Som følge av finanskrisen fikk organisasjonen en betydelig økning i finansieringsrammene. Styret hadde mange store lånesaker til behandling og totalbevilgningen fra kontoret ble rekordhøy.

De største enkeltsakene var lånene til Nordskag Næringspark AS (nytt foredlingsanlegg for laks, Frøya) og Norturas slakteri-anlegg i Malvik. Styret er også svært tilfreds med at man fikk på plass finansiering av Fesil Sunergy AS. En rekke store industrielle forsknings- og utviklingskontrakter ble behandlet i styret og det var stor aktivitet innenfor tradisjonell bruks-utbygging i landbruket. Styret hadde imidlertid ønsket flere spennende utviklingsprosjekter fra distriktsbedrifter i fylket.

Årets befaringsgjikk til Åfjord og Rissa. Blant bedriftene som ble besøkt var Bergen Group (Fosen mekaniske), Åfjord Skjell AS og Stokkøya Sjøsester. Det ble også tid til orienteringer fra Åfjord Kommune og fra Åfjord Sparebank. Styret var imponert over mangfoldet i næringslivet i de to kommunene, selv om ordresituasjonen ved Bergen Group var bekymringsfull.

Styret har hatt en rekke spennende tema på dagsorden. På det første møtet var temaet "Finanskrisen - hvordan ser det ut i Trøndelag?". ProVenture og DNB NOR Markets holdt svært interessante og nyttige innledninger der både finanskrisens årsaker og mulige virkninger ble grundig belyst. Ulike former for nettverksprogram er en viktig del av INs tjenesteportefølge og på et styremøte ble disse virkemidlene gjennomgått. Styret fikk også en presentasjon av Teknologi akvArena som er et Arena-prosjekt med formål å løfte aktiviteten og samarbeidet mellom aktører i det marin-teknologiske miljøet i Trøndelag. Et av styremøtene ble avholdt på Statoils forskningssenter på Rotvoll. Her fikk styret en grundig gjennomgang av Statoils virksomhet, med spesiell vekt på arbeidet innen fornybar energi. Det ble også anledning til en spennende omvisning på forskningssenteret.

Internasjonalisering av næringslivet har vært et prioritert område også i 2009. Det gjennomført en rekke arrangement der lokale bedrifter har fått møte representanter for INs utenlandskontorer, herunder et regionalt sektormøte for IKT som fokuserte på trådløs teknologi. Kontoret har arbeidet aktivt med Match-Making Sør-Afrika og også fulgt bedrifter ut i aktuelle markeder. Mange konkrete prosjekt er generert i kjølvannet av dette.

Selv om Sør-Trøndelag tilsynelatende har blitt mindre rammet av finanskrisen enn andre deler av landet, så har 2009 vært et svært krevende år for deler av næringslivet også i vårt fylke. Spesielt gjelder dette bygg/anlegg og eksportrettet industri. Situasjonen viste imidlertid en bedring utover året og bedriftsundersøkelsen høsten 2009 meldte om økt optimisme i trøndersk næringsliv. Styret viser til at det er store forskjeller, og spesielt for eksportrettet industri er det fortsatt mange skjær i sjøen. Styret vil således advare mot en generell friskmelding av norsk økonomi. Det er derfor viktig at det stilles midler og kompetanse til disposisjon slik at Innovasjon Norge fortsatt kan bidra til nyskaping i næringslivet. Styret er i den forbindelse opptatt av de muligheter som ligger i flere kommersialiseringer med utgangspunkt i FoU-miljøene og at Innovasjon Norge gis mulighet til å bistå på en god og framtidsrettet måte også i de sentrale deler av fylket.

Styret konstaterer at 2009 har vært et ekstraordinært år også for Innovasjon Norge. Styret er svært tilfreds med administrasjonens håndtering av utfordringen. Samarbeidet mellom styret og administrasjonen er godt og styret takker administrasjonen for godt arbeid og grundige saksforberedelser.

Trondheim, 5. mars 2010

Tore Sandvik, Heidi Jakslund Kvernmo, Trond Andersen, Torild Langklopp, May Kristin Knutsen, Arne Braut, Merethe Storødegård, Tor Ulleberg

Sør-Trøndelag fylke

Marit Heiene
Culdranssen

FOLKETALL (pr. 01.01.2010):

SØR-TRØNDELAGE	290 547
TRONDHEIM	170 936

ARBEIDSLEDIGHET:

2009	2,7%
2008	2,3%

KOMMUNER:

Sone I: 5 - Sone II: 1 - Sone III: 4 - Sone IV: 15

Næringslivet i Sør-Trøndelag

Som følge av finanskrisen økte arbeidsledigheten vesentlig utover året, både i Sør-Trøndelag og i resten av landet, for så å flate ut og reduseres fra august. Ved årsskiftet lå arbeidsledigheten på ca 3%, men viste en stigende tendens. Gruppen menn i alderen 20-29 år har den høyeste ledigheten og dette gir grunn til bekymring. Ser vi på utviklingen i ledighet, var Sør-Trøndelag blant fylkene med lavest vekst i ledigheten, noe som underbygger inntrykket av at fylket har blitt mindre berørt av finanskrisen enn mange andre fylker. Årsaken til dette er bl.a. at Sør-Trøndelag har en stor andel sysselsatte i offentlig sektor, laksenæringen er den største eksportnæringen og det er en bransje som hadde en svært positiv utvikling i 2009. I tillegg kommer det faktum at fylket har et variert næringsliv og er, med få unntak, lite avhengig av konjunkturfølsomme hjørnesteinsbedrifter. Det er imidlertid grunn til å understreke at det er store variasjoner utover fylket og mellom bedrifter. Konjunkturavhengige bedrifter har fortsatt betydelige utfordringer, dette gjelder for eksempel enkeltbedrifter innenfor både reiseliv, bygg/anlegg og industri.

I forbindelse med regjeringens krisepakke fikk Innovasjon Norge en betydelig økning i finansieringsrammene. Dette gjaldt spesielt lånerammene, men også rammene for etablererstipend og IFU/OFU ble økt. I løpet av våren 2009 opplevde kontoret en voldsom pågang. Dette gjaldt spesielt på lånesiden hvor nye og store kunder tok kontakt med Innovasjon Norge for å få lånefinansiert sine prosjekter. Det var helt åpenbart at tilgangen på kapital fra det private bankvesen var redusert i forhold til en normalsituasjon. Det var også en økt inngang av søknader om IFU/OFU og rammene for landsdekkende etablererstipend tok slutt allerede i juni. Utover året ble inngangen av nye lånesøknader merkbart redusert og inntrykket var at næringslivet ikke gikk i gang med nye store investeringer. Inngangen av søknader til IFU/OFU holdt seg imidlertid høy gjennom hele 2009. Inngangen av søknader om bedriftsutviklingstilskudd i distriktsbedriftene var relativt lav gjennom året, noe som tyder på at mange inntok en svært avventende holdning. Det er derfor en utfordring for Innovasjon Norge å arbeide mer proaktivt overfor disse bedriftene med sikte på at flere går i gang med bedriftsutviklingstiltak. I forbindelse med landbruksoppkjøret kom det en økning i rammene for driftsbygninger i landbruket, noe som medførte at 2009 ble et rekordår for investeringer i fjøsbygninger i sørtrøndersk landbruk.

NYETABLERINGER:

2009 2463
2008 1624

KONKURSER:

2009 298 (+ 31%)
2008 227 (+ 38%)

Innovasjon Norge i Sør-Trøndelag

Distriktskontoret ligger i Trondheim og har 23 ansatte.
Direktør Vigdis Harsvik
Styreleder Tore Sandvik

Antall behandlede finansieringssaker i 2009 var 640.

Innvilgede lån, tilskudd og stipender beløp seg til 685,8 mill. kroner.

Låneportefølje pr. 31.12.09 er kr 548.973.288, fordelt på markedslån 460 mill. kr og risikolån 89 mill. kr.

Antall skatteFUNN-søknader i 2009 var 190.

INNVILGET I 2009 (mill. kroner):

- Markedslån	339
- Risikolån	140
- Distriktsrettet tilskudd	19
- Etablererstipend mv	17
- Tilskudd landbruk	42
- Lånebeløp for rentestøtte landbruk	71
- Andre tilskudd	58

Kontoret i Sør-Trøndelag

Arbeidet ved kontoret har blitt sterkt påvirket av finanskrisen i 2009, og finansieringssaker har beslaglagt en langt større andel av ressursene enn normalt. Til tross for dette har strategien ligget fast. Dette innebærer fokus på: Etablerere, små og mellomstore bedrifter med internasjonale vekstambisjoner samt innovasjonsmiljøer.

Følgende sektorer er prioritert: Landbruk, reiseliv/opplevelser, marin, IKT, energi/miljø, helse og olje/gass.

Kontoret har hatt et konstruktivt samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune og Fylkesmannens landbruksavdeling om utvikling av regionale planer. Partnerskapet har i løpet av året også kommet godt i gang med kommuneprosjektet, som har som siktemål å styrke førstelinjetjenesten i kommunene. Det ble arrangert næringskonsulentsamling i mai 2009 og det ble også gjennomført andre samlinger med kommunene.

Den internasjonale aktiviteteten har vært høy også i 2009. Kontoret sto som vertskap for et regionalt sektormøte innenfor IKT med fokus på trådløs teknologi. Internasjonale foredragsholdere i kombinasjon med presentasjoner av markedsmuligheter og møtebørs gjorde arrangementet til en suksess. Det er også gjennomført arrangementer med deltagelse fra våre utekontorer både innenfor energi/miljø, olje/gass og reiseliv. Kontoret la til rette for næringslivsdeltagelse under juletretenningen i Hamburg, deltok i forberedelsene til kongeparets besøk i Sør Afrika og har arrangert en rekke aktiviteter innenfor vår EU-rådgivningstjeneste. Eksportens Dag fokuserte i år på Russland som marked. Under AkvaNor hadde Innovasjon Norge lagt opp til et omfattende program med deltagelse fra en rekke internasjonale delegasjoner. Høydepunktet var heldagsturen med båt ut til Hitra og Frøya med deltagelse fra om lag 120 personer, hvorav de fleste internasjonale gjester.

Kontoret bidro aktivt i arrangementet Trøndersk Matfestival som også i år ble en manifestasjon over det beste trøndelag kan tilby av kortreist mat. Publikumstilstrømmingen er stor og arrangementet er en populær arena for produsentene. Kontoret har deltatt aktivt i arbeidet med en kulturnæringsstrategi for Trøndelag, og denne ble vedtatt i 2009. Innenfor reiselivet har implementering av reiselivsstrategien for Trøndelag stått i fokus, herunder arbeidet med en ny kommunikasjonsplattform for reiselivet. Dette har skjedd i nært samarbeid med det regionale partnerskapet og næringslivet.

Vi samarbeider med NTNU om et program som har som formål at flere kvinner fra NTNU skal starte egen virksomhet. Som et ledd i dette arbeidet, var vi høsten 2009 medarrangører i en stor konferanse med dette som tema. Kontoret har også besøkt en rekke videregående skoler og holdt foredrag om entreprenørskap og deltar aktivt i Ungt Entreprenørskap.

Tecnoport Awards ble også i 2009 gjennomført med vår medvirking. I oktober ble det delt ut 6 gjeve teknologipriser i Studentersamfunnet. Technoports pris for innovativ miljøteknologi gikk i 2009 til Ecoxy og deres forbrenningsteknologi. Den prisen er et samarbeid mellom Innovasjon Norge og Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner samt Trondheim kommune.

Kontoret har fokus på CSR og dette er tema i kundesamtaler og i foredrag. Kontoret er i gang med miljøfyrtårnsertifisering.

Innovasjon Norge fokuserte særlig på IPR (immaterielle rettigheter) i året som gikk etter påtrykk fra NHD. Hele organisasjonen gjennomgikk blant annet en IPR-opplæring, en rekke verktøy og hjelpemidler for kundeansvarlige ble utarbeidet og det ble innført obligatorisk IPR-sjekk i alle finansieringssaker som følge av dette. Som et av de tyngre IPR-fylkene har man i Sør-Trøndelag forsøkt ulike modeller for IPR-arbeid og har lang erfaring i problemstillinger. Fylkets arbeidsform ble derfor brukt som Best Practice på en rekke områder og Sør-Trøndelag bidro og bidrar fortsatt sterkt i utformingen av Innovasjon Norges IPR-arbeid.

Kundebedrifter fra Sør-Trøndelag

Trøndelag Reiseliv AS

Trøndelag Reiseliv lanserte på Reiseliv 2010 den nye kommunikasjonsplattformen som skal brukes i markedsføringen av Trøndelag som reisemål. For at landsdelen skal skille seg ut i mylderet av reisemål vil markedsføringen bære preg av Nært på. Den nye profilen er utviklet av designbyrået Form Til Fjells, fra Røros, i samarbeid med reiselivsnæringen i Trøndelag.

Den nye måten å markedsføre Trøndelag på er et helhetlig konsept som skal skape et uttrykk, og formidle en stemning om hvordan det er å være turist i Trøndelag. Hovedinntrykket skal være at i Trøndelag er du deltaker, ikke tilskuer, og opplevelsene skal være ekte og nære.

Den nye kommunikasjonsplattformen bygger på merkevaren som er definert i Markedsstrategi for Trøndelag 2009 - 2012 med fokus på fire utvalgte fyrtårn; Trondheim, Kyst- og kystkultur, Verdensarven Røros og Det Historiske Trøndelag med utgangspunkt i vikingtid og Olavsarv.

Det ble valgt fire adjektiver som skal beskrive Trøndelag: Kreative, Historiske, Hemningsløse og Eventyrlige. Selv om hvert av de fire begrepene er knyttet til et spesifikt fyrtårn, er de også ment å være noe som andre reisemål i Trøndelag skal passe inn under. For eksempel kan Oppdal markedsføre seg som Eventyrlig, hvis de ønsker det. Den nye profilen er presentert for store deler av reiselivsnæringen i Trøndelag, og har blitt meget godt mottatt.

Trøndelag Reiseliv AS skal være redskap for reiselivsnæringen, øvrige opplevelsesnæringer, øvrig servicenæring, kommuner og fylkeskommuner i Trøndelag med formål å gjennomføre en kostnadseffektiv utvikling, profilering og samlet markedsføring av landsdelens reiselivstilbud.

Trøndelag Reiseliv

Innovasjon Norge har bidratt med designrådgivning som utarbeidelse av designbrief, møter hvor fire designbyråer presenterte seg for Trøndelag Reiseliv, og gjennomgang av tilbud og avtaler. Innovasjon Norge deltar som observatør i Trøndelag Reiselivs markedsråd, og har gjennom dette også fulgt dialogen med næringen prosessen gjennom. Prosjektet ble delfinansiert gjennom isbrytertilskudd som er midler forbeholdt bedrifter i sentrale strøk. Trøndelag Reiseliv valgte et samarbeid med designbyrået Form til Fjells AS.

Boost Communications AS

Boost leverer mobiltjenester i det internasjonale markedet. Selskapet har 17 ansatte og hovedkontor i Trondheim, samt ansatte i Oslo, Dubai og Johannesburg. Boost hadde i 2009 en omsetning på ca NOK 13 millioner. De viktigste markedene for Boost er mediehus, mobiloperatører, sportsklubber og store annonsører. Boost bistår dem med å tilpasse innholdet sitt til mobil, som de igjen tilbyr ut til sine kunder.

Eksempel på kunder er Telenor, NetCom, The Times, Adressa.no, Aljazeera, Nokia, DnB NOR, Postbanken, Sparebank 1 og en rekke fotballklubber i inn og utland.

Adresseavisen

Daglig leder Øystein Skiri (t.v.) står her sammen med Barcelona-president, Joan Laporta, under presentasjonen av mobilsystemet Trondheim-firmaene Boost og Adactus har vært med å utvikle.

I tillegg er Boost CRM AS, med en omsetning på over 7 mill. kr, en avskalling fra Boost Communications AS. Innovasjon Norge har siden oppstarten til Boost Communications AS i 2000 bidratt med Inkubatorstipend, tilskudd til eksportsatsing, IFU-tilskudd og lån. I tillegg har Boost samarbeidet med flere av utekontorene til Innovasjon Norge. IFU-prosjektet med kostnadsramme på NOK 9 millioner ble startet opp i 2009. IFU-prosjektet skal utvikle en "gjør det selv"-løsning som mobiloperatører tilbyr annonsører som ønsker å markedsføre via mobiltelefoner. Innovasjon Norges tilskudd til prosjektet utgjør NOK 3,5 millioner.

SalMar ASA

Til tross for internasjonal lavkonjunktur og finansuro, er det fortsatt en positiv utvikling i norsk lakseoppdrettsnæring. Næringen eksporterer laks til over 100 land i hele verden og opplever økt etterspørsel fra alle kjernemarkeder. Både eksportvolumer og priser er på historisk høye nivåer. Norge er verdens største produsent av atlantisk laks mens Chile er nest størst. Chile har for tiden produksjonsmessige problemer som har medført en betydelig reduksjon i leveransene for dette landet. Disse utfordringene ventes å vedvare ytterligere noen år.

I en slik situasjon er det spesielt viktig at norske oppdrettere tenker langsiktig og sørger for å styrke norsk oppdrettsnæring sin posisjon i et framtidig, globalt matvaremarked.

SalMar ASA har over lang tid vist seg som best av alle når det gjelder relativ lønnsomhet innenfor produksjon av atlantisk laks. Bedriften satser friskt og er i gang med byggingen av et nytt og avansert slakte- og foredlingsanlegg for laks som er basert på de beste teknologiske løsninger som til nå er utviklet innenfor denne typen virksomhet. Det nye lakseforedlingsanlegget på Nordskog på Frøya vil utvilsomt bidra til å befeste og styrke selskapets konkurranseposisjon i markedet og gi økt verdiskaping ut fra oppdrettet laks som råstoff.

SalMar AS

Den samlede investeringen på det nye anlegget er på 420 mill. kroner og vil få en årskapasitet på ca 70.000 tonn pr. skift. Innovasjon Norge har gitt tilsagn om lån på til sammen 195 mill. kroner til finansiering av prosjektet. SalMar ASA har til sammen ca 550 ansatte, de fleste av dem på Frøya, men konsernet har virksomhet i ytterligere 15 kommuner i Norge samt i Skottland. I 2009 hadde bedriften et overskudd på 585 mill. kroner av en omsetning på 2.377 mill. kroner.

Innovasjon Norge Sør-Trøndelag

Leder	Vigdis Harsvik
Ansatte	23
Adresse	Postboks 4330, 7417 Trondheim
Internett	innovasjonnorge.no/sor-trondelag

På grunn av finanskrisen ble 2009 et uvanlig år for Innovasjon Norge i Nord-Trøndelag. Stor økning i antall henvendelser om finansiering førte til rekordhøye bevilgninger.

Året 2009 ble et svært uvanlig år for Innovasjon Norge, sier direktør Ulrik Hammervold. Stikkordet er finanskrisen. Selv om det var slik at næringslivet i Nord-Trøndelag, på samme måte som resten av landet, slapp relativt lett fra krisen, var finansnæringen i betydelig ubalanse. Dette førte til at Innovasjon Norge fikk en rekke henvendelser om finansiering som normalt ellers går til bankene. Resultatet av dette var rekordhøye bevilgninger. Totalt ble det bevilget 621 mill kroner til bedrifter i Nord-Trøndelag, og dette er nærmere 300 mill kroner mer enn i 2008 som inntil da var et rekordår. Av de 621 mill. kroner var nærmere 400 mill. kroner lån.

Finanskrisen gjorde også at vi fikk forepørsler fra store bedrifter på en helt annen måte en før. Aker Verdal fikk 10,4 mill kroner til sin vindsatsing og Norge Skog fikk lån på til sammen 250 mill. kroner.

De store bevilgningene ble gjort mulig gjennom Stortingets ekstrabevilgninger. Det var økte rammer på mange av virkemidlene. Dette gjaldt også landbruk. Det har aldri vært så store bevilgninger til landbruksformål som i 2009.

Den geografiske fordelingen på midlene er god. Det er bevilget midler til prosjekter i alle fylkets 24 kommuner, og en liten kommune som Leka hadde bevilgninger på over 20 mill. kroner.

Innovasjon Norge deltar aktivt i det regionale partnerskapet i Nord-Trøndelag. Partnerskapet i Nord-Trøndelag fungerer godt, og er bl.a sterkt delaktig i utarbeidelsen av Regionalt Utviklingsprogram. Innovasjon Norge har dessuten deltatt aktivt i utarbeidelsen av konjunkturbarometeret Arena Trøndelag.

Rapport fra styret

Styrets sammensetning i 2009:

Susanne Bratli (leder), fylkesråd for regional utvikling
Jon Uthus (nestleder), fagsjef NHO
Tor Erik Jensen, fylkesråd for samferdsel
Rune Hallstrøm, distriktssekretær LO
Helga Stavrum Opheim, gårdbruker
Torunn Austheim, direktør HINT/rådmann i Steinkjer
Nils Martin Williksen, adm. dir. Nils Williksen AS
Siv Ellinor Aagård

Susanne Bratli ble valgt inn på Stortinget ved stortingsvalget i september, og var deretter forhindret fra å møte på styremøtene. I denne tiden har Jon Uthus fungert som leder. Styret hadde 8 møter i 2009 og behandlet 57 saker.

Styremøtet i november ble lagt til Poznan i Polen, hvor styret samtidig fikk anledning til å delta på miljømessen POLEKO og seminaret Norwegian Solutions - Norwegian Financial Programmes and Innovative Technology for the Water and Waste Water Sector.

Styremøtet i oktober var på Mære Landbruksskole og på Levanger hvor temaet var bioenergi. Styremøtet i juni ble lagt til Nils Williksen AS på Vikna.

Fra bedriftsbesøk hos Nils Williksen AS på Vikna

Næringslivet i Nord-Trøndelag

På samme måte som resten av Norge, har Nord-Trøndelag sluppet relativt lett fra finanskrisen. Arbeidsledigheten er fortsatt lav og det er et faktum at mange næringer er relativt upåvirket av de internasjonale strømminger. Laksenæringen er et eksempel på en eksportnæring som også er svært viktig for Nord-Trøndelag. I denne næringen har både priser og volum gått opp. Men også andre næringer merker lite til den internasjonale situasjonen enten fordi de konkurrerer i et nasjonalt marked eller retter seg mot et forbrukermarked som har opprettholdt sin høye kjøpekraft. Kjøpekraften har sågar blitt stimulert gjennom rekordlave renter.

Men innenfor dette store bildet er det betydelige nyanser. Den internasjonale usikkerheten har gitt seg utslag i en avventende holdning når det gjelder investeringer på sokkelen. Aker Verdal har merket dette til fulle. Selv om det var svært gledelig med at Gudrun-kontrakten kom på plass i 2010, er det likevel betydelig usikkerhet for framtida.

Når det gjelder Verdal er det også spennende utsikter innen vindsatsingen, og Innovasjon Norge er i god dialog med GE og Aker Verdal når det gjelder deres framtidige planer. Det er imidlertid en bekymring at løfteevnen innen virkemiddelapparatet er begrenset når det dreier seg om så store prosjekter

Også Norske Skog på Skogn nedbemanner. Selv om fabrikken på Skogn er blant de mest effektive i verden, får den internasjonale situasjonen også konsekvenser for den. Finanskrisen har forsterket tendensen med fall i avisapirforbruket. Særlig er det annonsevolumene som har gått ned. Norske Skog er hovedårsaken til at eksporten fra Nord-Trøndelag gikk ned med 25% fra 2008 til 2009.

I Nord-Trøndelag er det for tiden en betydelig oppmerksomhet omkring økonomien i landbruket. I første rekke gjelder dette melkproduksjon. I et fylke som har mer enn 10% av landets produksjon, er man veldig sårbar hvis lønnsomheten ikke bedres. Innen svineproduksjon har prisene vært bedre, men denne gruppen har den senere tid fått betydelig kostnadsøkning på kraftfôr.

Innen maritim sektor er det gledelig at næringsparken i Nærøy er kommet i gang igjen etter konkursen. Nye eiere har tilført ny kompetanse som gir større markedsmuligheter.

Reiselivet i Norge kom bedre ut av finanskrisen i 2009 enn forventet, med en nedgang i antall gjestedøgn på 2%. Nord-Trøndelag er et av få fylker med økning i antall gjestedøgn.

Om kontoret i Nord-Trøndelag

De distriktpolitiske virkemidlene

Gjennom Regionalt Utviklingsprogram får IN Nord-Trøndelag en ramme for de distriktpolitiske virkemidlene. Disse kan brukes til tilskudd, tapsfond på risikolån og etablererstipend, og kan benyttes i alle kommunene i fylket med unntak av Stjørdal og Levanger. Midlene skal fremme utvikling av et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv i distriktene ved å stimulere til nyetableringer og til videreutvikling og omstilling i eksisterende bedrifter.

Det ble bevilget 53 mill. kroner i tilskudd og av disse var 2,3 mill. innenfor ordningen til små, nyetablerte vekstforetak NyVekst og 7,9 mill. kroner til etablererstipend. Bevilgningen på risikolån var 24 mill. kroner.

Fylkeskommunen stiller krav til måloppnåelse på disse midlene. Resultatene er blitt slik:

Område	Krav/Oppnådd i prosent
Nyskapingstiltak	75/88
Kompetansehevingstiltak	40/64
Kvinnerettede prosjekter	15/35
Andel kvinnelige etablerstipend	40/45
Andel ungdom etablererstipend	30/40
Internasjonaliseringstiltak	30/48

I tildelingsbrevet fra fylkeskommunen ble det avsatt en pott på 2 mill. kroner til bedriftsutvikling innen området kultur/næring. Det ble bevilget 3,3 mill. kroner i tilskudd og 1,3 mill. kroner i lån innenfor dette området, fordelt på 14 prosjekter.

De tre arbeidsområdene

De tre arbeidsområdene for Innovasjon Norge er entreprenørskap, vekst i bedrifter og innovasjonsmiljøer.

Innen entreprenørskap er finansiering av nyetableringsprosjekter en svært viktig del av arbeidet. Det er bevilget om lag 50 mill. kroner i lån og tilskudd til dette området, og i overkant av 10 mill. kroner er bevilget i form av etablererstipender. Etablererstipender er et svært viktig virkemiddel for at etablerere skal få mulighet til å realisere sine forretningsideer. Etablerere får dessuten tilbud om å delta i etablereropplæringen, som Innovasjon Norge på vegne av partnerskapet er ansvarlig for, eller i Alkymisten som er et særlig tilbud til unge etablere. Noen prosjekter blir og plukket ut til å delta på Midt-Norge take off som kjøres i samarbeid med NTNU.

Innen arbeidsområdene Vekst i bedrifter og Innovasjonsmiljøer arbeider vi innenfor prioriterte sektorer. I følge handlingsplanen for 2009 var følgende sektorer prioritert i 2009: Energi og miljø, landbruk, kultur og opplevelser, marin og reiseliv.

Landbruk

Det ble bevilget 39,8 mill. kroner i tilskudd og rentestøtte for lån på til sammen 98,6 mill. kroner. Tilsvarende tall for 2008 var 31,0 og 71,4 mill. kroner. Den store økningen skyldes at det ble tildelt ekstramidler i løpet av året på grunn av finanskrisen. Økte investeringer i landbruket får umiddelbar effekt for bygg- og anleggsnæringen. I tillegg til dette ble det bevilget 3,8 mill kroner i risikolån og om lag 80 mill. kroner i lavriskolån. De totale bevilgningene til landbruk ble 230 mill. kroner.

Mest penger har det gått til melkproduksjon, men også ammeku, sau og smågris har blitt prioritert innenfor tradisjonelt landbruk. Innenfor nye næringer er det Inn på tunet og reiseliv som har blitt prioritert.

Av kommunene er det de største landbrukskommunene som Levanger og Steinkjer som har fått mest, men kommuner som Namsos og Vikna har fått mye i forhold til antall driftsenheter

På tross av rekordbevilgninger gikk likevel tallet på søknader litt ned i forhold til 2008. Sammen med en del andre indikasjoner kan dette tyde på at investeringsviljen i landbruket er i ferd med å avta. Finanskrisen har virket inn på den måten at det har blitt vanskeligere å få lån, og i tillegg har veksten i kostnader både på drift og investeringer sannsynligvis også betydning.

Energi og miljø

Energi og miljø har vært det høyest prioriterte satsingsområdet for 2009. Finanskrisen har ført til økt etterspørsel etter finansiering, og sektoren har for 2009 hatt rekordhøye bevilgninger i Nord-Trøndelag på til sammen 285 mill kroner i form av lån og tilskudd. Dette er nesten en tredjedel av Innovasjon Norges bevilgninger til sektoren nasjonalt. Nytt av året er at vi har jobbet tettere med større bedrifter, og deres behov innen utvikling av sektoren. Det har vært jobbet tett med å få opp et Arena-prosjekt på vind med utgangspunkt i Verdal. I oktober ble dette prosjektet, Arena Vindenergi, valgt som en av fem nye Arena-prosjekter.

I tillegg er det jobbet med utvikling av vannsektoren, der to nordtrønderske bedrifter har deltatt på internasjonaliseringsprogrammet Navigator, som ledes av IN Nord-Trøndelag. I tillegg har den største OFU-kontrakten i fjor gått til bedriften PTM Production i Vanvikan, som i samarbeid med Leksvik kommune skal utvikle et ny type renseteknikk for drikkevann.

Marin

Innen marin sektor var det største prosjektet finansiering av Skei Marinfisk AS med en lånebevilgning på til sammen kr 20 000 000.

Nøkkeltall

Antall ansatte	18 (17,1 årsverk)
Antall saker i 2009	427
Låneportefølje	495 mill. kroner
Antall godkjente SkatteFunn-saker	28
Total innvilget i 2009	621 mill. kroner
herav markedslån	299 mill. kroner
risikolån	92 mill. kroner
distriktsrettede tilskudd	46 mill. kroner
etablererstipend	10 mill. kroner
tilskudd landbruk	55 mill. kroner
Regionalt Utviklingsprogram	6 mill. kroner
andre tilskudd	13 mill. kroner

Hynne Bær på Inderøy er eksempel på et designprosjekt som Innovasjon Norge har deltatt i. Dette er ferskrørte, økologiske bær slik de skal være tilgjengelig i delikatesseforretninger.

Kundebedrifter

Innovasjon Norge har 4000 kunder i Nord-Trøndelag. Årlig er vi i kontakt med om lag 1000 av disse gjennom finansiering eller ulike typer av kompetanse- eller nettverksprosjekter. Her presenterer vi tre prosjekt hvor Innovasjon Norge på ulike måter har medvirket i løpet av 2009.

Pharmaq

Pharmaq AS fra Overhalla fikk i november tildelt Internasjonaliseringsprisen under Skaperkraftarrangementet i Konserthuset i Oslo. - Prisen henger skyhøyt for norske innovatører, skrev Dagens Næringsliv etter utdelingen. Selskapet produserer vaksiner til oppdrettsnæringen og har en markedsandel på 45%. Fra en beskjeden start i 2004 har bedriften hatt en voldsom vekst. I 2008 omsatte de for 330 mill. kroner og hadde et resultat på over 100 mill. kroner. Dette året produserte de 278 mill doser med vaksiner. Innovasjon Norge har på ulike måter bidratt med finansiering og rådgivning fra våre utekontorer til denne bedriften.

Innovasjon Norge

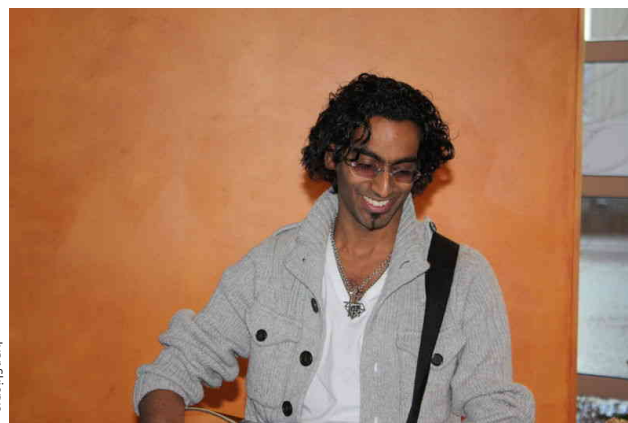
PTM Production AS

PTM Production AS i Vanvikan og Leksvik kommune inngikk i 2009 en offentlig forsknings- og utviklingskontrakt for nytt vannforsyningsanlegg i Vanvikan. Anlegget skal i tillegg være en prototype for forskning og testing. Prosjektet fikk et tilskudd fra Innovasjon Norge på 1,3 mill. kroner.

Det spesielle med dette anlegget er at de skal ta i bruk en ny type keramiske membraner til vannrensingen som har lengre levetid og som trenger mindre tilsetning av kjemikalier enn de membranene som vanligvis brukes på slike anlegg. Prosjektet følges tett av forskere fra NTNU. Prosjektet framstår som et glimrende eksempel på hvordan en kommune på en offensiv måte kan delta i næringsutvikling.

Chand

Chand Torsvik fra Namsos ble vinner av talentkonkurransen X-faktor i TV2 i 2009. Chand er i oppstartsfasen av sin artistkarriere, og har fått etablererstipend fra Innovasjon Norge samt at han har deltatt på ungdomstilbudet for etablerere som heter Alkymisten. Chand framstår som et godt eksempel på en rekke unge artister i Nord-Trøndelag som som i tillegg til å ha høye kunstneriske kvaliteter, også viser forståelse for at det de driver med også skal være forretning.

Ivar Skjerve

Innovasjon Norge Nord-Trøndelag

Leder	Ulrik Hammervold
Ansatte	18
Adresse	Postboks 2567 7735 Steinkjer
Internett	www.innovasjonnorge.no

Ved inngangen til 2009 var det stor usikkerhet omkring hvordan finansuroen internasjonalt ville slå ut i Nordland. Svært god vekst de siste fem årene ble avløst av en markert nedgangskonjunktur. Deler av næringslivet måtte igjennom tøffe omstillinger. Når året oppsummeres er det likevel blitt et langt bedre år for Nordland enn forventet.

Finanskrisen har medført at Innovasjon Norge Nordland fikk langt flere henvendelser fra næringslivet, vi fikk også større bevilgninger og et utvidet oppdrag fra regjeringen. For kontoret ble derfor 2009 et krevende år. Innovasjon Norge Nordland har et godt samarbeid med Nordland fylkeskommune og Fylkesmannens Landbruksavdeling om nærings- og strategiutvikling generelt og vårt oppdrag spesielt.

Rapport fra styret

Innovasjon Norges visjon er å gi lokale næringsideer globale muligheter. Dette gjøres gjennom å tilby tjenester og programmer som bidrar til utvikling av distriktene og økt innovasjon i næringslivet.

Innovasjon Norge er regjeringens verktøy for næringsutvikling og var i 2009 eid av Nærings- og handelsdepartementet. Vi får oppdrag og forvalter virkemidler fra flere departementer og regionale aktører.

Da finanskrisen oppstod på slutten av 2008, opplevde Innovasjon Norge økt etterspørsel fra næringslivet etter finansieringstjenester. Stortinget bevilget i 2009 ekstra midler til næringsutvikling via Innovasjon Norge, noe som gjorde at vi kunne bistå flere bedrifter enn tidligere. Det skjedde også en vridning i etterspørselen etter våre tjenester over mot større bedrifter og større prosjekter, spesielt på lånesiden.

Når det gjelder nyetableringer fikk vi en sterk nedgang i søknadstilgangen og færre gode prosjekter. Dette er forståelig i en tid da arbeidsmarkedet er godt og utsiktene i næringslivet er usikre, men det er samtidig foruroligende med tanke på den langsiktige utviklingen i fylket

Ketil Rønning, styrets leder
Edel Storelmo
Wenche I. Kristiansen
Øivind Silåmo
Frode Mellemvik
Malin Arntsen
Hanne Aidijærvi

Næringslivet i fylket

Det generelle bildet av fylket preges av moderate problemer som følge av finanskrisa. Samlet omsetning utgjorde 113,5 mrd kroner, en nedgang på 4,1 % fra året før (Indeks Nordland 2010). Verdien av eksporten fra Nordland falt til 16,04 mrd kroner, en nedgang på 20 % etter mange år med betydelig økning. Den viktigste årsaken var prisfall på råvarer i verdensmarkedet. Det har imidlertid ikke vært en tilsvarende nedgang i eksportvolum.

Arbeidsledigheten er relativt lav (+1 % i 2009) og verdiskapingen i flere sektorer er fortsatt høy. Høyt privat konsum sørger for fortsatt stor aktiviteten i handels- og service-næringene. Innenfor ulike sektorer er bildet noe mer nyansert og vi gir nedenfor en kort beskrivelse av de viktigste av disse.

Landbrukssektoren har ikke hatt spesielle utfordringer knyttet til finanskrisa utover en periode i 2008/2009 med noe større forsiktighet fra bankenes side. Sektoren opplever en dreining mot større driftsenheter og investeringer i driftsbygg for større produksjonsvolum, både gjennom samdrift og på enkeltbruk. Investeringsviljen i landbrukssektoren er stor.

Nordland er Norges største oppdrettsfylke innenfor laks og torsk, målt i førstehåndsverdi. Mens oppdrett av laks hadde gode markeds- og produksjonsforhold og meget god lønnsomhet, opplevde oppdrett av torsk en svært negativ utvikling med priser langt under produksjonskost.

Torskenæringa i Nordland, spesielt produksjon av konvensjonelle produkter (sølt fisk og tørrfisk), kom i en meget vanskelig situasjon pga av prisfallet i hovedmarkedene. Det har hele året vært god etterspørsel, men lønnsomheten har vært svak for mange produsenter. I pelagisk sektor (hovedsakelig sild) har både markedsforhold og lønnsomhet vært god.

Mekanisk industri og verkstedbedrifter opplevde redusert etterspørsel fra så vel tradisjonelle oppdragsgivere (bl.a. prosessindustrien) som olje/gassnæringen. Sistnevnte har redusert sine nasjonale investeringer betydelig, noe som medfører sterkere konkurranse med aktører utenfor fylket. Ordreservene for mekanisk industri og verkstedbedriftene er betydelig redusert gjennom 2009. Reparasjonsverftene har fortsatt oppdrag. For noen av dem er ferger og hurtigbåter et viktig segment. Her vil det offentlige i noen grad kunne påvirke etterspørselen etter tjenester.

Prosessindustrien har vært gjennom et år med redusert etterspørsel, sterkt fallende priser og lav kapasitetsutnyttelse, noe som har ført til omsetningssvikt på mellom 10 og 60 %. Det er rimelig å se for seg en periode med betydelige omstillinger innenfor industrimiljøet på Mo i Rana. Solcelleindustrien i Glomfjord og i Narvik har også vært gjennom en periode med lav kapasitetsutnyttelse og til dels lav lønnsomhet (REC). Det har på den andre siden skjedd store investeringer i ny kapasitet (REC i Glomfjord og Narvik) og i nye bedrifter (SIC/Scan Crucible AS / Innotech Solar AS m.fl. i Glomfjord og Narvik).

Reiselivnæringen i Nordland har som ett av fire fylker hatt en svak vekst i 2009. Veksten har i stor grad skjedd i Lofoten og på Sør-Helgeland, og er vesentlig knyttet til ferie- og fritidsmarkedet. Gode kommunikasjoner er avgjørende for fortsatt vekst i næringen. Nordland vil trolig kunne ha fordeler av direkteruter til utlandet. Dette arbeidet er igangsatt gjennom det nye destinasjonsselskapet for Nord-Norge.

Bygg- og anleggsbransjen i Nordland har opplevd sterkt redusert aktivitet knyttet til bolig og privatmarkedet. Igangsettelsen av en rekke større industriprosjekter og offentlige prosjekter (inkl tiltakspakker) har heldigvis bidratt til at reduksjonen i aktivitet ikke har vært dramatisk så langt. Usikkerheten framover er imidlertid stor og volumet av offentlige prosjekter (vei/skole/sykehus mv.) vil ha stor betydning for utviklingen.

Om kontoret i Nordland

Antall ansatte på kontoret	30
Antall saker i 2009 (innvilgede + avslåtte, ekskl. returnerte, trukkede, vedlikeholds- og klagesaker)	587
Innvilget i 2009 (i mill kr)	678
Låneportefølje pr 31.12.2009 (i mill kr)	1 181
Antall SkatteFunn-søknader i 2009	102

Innvilget i 2009 (mill kr)

Lavrisikolån	265
Risikolån og garantier	182
Distriktsrettet tilskudd	85
Etablererstipend, Inkubatorstipend	4,7
Tilskudd landbruk	39
Lånebeløp for rentestøtte landbruk	76
Andre tilskudd	26
Sum tilskudd	678

Største næringer tilsagn 2009 (mill kr)

Fiske/oppdrett (marin)	262
Industri	bergverk 2,4 industri 217 bygg og anlegg 2,6
Jord/skogbruk	119
Forretningsmessig tjenesteyting	varehandel 0,4 hotell og restaurant 9 transport 7 finans 0,5 forretn.messig tj.yting 28,4

Nøkkeltall næringslivet i fylket

Folketall	236 271
Kommuner	44
Arbeidsledighet	
2009	3,1
2008	2,1
Omstillingskommune	BØ/ØKSnes
Nyetableringer	
2009	790
2008	1 694
Konkurser	
2009	226
2008	159
Eksport (mrd kr)	
2009	16,04
2008	20,2
Reisliv	
Antall gjestedøgn 2009	1 445 612
Antall gjestedøgn 2008	1 425 050

Innovasjon Norges mål er å bidra til et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv i hele Nordland gjennom å tilby finansiering, kompetanse, rådgivning og nettverksbygging. Kontoret i Nordland er blant dem som innvilger mest fra Innovasjon Norge. I 2009 var samlede tilsagn på 678 mill. kroner til næringslivet i fylket. Herav ble 523 mill. kroner gitt som lån (inkl. lånebeløp for rentestøtte landbruk).

Når det gjelder tilskudd til enkeltbedrifter prioriteres innovasjonsprosjekter (nye produkter, prosesser eller markeder) med potensial for å skape internasjonalt konkurransedyktige bedrifter. Vi arbeider for å få frem flere prosjekter fra kvinner, ungdom, etablerere, unge bedrifter og små og mellomstore bedrifter med vekstambisjoner.

I tillegg til bruk av økonomiske virkemidler, gjennomfører vi en rekke aktiviteter for å bidra til nettverksbygging og økt kompetanse i næringslivet i Nordland. I denne sammenheng er nettverksprosjektene av sentral betydning. Gjennom felles og koordinert satsing på kunnskapsutvikling, kunnskapsdeling og nyskaping, er målet å bidra til økt verdiskaping, lønnsomhet og internasjonalisering i definerte næringsklynger. Nordland har to løpende ARENA-prosjekter; ARENA Innovative Opplevelser (reiseliv) og ARENA Bredskap (beredskap mot akutt oljeforurensing).

I ARENA-prosjektene vektlegges bidrag fra Innovasjon Norges utenlandskontorer. I tillegg er Norwegian Center of Expertise (NCE) Havbruk en godt etablert næringsklynge. Her satses det på økt kommersiell produksjon av oppdrettsfisk og sjømat beregnet for det globale markedet. Vi arbeider i tillegg med flere nettverk innen reiseliv, kultur og industri.

SkatteFUNN er en rettighetsbasert finansieringsordning for FoU-prosjekter i næringslivet, der Innovasjon Norge foretar kvalitetssikring av søknadene og gir innstilling til Norges Forskningsråd. I 2009 ble det i Nordland mottatt 102 søknader hvorav 68 ble godkjent. Norges Forskningsråds regionale representant for Nordland har kontorfellesskap med Innovasjon Norge Nordland. Dette representerer en ytterligere mulighet for økt næringsrettet FoU i næringslivet.

Gjennom programmet Bedrift i EU Enterprise Europe Network bistår Innovasjon Norge Nordland næringslivet med å utnytte mulighetene som EØS-avtalen gir. Innovasjon Norge ble i 2008 utnevnt av Europakommisjonen til nasjonal koordinator for nettverket Enterprise Europe Network, som foruten Innovasjon Norge består av Sintef, Iris, Nofima Mat og Norut. Innovasjon Norge har gjennom programmet eget prosjektkontor i Narvik.

Kontoret har et godt samarbeid med Nordland fylkeskommune og Fylkesmannens Landbruksavdeling, blant annet vedrørende tildeling av økonomiske rammer, utforming av næringsstrategier og tiltak.

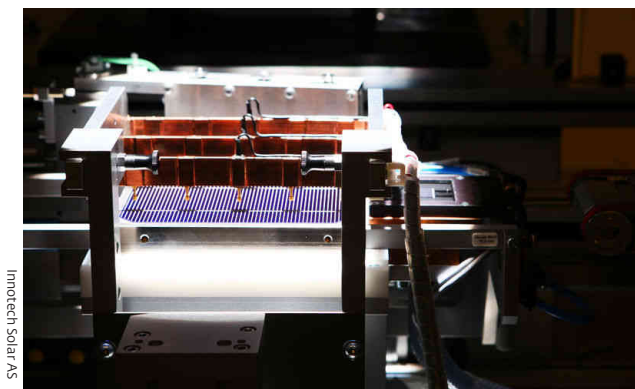
Kundebedrifter

Innotech Solar AS, Narvik

På under to år har teknologibedriften Innotech Solar AS rukket å bli priset til 330 mill. kr. Innotech Solar AS har utviklet en teknologi som oppgraderer solceller og bruker dem i egne solcellepaneler som igjen selges til solkraftverk verden over. Bedriften kjøper defekte solceller fra mange ulike produsenter, noe som gjør at volum sikres. Ved bruk av bedriftens oppgraderingsteknologi kan solcellene brukes i sertifiserte solcellepaneler. Innotech Solar AS har fordel av å være 'first mover' i en attraktiv nisje i bransjen. På fabrikken i Narvik går produksjonen 24 timer i døgnet og ytterligere kapasitetsutvidelse er planlagt.

Fra bedriften ble grunnlagt i 2008 av Håvard Lillebo, Bård Andreassen og Timothy Lommasson har den vokst til nærmere 50 ansatte. Kontorer er etablert i Oslo, Shanghai, München, Halle og Zurich. En ny fabrikk er under planlegging i Tyskland.

Innovasjon Norge har bidratt med etablererstipend, utviklingstilskudd, investeringstilskudd samt tilskudd fra Ny Vekst-ordningen.

Innotech Solar AS

News On Request AS, Bodø

News On Request AS (NOR) ble stiftet i 2001 av Tomas Evjen. Året etter fikk han med seg Trond Eide og Trond Eliassen i bedriften.

Selskapet driver med det meste innenfor multimedia, fra tradisjonell tekst og foto til film. Film er etter hvert blitt selskapets viktigste forretningsområde både gjennom dokumentar, drama, spillefilm og ikke minst oppdragsfilm for næringslivet. Innenfor sistnevnte kategori, har offshore-bransjen vært en viktig oppdragsgiver.

LIV/ASKI/News On Request AS

NOR har arbeidet bevisst for å ligge langt fremme når det gjelder IT-løsninger og har en moderne utstyrsark. I 2009 ble bedriften kåret til Gasselbedrift for andre gang. Selskapet fikk også Tandberg-prisen i 2009 fra Bodø kommune, i tillegg til at selskapets ansatte både er nominert og har mottatt flere film-/fagpriser for sitt arbeid. Mest kjent er NOR kanskje for sin rolle som medprodusent for NRK Drama for innspillingen av TV-suksessen Himmelblå. I tillegg var selskapets sjefsprodusent Tomas Evjen produsent for spillefilmen Død snø. Filmen er også klippet og lydlagt i NORs studio i Bodø. Filmen har hatt internasjonal suksess, og er pr i dag solgt til over 60 land, blant annet 60.000 eksemplarer i UK.

Selskapets hovedkontor er i Mediegården i Bodø, men de er også lokalisert i Hommelvik, Brønnøysund og Stavanger.

Innovasjon Norge har fulgt utviklingen siden Tomas Evjen mottok etablererstipend i 2002 og har bidratt med finansiering i forbindelse med investeringer og utvikling av nye produksjonsløsninger for selskapet. NOR er utviklingsorientert for egen del, men bidrar også positivt i forhold til andre aktører. Aktører samlokalisert i Mediegården i Bodø har nylig gjennomført et forprosjekt for bedriftsnettverk, med NOR i prosjektledelsen. NOR representerer en bransje som i stor grad er konsentrert til de store byene i sør. Når selskapet i tillegg skaper arbeidsplasser som er attraktivt for unge mennesker, er det særlig interessant at selskapet lykkes med en slik etablering i Bodø.

Helgeland Vedlikehold & Modifikasjon AS, Helgeland

Oljeselskapet BP Norge har valgt å bygge ut Skarvfeltet med utgangspunkt i Helgeland og Sandnessjøen. På bl. a. denne bakgrunn har bedrifter tilknyttet det industrielle miljøet i Sandnessjøen valgt å samarbeide for å møte denne utfordringen gjennom selskapet Helgeland Vedlikehold & Modifikasjon AS (HV&M). HV&M er eid av 8 bedrifter med rundt 300 ansatte. Bedriftene har et industrielt tilsnitt som omfatter flere fagdisipliner.

Hovedmålet for HVM er å levere vedlikehold og modifikasjonstjenester til offshoreindustrien både til operatørselskap og til riggmarkedet. Disse målene er i første omgang definert til Norskehavet nord. HVM har derfor inngått en "Memorandum og understanding" med Aker Offshore Partner AS som er et heleid datterselskap av Aker Solutions AS. Avtalen innebærer at partene skal arbeide tett og likestilt om å få oppdrag, og målet er i første omgang å få kontrakten på vedlikeholds- og modifikasjonskontrakten på Skarvskipet, verdt omlag årlig NOK 150 mill. Allerede har en av eierbedriftene, Rukki Construction Norge AS, gjort en leveranse til Skarvutbyggingen. Bedriften har bygget 26 sugeanker som nå er installert på Skarv-feltet.

Eierbedriftene mener etableringen av Helgeland V&M vil gi positive ringvirkninger for næringslivet ikke bare på Helgeland, men for hele landsdelen.

Innovasjon Norge Nordland har støttet prosjektet med et tilskudd for oppbygging av systemer og utvikling av organisasjonen for å bli konkurransedyktig i dette markedet.

Helgeland Vedlikehold & Modifikasjon AS

Vinter i Lofoten, Lofoten

Prosjektet Lofoten vinter har vært en drivkraft for at Lofoten i løpet av få år har blitt et helårlig reisemål. En gruppe bedrifter har tatt initiativ til et samarbeid for å øke reiselivsaktiviteten i lavsesongen. Dette ble til Lofoten vinter, et bedriftseid nettverksprosjekt med 27 aktivitets-, attraksjons-, overnattings- og transportbedrifter.

Vinter i Lofoten

Prosjektet gjennomføres av bedriftene selv i samarbeid med eksterne rådgiver. De har arbeidet med produktutvikling, kompetanseutvikling og markeds-tiltak. I tillegg har

prosjektet skapt viktige arenaer både internt i Lofoten og med eksterne aktører. Innovasjon Norge har vært en nær samarbeids-partner helt siden starten.

Det viktigste resultatet er at antall kommersielle overnattinger i 7 lavsesongmånedene i løpet av de tre siste årene har økt med nesten 60 prosent - fra knapt 42.000 i 2006 til nesten 66.000 i 2009. I tillegg er det skapt en plattform for videre utvikling utenfor sommeren både i det norske og utenlandske markeder.

Bedriftene besluttet i mars 2010 å gå i gang med en ny treårig samarbeidsperiode, med målsetting å nå 100.000 kommersielle overnattinger i lavsesongen innen 2015. De ønsker nå å bygge på Innovasjon Norges bedriftsnettverksordning, noe som blant annet vil styrke forpliktelsene i samarbeidet ytterligere.

Innovasjon Norge Nordland

Leder
Adresse
Internett
E-post

Karsten Nestvold
Pb 488, Sjøgt. 15, 8001 Bodø
www.innovasjonnorge.no
nordland@innovasjonnorge.no

På tross av finanskrisen ble 2009 det året som det så langt er bevilget mest midler til næringslivet i Troms. Totalt ble det bevilget 990 mill. kroner, og det ble gitt en rekke tilbud innen rådgivning, kompetanse og nettverk til etablerere og bedrifter.

Av totale bevilgninger på 990 mill. kroner utgjør 742,5 mill. kroner lån og garantier, og 247,5 mill. kroner tilskudd. Av tilskuddsmidlene utgjør bevilgninger under RDA-ordningen 63 mill. kroner, hvorav 53,6 mill. kroner til RDA 2-prosjekt.

Etterspørselen etter midler fra marin sektor har vært stor, totalt 469 mill. kroner ble bevilget til denne sektoren. De to største bevilgningene er 240 mill. kroner i garantier til Norges Råfisklag og 87 mill. kroner i lån og tilskudd til Noromega AS til å etablere en fabrikk for produksjon av høykvalitets marine oljer og høykonsentrat av omega 3.

Landbruksnæringen er viktig for bosettingen i Troms. Fortsatt er etterspørselen etter tilskuddsmidler større enn rammene vi har til rådighet, og dette fører til at flere gode prosjekt ikke blir realisert. Totalt ble det bevilget 131 mill. kroner til landbruksnæringen, Av dette utgjør tilskudd 31 mill. kroner og grunnlag for rentestøtte 66 mill. kroner, noe som er en økning på 18 mill. kroner i forhold til 2008.

Når det gjelder den geografiske fordelingen av midler ser vi at små kommuner som Lyngen, Torsken, Balsfjord og Skjervøy har fått en relativ stor andel, folketallet tatt i betraktning.

I 2008 inngikk Innovasjon Norge Troms samarbeidsavtale med 8 kommuner: Bardu, Berg, Dyrøy, Kåfjord, Lenvik, Målselv, Nordreisa og Skånland. Samarbeidet har fungert godt og i løpet av året har vi hatt 14 kontordager og informasjonsmøter i disse kommunene. Vi har også hatt god kontakt med flere av de andre kommunene, først og fremst i forbindelse med finansiering av prosjekter. I tillegg har vi hatt en kontordag på Svalbard.

StatoilHydro og Innovasjon Norge i Nordland, Troms og Finnmark har i samarbeid med industri-inkubatorene i Hammerfest og Harstad, leverandørnettverkene i Nord-Norge og Norges forskningsråd initiert og gjennomført et program for leverandørutvikling i Nord-Norge (LUNN). LUNN skal bidra til utvikling av en kompetent, solid og konkurransedyktig nord-norsk leverandørindustri som kan tilby produkter og tjenester til petroleumsindustrien.

LUNN fase I ble gjennomført som en serie seminarer fra høsten 2008 til våren 2009. 85 bedrifter fra de tre nord-norske fylkene deltok på disse seminarene. LUNN fase II er et mer målrettet og individuelt utviklingstilbud til den enkelte bedrift. 30 nord-norske bedrifter har høsten 2009 gjennomført et møte med Innovasjon Norge og industri-inkubatorene for å konkretisere mål og tiltak, bedriftens utviklingsbehov, og avtale videre oppfølging.

I tillegg til marin sektor, landbruksnæringen og petroleumssektoren er følgende viktig for Innovasjon Norge i Troms:

- Innovasjon og internasjonalisering (bl.a. gjennom prosjektet "Eksportsatsing Troms")
- FoU-baserte næringer (for eksempel bioteknologi, rom/jord og helse/IKT)
- Maritim
- Energi/miljø
- Reiseliv, kultur og opplevelse

Kontoret har også et stort fokus på etablerere, kvinner, unge og design. Dette gjenspeiles i de kompetanse-/nettverks-tilbudene vi har gitt, bl.a. avklaringskurs, etablererskole, temakurs, Martekonferansen 2009, styrekandidatkurs, FRAM-program, kurs i opplevelsesproduksjon og seminaret "Design som verktøy i merkevarebyggingen". For de som satser internasjonalt er det gjennomført grunnkurs i internasjonal handel og ulike seminarer, bl.a. Eksportstegene - veien ut i verden, Internasjonal forretningsutvikling, Internasjonale kontrakter og Internasjonal Arena.

Rapport fra styret

Styret hadde 12 møter og behandlet 59 saker i 2009. Herunder saker som omhandler policy og strategi, eksempelvis innspill til landbruksforhandlingene, policy for bedriftsrettede finansielle tjenester, handlingsplan 2010

29. og 30. april ble styremøtet avholdt på Hamn i Senja. I tillegg hadde styret et møte med Berg kommune og de besøkte også Nergård-konsernets bedrifter i Senjahopen og gruvene til Skalands Graphite.

20. og 21. august var styremøtet lagt til Midt-Troms, med første stopp i Målselv hvor styret fikk informasjon om forsvarrets planer for utvikling i Målselv og en generell orientering fra kommunen. Andre dag var styret i Dyrøy hvor man først fikk en orientering fra kommunen og besøkte Nordavindshagen. Deretter var det orienteringer og omvisninger på Dyrøymat AS, Demas AS og Mellem Gård.

Samarbeidet mellom styret og administrasjonen har vært godt.

Tromsø, 5. mars 2010
Anne Kristin Brekke, leder
Arne Eidsmo
Berit Nikolaisen
Pia Svensgaard

Håvard Kyvik Gulliksen
Edel Elvevoll
Jan Elvheim
Svein Roger Karlsen

Næringslivet i Troms

Troms har som resten av Nord-Norge klart seg bedre gjennom finanskrisen og lavkonjunkturen enn resten av landet. Arbeidsledigheten har økt mindre og antall konkurser og tvangsavviklinger har vært lavere enn i landet totalt. En årsak er at sysselsettingen i offentlig sektor er forholdsvis stor i Nord-Norge.

Krisen innenfor fiskerinæringen ble betydelig mindre enn en skulle forvente etter oppslagene i media. De bedriftene i Troms som har vært mest utsatt, er bedrifter der den vesentlige delen av inntektene kommer fra produksjon av saltfisk. Bedrifter med kombinasjonsdrift, hvitfisk, laks eller pelagisk har klart seg bedre. Myndighetene satte inn tiltak for å bedre likviditeten i næringen, bl.a. ble det på slutten av året bevilget 250 mill. kroner ekstra til likviditetslån for fiskeindustrien. Kun 25 mill. kroner av denne rammen ble brukt, hvorav 21 mill. til bedrifter i Troms.

Lakseoppdretterne gjør det fremdeles bra, selv om det var krise i verdensøkonomien. Den viktigste årsaken er sykdomsutbruddene i næringen i Chile, hvor produksjonen er mer enn halvert. Samtidig gjør den relativt lave prisen på laks den til et foretrukket sjømatprodukt når kjøpekraften går ned.

Oppdrettsnæringen opplever i økende grad konflikter og diskusjoner rundt lokaliteter og miljøets bæreevne. Bl.a. har det vært et høyt støynivå i pressen rundt oppdrettsanlegg av torsk i Storfjord kommune. Oppdrett av torsk har hatt store problemer over hele landet i 2009, noe som har ført til flere konkurser. Det ser ut til at denne næringen og oppdrett av andre marine arter har flere år med forskning og utvikling foran seg før den kan bli lønnsom.

Fiskeflåten i Troms har fått tilført en betydelig del av våre lånemidler i 2009. Hele 203 mill. kroner ble bevilget til flåteleddet, som er en økning på over 50 mill. kroner i forhold til 2008. Økonomien i denne delen av næringen er blitt dårligere for de som har rene torskefartøy, de har opplevd et prisfall på over 30 % i forhold til 2008. Men i 2009 har vi sett en økende tendens til forlenging av fartøy for å kunne delta i det pelagiske fiske, og en økende kvotestrukturering.

Mange bønder ønsker utbygging for framtidens drift, økt produksjon og økt lønnsomhet. Likevel er det en stor nedgang i antall aktive gårdsbruk. Bankene er fortsatt svært tilbakeholdne med å gå inn i investeringsprosjekter i landbruket.

Troms har en relativt liten andel tradisjonell industri, derfor har det generelle fallet i etterspørsel og produksjon ikke hatt stor betydning for fylket. Innovasjon Norge har bidratt til relativt store industrietableringer i 2009 - Element Nor AS og Bewi Polar AS, begge i Balsfjord kommune.

Lavkonjunktur, finanskrisen og svineinfluensa har ført til et kraftig fall i den globale turismen. Dette bidro til at færre utenlandske turister besøkte Troms i 2009. Nedgangen har vært på 10 %, mens det totalt har vært en nedgang i antall overnattinger på ca. 5 %. Reiselivsnæringen i Nord-Norge håper nå på en positiv effekt av at Nord-Norsk Reiseliv AS ble etablert våren 2009.

I Troms har det blitt tatt flere initiativ til reisemålsutvikling og bedriftssamarbeid. Dette gjelder blant annet i Nord-Troms, hvor det er satt i gang to prosjekter. Destinasjonsselskapet Lyngsfjord Adventure AS selger pakketurer basert på et samarbeid mellom flere tilbydere innen opplevelses-turisme i Balsfjord, Storfjord og Lyngen kommune. I indre Troms arbeider Målselv Fjellandsby AS, Blånisselandet i Målselv AS, Polar Zoo AS og andre aktører for utvikle området til et helårlig reisemål.

Cruisetrafikken viser fortsatt en positiv trend. Nytt i 2009 var anløp i Lyngen, noe som det også vil bli i 2010. I forbindelse med dette har Lyngenalp BA startet et prosjekt for å utvikle tilbud til cruisepassasjerene.

Nøkkeltall næringslivet i fylket

	2008	2009
Antall kommuner	25	25
Folketall	155 553	156 494
Nyetableringer	1 228	1 150
Konkurser	92	142
Arbeidsledighet (%)	1,9	2,5
Eksport (mrd. kr)	4,2	3,8
Gjestedøgn	877 045	840 242

Nøkkeltall Innovasjon Norge i Troms

Antall nye søknader behandlet	2008	2009
Lån, garantier, tilskudd og stipend	491	455
SkatteFUNN	68	65
Sum nye søknader	559	520

Innvilget (mill. kr)	2008	2009
Lavrisikolån	256,0	341,5
Risikolån og garantier	35,3	401,2
Distriktsutviklingstilskudd	59,6	57,0
Etablerer-/inkubatorstipend	7,5	7,0
Andre tilskudd, inkl. RDA	129,3	85,4
Lånebeløp for rentestøtte	48,4	66,4
Tilskudd landbruk	19,5	31,6
Sum bevilgninger	555,6	990,1

Låneportefølje per 31.12. (mill. kr)	2008	2009
Lavrisikolån	1 041	1 294
Risikolån og garantier	181	450
Sum låneportefølje	1 222	1 744

Største næringer - tilsagn (mill. kr)	2008	2009
Fiske/oppdrett	156,3	469,0
Jordbruk/skogbruk	121,5	131,6
Forretningsmessig tjenesteyting	60,3	58,7
Industri	51,4	240,4

Omstillingskommuner

Karlsøy, Lyngen, Ibestad, Skjervøy og Torsken

Kundebedrifter fra Troms

Finansiering er ofte en av de største utfordringene for å realisere innovative prosjekter. Innovasjon Norge har som målsetting å gi lokale idéer globale muligheter, og vi presenterer her bedrifter med vekstambisjoner hvor Innovasjon Norge har vært en viktig støttespiller.

Hydra Tidal Energy Technology AS

Flytende kraftverk for tidevann og havstrøm

Selskapet ble etablert i 2001 og målet er å utvikle konkurransedyktig teknologi for kraftproduksjon fra lavhastighets vannstrøm med sikte på å utvikle parkområder for energiproduksjon i Norge.

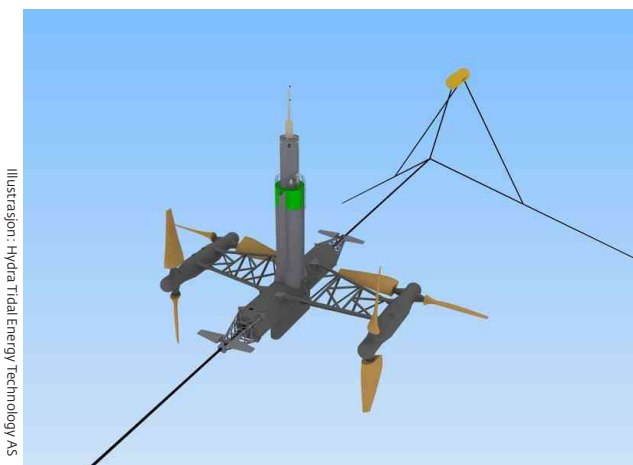
Løsninger som er utviklet baseres utelukkende på utnyttelse av kjente komponenter. Det jobbes nå med bygging av første fullskala prototype, kalt MORILD, som skal testes og demonstreres i Gimsøystraumen i Lofoten. Det unike med MORILD teknologi sammenlignet med andre løsninger er:

- Lave installasjons- og driftskostnader fordi kraftverket flyter i overflaten.
- Kan plasseres i overflateposisjon (hvor strømmene er sterke).
- Teknologien muliggjør produksjon av elektrisitet fra havstrøm i tillegg til tidevann, f. eks. i Golfstrømmen.
- En foreløpig livsløpsanalyse viser at CO₂-utslipp over levetiden er lavere enn for landbasert vindkraft.

Stor offentlig medvirkning

Innovasjon Norge har innvilget lån og tilskudd på til sammen 16 mill. kroner, og Enova har bidratt med det tilskudd på 23 mill. kroner til prototypen i 2009.

I tillegg har Forskningsrådet tildelt Hydra Tidal støtte til 2 utviklingsprosjekter som har som mål å få kunnskap om hvordan miljølasten påvirker havkraftverk og hvordan turbinblader laget i tremateriale (furu) best vil kunne utvikles og benyttes. Begge prosjektene fikk støtte i konkurranse med flere andre søkere til Forskningsrådets program RENERGI.

Illustrasjon: Hydra Tidal Energy Technology AS

Lyngen Lodge AS

Spektakulære naturopplevelser

Lyngen Lodge tilbyr spektakulære naturopplevelser i nordnorske fjell og fjorder. Bak foretaket står Elisabeth Braathen og Graham Austick. De har flere års erfaring med ski-turisme fra de østerrikske alpene. De har også arrangert ekspedisjoner rundt om i verden, og for 5 år siden seilte de inn Lyngenfjorden. Der ble de helt bergtatt av fjellene og naturen i området. Konseptet bak skiopplevelsene er noe de selv kaller "Summit to Sea". Dette innebærer at gjestene blir tatt med til et sted hvor de kan gå til toppen og stå på ski ned igjen, ideelt sett helt ned til fjæra.

Foto: Graham Austick, Lyngen Lodge AS

Givende utveksling

I forbindelse med etableringen av Lyngen Lodge, søkte og fikk de tilskudd fra Innovasjon Norge. Elisabeth fikk også en mentor gjennom Mentorprogrammet for unge. Mentoren hennes jobber med IT i Tromsø, men selv om han jobber i en helt annen bransje enn Elisabeth, ser hun ikke på det som ulempe. - Det å ha en mentor som ikke jobber med det samme som meg, ser jeg bare positivt på, sier hun. - Man får synspunkter fra noen som befinner seg utenfor, som har et annet ståsted. Dessuten blir jeg en del av nettverket til mentoren min, noe som også gir meg og Lyngen Lodge et større nettverk, sier hun. Som en del av mentorprogrammet har Elisabeth også deltatt på flere seminarer, noe som sikrer kompetansepåfyll og erfaringsutvekslinger.

Eksklusivt opphold

I tillegg til naturopplevelser byr oppholdet på eksklusive omgivelser. Huset er utført i tømmer, med tradisjonell, norsk lafteteknikk og har 16 overnattingsplasser. Etter skituren kan gjestene komme til dekket bord, da Lyngen Lodge har egen kokk. - Vi benytter oss av lokale råvarer, tilberedt med kontinental vri, sier Elisabeth. I tillegg kan gjestene benytte sauna eller utendørs boblebad etter lange dager i fjellet.

Selv om Lyngen Lodge er et relativt nytt foretak, har Elisabeth og teamet nok å gjøre allerede. - I tiden fremover er vi stort sett fullbooket, sier hun. Hun ser også at gjestene kommer tilbake. - Noen av gjestene fra fjorårets sesong sa at de skulle komme tilbake, men jeg tenkte at det kanskje var tomme ord. Men de tok kontakt ikke lenge etter og bestilte nytt opphold til neste år, sier hun. - Det er vel kanskje den beste bekreftelsen på at vi har et godt tilbud, avslutter hun.

Tromspotet AS

Få fram gamle potetsorter

Tromspotet AS på Senja eies i hovedsak av bønder og de vasker, sorterer og pakker poteter for salg i dagligvarehandelen, til grossister og til industriproduksjon. Helt siden oppstarten i 1995 har bedriften hatt fokus på å jobbe sammen med potetprodusentene i landsdelen for å få fram gamle potetsorter. Mest kjent er bedriften for Gulløye fra Nord-Norge som ble lansert høsten 2006, og året etterpå fikk potet-sorten "Beskyttet opprinnelsesbetegnelse" fra Mattilsynet.

Tromspotet AS håndterer omtrent 2 500 tonn potet i året og tar sikte på en volumøkning på sikt. Tromspotet AS er samlokalisert med Art Nor AS som driver med sousvide-produksjon av potet-produkter. Samlet omsetter de to bedriftene for ca. 50 mill. kroner årlig, og de har ca. 20 årsverk fordelt på produksjon og felles administrasjon.

Viktige milepæler nådd i 2009

2009 var et spennende år for Tromspotet AS, og to viktige milepæler ble nådd. Som første nord-norske bedrift, og som 1 av 7 bedrifter på landsbasis, ble Tromspotet AS høsten 2009 godkjent for bruk av "Nyt Norge"-merket, den nye merkeordningen for norsk mat.

Den andre milepælen nådde bedriften i desember 2009 da det ble inngått en avtale med Coop om salg av små Gulløye over hele landet under Coops eget varemerke "Smak forskjellen". "Smak forskjellen" består av varer Coop har valgt ut og som produseres av småskalaprodusenter som setter sin stolthet i kvalitet og godt håndverk. Dette er en unik mulighet for bedriften til å få markedsadgang på landsbasis. Men det er også viktig med hensyn til å få riktig pris for et produkt som er krevende å produsere. Avtalen innebærer også at vanlig Gulløye fra Nord-Norge er inne i Coops sortiment over hele landet.

Foto: Øyvind Petersen, Coop Norge

Viktig medspiller

Innovasjon Norge har vært en viktig medspiller ved etablering og videreutvikling av Tromspotet AS og Art Nor AS, bl.a. i forbindelse med bygging av nytt produksjonsanlegg og gjennomføring av designprosjekt.

Blåst Glasshytta i Tromsø AS

Bergtatt av glass

Silja Skoglund og Vivvi-Ann Huse driver sammen Blåst Glasshytta i Tromsø AS - verdens nordligste glasshytte. Begge har lært det krevende glassblåserfaget ved Kosta Bodas glasskole i Småland i Sør-Sverige. - Interessen for glasskunst er stor. Når folk kommer inn og ser at vi blåser glass, blir de bergtatt. Det er jo så fasinende å se at dette harde materialet blir mykt og formbart, sier de to glassblåserne.

Foto: Tove Forså, Innovasjon Norge

Mange aktuelle og nyttige tjenester fra Innovasjon Norge
Silja og de to andre glassblåserne som startet glasshytta fikk innvilget etablererstipend til utviklings- og etableringsfasen.

Silja og Vivvi-Ann har også funnet flere av Innovasjon Norges nettverks- og kompetansetjenester aktuelle og nyttige. Silja er med i Nettverkskredittgruppen "Suksessbertene", og hun har gjennomført EtablererSkolen i Troms og Styrekompetanseprogrammet. Vivvi-Ann har gjennomført kurs i internasjonal markedsføring. I 2009 har de begge deltatt i FRAM Kultur.

- Å delta i FRAM Kultur har vært fantastisk, sier Silja og Vivvi-Ann. - Vi valgte å delta begge to, og det var veldig nyttig og givende. Med god hjelp av rådgiver har vi gått systematisk gjennom hele bedriften og fått tatt pulsen på hvordan vi driver. Det har vært en viktig prosess for oss for å forstå bedre hvordan vi kan for bedre lønnsomheten.

Innovasjon Norge Troms

Leder	Asbjørn Rasch jr.
Ansatte	30 (28 årsverk)
Adresse	Stortorget 2, PB 6304, 9293 Tromsø
Internett	www.innovasjonnorge.no/troms

Internasjonale utfordringer har preget næringslivets og Innovasjon Norges aktiviteter i 2009. Året har vist at internasjonale konjunkturer påvirker næringslivet i fylket i stor grad. Dersom bedriftene skal selge sine produkter og tjenester med fortjeneste er internasjonal tilpasning nødvendig.

Bedrifter innen fiskeri, reiseliv og malm/mineraler er avhengig av utenlandske kunder for mer enn 90% av omsetningen. Vi opplever at den økonomiske usikkerhet og arbeidsledighet i viktige kunde og konkurrentland øker. Når spanske forbrukere ser etter rimeligere produkter, eller islandske eksportører reduserer prisene, så er sterk markedsorientering viktig.

Hvis våre nye og gamle kunder skal ha gode og trygge arbeidsplasser, må bedriftenes konkurransekraft være sterk. Med høy internasjonal avhengighet og høyt kostnadsnivå, kan det bare skje ved kontinuerlig markedstilpassing. Dette stiller høye krav til de av våre kunder som påvirkes av internasjonale konjunkturer.

Innovasjon Norge har, med vårt brede tjenestetilbud, gode muligheter for å bistå bedrifter med å finne nye markeder, nye kunder, ny kunnskap, og med bedriftsinterne tilpassinger.

For å yte god service til alle kundegrupper er vi i kontinuerlig dialog med fylkeskommunen, kommuner, Sametinget, Forskningsrådet og andre. Dette arbeidet skal videreutvikles.

Våre timeverk i 2009 ble anvendt slik:
35 % til arbeid med rådgiving og pådriveraktiviteter, 20 % til arbeid med tilskudd, 30 % til utlån og 15 % til administrasjon.

Styret i Innovasjon Norge Finnmark

Toril Bakken Kåven, leder
Bjørn Johansen, nestleder
Runar Sjøstad
Roger Hansen
Laila K. Hagalid Berntsen
Bodil Rabben Majala
Marit Helene Pedersen
Svein V. Lyder

Innovasjon Norge Finnmark har fattet vedtak i 91 vedlikeholdssaker og 392 finansieringsprosjekter (av dette 44 avslag) og bevilget 396 mill. kr. Av dette er 101 mill. kr tilskudd og 295 mill. kr lån fra regionale og nasjonale virkemidler.

Styret har hatt 9 møter i 2009 (inkl. 3 telefonmøter) og behandlet 70 saker.

Av viktige saker som styret behandlet i 2009 kan nevnes:

- Rammevilkår for mineralutvikling i Finnmark
- Potensiale for kombinasjonsnæringer
- Strategier for internasjonalisering
- Tilgang på smolt i Finnmark
- Energistrategier for Finnmark
- Ny kunnskap om reindriftas verdiskapingspotensiale

Finnmark fylkeskommune, Fylkesmannen i Finnmark, Sametinget og kommunene i Finnmark er sentrale premissgivere som viser god forståelse for vår virksomhet. Styret vil takke for godt samarbeid og felles innsats i dette viktige arbeidet.

Uten dyktige, profesjonelle og kundeorienterte medarbeidere i Finnmark og Innovasjon Norges øvrige apparat, kan ikke Innovasjon Norge levere som forventet. Styret vil takke alle 18 ansatte i administrasjonen i Finnmark og dens kolleger i inn- og utland for godt utført arbeid i 2009.

Vår kultur er særegen og verdifull. Det betyr ikke at våre strategier skal være som skrift i stein.

Næringslivet i Finnmark

Aktiviteten i 2009 har vært preget av utfordringer såvel som nye muligheter. For den enkelte bedrift, for bransjer, for lokalsamfunn og for Innovasjon Norge er det ikke mulig å forutse hva som vil skje i løpet av et år. Langsiktige strategier for internasjonalisering og innovasjon, og kortsiktige tilpassinger, preger både bedrifters og vår hverdag. Våre tjenester skal fylle dette spenningsfelt.

Landbruk

Størrelsen på gårdsbrukene i Finnmark er over landsgjennomsnittet. Det samme er kvalitet og kvantitet på produsert mat. Melkeproduksjon er den driftsformen som sysselsetter flest. Prosjekt "Avjovarre region", som startet i 2009, er et samarbeid mellom kommuner, Fylkesmannen i Finnmark, Innovasjon Norge og Sametinget. Målet er å styrke næringen i indre Finnmark. Investeringslysten for bygging av nye store fjøs er god. Flere generasjonskifter er foretatt, og unge krefter har overtatt gårdsdriften. Interessen for matproduksjon er økende. Det er startet nettverk, initiert av matprodusenter, på tvers av næringer (hav, land og vidde). Innen bioenergi ser vi positiv framgang, spesielt i Alta og Pasvik.

Reiseliv

Innovasjon Norges arbeid med markedsføring av Finnmark, har bidratt til vekst også i 2009, særlig i det norske marked. Kurs/konferansemarkedet fikk derimot en betydelig nedgang. Antall gjestedøgn økte med 1,2 % ved hotellene i fylket, mens Norge hadde tilbakegang på 1,6 %. Viktigste utenlandske markeder er Tyskland, Danmark, Spania og Italia. Tendensen er at overnatting og opplevelser beveger seg fra byhotell og til andre overnattingsformer, ofte i sammenheng med opplevelsesbedrifter. Kysten opplevde økt etterspørsel for hav- og kystopplevelser. I 2009 var det økt etterspørsel etter nettverksprosjekt som destinasjonsutvikling og forretningsmessige nettverk.

Sjømat

5 nye fiskefartøy er finansiert i 2009, herav bygges 4 i Norge. 5 nyetablerere har fått finansiert kjøp av brukte fartøy. Samlet bevilgning til fartøy var 76 mill. kr. Reduserte minstepriser på torsk, har ført til flere søknader om avdragsutsettelse på lån.

Innovasjon Norges innsats i Marint Verdiskapingsprogram har liten respons i hvitfisknæringen. Fangst og produksjonsorientering i næring og forvaltning er fortsatt dominerende.

Laksenæringen er konsentrert om noen få store aktører med omfattende virksomhet i regionen. Vi ser i 2009 at det er fordeler ved å være lokalisert til Finnmark, hvor laksen er mindre utsatt for lus, sykdommer og medisiner.

Krabbenæringen kjennetegnes med sterk tilstedeværelse i markedet. Vi må konstatere at samspillet mellom forvaltning og markedsorientering er vanskelig selv i en så begrenset del av sjømatnæringen.

Kvinner

Målet har vært å sikre økt kvinneandel i all næringsutvikling gjennom

- egne kompetanseprogram for kvinner
- høy andel stipend til kvinnelige etablerere
- kvinners representasjon i alle iverksatte tiltak

Av spesielle tiltak kan nevnes:

Ledermentor Nord: Lederutviklingsprogram for kvinner.
Antenna: Et innovasjonsprogram for kvinnelige ledere.
Fram Strategi og Innovasjon: 7 av 10 deltakere er kvinner.
Handelsmuligheter med Russland: Nettverksmøte med 20 norske kvinnelige ledere i Murmansk.
Det er iverksatt 5 nettverksprosjekt innen reiseliv hvor alle har tydelig overvekt av kvinner i ledelse og i deltakelse.
Internasjonale hospiteringsordninger hvor 10 av 12 deltakere var kvinner.

En vesentlig del av våre utlån knytter seg til landbruk og fiskeflåte, som ofte gir indirekte effekter for kvinners sysselsetting.

Av tildelte tilskudd utgjør kvinneandelen:

Tilskudd til bedrifter: 29% av beløp og 31% av antall saker.
Etablererstipend: 41 % av beløp og 40 % av antall saker.
Tilskudd til landbruk: 30% av beløp og 42% av antall saker.

Ungdom

"Fram ung kultur" er et tilbud til unge kulturbedrifter. I alt 13 bedrifter innen musikk, film, reklame, design, kunsthåndverk, kostyme, tidsskrift, events og kulturbasert reiseliv deltar. Programmet har 6 samlinger og avsluttes våren 2010. Praktisk veiledning, lønnsomhetsstyring og erfaringsdeling er sentrale tema. Dette har vært et viktig ungdomstiltak.

Sammen med Loppa kommune har vi iverksatt et program for motivasjon og bistand til unge etablerere.

12 unge fra omstillingskommunene, og med potensiale for framtidig næringsutvikling, har vært gjennom hospitering i utenlandske bedriftsmiljø.

Elever og lærere innen matfag har deltatt i et utvekslingsprogram med matskole i Milano. Formål har vært å få impulser for næringsutvikling i skoleverket, særlig basert på regionale produkter. Samarbeid med Innovasjon Norge Milano og Ungt Entreprenørskap Finnmark har vært avgjørende for suksess.

Bygdeutvikling

Oppdraget fra fylkesmannen framgår av egne retningslinjer. Lønnsom næringsutvikling er overordnet, og sikring av næringsgrunnlag på landbrukseiendom er vilkår for vår medvirkning. I 2009 er det innvilget 18 saker knyttet til tilleggsnæringer med i alt 4,6 mill kr i tilskudd. 21 BU-tilskudd er gitt til tradisjonelt landbruk med i alt 8,5 mill kr. Innvilget rentestøtte er 12,5 mill kr fordelt på 10 saker. Lavrisikolån til landbruk er innvilget med 20,5 mill, og risikolån med 3,4 mill. Av landsdekkende virkemidler under Verdiskapingsprogram for mat har vi bevilget 0,2 mill til Finnmark. Tilsvarende for Verdiskapingsprogrammet for reindrift og Bioenergi-programmet er det innvilget til sammen 0,2 mill. til virksomheter i Finnmark. Økt verdiskaping i reindriftas verdikjede har vært et prioritert arbeidsområde. Ny kunnskap om reindriftas betydning for privat verdiskaping i fylket, ny disponering av Innovasjon Norges tjenester til næringa, herunder kvalitetssikring av Verdiskapingsprogrammet for Rein, har vært de viktigste tiltak fra styret.

Andre viktige aktiviteter

Innovasjon Norge sine aktiviteter spenner over et bredt spekter. Våre kunder er først og fremst bedrifter i Finnmark. Vi har dessuten viktige oppgaver som veiledere i kommuners omstillingsarbeid. Kontoret i Finnmark har også oppgaver utover Finnmark.

Omstillingsarbeid i Finnmark

6 kommuner i Finnmark hadde omstillingsstatus i 2009. I tillegg var 2 kommuner i en overgangsfase etter avsluttet omstillingsperiode. På oppdrag fra fylkeskommunen ivaretar Innovasjon Norge Finnmark en kvalitetssikrende rolle i programmene. Hovedsaklig som observatør og sparring-partner for daglig leder og styre. I arbeidet tilbyr vi all den erfaring Innovasjon Norge har samlet i våre ulike tjenester.

Regionalt utviklingsprogram

Innovasjon Norge ble tilført vel 57 mill. kr som regionalpolitiske virkemidler fra Finnmark fylkeskommune.

For Finnmark fylkeskommune har vi forvaltet Rekrutteringsfond for fiskere, samt Fylkeskommunalt næringsfond.

Vi har levert tjenester til fylkeskommunen vedrørende kommunale næringsfond, nyskaping i kommunene, og tilrettelegging for næringsutvikling i kommunene.

Virkemiddelbruk

Andre tilskudd	8,7 mill. kr
Distriktsrettet tilskudd	55,6 mill. kr
Etablerer-/ inkubatorstipend	7,5 mill. kr
Lavrisikolån	165,0 mill. kr
Lånebeløp for rentestøtte	12,9 mill. kr
Risikolån og garantier	130,3 mill. kr
Tilskudd til landbruk	15,2 mill. kr

Innovasjon Norges rolle i næringsutvikling er å bidra i lønnsomme prosjekt der tilførsel av kapital og kompetanse fra ordinære kilder ikke er tilstrekkelig. Dette innebærer at vi ofte bidrar i de mest risikofylte utviklings- og investerings-tiltak.

Siv Nerø/Innovasjon Norge

Samarbeid med FoU-miljø

Finnmark scorer lavest på statistikker om bruk av forskningsbasert kunnskap. Innovasjon Norge Finnmark deltar derfor på flere arenaer hvor forskning er på dagsorden. Eksempler er VRI-programmet, Arktek, Innovasjonsløft i Nord samt det nye Regionalt Forskningsfond. Dette er møteplasser for Innovasjon Norge, Norges Forskningsråd, SIVA, fylkeskommunen, Høgskolen i Finnmark, universitetene og næringslivet.

Vi har et godt fungerende kontorfellesskap med Norges Forskningsråd.

Tjenestene vi yter

Rådgiving

Dette kan være på områder som design, IPR, og internasjonalisering.

Nettverk

Ofte mellom bedrifter i en bransje, i en region, eller mellom bedrifter i Finnmark og distributør/leverandør i andre land.

Profilering

Bedrifters deltakelse på messer og workshops, profilering for å tiltrekke seg kunder/turister, eller kommuners arbeid med å tiltrekke bedriftsetableringer.

Kompetanse

Opplæringstiltak i enkeltbedrifter eller i grupper av bedrifter, Ofte er det formidling av kunnskap om marked og teknologi i andre land eller fra andre bransjer.

Finansiering

Finansiering er fortsatt det område hvor Innovasjon Norge har størst etterspørsel av tjenester. Summen av våre tjenester og verktøy gjør at vi kan være en solid og varig partner for et utviklingsorientert næringsliv.

Noen av våre kunder

Fra Motvind til Medvind

Reiselivsbedrifter i Berlevåg og Båtsfjord samarbeider om markedsarbeid. Pakking av turer/produkter er en sentral oppgave.

I 2009 har det vært fokus på kartlegging av eksisterende produkter og å finne nye produkt. Produktutvikling er ofte basert på behov fra kunder og turoperatører som tilføres via Innovasjon Norge. Deltakelse fra ulike deler av Innovasjon Norge med rådgiving, profilering, nettverk og finansiering, har iflg prosjektleder Sinikka Ruotsalainen vært viktig.

Sydvaranger Gruve AS

Northern Iron Limited som eier Sydvaranger Gruve AS, investerte i 2007 i alt 800 mill. kr i selskapet. Med finanskrisen økte finansieringsbehovet, samtidig som det ble vanskelig å reise ytterligere kapital. Innovasjon Norge ga derfor kommersielle lån med 90 mill. kr. Dessuten garanterte Innovasjon Norge for lån på 60 mill. kr.

Dette har, iflg adm dir John Sanderson i Sydvaranger Gruve AS, vært avgjørende for å sikre annen finansiering, og sikring av 350 arbeidsplasser i selskapet og hos lokale leverandører.

Grieg Seafood Finnmark AS

Selskapet er i Finnmark alene om om å bygge merkevare på oppdrettet laks og ørret - Blue Silver.

Samarbeidet med Innovasjon Norge har gitt bedriften mulighet til systematisk å arbeide mot kunder i Europa og Asia. Målet er å framheve egenskaper som gir en bedre pris i markedet. Dette er egenskaper som kan oppleves forskjellig, og som derfor må håndteres ulikt i markedene.

Storbukt Fiskeindustri AS

Lønnsomheten i hvitfisknæringen er ustabil, og billige produkt fra andre land gjør oss sårbare. Med bistand fra Innovasjon Norge er det investert i nytt klippfisktørkeri. Dette gjør det mulig å produsere god klippfisk av ferskt råstoff.

Iflg Bjørn Ronald Olsen i Storbukt Fiskeindustri AS gir dette et fortrinn i markedet framfor konkurrenter fra andre land. Noe de har sett umiddelbar effekt av etter at produksjonen startet.

Miho Film AS

"Død Snø" regissert av Tommy Wirkola er solgt til over 60 land. Daglig leder og ansvarlig produsent Tomas Evjen sier at lærdommene etter satsingen er mange, og til stor nytte for det regionale filmmiljø. Støtten fra Innovasjon Norge gjorde at det i en kritisk fase kunne settes av nok ressurser til å få en internasjonal suksess.

Credits: Yngve Ask/Innovation Norway

Innovasjon Norge Finnmark

Leder	Stein Mathisen
Telefon	78 95 56 00
Adresse	Postboks 607, 9811 VADSØ
Internett	www.innovasjonnorge.no

Region Norden og Vest-Europa er Norges viktigste handelspartner

Høyt aktivitetsnivå tiltross for finanskrise

Den finansielle krisen/nedgangen, spesielt i året som var, påvirket Innovasjon Norge Vest-Europas aktiviteter og innsats. Vi opplevde at kundene i vår primærmålgruppe i større grad enn tidligere stilte seg avventende til situasjonen og overveide tyngre hvorvidt en internasjonal satsing var hensiktsmessig. Vanskeligere tilgang på kapital var en begrensende faktor for mange.

I samsvar med dette opplevde vi redusert etterspørsel etter tyngre rådgivningsoppdrag og etableringer og desto flere enkle henvendelser om markedssjekker for undersøkelse av muligheter internasjonalt. Vi så også at bedrifter gjerne ønsket å redusere risikoen i sin internasjonalisering ved å gå sammen i grupper for å møte relevant nettverk ute eller hente hjem relevant kompetanse.

Også på reiselivssiden var 2009 et tungt år hvor konkurransen om kundene ble intensivert, og den finansielle situasjonen til forbrukeren i Vest-Europa medførte at færre valgte å reise til Norge på ferie. Vår innsats var dog på tilsvarende nivå som tidligere, i tråd med bransjens ønsker. Totalt ser det ut som denne bransjen har kommet seg relativt godt gjennom krisen, muligens hjulpet til av en omdisponering av midler i løpet av året fra enkelte utemarkeder til Norge hvor man profilerte Norge som reisemål for nordmenn, en brukergruppe som opprettholdt en relativt god kjøpekraft i en ellers tung periode.

Tiltross for en nedgang i økonomien generelt i området var markedene i Vest-Europa også i 2009 Norges klart viktigste eksportmarkeder og små og mellomstore bedrifter benytter ofte nærmarkedene i regionen i sin første internasjonale ekspansjon. Vi har gode nettverk og etablerte handelssamarbeid som i en årrekke har betydd svært mye for norske bedrifter og norsk næringsliv, både på besøkstall, eksportsiden og investeringer til landet. Dette forholdet er det viktig å pleie også i tyngre perioder fordi det danner grunnlag for økt vekst i andre markeder på sikt.

Region Vest-Europa omfatter Innovasjon Norges virksomhet ved ti kontorer: London, Hamburg, Paris, Madrid, Lisboa, Milano, Haag, Stockholm, København og Helsinki

Kontoret i London representerer Storbritannia og Irland. Hamburg håndterer henvendelser mot Østerrike og Sveits i tillegg til Tyskland. Madrid og Lisboa arbeider som ett team under felles ledelse, og Haag er et kontor med rent reiselivsfokus. Kontorene har totalt 87 årsverk.

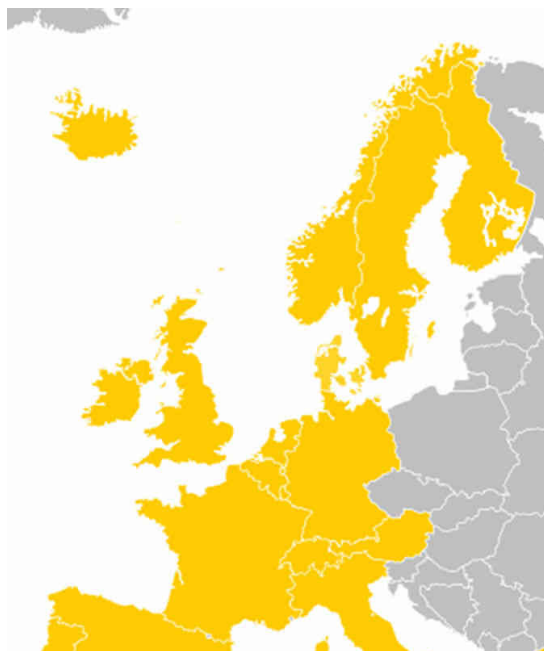
Vest-Europa har fokus på flere sektorer

Virksomheten i Vest-Europa er organisert i en matrise der hvert kontor har sine sektorprioriteringer og kompetanse. Vi jobber for å dra nytte av kompetanse på tvers av landegrensene for en best mulig utnyttelse av kompetanse og kapasitet til beste for kunden.

De viktigste satsingene i Vest-Europa er Reiseliv og Energi og miljø med henholdsvis 50% og 15% av innsatsen ved kontorene. Andre viktige sektorer er IKT, Helse og Kultur og opplevelsesnæringene. På oppdrag gjør vi også prosjekter innen Marin sektor og Landbruk. Dette er spesielt relevant innen utvalgte markeder i sør-Europa.

Vi har utpekt satsingsansvarlige for regionen innen Innovasjon Norges prioriterte sektorer. Disse har ansvaret for helheten i tjenestetilbudet og organiserer prosjekter som omfatter flere markeder. De skal også synliggjøre mulighetene internasjonalt overfor den norske næringen.

Sektorene er valgt ut i forhold til norsk næringslivs interesse og de muligheter vi ser i markedene.

Reiseliv

Regionen omfatter de åtte viktigste markedene for norsk reiselivsnæring og aktivitetene i markedene er godt beskrevet i de enkelte landrapporter.

Reiselivssatsingen er også organisert i internasjonale prosjekter på tvers av markeder. De fleste av disse kjøres fra vårt London-kontor, mens wintersatsingen ledes fra Stockholm. Eksempler på spennende aktiviteter innen dette området i 2009 var temasatsingen fiske og vandring og Nordlys-kampanjen som står beskrevet nærmere i våre landrapporter.

Energi og miljø

Energi og miljø er en svært viktig sektor i Vest-Europa og flere av kontorene har spesielt fokus og dedikerte medarbeidere som arbeider på området. Avhengig av markedenes fortrinn og særtrekk varierer fokus fra vind og bølgeenergi til solenergi, smarte byggtekniske løsninger, grønn IT og Carbon Capture and Storage. Totalt i regionen er alle delsektorer dekket.

Eksempelvis ser vi innen vind flere muligheter i regionen. Utbyggingen av offshore vindkraft tar fart i Europa. Storbritannia, Tyskland og Danmark har kommet lengst, men flere land følger etter. Den europeiske vindkraftorganisasjonen forventer en utbygging av 50 TW vindkraft i EU innen 2020. Utviklingen gir utfordringer og flaskehals (bl.a. installasjon, drift og vedlikehold og kabler) der for eksempel norsk offshore kompetanse konkret kan bidra.

Tyskland er det viktigste markedet for energi- og miljøetsatsingen og arbeidet i regionen koordineres således fra kontoret i Hamburg.

IKT

Hovedtyngden av de selskaper vi hjelper inn i nye markeder i regionen finner vi innen IKT-sektoren. Det er mange grunner til at Vest-Europa er et naturlig marked for IKT-bedrifter; bedriftene er ofte born global og har behov for umiddelbar internasjonal konkurransekraft. Markedene i Vest-Europa oppleves av mange som nærmarkeder og risikoen som lavere. Samtidig ser vi en forbrukeratferd og et behov som vi kan assosierer oss med. At regler og retningslinjer er strømlinjeformet i EU kan også gjøre steget fra den spede internasjonale start til det å være etablert på det internasjonale marked, mindre.

Det er spesielt bedrifter som leverer ulike software-løsninger for forretningsdrift og trådløs teknologi/løsninger vi har støttet i 2009. Vi forventer og tror på en dreining mot løsninger innen eHelse og krysningen mellom IKT og energi/miljø samt software as a service (SaaS) løsninger fremover.

Helse

Den demografiske utvikling og kostnadsnivået i store deler av regionen gir felles utfordringer innen helsevesenet. Vi har behov for effektive løsninger innen sykehus og pleie og vi har behov for å finne gode løsninger som muliggjør en lang og god yrkeskarriere. Spesielt gir dette gode muligheter for bedrifter som tilbyr konsepter i krysningspunktet mellom IKT og helse. I denne sektoren har vi gode erfaringer med både bistand til enkeltbedrifter som ønsker å komme seg inn i et marked og fellesprosjekter hvor vi belyser trender og muligheter i markeder basert på bransjens behov. Se landenes rapporter for mer informasjon om dette.

Kultur og opplevelsesnæringene

Kultur og opplevelsesnæringene (ofte kalt kreative næringer) er svært omfattende og region Vest-Europa har arbeidet innen flere delsektorer i 2009 blant annet film, mote, design, møbel og konsepter som 100% Norway.

Strukturen i store deler av denne bransjen med mange små og relativt nye bedrifter med liten finansiell styrke til å satse internasjonalt enkeltvis har vært en god grunn for oss til å satse på fellesprosjekter som for eksempel 100% Norway (se rapport fra London og Sverige for mer informasjon) og motemessen i København.

Regionen er også svært interessant å lære av og vi gjennomfører derfor regelmessig ulike kunnskapshjemhentingsoppdrag på vegne av næringen. Alle våre nærmeste naboland; Sverige, Danmark og Finland har skapt betydelig industri av satsing innen design, mote, tekstil og møbel. Landene i Sør-Europa har åreland kompetanse med utvikling av forretningskonsepter innen bransjen og vi har også her markeder hvor norske bedrifter kan sikre en kostnadseffektiv produksjon av høy kvalitet (for eksempel Portugal innen tekstil).

Bjørn Erik Østbakkén/N; Bård Løken/N; Sissel Hanssen

Landbruk

Innovasjon Norge forvalter betydelige midler som settes inn i utviklingen av norsk landbruk, bl.a. for å styrke konkurransevnen. Region Vest-Europa deltar i dette arbeidet ved å introdusere produsenter i Norge til kunder i utenlandske markeder. Formålet er å lære og skape vekst i bedriftene gjennom internasjonalt samarbeid og læring.

Marin

Flere marked i Vest-Europa er betydelige for den marine sektor. Vi gjennomfører primært fellesprosjekter innen denne næringen, for eksempel bidrar vi i marint verdiskapningsprogram (se Frankrikes rapport). Videre samarbeider vi godt med Eksportrådet for fisk (EFF) som vi i mange markeder er samlokalisert med. Noe av dette samarbeidet er i 2009 synliggjort med fellesmarkedsføring av fisk og reiseliv både i kampanjer og på arrangementer.

Døråpning gjennom og samarbeid med Norges Ambassader er viktig

Vi opplever vårt gode samarbeid med de lokale ambassader som svært viktig for lokal synlighet og tilgjengelighet og norske bedrifter nyter stadig godt av vår mulighet til å levere tjenester sammen. For eksempel har en betydelig innsats fra Ambassaden i Danmark sammen med Innovasjon Norge resultert i meget verdifull mediedekning for norske designere ved flere anledninger.

Kilder:

Landfakta i de individuelle landrapportene er hentet fra Utenriksdepartementets landsider: www.landsider.no

Virksomheten i region Vest-Europa ble i 2009 ledet av Sverre Lindtvedt. Gro Eirin Dyrnes tok over ved årsskiftet.

Regiondirektør Gro Eirin Dyrnes

Tel: +47 22002582

Mobil: +47 92661111

E-Mail: gro.dyrnes@innovasjon norge.no

Siv Næror/Innovasjon Norge

Innovation Norway

Leder

Gro Eirin Dyrnes

Ansatte

87

Adresse

Akersgaten 13, 0158 Oslo

Internett

www.innovasjon norge.no

Storbritannia, London

Landfakta

Hovedstad: London
Befolkning: 61 mill.
Flateinnhold: 242 910 km
BNP: USD 2,125 mrd
BNP vekst 2009: -4%
Arbeidsledighet: 7,1%

Finanskrisen gjorde den britiske forbruker forsiktig i 2009

Den britiske økonomien har lidd som et resultat av den globale finanskrisen. Storbritannia var et av de landene som ble hardest rammet av finansuroen som startet sommeren 2008. Som et resultat av dette er det britiske pundet blitt svekket i forhold til både Euro og Dollar. Inflasjonen i januar 2010 lå mellom 1.5% og 3.5% over regjeringens mål, som er satt til 2%. En av hovedgrunnene til inflasjonen var økningen i moms som nå er tilbake til 17,5%. Renten er rekordlav og har ligget på 0,5% i 11 måneder. Det ser ut som dette vil fortsette i den nærmeste fremtid. Arbeidsledigheten i Storbritannia er 7,8% og gikk ned i siste kvartal i 2009. En annen viktig faktor er at 2010 er valgår i Storbritannia, og det er antatt at valgdagen vil bli satt til 6. mai.

For forbruker betyr denne økonomiske situasjonen at de er forsiktige med å bruke penger. Før finanskrisen var den britiske økonomien bygd på kreditt, og Storbritannia var det landet i Europa med høyeste personlig gjeld (GBP 1,460 milliarder). Etter finanskrisen begrenser bankene lån til både bedrifter og enkeltpersoner, og renten på kredittkort er rekordhøy på rundt 20%. Britiske forbrukere frykter arbeidsledighet og er som et resultat forsiktige med sine penger.

Styrket posisjon til tross for finansuro

Innovasjon Norge i London arbeider for norsk næringsliv i Storbritannia og Irland, og tiltross for finanskrisen har kontoret fortsatt den positive utvikling i antall kundehenvendelser. Resultater er levert i henhold til målene satt for 2009, en følge av et målrettet arbeid de siste årene. Vi ser at det er helheten i tjenestene vi tilbyr som er unike, og som er verdiskapende for næringslivet. Vi fokuserer på kundene og deres konkrete behov, kommuniserer aktivt markedsmuligheter og finansieringsordninger, og kobler norske og internasjonale aktører.

En lovende portefølje av selskaper

IN London betjente i overkant av 80 norske selskaper i 2009, og flere av disse er i startfasen av internasjonal ekspansjon og har gode muligheter for å lykkes på sikt. Vår ambisjon er å bidra aktivt til at det skjer.

Det britiske markedet representerer spennende muligheter innen flere sektorer

Vi gjennomførte i løpet av 2009 en rekke sektorspesifikke kundearrangementer i Storbritannia og i Norge. Noen av høydepunktene var:

- All Energy 2009, 20-21 mai, Aberdeen
All Energy er en av Europas største messer på fornybar energi. Totalt 360 utstillere fra 13 ulike land og 250 foredragsholdere bidro til å skape en interessant konferanse, og mer enn 5000 besøkte messen. Innovasjon Norge deltok med en norsk fellestand med følgende selskaper representert; Forskningsrådet, Hammerfest Strøm, Langlee, Moonfish Power, Pelagic Power og Smartmotor.

- 100% Norway, 24-27 september, London

Innovasjon Norge

100% Norway ble arrangert for sjette gang i forbindelse med London Design festival 19-27. september. Årets stand ble produsert av StokkeAustad som hadde hentet inspirasjon fra hjellen. En hjell er et tradisjonsrikt reisverk for tørking av fisk, og setter i dag fortsatt preg på kystområder med fiskeproduksjon. Flere av Norges mest anerkjente produsentene deltok på 100% Norway, blant annet LIK Hjelle, Fora

Form, Varier, Håg og Fjordfiesta. I tillegg medvirket en rekke unge, lovende designere som Tanja Sæter, Kjersti Johannessen, Anne Haavind, Sara Skotte og duoen Wik & Walsøe. 100% Norway 2009 ble arrangert i samarbeid med Den Norske Ambassade i London, Norsk Designråd og Norsk Industri.

- Innovation Norway ICT Summit 09, 12. oktober, Trondheim
Tema for konferansen var trender innen mobile applikasjoner, samt globale ekspansjonsmuligheter for norske teknologi selskaper. I overkant av 50 norske og internasjonale aktører deltok, og blant foredragsholderne var; BlackBerry (CAN), Telenor, Ivestinor, Draper Fisher Juvertson (UK), The Forsyth Group (UK), Sintef, John Markus Lervik (tidl. FAST), Alliance Venture og Viking Venture.

"It was a pleasure participating in the event yesterday. I want to thank you for the great organization and for bringing together people sharing their experiences with the ICT business from various perspectives and.. What a great audience!"

Martin Thyssen, Research In Motion (BlackBerry)

- AngloNordic Biotech Conference, 23. april, London
Den sjettede AngloNordic Biotech konferansen ble arrangert i samarbeid med UK Trade & Invest, Svenske Eksportrådet, Danske Eksportrådet og Atlas Venture LLP. Spesielt ble Atlas Venture sitt Investment Room en stor suksess, hvor totalt 18 biotech selskaper fikk gjennomføre presentasjoner overfor 45 europeiske investeringselskaper og industriaktører.

2009 var et bratt år for reiselivsmarkedet

I 2009 gikk antall utenlandsreiser fra Storbritannia ned med 15%. Til tross for dette har cruiseindustrien økt med 6,5%. Siden finanskrisen startet i 2008 har en rekke reiselivsbedrifter gått konkurs. Den mest merkbare var Storbritannias fjerde største operatør XL, som gikk under i september 2008.

En kombinasjon av finanskrisen og vanskelig transportsituasjon fra Storbritannia til Norge førte til en nedgang i gjestedøgn på 20% i 2009. En av hovedgrunnene til den store nedgangen i britiske gjestedøgn var nedleggelsen av båtruten mellom Newcastle, Stavanger, Haugesund og Bergen. Dette hadde en stor innflytelse på antall gjestedøgn til Fjord Norge og til Sørlandet, som opplevde den største nedgangen i fjor. Videre ble direkteruten mellom London og Ålesund, samt en av Norwegians avganger fra London til Bergen, nedlagt. Dette førte til at transporttilbudet fra Storbritannia til Vestlandet ble mindre forbrukervennlig.

Selv i tunge tider finnes det lyspunkter

Positive utviklinger i et ellers hardt år var:

- Storbritannia er nå det største cruisemarkedet med 118.000 besøkende. Disse står for ca 750.000 cruise gjestedøgn.
- Antall gjestedøgn til Nord-Norge i januar og februar i 2009 økte med 14% og reflekterer populariteten for nordlysturisme fra Storbritannia.
- Økt interesse blant britiske operatører for Norge og norske reiselivsprodukter.

I 2009 hadde Innovasjon Norge i London 14 turismeprosjekter, og en næringsinntekt på 11,4 millioner NOK.

- PR

I 2009 sendte vi 114 journalister til Norge. I tillegg hadde vi:

- 1008 artikler på trykk
- 2 TV programmer i beste sendetid (10.000.000 seere totalt, inkl reprinter) - BBC Two og Channel 4.
- 2 radio program (787.000 lyttere)
- 12 nyhetsbrev til forbrukere og bransje, samt pressemeldinger

Verdien av pressedeckning for aviser og magasiner (ekskludert TV, radio og online) er satt til ca 36,8 millioner NOK.

- Norge på BBC

BBC/Open University

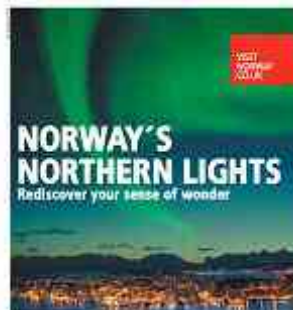
Bildet: Nick Crane, fra BBC Coast i Geiranger
BBC Coast er en av Storbritannias mest populære

og vises på BBC Two i beste sendetid.

Innovasjon Norge i London samarbeidet med BBC om deres reise langs Norges kystlinje. I september/oktober 2008 filmet BBC teamet et times langt TV program, som viste kysten fra Kristiansand til Bodø og Svalbard. Episoden ble vist tirsdag 25. august 2009 kl 20.00 og genererte 3,9 millioner seere, rundt 200.000 flere seere enn gjennomsnittet for serien. Programmet har blitt vist i reprise flere ganger, og totalt vil programmet trolig ha bli sett av samme antall seere som fulgte Joanna Lumleys jakt på nordlyset i Norge i 2008 (5,9 millioner). Coast episoden har også blitt vist på NRK.

Antall besøk til Visitnorway.co.uk gikk opp med 26 % i uken programmet ble vist på BBC i forhold til uken før. BBC er ikke reklamefinansiert, så det er vanskelig å gi en reklameverdi. Sammenligner man med annonsekostnadene på ITV i samme sendetid vil BBC Coast ha en reklameverdi på ca 10 millioner NOK.

- Nordlyskampanje

Innovasjon Norge

Bildet: Nasjonal presse annonse for Nordlyskampanjen i Storbritannia

Nordlyskampanjen hadde et budsjett på 3,2 millioner NOK.

Kampanjepartnere var: Hurtigruten, Finnmark Reiseliv og Visit Troms, Lofoten Vinter, Savalen og to britiske turoperatører.

Kampanjeelementer inkluderte et innstikk i avisen The Daily

Telegraph, annonsering på London Underground stasjoner og i den nasjonale pressen. Som et resultat av kampanjen har Hurtigruten hatt en økning med 24% fra Storbritannia fra januar til mars 2010 i forhold til samme periode i 2009.

Kommunikasjonsmålingene som ble gjort i forbindelse med denne kampanjen viste også en styrking i merkevarerstyrken til både Norge generelt og Hurtigruten spesielt.

Vi bygger omdømme Norge som et bærekraftig land

Storbritannia er ett av to pilotland for omdømmebygging i samarbeid med Utenriksdepartementet. Omdømme-prosjektet i Storbritannia profilerer Norge som et bærekraftig land, og dette budskapet er innebygd i alle våre prioriterte sektorsatsinger. Logoen Norway - Powered by Nature brukes til å støtte dette budskapet innen aktivitetene vi arrangerer for å fremme Norges industri, turisme, politikk og kultur.

Målsetningene i Storbritannias pilotprosjekt er å forbedre og vedlikeholde Norges omdømme innen våre målgrupper, å bygge videre på vårt samarbeid med Den Kongelige Norske Ambassaden i London, samt å identifisere og utnytte synergiene innen våre forskjellige prosjekter.

Sammen med Ambassaden har vi arrangert aktiviteter og promotert Norge som en ansvarlig ressursforvalter, en kreativ og kulturell nasjon, og et spennende helårig naturbasert ferie land. Arrangement som 100% Design i London, All Energy i Aberdeen, og pressearrangement rundt huggingen av juletreet til Trafalgar Square har blitt fullført med positive resultater.

Innovasjon Norge

Heidi Dahl

Innovasjon Norge London

Avdelingsleder: Heidi Dahl

Heidi.Dahl@innovasjon norge.no

Antall ansatte: 15

Adresse: 5 Regent Street, London SW1 4LR

Web: www.innovasjon norge.no/storbritannia

Innovation Norway

Leder
Adresse
Web

Heidi Dahl
5 Regent Street, London SW1 4LR
[www.innovasjon norge.no/
storbritannia](http://www.innovasjon norge.no/storbritannia)

Innovasjon Norge i Irland

Patrick Daly er engasjert som assosiert konsulent for Innovasjon Norge i Irland. Patrick har bistått mange norske selskaper på det irske markedet, blant annet ved å identifisere kvalifiserte forretningspartnere. Han har også i tett samarbeid med den norske ambassaden vært vertskap for studieturer og andre norske arrangementer i Irland. Patrick er en del av Innovasjon Norges kontor i London og bidrar også til britiske prosjekter spesielt innenfor Innovasjon Norges prioriterte forretningsfelt i Storbritannia.

Innovation Norway Ireland

Patrick Daly

27 Auburn Terrace

Donnybrook

Dublin 4

Tel: +353 1 668 0333

Mobile: +353 86 8225508

Fax: +353 1 281 5992

E-mail: patrick.daly@innovationnorway.no

NI

Innovation Norway

Leder Patrick Daly
Ansatte
Adresse
Internett

Tyskland, Hamburg

Landfakta

Hovedstad: Berlin
Befolkning: 82,3 mill
Flateinnhold: 357.021 km²
BNP: 3653 milliarder USD
BNP vekst 2009: 0% (Jan 2010)
Arbeidsledighet: 7,7% (okt 2009)

Finanskrisen preget Tyskland i 2009

Økonomiske tiltak som vrapanten og finansiell støtte til bankene hjalp til med å holde situasjonen noenlunde normal. I motsetning til flere land steg ikke arbeidsløsheten vesentlig. Mens eksportnasjonen Tyskland kjemper med lavere etterspørsel har bedriftene allikevel fokus på fremtidig forbedring og ønsket ikke å miste gode medarbeidere.

Innovasjon Norge hadde tilnærmet normale aktiviteter, selv om noen norske bedrifter utsatte lansering mot det tyske markedet. Kontoret er et av de største utekontorene og vi har god kontakt mot bedrifter og næringer både i Norge og Tyskland og et godt samarbeid med de fleste distriktskontorene.

Norsk reiseliv klarte seg relativt bra i Tyskland

Til tross for at 2009 var et vanskelig år, også for tysk reiselivsnæring, klarte norsk reiselivsnæring seg relativt bra sammenlignet med andre land. Antall gjestedøgn sank med 6 % (til 1,59 millioner) mens ankomster kun gikk ned 1 % (til 598.000). Campingnæringen har klart seg bra, mens det er tilbakegang på hotellovernattinger.

Tallene fra Visitnorway viser at Norgesinteressen fortsatt er stor i det tyske marked.

- Sommerkampanjen er den største kampanjen i Tyskland. Denne var inndelt i rundreise og feriehus. Med opplyste byboards i 6 byer og 7 millioner avisbilag var vi godt synlige i kampanjeområdet.
- Alpinkampanjen har god fremgang hvert år. De norske skidestinasjonene melder om økning fra Tyskland, og målrettet jobbing i Nord-Tyskland med fokus på snøsikkerhet, lang sesong og god tilgjengelighet er en av årsakene. Vi hadde 3 kortreisekampanjer i 2009 i Frankfurt, Berlin og Bremen. I tillegg til avisbilag er plakatering i bybildet og bussplakatering gode aktiviteter.
- Temasatsingen viktig i Tyskland. Tyskland koordinerte utarbeidelsen av produktmanualene, kampanjesidene på Visitnorway og katalogene i tillegg til aktiviteter i Tyskland.

- Fem gruppepresseturer og tre individuelle ble gjennomført i vandreporsjektet og fem individuelle presseturer i fiskeprosjektet. Foreløpig presseverdi fra temapresseturene fra 2008/09: er ca. 16 millioner kroner! I mai arrangerte vi temaworkshop for femte gang og flere av deltakerne meldte at det ga godt utbytte. Som et resultat av besøksrunde hos turoperatører er det gjennomført flere markedsføringsaktiviteter og visningsturer. Vi har deltatt på vandremessen Tour Natur (tre underutstillere) og med disk/bord på ITB.

Foto: Visitnorway

Følgende messer støttet godtkonseptene vi profilerer i Tyskland:

CMT (Caravan, Motor, Touristik) Vi var partnerland for Caravaning og stilte med underholdningsprogram på standen og under åpningsseremonien. Utstillere var Fjord Norge, Setesdal, NHO Reiseliv (Camping), Hallingdal, Color Line, Blitz Reisen og Troll Tours.

f.re.e (Freizeit, Reisen, Erlebnis) fant sted i München i februar. Utstillere var Fjord Norge, Color Line, Troll Tours + NHO Reiseliv.

På ITB (Internationale Tourismus Börse) deltok Norge med en fellesstand med de andre nordiske landene og et helt nytt standkonsept. Norge presenterte seg moderne, åpent og friskt. 14 utstillere og 4 bedrifter deltok.

- I 2009 distribuerte vi ca. 615.000 tyske brosjyrer hvorav ca. 50 % er brosjyrer og kataloger fra våre kunder/partnere. Norgeskatalogen utgjør 130.500 eksemplarer. 35 % av Norgeskatalogen ble sendt til turister, 65 % til turoperatører og reisebyråer. Vi distribuerte ca 30.000 fiske- og vandrekataloger.

VisitNorway.de økte med 36,8%

Visitnorway.de har hatt svært tilfredsstillende besøkstall i 2009. I alt hadde vi 942.000 besøk på den tyskspråklige siden en økning på 36,8% sammenlignet med 2008 og nesten 4 millioner sidevisninger. Vi har også i 2009 vært den lokale visitnorway-siden med flest besøk. Hele visitnorway (globale, norske og lokale sider) hadde i 2009 7,44 millioner besøk.

Presse og kommunikasjon

Presse og kommunikasjon er en veldig viktig del i reiselivskampanjen, men ble i 2009 også en viktigere del av de andre prosjektene i Innovasjon Norge Hamburg.

Det tyske pressearbeidet for reiseliv var svært vellykket i 2009. Mot trenden og med flere redaksjoner som blir slått sammen vokste totalsummen på annonseverdi med over 3 millioner kroner til totalt nesten 106 millioner kroner. Dette utgjør mer enn en fjerdedel av annonserverdien alle utekontorene til sammen oppnådde i 2009!

I 2009 sendte vi 130 journalister på pressetur, færre enn i 2008. Fordi vi klarte å overbevise de beste mediene å reise til Norge oppnådde vi allikevel større annonseverdi totalt.

I tillegg til annonseverdien på presseturer kommer 10 millioner som annonseverdi-resultat på 130 pressemeldinger i 2009.

Pressearbeidet ble forsterket for våre andre sektorer. Dette har gitt samarbeidsprosjekt mellom presse og øvrige sektorer og i en forbedret framstilling av kontorets virksomhet i interne og eksterne publikasjoner og portaler.

Tyskland marked for nye løsninger innen fornybar energi og miljø

Markedet for nye løsninger innen fornybar energi og miljø er i vekst, og gir muligheter for økt verdiskaping og markedsandeler for norske bedrifter. Innovasjon Norge har prioritert utvikling og internasjonalisering av norske bedrifter innen denne sektoren.

Fornybar energi og miljøteknologi er en ung sektor, og det skjer en sterk utvikling av bedriftsmiljøer og klynger. Mange bedrifter fra andre etablerte sektorer som maritimt og IKT ser nye forretningsmuligheter innen dette markedsområdet

Energi og miljøetsatsingen er i samsvar med satsingsområdene i Energi21.

- Norsk Tysk Energiforum
Det Norsk Tyske Energiforumet ble etablert i 2002 og arrangerer årlige konferanser innen energi og miljø for å skape en plattform og møteplass til å øke bilateral informasjonsutveksling, identifisere samarbeidspotensial og starte på konkrete tiltak.

Forumet dekker følgende sektorer: Fornybar og klimavennlig energi og teknologi, Energieffektivisering, Energisystemer, Energihandel og Carbon Capture and Storage (CCS).

- Vindenergi
Utbyggingen av offshore vindkraft tar fart i Europa. UK, Tyskland og Danmark har kommet lengst, men flere land følger etter. Den europeiske vindkraftorganisasjonen forventer en utbygging av 50 TW vindkraft i EU innen 2020. Utviklingen gir utfordringer og flaskehals (bl.a. installasjon, drift og vedlikehold og kabler) der norsk offshore kompetanse konkret kan bidra.

Ved det 11. Norsk Tyske Energiforumet arrangerte vi en konferanse med 167 deltaker hvorav 54 norske. Temaet var "Offshore Wind Power in Norway and Germany Achievements, Challenges, Opportunities" og den historisk høye oppslutningen fra begge land viser samarbeidspotensialet. Arrangementet var støttet av Ambassaden i Berlin og inkluderte besøk på Hannover Messe der deltagende bedrifter møtte relevante internasjonale aktører. Konferansen har gitt samarbeidsavtaler som vil bli offentliggjort under oppfølgingskonferansen i Bergen, mai 2010.

- CCS
Carbon Capture and Storage (CCS) innebærer fangst av karbondioksid (CO₂) fra f.eks. kullkraftverk, og etterfulgt av transport og lagring av i geologiske formasjoner, dyphav, eller i form av minerale karbonater. Tyskland er spesielt interessant, ettersom landet i stor grad er avhengig av kullkraft i sin energiforsyning. Enkelte forsknings- og demonstrasjonsprosjekter er allerede i gang i Tyskland, og det gjenstår en rekke utfordringer knyttet til transport, lagring og folkelig aksept. Innovasjon Norge i Hamburg har bidratt i arbeidet med utgave 5 av statusrapporten. Videre har kontoret bidratt i planleggingen og gjennomføringen av et todagers CCS seminar Essen i november 2009. Nærmere 180 deltagere deltok på dette seminaret med fokus på Tyskland, Nederland og Norge.

Norsk miljøbedrift gjør suksess i Tyskland

Tyskland er et ledende marked innen energi- og miljøvennlig teknologi og industrielle løsninger, blant annet gjennom gunstige politiske rammebetingelser i denne næringen. Gjennom det internasjonale flerbedriftsprosjektet I-Tech ble Enwa AS rekruttert i forbindelse med et fremstøt mot bedrifter i Buskerud, Telemark og Vestfold. Prosjektet varte 1,5 år, med minst 5 samlinger. Enwa bestemte seg for å se nærmere på det tyske markedet og identifiserte forretningsmuligheter i samarbeid med Innovasjon Norge i Hamburg. Prosessen startet med en skreddersydd businesspakke for det tyske markedet, som inneholdt en deltakelse på Innovasjon Norges fellesstand på messen E-World, markedsjekk og møter med bransjeaktører. Etterpå ble det gjennomført markedsstudie og partnersøk. Med hjelp av Innovasjon Norge i Hamburg etablerte selskapet en tysk filial og ansatte en country manager som i dag bidrar til Enwa's suksess i det tyske og europeiske markedet.

Mat og Landbruk interessert i Europas største næringsmiddelmarked

Tyskland er Europas største marked for næringsmidler, og derfor interessant for mange norske bedrifter. Til tross for utfordringer mht leveringsvolum, pris og handelshindringer, finnes det nisjer som er aktuelle for norske bedrifter. Dette gjelder særlig spesialiteter i premium-kvalitet som kan dra nytte av Norges positive image med renhet, natur og sunnhet.

Verdens største fagmesse for mat og drikke, Anuga, finner sted annethvert år i Köln. I 2009 arrangerte Innovasjon Norge i samarbeid med Ambassaden, Norsk-Tysk Handelskammer og NHO Mat en vellykket norsk get-together-kveld for norske utstillere og besøkere på messen.

Grüne Woche, som er en stor forbrukermesse for mat og turisme, hadde en flott norsk stand med rundt 30 utstillere, hvorav rundt halvparten var matprodusenter. I forbindelse med denne messen arrangerte Innovasjon Norge en norsk uke i gourmetetasje på det fasjonable varehuset KaDeWe i Berlin. Her var 40 kvadratmeter viet et utvalg av norske produkter som kveite, laks, kamskjell, elg- og reinsdyrpølse, brød, oster, syltetøy og akevitt. Arrangementet fikk god pressedekning, bl.a. på tysk TV.

Tyskland er for norske næringslivs- og landbruksaktører også et interessant land for inspirasjon og ny kunnskap:

Dagligvareindustrien i Tyskland er innovativ og allsidig, og landbruket i Tyskland står overfor mange av de samme utfordringene som norsk landbruk konfronteres med. Gjennom studieturer, kontakt med tyske bedrifter og organisasjoner, samt utarbeidelse av rapporter, er Tyskland en god læringsarena for norske aktører.

Innovasjon Norge

Kreative Industrier (Kultur og opplevelser) for vekst

Kreative industrier omhandler en rekke subindustrier som musikk, film, dataspill og design, og er i økende grad ansett som drivere for økonomisk vekst med positive effekter for de tradisjonelle industriene. I Tyskland spiller industridesignere en viktig rolle i bil- og maskinindustrien. Berlin er samlingspunkt for kreative industrier i Europa og kreative miljøer vokser frem i andre tyske byer.

Vi har kartlagt tyske muligheter for norske aktører innen dataspill, musikk og design. Denne viser også at det er stor konkurranse og utfordringer knyttet til lønnsomhet. Digitalisering representerer et paradigmeskifte, og utvikling av innovative tjenester og nye forretningsmodeller gjør det vanskelig å forutsi potensialet.

Vi har foretatt undersøkelser for norske enkeltaktører, og den norske filmindustrien har begynt å vise interesse for bistand i Tyskland. I tillegg vil kreative industrier inngå som en del av profilerings- og omdømmesatsingen, knyttet sammen med bl.a. presse, mat og turisme.

Nettverksbygging innen helsesektoren

Selv om helsesektoren vokser, er forskjellene mellom helsesystemene en stor utfordring for norske bedrifter. Den internasjonale messen Medica i Düsseldorf er en god anledning for å møte potensielle partnere og lære om internasjonale leverandører og konkurrenter. Innovasjon Norge og MedITNor arrangerte et mini-seminar på messen for utstillere og besøkende fra Norge. Deltagerne presenterte sin bedrift, produkter og forretningsaktiviteter. Innleggene fokuserte på forskjellene mellom norsk og tysk sykehussektor, clusteraktiviteter innen helsesektoren i delstaten Nordrhein-Westfalen og trådløs teknologi og løsninger.

IKT som egen sektor og som muliggjør innen andre sektorer

IKT program- og maskinvare gir fordeler innen en rekke bransjer. En målgruppe for IKT i år var utdanningssektoren. Blant våre kunder hadde vi et selskap som tilbød en opplæringsplattform til skolene og et annet tilbyr programvare som hjelper dyslektikere ved skriving.

For å skape oppmerksomhet blant tyske lærere ble "1. German-Norwegian Dyslectic Conference" arrangert i Ambassaden i Berlin. Over 100 deltagere deltok og lærte hvordan dysleksi behandles i Norge. Innovasjon Norge Hamburg var ansvarlig for forberedelse og gjennomføring av konferansen.

Kontoret tilbød også tjenester til IKT firma som arbeidet mot media, energisektoren og sikkerhetsmarkedet. Tjenestene omfattet identifikasjon, etablering av kontakt og søk etter tyske partnere.

En bedriftsdelegasjon fra Trøndelag møtte firma fra Hamburgs IT cluster. Tema var trådløs kommunikasjon og mobile tjenester og ga de norske og tyske bedriftene mulighet til å møte og diskutere samarbeide.

Norske bedrifter innen andre sektorer lykkes også i Tyskland

Ved siden av hovedsatsningsområdene får Hamburg kontoret en rekke henvendelser som viser det innovative og kreative potensialet som finnes hos norske entreprenører. I 2009 kom disse henvendelsene fra en rekke sektorer. Med produktet Putball et fotballspill som følger prinsippene for golf, rettet firmaet 2feet seg mot fritidsbransjen. Vi opprettet kontakt mot regioner hvor turisme er viktig og introduserte konseptet.

Etter den tyske gjenforeningen har Tyskland fått en mye lengre kyst og det har tiltrukket seg oppmerksomhet fra leverandører av strømsøyler for marinaer. Vi undersøkte bransjen og kunne rapportere om positive muligheter.

Andre sektorer inkluderte fortilskudd og markedet for elektroniske detektorer. For begge kundene vurderte vi markedspotensialet og ga forslag om fremtidig strategi.

Hamburg kontoret støttet også etableringen av et nytt norsk datterselskap. Vi var første kontaktpunkt for henvendelser og håndterte de praktiske elementene rundt etablering og drift for selskapet.

Innovasjon Norge Hamburg

Leder: Bjørn Borg Kjølseth
Bjorn.kjolseth@innovasjon norge.no
Adresse: Caffamacherreihe 5, 20355 Hamburg
Tel: +49 (40) 22 94 15 0
Antall ansatte: 19 medarbeidere
Web: www.innovasjon norge.no/de

Innovation Norway

Bjørn Borg Kjølseth

Innovation Norway

Leder	Bjørn Borg Kjølseth
Adresse	Caffamacherreihe 5 20355 Hamburg
Web	www.innovasjon norge.no/de

Frankrike, Paris

Landfakta

Hovedstad: Paris
Befolkning: 62,9 mill.
Flateinnhold: 549 000 km
BNP: 1 950 milliarder Euro
Arbeidsledighet: 9,3 %

Innovasjon Norge

Resultater oppnådd gjennom samarbeid

I 2009 har vi i Paris arbeidet videre med de prioriterte sektorene ved kontoret; marin, landbruk, reiseliv og energi hvor det var stor aktivitet gjennom året og ble nedlagt mye arbeid. Samarbeidet mellom Innovasjon Norge i Paris og distriktskontorene, andre kontor i Vest-Europa og ambassaden i Paris var bra i året som gikk, og vi har fått gode tilbakemeldinger fra deltagerne i våre prosjekter.

Bildet over: Staben i Paris består i dag av 10 ansatte. Markedsjef-Reiseliv, Tove Eliassen, er ikke med på bildet.

5 år med stort fokus på marin sektor

Pariskontoret har helt fra 2005 hatt en særlig fokus på den marine sektoren. Frankrike er Norges viktigste marked for sjømat, og har gjennom de senere år også vært et testmarked for nye marine produkter. Eksport av norske kongekrabber, kråkeboller, østers og skjell har funnet vein til et kresent fransk marked og har vist at vi har stadig nye produkter å komme med fra det friske og rene havet rundt Norge.

I 2009 fortsatte Pariskontoret å være en viktig bidragsyter til marint verdiskapingsprogram. I løpet våren tok vi imot tre sjømattraineer som fikk tett oppfølging i sitt arbeid for sine eksportbedrifter. I mars var vi ansvarlig for studietur for deltagerne på marint verdiskapingsprograms kompetanseprogram. I samarbeid med Norges Handelshøyskole og Londonkontoret fikk deltagerne, et 30-talls representanter fra sjømateksportbedrifter, 5 dager med faglig påfyll. Opplegget foregikk i London, Boulogne sur Mer og Paris. I Boulogne sur Mer, hovedhavnen for fransk fiskeimport, fikk gruppen omvisning på auksjonsmarked, utdanningsinstitusjoner og foredlingsbedrifter.

Norges ambassadør, Tarald Brautaset i Paris fulgte denne delen av programmet. I Paris ble uken avsluttet med foredrag, markeds og butikkbesøk. Tilbakemeldingen fra deltagerne var utelukkende positive.

Utover MVP har Innovasjon Norge-Paris i 2009 opprettholdt sitt helhjertede engasjement for den marine sektor. Vi har vært til stede på de viktigste møteplassene som ESE i Brussel, SIRAH i Lyon og Aquanor i Trondheim, og vært involvert i både felles prosjekter for kunnskapshjemhenting og rådgivning til enkeltkunder.

Samarbeid for Energi og Miljø

I april 2009 arrangerte vi sammen med ambassaden et fransk-norsk seminar om fornybar energi. Målet med arrangementet var å skape en første møteplass for dialog mellom franske og norske aktører. I Frankrike har satsingen på fornybar energi kommet senere enn i nabolandene pga atomkraftens posisjon. Nå ønsker man med store investeringer både på vind og solkraft å ta igjen det tapte. Norge et av landene man vender seg til for teknologi og kompetanse. Norske aktører er i ferd med å oppdage mulighetene som finnes i Frankrike. Meget god oppslutning fra fransk hold bekreftet Norges positive omdømme i denne bransjen. Norske deltagere tok også villig turen til Paris. Totalt deltok ca 80 og Innovasjon Norge i Paris utviklet et positivt nettverk og økt kompetanse innen området.

Videre har Paris-kontoret bidratt med å synliggjøre muligheter i fellesprosjekter innen både solenergi og vind/hav.

Frankrike som inspirasjonskilde innen landbruk og mat

Innovasjon Norge

Frankrike har ikke bare vært en inspirasjonskilde til utvikling av nye produkter innenfor den marine sektor, men også for utvikling av nye produkter og tjenester innenfor landbruk og matsektoren. Studiereiser og besøk til franske bønder har over lang tid vært en kilde til inspirasjon for et stadig mer konkurranseutsatt landbruk i Norge. Kvaltetsmerking av norske landbruksprodukter og utvikling av særegne

norske oster er eksempler på nettopp dette. Pariskontoret har spilt en nøkkelrolle her.

Som en videreføring av kontores prosjektledelse på hjemhenting av kunnskap til hagebruksnæringen deltok Innovasjon Norge-Paris som aktiv bidragsyter på regionalt sektormøte i Ullensvang i mai. Resultatene av undersøkelsene av markedmuligheter for plommer moreller og bringebær ble godt mottatt av tilhørerne. Senere samme måned var vi vertskap for studietur til Sør-Frankrike og Paris for bærbønder fra Sogn og Fjordane. Kontoret har vært involvert i Expo Sogn og Fjordane prosjektet i flere runder, og besøkene til produksjon- bearbeiding- og distribusjonsbedrifter i fransk bærnæring var en vellykket oppfølging av dette engasjementet.

Profilering og kampanjer for reiselivet

Også i 2009 var Norgeskampanjen, tidligere kortferiekampanjen, den desidert viktigste aktiviteten for Norgesprofilering mot forbrukermarkedet. Kampanjens hovedpartnere var Hurtigruten, Visit Oslo og Visit Oslo Region (Østlandsprosjektet), SAS, Fjord Norge, Stavanger og Norwegian. Ut over dette ble det rettet betydelig fokus på profilering av vinteropplevelser i Norge og det arktiske fenomenet Nordlys sammen med partnere som Hurtigruten, SAS, Norwegian Finnmark Reiseliv og den franske turoperatøren Nord Espaces.

Frankrike var mot slutten av året også blant markedene som gikk inn i et pilotprosjekt der sosiale medier som twitter, facebook, e-post og blogger aktivt ble tatt i bruk for å skape blest om, og interesse for, de gode muligheter som er for å oppleve nordlyset i den nordligste delen av landet vårt.

Presse og media bearbeidelse er en meget viktig del av profileringsarbeidet i Frankrike. I 2009 la vi til rette for at 48 franske journalister kunne besøke Norge. Annonse-verdien av totale trykkete presseoppslag stipuleres til om lag 19,5 millioner kroner. I Frankrike er TV og web sentrale medier, vi har per i dag ikke et godt målingsverktøy for medieverdien av disse, men det er klart at de mange web-artiklene og de 26 TV innslagene vi har bidratt til å produsere har en betydelig tilleggsverdi for Norgesprofileringen.

Norge har blitt gjort synlig overfor den franske forbrukeren også gjennom messedeltakelse, herunder både temamesse Salon de Randonnée innenfor vandresegmentet og det mer generelle publikumsarrangementet Map le Monde som begge foregår i Paris.

Sidene www.visitnorway.fr bearbeides og forbedres jevnlig og trafikken er økende; i 2009 gikk både antallet sidevisninger og besøk opp med om lag 30 % i forhold til året før.

Norgesdagene på Champs Elysses

I oktober 2009 gikk Norgesdagene av stabelen på Champs Elysses, paradegaten i Paris. Arrangementet hadde som formål å presentere Norge både som destinasjon for aktive naturopplevelser og som en spennende nasjon i forhold til kultur og design. Dagene ble gjennomført i tett samarbeid med Den Kongelige Norske Ambassaden i Paris og våre bransjepartnere og rettet seg i tillegg til publikum også mot inviterte pressekontakter og representanter fra reiselivsbransjen i Frankrike. Det ble registrert 170 besøkende på publikumskvelden. Nærmere 60 viktige kontakter fra media stilte på arrangementet for pressen, i ettertid har vi fått bekreftet 10 presseturer til Norge som direkte følge av dette. Den årlige bransjerelaterte workshopen fikk i 2009 en ny, helnorsk vri og arrangert i forbindelse med Norgesdagene, her var 16 partnere representert og arrangementet ble besøkt av 80 personer som kom fra over 50 ulike reisebyråer og turoperatører. Det ble også holdt et 2 timers miniseminar om Norge for 15 spesielt inviterte reisebyrå agenter.

Innovasjon Norge

Kjell Grønn

Innovasjon Norge Paris

Avdelingsleder: Kjell Grønn

Kjell.Gronn@innovasjonnorge.no

Antall ansatte: 10

Adresse: 22, rue de Marignan 75008

Paris

Web:

www.innovasjonnorge.no/Frankrike

Tel: +33 1 56 59 2040

Fax: +33 1 56 59 20 41

Innovation Norway

Leder

Kjell Grønn

Adresse

22, rue de Marignan 75008 Paris

Web

innovasjonnorge.no/Frankrike

Spain, Madrid and Portugal, Lisbon

Country facts, Spain

Capital: Madrid
Population: 46,7 mill
Area: 506.986 km²
GNP: 1 035 bill euro
GNP growth 2009: - 3,7 % (3rd quarter 2009)
Unemployment: 18,5 % (3rd quarter 2009)

Country facts, Portugal

Capital: Lisbon
Population: 10,45 mill
Area: 91.906 km²
GNP: € 161 bill euro
GNP growth 2009: -3,5% - -4,5 % (estimate 2009)
Unemployment: 10,1 %

Spain and Portugal opportunities in spite economic crisis

Spain and Portugal are hit by the crisis more than most other EU countries, and the recovery seems slow. Nevertheless, the activities for our two offices in Madrid and Lisbon have been many and of great value to Norwegian companies. We have been working on two levels: assisting individual companies in their business development, and bringing groups of Norwegian companies in close interaction with key players from our markets. Always seeking fresh thinking and improved ways of making value to the companies, we have implemented some projects that may set standards for future work in our organisation.

Innovation Norway Madrid and Innovation Norway Lisbon are increasingly working as one team, which is why this report is made jointly for the two offices.

Promoting Norway as a Tourism destination in Spain

Over the last ten years there has been a great increase of Spaniards travelling to Norway. Spain has developed from a market focusing only on the travel trade to become more consumer oriented.

However, 2009 has been a difficult year for the Spanish economy, something that can be demonstrated by the 14% decrease in Spanish bed nights compared to 2008 figures. On the other hand in the last two months of 2009, the statistics showed a considerable increase, mostly

because of new direct flights. We predict that this increase will continue in 2010.

Fresh Thinking: Facebook Campaign launched in Spain

As the first Innovation Norway office we launched a Facebook campaign to reach a younger segment and attract them to Norway. The campaign was a great success that gave us more than 10.000 fans, 4 millions social impressions, intensive discussions about Norway, chats and picture uploads to the page. Having attracted users through our campaign by showing them the beauty of Norway, the relationship has become more effectively maintained and enhanced through the created Fan page. Simultaneously with the Facebook campaign, we invested heavily in TV and radio commercials, ads in newspaper and magazines, and bus decorations in Madrid and Barcelona as part of the annual Norwegian Campaign.

Best International Tourism Product at FITUR 2009

At the fair FITUR, the world's second biggest travel fair, the company Arctic Adventure, Finnmark and Innovation Norway received the price for the Best International Tourism Product for its King Crab Safari. We are very proud of this prize

as it gives recognition not only to the product itself, but also to the promotion efforts done by Finnmark Tourism Board and Innovation Norway to promote Laponia Noruega in Spain. The prize also signalizes an increased awareness about the North of Norway in the Spanish market. Without the close cooperation with Finnmark Tourist Board over the last years this would never have been possible.

PR - the most important tool for branding and marketing of Norway as a holiday destination

In 2009 we sent 92 journalists to Norway who produced a total of 140 articles, a value estimated to more than 22 million NOK. In addition Norway has been presented in more than 60 TV programs and 50 radio programs.

We have also sent 9 press releases and 9 newsletters to the press. The newsletter is also received by all our contacts in the public and travel sector, a number exceeding 40.000. Another important project at our office is the annual Workshop where the Norwegian destination companies get to meet the Spanish tour operators. This year 18 suppliers from Norway and 75 Spanish met to talk business. In 2009 we have also been present at 11 seminars all over Spain where a total of 208 travel agents participated.

Visitnorway.es is our main information channel to the Spanish consumers. The Spanish site is the fourth most visited among the visitnorway-sites (301.000 unique users in 2009). Another interesting fact is that Spaniards download more electronic brochures from visitnorway than anyone else. In addition, we distributed more than 90.000 brochures at the seven fairs where we participated in 2009.

New ways of bringing international knowledge back to Norway

In 2009 we explored new ways of transferring top international knowledge to the Norwegian industry. Our objective was to increase the learning and cost efficiency of the knowledge transfer. What we did was to identify people responsible for recent turn-around experiences in cases with a high degree of similarity and relevance for the Norwegian companies, and invite them to take part in workshops in Norway. This way the Norwegian companies could learn from a relevant case story, and most importantly, the Spanish experts could spend time discussing and giving advice to the Norwegians. This has been highly appreciated by Norwegian participants.

A great example of such a project is the Agricultural workshop organized together with IN Oppland at Toten. A successful Spanish potato cooperative was invited together with the Spanish Confederation of

Agricultural Cooperatives to share their experiences and knowledge with Norwegian farmers from Toten (Mat fra Toten), Vestfold (Vestfoldmat) and Buskerud. The focus was twofold: First, the Spanish farmers presented their experiences. Secondly, the Norwegians presented their projects, challenges and doubts. Most of the time was then spent to discuss how the Norwegians should proceed in their respective projects.

Another example is our joint project with IN Oslo and IN Milan, organizing a Solar Energy Seminar at Campus Kjeller. The main objective of the seminar was to give the Norwegian sector real insight into the world's second biggest solar energy market, Spain. The Norwegian solar companies got the unique chance to discuss directly with the Ministry of Industry (the Energy department) current and future policies and regulations. An industrial perspective was given by an important Spanish company who explained how they interpreted recent changes in regulations and how the industry is evolving in Spain.

The Portuguese looking to Norway

According to the Euro Health Consumer Index 2009 report, Portugal is ranked 1st on eHealth. This creates great business opportunities. At IN Lisbon we made during 2009, important contacts in the Portuguese Sector with two purposes: Firstly, to make the Portuguese aware of Norway as an important technology provider, and secondly, to promote this opportunity to the Norwegian eHealth and telemedicine sector.

Due to these efforts, Norway was selected as the international guest at the 2009 national conference on Health ICT, represented by Mrs. Undine Knarvik from the Norwegian Centre for Integrated Care and Telemedicine, NST. Knarvik was invited as one of the Key Note Speakers of the conference. Her presentation focused on the Norwegian health sector and its challenges, and how telemedicine and eHealth represent tools for meeting these challenges. NST will now serve as a model for a new Portuguese Centre for Telemedicine. A study tour to the NST is planned for Q2 2010.

Innovation Norway's programme for R&D in SMEs (OFU/IFU) has also been noticed in Portugal. COTEC Portugal, an association of leading Portuguese companies, invited Innovation Norway to present the programme and to bring with us a Norwegian company that had benefited from it. We brought with us ODIM, which is a very interesting company actively developing new deep-sea handling systems, which is an area of great interest in Portugal. The presentations were commented on by three CEOs of the largest Portuguese corporations and vividly discussed on the conference that counted on the presence of the President of Portugal. To ODIM this was a unique opportunity to present its R&D activities and products, and they made some very interesting industrial contacts after B2B meetings we had organised. Norway was perceived as an advanced country heavily investing in innovation and in international partnerships.

Increasing reach through our partners

In 2009, we have in both Lisbon and Madrid ran a number of projects where our partners have increased our impact.

UK, Portugal and Norway all have long coastlines and while the potential for marine energies is big, the challenges in developing viable solutions could be bigger. A strategic cooperation between the nations that have a common interest in solving these challenges seems obvious. Innovation Norway, counting on the support from the Norwegian Embassy in Lisbon, therefore entered into a partnership with UK Trade and Investment (Lisbon Office) and the Portuguese Wave Energy Centre. The objective was to promote collaboration between companies working on wave and tidal energy and offshore wind energy from the three countries. A big seminar was organised with company presentations and B2B meetings. Statoil (with a Hywind just launched), Sway and Wave Energy proudly represented the Norwegian technologies and created a high level of interest among the British and Portuguese players.

In Spain, similar initiatives were taken. The Carbon Capture and Storage seminar in Barcelona was organized in collaboration with the embassy in Madrid, supported by INs CCS expert in IN Tokio Per Christer Lund. A joint venture was established with the Spanish CO2 Technology Platform (100 members from the industry) and the R&D institution Matgas.

The seminar gathered key players from both countries to attend presentations and participate in roundtable discussions. From Norway came Statoil, Aker, PointCarbon, Tel-tek, SINTEF, Gassnova, the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Environment. This was matched with Spanish ministries, utility companies and researchers. DNV came as moderator for the roundtable discussion, followed by B2B meetings.

When the Crown Prince Håkon and Prinsesse Mette Marit went on official visit to Mexico as heads of a big business delegation, IN Madrids mexican colleague Rodrigo Ballesteros got the mission to coordinate the events in Veracruz. Rodrigos knowledge on Mexican business and politics was crucial to the visit to a country where IN has no office. This model is now to be implemented for other Official and State visits.

New owners - Fylkeskommunene to Madrid

Fylkesrådmannskollegiet visited Madrid to familiarize with INs offices abroad, discuss internationalization strategies and to be inspired by Spanish regional authorities and their strategies on regional development. How fylkeskommunene should use Innovation Norway in the process of developing and implementing their regional international strategies was thoroughly discussed. It was understood that fylkeskommunene must be demanding customers taking advantage of the knowlegde that the offices abroad posses. On the other hand Innovation Norway should be proactive in transferring their knowledge and international expertise to the regions at home.

Follow up - Wind and Ocean knowledge transfer

As an outcome of the Wind and Ocean INBDP project a study tour was organised for the Wind and Ocean network to Madrid, Bilbao and Pamplona. Meetings with energy authorities and world leading companies were arranged, the

unique Wind Turbine Test Laboratory (LEA) at Wind Institute in Navarra and the wave energy pilot in the Basque Country were visited. The Norwegian companies gained valuable contacts and access to the local network that now are materialising in projects.

Explorer - behind the scenes with the real innovators

Explorer is an annual event initiated by the Norwegian consultancy company Moonwalk. IN Madrid organized a five days programme presenting some of the most competitive and innovative companies in Spain. The programme gave the Norwegian participants an exclusive chance to sit down and discuss innovative strategies with the Spanish market players within different sectors such as technology, culture and education. As a part of the program the embassy and the Ambassador opened the doors for a great reception presenting Norway as a keen believer in innovation.

Vincent Fleischer

Innovation Norway Madrid

Manager: Vincent Fleischer
 Vincent.Fleischer@innovasjonnorge.no
 Employees: 8
 Address: Plaza de Colón, 2 planta 20, torre II, 28046 Madrid
 Web: www.innovasjon Norge.no/Spania

Innovation Norway Lisbon

Local manager: Rita Abecasis
 Rita.Abecasis@innovationnorway.no
 Employees: 2
 Address: Avenida dom Vasco da Gama 1, 1400-421 Lisboa
 Web: www.innovasjon Norge.no/Portugal

Innovation Norway

Manager	Vincent Fleischer
Address	Plaza de Colón, 2 planta 20, torre II, 28046 Madrid
Web	www.innovasjon Norge.no/Spania

Italia, Milano

Landfakta

Hovedstad: Roma
Befolkning: 58,1 mill.
Areal: 301 333 km²
BNP: 1 536 mrd. €, 4. største i EU
BNP vekst 2009: -4,9%
Arbeidsledighet: 8,3%

Stor interesse for Italia

Global økonomisk krise har ikke innvirket negativt på interessen for det italienske markedet blant norske bedrifter i 2009. Tvert i mot har vi merket en større etterspørsel etter våre tjenester enn tidligere. Aktivitetsnivået har vært høyt og resultert i mer enn 50 næringslivsrettede prosjekter med en god fordeling mellom våre prioriterte sektorer: IKT, energi og miljø, reiseliv, landbruk, marin og design.

Italia er ikke rammet av den økonomiske krisen på samme måte som mange andre europeiske land. Ingen banker har gått konkurs, landet var blant de første som kom ut av resesjonen i 3. kvartal og arbeidsledigheten er under EU-gjennomsnittet. Europas 4. største økonomi fortsetter å by på muligheter for norsk næringsliv!

Økning i antall italienske turister til Norge

2009 viste en god økning i turisttrafikken fra Italia: både i antall gjestedøgn (+9%), hotellovernatting (+13%) og i antall cruiseturister (+36%). Oslo, Vestlandsfjordene, Lofoten og Nordkapp er blant italenernes favoritter. Reiseliv har høy prioritet med 50% av våre ressurser. I 2009 tilrettela vi pressereiser til Norge for 150 italienske journalister, noe som har gitt over 432 artikler om Norge og pressedekning til en verdi av ca. 66 mill. nok (tv/radio kommer i tillegg). Kontoret har deltatt på 3 større reiselivsmesser, arrangert Scandianvian Workshop i Rimini og deltatt på et 10-talls reiselivsseminarer for å fremme Norge som reisemål. Store reklamekampanjer er gjennomført i Milano og Roma.

Store muligheter innen IKT

IKT er et område der Norge ligger hakket foran og markedsmulighetene er store innen flere områder: softwareløsninger, mobil og web-baserte applikasjoner. IKT bedrifter er vår største kundegruppe og i året som er gått har Milano-kontoret assistert både store og små bedrifter med et bredt spekter av tjenester: markedsinformasjon, partnersøk, pilotprosjekter, og selskapsregistrering. I mai tilrettela vi for norsk deltagelse under en internasjonal IKT-konferanse i Bologna i anledning 100-års jubileet for Guglielmo Marconis Nobelpris i fysikk. To norske IKT-selskaper fikk dermed anledning til å profilere seg ovenfor et marked de begge er på vei inn i. Aktiviteten omfattet også et profileringsarrangement for Tandberg som fikk presentere sin nyeste "Telepresence-teknologi" for offentlig sektor i Roma.

Energi & Miljø - en hovedsatsning i Milano

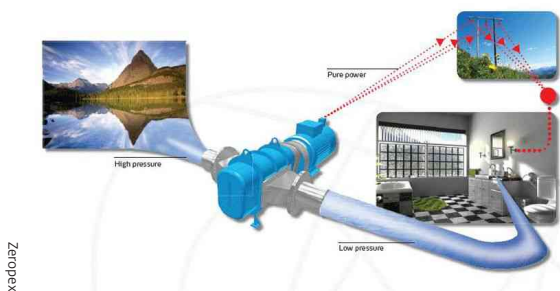
Italia er helt avhengig av import for å fylle sitt energibehov og har ennå langt igjen før det oppfyller sine internasjonale forpliktelser når det gjelder fornybar energi, energi-effektivisering og reduksjon av klimautslipp. Gode subsidieordninger gjør markedet interessant for flere norske selskaper, og som en naturlig konsekvens fortsetter energi og miljø å ha sterkt fokus i Milano. Kontoret er representert i Innovasjon Norges solenergiteam, der vi blant annet har koordinert en markedsundersøkelse i 6 land: Spania, Frankrike, USA, Italia, Tsjekkia og Sør-Korea. Sammen med kontoret i Madrid har vi organisert 2 solenergiseminarer i Norge der norske solenergisekskaper har fått møte eksperter fra våre markeder. Milano har også jobbet med vindenergi og andre innovative energikilder som f.eks. turbiner installert i vannettet som utnytter energien der det er behov for reduksjon av vanntrykket.

Milano-kontoret er svært aktiv i å profilere Norge når det gjelder fornybar energi. Årets aktiviteter omfatter blant annet:

- Presentasjon av norsk fornybar teknologi under en konferanse for små og mellomstore bedrifter i Milano i samarbeid med regionalt virkemiddelapparat og Enterprise Europe Network.
- Profilering og tilretteleggelse av innlegg ved Olje og Energidepartementet under konferansen 9th Italian Energy Summit i Milano i september
- Innlegg og tilretteleggelse knyttet til bilateralt fornybar energiseminar på Malta i oktober i samarbeid med Ambassaden i Roma og Malta Resource Authority.

Zeropex, Head of Operations, Ottar Kvindesland:

"In 2009 Zeropex has received an extensive market report on Italy and assistance to organize visits to potential partners and customers. We are very happy their performance and attention and the very supportive approach in the work to enter the Italian market".

Zeropex

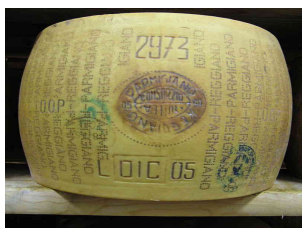
Landbruk - der Norge har mye å lære

Tilretteleggelse av studieturer fortsetter å være en etterspurt tjeneste. I 2009 har vi bidratt til 6 delegasjoner der populære tema har vært organisering av småskala næringsmiddelproduksjon knyttet til landbruk, merkevarebygging og klyngeutvikling.

Samarbeidet med våre distriktskontor er i så måte avgjørende for å kunne utløse optimal læringseffekt av slike turer. I september hadde vi besøk av en gruppe småskalaprodusenter fra Hedmark og Oppland innenfor kompetanseprogrammet FRAM. Milano-kontoret tilrettela et 3-dagers program i Bologna og omegn, som blant annet omfattet besøk av produsenter av parmaskinke og parmesanost samt besøk av et av Italias største distribusjonssentra for frukt og grønt.

Heidi Fossen, Team Kompetanse, Innovasjon Norge:

"For deltagerne var dette en nyttig, inspirerende og svært lærerik samling som ga innsikt i hvordan systemer fungerer andre steder både i forbindelse med utvikling hjemme og internasjonalisering".

Innovasjon Norge

I 2009 fikk vi vist at Norge også har noe å tilføre italiensk landbruk. Geno Global AS, eksportør av genmateriale fra norsk rødt fe, ga oss muligheten til etablere vårt første norske landbruksrelaterte datterselskap i Italia.

Innovasjon Norge tilrettela

og koordinerte et nøkkelferdig opplegg som muliggjorde firmaregistrering innenfor en stram tidsfrist.

Tor-Arne Sletmoen, Managing Director, Geno Global:

"Our opinion is that a small / medium company like Geno Global AS needs a local partner to sort out all details involved creating a sub company in Italy. Either you have a time or money approach, using IN is, as we see it, the best way to start up a business in Italy."

Kulturbaserte Næringer - Design

Design, både innen interiør, møbel og mote, er en relativt ny satsning som vil få stadig sterkere fokus fremover ved kontoret i Milano. I 2009 gjennomførte vi en omdømmeundersøkelse for norsk møbeldesign, for slik å få kartlagt utgangspunktet for videre satsning. I april arrangerte vi et seminar hos Norsk Industri/Møbelrådet i Oslo, der italienske markedsekspertene presenterte mulighetene og utfordringene på det italienske møbeldesignmarkedet for en gruppe norske møbelprodusenter. Andre aktiviteter omfatter profilering av 5 unge, lovende norske designere under satelittutstillingen til den viktige internasjonale møbelmessen Salone del Mobile i Milano.

Innen motedesign har vi startet et samarbeid med distriktskontoret i Oslo og Akershus og Norsk Moteinstitutt der formålet er å definere en plattform for lansering av norsk motedesign i Italia. Den norske designeren Nina Skarra tok også i bruk våre lokaler som show room under moteuken i Milano i september.

Marin sektor - fra fortid til fremtid

Italia er et viktig marked for norsk sjømat, spesielt laks og tørrfisk. Fokus har vært å medvirke til at århundrelange gastronomiske tradisjoner knyttet til norske produkter blir ivaretatt også i fremtiden. I tillegg til samarbeid med EFF om profilering av Norge og norsk sjømat, eksempelvis gjennom seminarer og kokkekonkurranse, har vi innledet et samarbeid med distriktskontoret i Finnmark om utveksling av lærere og elever på yrkesfaglige skoler knyttet til sjømat og gastronomi. Målsetningen er å skaffe inspirasjon til fornyelse og å utvide det internasjonale nettverket for slike skoler i Finnmark. Prosjektet er fremdeles under evaluering, men konklusjonen synes klar: Norge har mye å lære av det italienske systemet. På slutten av året startet vi en prosess for å definere videre satsning for å styrke norsk sjømats posisjon på det italienske markedet.

Omdømme på timeplanen

Året ble avsluttet med et større profileringsarrangement i Milano i anledning innsettelsen av ny norsk konsul. I samarbeid med Ambassaden i Roma og konsulatet i Milano organiserte vi en utstilling bestående av bilder fra Norge, norsk glasskunst, haute couture og møbeldesign. 200 prominente gjester fra Milanos næringsliv og politikk ble budt på norsk mat, musikk og kultur.

Samarbeidet med øvrig norsk representasjon i Italia som Ambassaden i Roma, Konsulatet i Milano og Eksportutvalget for Fisk er svært godt og vi ser frem til et nytt år med høy aktivitet og nye utfordringer!

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge Milano

Avdelingsleder: Elisabeth Svanholm Meyer
elisabeth.meyer@innovasjon norge.no

Antall ansatte: 8

Adresse: Via G. Puccini 5, 20121 Milano (MI), Italia

Innovasjon Norges ansatte i Milano

Elisabeth
Svanholm
Meyer

Innovation Norway

Leder

Elisabeth Svanholm Meyer

Adresse
Web

Via G. Puccini 5, 20121 Milano (MI)
www.innovasjon norge.no/italia

Nederland, Haag

Landfakta

Hovedstad: Amsterdam
Befolkning: 16,5 mill.
Flateinnhold: 41 500 km
BNP: 595,4 mrd. Euro
Arbeidsledighet: 5%

Nederland - 4. viktigste marked for norsk reiselivsnæring

I 2009 gjennomførte nederlenderne mer enn 36 mill. ferie- og fritidsreiser, hvorav 18,3 mill. reiser til utlandet. Nederland er det 4. viktigste markedet for den norske reiselivsnæring målt i antall overnattinger. Rundreise med egen bil er viktigste feriemåte og oppholdstiden i Norge er på mellom 9 og 10 dager. Dette betyr at nederlenderne i stor grad benytter seg av reiselivstilbudene i distrikts Norge både hva angår overnatting og ikke minst aktivitetstilbud. Natur, ro og stillhet og aktiv ferie i naturen er det som trekker nederlenderne til Norge.

Innovasjon Norges kontor i Nederland er dedikert til reiselivsprofilering

Nederlands kontoret leier lokaler i ambassaden i Den Haag og arbeider kun med reiselivsprofilering av Norge. Kontoret har i 2009 hatt et høyt aktivitetsnivå mht. kampanjer og prosjekter med mål å markedsføre Norge og Norske reiselivsprodukter.

Nederlandske turister reiser til Norge hele året

- Kampanjer
- Forbrukerkampanjen Sommer er den største kampanjen som gjennomføres i Nederland.

I tillegg til profilering har det vært gjennomført en rekke målrettede kampanjer bl.a. mot 50+ segmentet, camping, kortferie for Stavanger og Trondheim og temaferier som turistfiske og vandring. I campingprosjektet har vi hatt et godt samarbeid med De Waard Tenten, en produsent av dyrere telt og teltutstyr. I denne sammenheng hadde vi en konkurranse hvor mer enn 6 000 nederlendere deltok. Premien var en ukereise til Norge med Color Line og overnatting i et de Waard telt. I alt sendte vi 20 familier på en ukestur til Norge og utfra tilbakemeldingene har vi fått rundt 80 nye ambassadører for Norge som ferieland.

Vinterkampanjen ble gjennomført med deltakelse fra 4 destinasjoner i Norge i tillegg til Color Line og Bergans. Tiltakene var rettet mot alpinski segmentet og til tross for økonomiske vanskelige tider og stor nedgang i trafikken til alpelandene, fikk vi en økning av turisttrafikken fra Nederland til deltakerne i kampanjen. Det norske alpinproduktet passer utmerket til barnefamilier og vi ser også en økning av trafikken fra dette segmentet.

I samarbeid med organsisasjonen Norske Spor gjennomførte vi en mindre kampanje rettet mot turskigåing. Rundt 4% av nederlenderne som reiser på vintersportferie går på langrenn.

- Messer
- Nederland er et av de landene i verden hvor internett tilgangen er størst. Bruk av internett er stor og dette har gått utover interessen for å besøke reiselivsmesser. Vi deltok på messen Vakantiebeurs som hadde rundt 132 000 besøkende i 2009. 16 norske destinasjoner/ reiselivsbedrifter deltok på standen og interessen for Norge var upåklagelig. Ellers har vi deltatt på messer rettet mot vandre- og sportsfiskesegmentene.

Fred Geer's

- Presse
- Pressebearbeidelse med pressereiser, pressemeldinger osv. er en viktig del av profileringen av det norske reiselivsproduktet. I 2009 sendte vi 29 journalister fra nederlandske media til Norge. Dette resulterte i 53 artikler i media og ett TV program med over 500 000 seere. Reklameverdien av media omtalen er beregnet til mer enn 10 mill. kr. I desember samlet vi rundt 30 journalister til en sammenkomst i ambassadørens residens og vi har deltatt på 2 presseworkshops for å få flere pressekontakter.

71 grader nord på nederlandsk

Etter ett års pause startet TV-programmet 71 grader nord utsendingene på en av statskanalene. 5 kjente personer fra Nederland og Belgia var med i programmet som hadde første utsending 15. desember. I alt 10 episoder 1 time blir vist frem til midten av februar 2010. Nederlands-kontoret, destinasjoner i Norge og Bergans var viktige partnere for Nordisk Films satsing på programmet.

Reiseliv og sjømatmat fellesmarkedsføres

I samarbeid med ambassaden, EFF og forretningskjeden Visgilde (50 forretninger for salg av kvalitetsprodukter innen fisk) gjennomførte vi en kampanje for profilering av Norge/norske reiselivsprodukter og norsk fisk. Av tiltakene som ble benyttet var et TV-program med en kjent nederlandsk kokk, utgivelse av en brosjyre med profilering av Norge og norske fiskeprodukter og resepter, kampanje i forretningene til Visgilde. TV programmet ble sett av 400 000 personer og Visgilde har fått tilbakemelding på at salget av norsk fisk har økt merkbart i forretningene. Et vellykket prosjekt som vil fortsette i 2010.

Innovasjon Norge Haag

Avdelingsleder: Idar Andenes

Idar.Andenes@innovasjonnorge.no

Antall ansatte: 3

Adresse: Lange Vijverberg 11, NL 2513 AC Den Haag

Web: www.innovasjonnorge.no/nederland

Tel. +31 70 346 7348

Fax +31 360 7428

Innovasjon Norge

Idar Andenes

Innovation Norway

Leder

Idar Andenes

Adresse

Den Haag

Web

innovasjonnorge.no/Nederland

Sweden, Stockholm

Country facts, Swede

Capital: Stockholm
 Population: 9,3 mill
 Area: 410 335 km
 GNP: 480 bill USD
 GNP growth 2009: -7%
 Unemployment: 8,9%

Humanspectra

Sweden hit hard by economic crisis but down turn was fairly short

The world economic crisis hit Sweden with full effect during the end of 2008 and early 2009 with many lay-offs across the Swedish industry and a drastic increase in the unemployment rate. The economic down turn was however fairly short compared to many other countries across Europe and the Swedish fiscal finances were at the end of 2009 considered to be one of the strongest in the European Union.

The financial crisis had an unexpected impact on the number of projects that were assigned to the office and we conducted a higher number of smaller market scans and common knowledge transfer projects during the year and we noticed fewer bigger projects in 2009 compared to previous year.

After the summer the financial outlook showed more positive signs. This in combination with dedicated activities to identify potential clients with opportunities in the market resulted in a number of new projects for small and medium sized companies and some interesting leads. The Nordic cooperation in Innovation Norway has also increased further, where we during the year began a closer cooperation with our Nordic offices to bring a more complete and better offer to our clients.

Swedish travel market remarkable resilient during crisis

The Swedish travel market has been remarkable resilient during the economic crisis with an increase in both domestic and international charter traffic. We continued to see a great interest in travel among the Swedish population.

Looking back at 2009 we notice that Swedish commercial bed nights in Norway (despite a decrease of 3,8 %) developed much better than from many other markets. It is also obvious that Norway have taken market shares from our neighboring countries as both Denmark and Finland show drastic reductions (double digit figures) in Swedish bed nights.

Strong sectors still the focus in 2009

During 2009 our sector focus has been;

- Energy/Cleantech
 Renewable energy and Cleantech is an important area for Sweden. Renewable energy is a top priority from the government and there has been launched a number of initiatives to promote further development in Wind, Wave, Bioenergy etc.
 Cleantech is on the other hand an industry based on often very small companies that have a hard time to survive and compete in very competitive international markets like China, India etc.

During 2009, two international knowledge transfer projects has been carried out at the Stockholm office, an update of the previous yearly wind and ocean report, as well as a project within water & wastewater. Both projects have been successful, showing good potential for activities in the Swedish market.

Especially interesting are the findings in the water & wastewater report, showing that the industry structure and challenges are quite similar in Norway and Sweden, and hopefully a networking/matchmaking continuation activity will be implemented during 2010.

- Health Care/ICT,
 The health care sector is up for a big challenge. The population is getting older and the cost connected to treating an aging population is increasing rapidly. At the same time technology gives us the possibility to discover and treat more and more diseases. The challenge is in how to take on new technology, and give more care, without having a related cost explosion. Intelligent Health Care plays a vital role here. Sweden and Norway have been pioneers in this area, based on solid knowledge in MedTech and Telemedicine and a structured health care environment. From that perspective there is a good potential for joint development and export based on cooperation in this area.

During 2009 IN Stockholm has been apart of the health sector team and have a leading role in an international business development project concerning Tele Health Care.

- **Creative industry**
Stockholm has since 2008 looked at opportunities for the Creative Industry and during 2009 we experienced an increasing number of requests (Reputation survey, Funkle, participation in Strategic team for creative industry). We also started the important work to bring the 100% Norway project to Sweden and in early 2010, 100% Norway attended Stockholm furniture fair.

The event was a very successful and the participants received many opportunities to meet with the Swedish furniture and design industry. There has been great coverage in the Swedish media and press, which will give Norwegian designers and furniture producers a great opportunity to grow on the Swedish market.

- **Tourism**
Despite the world economic turmoil that affected the entire international tourism industry in 2009, our long term goal has not changed i.e. to influence the perception among Swedes that Norway is an attractive and value-for-money destination. Equally important is to increase the knowledge of Norway and its many attractions, activities and travel related products. Focus is on unique products and experiences that are not to be found in Sweden or the rest of Scandinavia.

Sweden is one of Norway's most important markets and is of great importance to the Norwegian tourism industry. And in 2009 we continued to work to position Norway as a year round destination thru strategic projects and marketing activities connected to theme based holidays (hiking and fishing), several winter projects as well as continued development of the summer campaign.

Success with press and PR

Press and PR are an important part of the marketing strategy of Norway as a destination for travellers. When the media industry is constantly changing and the media habits change rapidly, it is an important challenge to constantly search for new ways to develop your press work. A new way of working - which we developed in 2009 - is the collaboration with television production companies outside the travel field. Many of these companies choose to locate filming abroad, where participation may provide an indirect visibility and positive image of Norway as a holiday destination, even though the program is not purely travel related.

During the summer of 2009 we collaborated with a film production company Meterfilm and the program "Bonde söker fru" one of Sweden's most popular "feel-good" program. During 14 sections - in TV 4 prime time - four Swedish farmers selected a woman to share his life with. In the final part, the farmer and his woman went on an active holiday to Troms in northern Norway. The program was seen by 1.5 million viewers and represents a PR value of 4 million SEK. The feedback after the program was entirely positive with lots of people contacting TV4 asking for information and how to get there.

Link to the programme:

http://www.tv4play.se/noje_och_humor/bonde_soker_fru?videoId=1.1400924

- **ICT**
In Sweden there is a well developed communication infrastructure. But market often lacks content and solutions that gives real value in the BTB and BTC segment. The Kista area is like a magnet for initiatives and development in mobile services, wireless, broadband and multimedia, not just for the Sweden market but also for the international arena.

The actuality of the ICT sector in Sweden is primarily shown in the amount of client projects and market scans conducted during 2009. Of these projects, a large part is within ICT as an enabler for other sectors.

During 2009 we had five international growth projects and about ten market scans within the ICT sector, showing the attractiveness for Norwegian businesses in this sector.

IN helps Norwegian software company to enter the market

IN helps Norwegian software company to enter the market. Gatsoft AS develops, sells and implements modern software for workforce management, steering, planning and follow up of resources.

Gatsoft's primary needs, entering the project with IN Stockholm, were to get increased knowledge of the Swedish public procurement rules and framework as well as a deeper understanding of how stakeholders, within the public and private health care, looks at Gatsoft's solution. How do they buy these types of solutions today? Prioritised purchasing channels? Preferred partners and desired business models? etc.

This information was to act as a foundation of information for the entry strategy process in Sweden.

The IN solution was divided in two phases where the written information and presentation of the public procurement rules, acted as phase one, giving Gatsoft insight in the Swedish public procurement rules and regulations. The second phase was carried out as Market Acceptance Workshops, giving Gatsoft the opportunity to meet, present and get feedback from the actual stakeholders in the market.

The first workshop was with one of Sweden's major private health care provider, Carema and the second workshop with one of the largest public health care provider, Landstinget i Östergötland.

All together, the project was successful and gave Gatsoft a great information foundation for the continuous entry work in Sweden during 2010.

100 Swedish top chefs present when TINE Salmon introduced Salma

100 Swedish top chefs were on site when the Norwegian salmon producer Salma introduced their salmon for the Swedish market at the Norwegian Embassy in Stockholm.

- The reception was brilliant, "says sales manager Anders Forss from Nordsjöfisk, who sells Salma in Sweden.

It wasn't just anybody who served Salma's salmon samples, one of Sweden's leading chefs, Bocuse d'Or-winner from 1997, Mathias Dahlgren with support from Norwegian colleague Eivind Hellstrom made sure that everyone got a taste of the finest quality salmon.

- Salma is special because the way it is being slaughtered and filleted, the fish retains both the taste and quality better than many other producers, said Tony Barman, export manager at Salma,

The invited guests were impressed with what they tasted.

- The interest and reception among the invited were very good, "says Anders Forss from North Sea Fish. Now they wonder just how quickly they can get the fish to their restaurants.

Salma has also been introduced on the consumer market in particular at, ICA Maxi and Daglivs in the Stockholm area.

Innovation Norway's part of the project was to invite and coordinate the event for Salma.

Innovation Norway

Tina Nordlander

Innovation Norway Stockholm

Manager: Tina Nordlander

Tina.Nordlander@innovasjon Norge.no

Employees: 8

Address: Sveavägen 64, SE-111 34 Stockholm

Web: www.innovasjon Norge.no/Sverige

Innovation Norway

Manager

Tina Nordlander

Address

Sveavägen 64, SE-111 34 Stockholm

Web

www.innovasjon Norge.no/Sverige

Danmark, København

Landfakta

Hovedstad: København
Befolkning: 5,4 mill
Flateinnhold: 43,094 km²
BNP: 343 mrd USD
BNP vekst: 0,2% siste kvartal
Arbeidsledighet: 4,2%

Ireneusz Cyranek

Bildet: Højbro Plads på Strøget

Danmark gir store muligheter som nærmarked

Danmark som nærmarked spiller en viktig rolle for norsk næringsliv. Danmark er ofte virksomhetens første eksportmarked, i tillegg er Danmark en inngangsport til EU. Innovasjon Norges kontor i Danmark samarbeider tett med Sverige og Finland, og har i 2009 fokusert på å markedsføre nærmarkedet til bedriftene i Norge. Samarbeidet har bidratt til en forenkling i internasjonaliseringsprosessen for den enkelte bedrift.

Finanskrisen la en demper på næringslivets investeringsvilje, men vi opplevde likevel høy aktivitet innenfor kontorets primære satsningsområder reiseliv, kultur- og opplevelsesnæring og miljø og energi. COP15 og Bright Green la beslag på mye av vår kapasitet.

Flere norske bedrifter etablerer seg gjennom startsentret i København

Kontoret markedsførte også Innovasjon Norges startsentre som en del av vårt tilbud. Etableringer i et fremmed marked byr på utfordringer for bedriftene, og kontorets rådgivningstjenester og tilbudet om kontorfasiliteter er en unik mulighet for små og mellomstore bedrifter.

"Vi hadde meget god nytte av prosjektsamarbeidet med Innovasjon Norge i København. De ansatte ved kontoret har god oversikt over kundemarkedet i København, og var behjelpelige på alle måter. Veldig god ordning med kontorplass inkludert alle fasiliteter, vi opplevde at alt var svært godt tilrettelagt slik at vi kunne konsentrere oss om vår kjernevirksomhet."

Egon Rasmussen, General Manager Envision

Norway - Powered by nature på energisiden

Innovasjon Norge i København har i de siste årene hatt fokus på energi- og miljøsektoren for å bidra med et positivt omdømmeløft av norsk miljøteknologi på den internasjonale arena. Vi utarbeidet blant annet markedsrapporter for næringene innenfor vind og bølge, samt vannsektoren. Vi vurderer at det kan være store muligheter for læring og kompetanseoverføring innen dette feltet, spesielt i relasjon til den norske satsingen på offshore vindmøller. Innovasjon Norge i København ønsker å være en pådriver for dette ved å koble danske og norske klynger og innovasjonsmiljøer, samt skape og fasilitere relasjonsbygging mellom norske og danske aktører.

Fornybar energi og klimaforandringer har stått i fokus i København hele 2009, og Københavnkontoret deltok både på Nordic Climate Solutions i september og på Bright Green under COP15 i desember. Bright Green var et samarbeidsprosjekt med ambassaden i København, men flere andre departementer var også bidragsytere til dette fremstøtet. Under Bright Green presenterte norsk næringsliv løsninger innenfor fornybar energi. Den norske standen, under navnet "Norway Powered by nature", illustrerte kraften i norsk hav, foss, sol og vind. Det var stor deltakelse fra Norge, både kongelig og andre prominente gjester var tilstede ved åpningen.

Bildet: Åpningen av Bright Green i Forum 13. desember 2009. Fra venstre: Kronprinsesse Victoria, kronprins Frederik, Sveriges handelsminister Ewa Björling, kronprins Haakon, ambassadør Jørg Willy Bronebakk halv skjult bak adm. direktør Gunn Ovesen.

Danmark - Norges viktigste vintermarked

Vinterkampanjen ble ikke berørt av finanskrisen i større grad. Bookingene ble gjort før krisen rammet høsten 2008. I København kunne derfor for tredje år på rad med konseptet "Sikker på Sne", dokumentere en vekst i danske skirelaterte gjestedøgn og dermed befeste Norges posisjon som markedsleder i Danmark. Danmark er Norges viktigste utenlandske vintermarked. Andreas Rødven fra Norske Fjell kan siteres for at sesongen var "All time best"! Dette er ytterst tilfredsstillende for kontoret.

Nye trender i bestillingsvaner

Flere og flere velger bort pakkereiser og står selv for hele tilretteleggelsen av ferien. Det betyr at maktforholdet mellom reisebyråene og destinasjonene endres vesentlig i destinasjonenes favør. På sikt vil dette bety at reisebyråene blir tvunget til å tenke nytt og endre tradisjonell drift. Økt fleksibilitet på arbeidsmarkedet medfører at flere kan ta ferie utenom skolens fastsatte vinterferie, som ofte er høyt priset. Dette gir en større spredning i vintertrafikken. Bookingene kommer senere enn vanlig. Folk avventer situasjonen i forventning om at prisene på vinterproduktene faller, hvilket også har skjedd.

Sommeren skuffet - svenskene vant

Vi gikk inn i år 2009 med en forventning om at dansker i større grad ville velge å feriere hjemme eller på nærmarkedene. I den forbindelse trodde vi at de norske feriedestinasjoner ville være mer attraktive. Det ble ikke tilfellet. Danske gjestedøgn i Sverige steg med uhørte 52% og danske gjestedøgn i Norge falt med 5%. Selvom forklaringen nesten utelukkende ligger i den svenske kronens kursfall, er det lite tilfredsstillende.

Sommerkampanjen 2009 hadde, tross for finanskrisen og trange kår i reisebransjen, en god støtte fra norsk reiseliv. Kampanjen ble gjennomført iht. læringen fra Optimaprojektet og den nye strategi med konseptet "Tæt på store opplevelser" som den bærende bjelke. Vi fikk gode kampanjemålinger, vi slo alle rekorder i besøkstall på Visitnorway.dk, men vi fikk dessverre ikke alle de turister fra Danmark til Norge som vi kunne ønske oss.

Pressearbeidet viktig for Danmarkskontoret

På det området kjører alt på skinner og vi kan med stor glede rapportere:

Pressekontakter i database: 380

Produserte nyhetsbrev: 2

Produserte pressemeldinger: 6

Resultater av pressemeldinger: 52

Totalt antall journalister på pressetur: 87

Antall artikler trykket: 327

Antall TV-programmer: 57

Antall radioprogrammer: 0

Antall seere: 506.200

Verdi i NOK av pressedeckning, ekskl. TV & radio: 9.500.000

Norsk design til Danmark

I 2009 har Innovasjon Norge i København arbeidet målrettet innenfor kultur- og opplevelsesnæringen, idet næringen ser Danmark som en god plattform for videre eksport, i tillegg til at man ønsker å forbedre omdømmet næringen har internasjonalt. På forespørsel fra næringen har kontoret i 2009 blant annet utarbeidet markedsrapporter, og bidratt i en global omdømmeanalyse innenfor sektoren.

Et av prosjektene Københavnkontoret gjennomførte, i samarbeid med Innovasjon Norge Oslo og Akershus og Norwegian Fashion Institute, var et norsk mote fremstøt i Danmark under moteuken i København i august 2009. Her ble det holdt to norske moteshow, samt et presseevent. Dette samarbeidet har ført til at vi har fått en samlet bransje, og at vi felles kan fremme norsk mote internasjonalt. Det spirende vekspotensialet internasjonalt, og ikke minst det kreative potensialet i norsk motebransje, gjør at Danmark anses som ett av de mer interessante markeder.

I tillegg til den økende danske interesse for det som skjer i Norge innenfor mote, har det også vært stor fokus på øvrig norsk design. I september ble det avholdt et arrangement for norsk interiør som vakte stor interesse hos dansk bolig- og interiørpresse.

"Presse-eventet arrangert for fem norske firmaer, var et flott opplegg. Ambassadørboligen er en flott bygning og enkel å iscenesette for dette formålet. Produsentene fikk disponere egne soner, slik at man fikk fred og ro rundt møtene med besøkende. For min del resulterte deltakelsen i flere gode presseoppslag i dansk magasin- og dagspresse, og det var også flott at det i etterkant ble laget interiørreportasje fra ambassadørboligen med produkter fra deltakende firmaer brukt i interiøret."

Cathrine Kullberg

Innovasjon Norge

Bildet: Batlak og Selvigs show i Københavns Rådhus under moteuken i august 2009.

Norske eksperter lærer av Øresund

I 2009 har vi satt fokus på arbeidet med norske næringsmiljøer, og vi hadde blant annet NCE-besøk til Øresundsregionen. Her var det sterk deltakelse fra både dansk, svensk og norsk side. En av klyngene vi har arbeidet med er mikro- og nanoteknologimiljøet i Horten. Dette har vært et samarbeidsprosjekt mellom Innovasjon Norges kontorer i Stockholm, København, Vestfold og klyngen.

Vi har hatt flere studieturer fra fylkeskommunene, hvor vi har informert om et utekontors oppgaver. Akershus fylkesutvalg hadde blant annet en studiereise til Stockholm og København i november 2009, der formålet var å se på hvordan man arbeider regionalt i våre naboland.

København har også vært vertskap for programsamlinger som Rent Vann og Tårnprogrammet der flere Innovasjon Norgekontorer og en rekke bedrifter deltok.

Ny ledelse og nye koster i København

Kontoret gjennomgikk i 2009 en strategiprosess, og fikk ny ledelse med fokus på utvalgte sektorer som er viktige for Norge og som representerer et potensiale i markedet. Kontoret har seks ansatte, hvorav tre på reiseliv og tre på andre sektorer. En del administrative oppgaver ble outsourcet for å sikre fokus på kjernevirksomheten.

Innovasjon Norges kontor i København er samlokalisert med Norges ambassade og utgjør ambassadens næringsavdeling. Samarbeidet med ambassaden fungerer svært godt. Vi ser også gode synergieffekter mellom de prosjekter som gjennomføres av ambassaden og Innovasjon Norges kontor i København, og nyter godt av felles fasiliteter og ikke minst den prestisje det er forbundet med å være en del av ambassaden.

Innovasjon Norge København

Leder: Henrik Verner Jensen

Henrik.Verner.Jensen@innovasjonnorge.no

Antall ansatte: 6

Adresse: Amaliegade 39, DK 1256 København K

Web: www.innovasjonnorge.no/Danmark

Tel. (+45) 33 19 36 02 (dir. til Verner Jensen)

Henrik Verner Jensen

Innovasjon Norge

INNOVASJON
NORGE

Innovation Norway

Leder

Adresse

Web

Henrik Verner Jensen

Amaliegade 39, DK 1256 København

www.innovasjonnorge.no/

Danmark

Finland, Helsinki

Landfakta

Hovedstad: Helsinki
Befolkning: 5,3 mill.
Flateinnhold: 338.000 km²
BNP: 271 mrd USD
Vekst i BNP: 0%
Arbeidsledighet: 9,1 % (juni 2009)

Vi setter norske bedrifter i kontakt med relevante fagmiljøer

Innovasjon Norge i Helsinki er et generalist handelskontor med 3 rådgivere. Vi fokuserer ikke på spesielle sektorer men jobber med mange bransjer og forskjellige selskaper. Vi har blitt spesialister på å koble lokale fageksperter og norske bedrifter og organisasjoner for å finne svar på deres spørsmål.

Finanskrisen merkes også i Finland

År 2009 var preget av finanskrisen også i Finland. Finsk økonomi er meget avhengig av tung eksportindustri og var derfor hardere rammet enn for eksempel Sverige som har stor konsumentvare eksport. Finland har med regeringstiltak klart å holde oppe innenlands etterspørsel selv med arbeidsledigheten i industrien. Stigning skal ikke skje raskt, men heldigvis har Finland en frisk og sterk nasjonaløkonomi og utmerket kreditvurdering.

Interessen for vår virksomhet i Finland var økende

Innovasjon Norge Helsinki fikk flere henvendelser fra norske bedrifter i 2009 enn i 2008. Det er positivt at nordmenn leter aktivt etter nye markeder i Finland og Norden. I 2009 har vi i Finland arbeidet med med bl.a.

- Helsebransjen, kundesøk
- Utdanning, kunnskap og kontakter
- Software, myndighetssertifisering
- Mediabransjen, sponsorkontakter
- Landbruk, benchmarking
- Næringsutvikling, samarbeidskontakter
- IKT-bransjen, forhandlersøk
- Markedssjeker: konsumentvarer, byggevarer, kosmetikk, elprodukter
- Kartlegginger: CCS, design, møbler, bioenergi

Til Finland for PISA

Finsk utdanningssystemet og goda resultat i PISA-undersøkelsen motiverte en gruppe fra Aust-Agder til å besøke Finland. På programmet stod blant annet besøk til en grunnskole, der gruppen selv fikk smake varm, finsk skolelunsj, som alle elever i Finland får. PISA-undersøkelsen ble diskutert: En av de største årsakene til Finlands gode resultater er at for å komme videre må elevene presetere og bestå en prøve. Innovasjon Norge Helsinki assisterte i planlegging av studieturprogrammet og besøksmål.

Fra kartlegging til kontrakt

Health Tech AS har bearbeidet det finske markedet siden 2007. Deres marked for automatisk medisinaler på sykehjem innen offentlig sektor har lange salgssyklus. Health Tech klarte å komme i mål med første kundekontrakt i Finland på høsten 2009. Etter tre års gradvis økende satsning i Finland er Health Tech Oy en velkjent spiller for sin målgruppe innen finsk helsevesen. Tjenester som Health Tech AS benyttet fra Innovasjon Norge i Helsinki var: markedsundersøkelse, etableringsassistanse, første kontor, markedsføringsassistanse, salgssassistent, lokal språkkunnskap.

Benchmarking mot verdens beste

Jon Cariani, Innovasjon Norge

Innovasjon Norge Helsinki ble kontaktet av

Hans Johan Kjølørød som ønsket å vite mer om produksjonen i Finland. Vår første reaksjon var: Vi tror neppe karve er noen stor

bransje i Finland, men vi skal finne ut før deg. Det viste seg at Finland i løpet av de siste ti årene er blitt verdens største karve produsent. En stor årsak er nordlig lys, som gir karven en sterkere smak. Norge har samme klima, men er ikke like stor produsent. Kjølørød ville besøke finske foredlings-, produksjons- og grossistvirksomheter for utvikling av egen kompetanse og metoder. Tjenester som Kjølørød benyttet fra Innovasjon Norge i Helsinki var: markedsrapport om spillere og verdikjeden, besøksprogram med mulighet for direkte dialog og benchmarking.

Bioenergi og biovarme påvirker energiprisene

Norge har lave energipriser, men Finland har enda lavere. Derimot ligger våre investeringsvirkemidler i småskala varmeanlegg på samme nivå. Det kom frem i en felles undersøkelse i flere land, herunder Finland, Tyskland, Italia og Østerrike. Rapporten gir en oversikt over de viktigste rammevilkår, energipolitiske virkemidler og deler av landbrukspolitikken. Som oppfølging til dette ble det gjennomført en studietur til Finland for å besøke små anlegg som bruker treflis som brensel og diskutere direkte med de som har fått investeringsvirkemidler.

Innovasjon Norge Helsinki

Avdelingsleder: Marianne Tikkanen
Marianne.Tikkanen@innovasjon norge.no
Antall ansatte: 3
Adresse: Mannerheimintie 5C, 00100 Helsinki
Web: www.innovasjon norge.no/Finland

Marianne Tikkanen

Innovation Norway

Leder
Adresse

Marianne Tikkanen
Mannerheimintie 5C, Helsinki

Web

www.innovasjon norge.no/Finland

Sentral Europa, Baltikum, Tyrkia og Midt Østen Region med muligheter og utfordringer

Regionen Sentral Europa, Baltikum, Tyrkia og Midt Østen dekker et stort geografisk område med nye EU land fra Estland i nord til Bulgaria i syd samt Tyrkia og Dubai.

Regionen i ledes fra Oslo og består av følgende kontorer:

- Tallinn, Estland, som er ansvarlig for Baltikum og lokale konsulenter i Riga og Vilnius
- Warszawa, Polen
- Praha, Tsjekia
- Budapest, Ungarn
- Bucharest, Romania
- Sofia, Bulgaria
- Istanbul, Tyrkia
- Dubai, De Forente Arabiske Emirater, frem til 31.12.2009. Dubai kontoret er fra 1.1.2010 del av Region Sør og Sør Øst Asia

Finanskrisen store utfordringer i deler av regionen

Deler av regionen, spesielt Baltikum og Ungarn, har i 2009 vært sterkt påvirket av finanskrisen. Latvia hadde en økonomisk nedgang på 17,7 % i 4. kvartal 2009, men dette var tross alt en forbedring på 2,4 % i forhold til 3. kvartal. Litauen og Estland hadde en økonomisk nedgang på hhv 15 % og 14 %. Ungarn hadde til sammenligning en nedgang i økonomien på 4 % i 4. kvartal mot 7,1 % og 7,5 % i 3. og 2. kvartal. Dette tyder på en gradvis stabilisering av økonomien i disse landene. Polen har til sammenligning som det eneste land i EU området hatt en økonomisk vekst i 2009, dvs på 1,7 %. I 2010 forventes det at Polen vil ha en økonomisk vekst på omkring 3 % og det vil fortsatt være høyest i EU. Tyrkia var i 2009 også preget av den internasjonale finanskrisen og hadde en økonomisk nedgang på 5,8 %. Finanskrisen har også medført en nedgang i etterspørselen og antall prosjekter ved flere av Innovasjon Norges kontorer i regionen.

Regionen har fokus på flere sektorer

De viktigste satsningene i regionen er innen energi og miljø samt reiseliv som utgjør hhv 15 % og 9 % av den total timeinnsats. Andre viktige sektorer i regionen der det utføres store og mindre prosjekter er sjømat, maritim sektor, IKT, forsvar og helse.

Innovasjon Norge i Baltikum

Kontoret i Tallinn koordinerer arbeidet i Baltikum og dette utføres sammen med lokale konsulenter/stringers i Riga og Vilnius. På tross av finanskrisen og økonomisk nedgang så har 2009 har vært et aktivt år med betydelig norsk interesse, spesielt vedr Estland. Interessen er nå lokale salgsmuligheter og fokus mot offentlig sektor og EU finansiering mot tidligere fokus på lokal leieproduksjon. De prioriterte sektorene er miljø og fornybar energi samt IKT

Innovasjon Norge i Polen, Ungarn og Tsjekia

De viktigste sektorene er her energi og miljø, marin sektor (Polen), IKT, helse, forsvar og reiseliv (Polen). Det er også interesse for lokal produksjon og lokale tjenesteleveranser innen flere andre områder inkl mekanisk sektor. Polen er valgt som pilot i Norges omdømmeprojekt for 2009-2011. Dette har medført et mer intimt og effektivt samarbeid med ambassaden i Warszawa og flere nye prosjekter innen sjømat, reiseliv og miljøsektoren.

Innovasjon Norge i Romania og Bulgaria

Prosjektkontorene i Bucharest og Sofia er ansvarlig for lokal administrasjon og oppfølging av det bilaterale samarbeidsprogrammene for Romania og Bulgaria som Innovasjon Norge har som oppdrag for Utenriksdepartementet. Samarbeidsprogrammene er på hhv € 48 mill for Romania og € 20 mill for Bulgaria. Alle programmidlene for Romania er fordelt og dette resulterte i 29 individuelle prosjekter. Omtrent 35,5 % av prosjektmidlene ble tildelt prosjekter i regi av privat sektor, ca. 44,5 % til prosjekter i regi av offentlig sektor og ca. 18,5 % til prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. Alle prosjektene gjennomføres i partnerskap mellom rumenske og norske virksomheter. Prosjektene fordeler seg på sektorene reduksjon av utslipp av drivhusgasser/reduksjon av utslipp til luft og vann, effektiv energibruk og fornybar energi, fremme av bærekraftig produksjon, samt offentlig helsestell.

Alle programmidlene for Bulgaria er likeledes fordelt og dette resulterte i 22 individuelle prosjekter. Omtrent 25 % av prosjektmidlene ble tildelt prosjekter i regi av privat sektor, ca. 56 % til prosjekter i regi av offentlig sektor og ca. 18 % til prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. Alle prosjektene gjennomføres i partnerskap mellom bulgarske og norske virksomheter.

Innovasjon Norge i Tyrkia

Handelen mellom Norge og Tyrkia økte betydelig i 2009 med en fordobling av eksporten fra 2,2 mrd NOK i 2008 til 4,3 mrd NOK i 2009. Dette skjedde altså på tross av at Tyrkia hadde en betydelig nedgang i økonomien i 2009. Tyrkia har 70 millioner innbyggere og har fått økt fokus og interesse i norsk næringsliv siden 2008. Fokus er fornybar energi, spesielt vannkraft, den maritime sektor og sjømat.

Innovasjon Norge i De Forente Arabiske Emirater

Se info under Region Sør og Sør Øst Asia.

Regionteamet

Ameliv Abdel IN

Bjørn O. Bjørnsen

IN

Innovation Norway

Leder	Bjørn O. Bjørnsen
Ansatte	26
Adresse	Akersgaten 13, Oslo
Internett	www.innovasjonnorge.no

Focus on information communication technology (ICT) and energy & environment

2009 was a busy year, and the first year with a new setup, where Innovation Norway Baltic activities were co-ordinated from Tallinn office.

There was a notable increase in the interest in market opportunities, related to sales in the Baltics, versus sourcing that dominated in previous years. A lot of the interest was about the public sector customer base, related to the five years peak period of EU funding in the Baltics. Several Norwegian companies extended their production and servicing activities in the Baltics, with the aim to strengthen their competitiveness. Public financing opportunities were high on the agenda, due to the challenges in getting funding from the private banking sector. All Innovation Norway priority business fields were well covered in our client work. Most interest came from the ICT sector, and there was a doubling of activities in energy and environment sector, due to new market opportunities

Handled over 2000 smaller requests

In addition to the projects, Innovation Norway handled over 2000 general business enquiries from Norwegian as well as local companies in the Baltics in 2009. In addition Norwegian small and medium size companies, there is also a high volume of request from Norwegian entrepreneurs, as well as from different networks, industrial associations and clusters related to the Baltics. Also Norwegian media had several visits to the Baltics in 2009.

Support to company projects

Tallinn office carried out 13 significant projects with Norwegian SME companies from ICT, energy and environment, agriculture (wood), maritime, marine, creatives, tourism, and services sectors; involving Innovation Norway OSAK, Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, and Troms offices in 2009.

Our clients on Innovation Norway deliveries:

- Frode Preber Ettesvoll, founder and CEO of More Software: The Baltic market report was excellent! Impressive you could document information so precise in such a short amount of time.
- Harald Kleiven, Marketing Manager of Cambi: You have done an excellent job!

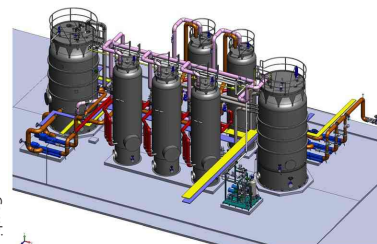
More Software

Innovate
your
paper
processes

More Software is a gazelle software company developing standardised data interchange and electronic forms solutions, with significant market share with local governments.

Cambi signed a major order for the construction of one of Europe's most advanced sludge treatment plants for the municipal Water- and Wastewater Company of Vilnius in Lithuania.

Cambi

Contributed to 100 events

Innovation Norway in the Baltics contributed to 100 events in Norway and the Baltics in 2009, including:

- Follow up of a market scan on ICT sourcing and market entry possibilities in Eastern Europe in 2008. Events with IKT Norge, ITS Norge and Norwegian Ministry of Transport, Enterprise Europe Network and Norwegian Research Council in Oslo; IKT Grenland members meeting in Skien and Innovation Norway (IN) mobile sector meeting in Trondheim. The events also involved IN OSAK, Telemark, Trondheim offices;
- Water and Waste Water market report update together IN offices in Eastern Europe and Asia. Contributions to North European Renewable Energy Convention (NEREC) in Oslo; GreenBusiness annual meeting in Tønsberg and IN clean water sector meeting in Sandefjord;
- IN medtech and health ICT sector meeting in Oslo;
- Lithuania seminar with Lithuanian Development Agency and Oslo Chamber of Commerce in Oslo;
- Enterprise Estonia study tour to innovative companies in Oslo, Buskerud, Rogaland;
- Different events arranged by Norwegian Embassies, Norwegian Chambers of Commerce, Swedish Trade Council, Nordic Council of Ministers in Estonia, Latvia and Lithuania. These events included e.g. Norwegian Wood, bioenergy, creatives, women competence seminars and Norwegian-Estonian friendship day in Estonia; maritime and ICT conference in Latvia; intelligent transport systems, waste management and energy efficiency conferences in Lithuania;
- NTNU Internationalisation seminar in Estonia;
- Seed Forum events in Estonia and Latvia;
- Norway seminars arranged by Estonian Chamber of Commerce and Enterprise Estonia in Estonia;
- Estonia extra in Aftenposten and Estonia book published by Norsk-Estisk forening in Norway.

Kristina Männik

Anneli Abel, Innovation Norway

Norwegian-Estonian friendship day Tallinn Town Hall Square 17th of May. The First Lady of Estonia Mrs Evelin Ilves gives an interview to NRK.

Anneli Abel, Innovation Norway

Norwegian Wood seminar on universal design, environment-friendly and energy efficient building in Tallinn attracted an audience of 200 listeners.

Innovation Norway in Tallinn

Manager	Tiina Link
No. of employees	2 + 3 Associates
Address	Harju 6, 15054 Tallinn, Estonia
E-mail	tallinn@innovationnorway.no

Polen eneste land i Europa med økonomisk vekst i 2009

Finanskrisen har ført til redusert økonomisk vekst også i Polen, men som eneste land i Europa oppnådde Polen en vekst i økonomien i 2009. Tallene for siste år viser en vekst på 1,7 %. I 2010 forventes det at Polen vil ha en økonomisk vekst på rundt 3 %, og det vil fortsatt være høyest i EU.

Eksporten av fisk til Polen fortsetter å øke

For tradisjonelle varer gikk den norske eksporten til Polen ned med 13 % til 7,0 milliarder kroner. Dette skyldes først og fremst en meget sterk nedgang i eksporten av metaller. For fisk som er det viktigste eksportproduktet fra Norge til Polen, var det en økning på hele 28 %.

Foto: Aleksandra Buczkowska

Norsk og polsk kokk samarbeider om å profilere norsk sjømat i Polen

Våre satsingsområder

I 2009 hadde kontoret i Polen spesielt fokus på følgende fem områder:

- Turisme
- Sjømat
- Forsvar
- Fornybar energi og miljøteknologi
- IKT

Flere norske turistdestinasjoner satser på det polske markedet

Etter flere år med sammenhengende sterk vekst gikk antall polske gjestedøgn i Norge ned med 25 % i 2009. Likevel ser vi at flere og flere norske turistdestinasjoner vurderer Polen som et interessant marked i åra framover, og derfor velger å profilere seg sterkere i det polske markedet. På den årlige internasjonale reiselivsmessen Tour Salon i Poznan, deltok 16 norske reiselivsbedrifter blant annet i en workshop der 140 møter mellom norske og polske reiselivsaktører ble gjennomført. En polsk versjon av reiselivsportalen www.visitnorway.pl ble også lansert under Tour Salon, slik at polske turister nå lettere kan finne informasjon på polsk om attraktive reisemål i Norge.

Kongsberg Defence & Aerospace sine leveranser til Polen øker i omfang

I slutten av 2008 kunne Kongsberg Defence & Aerospace signere en kontrakt med Det polske forsvarsdepartementet om levering av et mobilt kystartillerisystem som kalles Naval Strike Missile (NSM). I løpet av 2009 har det vært nye forhandlinger mellom Kongsberg og Det polske forsvarsdepartementet, og en tilleggskontrakt ble signert i starten av 2010. Til sammen har de to kontraktene en verdi på nesten 1,5 milliarder kroner. Innovasjon Norges kontor i

Warszawa har i mange år hatt et prosjektsamarbeid med Kongsberg Defence & Aerospace, og det er hyggelig å konstatere at Innovasjon Norges bidrag i dette prosjektet har vært meget avgjørende for at Kongsberg har vunnet disse kontraktene. Dette gir også store ringvirkninger for mer enn 100 norske små og mellomstore bedrifter som er underleverandører til Kongsberg.

Polen valgt ut som pilot i Norges omdømmearbeid for 2009 - 2011

Polen og Storbritannia ble høsten 2008 valgt ut som pilotland for Norges omdømmearbeid i utlandet.

Hovedmålet for prosjektet er at Norge skal være en attraktiv partner for Polen. Vi har valgt sju fokusområder i pilotsatsingen vår. Tre av disse hører først og fremst til Innovasjon Norges ansvarsområde:

Norge som en leverandør av sjømat av høy kvalitet
Norge som en attraktiv og unik turistdestinasjon
Norge som en partner med konkrete løsninger på miljøutfordringer.

Av de aktiviteter som er gjennomført i 2009 vil vi spesielt trekke fram det samarbeidet vi har etablert med Makro Cash & Carry, og miljøteknologimessen Poleko i Poznan. Makro Cash and Carry er en stor grossist i Polen med 30 varehus, 1,3 millioner kunder og 15 milliarder NOK i omsetning. 50 % av kundene representerer hotell, restaurant og catering. Situasjonen har vært at norsk sjømat av og til er for dårlig før den når fram til sluttkunden. I samarbeid med Makro og Eksportutvalget for fisk, har vi profilert norsk sjømat på mange ulike arrangementer, flere ganger med hjelp av velrenommerte norske og internasjonale kokker. En viktig del av prosjektet er opplæring av kjøkkensjefer ved hoteller og restauranter, og lærere ved kokkeskoler. Den største nyvinningen i 2009 har vært etablering av nye logistikk-løsninger av fersk sjømat direkte fra leverandør i Norge til Makros distribusjonsnett i Polen.

Poleko er den største energi- og miljøteknologimessen i Sentral- og Øst-Europa. 900 bedrifter fra 23 land deltok som utstillere. Her organiserte vi sammen med Green Business Norway en stor felles norsk stand der 20 norske bedrifter var representert. Som en del av standen hadde vi en fotoutstilling med flotte bilder fra ulike deler av Norge. Dette ble en stor suksess, og den norske standen ble belønnet med prisen Acanthus Aureus, messens høyeste utmerkelse til den beste standen. For å presentere norske løsninger innenfor vann & avløp og avfallshåndtering, arrangerte vi to store konferanser med til sammen 200 polske deltakere.

Kontaktinformasjon

Innovasjon Norge Warszawa, Warta Tower, ul. Chmielna 85/87, 00-805 Warszawa
 Telefon +48 22 581 0 581, e-post: warszawa@innovasjonnorge.no
 Kontoret har 7 ansatte.
 Leder av kontoret: Vidar Segtnan

Foto: Konrad Koniczny

Innovation Norway

Leder	Vidar Segtnan
Ansatte	7
Adresse	ul. Chmielna 85/87, Warszawa
Internett	innovasjonnorge.no/warszawa

2009 summary

In 2009 the office continued to focus on the three main priority sectors, which offer a wide range of opportunities for Norwegian businesses in the Czech Republic and Slovakia:

- Energy & Environment
- Health
- ICT

Despite the severe adverse impact of the global recession both for countrys economy and its international relations, we have recorded approximately the same numbers of enquiries and concluded the same number of projects as the average of previous years was. However, we have also noticed a clear tendency of Norwegian SMEs to carefully manage the manpower and financial resources as far as the internalization projects were concerned.

Opportunities Czech Republic & Slovakia

The Czech Republic is increasingly recognized as an optimal business environment from which to better serve international customers. The European dominance in computer production, the track record in supporting global ICT operations, the shift away from labour-cost-sensitive investments to high value added activities as well as extensive R&D as integral parts of global networks offer numerous opportunities for cooperation.

Also Slovakia has transformed itself into a business-friendly market with the second highest economic growth among all EU countries. For example in the areas of environment protection, renewable energy/energy efficiency and water treatment very interesting opportunities have been arising. As EU members both countries are obliged to implement a number of directives in many areas of the society, including large investments within environment and energy, strongly financially supported and accelerated by EU structural and cohesion funds.

Currently there are about one hundred Norwegian businesses having regular commercial relationship with their local counterparts. Numerous joint research projects are ongoing or completed in the frame of EU FP6 and FP7 programmes. In addition to that several projects with Norwegian partnership commenced within the EEA/NO financial mechanisms.

Knowledge transfer projects

The following projects were carried out highlighting the market opportunities and market entry possibilities (in cooperation with Innovation Norway offices in Eastern and Western Europe, Innovation Norway district offices in Trøndelag, OSAK and Telemark):

- **Clean Water & Sewage**
Market report and opportunities identification for Clean Water, GreenBusiness and CleanTech networks and clusters. Findings of the report have been widely presented personally, published and distributed to the relevant environments (NIVA, GreenBusiness, CleanTech group, Clean Technology Project, ACCESS MidNorway, SINTEF, Clean Water Norway Association and a number of individual companies)
- **Biotechnologies for Health**
Market report highlighting opportunities in the sector was presented at the conference Innovation in Health sectors, published on the Nordbiobase web, distributed to OsloBio members, Norwegian Bioindustry Association, ACCESS MidNorway, Smerud Medical Research CRO Group and 80 individual companies.
- **Solar power**
Market report underlining a booming development and highly interesting opportunities in this area was presented at The North European Renewable Energy Convention NEREC 2009, Solar Seminars in Oslo and Lillestrom and distributed to all relevant environments (OREEC Oslo Renewable Energy Cluster, INTPOW, Norsk Solenergiforening).
- **ICT/IKT Norge**
Presentation of knowledge transfer report findings, opportunities in ICT sourcing and market entry possibilities for IKT Norge and IKT Grenland, presentation to 'UT-Programmet' companies and ACCESS MidNorway in cooperation with offices in Oslo, Skien, Trondheim and Steinkjer.
- **Small Hydro-power**
Presentation of knowledge transfer report findings, matchmaking event, seminar on SHP in Trondheim, presentation to Association of Small Hydropower (Smakraftforeninga), OREEC (Oslo Renewable Energy Cluster), Green Business Norway, NHO, INTPOW, ACCESS MidNorway, SINTEF. Publication of articles on the associations web and bulletin.

Short term placement

Veronika Bogarova from Praha office had been working together with the Innovation Norway Trondheim and Steinkjer colleagues on the promotion/communication of opportunities for Norwegian companies in the Czech Republic, Slovakia and Hungary (presentations and meetings with SINTEF, NHO Trondelag, Access Midnorway, Steinkjer Næringsforum, Steinkjer Kunnskapspark, ICT companies within 'UT-Programmet and individual companies).

14 individual projects

Praha office carried out 14 individual projects either mapping the market situation or searching for a partner in the Czech Republic and/or Slovakia for Norwegian companies (99% SMEs) from the ICT, energy & enviro, creative and consumer industries involving Innovation Norway district offices in Oslo, Trondheim, Steinkjer, Skien.

Events

- Anti-corruption conference and round table in cooperation with the Norwegian embassy in Praha.
- Organization of a study tour of the Innovation Norway Trondheim office to selected local industrial environments.
- Giving market introductions to groups of visitors from various Norwegian environments (banks, regional authorities, professional associations).

Vesela

In addition to our concrete daily work and projects with and for Norwegian businesses we are continuously monitoring market trends primarily in the sectors energy & environment, ICT and health and searching for new opportunities for Norwegian companies for business, technical or R&D cooperation with local counterparts in the Czech and Slovak Republics.

In the end of 2008 Prague office started to closely cooperate with the Budapest office on the coordination of plans, activities, joint client approach/relationship and joint promotion of opportunities in Norway in order to fill in the decreased manpower capacity of Prague office and utilize the synergy effect of our markets

Innovation Norway in Praha
Station manager: Daniela Vesela
Employees: 2 - Daniela Vesela, Veronika Bogarova
Address: Na Prikope 21, 117 19 Praha 1
Czech Republic
Office phone: +420 224 810 031
GSM: +420 603 820 885
E-mail: daniela.vesela@innovationnorway.no

D. Vesela

Innovation Norway

Manager	Daniela Vesela
No. of employees	2
Address	Na Prikope 21, 117 19 Praha 1
Web	innovationnorway.no/tsjekkia

Market information

Hungary has seen one of Europe's most severe recessions since the financial crisis hit in 2008, but unlike most other OECD members it could not afford to support the economy after several years of heavy state overspending. Hungary is an open, export-driven economy, therefore the global slowdown and decreasing demand on its main export markets has had a negative impact on economic growth, especially in the export-orientated sectors including automobile industry and consumer electronics. Heavy borrowings from the IMF and other financial institutions at the end of 2008 have helped to balance a large current account and budget deficit, prop up a partially overvalued currency, support a low stock of foreign reserve and secure a high level of short-term foreign currency debt. Hungary's recession could end in the first quarter of 2010, although the economy will probably stagnate during the year. It will continue to lag behind regional peers in 2010.

In 2009 Innovation Norway in Budapest concentrated its activities on Environment and Energy, Health and Biotech and ICT areas. INBDP Clean Water & Sewage CEE 2008 report was updated and delivered to the regional project manager. Market report and opportunities identification for Clean Water, GreenBusiness and CleanTech networks and clusters was also finalized. Findings of the report have been widely presented personally, published and distributed to the relevant environments (NIVA, GreenBusiness, CleanTech group, Clean Technology Project, ACCESS MidNorway, SINTEF, Clean Water Norway Association and a number of individual companies)

INBDP Health and Biotech report was updated and presented to OSAK, Sector responsible and industry at the conference Innovation in Health Care, published on the Nordbiobase web, and distributed to OsloBio members, Norwegian Bioindustry Association, ACCESS MidNorway, Smerud Medical Research CRO Group and 80 individual companies. INBDP ICT/IKT Norge market scan was follow up. Presentation of knowledge transfer report findings, opportunities in ICT sourcing and market entry possibilities for IKT Norge and IKT Grenland, presentation to 'UT-Programmet' companies and ACCESS MidNorway was executed in cooperation with offices in Oslo, Skien, Trondheim and Steinkjer. INBDP ICT/IKT Norge market scan was follow up. Presentation of knowledge transfer report findings, opportunities in ICT sourcing and market entry possibilities for IKT Norge and IKT Grenland, presentation to 'UT-Programmet' companies and ACCESS MidNorway was executed in cooperation with offices in Oslo, Skien, Trondheim and Steinkjer.

Cooperation with the Norwegian Embassy in Budapest

- Crown Prince Delegation in Budapest September 2009. The Crown Prince and Crown Princess attended the official opening of the new HQ of Pannon/Telenor in Budapest accompanied by State Secretary Slåke (NHD) and State Secretary Walaas (MFA).
- Scandinavian supplement in a Hungarian Economic Daily
- Norway Team Business Advisory group meetings
- EEA/NO funds promotion of Norwegian project partners, information distribution
- Scandinavian supplement in a Hungarian Economic Daily
- Norway Team Business Advisory group meetings
- EEA/NO funds promotion of Norwegian project partners, information distribution

Organization of study tours and market opportunities presentations for groups

- KS Bedrift
- Campus Kjeller
- Hamar Katedralskole study tour - Young entrepreneurs

Cooperation with Innovation Norway district offices in Norway

Company meetings, information exchange, development of new projects

Other activities, networking, events

- Presentations of Innovation Norway and networking with governmental bodies Ministry of National Development and Economy, ITD Hungary, MGYOSZ, National Development Agency

Internal activities:

- Networking with Swedish Chamber of Commerce
- Coordination and activity planning - meetings with Prague office
- INWAY meeting in Budapest

Photo: Napl Gazdasag

Staff at Innovation Norway in Budapest

Marta Kovacs
Market advisor

Judit Ujfalussy
Director Hungary, Czech Republic and Slovakia

Innovation Norway Budapest
Manager Judit Ujfalussy
No. of empl.2
Address: 1015 Budapest, Ostrom u. 13. Hungary
WEB: www.innovasjon Norge.no/ungarn

Innovation Norway

Manager	Judit Ujfalussy
No. of employees	2
Address	Budapest, Ostrom u. 13. Hungary
Web	innovasjon Norge.no/ungarn

Prosjektkontoret er samlokalisert med den norske ambassaden i Bucuresti og ble etablert i 2007, som en følge av at Utenriksdepartementet ga Innovasjon Norge oppdraget med å forvalte det bilaterale samarbeidsprogrammet med Romania.

Prosjektkontoret har et mandat som begrenser seg til administrasjon og oppfølging av programmet på vegne av Innovasjon Norge. Forespørsler, som ikke faller inn under samarbeidsprogrammets formål, henvises til ambassaden eller til Innovasjon Norges hovedkontor i Oslo. Kontorets virksomhet finansieres i sin helhet over programmet og rapporterer resultatmessig til en programleder. For mer informasjon om formål, statistikk, aktiviteter og resultater henvises til samarbeidsprogrammets egen hjemmeside, www.norwaygrants.org

Det bilaterale samarbeidsprogrammet med Romania

Samarbeidsprogrammet er en følge av EØS-avtalen og Norges økonomiske forpliktelser overfor nye EU land. Da Romania ble EU-medlem i 2007, ble de også medlem av EØS. For perioden 2007-2009 har Norge stilt til disposisjon EURO 48 mill. til prosjekter i partnerskap mellom norske og rumenske aktører. Formålet med programmet er å bidra til sosial og økonomisk utvikling i Romania.

Pr. 30. april 2009 var alle programmidlene fordelt og dette resulterte i 29 individuelle prosjekter. Omtrent 35,5 % av prosjektmidlene ble tildelt prosjekter i regi av privat sektor, ca. 44,5 % til prosjekter i regi av offentlig sektor og ca. 18,5 % til prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. Alle prosjektene gjennomføres i partnerskap mellom rumenske og norske virksomheter. Prosjektene fordeler seg på sektorene reduksjon av utslipp av drivhusgasser/reduksjon av utslipp til luft og vann, effektiv energibruk og fornybar energi, fremme av bærekraftig produksjon, samt offentlig helsestell.

For mer informasjon om formål, statistikk, aktiviteter og resultater henvises til samarbeidsprogrammets egen hjemmeside, www.norwaygrants.org

Kontroll og oppfølging
Innovasjon Norge har ansvaret for oppfølging og kontroll av de 29 prosjektene, som alle skal ferdigstilles innen utgangen av april 2011. Alle prosjektene følger Innovasjon Norges rutiner for saksoppfølging og har saksansvarlige på distriktskontorene. Prosjektoppfølgingen foregår løpende og gjennomføres i samarbeid mellom saksansvarlige på distriktskontorene og lokale medarbeidere på kontoret i Bucuresti.

Kontroll og oppfølging

Innovasjon Norge har ansvaret for oppfølging og kontroll av de 29 prosjektene, som alle skal ferdigstilles innen utgangen av april 2011. Alle prosjektene følger Innovasjon Norges rutiner for saksoppfølging og har saksansvarlige på distriktskontorene. Prosjektoppfølgingen foregår løpende og gjennomføres i samarbeid mellom saksansvarlige på distriktskontorene og lokale medarbeidere på kontoret i Bucuresti.

Kundebedrifter

Her presenteres kort to av prosjektene:

Memscap AS

Foto: Memscap (vedlagt)

Memscap AS på Skoppum er et heleid datterselskap av det franske Memscap S.A. Bedriften har 63 ansatte og produserer måle-, kontroll- og navigasjonssystemer. Memscap har mottatt et tilskudd fra det norske samarbeidsprogrammet for å bidra til etableringen av en topp moderne produksjonslinje for medisinske engangsartikler hos sin rumenske samarbeidspartner SC Euromedica SRL i Iasi i Romania.

Haugland Group AS

Haugland Group er et holding selskap eid av familien Haugland. Selskapet ble etablert i 2005 og er lokalisert i Bergen. Haugland Group har sammen med partneren Harplast SA, mottatt et tilskudd fra det norske samarbeidsprogrammet for å etablere et joint-venture og en produksjonsenhet for avfallspresen i Miercurea Ciuc i Romania. Avfallspresen er et lokk med stempel festet i et stativ som presser sammen avfallet i søppeldunken. (Innovasjon Norge har tidligere støttet selskapet med utvikling og testing av dette produktet.)

Noen viktige arrangementer

Pressekonferanse

Innovasjon Norge, i samarbeid med det nasjonale kontaktpunktet i Romania (Ministry of Public Finance) og den norske ambassaden, organiserte i fellesskap en pressekonferanse i Bucuresti den 11. juni for å informere om resultatene av prosjekttildelinger under EØS-ordningene. Arrangementet resulterte i svært god omtale i rumenske media.

Praktisk seminar

Alle rumenske tilskuddsmottagere under det norske samarbeidsprogrammet med Romania var invitert til seminar i Bucuresti den 9. juli. Innovasjon Norge gjennomgikk retningslinjene for praktisk prosjektgjennomføring, revisjon og generell oppfølging. Majoriteten av de rumenske tilskuddsmottagerne var til stede og fikk dermed også anledning til å ta opp spørsmål av felles interesse. (Et lignende seminar ble arrangert i Oslo i oktober for å informere norske tilskuddsmottagere på samme måte.)

Utfordringer og muligheter i bilateralt samarbeid mellom Romania og Norge i økonomiske krisetider

Dette var tittelen på en heldagskonferanse som den norske ambassaden og Innovasjon Norge arrangerte i Bucuresti den 4. desember. Deltagerne (nærmere 150) var representanter for norsk næringsliv i Romania og representanter for rumenske aktører som har mottatt tilskudd fra EØS-midlene. Dette var første gangen at ambassaden og Innovasjon Norge koblet næringslivsgruppen og tilskuddsmottagerne til en felles konferanse og målsettingen var naturligvis (i tillegg til informasjonsdeling) å forsøke og skape synergier mellom de to grupperingene. Konferanseprogrammet var tredelt; Den første delen bestod bl.a. av innlegg fra det Internasjonale Pengefondet og fra Romanias nasjonalbank om landets situasjon i nåværende økonomiske krisetider. Den andre delen tok for seg kulturforskjeller mellom Norge og Romania, og hvordan disse påvirker samarbeidet i partnerskapsprosjekter, - ypperlig presentert av Pellegrino Riccardi fra Pellegrino Consulting. Den siste delen var viet det norske samarbeidsprogrammet med Romania og tilskuddsmottagerne fikk dele sine erfaringer, utfordringer og prosjektresultater så langt.

Anne Lise Rognlidalen

Kontorets medarbeidere

Kontoret hadde i 2009 en lokal medarbeider og en norsk utsending, som også har ansvaret for kontoret i Bulgaria.

Anne Lise Rognlidalen, Stasjonsleder

Royal Norwegian Embassy
Innovation Norway Bucharest office
Strada Atena 18
011832 Bucharest 1
Romania
T: +40 (0)21 203 4844
F: +40 (0)21 203 4847
bucharest@innovationnorway.no
www.norwaygrants.no

Mioara A.

Innovation Norway

Leder	Anne Lise Rognlidalen
Ansatte	2
Adresse	
Internett	

Innovasjon Norge i Bulgaria (Sofia)

Prosjektkontoret er samlokalisert med den norske ambassaden i Sofia og ble etablert i 2007, som en følge av at Utenriksdepartementet ga Innovasjon Norge oppdraget med å forvalte det bilaterale samarbeidsprogrammet med Bulgaria.

Prosjektkontoret har et mandat som begrenser seg til administrasjon og oppfølging av programmet på vegne av Innovasjon Norge. Forespørsler, som ikke faller inn under samarbeidsprogrammets formål, henvises til ambassaden eller til Innovasjon Norges hovedkontor i Oslo. Kontorets virksomhet finansieres i sin helhet over programmet og rapporterer resultatmessig til en programleder.

Det bilaterale samarbeidsprogrammet med Bulgaria Samarbeidsprogrammet er en følge av EØS-avtalen og Norges økonomiske forpliktelser overfor nye EU land. Da Bulgaria ble EU-medlem i 2007, ble de også medlem av EØS. For perioden 2007-2009 har Norge stilt til disposisjon EURO 20 mill. til prosjekter i partnerskap mellom norske og bulgarske aktører. Formålet med programmet er å bidra til sosial og økonomisk utvikling i Bulgaria.

Pr. 30 april 2009 var alle programmidlene fordelt og dette resulterte i 22 individuelle prosjekter. Omtrent 25 % av prosjektmidlene ble tildelt prosjekter i regi av privat sektor, ca. 56 % til prosjekter i regi av offentlig sektor og ca. 18 % til prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. Alle prosjektene gjennomføres i partnerskap mellom bulgarske og norske virksomheter.

Prosjektene fordeler seg på sektorene reduksjon av utslipp av drivhusgasser/reduksjon av utslipp til luft og vann, effektiv energibruk og fornybar energi, fremme av bærekraftig produksjon, samt tiltak i forbindelse med Bulgarias planlagte inntreden i Schengen-samarbeidet og styrking av rettsvesenet.

For mer informasjon om formål, statistikk, aktiviteter og resultater henvises til samarbeidsprogrammets egen hjemmeside, www.norwaygrants.org

Kontroll og oppfølging

Innovasjon Norge har ansvaret for oppfølging og kontroll av de 22 prosjektene, som alle skal ferdigstilles innen utgangen av april 2011. Alle prosjektene følger Innovasjon Norges rutiner for saksoppfølging og har saksansvarlige på distriktskontorene. Prosjektoppfølgningen foregår løpende og gjennomføres i samarbeid mellom saksansvarlige på distriktskontorene og lokale medarbeidere på kontoret i Sofia.

Kundebedrift

Her presenteres kort ett av prosjektene:

Thermax AS

Pressekonferanse og erfaringsseminar
Thermax ble etablert i 1989 og har 146 ansatte. Hovedkontoret ligger i Oslo. Thermax har sammen med partneren Inhom OOD mottatt tilskudd fra det norske samarbeidsprogrammet for etablering av et joint-venture og en produksjonsenhet i Beloslav i Bulgaria. I første omgang vil enheten produsere brannslukningsapparater. Prosjektet omfatter også utvikling og produksjon av brannhemmende væsker for slukningsformål.

Noen viktige arrangementer

Pressekonferanse og erfaringsseminar

Den norske ambassaden, Innovasjon Norge og det nasjonale kontaktpunktet i Bulgaria (Ministry of Finance) arrangerte i fellesskap en pressekonferanse hvor resultatene av tildelingen av prosjektmidler under EØS-ordningene ble offentligjort. Arrangementet, som fant sted i Sofia den 28. mai, omfattet også et erfaringsseminar med omtrent 150 deltagere fra bulgarsk og norske side. Her ble forskjellige erfaringer med EØS-programmene i Bulgaria ble diskutert. Meget god omtale i bulgarske media ble oppnådd.

Praktisk seminar

Alle bulgarske tilskuddsmottagere under det norske samarbeidsprogrammet med Bulgaria var også invitert til et praktisk seminar i Sofia om ettermiddagen den 28. mai. Innovasjon Norge gjennomgikk retningslinjene for praktisk prosjektgjennomføring, revisjon og generell oppfølging. Majoriteten av de bulgarske tilskuddsmottagerne var til stede og fikk dermed også anledning til å ta opp spørsmål av felles interesse. (Et lignende seminar ble arrangert i Oslo i oktober for å informere norske tilskuddsmottagere på samme måte.)

Kulturforskjeller og andre utfordringer i prosjektsamarbeid med Bulgaria

Innovasjon Norge og den norske ambassaden arrangerte den 9. desember et seminar i Sofia med representanter for bulgarske offentlige etater, frivillige organisasjoner og bedrifter som har mottatt tilskudd fra det bilaterale samarbeidsprogrammet. Gjennom en åpen og god dialog fikk vi, som programadministrator, en god dialog og erfaringsutveksling med tilskuddsmottagerne. En av utfordringene i prosjektgjennomføringen er kulturforskjellene mellom Norge og Bulgaria. Seminaret ble derfor innledet med en drøy times interaktiv sesjon om kommunikasjon på tvers av kulturer, ypperlig presentert av den anerkjente kulturbyggeren Pellegrino Riccardi fra Pellegrino Consulting.

A.L. Rognlidalen

Kontorets medarbeidere

Kontoret hadde i 2009 to lokale medarbeidere (hvorav en prosjektassistent som også utfører oppgaver for kontoret i Romania), samt norsk utsending som pendler mellom Bulgaria og Romania.

Foto: Mioara Avasilichioaei

Anne Lise Rognlidalen, Stasjonsleder
Foto: Anne Lise (vedlagt)
Royal Norwegian Embassy
Innovation Norway - Sofia Office
26-30 Bacho Kiro,
1000 Sofia
Bulgaria
T: +359 2 981 9424/9434
F: +359 2 98022 67
sofia@innovationnorway.no
www.norwaygrants.no

Innovation Norway

Leder	Anne Lise Rognlidalen
Ansatte	3
Adresse	
Internett	

Tyrkia i 2009

I 2009 var også Tyrkia sterkt preget av den internasjonale økonomiske krisen. BNP hadde en negativ vekst på - 5,8 % og arbeidsledigheten var ved utgangen av året nærmere 15 %. Inflasjonen falt til 5,9 %, den laveste på 34 år. 2008 representerer slik sett et brudd på flere forutgående års økonomisk vekst på rundt 6-7%. Tyrkia har imidlertid ikke, som mange andre land, hatt en finanskrisen som har rammet landets finansinstitusjoner direkte. Men med sin sterke eksportorientering og integrering i verdensøkonomien, har krisen likevel rammet hardt. 2009 har også vært preget av en merkbart nyorientering innen tyrkisk politikk og økonomi. Mens EU-medlemskap og EU tilpasning har vært et hovedfokus i lenger tid, har tyrkerne i 2009 vært svært aktive med å utvide og styrke sine forbindelser med arabiske land og naboland i Midt-Østen. Mange observatører påpeker at Tyrkia har ambisjoner om å etablere seg som regionens økonomiske og politiske stormakt.

Samhandel

Handelen mellom Norge og Tyrkia økte betydelig i 2009, med en nesten dobling i eksporten fra Norge, fra 2,2 mrd kroner i 2008 til 4,3 mrd i 2009. Importen fra Tyrkia økte med 4,2 % til 3,3 mrd kroner i 2009. Eksport av gass og metaller er hovedårsakene til den sterke veksten i totaleksporten fra Norge, men også andre produktgrupper viser en positiv utvikling. Eksporten av mat/sjømat økte med 27,5 % i verdi, til 311 millioner kroner.

Kontorets aktivitetsprofil

Siden Istanbul er et lite kontor med begrensede ressurser, prøver vi å konsentrere oss innenfor prioriterte sektorer hvor vi anser at det er særlige interessante muligheter for norske bedrifter. Kontoret hadde i 2009 tre sektorer som hovedarbeidsområder: sjømatsektoren, fornybar energi og maritim sektor. Disse prioriterte områdene er også samkjørte med vår ambassaden i Ankara. Sammen med ambassaden har vi en aktivitetsprofil som innebærer at vi jobber på et overordnet nivå for å skape et positivt omdømme for disse sektorene i tyrkiske media og overfor tyrkiske fagmiljøer. Her kan vi dra nytte av det faktum at Tyrkia er et av 19 land som har fått økonomiske midler fra DU og IN til å jobbe for å styrke Norges omdømme. Vi prøver også, i samarbeid med flere av INs distriktskontorer, å etablere nettverk av norske bedrifter som kan arbeide sammen om kommersiell forretningsutvikling i Tyrkia innenfor de prioriterte sektorene. I tillegg bistår vi selv sagt også enkeltbedrifter med mange oppgaver.

Sjømatsektoren

Tyrkia er et marked som er av strategisk interesse for norsk sjømat i kraft av at landet har 72 millioner innbyggere med økende levestandard. Det er verdt å merke seg at Tyrkia ikke har toll på sjømatprodukter fra Norge, noe som gjør at tyrkiske konsumenter slipper merkostnadene med tollavgifter og dessuten gir Norge en konkurransefordel sammenliknet med leverandørland utenfor EØS-området. Omsetningen av matvarer på det tyrkiske markedet er inne i omfattende moderniseringsprosess, med en moderne supermarkedssektor på sterk frammarsj, noe som er positivt ved at tilgjengeligheten av sjømat øker for forbrukerne. Tyrkias har dessuten innført totalforbud mot egen fangst i sommerhalvåret, noe som ytterligere understreker behovet for import. Tyrkia har tidligere i liten grad vært i fokus for norsk sjømatnæring og har ikke vært gitt prioritet med tanke på bruk av felles markedsføringsmidler. I 2009 ble det imidlertid gjennomført flere markedsføringstiltak i et samarbeid mellom Eksportutvalget for fisk, Innovasjon Norge og Ambassaden. Tyrkiske kokker og journalister ble invitert til Norge for å oppleve sjømatnæringen på nært hold og i samarbeid med Gastronomisk Institutt ble det gitt en innføring i norske kokkeleringskunster av sjømat. I samarbeid med bla Kulinarisk Akademi ble det gjennomført en serie med markeds og media aktiviteter i Tyrkia. Dette samarbeidet om å fremme norsk sjømat vil bli videreført også i 2010.

Fredrik Ringe, Mimik AS/IEFF

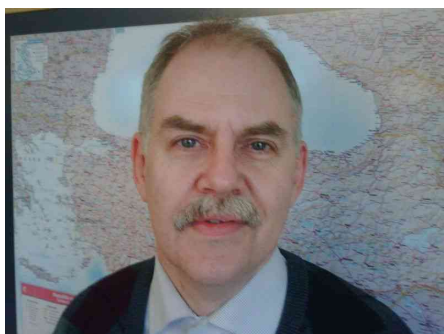
Tyrkiske kjøkkensjefer på workshop hos Gastronomisk Institutt med Bocuse d'Or vinner 2003, Charles Tjessem.

Fornybar energi - vannkraftsektoren

Tyrkia har etablert som en av de viktige skipsbyggingsnasjonene i verden og er et interessant marked for norske leverandører av skipsutstyr. Den internasjonale krisen har imidlertid rammet maritim sektor også i Tyrkia hardt og mangelen på nye ordrer er påtakelig. Fra vår side legger vi til grunn at denne situasjonen vil være forbigående og at det tyrkiske markedet vil komme sterkt tilbake. Innen maritim sektor arbeider vi for dialog og samarbeid mellom næringene i de to landene og vi håper å få gjennomført et Norsk-Tyrkisk Maritimt Forum i 2010, tilsvarende et som ble gjennomført høsten 2008. Innen maritim sektor samarbeider også vi med et nettoverk av maritime bedrifter som har satt forretningsutvikling i Tyrkia på dagsorden.

Maritim sektor.

Tyrkia har høye energipriser og fortsatt vekst i etterspørselen har økt avhengighet av import av naturgass og andre energikilder. Myndigheten legger stor vekt på å utvikle fornybar energi og ikke minst innen vannkraftsektoren er det stort potensial for videre utbygging. En liberalisering av energisektoren har åpnet mulighetene også for utenlandske aktører og norske Statkraft kjøpte i 2009 det tyrkiske energiselskapet Yesil Enerji, som har flere lisenser innen vannkraftsektoren. Tyrkia er et av de mest dynamiske og interessante markedene innen vannkraft, med interessante forretningsmuligheter for både norske kraftprodusenter og leverandører av utstyr. Flere norske bedrifter har fattet interesse for Tyrkia og det er etablert nettverk av bedrifter som ønsker å samarbeid om markedsarbeid i Tyrkia. Sammen med Ambassaden har vi i 2009 arbeidet aktivt med sikte på å etablere et Norsk-Tyrkisk Forum for Fornybar Energi, som vi håper kan komme på plass i 2010. Hensikten med forumet vil være å etablere en plattform for samarbeid, med deltakelse av både offentlige og private aktører fra begge land. I 2009 gjennomførte vi en vellykket pressetur til Norge for tyrkiske journalister med tema vannkraft. Resultatet var flere positive oppslag i dagspresse og fagpresse.

Rolf Almklov

Om Istanbul-kontoret.

Innovasjon Norges kontor i Istanbul er Norges handelskontor i Tyrkia. Lederen av kontoret er også handelsråd ved ambassaden, som er lokalisert til Tyrkias hovedstad Ankara. Samarbeidet med ambassaden fungerer svært godt og en har en felles forståelse av prioriteringen i arbeidet for å fremme norsk næringsliv.

Kontoret hadde i 2009 fire ansatte:

- Rolf Almklov, leder
- Ali Basol, senior markedsrådgiver, spesialfelt: vannkraft.
- Caglar Erdogan, senior markedsrådgiver, maritim
- Gulin Kan, markedsassistent, sjømat.

Adresse: Aytar Cad. Aydin Sokak, Aydin is Merkezi No:2 D:2, 1. Levent, 3430 Istanbul

Caglar Erdogan

Norsk maritimt nettverk har møte med potensielle tyrkisk kunde.

Innovation Norway

Leder	Rolf P. Almklov
Ansatte	4
Adresse	Istanbul
Internett	innovasjonnorge.no/tyrkia

Dubai kontoret fra markedsposisjonering til handling

Dubai-kontorets første hele driftsår

Innovasjon Norges team i Dubai flyttet inn i nye flotte lokaler 29. mars, og administrerende direktør Gunn Ovesen foretok den formelle åpning av kontoret. Kontoret har i 2009 prioritert kartlegging av de mest interessante sektorer, innhenting av viktig markedsinformasjon og etablering av et godt lokalt nettverk.

Regional samarbeid med ambassadene

Dubai kontoret dekker i første rekke De Forente Arabiske Emirater (FAE), Saudi Arabia og Qatar. I hele Midt-Østen regionen har kontoret etablert et godt samarbeid med de ulike norske ambassadene. Siden FAE er en sentral hub for regionen, med stort norsk næringslivsnærvær, arrangerte Dubai kontoret i 2009 flere lunsj-seminarer hvor ambassadørene fra regionen ga en oppdatering på de økonomiske og politiske forhold i sine land, samt mulighetene for norske selskaper. Ambassadørene fra Iran, Syria, Jordan/Irak og Saudi Arabia deltok i slike næringslivsmøter i Dubai i 2009. Det er innledet et tett samarbeid med ambassaden i Abu Dhabi og det er et gjensidig ønske at Innovasjon Norge er mer til stede i Abu Dhabi. Ambassaden har idag imidlertid ingen plass for Innovasjon Norges medarbeidere når de er i Abu Dhabi.

Aktiviteter og prosjekter i 2009

•INTSOK

En av kontorets viktigste samarbeidspartnere i 2009 var INTSOK, som finansierte 50% av kontorets olje & gass rådgiver. Arbeidet med olje & gass sektoren i regionen medførte at både INTSOK og Innovasjon Norge økte prioriteringen av de viktige markedene i Midt-Østen for norsk olje og gass teknologi. Dubai-kontoret inngår i Innovasjon Norges sektor team innen olje & gass. Kontoret deltok på team-samlinger i Houston og Bergen i 2009. F.o.m. 2010 har kontorets olje & gass rådgiver valgt å arbeide for INTSOK, med base i Abu Dhabi.

•Samarbeid med Distriktskontorene

Det ble i 2009 gjennomført besøk til distriktskontorene i Agder og Hordaland.

En medarbeider fra Agder-kontoret hospiterte ved Dubai-kontoret i oktober.

Flere aktuelle kundefølgere kom gjennom distriktskontorene. Kontoret hadde likeledes tett kontakt med flere av distriktskontorene i forbindelse med utarbeidelse av markedsrapporter.

•Samarbeid med hovedkontoret og andre utekontor
Samarbeid med sektoransvarlig og sektor spesialister i Oslo og på andre utekontorer er viktig. Dette samarbeidet har i 2009 vært spesielt viktig i forbindelse med markedsrapporter.

•Markeds- og sektorrappporter

Dubai kontoret utarbeidet i 2009 følgende fire markeds-/hjemhentingsrapporter:

- Oljevern beredskap (FAE, Saudi Arabia, Oman, Qatar, Bahrain, Kuwait)
- Akvakultur (Bahrain, FAE, Oman, Saudi Arabia)
- Rent Vann (FAE, Qatar, Saudi Arabia)
- Olje og Gass (FAE, Kuwait, Qatar, Saudi Arabia)

Gjennom rapportene som er gjort kjent overfor aktuelle målgrupper har Dubai-kontoret synliggjort de mange muligheter som finnes i området for norske teknologi. Rapportene vil også være et viktig verktøy for distriktskontorene i deres kontakt med kunden. Alle rapportene vil bli fulgt opp i 2010 med målrettede aktiviteter som seminar, messer og prosjekter for grupper eller enkelt bedrifter.

•Messer og felles arrangementer

Som en del av kompetanseoppbyggingen og markeds- og sektorkartleggingen har Dubai-kontoret besøkt en rekke messer og deltatt i enkelte konferanser i tilknytning til disse. De viktigste har vært:

Offshore Arabia (olje & offshore) Idex (forsvar), GasTech (gass teknologi på land og offshore), Aluminium 2009 (leverandører til aluminiumindustrien), Arab Health (Helse og Biotech), Dihad (bistand/nødhjelp Noreps/Innovasjon Norge stand), Workboat Middle East (maritimt).

Flere av messene hadde en betydelig norsk deltagelse, hvor det også ble arrangert mottagelse for de norske bedriftene og deres viktigste kunder i regi av ambassaden eller Innovasjon Norge.

I 2009 startet planleggingen av to store messer i 2010 med norsk fellesstand i regi av Innovasjon Norge, WFES / World Future Energy Summit (miljøteknologi/fornybar energi) i januar 2010 og ADIPEC (olje- & gass teknologi) i november 2010.

- CSR Corporate Social Responsibility

Dubai kontoret arrangerte i samarbeid med ambassaden i Abu Dhabi et CSR-seminar i Abu Dhabi og Dubai i desember med god deltagelse av norske bedrifter med kontor eller virksomhet i FAE. Stortingsmeldingen om CSR ble presentert. Lokale innledere aktive deltakere bidro til gode diskusjoner om tema. I Dubai ble seminaret kombinert med en diskusjon om hvordan Norge og norske bedrifter gjennom samarbeid kan profilere seg bedre i regionen, samt gjøre markedsmulighetene i gulf-landene bedre kjent i Norge.

- Kurs og seminarer om land- og kulturforståelse

Kunnskapen om De Forente Arabiske Emirater og de øvrige GCC er begrenset i Norge og blant norske bedrifter. Innovasjon Norge Dubai tilbyr kurs og seminar innen land- og kulturforståelse. Disse er utviklet gjennom flere år av en av kontorets ansatte og tilpasser de ulike målgrupper i tid og innhold. Man får en god gjennomgang av historie, samfunn, styresett, markedsforhold, økonomiske/politiske forhold, islam, kultur mm. Vi trekker også på kontorets øvrige kompetanse, samt lokale krefter. Interessen for og etterspørselen etter kurs og foredrag innen disse temaer er stor både blant norske selskaper i UAE og grupper/delegasjoner som besøker regionen.

- Arbeidet framover

I 2010 vil kontoret satse sterkere på oppdrag for enkeltbedrifter. Etter en periode med kartlegging av muligheter innen viktige sektorer har kontoret bygget opp verdifull markeds kunnskap og et godt nettverk å tilby våre kunder. De viktigste sektorene vil bli:

- Olje & Gass (prioritet 1)
- Miljø & Energi
- Maritim
- IKT
- Marin

Det er planlagt besøk av Kronprinsparet til Qatar, Abu Dhabi og Dubai i april 2010. I den forbindelse legges det opp til en næringslivsdelegasjon til FAE, med fokus på sektorene olje & gass, maritimt og IKT.

Dubai kontoret dekker i første rekke De Forente Arabiske Emirater (FAE), Saudi Arabia og Qatar. I hele Midt-Østen regionen har kontoret etablert et godt samarbeid med de ulike norske ambassadene. Siden FAE er en sentral hub for regionen, med stort norsk næringslivsnærvær, arrangerte Dubai kontoret i 2009 flere lunsj-seminarer hvor ambassadørene fra regionen ga en oppdatering på de økonomiske og politiske forhold i sine land, samt mulighetene for norske selskaper. Ambassadørene fra Iran, Syria, Jordan/Irak og Saudi Arabia deltok i slike næringslivsmøter i Dubai i 2009. Det er innledet et tett samarbeid med ambassaden i Abu Dhabi og det er et gjensidig ønske at Innovasjon Norge er mer til stede i Abu Dhabi. Ambassaden har idag imidlertid ingen plass for Innovasjon Norges medarbeidere når de er i Abu Dhabi.

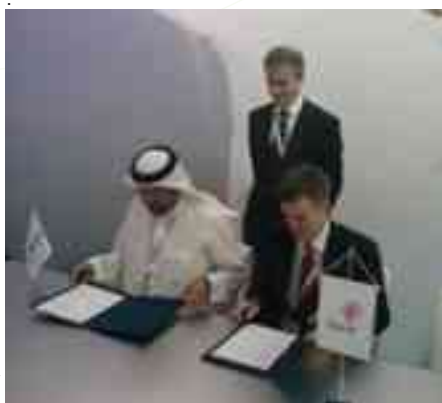
Bente Rød Eide

- Ansatte i Dubai
- Erik B. Wiken, direktør
E: erik.wiken@innovationnorway.no
M: +971 50 1148747
- Bente Rød Eide, markedsrådgiver
E: bente.rod.eide@innovationnorway.no
M: +971 50 9001764
- Marit Martinsen Mubarak, markedsrådgiver
E: marit.mubarak@innovationnorway.no
M: +971 50 9001763

Innovasjon Norge i Dubai
Leder: Erik B Wiken
Ansatte: 2,6
Adresse: Oasis Centre, Al Qouz, Dubai, UAE
Internett: www.innovasjon norge.no/uae

Bente Rød Eide

Bente Rød Eide

Innovation Norway

Leder	Erik B. Wiken
Ansatte	3
Adresse	Oasis Centre, Al Qouz, Dubai, UAE
Internett	innovasjon norge.no/uae

Region Russland og Samveldet av uavhengige stater (SUS)

Russland

Norsk-russisk samhandel

Etter flere år med betydelig økning i norsk-russisk samhandel, landet den totale bilaterale samhandelen i 2009 på knappe 12,6 milliarder NOK en merkbar nedgang (26 %) sammenliknet med året før. Imidlertid vil vi fremheve at den norske eksporten til Russland opplevde en samlet reduksjon på kun 3,9 %, mens den russiske importen hadde et drastisk fall (37,9 %). Den dominerende norske eksportartikkelen til Russland er fisk, mens den største russiske eksportvaren til Norge tradisjonelt sett har vært aluminium.

Den økonomiske utviklingen i Russland sett i lys av finanskrisen

Russland ble truffet hardt av den internasjonale finanskrisen, noe som også bekreftes av følgende makroøkonomiske opplysninger:

- Russlands BNP ble redusert med 8,7 % i 2009
- Underskuddet på statsbudsjettet landet på 5,9 % i 2009
- Inflasjonen i Russland i 2009 landet på 11,7 %
- Industriproduksjonen falt med 11 % i 2009
- Arbeidsledigheten noe ned de siste månedene i 2009 til 8,2 % i desember

Russland hadde likevel et betydelig overskudd på handelsbalansen med utlandet i 2009 (112,1 mrd. USD), men likevel en signifikant nedgang (37,6 %) sammenliknet med 2008. Russlands økonomi har i det siste stabilisert seg og vist en svak vekst i siste kvartal i 2009. Krisetiltakene russiske myndigheter satte i verk stabiliserte økonomien og man unngikk den økonomiske kollapsen mange fryktet våren 2009. Russisk handel med varer og tjenester begynte å vokse i november 2009 etter en lang nedgang og stagnasjon. Industriproduksjonen har vist positiv tendens siden august 2009. BNP forventes å øke med 4 % i 2010. Samtidig forventes underskuddet på statsbudsjettet for 2010 å ende på 6,8 %. Men den positive trenden er skjør, og i stor grad basert på høyere priser for russiske råvarer på verdensmarkedet. Eventuelle nye svingninger i verdensøkonomien kan få store konsekvenser for Russland.

Innovasjon Norge i Russland

Innovasjon Norge har tre kontorer i regionen alle i Russland i henholdsvis Moskva, St. Petersburg og Murmansk. Roger Martinsen er regionleder.

Region Russland har satt spesielt strategisk fokus på følgende 5 sektorer:

- olje og gass
- reiseliv
- maritim
- energi og miljø
- marin

Foto: Innovasjon Norge Moskva

Samarbeidet med Innovasjon Norges distriktskontorer i hjemlandet

IN Russland har et tett og fruktbart samarbeid med flere distriktskontorer, primært på grunnlag av felles fokus på

strategiske sektorer. Følgende eksempler illustrerer på en god måte samhandlingen med distriktskontorene:

- Bistand til Promed Pharma
IN Moskva gjennomførte og leverte en markedsundersøkelse i 2009 og iverksatte partnersøk samme år; tett samarbeid og løpende kontakt med relevante distriktskontor; kunden er meget fornøyd med IN Moskvas tjenester.
- IN Troms "Tårnprogram" mot Nordvest-Russland: seminar i Murmansk, 21-23. januar
IN Moskva takket ja til invitten fra IN Troms om å holde foredrag for de 14 deltakerbedriftene fra Troms og gjennomførte individuelle møter med bedriftene; i tillegg organiserte IN Moskva møter for de norske bedriftene med lokale russiske aktører, noe som bl.a. medførte etablering av samarbeid mellom noen av disse.
- IN Hordalands studietur til Moskva, 18-21. mars
IN Moskva sto for planleggingen av hele programmet inklusive faglig innhold.
- Russlandsseminar på Værnes, Nord-Trøndelag, 19. november (se nedenfor)

Innovasjon Norges kontor i Moskva

Moskva-kontoret huser også Eksportutvalget for fisk (EFF) og INTSOK og utgjør formelt sett ambassadens handelsavdeling. Kontakten og samarbeidet med ambassaden er tett og godt. Dette gjenspeiles i de mange aktivitetene og arrangementene som Moskva-kontoret og ambassaden i fellesskap gjennomfører og hvor fokus ofte rettes mot næringslivsfremme og omdømmebygging. Ikke sjelden dreier det seg om delegasjons- og politikerbesøk. INs regionleder er samtidig Moskva-kontorets leder og opptrer formelt sett også som ambassadens handelsråd. Kontoret har 9 fast ansatte inklusive INTSOKs stedlige representant.

Kontoret satser strategisk innen følgende sektorer: olje og gass, marin, energi og miljø samt reiseliv. Samtidig seiler helse opp som en het kandidat til ny prioritert sektor, ettersom stadig flere bedrifter fra bransjen gjennom et økt antall forespørsler til IN Moskva - viser interesse for det russiske markedet.

Olje og gass

Per i dag er det INTSOK som i hovedsak ivaretar den norske leverandøriindustriens interesser i det russiske markedet. Moskva-kontoret bistod INTSOK i forberedelsene og gjennomføring av olje- og gasskonferansen Executive Project Management i Moskva ultimo januar inklusive ambassademottakelse.

Innovasjon Norge har i en årrekke i tett samarbeid med INs messeavdeling hatt det praktiske ansvaret for en norsk fellesstand på en årlig internasjonal olje- og gassmesse i Moskva (MIOGE og Neftegaz arrangeres vekselvis). I juni gikk MIOGE av stabelen med 13 bedrifter på den norske standen. I den forbindelse arrangerte IN Moskva en ambassademottakelse (120 deltakere) for de norske utstillerne og deres forretningsforbindelser. I slutten av mai deltok IN Moskva på en konferanse på Orkanger samt holdt foredrag sammen med IN Americas på et nettverksmøte arrangert av klyngeorganisasjonen Deep Sea Society.

For øvrig deltar Moskva-kontoret i INs tverrgående team innen olje og gass.

Marin sektor

Det er verdt å merke seg at til tross for finanskrisen økte eksportverdien av norsk fisk og sjømat til Russland i 2009. Fisk og sjømat utgjorde også omtrent 80 % av den samlede norske eksporten til Russland. Kun Frankrike som enkeltmarked slo Russland på målstreken i 2009 hva angår sjømatimport.

IN Moskva har bred kunnskap, erfaring og et betydelig nettverk blant norske og russiske aktører. Kontoret har god oversikt over markedsutvikling/ -trender, reguleringer og lover. IN Moskva deltar også i INs tverrfaglige sektorteam.

Foto: Innovasjon Norge Moskva

i Metro

IN Moskvas viktigste aktiviteter og arrangement i 2009 var som følger:

- Vertskap for trainee, februar
I 3 uker var Moskva-kontoret sammen med EFF vertskap for en trainee fra Norway Pelagics. Aktiviteten var et ledd i IN

team marins hospitantordning. Tilbakemeldingene fra hospitanten og Norway Pelagics var gode.

- Foredrag på frokostseminar i Bergen, 25. februar
Innlegg om det russiske markedet innen fisk og sjømat; IN Hordaland arrangør; flere sentrale bransjeaktører fra Hordaland til stede, totalt ca. 15 personer; IN Moskvas innlegg ble viet stor oppmerksomhet og interesse

- Promoteringskampanje hos Metro Cash & Carry, Moskva, 4-6. mars

En promoteringskampanje samt kulinarisk Master Class (i samarbeid med EFF) for Troika Seafood og Sjømat fra Finnmark ble gjennomført i ett av Metro Cash & Carry supermarkeder; kundene ble tilbudt smaksprøver basert på norske råvarer (blåskjell, oppdrettskveite og -torsk) tilberedt av norsk kokk fra Gastonomisk Institutt; råvarene ble også lagt ut for salg; Master Class ble gjennomført med deltakelse av 4 kjente russiske kokker; Metro Cash & Carry egne ansatte fikk faglig opplæring; journalister fra ledende russiske kulinariske tidsskrifter (Moe Delo, Gastronom, Chef Art) ble også invitert.

- Messedeltakelse på World Food Russia, Moskva, september
Norsk fellesstand ble arrangert for 16. år på rad i tett samarbeid med INs messeavdeling; en sjømatmottakelse ble arrangert i ambassaden i samarbeid med EFF med kokker fra Gastronomisk Institutt; 300 gjester var til stede.

- Informasjonsstand på Expo-Food, Sochi, 15-17. oktober
IN Moskva deltok med en informasjonsstand på Expo-Food i Sochi, Krasnodar fylke, og distribuerte brosjyrer om norsk sjømat og produsenter; en film fra EFF om norsk laks snurret kontinuerlig; IN Moskva møtte markedsaktører og knyttet således kontakter med viktige beslutningstakere samt myndigheter; IN Moskva holdt et foredrag om norske sjømatleverandører på et seminar samt foretok en kartlegging av sjømatmarkedet i regionen.

•Hjemhentingsprosjekt

IN Moskva utførte et omfattende hjemhentingsprosjekt med fokus på markedsutviklingen i Russland samt norske markedsmuligheter.

Foto: Innovasjon Norge Moskva

Expo-Food i Sochi

Energi og miljø

Basert på markedspotensiell og -behov i Russland - samt med fokus på de felt hvor norsk miljøteknologi er konkurransedyktig har IN Moskva besluttet å

fokusere på ENØK, vannrensing samt avfallshåndtering. ENØK framstår som det mest interessante og modne markedssegmentet, hvor koblingen til konvensjonell industrivirksomhet er særdeles aktuell. IN Moskva bistår et titalls norske bedrifter i deres satsing mot det russiske markedet.

IN Moskva har i 2009 stått for organiseringen av 5 studieturer inklusive:

- Studietur til Perm, 2-4. februar
Deltakelse av 3 norske bedrifter (Thrane Teknisk, Protan og Thermo Byggvarme): besøk til 2 russiske gruveselskaper.
- Studietur til Kuzbass-regionen (Novokuznetsk, Kemerovo), 1-5. juni
Deltakelse av Thrane Teknisk (i tillegg representerte IN Moskva 4 andre norske bedrifter): besøk til 5 russiske gruveselskaper.
- Studietur til Norge for russiske kraftselskaper, 11-16. oktober
Besøk til Oslo, Bergen samt Sima Kraftstasjon, Eidfjord; møter og presentasjoner; norske bidragsyttere: Statkraft, Det norske Veritas, Troll Power, INTPOW, IN Hordaland; studieturen medfører sannsynligvis utvidet kontakt mellom de norske og russiske aktørene i fremtiden.

IN Moskva har i løpet av 2009 stått for organiseringen av deltakelse på 2 messer:

- Mining World Russia, Moskva, 15-17. april
Felles nasjonal norsk stand med deltakelse av 4 norske bedrifter (Thrane Teknisk, Protan, Thermo Byggvarme og O. B. Wiik).
- Coal/ Mining 2009, Novokuznetsk, 2-4. juni
Deltakelse sammen med Thrane Teknisk.

For øvrig arrangerte IN Moskva et større antall møteplasser mellom norske og russiske aktører. I tillegg gjennomførte IN Moskva et hjemhentingsprosjekt innen energi og miljø med fokus på markedsbeskrivelse og -muligheter i Russland.

Reiseliv

Foto: Innovasjon Norge

Reiseliv
sommerskampanje

Russland har i løpet av de siste årene blitt et viktig reiselivsmarked for Norge Grunnet finanskrisen falt

antall russiske gjestedøgn i 2009 med 9 %; imidlertid er dette vesentlig lavere enn den totale markedssvikten på 20 % som Norge opplevde i 2009. Sammenliknet med nedgangen i russiske gjestedøgn våre nordiske naboer ble vitne til, var nedgangen i Norge også svært moderat.

Ettersom Norge fortsatt betraktes som et relativt ukjent reise-mål for russere flest, jobber IN Russland med å markedsføre Norge som et naboland samt fortelle om de gode reiselivsproduktene og unike opplevelsene landet har å by på. De fleste russere reiser til Norge i sommersesongen. Fjord-Norge-regionen representerer den desidert største markedsandelen, men også Nord-Norge opplever et stadig økende antall russiske turister. Vinterturisme - spesielt skiferier - begynner å bli populært blant russere. Den overordnede målsetningen for våre aktiviteter i så måte er å styrke kunnskapen om - og kjennskapen til - Norge som naturbasert ferieland. Hovedfokus og brorparten av ressursene rettes mot forbrukermarkedsføring, men IN Moskva fortsetter også det viktige presse- og bransjearbeidet.

Foto: Innovasjon Norge Moskva

Reiseliv
studietur for
turoperatører -
fisketur i
Troms

IN Moskva har jobbet aktivt med følgende hovedaktiviteter i løpet av 2009:

- Posisjonering av norske reiselivsprodukter
Posisjonering av de norske næringslivsdeltakernes produkter overfor eksisterende og nye turoperatører med det formål å oppnå salg til vår definerte målgruppe - via reisebyråer eller direkte salg. IN Russland arrangerte 7 visningsturer - med deltakelse av totalt 80 turoperatører - til forskjellige destinasjoner i Norge i løpet av 2009.

- **Direkte forbrukermarkedsføring**

Direkte forbrukermarkedsføring sammen med norske og russiske selskaper overfor vår definerte målgruppe gjennom både vinter- og sommerkampanje: Sommerkampanjen varte fra midten av april til 31. mai med Powered by Nature! som slagord. Vinterkampanjen ble igangsatt i september og vil vare til mars 2010. Alexander Rybak fronter vinterkampanjen med slagordet Norway a magic fairytale for skiers!.

- **Pressekontakter**

Strategisk bearbeidelse av pressekontakter gjøres med det formål å oppnå redaksjonell omtale og artikler i reiselivsmagasiner og utvalgte medier for derved 1) å bidra til at Norgesprofilen etableres i markedet samt 2) at det støttes opp under merkevarebyggingen av Norge. I 2009 arrangerte IN Russland presse- og TV-turer til flere destinasjoner i Norge med deltakelse av i alt 140 journalister. Den totale annonseverdien for presseklipp som resultat av presseturene ble beregnet til en totalverdi av vel 16 millioner NOK.

- **Workshops**

Organisering av workshops i St. Petersburg og Moskva har blitt gjort i samarbeid med norske og russiske partnere siden 2003. Russiske turoperatører med eksisterende Norgesprogram samt nye, potensielle turoperatører, inviteres. I 2009 deltok 100 russiske turoperatører på vår workshop i Moskva samt 70 i St. Petersburg. Våre workshops er svært populære også blant norske aktører; i 2009 deltok i alt 45 norske bedrifter.

- **Julearrangementer**

IN Russland gjennomførte tre julearrangementer i desember med fokus på profilering av Norge som vinterdestinasjon for ferierende familier. Arrangementene fikk stor mediaoppmærksomhet og munnet ut i flere reportasjer på ledende TV-kanaler samt artikler. Publisiteten samt tilbakemeldingene fra involverte parter og gjester bekrefter at arrangementene ble en stor suksess.

7. desember ble det arrangert juletreffest for russiske barn i ambassaden i Moskva. Totalt deltok 80 russiske barn og 100 journalister, deriblant barnehjemsbarn. Barna fikk julegaver av julenissen fra Savalen og ble underholdt. 8. desember besøkte Savalen-nissen sin russiske kollega Fader Frost på hans julegård. Arrangementet omfattet bl.a. en pressekonferanse, hvor IN Moskva kåret vinnerne i konkurransen om beste artikler om Norge publisert i 2009. EFF sto for et kulinarisk show inklusive utdeling av smaksprøver. Etter programmet på julegården dro julenissen og Fader Frost på besøk til et barnehjem, noe som ble vel mottatt av mediene. 10. desember arrangerte IN Russland juletreffest i St. Petersburg med deltakelse av 90 russiske barn og 100 journalister. Gjestene ble kjent med norske juletradisjoner og barna mottok norske julegaver av Savalen-nissen.

For øvrig trekker vi frem følgende viktige tiltak og resultater oppnådd i 2009:

- 16 nyhetsbrev samt 20 pressemeldinger publisert
- 7 spesialutgivelser om Norge publisert i reiselivsjournaler og aviser
- Organisering av 4 fellesstands med norsk bedriftsdeltakelse på internasjonale reiselivsmesser i Russland (Moskva og St. Petersburg)
- Trykking og distribusjon av russiskspråklige kataloger og brosjyrer
- Utvikling, lansering samt løpende oppdatering av www.visitnorway.ru

Diverse viktige aktiviteter og engasjement

IN Moskva har organisert og gjennomført - følgende arrangement og prosjekter:

- Studietur til Moskva for norsk delegasjon i regi av Sparebank1 Midt-Norge, 23-26. mars
Bl.a. faglig seminar i ambassaden i Moskva; delegasjonen bestod av 42 personer stort sett bankens kunder og samarbeidspartnere.
- Studietur til Norge for russisk delegasjon innen tunnelbygging, 20-25. september
Den russiske delegasjonen fra Russian Tunnelling Association (RTA) besto av 28 personer; studieturen ble arrangert i samarbeid med Norsk forening for fjellsprengningsteknikk (NFF); foruten ledelsen i NFF deltok 7 bedrifter fra norsk side; flere tunnelprosjekter inklusive Lærdalstunnelen ble besøkt; det ble holdt en presentasjon av de deltakende norske selskapene og første salgskontrakt ble signert mellom en russisk aktør og norske Protan rett etter presentasjonen. Under et oppfølgingsmøte med IN Moskva uttrykte RTA stor tilfredshet med studieturen. RTA og NFF har fattet vedtak om å fortsette samarbeidet framover inkl. delegasjonsutvekslinger.

Reiseliv
vinterkampanje

Foto: Innovasjon Norge Moskva

- Omdømmeundersøkelse i Moskva vedrørende norske møbler, juli
IN Moskva utførte innenfor rammene av et hjemhentingsprosjekt en omdømmeundersøkelse angående norske møbler. Resultatene danner beslutningsgrunnlag for de respektive produsentenes videre eksportsatsing.
- Studietur til Moskva for delegasjon fra NHO og Lederne, 26-29. oktober
Bl.a. faglig seminar i ambassaden; delegasjonen besto av 14 personer.
- Stand på Innovations and Technologies, Moskva, 18-21. november
IN Moskva deltok med en info-stand på messen og distribuerte brosjyremateriell om INs programmer og tilbud innen innovasjon og nyskaping; film om IN ble vist på skjerm; standen vekte interesse blant de besøkende.
- Russlandsseminar i Trøndelag, Værnes, 19. november
Russlandsseminaret ble arrangert i tett samarbeid med bl.a. IN Sør-Trøndelag og IN Nord-Trøndelag samt de to fylkeskommunene; faglig seminar del, utdeling av årlig trøndersk eksportpris samt møtebørs; tilbakemeldingene fra deltakere og medarrangører var positive.

Foto: Innovasjon Norge Moskva

Studietur til Norge russisk delegasjon: besiktigelse av Bjørvika-tunnelen

Adresse:
Innovation Norway
4th Dobryninsky per., 8
Business centre Dobrynja
Office 315
Moscow 119049
Russian Federation

Tlf.: +7 495 663 68 30
Fax: +7 495 663 68 31
E-post: moscow@innovationnorway.no
Internett: www.innovasjonnorge.no/russland

Innovasjon Norges kontor i St. Petersburg

Innovasjon Norges St. Petersburg-kontor har et strategisk fokus på følgende sektorer:

- maritim (inklusive skipsutstyr)
- olje og gass leverandørindustri (i samarbeid med INTSOK)
- reiseliv.

IN St. Petersburg fører et tett og godt samarbeid med generalkonsulatet i St. Petersburg. Nikolay Shavrov er kontorleder. Kontoret har 3 ansatte.

Maritim sektor

St Petersburg has tradisjonelt og historisk sett vært Russlands vindu mot Europa og landets maritime senter. Majoriteten av de norske selskapene som er etablert i St. Petersburg er relatert til maritim virksomhet og deres kontorer i området utgjør knutepunkt for aktiviteter i Russland som sådan.

Innen den maritime sektoren samarbeider IN St. Petersburg tett med relevante IN distriktskontorer (hovedsakelig Møre og Romsdal, Hordaland o.a.) samt klyngeorganisasjoner Norwegian Maritime Exporters, Maritimt Forum i Sør-Øst Norge, NCE Maritim og Oslo Teknopol. Mer enn 20 norske bedrifter deltok på den internasjonale maritime messen Neva 2009 i St. Petersburg og flere av disse fikk bestillinger fra russiske skipsverft og -redere. IN St. Petersburg deltok også sammen med IN Murmansk på et maritimt partenariat i Arkhangelsk i oktober.

Foto: Innovasjon Norge St. Petersburg

IN St. Petersburg produserer og distribuerer The Russian Maritime and Offshore Newsletter månedlig og er - basert på antall abonnenter (ca. 400) - et meget populært og velkomment produkt både i Norge samt i det internasjonale maritime miljøet. Nyhetsbrevet er også tilgjengelig på Norwegian Maritime Exporters webside.

I løpet av 2009 utførte IN St. Petersburg også utført forskjellige markedstjenester for individuelle

bedrifter. De viktigste prosjektene i så måte var en markedsundersøkelse for SABB Motors samt en markedsstudie for Jotun Paints. Disse tjenestene gjorde ovennevnte bedrifter i stand til å meisle ut sine strategier for hvordan tilnærme seg det russiske markedet.

Olje og gass

St Petersburg har blitt et viktig teknologisk senter for Russlands aktiviteter innen den offshorebaserte delen av olje - og gasssektoren. Flere lokale engineering-selskaper deltar i Sjtokman-prosjektet, mens andre tar del i andre russiske offshoreprosjekter. Skipsverft i regionen er involvert i bygging av oljeplattformer, supply-skip og isklassetankere for russiske offshoreprosjekter.

Gjennomførte aktiviteter innen olje og gass i 2009 baserer seg på en samarbeidsavtale med INTSOK, Sistnevnte bestiller 25 % av kapasiteten til St. Petersburg-kontorets kontoreder. Sistnevnte opptre som lokal olje og gass rådgiver for INTSOK. Ytterligere 25 % dekkes via et internt IN hjemhentingsprosjekt.

De viktigste aktivitetene innen sektoren for IN St. Petersburg i 2009 var

- oppdatering og vedlikehold av databasen for Partnerskapsprogrammet mellom russiske og norske olje og gass bedrifter
- deltakelse i Partnerskapsprogrammets workshops arrangert for ledelsen i de norske deltakerbedriftene i henholdsvis Stavanger, Bergen, Oslo, Bodø, Sandnessjøen og Kirkenes;
- organisering av og deltakelse i INTSOKs årlige norsk-russiske olje og gass konferanse denne gang i Moskva (januar)
- deltakelse i Shtokman workshop i Murmansk (september): 30 norske deltakerbedrifter
- organisering av og deltakelse i workshop i Astrakhan (oktober) med fokus på offshore-prosjekter i det Kaspiske hav: 12 norske deltakerbedrifter

Mer enn 200 potensielle russiske partnere for offshoreprosjekter er presentert i Partnerskapsprogrammets database; IN St. Petersburg står for vedlikeholdet av databasen (www.intsok.ru). Websiden er tospråklig engelsk og russisk og fokuserer på å assistere norske bedrifter med å finne russiske partnere og vice versa.

Av 11 norske bedrifter i Partnerskapsprogrammets gruppe 2 (2008-2009) har 7 funnet russiske partnere, 4 etablert seg i Russland, 3 fått kontrakter. I programmets gruppe 3 (2009) har 2 bedrifter funnet russiske partnere, 3 etablert seg i Russland og 4 fått kontrakter.

En annen viktig aktivitet omfattet deltakelse i utarbeidelsen av en markedsrapport om russiske oljespillberedskapssystemer for ARENA Beredskap i samarbeid med andre IN utekontorer.

Reiseliv

Alle aktiviteter ledes av Moskva-kontoret, se informasjon ovenfor.

Diverse aktiviteter og engasjement

- Oslo-dagene i St. Petersburg, 1-10. mai
- IN St. Petersburg sto for planleggingen og organiseringen av Oslo-dagene i St. Petersburg. Delegasjonen fra Oslo ble ledet av viseborgermester Aud Kvalbein. De viktigste aktivitetene var
  - utstillingen Oslo the Fjord City Expo
  - et innovasjonsseminar i samarbeid med Oslo Teknopol
  - et reiselivsseminar i samarbeid med Visit Oslo
  - et seminar om vannforsyning og -rensing samt byplanlegging og arkitektur i samarbeid med Oslo kommune.

Utstillingene viste seg å være meget populær og ble besøkt av mer enn 22 000 personer. Seminarene kunne også vise til god deltakelse 30-120 personer deltok på hver. IN St. Petersburgs innsats ble satt stor pris på av Oslo kommune, noe borgermester Fabian Stang ga uttrykk for i sitt takkebreve.

- Informasjonsstand på St. Petersburg International Innovation Forum, 30. september 2. oktober
- På forespørsel fra NHD deltok IN Russland på St. Petersburg International Innovation Forum med en liten informasjonsstand. Standen ble betjent av IN St. Petersburg som bl.a. distribuerte brosjyrer om forskjellige ordninger
- Innovasjon Norge og Norges Forskningsråd tilbyr norsk næringsliv.

Foto: Innovasjon Norge St. Petersburg

Opptreden av Valkyrien Allstars under åpningen av utstillingen Oslo The Fjord City Expo i St. Petersburg

Adresse:
Innovation Norway
Kaluzhsky per., 3
St. Petersburg 193015
Russian Federation

Tlf.: +7 812 326 90 37
Fax: +7 812 326 90 38
E-post: st.petersburg@innovationnorway.no
Internett : www.innovasjonnorge.no/russland

Innovasjon Norges kontor i Murmansk

Innovasjon Norges kontor i Murmansk ble etablert høsten 2006 som en direkte konsekvens av regjeringens nordområdestrategi. IN og UD ble enige om å fordele driftskostnadene 50/50 f.o.m. høsten 2008. Året 2009 begynte tragisk da næringsråd Roger M. Mikkelsen døde på nyåret etter kort tids sykeleie. Våren 2009 ble IN og UD enige om å gjenbesette stillingen ved generalkonsulatet i Murmansk for en periode på 2 år etter at generalkonsulen og hans stab i en lengre periode dekket næringsarbeidet. Ny næringsråd, Knut A. Mugaas, tok opp arbeidet i Murmansk sommeren 2009. Han er eneste stedlige IN-representant.

Murmansk-kontoret har dekket fylkene Murmansk og Arkhangelsk (samt Nenets) siden 2006. Kontoret skiller seg ut fra andre utekontorer ved at det ikke tas

brukerbetaling for utviste tjenester. Kontorets fokuserer på å bistå norske bedrifter med generell rådgivning, avdekke markedsmuligheter og drive informasjonsformidling samt tilrettelegge møteplasser for norske og russiske interesser. De viktigste sektorene av interesse for norsk næringsliv i Nordvest-Russland er for tiden olje og gass, maritim transport og industri samt fiskeri. Murmansk-kontoret følger også med andre temaer som reiseliv, fornybar energi, fiskeoppdrett og større infrastrukturprosjekter (utvinning og transport av gass, utbygging av jernbane og havner, bergverk).

Høsten var preget av mange delegasjonsbesøk bestående av både bedrifter og organisasjoner. SIVA arrangerte sitt årsmøte i Murmansk i august, og UD's aspiranter besøkte byen i september. Næringsrådets oppgave ved disse og andre besøksgrupper var å bistå med forberedelse og gjennomføring av deler av programmet og orientere om lokalt næringsliv samt norske aktiviteter og interesser. Murmansk Økonomiske Forum ble arrangert for første gang medio oktober og IN Murmansk deltok i så måte i planleggingen samt gjennomføringen av Norsk-Russisk Handelskammers (NRHK) næringslivskonferanse.

Generalkonsulatet har siden 2008 samarbeidet med NRHK om en kartlegging av næringsmuligheter i Arkhangelsk foran gjenåpningen av det norske konsulatet i byen som ble stengt i 1938. Det honorære konsulatet vil etter planen åpnes høsten 2010. Næringsråden reiste 2 ganger til Arkhangelsk for - i nært samarbeid med NRHK - å kartlegge eksisterende næringsinteresser og muligheter. Dette ble bl.a. gjort i forbindelse med gjennomføringen av et maritimt partnerskap i Arkhangelsk i slutten av oktober, hvor IN Murmansk på vegne av NHD organiserte en mottakelse for norske og russiske næringslivs-representanter. SIVA deltok også i arbeidet for å aktivere byens og fylkets myndigheter og næringsorganisasjoner med det formål å skape et bedre samarbeid med de norske bedriftene i Arkhangelsk.

Knut Mugaas

Adresse:
Innovation Norway/ Royal Norwegian Consulate General
Sofi Perovskoy street 5
Murmansk 183038
Russian Federation

Tlf.: +7 8152 400 600
Fax: +7 812 456 871
E-post: moscow@innovationnorway.no
Internett: www.innovasjonnorge.no/russland

Samveldet av uavhengige stater (SUS)

Innovasjon Norges engasjement og satsing i SUS er ytterst begrenset, da organisasjonen verken har kontor medarbeidere eller øremerkede ressurser for satsing i regionen. De få aktivitetene Innovasjon Norge gjennomfører i regionen skjer i hovedsak i Ukraina og Kasakhstan.

Ukraina

Vi ønsker å fremheve det gode samarbeidet med ambassaden i Kiev.

Kasakhstan

Kasakhstan framstår som et stadig viktigere marked for norske næringslivsinteresser innen olje og gass. Etableringen av norsk ambassade i hovedstaden Astana vitner om dette.

IN Moskva arrangerte i september for 6. gang en fellesstand - denne gang med deltakelse av 3 norske bedrifter (Thrane Teknikk, Thermo Byggvarme og Protan) - under den internasjonale gruvemessen Mining World Central Asia i Almaty i perioden 15-18. september.

Innovation Norway

Leder	Roger Martinsen
Antall ansatte	17
Web	innovasjonnorge.no/rusland

Innovation Norway in Canada.

Innovation Norway

Innovation Norway in Toronto has extensive experience in supporting Norwegian companies looking to explore market opportunities in Canada. IN Toronto has established an extensive network towards key Canadian industries, research institutions, universities as well as federal and provincial governments. The office is working closely with the Norwegian Embassy in Ottawa. A close cooperation with several district offices has been further developed in 2009. Innovation Norway in Toronto had 4 employees in 2008.

Industry sector focus.

The office has developed in-dept competence and extensive networks in the following priority sectors:

- Environmental and renewable energy
- Oil and gas
- Maritime
- ICT

A closer cooperation through the Americas sector teams as well as with selected district offices has generated more client projects within the priority sectors in 2009.

Environmental and renewable energy.

Norwegian companies, research institutions and government agencies within environmental technologies and renewable energy have in 2009 shown an increased interest for Canada. IN Toronto has specifically assisted Norwegian companies within marine renewables by delivering consultancy services, visiting programs as well as by reporting on market and technology trends. Carbon Capture and Storage (CCS) has continued to be a focus area by i.a. delivering reports to Gassnova and supporting individual companies wanting to explore market opportunities. Follow up on the MOU on CCS cooperation between Innovation Norway and the University of Regina has been a priority in 2009.

Oil and gas.

The development of the Canadian oil and gas sector has received a lot of attention from Norwegian suppliers in 2009. This is mainly due to the Hebron offshore field which is the largest offshore field to be developed in North America. Norwegian technology will play a major part in this project. IN Toronto is working closely with INTSOK to inform Norwegian suppliers about the project. This has resulted in several projects where IN Toronto has provided Norwegian suppliers with updated project information as well as visiting programs.

The main focus in 2009 has been on delivering an extensive market report to Security Valley in Gjøvik. The report focused mainly on ICT security, ID theft and awareness building. The report was very well received by the industry. Follow up activities are planned for 2010.

ICT

The oil sands projects in Alberta continue to present interesting opportunities to Norwegian innovative companies with advanced technological solutions. Several joint research projects, especially within environmental technology, have been established with Canadian counterparts with the assistance of Innovation Norway.

Aquaculture.

Canada is the third largest salmon producer in the world after Norway and Chile. The salmon production, especially on the west coast, is dominated by Norwegian owned companies. Canada is an important market for Norwegian suppliers on equipment and technology. IN Toronto has in 2009 continued to monitor this market by reporting on market and technology trends as well as assisting individual suppliers.

A free trade agreement between Canada and the EFTA countries came in to effect July 1st. 2009. The agreement eliminates all tariffs on exports of industrial products to Canada from Norway. IN Toronto worked extensively in 2009 to promote the agreement.

The Governor General of Canada visited Norway in April 2009. The visit got substantial attention in Canadian media.

Team Toronto

Arnfinn Hattrem
Brady Lucas
Alana Prashad
Bjørn Nøstberg

Innovation Norway

Manager Arnfinn Hattrem
No. of employees 3 and 1 intern
Phone Tel: + 1 713 526 1300

Web www.innovationnorway.no/usa

Address: 2 Bloor Street West Suite 2120
Toronto
Ontario M4W 3E2

Houston

2009 was another exciting year for Innovation Norway in Houston.

The major event for the Houston office every year is the Offshore Technology Conference (OTC) held in May. A key industry event for companies within the global offshore oil & gas industry, OTC offers excellent opportunities for networking and a chance to spotlight Norway's strength in developing sophisticated offshore technologies. In conjunction with OTC, the Houston office once again organized a delegation from Hordaland County which was led by County Major Torill Selsvold Nyborg. The group of 20 included politicians from throughout the region as well as representatives from companies and industry organizations. The Houston office coordinated the visit and all local logistics with the program in close cooperation with Hordaland Oil & Gas and NCE Subsea. We also conducted an Oil & Gas sector meeting, with attendance from several of the relevant District Offices in Norway.

Throughout 2009 we arranged several road trips to Norway, where the purpose was to attract Norwegian companies to the Americas oil and gas markets. This selling from the bus approach has proven quite effective, and has resulted in new projects both in Canada, Houston and Rio. Representatives from the Oil & Gas offices in Americas joined forces, and presented our services as a total package for the Norwegian industry.

In October, another major oil & gas conference, Offshore Technology Days (OTD) took place in Bergen. Together with the District Office, we performed a round of presentations for the offshore related industry in Norway. In addition we had our first formal global oil & gas sector meeting, with representatives from Russia, Middle East and Asia.

Through a sector based effort, we will try to define a common database for offshore activities on a global basis and add value to our efforts towards our customers.

We have also conducted our first Grunderskole project, in conjunction with Rice Alliance here in Houston. 17 students participated in a three month program that included internship with local companies. For 2010 we will continue this effort, and currently we have 31 students signed up for this program. The students come from different universities in Norway and the program is a part of their Master studies.

During 2009 we have also focused on the Maintenance, Modification & Operation (MMO) market in Louisiana. This will continue in 2010, and we have already a few new Norwegian companies trying to get established there, together with the existing 15 Norwegian entities already there.

In January 2010 Innovation Norway, together with the Royal Norwegian Consulate General, moved into our new offices here in Houston. We now have a complete building, The Norway House, where we can accommodate approximately ten Norwegian companies at the time, in addition to Intsok and Norwegian American Chamber of Commerce (NACC). Our new incubator office has already attracted 7 companies, that have confirmed their attendance for 2010, and we expect to be fully booked by May this year. Out Norway House will also be used for conferences and small exhibitions for Norwegian companies, and we will try to be come a natural contact point between new and existing Norwegian industry in our region.

Our new office will enable us to have a much more structured approach towards the market, and the cooperation between Innovation Norway, Intsok and the Consulate will be much closer.

We have also with great interest seen the growing focus on Renewable Energy here in Texas. A Norwegian company, Havgul Clean Energy, has through a joint venture initiated a windmill project in North Western part of Texas. The Mariah Project is planned to bring 2250 MW of wind power on line in its first phase, and eventually another 8.000 MW in the final two phases. We are currently working with Havgul Clean Energy both from our Boston office and the Houston office.

Team Houston

Bjørn Tormod Akselsen
Juli Jansing
Amy Becker
Ioana Moise

Manager Bjørn Tormod Akselsen
No. of employees 3 and 1 intern
Phone Tel: + 1 713 526 1300

Web www.innovationnorway.no/usa

Address: 3410 W. Dallas
Houston, TX 77019

San Francisco

Innovation Norway San Francisco (INSF) works on a variety of projects and programs within the focus areas, Information Technology, Energy and Environment, Health with a focus on Innovation and Entrepreneurship. The San Francisco office is active in Americas Health, ICT and Renewable sector team.

The main focus is to assist Norwegian companies looking to enter or expand in the US market. We also work on projects and programs for organizations and networks in Norway. Two of our large projects, Gründerskolen and the Research and Educational Network (REN) are projects we run every year.

Highlights from 2009:

Innovation Norway at NAB in Las Vegas
We invited the Norwegian exhibitors, participants and their associates at the NAB Show (National Association of Broadcasters) - to a free breakfast and networking event during NAB 2009. With the purpose to meet their peers in the industry and to network. Svein-Egil gave a presentation about Innovation Norway and what services we offer. Our invited guest speaker was Mr. Marc Savoie, VP of Product Management for Mariner Partners - A technology firm that specializes in IPTV deployments by the major carriers around the world. Ten companies participated.

Health IT seminar in San Francisco, April 26-30

Innovation Norway, IKT Norge and Spekter in collaboration with Norsk eHelse forum, Oslo Teknopol - NHIIN (Norsk Helse og IT Innovasjons Nettverk) and MedITNor invited Norwegian Health IT industry and Norwegian Healthcare leaders to San Francisco and Silicon Valley to explore and learn from the local business environment.

This seminar was a follow up from the Norwegian Minister of Health and his delegations visit to San Francisco and Silicon Valley last fall. We now wanted to offer a similar experience for the Norwegian Health IT industry and Norwegian Healthcare organizations.

The seminar was a success with 26 participants representing more than 20 organizations in Norway: Helse Sør-Øst, Helse Nord, Helse Bergen, Helse Sunnmøre, Universitetssykehuset Nord-Norge, Oslo Universitetssykehus, Ullevål, Stavanger Universitetssykehus, Helsedirektoratet, KITH, Meditnor, Teknologiradet, Norsk Senter for Elektronisk Pasientjournal, Stavanger kommune, Spekter, IKT-Norge, DIPS, Cisco, Microsoft, SAS Institute, Buypass and Innovation Norway.

Lorem ipsum dolor sit amet

NTNU Students with Innovation Norway and the Norwegian Seamens Church

On April 2 INSF welcomed 79 students from NTNU to the Norwegian Seamens Church in San Francisco for a presentation of Innovation Norway and a social gathering with coffee and waffles.

INSF was asked by two groups from NTNU, Biotech and Electronics that are on a study trip to San Francisco to give a presentation of Innovation Norway and especially on our work with the Norwegian School of Entrepreneurship.

Since our office is not large enough to accommodate a group of this size we collaborated with the Norwegian Seamens Church to host the meeting. The students got to meet INSF and hear about our work in the area and experience the Seamens Church and its famous waffles as well as the amazing views from the church's beautiful location. The students were very happy with the visit and we were excited to meet so many of Norway's future entrepreneurs and innovators. We hope to continue to work closely with the Seamens church for hosting of future groups from Norway.

Showdag for E-læring

REN's summer meeting "Showdag for e-læring" took place May 27 at DnB NORs "Marmorhall" at Kirkegaten in Oslo. We invited Norwegian elearning vendors to present their best elearning programs. 19 companies, some together with their clients, gave us examples of some great elearning programs. The vendors also had the opportunity to set up individual stands where they could meet with those who wanted to know more about their companies and their elearning solutions and programs. 130 participants were a record for any REN meeting. Through SMS voting at the end of the day, Transform were voted Best in Show for their "Ethical Choices" program for Oslo Kommune, second place went to Hyper Interactive for their "Serious gaming - e-læring som engasjerer og involverer" and third place went to Kikora for their "Morgendagens Matematikklæring". The participants expressed interest in making this a yearly event.

REN seminar in New York

In October Veslemøy went to New York with her elearning network REN. Together with Tony at the NY office they put together a great program with visits to Columbia University and New York University and presentations from among others IBM, Deloitte, SocialText, Kognito, Tandem Learning and United Nations. 25 participants representing 15 Norwegian organizations (universities, elearning vendors and corporations) participated and gave very positive feedback about the good and well executed program, inspiring presentations and discussions.

Expanding Globally: Accessing the U.S. Market

In the last week of May, we arranged a full day seminar in Oslo labeled "Expanding Globally: Accessing the US Market. The target audience for this seminar was Norwegian technology companies contemplating global expansion with a focus the US Market. We wanted to help companies develop relationships and an understanding of the operative dynamics of entry into the U.S. The program was a combination of expert presentations and panel discussion and with time available for networking. We had 22 speakers and panelists and a large share came from or had background from the US. The seminar came along after discussion with Silicon Vikings, Richard Horning, and IKT Norge as a spin from last years Boot Camp in San Francisco. This event became a success for us due to the willingness of people and organizations to participate and sponsor. The Lawyer Company Haavind let us use their huge auditorium, provided lunch, and participated in panels. Speakers and panelist took time off and traveled to Norway and our own IN people, Johan, Helen Gjester, Felipe and Sjur Klætte from Oslo participated.

Grunderskolen

The eleventh class of Grunderskolen San Francisco has graduated. The 29 students left San Francisco on August 30, and their feedback has been very favorable. For 10 weeks, the students have been working in start-ups in Silicon Valley, combined with an entrepreneurship class at U.C. Berkeley designed especially for them. The overall objective is to give the students tastes of entrepreneurship, to help them better understand local business culture, and to stimulate ideas that can be of value to them in the future.

San Francisco: INBDP Solar

Svein-Egil and Lisbeth worked on the U.S. segment of the INBDP Solar Report. The Milano office asked us to participate in an INBDP on solar energy involving 5/6 countries: "The knowledge transfer will treat the state of the art and the near future PV market potential in each country, in order to provide useful information to the companies eager to go abroad and to the ones having potential to do it. Despite international crisis it seems some sectors, including renewable energy, are expected to growth in the near future. Solar energy, and PV technology in particular, seems is having a very fast growth in some countries like Italy,

France, eastern European countries, etc.. Obviously U.S. too is included in the fast growing markets list."

This report aims to give Norwegian companies - offering products and services in the value chain of solar energy - an overview of market possibilities and limitations in the most relevant markets in Europe and the U.S. The other countries participating were the Czech Republic, France, Italy, South Korea and Spain.

INBDP - Identity Theft

For the past four years, Innovation Norway San Francisco and Toronto office has had ongoing dialogue with the Norwegian security cluster, Security Valley (formerly Bluelight) an IT network located in Gjøvik, Norway. The cluster has previously visited both Toronto and San Francisco. This year the cluster asked our two offices to put together projects to examine the status of ICT Security in Canada and ID Theft in the U.S. The aim of the ID Theft project was to provide an overview of the ID Theft Landscape in the U.S. and look for opportunities for collaboration and information sharing. The project was completed and presented to the cluster in October in Norway.

We are now currently working with the cluster in planning an IT Security and ID Theft seminar in San Francisco for February of 2010.

Innovasjonsdagen 2009 Steinkjer

As part of the San Francisco office focus on innovation and entrepreneurship, Svein-Egil attended Innovasjonsdagen 2009 in Steinkjer, where he presented his thoughts on Silicon Valley Innovation Practices and highlighted some key differences between Norway and the US. The renowned Professor Henry Chesbrough, of the University of California at Berkeley, was there as well. He talked about Open Innovation and how it can be implemented both in large and small companies. More than 250 people attended the seminar and Svein-Egil was impressed with the people and the spirit in Nord-Trøndelag and also with our colleagues in the local IN office that was playing a key role in the community.

Team San Francisco

Svein Egil Nielsen
Lisbeth Smestad,
Veslemøy Barnes
Åse Pettersen Bailey

ManagerSvein-Egil Nielsen
No. of employees4
PhoneTel: +1 415 986 0765/0770

Webwww.innovationnorway.no/usa

Address:

Innovation Norway
20 California Street
6th floor
San Francisco
CA 94111-4833

Norway Demands Attention in America

New York Sector travel and tourism

In a year of turmoil in the American market, with a decrease in American visitors to Europe and Norway (13% reduction in bed nights), we managed to grab the attention of the American consumers and the travel trade with a record breaking coverage in press & media. In print media alone, we increased the value by 30%, from 50 mill NOK in 2008 to 65 million NOK in 2009. In addition, we received over 100 million NOK worth of coverage from various TV stations. A phenomenally good year for us, PR wise, in other words

Through several larger and smaller campaigns, and efficient communication & reporting, we have created great value for all partners. US Airways, for example, who just launched their new route from Philadelphia to Oslo, reported really satisfying results and are very pleased with the way we cooperated to make their flights and offers visible throughout their core markets. Fjord Norway, who participated with us in several adventure travel activities, will have a very busy 2010, handling all the demands from tour operators that want to travel to Fjord Norway to experience the fabulous outdoor adventures they have heard all about. And, we continued to be best friends with National Geographic, something that resulted in great media coverage and fun cross-promotional activities.

Our US Strategy

We shall position Norway as the Nordic country offering the best and most attractive experiences in beautiful and pristine nature.

Company Growth

- Attract younger travelers (40+) seeking unique experiences
- Increasing overall number of visitors by stretching into shoulder seasons
- Working with tour operators in key target markets (55+) to increase volume by cooperating to market and sell current Norway and Scandinavia programs.

Innovation clusters

- Secure Norway as one of the top destinations within the adventure travel segment through active work with selected tour operators and industry partners.
- To secure Norway as an easily accessible destination, actively work with industry partners to increase the number of direct flights between Norway and USA

New US Strategy Document

A new long-term strategy for the American market as launched at the end of 2009. The plan is to invest in a broad array of activities together with strategic partners (Norwegian

and American travel trade) directed towards carefully selected target markets. The purpose being that by making Norway easier accessible and more attractive, we can increase the amount of travelers as well as the profitability for the Norwegian travel industry. Our goal is to grow the number of visitors to Norway by 55,000 by the end of 2013. This amounts to about 240,000 more flights between Norway and USA, and approx. NOK 600-800 million in increased revenue for the Norwegian travel industry.

Highlights from 2009 & Success Stories

65 mill NOK in media coverage

20% more visitors on Visitnorway.com/us

Integrated National Geographic campaign leads to great visibility and awards to Fjord Norway as Best Destination
Innovation Norway helps US Airways launch a successful campaign for their first year with direct flight service from Philadelphia to Oslo

A potential 100 million viewers could experience Norway Quest for the Viking Spirit on PBS (Public Broadcast System)
Adventure travel sponsorship leads to heightened interest for Norway adventures

65 mill NOK in Media Coverage

A stellar year where Norway was really recognized in American press and media ended with a total coverage in printed press of more than USD 100 million (approx. NOK 65 million). This included over 300 articles in newspapers, magazines, web magazines and other social media such as: National Geographic Traveler and Adventure, Outside, Travel & Leisure, Mens Journal, AAA Traveler, AARP Magazine, New York Magazine, EnRoute, Forbes Life, Atlantic Monthly, Nordic Reach, Epoch Times TravelGirl, Global Traveler, Sport Fishing, Elle, Cavair Affair and New York Daily News.

This result does not include the millions of viewers & listeners that saw and heard about Norway in the 7 big radio programs & 5 TV-shows about Norway - an enormous exposure and phenomenal value for Norway. The highlights being:

60 Minutes (CBS TV) 13.29 million viewers (13 most viewed program in USA)

Good Morning America, ABC TV 4.6 million viewers

NY1 TV (Svalbard cruise) 4.5 million viewers

Richard Bangs Adventure With Purpose, PBS TV potential 100 million viewers at 200 stations all over USA (sent repeatedly)

We sent 87 journalists to Norway. 22 of these were in cooperation with Hurtigruten for two Norwegian coastal cruises and one adventure cruise to Svalbard. We also organized a press tour with 5 journalists from Brazil in cooperation with the IN Rio de Janeiro office and KLM. This tour went to Oslo, Fjord Norway and Bergen. The remainder 60 journalists traveled individually to different destinations in Norway. Mainly Oslo, Bergen, Fjord Norway, Tromsø/Troms, Finnmark, Helgelandskysten, Lofoten and Svalbard.

In addition to this we sponsored a big trip for the well known travel media figure, Rick Steves, for PBS TV (Public Broadcasting System). We also sent celebrity radio travel guru Peter Greenberg from Peter Greenberg Radio to Oslo to air his radio program directly from Oslo with well known guests such as Børge Ousland, Knut Nærum and Bocus DOR winner Geir Skeie.

20% More Visitors Discovers the Useful Contents on Visitnorway.com/us

Our key communication channel is our own website, www.visitnorway.com/us, where we post all useful and attractive information and invite partners to display their unique product offers, news and tour suggestions. Our website address was visible in almost every activity we performed in 2009, and as a result we increased the number of total visits by 20% over 2008, to 213,700 visits.

In addition to really good numbers on our local US site, we have a great increase of American visits to our global site as well. 17% of all visitors to the global site are Americans (383,500). Only 32,000 of these visitors move over to the US specific site, an increase of 16% since 2008. Meaning that there are so many more Americans interested in travel news and information from Norway, and that our task to brand and make our local website visible is ever more important.

Cooperating with National Geographic gives results

Through continues and close cooperation with several creative initiatives, Innovation Norway has managed to create added value and extra attention towards Norway and Norwegian partners. We have opened doors to otherwise hard-to-reach areas, and connected people in the right places to create invaluable results for Norway. It has probably been most prominently noted through the awarding of Fjord Norway as the Best Destination in the World. National Geographic Traveler has devoted its sixth annual "Places Rated" Destination Stewardship survey to the worlds most celebrated and iconic travel destinations and how well they have weathered the pressures of mass tourism and other threats.

Ad campaign

We had a two page ad spread in the April/May and October issues of National Geographic Adventure. These ads gave us over 1,632 leads (requests for Norway info) and we have noticed a slight increase in traffic to our website in early April & October when this ad was placed.

Norway Day w/National Geographic in Central Park

In collaboration with New York Road Runners (NYRR) the Norwegian Consulate General arranges Norway Day Festival in Central Park. 11,000 registered runners participated in the three races, and 15,000 people were in the festival area where VisitNorway.com/us had a stand. We teamed up with National Geographic Adventure for a photo where the kids (and some others!) got their own cover page of National Geographic Adventure.

The sweepstake for the event was for two to run the Midnight Sun Marathon in Tromsø, return flight with Continental Airlines, and three nights at Clarion Bryggen Hotel. The sweepstake was on visitnorway.com/us, norway.org, and nyrr.org, and NYRR e-mail newsletter went out in October to 105,000 members. We placed an ad in the September edition of New York Road Runners Magazine; circulation is 50,000. Total unique respondents for the sweepstake was 1,445 (down from 1,936 in 2008)

Scandinavian Travel Workshop w/National Geographic in New York

25 Nordic travel suppliers and 36 American and Canadian tour operators teamed up in New York for our annual travel workshop. The Norwegian partners, Fjord Norway, Visit Bergen, Visit Oslo, Hotel Ullensvang, Hotel Alexandra and Try Norway got to meet face-to-face with all attending tour operators. National Geographic hosted a consumer event (250 attended) in the evening where the well known photographer Bob Krist held a presentation about his travels to the five countries. Christiania Vodka sponsored a very popular vodka bar, and Hadeland Glassverk showed their products and sponsored the sweepstake.

We hosted an Impressions of Norway reception at the Consul General's residence after the workshop. We invited travel journalists, tour-operators and Norwegian travel suppliers to attend. We flew in Mr Gunnar Hvarnes from the Gastronomic Institute in Stavanger, whom beautifully prepared Norwegian salmon sponsored by the Norwegian Seafood Export Council. Christiania Vodka sponsored a vodka cocktail bar; the waiters were dressed in Moods of Norway clothes. Snøhetta held a presentation, and not to mention Café de Concert who entertained, with Mr Aksel Kolstad as a perfect Master of Ceremony!

US Airways with success in first year with direct flight

A targeted marketing campaign with the purpose of bringing awareness and fill seats on the new US Airways route to Oslo from Philadelphia was kicked off in the spring. A variety of activities was carried out:

- Profile ads in Chicago Tribune, Boston Herald, and Washington Post
- Product ads in same magazines + Philadelphia Inquirer
- Banner placements on www.usairways.com
- On hold message in April & May on US Airways corporate phones
- Seatback Card in North American planes in May
- US Airways Magazine editorial in April
- Online placements with product offer Apr-Sep
- E-saver banner in March, April, May, June & July
- Participation at US Airways Transatlantic Expo where we got to meet the entire US
- Airways staff and educate them on the destination of Norway

US Airways reported very satisfying results with good numbers throughout. Their load factor was a satisfying 74% from Philadelphia and 88% from Oslo. Something US Airways says is truly a result of the great assistance and marketing support received from Innovation Norway. This is also something that hardly ever happens the first year of a new direct flight, also indicating the great need for more and better flight connections between the US and Norway.

Our campaign activities led to more than 36,500 visits on the Norway page on usairways.com, and over 27 million impressions from ads and newsletters also indicates that our message was truly visible and created attention among travelers.

Quote from Norwegian Partner

Hurtigrutens partnership with Innovation Norway is unmatched and has helped our brand leverage our reach far beyond possibility on our own. Through our joint relationships with various publications, journalists, press trips, social media, travel agents and trade shows, Innovation Norway has offered Hurtigruten USA significant opportunity and exposure for our brand to experienced travelers and travel agents.

Jennifer Rosen, Marketing Director, USA

Team New York

- Hege V. Barnes
- Harald Hansen
- Tone Brunner
- Beate Gran
- Katarina Holmen
- Kristin Dahle

Manager Kristin Dahle
 No. of employees 5 and 1 intern
 Phone Tel: +1 212 885 9700

Web www.innovationnorway.no/usa
www.visitnorway.com/us

Address:

Innovation Norway New York office address:
 655 Third Ave, Suite 1810
 New York, NY 10017
 USA

Washington DC

The Washington DC office has 4 employees, 2 physically located at the Embassy in D.C. one in Toronto and one at our New York office.

The Toronto position is a 100 % admin. position for the region, and one of the DC position is 100 % dedicated to the defense sector.

The two other positions are working mainly with the Culture and Experience Industry sector and are leading the sector team in the region. Year end 2009 the sector team has grown to include 5 members representing different offices across the region.

In 2009 our work was focused around 3 sub-sectors:

Fashion
Furniture
Design
Defense

During 2009 the decision was made that our future work also will encompass Music and Games. We have also been working with Architecture and are continuously working to incorporate our sector in the Omdømme/ Public Diplomacy efforts in our region, and are in a strong collaboration with our Tourism sector team in projects relating to PR and cross sector initiatives surrounding this.

In addition to several client projects within the sector we have also had several trade fairs, study tours and market scans in 2009.

2009 Highlights

- InsideNorway stand at the International Contemporary Furniture Fair in New York

For the second consecutive year a Norwegian stand was presented at ICFF. Our main goal for participating at ICFF is to create business opportunities for the participating companies and to promote Norwegian furniture design in the US.

- Stand at Winter Outdoor Retailer in collaboration with the Scandinavian Outdoor Group (SOG). Promoting Norwegian outdoor gear manufacturers and collaborating with our Tourism sector group in creating awareness about Norway as a travel destination through sweepstakes and promotional material.

- Sports Media Study Trip to New York in collaboration with the New Media Network in Norway and our office in San Francisco, for some of Norway's major media outlets.

- REN e-learning network study tour to New York in collaboration with our San Francisco office
25 participants representing 15 Norwegian organizations participated at the tour.

Lorem ipsum dolor sit amet

- Furniture Awareness Survey

As part of a global effort initiated by Innovation Norway, Møbelrådet and Burson-Marsteller, we collaborated in a global survey whereby we interviewed numerous relevant players in the US market to uncover their level of awareness of Norwegian furniture and design.

- Equality as Competitive Advantage seminar in collaboration with Consulate General in New York.

Our work is strongly coordinated with industry organizations in Norway such as Møbelrådet, The Norwegian Fashion Institute and Music Export Norway, and we have a close relationship with MFA and their efforts where they overlap with ours within the sector. We have a particularly close relationship with the Consulate General in New York, and are also working closely with Innovation Norway's Sector Responsible in Oslo, and are particularly close with Janne Ulven, sector responsible for the Fashion Sector in Norway.

We are collaborating with the Embassy in D.C, in conducting the annual Team Norway meeting for all the Consulate Generals in the US and the Embassies in Canada and Mexico, and the Washington office has also been responsible for the coordination of the Omdømme/ Public Diplomacy projects in the U.S.

We have seen a large increase in collaboration cross office and cross sector within the region over the past year resulting in more cohesive, coordinated and efficient efforts in our overall work.

Defense

Political visits:

March 2009 Visit by the Parliamentary Defense Committee in the Department of Defense, F-35 Program Office, Lockheed Martin, Kongsberg and Norwegian Defense Companies: Umoe Mandal, NAMMO, Kongsberg and Simrad Optronics. Topics: F-35 and F-35 Industrial Participation. 2 & 3 April. Visit by Deputy Minister of Trade and Industry Rikke Lind. Program included meeting in the Department of Commerce, Congressional meeting, meeting with Norwegian defense companies, Simrad Optronics, NAMMO, Kongsberg and UMOE.

30 August & 1 September. Prepared, planned, organized and carried out visit by Deputy Ministers of Defense and Trade and Industry Espen Barth Eide and Rikke Lind. Program included meetings with Lockheed Martin, United States Navy, Department of Defense, and United States Air Force. Meeting and discussions in the Embassy with Norwegian defense companies concerning their industrial relationships and ambitions with Lockheed Martin: Simrad Optronics, NAMMO, Kongsberg and UMOE.

Introduction seminar to the US Navy Market, INBDP

This year the Counselor for Defense Industry Co-operation with support from Innovation Norway Oslo, and NODE, NME, FSi and NCE Maritime, invited Norwegian companies interested in the US Maritime Defense market to an introduction seminar to the US maritime defense market.

Part I was organized around the time of the US Navy League Sea & Air Space exhibition. The Sea & Air Space is an important meeting place between the United States Navy and its suppliers Norwegian companies representing a broad product portfolio signed up for the program. Included in the program were visits to key US companies such as Lockheed Martin, Northrop Grumman Shipbuilding and BAE Systems. Two Norwegian companies were exhibitors: Hatteland Display and the Kongsberg Group.

Part II of the Introduction seminar to the US Maritime Defense Market was a common visit to the NDIA US Coast Guard Innovation & Exhibit in Virginia Beach 17 and 18 November. A handful of companies decided in the last minute to visit the exhibit: IMS Doors, Libra Plast, Scana, Miro, Frank Mohn. One company in particular commented that although the US Navy Market was a different and challenging market, they could not afford not to start looking at this market considering the glooming prospects in 2010 for commercial maritime markets. Introductory meeting were set up with BAE Systems, Northrop Grumman and Marinette Marine Corporation.

Two Norwegian companies were exhibitors at the US Coast Guard Innovation & Expo: Kongsberg Group and Vestdavit.

Other

Contact with more than 60 Norwegian companies in 2009. Other major events include Association of the United States Army events in February and October. CANSEC in Canada in May.

No of employees: 4 (station manager is headcount in New York)

Team Washington D.C.

Cathrin Bowen
Tom Ivar Stie
Tony Raposo
Karin Gjerløw Høidahl
Kristin Dahle

Manager Kristin Dahle
No. of employees 4, station manager headcount in New York
Phone Tel: +1 202-333-6000

Web www.innovationnorway.no/usa

Address: Innovation Norway
2720 34th Street, N.W.
20008 Washington, D.C.

Lorem ipsum dolor sit amet

Lorem ipsum dolor sit amet consectetur adipiscing elit curabitur quis orci in enim scelerisque semper donec malesuada ante ac velit

Boston - Gateway to the US market

Innovation Norway's office in Boston is a specialized group with expert advisory skills and services for US business development in the healthcare technology, mobile phone technology and clean technology sectors. The Boston office is active in the health, ICT and Energy and Environment sector teams, and are the Americas hub for healthcare

Our Services

IN Boston's primary mission is to help Norwegian SMEs and relevant stakeholders to understand the US market, relevant opportunities and hurdles to enter this market and how to leverage these to build a sustainable business. 2009 was a very productive and eventful year for IN Boston where we continued to capitalize on our strong industry experience and on our proprietary network of industry contacts and academic experts in life science, IT/telecom and clean energy sectors. IN Boston have very hands on approach to our services that help our clients with:

- Financing
- Partnering
- Market Analysis
- Interim Office Space
- Strategy Development
- Incorporation and Recruitment
- Workshops/Conferences/Study Tours

Boston - Ecosystem for Innovation

Boston and the state of Massachusetts (MA) can be characterized by internationally strong industry clusters, a significant venture capitalist base, the highest R&D spending in the US, world acclaimed universities, aggressively growth of new ventures and base for global corporations. Boston and Massachusetts have developed life science and high technology industry clusters that are ranked as some of the most competitive and entrepreneurial in the US. The deliberate and intentional interaction between university-industry-government/capital institutions in Massachusetts is unique and is instrumental in bringing novel inventions to market fast. Thus, Boston is a very good transatlantic bridgehead and a gateway for Norwegian companies seeking US expansion.

Projects in 2009

Consulting

We delivered on more than 10 customer projects mainly for Norwegian medtechs and SMEs.

Our advisory services have been in relation to strategy and operations facilitating institutional collaborations, incorporation in the US, staffing, industry partner search and selection and financing. IN Boston work extensively with key opinion leaders and experts in the aforementioned sector areas. In the healthcare technology industry space we have assisted:

SonoWand, MedStorm, Investinor, Volusense, Genetic Analysis, CellCura, Regenics, Medinnova, Simula Innovation and iSentio. We are increasingly providing more services in the clean technology and energy efficiency space, proactively building own competence and knowledge networks in the US and Norway. In this growing space we have assisted companies and stakeholders like: Green Business, Clean Tech Mid-Norway, WindSim and Hybrid Energy.

In the ICT space we have helped companies like: eZ Systems, Cactus Mobile, Project Help and Its Learning. The latter two set up office in the US out of IN Boston's incubator. Our core competence is in the mobile telephony space. Our core competence is in the mobile device sector, Knowledge Transfer and Network Building

Seminars

We organized the following study tours and educational seminars in the US and Norway for a wide variety of clients and stakeholders in Norway:

Green Buildings

Study tour for Rogaland Høyre researching policy and constructions in Mass.
Boston, 20-21 April 2009

Cleantech XXIII Forum and Innovation Norway Seminar Conference and seminars for Norwegian cleantechs and stakeholders
Boston, 8-10 September 2009

Innovation in Health Care Conference and Workshop
IN national sector meeting for Norwegian medtech and biotech entrepreneurs
Oslo, 29 September 2009

Over 140 participants, mainly Norwegian medtech and biotech entrepreneurs, attended the Innovation in Health Care conference held at Holmen Fjordhotell on the 29th September. The host for the conference was Innovation Norway and their sector team for Health. The main theme for the conference was the health care market; Current and future opportunities for Norway. The conference was developed by IN Boston and the conference speakers were all also recruited by IN Boston.

5th Annual Conference on Clean Energy Seminars for Norwegian cleantechs and stakeholders Boston, 11-13 November 2010

Reports

Funding Opportunities in the US for Norwegian Life Science Companies A comprehensive report detailing all relevant sources of funding and how to approach these sources and apply. Report rendered to a wide array of stakeholders in Norway but predominantly Norwegian SMBs looking for US funding opportunities.

US Business and Funding Opportunities for Norwegian Cleantech Companies
High level report listing state and federal incentives and market opportunities for Norwegian clean tech companies and technologies in the US. Presented to wide group of Norwegian companies and stakeholders.

Internationalization Assistance for Norwegian Tech Transfer Organization (TTO)
Through the agreement with the Research Council of Norway (FORNY program) we have been very active advising and educating Norwegian technology transfer offices (TTOs) on the commercialization and internationalization of IP including Bergento, NTNU, Prekubator, Simula, Campus Kjeller, Birkeland, and TTO Nord.

Global Entrepreneurship Training Program (GET), Innovation Norway Boston, IN America offices, IN Dept for Entrepreneurship, in collaboration with Babson College in Boston have been working on offering a unique 2 week training program in global entrepreneurship.
The GET program that will be launched in June of 2010 is aimed at executives of Norwegian start up companies, with international growth potential, who want to further develop their entrepreneurial skills to succeed in the global marketplace with special focus on the Americas.

Team Boston

Sander J. Tufte
Ron Sutherland
Andreas Dietzel
Alvin Leer, Intern

www.innovationnorway.no/boston

Manager Sander J. Tufte
No. of employees 2 and 1 intern
Phone +1 617 369 7870
Web www.innovationnorway.no/usa
Address: 55 Federal Street
10th Floor
Suite 1000
Boston MA 02110
USA

Rio

2009 Increased focus from the Norwegian industry in Brazil

The financial situation in Brazil, gives Innovation Norway Brazil even more demanding and challenging services to provide for the clients. The Oil and Gas sector continues to be the main focus area, in addition Maritime sector holds a strong position, and especially ship design from Rolls Roys and Ulstein is highly valued.

Brazilian culture, being very much based on relationships, using door openers maintaining and building the network towards key players in the industry, towards official institutions and government is even more important. In this work Team Norway plays an important role, consisting of IN, MFA, INTSOK and NBCC.

2009 was a year with an increased numbers of delegations. Starting with the two (2) delegations from Brazil to Norway, SEBRAE (non-profit private institution, supporting the development of small sized business activity), used IN to arrange a delegation to Norway, consisting of ONIP (National Organization of the Petroleum Industry), FIRJAN (Federation of Industries of the State of Rio de Janeiro) and representatives of small and medium sized companies. Oil & Gas and Maritime were the sectors in focus, and the aim was to learn from Norwegian experience.

At Nor-Shipping, INs offices in Rio and Ålesund arranged a maritime delegation from Brazil to visit Nor-Shipping. In addition Rio Office in cooperation with Ålesund Office also organized a Seminar on Business opportunities in Brazil on June 16th.

The In2Brazil Maritime team, a joint project between Ålesund DK and IN Rio, had two (2) delegation visits to Brazil. The group consists of companies from the Maritime cluster in Ålesund, and visited Yards and other relevant organizations during their 1st visit. During their 2nd visit they also participated on Navalshore.

Navalshore is an exhibition for Maritime Industry; From August 19th-21st a Norwegian Pavillion was organized by Innovation Norway in cooperation with the Royal Norwegian Consulate General in Rio. The In2Brazil Maritime group took part of the Pavillion together with DNV. The Norwegian Brazilian Chamber of Commerce also was involved. This was the first event after the arrival of the new Director, Reidun Olsen who held the opening speech.

MOU Petrobras, a MoU Memorandum of Understanding between Petrobras and IN is agreed upon. Both resources in Rio and at HK in Oslo are assigned to work with the MOU. IN Rio is being approached by a large number of companies that would like to participate under the MOU contract. IN is in process of selecting the appropriated companies the list contains 6 companies.

The sector team focus, in particular for Oil and Gas, has through the road shows in Norway has given results both for 2009 and for planned activates in 2010. The sector meetings aligned with important events such as Offshore Technology Days (OTD) in Bergen adds presence in Norway, giving more frequent meetings with Arenas and NCEs to promote Brazil. As a joint project between INTSOK and IN, Norwegian Incubator Office NBIO NBIO started April 2007 and it continues to be a success. At the current moment there is a waiting list of companies in need of offices.

Together with the General Consulate and Embassy, IN has established a Land notat on Corporate Social Responsibility (CSR) for Brazil, according to Stortingsmelding no 10. NHO having focus on CSR, have made a White Paper both in English and Portuguese for their members, and have shared this knowledge with IN. Social Dialog is an initiative from MFA in Norway, together with NHO and LO, to increase the understanding of how the different parts works together in Norway. IN has participated in these seminars with the Brazilian government.

Helping the Universities and other educational organizations to connect, has continued, and a good example is IN Rio gave assistance to a group of students from Bergen on September, where they met some companies established in Rio, and learned about the companies experiences.

The number and the variations in sectors of Norwegian companies contacting IN Rio for advisory service or assistance for project support, increases. In addition to the SMBs, there is an also larger company that chooses IN Rio as their counterpart.

In addition to all the focus on Oil and Gas and Maritime sectors, IN Rio did a Press Trip to Norway, in liaison with KLM. IN the occasion of the 90 years of KLM, IN Brazil was offered free tickets for a Press Trip to Norway. The Press Trip was organized in cooperation with Harald Hansen from NY office and took place September. The focus was to promote Norway as a tourist destination for various journalists of Brazilian travel and event magazines.

Team Brazil

Reidun Beate Olsen
Paal Hovland
Renata Prado
Andre Franca
Renata Ferreira
Rodrigo Bastos
Luiza Neves Cardoso dos Santos

Innovation Norway in Brazil

Manager Reidun Beate Olsen
No. of employees 6 and 1 intern
Phone +55 2181228079
Web <http://www.innovationnorway.no/Internasjonale-markeder/Kontorer-i-utlandet/Brasil/>

Innovation Norway Brazil
Rua Lauro Muller 116 Suite 2206
Torre Rio Sul, Botafogo
22290 160 Rio de Janeiro

Photo: Innovation Norway

Innovation Norway

Innovation Norway	
Manager	Kristin Dahle
No. of employees	
Address	New York
Web	innovationnorway.no/newyork

En region hvor vekst og mangfold åpner for fremtidsrettet business

Region Sør og Sørøst Asia i Innovasjon Norge dekker et stort geografisk område med omlag 40% av verdens befolkning. Regionen består i hovedsak av kyst-Asia fra Taiwan i nordøst til India i sørvest. I tillegg er De Forente Arabiske Emirater (FAE) og Sør-Afrika en del av regionen. Regionleder ivaretar også ansvar for henvendelser og aktiviteter rettet mot Australia/New Zealand.

Regionen ledes fra Singapore og dekker følgende kontorer:

- Innovasjon Norge Singapore
- Innovasjon Norge Kuala Lumpur
- Innovasjon Norge Hanoi
- Innovasjon Norge New Delhi
- Innovasjon Norge Dubai
- Innovasjon Norge Johannesburg
- Innovasjon Norge Bangkok (representasjonskontor)

Innovasjon Norge i Singapore

Det er for tiden rundt 170 norske bedrifter etablert i Singapore, og antallet vokser. En stor del av disse er innen shipping, olje & gass eller maritim virksomhet. For mange av disse bedriftene er Singapore regionsenteret for deres virksomhet også i Asia. Innovasjon Norge har vært i Singapore i rundt 30 år og har gjennom årene bygd opp et verdifullt nettverk blant norske og regionale aktører. Dette gir et meget verdifullt grunnlag for det arbeidet kontoret idag gjør. Singapore er også forsknings- og teknologisenteret i regionen, med sterke utdanningsinstitusjoner, forsknings- og fagmiljøer relevante for Norge og for norske selskap som opererer her. Innovasjon Norge har en teknologiutsending basert i Singapore, og som i hovedsak dekker region Sør- og Sørøst Asia.

Teknologiutsendingens primære oppgave er å stimulere og fasilitere FoU-samarbeid og partnerskap innen innovasjon mellom FoU-organisasjoner og teknologiselskap i Norge og tilsvarende i regionen. Det er etablert godt samarbeid med universiteter, forskningsinstitusjoner, bedrifter og myndigheter. Naturlig nok har det vært mye fokus på samarbeid innen maritim sektor, noe som har resultert i studentutveksling, forskningssamarbeid i regi av universiteter, og rent kommersielle kontrakter, for å nevne noe. I juni 2009 ble den bilaterale avtalen mellom Norges forskningsråd og Maritime and Port Authority of Singapore (MPA) fornyet for nye 3 år.

Singapore-kontoret er aktivt ifm. gjennomføring av seminarer, nettverksarrangement og studieturer innenfor kontorets fokusområder. I tillegg har Innovasjon Norge hatt et omfattende samarbeid med norske aktører i Singapore innen fornybar energi.

Innovasjon Norge i Malaysia

Hovedfokus for kontoret i Kuala Lumpur er olje & gass. Malaysia er ett av de mest interessante landene i regionen innen dette feltet og mer spennende blir det nå som boring og produksjon på store dyp øker. Her er norsk teknologi etterspurt og vårt kontor bidrar som bindeledd mot norsk kompetanse og norsk leverandørindustri. Innovasjon Norge i Kuala Lumpur har bygd opp et godt kontaktnett innen denne bransjen i Malaysia. Kontoret har nært og svært godt samarbeid med Petrad og INTSOK og representerer INTSOK i Malaysia. I tillegg har kontoret over mer enn 25 år bygget opp et meget verdifullt nettverk innenfor det statlige oljeselskapet Petronas. Foruten olje & gass har kontoret også fokus på sektorene maritim og helse/medisinsk teknologi.

Innovasjon Norge i Vietnam

Vietnams økonomi er en av de raskest voksende i Asia, med en gjennomsnittlig vekst i BNP på rundt 8% de siste årene. På grunn av finanskrisen ramlet veksten til 5,3 prosentpoeng i 2009. Vietnamesiske myndigheter stimulerer sterkt til utenlandske investeringer og barrierene for å investere i Vietnam blir stadig lavere, bla. med bakgrunn i at Vietnam ble medlem av WTO i 2007. Innovasjon Norges kontor i Hanoi har gjennom hele 2009 hatt stor aktivitet og bidratt med mange typer assistanse overfor norske organisasjoner, bedriftsnettverk og enkeltbedrifter. Sektorene maritim og marim har stort potensial i dette markedet og det er derfor naturlig at disse sektorene også har hatt stort fokus. Men Vietnam har spennende potensial for norsk næringsliv også innen områder som energi, klima, vannbehandling, m.m. Norads Business MatchMaking-program i Vietnam (tidligere kalt TIP) har på mange måter utviklet rammeverket for hvordan vi kjører denne typen prosjekter også i andre land. Dette programmet utgjør en viktig del av kontorets arbeid, og 2009 ga god uttelling på den innsats som ble lagt ned av kontoret og våre bidragsytere i Norge og i Vietnam.

Innovasjon Norge i India

India er i sterk vekst og vil i økende grad være en sentral samarbeidspartner for Norge i årene fremover. Regjeringen lanserte sin India-strategi i august 2009, og denne skal danne rammen og retningen for vårt arbeid mot India de neste årene. Det bilaterale samarbeidet med India er sterkt og voksende og det er aktiv dialog på flere områder, bla. innen energi, klima, bærekraftig maritim utvikling, investeringer, samhandel og forskning. Som verdens nest mest befolkningsrike land, med en raskt voksende middelklasse og en av verdens største økonomier, representerer India et stort potensial for økt handel, investeringer, forsknings- og næringslivssamarbeid. Norads Business MatchMaking-program representerte en viktig del av Innovasjon Norges arbeid i India i 2009. Men også på andre områder har kontoret vårt i New Delhi bidratt til å stimulere bilateral handel og samarbeid. I likhet med de andre kontorene i regionen i regionen har New Delhi-kontoret i 2009 satt øket fokus på Corporate Social Responsibility (CSR) som en viktig faktor i arbeidet med klienter fra både norsk og indisk side. Forøvrig er kontoret aktivt innen omdømmearbeidet.

Innovasjon Norge i De Forente Arabiske Emirater (FAE)

Med utgangspunkt i en økende norsk interesse for Gulf-regionen og interessante markeds- og prosjektmuligheter, etablerte Innovasjon Norge kontor i Dubai høsten 2008. GCC landene utgjør et området med stor økonomisk vekst. Veksten forventes å forsette i mange år framover, med flere prosjekter av betydelig interesse for norsk næringsliv. For norske virksomheter og nettverk er det spennende muligheter innen flere sektorer, bl.a. Olje/Gass, Energi og Miljø, Maritim sektor, IKT og Helse. Disse sektorene er for øvrig i samsvar med Innovasjon Norges prioriterte satsingsområder. Det er ellers en viss interesse for områder som utdanning og forskning, innovasjon og entreprenørskap, kvinnesatsning og nettverk/klynger, som også står sentralt i våre satsninger. I denne regionen er Norge et ønsket samarbeidsland og Innovasjon Norge bør være en naturlig samarbeidspartner for norsk næringsliv som går til denne regionen.

Innovasjon Norge i Sør-Afrika

Innovasjon Norge i Johannesburg har vært knyttet til denne regionen siden høsten 2008. Det er i hovedsak to grunner til dette:

- Som eneste kontor på det afrikanske kontinent hadde Johannesburg-kontoret tidligere ingen regiontilknytning, men så klare positive synergier i en planmessig erfaringsutveksling med andre utenlandskontor.
- Innovasjon Norge har det operative ansvaret for Norads Business MatchMaking-program (BMMP) mot Sør-Afrika, India og Vietnam, og en tilknytning til denne regionen ville derved kunne bidra til øket erfaringsutveksling og derigjennom styrket samarbeid mellom kontorene som jobber med BMMP-programmet og derved øke kvaliteten på denne tjenesten overfor våre kundebedrifter.

Innovasjon Norge i Thailand

Etter at regionkontoret ble flyttet til Singapore i januar 2008, kombinert med redusert etterspørsel etter Innovasjon Norges tjenester og produkter i Thailand, ble det besluttet å endre vår tilstedeværelse i dette markedet fra eget kontor ved ambassaden til å være representert via ekstern konsulent. Dette skjedde sommeren 2008. Denne måten å ha tilstedeværelse på er noe Innovasjon Norge har god erfaring med, bla. fra Irland, og ivaretar våre interesser og vårt oppdrag på en fullt ut tilfredsstillende måte der det ikke er behov for et eget Innovasjon Norge-kontor. Kontoret tilbyr i all hovedsak de samme tjenester overfor kundebedrifter som det de øvrige Innovasjon Norges kontorer gjør.

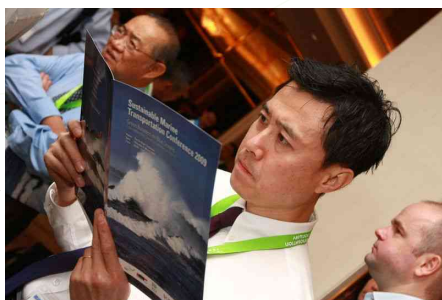
Anh Tuan, IN

Markeder hvor Innovasjon Norge ikke har tilstedeværelse

Regionledelsen bistår norske bedrifter som ønsker markedsundersøkelse eller partnersøk også i land hvor Innovasjon Norge ikke har eget kontor. Ihht. avtale mellom Innovasjon Norge og Utenriksdepartementet vil ambassadene bistå norske bedrifter i slike markeder. Noen ganger er det behov for spesialkompetanse, og i slike tilfeller kobler vi bedriftene til konsultantselskap eller enkeltpersoner med den nødvendige lokale markedsinnsikt og kompetanse.

Indonesia er ett av de markedene som vokser sterkt og som vi følger tett. Det vil i 2010 bli gjort vurderinger rundt hvilken tilstedeværelse Innovasjon Norge skal ha i dette markedet.

Norad og Innovasjon Norge vil fra og med 2010 samarbeide om et MatchMaking-program spesielt tilpasset Bangladesh, hvor Innovasjon Norge vil ha det operative ansvaret for programmet.

Linda Markussen

Regionleder
Ole Johan Sandvær
Tel.: +65 6222 1316
Mob: +65 9647 7650
ole.sandvaer@innovationnorway.no

Teknologiutsending
Ole Jakob Sørдалen
Tel.: +65 6222 1316
Mob: +65 9662 8468
ole.sordalen@innovationnorway.no

Øvrige ledere i Region Sør og Sørøst Asia, De Forente Arabiske Emirater og Sør-Afrika

Singapore: Tay Siow Hwee
(siow.hwee.tay@innovationnorway.no)
Malaysia: Ewe Tuan Hai
(tuan.hai.ewe@innovationnorway.no)
Vietnam: Kjell Arne Nielsen
(kjell.arne.nielsen@innovationnorway.no)
India: Harald Nævdal (harald.naevdal@innovationnorway.no)
Forente Arabiske Emirater (FAE): Erik B Wiken
(erik.wiken@innovationnorway.no)
Sør-Afrika: Bjørn Eriksen
(bjorn.eriksen@innovationnorway.no)
Thailand: Axel Blom - Country Representative
(axel.blom@innovationnorway.no)

Foto: Rune Ellingsen

Innovation Norway

Leder Ole Johan Sandvær
Ansatte
Adresse Singapore
Internett

2009 was another eventful year for Innovation Norway in Singapore

2009 at a Glance

The year 2009 was a busy year for the Singapore office. We have had many assignments ranging from organising trade delegations and a Norwegian pavilion for a major trade exhibition, seminars & conferences to assisting individual Norwegian companies covering partner search and general market information. The focus sectors are: Oil & Gas, Maritime, Energy & Environment, ICT and Healthcare.

Exhibition, Trade Delegation, Seminar and Conference

The office had successfully organised the following major events:

- Norwegian Pavilion at CommunicAsia a major ICT exhibition and conference
- Co-organiser of the seminar on Sustainable Maritime Transportation with Wilhelmsen Maritime Services and the Norwegian Embassy
- Co-organiser of Deepwater & Stranded Gas Capacity Seminar in Indonesia with INTSOK and Norwegian Embassy in Jakarta
- a study tour to Singapore by the Norwegian Clean Water Group, in cooperation with Innovation Norway's district offices of Trøndelag and Buskerud. The visit was arranged in conjunction with the Singapore International Water Week, a major international water technology event.

Photo: Claus Casavig

Lorem ipsum dolor sit amet

Assistance to Individual Norwegian Companies

During the course of the year, the office had assisted many Norwegian SMEs in partner search, market intelligence, identifying business opportunities and other general market assistance. Several of these assignments are under the International Growth program, carried out in cooperation with various Innovation Norway district offices. In addition, the office also attended to numerous general trade enquiries from both Singaporean as well as Norwegian companies.

Internal Cooperation Projects / Assignments

- Market Updates (INBDP) on Water / Wastewater in Asia in cooperation with Innovation Norway offices in Trøndelag, Buskerud, Beijing, Hanoi and Delhi.
- Arena Project on Oil Spill Preparedness in cooperation with Innovation Norway offices in Nordland, London and Kuala Lumpur.
- Joint activities on Healthcare sector in cooperation with Innovation Norway Health Sector Group and Oslo & Akerhus district office.
- Joint activities with the Broadcast Network of Oslo & Akerhus district office
- The Singapore office was responsible for organizing the InSpiration Workshop and INWay for Innovation Norway offices in South & South East Asia region
- Pilot project on Board Competence Training for spouses of Norwegian Expatriates in Singapore in cooperation with Innovation Norway, Oslo

External Cooperation Projects / Assignments

- Co-publishing a handbook on Doing Business in Indonesia in cooperation with the Norwegian Embassy in Jakarta, Indonesia Norway Business Council and INTSOK
- Various cooperation projects with INTSOK in Singapore & Indonesia and also provide market assistance in Singapore to its members on behalf of INTSOK
- Long-term administrative support services to the Norwegian Business Association, Singapore (NBAS)

Entrepreneurship

In 2009, the Singapore office had also successfully administered two programs related to entrepreneurship:

- A three-month internship program for a group of 29 students from Grunderskolen. The program included a one-week orientation on South East Asia in general and Singapore-focus on political, social, economic and business culture & environment. In addition, the office also arranged for an entrepreneurship course at the National University of Singapore and internships with start-up companies as part of the entrepreneurship program.
- Co-organizing of two seed forums in Singapore in cooperation with Seed Forum Norway and supported by Innovation Norway's Oslo & Akerhus district office.

Science and Technology

- Innovation Norway in Singapore provides assistance to the Research Council of Norway (RCN) to assist Norwegian technology companies and research organisation in Singapore and the region. In June 2009, the MoU between the RCN and the Maritime and Port Authority of Singapore on maritime R&D and education was extended for three years.
- Innovation Norway has provided particular assistance to the Renewable Energy Corporation (REC) in Singapore with promotion of REC and facilitation of university collaboration.
- With support from RCN, Innovation Norway has also assisted DNV in their preparation for the establishment of a Clean Technology Centre in Singapore in 2010. This centre represents a significant milestone in the collaboration between Norway and Singapore on clean and sustainable solutions.

Regional Responsibility

Singapore is the regional office for Region South and South East Asia of Innovation Norway, comprising of the following offices:

- Innovation Norway in Singapore
- Innovation Norway in Kuala Lumpur
- Innovation Norway in Hanoi
- Innovation Norway in New Dehli
- Innovation Norway in Johannesburg
- Associate Consultant in Bangkok

Innovation Norway in Johannesburg joined as a member of this region in September 2008. The main reason is to gain from a closer cooperation and sharing of experience on assignments related to NORAD Matchmaking Program (MMP), as this program also covers Vietnam, India and Sri Lanka.

Innovation Norway changed its presence in Thailand in mid 2008 from having its own office to signing an Associate Consultant Agreement with Blue Business Solutions which will represent Innovation Norway in the Thailand market.

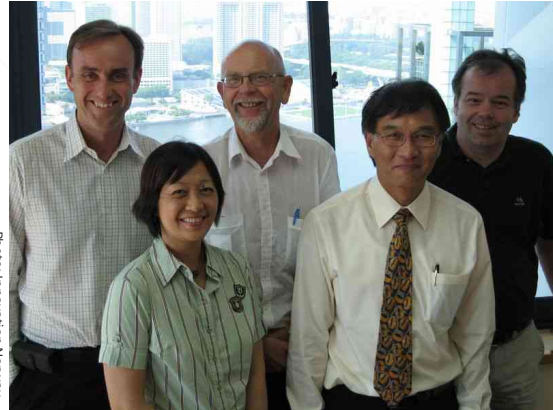

Photo: Innovation Norway

Visit from Buskerud and Vestfold office.

Innovation Norway in Singapore

Ole Johan Sandv er, Regional Director
Tay Siow Hwee, Director (Singapore)
Ole Jakob S rdalen, Science & Technology Counsellor
Claus Gaasvig, Senior Market Adviser
Diana Tan, Regional Accountant / Executive Secretary
Susanna Quek, Market & Administrative Assistant

Address:

16 Raffles Quay #44-01
Hong Leong Building
Singapore 048581
Tel: +65 6222 1316
Fax: +65 6224 7079
Email: singapore@innovationnorway.no
Web: www.innovationnorway.no/singapore

Innovation Norway

Manager	Tay Siow Hwee
No. of employees	5+Regional Director
Address	Singapore
Web	innovationnorway.no/singapore

State Visit 2009

The highlight for the South African office was the State visit by Their Majesties King Harald V and Queen Sonja in November 2009. 100 representatives from approximately 70 companies and organisations were represented as part of a Norwegian business delegation, headed by Gunn Ovesen, CEO of Innovation Norway.

Five priority sectors were focused through five parallel seminars in Cape Town and three parallel seminars in Johannesburg. The sectors in focus included ICT, Oil & Gas, Renewable Energy, Marine Observation and Forecasting and Trade (by HSH).

- A memorandum of understanding between HSH and the Johannesburg Chamber of Commerce and Industry was signed.

- An agreement was signed between Statoil and Sasol SPI which will lead to an application to the Petroleum Agency SA for an exploration license for the Karoo Basin area. This again may lead to future opportunities for Norwegian companies such as Numerical Rocks and Sintef Petroleum Research to, with local partners, offer core sampling and reservoir engineering services.

Establishment of Oil & Gas Office

A group of Norwegian companies have decided to establish a network office in Cape Town to better respond to the opportunities in the South African and African markets.

The Norwegian company, Numerical Rocks (www.numericalrocks.com) will be the company responsible for administering and facilitating the running of the office.

Innovation Norway's regional office in Trondheim will be involved in funding some of the expenses involved in the running of the office.

Goals for the establishment of the office include:

- To increase innovation, growth and international business through collaboration.
- Establish business development and collaboration between South African companies and authorities.
- Establish incentives for local companies to promote collaboration.
- Support the SA Oil & Gas Alliance in their efforts to assist the network collaboration.

Børge Jornaas

Børge Jornaas

Business MatchMaking Activities in 2009

The contract with Norad has been extended for the period 2010 to 2012. In addition IN Johannesburg has employed a Market Advisor to assist with identifying business opportunities for Norwegian industry, so that we can offer additional services.

In 2009:

- 11 Norwegian companies joined the program
- 14 agreements were signed
- 11 Norwegian companies visited South Africa
- 2 South African companies visited Norway

A Success Story

Boost Communications, based in Norway, is a leading mobile services provider specialising in the media, broadcast and sports sectors. They have eight years of experience in helping major brands get the most out of their content when launching in the mobile market.

The mobile site for Times Media was developed through a partnership with Boost Communications and Avusa iLab, a division of Avusa Media. For more information on Times Mobile online, visit www.thetimes.co.za

The first South African news site to publish news-related multimedia content on mobile phones, Times Mobile delivers breaking news in all sectors including world news, business, sports, celebrity and science and technology. In addition, users can download various mobile-specific features and enhancements.

Oystein Skiri, CEO of Boost Communications is pictured with the Kaiser Chiefs Soccer Team in South Africa. Boost has developed a WAP site for them to so that the fans can keep in touch with their favourite team.

The African mobile market is currently the fastest growing in the world, so its important that every media company gears their strategy towards having a strong presence in the mobile arena.

In South Africa, far more people have access to the internet via their mobile phones than from regular PCs. Therefore, digital content needs to be offered in a user-friendly and accessible way.

www.southafrica.info

Permission by Boost Communication

Contact Details

Innovation Norway, South Africa
Cnr Rivonia & 5th Street
14th Floor Sandton City
P O Box 785436, Sandton, 2146

Tel: +27 11 784 8150
Fax: +27 11 784 8153
IP Tel: 21385405 (from Norway)

Email: johannesburg@innovationnorway.no
<http://www.innovasjon Norge.no/Sor-Afrika>

Bjorn Eriksen, Director
Email: bjeri@innovationnorway.no
Mobile: +27 82 567 8895

Beverley Lewis, Market Advisor
Email: belew@innovationnorway.no
Mobile: +27 82 452 7328

Ronelle Dinsmore, Market Advisor
Email: rodin@innovationnorway.no
Mobile: +27 83 703 1555

Rae Koetsie, Office Administrator
Email: rakoe@innovationnorway.no
Mobile: +27 82 497 1811

Innovation Norway

Manager	Bjørn Eriksen
No. of employees	4
Address	Johannesburg
Web	innovasjon Norge.no/sor-afrika

Innovation Norway Kuala Lumpur

2009 - yet another year with a hive of activities in Malaysia

During 2009, Malaysia's economy contracted by 1.7 per cent. Despite this, 2009 turned out to be yet another year with a hive of activities for the office of Innovation Norway in Kuala Lumpur. The report below summarizes projects and activities that were carried out especially for Norwegian small and medium enterprises.

Market advisory services

Advisory services were extended to some 33 Norwegian companies, which were seeking market opportunities, market information, suppliers and market presence to finding cooperating local partners and agents. These companies represent a wide range of sectors such as oil & gas, defence, environment, aquaculture, agriculture, food products and consumer products.

Photo: Ewe Tuan Hai

Petronas Twin Towers - the landmark of Kuala Lumpur

Promotional and Profiling activities

These activities were aimed at increasing the profiles of the participating Norwegian companies at major exhibitions which otherwise on their own would not have such an impact.

- Oil & Gas Asia Exhibition 2009 was concluded successfully with the participation of 9 companies under the Norwegian Pavilion. As value added service to the participating companies, a networking cum dinner reception was hosted at the residence of the Norwegian ambassador where industry players were invited to meet with the Norwegian participants some 90 persons attended the reception. The Norwegian Pavilion has received a good number of media coverage before and during the exhibition, being featured in theStar, a local English daily that has the largest circulation size in Malaysia, the exhibition's show preview

- and daily news, as well as in ScandAsia the Scandinavian news portal for SEA.
- Preparatory groundwork and recruitment of relevant participating companies were in progress to prepare for Norwegian pavilions at two major exhibitions in 2010, namely Defence Services Asia in April 2010 and Subsea Asia in June 2010.

Joint projects with other Innovation Norway Offices

- Marine diplomacy project involving several Innovation Norway offices
- Automotive survey coordinated by Tokyo office
- Arena Beredskap oil spill preparedness and response study coordinated by London office. Kuala Lumpur office was responsible for carrying out the market surveys in Malaysia and Indonesia
- Team Norway Oil & Gas meeting in Houston with presence of representatives from Houston, Dubai, Toronto, Rio, Oslo & Akeshus, Hordaland, Rogaland, Troms, Sor Trondelag and sector coordinator, Ingvil Smines. Presentations were made by each of the representatives followed by discussions on how to work on common projects and need for inputs for activity plan 2010
- Participated in Clean Water Study Tour organised by Clean Water Network, Norway and Innovation Norway Singapore
- Participated in the inaugural meeting of the Carbon Value Chain Team Norway meeting in Tokyo, organised by Tokyo office
- Participated in Team Norway Oil & Gas meeting in Bergen and visited Norwegian companies at Offshore Technology Conference
- Arranged and accompanied Kjell Arne of Head Office to meet representatives of Malaysian companies in the Navy/defence industry
- Medtech/ Biotech delegation from Norway preparatory work in terms of planning of visit and companies to meet/visit jointly with Singapore office
- Participated in Marine Trainees meeting in Paris organised by Troms office

Joint activities with Norwegian Embassy and external organizations

Malaysian Market Study - Eleven students from International Business studies in Norway spent 3 weeks in Malaysia to undertake market studies in three selected sectors, namely oil & gas, shipping and aquaculture. Innovation Norway Kuala Lumpur provided advice, pre-study market information, advised on companies to meet, arranged some meeting

appointments and reviewed the final market report. The report was presented at the annual International Day in Bergen, where Ewe Tuan Hai gave a lecture on How to succeed in doing Business in Malaysia. This years event had focus on Malaysia and was organised by the Bergen Chamber of Commerce in Bergen.

IN Kuala Lumpur accompanied the Norwegian Ambassador on his visit to the State of Sarawak and made courtesy call on the Chief Minister as well as briefing by the State Planning Unit on activities and plans for the State.

Accompanied the Ambassador to visit the State of Sabah with courtesy call on the Chief Minister of Sabah and briefing by the State Planning Unit, Tourism Board Sabah, the Sabah Federation of Manufacturers and the International Chamber of Commerce, Sabah Branch.

Innovation Norway initiated meeting with the Vice-Chancellor of the University Malaysia Sabah (UMS) regarding potential collaboration with a Norwegian university in the oil & gas sector. As a follow-up, Innovation Norway Kuala Lumpur met with NTNU in August to discuss such potential collaboration. More meetings expected between NTNU and UMS in the near future.

The Annual Norwegian Gala Dinner was jointly organised with attendance of some 650 Malaysian and Norwegian guests. In addition to the Gala Dinner, the Malaysia Norway Business Council (MNBC) presented this years MNBC Innovation Award to Telenors local company, DiGi.

Ewe Tuan Hai

Innovation Norway in Malaysia

Ewe Tuan Hai, Director (Malaysia)
 Julia Gan Soke Ee, Market Adviser
 Jamaliah Abdul Manap, Market Adviser

Address:
 53rd Floor, Vista Tower (formerly Empire Tower)
 Jalan Tun Razak
 50400 Kuala Lumpur
 Malaysia
 Tel: +603 2162 1200
 Fax: +603 2162 2200
 Email: kuala.lumpur@innovationnorway.no
 Web: www.innovationnorway.no/malaysia

Photo: Ewe Tuan Hai

View from Petronas Towers

External network seminars and exhibitions attended

The office participated in a 2.5 days workshop on integrated operations organised by PETRAD/PETRONAS/COOP. About 100 participants from PETRONAS, Shell, Talisman and various service providers attended. Speakers from Centre for Integrated Operations in the Petroleum Industry (NTNU, SINTEF, IFE) presented several papers.

Ewe Tuan Hai participated at the OTC in Houston and met with representatives from more than 50 Norwegian companies. Potential projects exist for some of the companies, especially in the South & South East Asia region.

The office participated also in AquaNor exhibition in Trondheim in August and at the Asia Pacific Aquaculture Conference and Exhibition in Kuala Lumpur.

Attended and participated at the ASCOPE conference and exhibition in Bangkok.

Innovation Norway	
Manager	Ewe Tuan Hai
No. of employees	3
Address	Kuala Lumpur
Web	innovationnorway.no/malaysia

Vietnam kjempet seg gjennom finanskrisen i 2009

Den vietnamesiske økonomien, som er sterkt eksportfokuseret, gikk ut av året 2008 med utfordringer relatert til inflasjon, handelsunderskudd og lavere BNP-vekst. Myndighetene igangsatte en rekke tiltak som i første rekke førte til at inflasjonen ble betydelig redusert. I begynnelsen av 2009 ble effekten av nedgang i utenlandske direkteinvesteringer (FDI) meget synlige. Imidlertid viser tallene ved utgangen av året at Vietnam på et bemerkelsesmessig måte har kommet gjennom krisen.

Norsk eksport til Vietnam økte 74% i 2009 og utstysrleveranser til norske maritime byggeprosjekter i Vietnam har spesielt bidratt til denne veksten.

2009 var preget av meget høy aktivitet ved Innovasjon Norges Hanoi-kontor. Kontorets hovedfokus var dette årte også rettet mot maritim og marin sektor samt energi- og miljøsektoren. Felles for disse sektorene er at norske produkter, norsk teknologi og kompetanse og erfaringer er etterspurt.

Vietnam i 2009

Vietnams økonomi ble gjennom året rammet gjennom fallende eksport til alle hovedmarkeder; EU, USA og Japan. I tillegg var effekten av nedgang i FDI, fall i turistnæringen, fall i pengeoverføringer i forbindelse med bistand og fall i råvarepriser som igjen gir lavere statlige inntekter.

Vietnamesiske myndigheter møtte finanskrisen med ulike tiltakspakker som rentesubsidier for SMB, redusert inntektsskatt for selskaper, utsettelse av implementering av et skatteprogram for inntektsskatt og tilbakeføring av MVA.

Denne stimuleringen førte til en meget sterk oppgang for økonomien i siste kvartal 2009 og året sett under ett endte på en oppgang i BNP på 5,3%. Inflasjonen endte på 6,9% en markert nedgang fra året før som hadde 23% inflasjon.

Utfordringen fremover for Vietnamesisk myndigheter vil være å unngå et nytt tilbakeslag i økonomien pga overstimulering av økonomien og retur at høy inflasjon.

Samhandel

Handelen mellom Norge og Vietnam økte også i 2009. Eksporten fra Norge økte med 74% til MNOK 608 (2008: økning 60% til MNOK 349). 66% av den norske eksporten er innen maskiner og transportmidler og antas å være nært knyttet til utstysrleveranser til norske maritime byggeprosjekter i Vietnam.

Importen til Norge fra Vietnam økte ca 6% og har nå passert en milliard NOK (MNOK1.053)

Vietnams økonomi har et stort potensial med en svært ung befolkning, lav arbeidsledighet, lave kostnader og en arbeidsom befolkning opptatt av utdannelse.

Kontorets gjennomførte aktiviteter

I løpet av året har en rekke nye bedrifter etablert seg i Vietnam og IN i samarbeid med ambassaden, har deltatt i flere markeringen. Hovedsakelig er nyetableringene innen maritim sektor og IT.

Innovasjon Norge i Hanoi har bistått med en bredt spekter av tjenester for bedriftene, som rådgivning og praktisk hjelp i forbindelse med bedriftsetablering, råd relatert til vietnamesisk forretningskultur, hjelp til å finne partnere og juridisk assistanse, sette opp seminar som gjennomføres som ledd i markedsaktiviteter, samt sette opp møter og holde kontakt med myndighetene på vegne av bedriftene i forbindelse med problemløsning.

For å videreutvikle samarbeidet mellom kontoret og våre distriktskontorer, er det gjennomført møter, seminarer og gitt markedsinformasjon om Vietnam til en rekke distriktskontorer.

Kontoret deltok på opplæring innen CSR sammen med eksterne TIP-konsulenter og andre utekontorer i regionen.

I samarbeid med ambassaden ble det gjennomført to Business Forum i Ho Chi Minh City for norske selskaper i Vietnam. Hovedtema på begge har vært CSR. På det siste møtet i november deltok også UD og NORAD.

IN Hanoi

Olje og Gass sektor

Generelt kan en si at denne sektoren har muligheter for norske bedrifter innen CO₂ fangst, bygging og operasjon av supportfartøy, Increased Oil Recovery (IOR) og muligheter langs hele verdikjeden for LNG.

Kontoret hadde i begynnelsen av året lav kapasitet i denne sektoren grunnet fødselspermisjon. Kontoret har like fullt deltatt i et flerstasjonsprosjekt innen oljevernberedskap. Rapporten fra prosjektet bestod av to deler, en åpen som omtaler lover og regulatorisk rammeverk samt hovedstrategi for oljevernberedskap i Vietnam. Den andre delen var en rapport finansiert gjennom Arena og var en tradisjonell markedsanalyse.

I samarbeid med ambassaden og Petrad deltok kontoret i en delegasjon fra MoIT (Ministry of Industry and Trade) som besøkte Norge. Dette blir ansett som nyttig med tanke på fremtidig samarbeid mellom partene.

Kontoret deltok ellers på en rekke konferanser og lignende for å bygge opp kunnskap og nettverk.

Marin sektor

Også innen marin sektor var det noen redusert kapasitet i begynnelsen av året grunnet fødselspermisjon. Året var likevel preget av høy aktivitet.

Kontoret i Hanoi utarbeidet i 2009 en markedsrapport som i hovedsak kartla mulighetene for produksjon av bi-produkt og teknologi for vannrensing. Vi ser at der er et potensial for norske bedrifter innen produksjon av bi-produkt. Dette i første rekke grunnet store mengder uutnyttet råstoff fra Vietnamesisk oppdrettsnæring og lite kunnskap og erfaring i Vietnam.

Kontoret ledet også et prosjekt som gikk over 12 nøkkelmarkeder og der målsetningen var å kartlegge hvordan norske teknolog- og tjenesteleverandører innen akvakultur ble ansett og vurdert blant kunder og nøkkelaktører.

Kontoret har også arrangert en reise til AkvaNor i Trondheim med deltagelse fra tre Vietnamesiske selskaper. Under messen arrangert kontoret også et Vietnam seminar med ca 50 norske deltagere.

K.A. Nilsen

Fornybar energi og miljøteknologi

I denne sektoren har kontoret hovedsakelig vært engasjert innen vannteknologi og CDM (Clean Development Mechanism).

Kontoret utarbeidet en markedstrappreport om vannsektoren i Vietnam. Denne ble bl.a. presentert for norske bedrifter under Singapore Water Week i juni. Videre er det utarbeidet en rapport mer spesifikt for markedet innen vannrenseteknologi. En egen rapport som omtaler mulighetene for renseteknologi i fiskeoppdrett er også utarbeidet.

Kontoret har videre utarbeidet en markedsrapport rundt mulighetene for kjøp av CO₂-kvoter og også bl.a. bistått Finansdepartementet og andre i å identifisere konkrete prosjekter.

Maritim sektor

Vietnamesisk skipsbyggingsindustri har opplevd en meget vanskelig år med svært mange kansellerte byggeprosjekter. Vietnam har likefullt en målsetting om å bli verdens fjerde største skipsbyggernasjon innen 2020. Vi ser at norske byggeprosjekter i Vietnam i noen tilfeller har et innhold av norsk utstyr som overstiger 60% av prosjektet total verdi. Støtte til disse prosjektene slik at de kan gjennomføres, har derfor vært en viktig aktivitet for kontoret.

Kontoret organiserte en Green Shipbuilding delegasjon fra Vietnam til NorShipping i Oslo. Samtidig ble det arrangert seminarer og over 80 møter ble gjennomført i løpet av uken besøkte varte.

Kontoret har også, i tillegg til ulike oppdrag fra enkeltkunder, utgitt 4 maritime kvartalsrapporter.

K.A. Nilsen

Trade & Industry Program Vietnam-Norway (TIP)

2009 var det siste året med det NORAD finansierte TIP-programmet. Etter en rolig start i 2007, bygget momentum seg gradvis opp i programmet. Det ble imidlertid nær bråstopp rundt påsketider 2009, grunnet finanskrisen. Mot slutten av programperioden ser vi nå allikevel meget stor aktivitet. Bare de siste halve året er seks nye selskaper rekruttert i Norge og en rekke selskaper er på vei til Vietnam for å etablere kontakt med partnere. 12 samarbeidsavtaler mellom et norsk og vietnamesisk selskap er inngått det siste året.

De norske selskapene representerer en rekke ulike bransjer, så som støpejern og mekanisk industri, tekstil, sportsutstyr, plast, IT, møbel, matproduksjon, vannteknologi.

Kontoret har i 2009 hatt et særlig fokus på CSR og har benyttet et spørreskjema som alle bedriftene i TIP-programmet må igjennom for å øke bevissthet rundt dette temaet.

Programmet videreføres nå for tre nye år under et nytt navn Business MatchMaking Program (BMMP), som samkjøres med tilsvarende programmer i Sør-Afrika og India.

Kjell Arne Nielsen

Om Hanoi-kontoret

Innovasjon Norges kontor i Hanoi er samlokalisert med Norges ambassade og utgjør ambassadens næringsavdeling. Samarbeidet med ambassaden fungerer svært godt. Vi ser gode synergieffekter mellom de utviklingsprosjektene som gjennomføres av ambassaden og det sektorrettede arbeidet som Innovasjon Norge gjennomfører overfor norske selskaper.

Kontoret hadde ved utgangen av 2009 seks ansatte, hvorav en norsk medarbeider og fem lokalt ansatte. I tillegg til skifte av leder, har kontoret fått ny markedsrådgiver for BMMP-programmet. Den som ble avløst fortsetter ved hovedkontoret i Oslo. I tillegg har vi fått regnskapsfører i en nyopprettet halv stilling.

Kjell Arne Nielsen, leder
Pham Quynh Mai, markedsrådgiver marin sektor, olje og gass
Tran Hai Anh, markedsrådgiver maritim sektor, energi og miljø
Dang Phuong Lien, markedsrådgiver Trade Industry Program Vietnam-Norway (TIP)
Do Anh Tuan, administrasjonsmedarbeider
Do Kim Quyen, regnskapsfører

Kjell Arne Nielsen
Direktør
Innovasjon Norge Hanoi
Mob: +84 903463324
kjell.arne.nielsen@innovationnorway.no

Innovation Norway

Leder	Kjell Arne Nielsen
Ansatte	6
Adresse	
Internett	innovasjonnorge.no/vietnam

Annual Report New Delhi 2009

Norwegian government released the India Strategy this year highlighting the importance of commercial ties with India. The interest in the Indian market has strengthened considerably in recent years and our office is constantly gearing towards meeting the demand for our services, especially in the Maritime, Oil and Gas exploration, Energy and Environment and Marine. This is reflected in the volume of the visits, be it as part of our Advisory Services, exhibitions like Petrotech and INMEX or the visit of Innovation Norway's Board.

It has been a year of consolidation where in the efforts put in previous years have started to show results. Our work has revolved around the Norwegian companies, approximating around 20, looking to explore the Indian market.

Oil and Gas

Participation in Petrotech, entering into a comprehensive collaboration with INTSOK and assistance to a number of companies from this sector was the highlight of our work in this sector. Petrotech is the largest exhibition on Oil and Gas in our market. More importantly, it was a first for our office to organize an exhibition on such a scale. In addition to being productive, it turned to be an important learning experience be it marketing the concept in Norway, designing the stand and finally executing the event. The efforts of our entire team were rewarded by the participation of 13 companies most importantly the conversion of some of them into long term participants in this market.

Our relationship with INTSOK went to a higher level. We had a project based agreement with them which was upgraded into a more elaborate partnership this year. In order to meet the increase in demand for our services, we have reinforced our resources by adding an Industry specialist in our team who will also be working on the INTSOK project.

Energy and Environment

This sector is assuming increased importance globally and more so in Norway politically as well as economically. We have seen an increase in involvement from our side in providing services related to this sector at individual company level as well on a more generalized basis through seminars, events and delegations.

Delhi Sustainable Development Summit, held in New Delhi, is now one of the most important climate related event on a global level. Norway has been active in this event at political, academic and commercial level. The event this year had a strong delegation from Norway including Ministers Brekk and Solheim along with some important members from the business community. Our office organized visits to outstation locations, seminar for Indo Norwegian Business Council highlighting the Norwegian Solar company Scatecs ambitions in India as part of this visit.

At the same time we have continued with our support to Finansdepartementet in their exploration for Carbon Credits in our market. We saw an increased interaction with the Indian industry interested in selling their carbon credits to Norway.

Our office continued its support to Norwegian Tunneling group and assisted in organizing seminars and meetings for this group during the entire course of the year.

Maritime

Maritime is still the most active sector of cooperation between India and Norway. A large number of Norwegian companies are already established in India and we saw a number of companies entering into this market.

A major programmatic initiative this year has been to explore the possibility of kick starting Indo-Norwegian collaboration on Green Shipping. A seminar on this topic was organized along with DNV coinciding with the opening up of new office of DnB Nor in Mumbai. This theme was taken further during INMEX, an exhibition on Maritime sector in Mumbai. The Innovation Norway pavilion hosted a large number of Norwegian companies at this exhibition.

Matchmaking Program

The scope and size of our projects and activities diversified this year but Matchmaking Program remained the mainstay for Norwegian companies exploring the Indian market with us. Our office assisted more than 15 companies by finding potential partners for them and assisting them in their meetings with them.

International Growth and Client funded projects

This year we have worked for a number of Norwegian companies as part of International Growth and Client Funded Projects. The services mainly included Market

Impact of the Financial Crisis

This year was marked by the Global Financial crisis. The effect of the slowdown was limited in our market and we cross checked it by conducting a Business Environment Survey among the Norwegian Companies in India. In fact, by the end of the year, the Industry in India registered a record growth which is likely to continue in the coming year.

Success Stories with Cooperation with District Offices

The District Office in Drammen organized an India day in which more than 70 companies from different parts of Norway participated. This event provided a platform to highlight the opportunities in our market and enabled us to interact with a large group of companies interested in India. This was a large event requiring huge amounts of effort from the Drammen office. Our office also presented the opportunities in India and the Water Treatment Sector.

Many district offices enabled us to have marketing meetings with companies from their region. Subsequently, a number of companies introduced by Agder, Møre & Romsdal and Telemark offices have availed of our services with a number of them already at an advanced stage of doing business in India.

Research, Profiling and Partner Search. The year ended with a match-making participant expressing a desire to use our service in promoting their activities in India for a defined scope over a six month period. This will be a new experiment for our office in which we will act as an extended arm of the company during the duration of our agreement.

Marine

Our office has been consistently working in exploring the possibilities for Norwegian Marine sector. This seems to be taking a concrete shape, especially on the Marine Cage Farming. Indian financial institutions are planning to introduce this concept with assistance from Norwegian experts and a delegation organized by our office to Aqua Nor has played an important role in generating this interest.

Partnership with other offices and the Embassy

One distinct trend has been an increased cooperation with other IN offices in districts, across the world and with the embassy in New Delhi. We participated in multi station studies on Creative Industry (Music and Film), Water and Automotives.

We organized a high profile Public Diplomacy event along with the embassy in New Delhi. The main purpose of the event was to launch the Norwegian Governments strategy for co-operation with India. The event was attended by 300 representatives from the government, business and civil society despite an overcast sky and constant rain. A majority of these were representatives of Norwegian and Indian companies.

The concept of Indo Norwegian Business Council shaped up well and a number of meetings were held in this connection. We have developed a close collaboration with the Embassy and our role as the Commercial Section is getting more and more challenging and fruitful.

The year culminated with IN Board holding its meeting in New Delhi combined with a visit to various institutions in Mumbai and New Delhi.

Foto: Tom Albrigtsen

Norner with
of Indian Oil

Contact info for employees at New Delhi office:

Rajeev Koul, Senior Market Advisor (Head of Operations)
Mobile: +91-9811961251; Email:
rajeev.koul@innovationnorway.no
Asheesh Agarwal, Senior Market Advisor

Mobile: +91-9871567786; Email:
asheesh.agarwal@innovationnorway.no
Tejas Sharma, Market Advisor (Oil and Gas)

Mobile: +91-9818685252; Email:
tejas.sharma@innovationnorway.no
Arti Bhatia, Project Officer

Mobile: +91-9810827760; Email:
arti.bhatia@innovationnorway.no

Foto: Innovasjon Norge

Innovation Norway India :
c/o Royal Norwegian Embassy
50 C Shantipath, Chanakyapuri
New Delhi 110 021
INDIA

Innovation Norway	
Manager	Harald Nævdal
No. of employees	5
Address	New Dehli
Web	

2009, A YEAR OF TRANSITION FOR INNOVATION NORWAY IN THAILAND

2009 was the first full year of operation after Blue Business Solutions Ltd. took over representation of the Innovation Norway in Thailand as associated consultant.

NORWEGIAN BUSINESS CENTRE

The Norwegian Business Centre in Bangkok is housing the joint office for Blue Business Solutions Ltd. representing Innovation Norway and the Thai-Norwegian Chamber of Commerce. The centre was officially opened by H.E. Ambassador Merete Fjeld Brattested on 24 February 2009 following a traditional blessing ceremony by Buddhist monks in line with Thai traditions.

Photo: Jørgen Udvang

THE THAI-NORWEGIAN CHAMBER OF COMMERCE

The Thai-Norwegian Chamber of Commerce is a non-profit interest organisation for Norwegian related businesses in Thailand. Roughly 50 companies are members of the organisation whose mission it is to create venues and channels for exchanging and sharing information, to improve business conditions and opportunities for Norwegian companies in Thailand and finally to increase trade and investments between Thailand and Norway.

The Chamber in co-operation with the Royal Norwegian Embassy and Innovation Norway held a networking seafood dinner in the garden of H.E. the Norwegian Ambassador in December 2009.

GENERAL EXPORT SERVICES

During 2009, the associated consultant in Thailand assisted many companies both in Norway and Thailand with general trade enquires concerning bilateral trade.

ASSISTANCE TO NORWEGIAN COMPANIES

The main task of the associated consultant is to assist Norwegian companies, mainly SMEs making them able to enter the Thai market through partner search, market intelligence and market opportunity assignments. In 2009 we assisted seven Norwegian companies in entering the Thai market. One of the seven companies has already won two major contracts with Thailand's leading petrochemical groups.

SECTORS

The Thailand office focused its attention on four sectors in 2009:

THE AUTOMOTIVE SECTOR

The automotive sector is promising with almost 1.4 million cars produced in Thailand with more than 60% being exported. 2009 was a tough year for the automotive industry worldwide and also for Thailand, but Thailand is gearing up to become Southeast Asia's leading manufacturer of eco-friendly and alternative energy cars. Several Norwegian companies have asked us to study the Thai market in preparation for entry.

THE HEALTH SECTOR

Thailand offers some of the best and most affordable health care services in the world. The medical industry in the country has grown rapidly during the past ten years not only on a regional scale, but also on a global scale. Thailand's superior international standard hospital services are attracting patients from all over the world. The health sector is particularly interesting for Norwegian companies involved in rehabilitation and health related tourism for the elderly. Our office has been assisting a company already partly established in Thailand to expand their business.

THE ICT SECTOR

Telenor, Norways leading telecommunication company established presence in Thailand in the 1990s. Following in its wake, a number of smaller Norwegian leading edge technology companies have entered the Thai market. The Kingdoms high mobile telephone penetration, estimated at 97% in 2009 has given breeding ground to further development in the ICT sector gearing up for the introduction of 3G-services. During 2009, we have helped a number of Norwegian companies in the ICT industry to study the Thai market in preparation for establishment. Norwegian companies in the ICT industry to study the Thai market in preparation for establishment

THE ENERGY AND ENVIRONMENT SECTOR

Thailand holds large proven reserves of natural gas, and natural gas production has increased substantially over the last few years. Still, Thailand has limited domestic oil reserves, and imports make up a significant portion of the countrys oil consumption. The Thai Government is focusing on increasing the level of renewable energy utilisation. Several Norwegian companies have expertise in alternative energy production from solar and wind.

In addition, environmental management has become a focus area during the past year. Waste management has been high on the agenda, and in 2009, we have helped a Norwegian company in the waste management business to study logistics and market flow in preparation for establishment in Thailand.

PUBLIC DIPLOMACY PROJECTS

In 2009, Thailand was part of the Norwegian Governments public diplomacy efforts in the aquaculture sector. A deep survey was conducted towards many stakeholders in the industry showing both potential for Norwegian products in the industry, as well as shortcomings in the way Norwegian companies in the industry work. MARKET OPPORTUNITY STUDIES (INBDP)

Two major market opportunity studies were conducted in Thailand in co-operation with other Innovation Norway offices around the world:

- A study on preparedness in case of oil-spills at the same time as a mapping of stakeholders and resources in the market
- A study on opportunities for Norwegian companies in the automotive industry, particularly focusing on light alloy and composite materials

INNOVATION NORWAY IN THAILAND

c/o Blue Business Solutions Ltd.
Axel Blom, Associated consultant
Proadpran Piccini, Market Adviser
Kittiya Mookpaksacharoen, Assistant

Mahatun Plaza, 14th Fl.
888/142 Ploenchit Road
Lumpini, Pathumwan
Bangkok 10330
Thailand
Tel.: +66 2627 3040
Tel.: +47 213 99 004 (Norwegian direct line)
Fax: +66 2627 3042
Email: bangkok@innovationnorway.no
www.innovationnorway.no/thailand

Photo: Jørgen Udvang

Innovation Norway

Leder: Axel Blom
Ansatte
Adresse: Bangkok
Internett

Sammendrag 2009

Nord-Øst Asia regionen består av 3 betydelige økonomier, med Japan og Kina som den nest største og tredje største økonomiene i verden. Selv om de 3 landene tilhører den samme regionen er dette 3 ulike økonomier. Den Japanske, en moden, velutviklet, avansert men stagnerende økonomi, den koreanske, en fortsatt ung økonomi, offensiv, voksende og svært åpen, og den kinesiske, en svært ung økonomi, sentralstyrt med elementer av markedsøkonomisk tenkning og meget sterk voksende. De tre landene representerer også helt ulike kulturer som er veldig forskjellige fra vår egen, og helt ulike politiske regimer og tradisjoner som stiller ekstra krav til Innovasjon Norges innsats for norsk næringsliv.

Året har også i denne regionen vært preget av den omspennende finanskrisen, som har endret hverdagen for mange, med økende arbeidsløshet og usikkerhet om framtiden. Regionen har likevel kommet gjennom krisen bedre enn USA og Europa, og økonomiene vokser raskere, som betyr at det økonomiske tyngdepunktet flytter seg østover. De 3 landene har i store trekk benyttet samme virkemidler, med styrking av likviditeten i finans sektoren. Dette betyr at privatkonsumet har vært opprettholdt, til tross for en meget høy sparetilbøyelighet, i særdeleshet i usikre tider.

Den norske handelen med disse tre landene har også hatt en helt annen utvikling enn med verden for øvrig. Eksporten til Korea økte med hele 60% og til Kina med hele 40%. Importen fra disse landene økte også i løpet av året, men ikke i samme grad. Dette betyr for eksempel at vi nå har et eksportoverskudd til Korea. Samhandelen med Japan økte også i året som gikk, men svært moderat. Regionens betydning for Norges samhandel med utlandet er derfor økende.

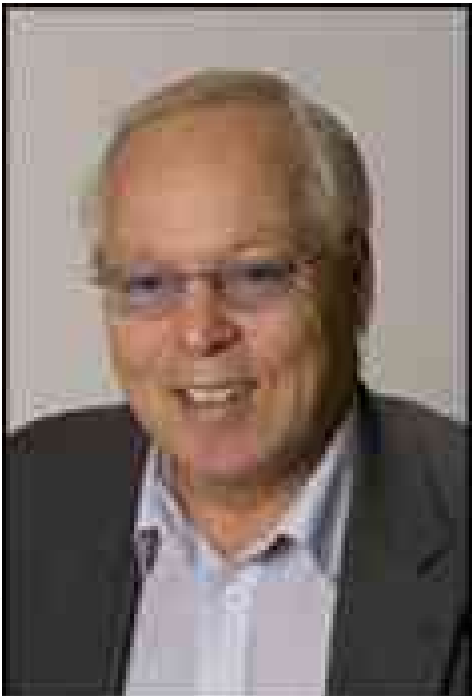
2009 har vært et år med mye endringer i organisering av vårt arbeid i regionen. Vi har ansatt nye ledere av våre kontorer i Tokyo og Shanghai, henholdsvis Svend Haakon Kristensen og Ann Elin Hattrem. Vi har også satt i gang en prosess for å samordne våre kontorer på kompetanse og marked, og gjort en strammere prioritering av sektorer ved det enkelte kontor. Dette betyr at hvert kontor har prioritert 2 sektorer og at vi har organisert vårt arbeid med hver sektor i regionale team for å dele og utvikle bedre kompetanse. På denne måten framstår vi nå som tydeligere og mer kompetente.

2009 har vært et år preget av høy aktivitet med mange prosjekter innenfor rådgivning, hjemhentings- og profileringsprosjekter, seminarer og messearrangementer, i tillegg til en rekke politiske besøk og næringslivsdelegasjoner. De viktigste sektorene har vært Energi og Miljø, ICT, Maritime, Marine og Helse relaterte næringer. Dette samsvarer også med våre prioriteringer. Vi nevner også Reiselivsnæringen, ei næring som dette året har hatt en nedgang, der vi har en ansatt person for denne sektoren ved vårt Shanghai-kontor som betjener hele Asia.

For å betjene norsk næringsliv har Innovasjon Norge 4 kontorer i regionen, to i Kina, Beijing og Shanghai, i Tokyo og i Seoul. Vi er til sammen 28 personer som jobber for norske næringslivsinteresser, 17 lokalansatte og 11 norske.

Geir Haugum

Innovation Norway

Leder	Terje Lang-Ree
Ansatte	
Adresse	Beijing
Internett	innovasjon norge.no/kina

Innovasjon Norge Beijing

Asia ble viktigere for Norge i 2009. Asia skiller seg ut ved at eksporten dit økte, mens importen til Norge var uendret. Eksporten til Kina økte med over 40 % i 2009. Kina sin posisjon i verdensøkonomien gjør at det er naturlig for bedrifter med internasjonale ambisjoner å vurdere Kina. Det gjelder både som leverandørland og som marked.

I Kina er det norske næringsinteresser i mange sektorer og norsk næringslivssamarbeid med Kina er todelt. Salg av teknologi, produkter og kompetanse er viktig i flere sektorer, som olje og gass, marint, energi og miljø, maritim, møbler med flere. Den andre delen er Kina som leverandørland av varer.

Den kinesiske kulturen skiller seg fra den vestlige på flere viktige områder, selv om man ser en viss tilpassning mot det vestlige. For å lykkes i Kina bør man ha nærhet til markedet og opparbeide seg god kjennskap til dette. Langsiktighet, strategi, tilstedeværelse og finansielle ressurser er viktige stikkord.

Beijing

Innovasjon Norge Beijing har over 30 års erfaring med arbeid for norske selskaper og har et velutviklet nettverk i Kina. Innovasjon Norge har 13 ansatte i Beijing og er samlokalisert med Den kongelige norske ambassade i Beijing.

Kontoret har dybdekunnskap på flere sektorer: Energi og miljø, akvakultur, IKT, olje og gass, Healthcare. I tillegg har personalet opparbeidet seg god basiskompetanse på flere andre sektorer gjennom prosjektarbeid for norske selskaper.

I prosjektarbeid og kompetansedeling samarbeider Beijingkontoret nært med de andre Innovasjon Norge kontorene i Nordøst Asia, Generalkonsulatene i Shanghai og Guangzhou.

Beijing kontoret har nå to ansatte i ledelsen som kommer fra distriktskontorer i Norge og har således et godt nettverk i Innovasjon Norge sine distriktskontor og hovedkontor for øvrig.

Tjenester til norske bedrifter i 2009.

Kina er et mulighetsenes land, som er så stort at selv det som er nisjer i Norge kan være egne forretningsområder her. Samtidig er det viktig å ta med seg erfaringene om at det ofte krever langsiktig fokus og arbeid for å etablere norske produkter i Kina.

Innovasjon Norge Beijing leverte 30 norske kundeprosjekter i 2009. Disse var fordelt på flere områder som olje og gass, matprodukter, mobiltelefoner, energi og miljø, marint, innkjøp, kvalitetsikring, hus og hjelp ved selskapsetableringer.

Det har blitt besvart flere hundre generelle kundeforhøvelser fra norsk næringsliv, noe som også reflekterer den høye interessen norsk næringsliv har for Kina.

2009 var et travelt år med høyt fokus på næringslivsprosjekter. Ambasadene i Beijing skiller seg ut fra mange andre land med mange besøk på høyt politisk plan fra Norge.

Det ble arrangert 6 konferanser, flere møteplasser, en norsk pavilljong på CIEPEC messen og to delegasjoner til Norge i 2009:

Ansatte ved Beijingkontoret har deltatt ved flere industrisamlinger og konferanser både som foredragsholdere og deltagere.

Ceif Haugum

NEEC

Norwegian Energy and Environment Consortium, NEEC, er et multiklient prosjekt i Innovasjon Norge og er Beijingkontorets viktigste plattform i vårt arbeid med miljø og energi sektoren. Prosjektet styres av Innovasjon Norge Beijing, i samarbeid med medlemsbedriftene.

Les mer på www.neec.no

Energy Management Program - Kina

Energy Management Programmet er et tre-årig prosjekt med en totalramme på

NOK 18,5 millioner, finansiert av Norad og Innovasjon Norge. Innovasjon Norge i Beijing administrerer programmet. Det overordnede målet er å oppnå CO₂ utslippsreduksjon gjennom å stimulere til energieffektiviseringstiltak. Programmet fokuserer på to hovedmarkeder i Kina som begge har et høyt energikonsum: tung industri og bygninger (både eksisterende og nybygg). Programmet har to hovedaktiviteter:

- Kompetansebygging i Kina (ca 12-15 seminarer/workshops) for å øke bevisstheten rundt energieffektivt forbruk
- Etablering av minst 12 energieffektiviseringsprosjekter i kinesiske bedrifter der minimum reduksjonsmål er 10% . Programmet har mottatt veldig god respons i markedet og vi ser en sterk interesse fra kinesiske prosjekteiere i å engasjere norsk eller europeisk ekspertise som rådgivere for å oppnå en optimal løsning. Programmet har allerede identifisert 25 potensielle prosjekter og tilbakemeldingen fra prosjekteierne er at de ser det som en stor fordel og styrke for de norske bedriftene som ønsker å etablere seg i markedet at de er støttet gjennom et offentlig norskfinansierte program. For Innovasjon Norge er det viktig å bruke denne muligheten til å stimulere og fasilitere for at norsk næringsliv får innpass i det kinesiske markedet med sin kompetanse. Vi ser også at dette programmet er til fordel for markedsetableringen for flere av bedriftene som i dag er medlem av NEEC (Norwegian Energy and Environment Consortium)

Hjemhentingsprosjekter

Kontoret hadde 5 hjemhentingsprosjekter i 2009 innenfor områdene Energi og miljø, Marin sektor, Helse, Water and wastewater Asia og IKT

Geir Haugum

Region nord øst Asia

Regionslederen for nord øst Asia sitter hos Innovasjon Norge Beijing. Regionen har følgende organisering:

Regional Director Terje Lang-Ree

- Innovation Norway Beijing Station Manager Geir Haugum
- Innovation Norway Shanghai Station Manager Ann Elin Hattrem
- Innovation Norway Seol Station Manager Reidar Grevskott
- Innovation Norway Tokyo Station Manager Svend Haakon Kristensen

Suksesshistorie

Successful First time Participation by Norway at CIEPEC

China International Environmental Protection Exhibition & Conference (CIEPEC) which was held in Beijing from June 3-6, 2009 is one of the most comprehensive and prestigious environmental Expos in Asia. It is the main meeting point for Chinese officials and private enterprise managers from all over China. CIEPEC is sponsored by the Chinese Ministry of Environmental Protection and organized by China Association of Environmental Protection Industry. For the first time, Norway participated at CIEPEC with a joint pavilion where our delegates met to acquire market information, make new contacts as well as search for partnering opportunities within the energy and environmental technology sector. Norway's participation at CIEPEC was supported by the Norwegian Ministry of Trade and Industry, the Royal Norwegian Embassy in Beijing, Innovation Norway and NEEC. Innovation Norway organized the Norwegian stand on behalf of the Norwegian companies which used this venue for promotion and networking. Many of the companies were interviewed by press and several Chinese government officials also chose to visit the Norwegian stand which was located at a prime spot close to the entrance of the International hall.

Bilde:

The following companies and organisations were exhibitors at the Norwegian Pavilion:

- Innovation Norway
- Visit Norway
- Norwegian Energy and Environment Consortium NEEC
- DNV
- GreenStream Networks
- Malthe Winje
- Scanwater
- Aqualyng
- Norwegian School of Management (BI)
- The Norwegian University of Science and Technology (NTNU)

Special events

Innovation Norway and NEEC organized and facilitated several business meetings and networking events in conjunction with CIEPEC, including a seminar which was held in cooperation with the Norwegian Embassy and the Shanghai Expo Norway Team.

Innovation Norway
Royal Norwegian Embassy - Commercial Section
No. 1 Dong Yi Jie
San Li Tun, Beijing 100600
Fax: +86 10 65322398
Office: (+86 10) 85319600, ext. 2255

Terje Lang-Ree

Innovasjon Norge

Geir Haugum

Innovasjon Norge

Innovation Norway

Leder	Terje Lang-Ree
Ansatte	12
Adresse	
Internett	www.innovasjon Norge.no/kina

Shanghaikontoret i 2009

Shanghai og Yangtzedeltaet

Shanghai er Kinas økonomiske hovedstad. Yangtze deltaet står for 21 % av landets verdiskapning, men har bare 6% av landets befolkning. Om lag 70 % av norske bedrifter i Kina er etablert her. Drøyt halvparten av de norske selskapene jobber innen maritim sektor, som er et viktig fokusområdet for kontoet.

Mulighetene for norske bedrifter har utviklet seg fra å være utnyttelse av lave produksjonskostnader, til å omfatte salg i det kinesiske markedet. De fleste herværende norske bedriftene selger til bedriftsmarkedet. Med sin raskt voksende middelklasse gir markedet imidlertid også i økende grad muligheter for bedrifter som retter seg mot forbrukere. Kinas posisjon i verdensøkonomien gjør at dette landet er naturlig å vurdere for bedrifter med internasjonale ambisjoner. Markedet er relativt krevende, og for å lykkes her må bedriften ha solide finansielle og ledelsemessige ressurser, samt et langsiktig perspektiv.

Kina merker de globale økonomiske nedgangstidene i form av nedgang i vareeksporten. Det er imidlertid liten grunn til å tro at dette vil svekke Kinas økonomiske rolle vesentlig. På grunn av store finansielle ressurser og en offensiv politikk fra myndighetenes side er det sannsynlig at Kina vil komme relativt sett styrket ut av nedgangstidene som verden nå står overfor.

Tjenester til norske bedrifter i 2009

Kina er en betydelig maritim nasjon; den nest største skipsbygger i verden. Ordreinngangen i 2009 ble nærmest halvert og det er ventet at det vil skje endringer innen maritim sektor både i Norge og i Kina i de neste årene. Verftsindustrien her tar på seg bygging av stadig mer kompliserte fartøyer, og selv om de ennå ikke har nådd det teknologiske nivået til Korea og Japan, har de store ambisjoner som de tenker å realisere i løpet av en tiårs periode. Landet står også på terskelen av en storslikt utvinning av olje og gass på dypt vann. Disse to sektorene vil kunne gi norske aktører store muligheter i årene som kommer. På grunn av at beskyttelsen av intellektuelle rettigheter fremdeles er noe svak, er det viktig at norske bedrifter går inn i dette markedet med en bevisst og sterk IPR strategi.

I 2009 utførte kontoet 20 betalte prosjekter for enkeltbedrifter, hvorav 15 var for små og mellomstore bedrifter. Kontoet hadde også et betydelig volum på mindre forespørsler, noe som reflekterer den store interessen norsk næringsliv har for denne regionen. Oppdragene vi utfører for norske bedrifter ligger hovedsakelig innenfor områdene inngangstrategi og etablering av bedrifter, etablering av markedsapparat samt partnersøk. Kontoet benytter til dels innleide tjenester for å kunne realisere en høy standard på våre til dels krevende prosjekter.

Kundetilfredsheten har vært meget god på våre prosjekter i år, og mange som nå oppsøker kontoet gjør dette etter anbefaling fra bedrifter vi har jobbet med tidligere.

Kontoet organiserte i 2009 for femte gang et Gründerskoleseminar i Shanghai. 23 studenter (dobbelst så mange som i 2008) gjennomførte sine praktikantopphold i unge kinesiske bedrifter, hovedsakelig innen IT- og farmasøytisk industri.

Kontoet samarbeider nært med Generalkonsulatet, og utførte i 2009 flere felles prosjekter. Vi arrangerte i felleskap en event for Norske Maritime Eksportører under Marintec China; et meget vellykket arrangement som trakk et stort profesjonelt publikum fra kinesisk side til den norske fellesstanden under utstillingen. Kontoet utførte videre en rekke oppdrag for konsulatet innen næringslivsområdet, herunder mottagelse av delegasjoner, samt konsulær bistand til bedrifter.

Hjemhentingsprosjekter

Kontoret arbeidet i 2009 med følgende hjemhentingsprosjekter;

- Automotive - målene var å skaffe informasjon om fremtidige trender og lage et veikart for framtidens bilindustri, samt formidle informasjonen på en måte som er relevant for målgruppen. Prioriterte fokusområde: private og statlige aktørers satsing på bilindustrien, trender innen forskning og teknologi, samt se nærmere på materialer med lett vekt inkludert avanserte materialer som composite, aluminium, titan og polymerer. Funnene blir presentert i en egen rapport som ble levert hovedkontoret ved utgangen av 2009.
- Møbler - Den norske møbelindustrien ba Innovasjon Norge å gjennomføre en verdensomspennende undersøkelse for å gi innsikt i hvordan industriens merkevare, produkter og tjenester er ansett blant kunder og andre viktige aktører rundt om i verden. 16 viktige markeder ble valgt til å bidra i undersøkelsen. Innovasjon Norges kontorer i hvert av disse markedene ble bedt om å nominere og intervju kandidater fra deres lokale marked. Prosjektet startet i april 2009 og ferdigstilt i september. IN Stockholm var prosjektleder, og Shanghai kontoret leverte for det kinesiske markedet.

Suksesshistorier

Kontoret hadde i 2009 flere vellykkede kunde-prosjekter. Vi vil i denne sammenheng nevne ett av disse: Shanghai kontoret ble første gang kjent med Normec AS fra Hallingdal i Buskerud om deltager i flerbedriftsprogrammet in2China (nå Navigator). Normec har spesialisert seg på å utvikle og selge skjøtemaskiner for gummiprofiler til bilindustrien. Bedriften anses som ledende innen sin nisje. Gjennom in2China prosjektet fikk bedriften oversikt over det kinesiske markedet, møte noen potensielle kunder, samt bli introdusert til en industriell medlemsorganisasjon kalt Chinese Association of Automobile Manufacturers (CAAM). Som oppfølging av in2China ble det levert et internasjonalt vekstprogram. En viktig aktivitet var å delta på den årlige konferansen til den industrielle medlemsorganisasjonen (CAAM) hvor mange potensielle kunder deltok. Normec var spesielt invitert til å holde et innlegg om sine produkter. Et innlegg som i ettertid har vist seg åpnet dører inn i det kinesiske markedet. Gjennom tett oppfølging fra Shanghai kontoret har Normec solgt flere skjøtemaskiner samt et par nye produksjonslinjer i Kina. Normec ble hardt rammet av den finansielle krisen og en periode så det ikke så bra ut. Men bilindustrien i Kina ble ikke rammet på samme måte som f. eks USA. Allerede sommeren 2009 var fabrikken oppe igjen og produserte på full kapasitet.

Om kontoret

Innovasjon Norge i Shanghai har 13 års erfaring med å betjene norske bedrifter i dette området, og har et velutviklet nettverk spesielt innen maritim bransje. Innovasjon Norge har 5 ansatte i Shanghai, hvorav en er Turismeutsendingen for Asia. I august fikk kontoret ny kontorleder. Vedkommende kom fra stilling som nestleder ved distriktskontoret i Buskerud og Vestfold.

Kontoret er samlokalisert med Generalkonsulatet, og samarbeidet er meget godt. Begge enheter er representert i styret for Norwegian Business Association, og vi koordinerer næringslivsarrangementer med foreningen. Kontoret vektlegger dybdekunnskap innen maritim bransje, og i forlengelsen av dette, fartøysbygging for olje og gass sektoren. Halvparten av våre kundeoppdrag i 2009 kom fra disse sektorene.

Kontoret bistår Norge på Expo 2010; og forventer å bruke betydelige ressurser i prosjektet fremover.

Det arbeides nært med de lokalkontor i Norge som har kundeansvar for de bedriftene vi betjener til enhver tid, samt med sektoransvarlige for maritim og olje & gas på hovedkontoret. I 2009 har vi i tillegg hatt nært samarbeid med sektoransvarlig på IKT, samt NCE Mikro- og Nanoteknologi i Horten i arbeidet med å rekruttere bedrifter til et Navigator prosjekt som har fått navnet Navigate to Asia. Oppstart skjer i 2010. Ellers benytter vi også ofte tjenester fra andre kompetansemiljø ved hovedkontoret, spesielt handelsteknisk avdeling.

Arbeidsmiljøet ved kontoret er meget godt.

Innovation Norway

Leder	Ann Elin Hattrem
Ansatte	5
Adresse	No 12, Zhongshan Dong Yi Lu
Internett	www.innovasjonnorge.no/kina

Tokyokontoret i 2009

Japan viktigere for Norge i 2009

Finanskrisen og økonomisk stagnasjon til tross, Japan befester sin posisjon som en viktig handelspartner for Norge i 2009. Mens eksporten til Europa og USA falt kraftig, økte den til Japan. Den økonomiske krisen og Japans vedvarende stagnasjon tatt i betraktning er dette svært overraskende, og sier noe om posisjonen og mulighetene for norske produkter i Japan.

Japan representerer et stort, kvalitetsbevisst og kjøpekraftig marked, som ved tett og kontinuerlig oppfølging fra norske eksportbedrifter og myndigheter har et betydelig potensial. Erfaring viser at å fokusere på områder hvor norske industri og teknologimiljøer er sterke, er mulighetene mange. Japanske aktører er også attraktive partnere for felles satsinger i Asia eller i andre markeder.

Norsk eksport til Japan har i mange tilfeller en nytteverdi utover det enkelt salg. Krevende japanske kunder og felles teknologiutvikling bidrar til nivåheving og gjør norske produkter mer attraktive også på andre markeder.

Bredt spekter

Tokyokontoret leverte i løpet av året et bredt spekter av tjenester til norsk næringsliv.

Rådgivning.

Vi brukte vel 1/3 av tiden vår til å gi råd til enkeltbedrifter. Dette skjedde oftere enn før i samspill med distriktskontorene. Vi bidro til å finne nye kunder som i eksemplet Onmii. Vi bidro også inn i kommunikasjonen mellom japanske og norske selskaper og sikret høyere grad av felles forståelse og måloppnåelse. Vi svarte på vel 150 mindre henvendelser, hvorav over 60% var japanske.

Nettverk.

Vi bidro til å skape kontakter og nettverk for et titalls store og små norske bedrifter. Vi var vert for over 20 arrangement i ambassadens Arctic Hall, et lokale som blir mer og mer attraktivt for norske virksomheter.

Profilering.

Gjennom flere målrettede arrangement finansiert delvis av NHD og UD bidro vil til profilering av Norge i Japan. Omdømmearbeidet vårt overlapper i stor grad med det arbeid vi gjør for enkeltbedrifter innenfor sektorer som Energi og miljø, IKT, Marin og Reiseliv. Tett samarbeid med ambassaden gjennom Team Norway gjør at ulike initiativ i stor grad henger sammen på en god måte. Green forum er et slikt eksempel.

Hjemhenting.

Japan er en teknologisk supermakt og et marked med ulike potensial. Hjemhenting av informasjon fra Japan er derfor et viktig tjenesteområde for oss. Ofte er dette prosjekt som inkluderer flere enn ett marked. Automotivprosjektet for norsk bilindustri var et eksempel på det.

2009 var et godt FOU år

Tokyokontoret er ganske unikt i Innovasjon Norge sammenheng. Vi forvalter på oppdrag fra Forskningsrådet den bilaterale teknologi- og forskningsavtalen Norge har med Japan. Vi ser derfor handel og teknologi i særlig tett sammenheng. I godt samarbeid med ambassaden i Tokyo bidrar man til at norske og japanske forskere finner hverandre og til at Norge innenfor noen utvalgte områder fremstår som teknologisk attraktiv selv overfor teknologisupermakten Japan.

Forskningsrådets tall fra 2008 viser at mer enn 40 norske universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter har samarbeid med over 100 ulike institusjoner i Japan. Disse bidro til at 2009 ble et godt år med spesielt fokus på energi/miljø/klima, materialteknologi og matvaretrygghet (sjømat).

Foto: Håkon Bekk

Milepæler inkluderer det tredje møtet i samarbeidskommisjonen til den bilateral forskningsavtalen. Møtet som slo fast at begge land ser stor nytte av å videreutvikle forskningssamarbeidet og har mye å tjene på å samarbeide innenfor forskningstemaene miljø/klima/energi, material- og nanoteknologi, polar og rom og sjømatikkerhet.

Videre ble det fjerde KIFEE (Kyoto International Forum for Environment and Energy) symposium holdt i Trondheim i september. Dette var det største akademiske seminaret i løpet av året, med 150 deltagere hvorav 53 fra Japan.

For å fremme norsk klimadiplomati i Asia arrangerte ambassaden og Innovasjon Norge i Tokyo det første seminaret i CVC Team Norway i Asia i oktober for å gi en introduksjon til den tekniske, finansielle og politiske verdikjeden knyttet til håndtering av CO2 som klimagass.

Eksempel rådgivningstjenester:

Onmii lanserte i 2009 sin elegante smykkehenger på det japanske markedet. På kort varsel bidro vi til en vellykket messedeltakelse og kobling til japansk importør. Onmiis produkt er nå lansert i den prestisjetunge catalogue house i Japan.

Eksempel hjemhentingstjenester:

Tokyokontoret ledet en global markedsundersøkelse for å se på trender og nye markedsmuligheter for norsk bilindustri i utlandet. Undersøkelsen som var et partnerskap mellom kontorene i London, Hamburg, Stockholm, Toronto, Delhi, Bangkok, Hanoi, Kuala Lumpur, Shanghai, Seoul og Tokyo konkluderte med en anbefaling til norsk bilindustri om å se nærmere på markedene i Kina og Sørøstasia. Asia kjører fram som verdens nye tyngdepunkt innen global bilindustri - ikke bare for eget forbruk men også til eksport.

Eksempel profilering:

I samarbeid med Tomra arrangerte vi Green Forum i ambassadens Arctic Hall. Japanske og norske foredragsholdere satte fokus på resirkulering og bidro til å fremme et grønt omdømme av Norge så vel som norsk grønn teknologi.

Svend Haakon Kristensen

Photo: Anil Sembra

Tokyo

Photo: Hakon Bekk

Innovation Norway
Royal Norwegian Embassy
5-12-2 Minami Azabu, Minato-ku,
Tokyo 106-0047, JAPAN

Tel.: +81 3 3440 2611
Fax: +81 3 3440 2689

Innovation Norway

Leder	Svend Haakon Kristensen
Ansatte	7
Adresse	Tokyo 106-0047, JAPAN
Internett	www.innovasjon norge.no/tokyo

INNOVASJON NORGES KONTOR I KOREA

Norges eksport til Korea har økt fra ca 4,8 mrd kroner i 2006, til ca. 14,7 mrd kroner i 2009. Innovasjon Norges kontor i Korea har erfart at interessen fra norsk næringsliv for det koreanske markedet har fått tilsvarende økt oppmerksomhet i denne perioden. Kontoret har i 2009 arbeidet med å genere prosjekt og samhandlingsaktiviteter for å betjene norske selskapers interesser og behov, og nedenfor er en oppsummering av aktiviteter gjennom året.

Nettverks- og flerbedrifts-aktiviteter

Nettverks og flerbedriftsprosjekt som ble arrangert i regi av Innovasjon Norge Korea i 2009 inkluderer blant annet:

- Design, mobilisering og ledelse av prosjektet Interactive Content and Entertainment (ICE) Japan og Korea, et prosjekt der 2 utekontor og 4 distriktskontor samarbeidet om å samle 26 dataspillbedrifter fra hele landet, for å eksponere dem mot markeder i Asia. Prosjektet består av en hjemhentingsrapport, 2 samlinger for markedspresentasjoner, en delegasjonsreise til Sør-Korea og Japan for alle deltakerne for å knytte forretningskontakter, samt oppfølgingsmøter på Hamar. Prosjektet går i både 2009 og 2010.

- Deltakelse på Seoul Food and Hotel Exhibition, den viktigste matutstillingen i Korea. Innovasjon Norge arrangerte en felles stand for norske mateksportører. Det ble samarbeidet med Utenriksdepartementets del av ambassaden i Seoul, distriktskontoret i Finnmark, Innovasjon Norges Hovedkontor og Eksportutvalget For Fisk. Hovedformålet med utstillingen i 2009 var å øke bevisstheten om norsk sjømat i Korea, med spesielt fokus på laks samt å introdusere oppdrettstorsk og kongekrabbe. Det deltok 7 mateksportører fra Norge: Marine Harvest, Nils Williksen, KOFRAN, Nordic Intermaritim og Seafood from Finnmark, som omfatter selskapene DM, Aker Seafoods, og Troika Seafoods. Det ble knyttet positive kommersielle kontakter og det er startet eksport av norsk kongekrabbe til Korea. Oppdrettstorsk ble introdusert med godt resultat.

Profileringsaktiviteter

I tillegg til profilering gjennom flerbedriftsprosjekt, gjennomførte kontoret også andre profileringsaktiviteter, noen eksempler under:

- Deltakelse på åpning av Gwangju Senior City, med intervjuer på 2 nasjonale koreanske TV-stasjoner.
- Corporate Social Responsibility (CSR) seminar i Busan, Sør-Korea, med innleder og Direktør i Innovasjon Norge, Siri Bjerke, samt representanter fra norsk og koreansk næringsliv, samt koreansk akademia.

- Deltakelse på World Wind Energy Conference på Jeju Island, sammen med representanter fra norsk næringsliv.
- Deltakelse på Norshipping i Oslo, sammen med delegasjon fra koreansk næringsliv.
- Deltakelse på Aquanor i Trondheim, sammen med delegasjon fra koreansk næringsliv, etterfulgt av bedriftsbesøk hos norske sjømatbedrifter.
- Deltakelse i Carbon Value Chain Seminar i Tokyo, og planlegging av et tilsvarende seminar i Sør-Korea i 2010.
- Norway Day i Busan sammen med Utenriksdepartementets del av ambassaden, med ca 150 deltakere fra norsk og koreansk næringsliv.
- Planlegging og gjennomføring av Korea Norway Economic Cooperation Council (KNECC), med ca 120 deltakere og totalt 10 foredragsholdere fra norske og koreanske virksomheter, akademia og offentlige instanser.
- Arrangement av mottakelse og nettverkssesjon på Norwegian Maritime Exporters (NME) sin messestand ifm. med KORMARINE 2009.
- Innovasjon Norge Korea eskorterte flere delegasjoner med koreanske journalister til ulike arrangementer og lokasjoner i Norge, bl.a. turistbransjens samling i Lofoten, samt til kjente turistdestinasjoner og akvakultur lokasjoner, både i sommerhalvåret og vinterhalvåret.

Enkeltbedriftsprosjekt

Det ble gjennomført prosjekter med 18 forskjellige enkeltbedrifter som ønsker å øke sin eksponering og tilstedeværelse i det koreanske markedet. Bedriftene hadde sitt hovedvirke innen Maritim, Marin, IKT og Energi og Miljøsektoren

Prosjektene var fokusert både rundt markedsinformasjon, markedsoppfølging, partnersøk, etablering av datterselskap eller Joint Venture (JV), samt andre relevante markedstjenester.

Hjemhentingsprosjekt

Kontoret har i 2009 ledet eller deltatt i flere prosjekter der formålet var å hente hjem markedsinformasjon og kunnskap for relevante miljøer i Norge:

- Deltakelse i multistasjon Automotive prosjekt
- Helsestudie (medisinsk teknologi og geriatrike hjelpemidler)
- Deltakelse i multistasjon prosjekt innen Kultur og Opplevelse (dataspill)
- Marint studie (akvakultur og sjømat)
- Deltakelse i multistasjonsprosjekt innen Energi og Miljø (Solar PV)
- Maritim hjemhenting (maritime nyhetsbrev)

Partnerstøtte

Innovasjon Norges kontor i Korea har i løpet av året bistått Utenriksdepartementet, Eksportutvalget For Fisk (EFF), INTSOK og Forskningsrådet med markedsaktiviteter og informasjon.

Photo: Jon Crane Heland

Foto: Espen Guterud

Reidar Grevskott
+82 10 3743 5992
Reidar.grevskott@innovationnorway.no

Kontaktinformasjonen til kontoret

Royal Norwegian Embassy, Commercial Section
22F S-Tower, 116 Shinmunno 1-ga, Jongno-gu
Seoul 110-061
Korea
Tel: +82-2-767-2650
Fax: +82-2-767-2701

Innovation Norway

Leder	Reidar Grevskott
Ansatte	4
Adresse	
Internett	www.innovasjon norge.no/korea